

ਗੁਰਮਤ ਸੰਗੀਤ ਸਾਗਰ

ਭਾਗ
ਦੂਜਾ

ਕਰਤਾ :
ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਇਮਾਲ ਸਿੰਘ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ~

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਵਿਦਿਆ ਭੰਡਾਰ ਟ੍ਰਸਟ
ਨਵੀ ਦਿੱਲੀ

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਸਾਗਰ (ਭਾਗ ਦੂਜਾ)

ਕਰਤਾ :

ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ :

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਵਿਦਿਆ ਭੰਡਾਰ ਟਰੱਸਟ
ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ

ਸਭ ਹੱਕ ਕਰਤਾ ਦੇ ਰਾਖਵੇਂ ਹਨ ।

ਤੀਜੀ ਵਾਰ ਦਸੰਬਰ ੨੦੦੩

ਭੇਟਾ : ੧੭੦/- ਰੁਪਏ

ਮਿਲਣ ਦਾ ਪਤਾ :

੧. ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਦਿਆਲਾ

ਗੁ: ਰਕਾਬ ਗੰਜ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ।

੨. ਭਾਈ ਚਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ

ਮਾਈ ਸੇਵਾ ਬਾਜ਼ਾਰ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ।

੩. ਸਿੰਘ ਬ੍ਰਦਰਜ਼

ਮਾਈ ਸੇਵਾ ਬਾਜ਼ਾਰ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ।

੪. Jas Musical Limited

108-A, The Broadway
South Hall, Middlesex,
UB1 1QF, U.K.

ਛਾਪਕ : ਗਿਆਨ ਆਫਸੈਟ ਪ੍ਰੈਸ, ਦਿੱਲੀ

ਭੂਮਿਕਾ

ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਸਾਗਰ ਦਾ ਦੂਜਾ ਭਾਗ ਅਕਤੂਬਰ ੧੯੮੬ ਵਿਚ ਲਿਖਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਖਿਆਲ ਸੀ ਕਿ ਸਾਲ ਫੂੜ-ਸਾਲ ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਹੁਣ ਤੋਂ ਚਾਲੀ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਪੁਰਾਤਨ ਸ਼ਬਦ-ਗੀਤਾਂ ਤੇ ਪੜਤਾਲਾਂ, ਪੂਜ ਉਸਤਾਦ ਗਿਆਨੀ ਹਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਸਿੱਖੀਆਂ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਸ਼ਬਦ-ਗੀਤਾਂ (ਬੰਦਿਸ਼ਾਂ) ਐਸੀਆਂ ਵੀ ਹਨ ਜੋ ਆਧੁਨਿਕ ਠਾਟ ਪੱਧਤੀ ਨਾਲ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੀਆਂ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਾਗਾਂ ਦੀ ਵੀ ਖੋਜ ਕੀਤੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਠਾਟ, ਜਾਤੀ, ਵਾਦ-ਸੰਵਾਦ ਅਤੇ ਨਾਮ ਆਦਿ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਪਰਿਵਰਤਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੋ, ਪਹਿਲਾਂ ਰਾਗਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਛਾਨ-ਬੀਨ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੇਖ ਲਿਖੇ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਦ ਪਰਚਲਿਤ ਠਾਟ ਪੱਧਤੀ ਦੇ ਨਿਯਮ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਪੁਰਾਤਨ ਤੇ ਨਵੀਨ ਸ਼ਬਦ-ਗੀਤਾਂ ਨੂੰ ਤਾਲ-ਬੱਧ ਸੂਰ-ਲਿਪੀ (ਨੁਟੇਸ਼ਨ) ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਇੰਜ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਸਾਗਰ ਦੇ ਦੂਜੇ ਭਾਗ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਛਪਵਾਉਣ ਵਿਚ ਚਾਰ ਸਾਲ ਦਾ ਸਮਾਂ ਲਗ ਗਿਆ।

ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਆਰੰਭ ਵਿਚ 'ਤੀਨ ਕ੍ਰਮ ਇਕੀਸ ਮੂਰਛਨਾ' ਸੰਬੰਧੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਭਾਵ, ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਕਾਲ ਵਿਚ ਖੜੜ ਤੇ ਮੱਧਮ ਕ੍ਰਮ ਦੀਆਂ ਮੂਰਛਨਾ ਰਾਹੀਂ ਰਾਗ ਕਿਵੇਂ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਉਸ ਦਾ ਖੁਲਾਸਾ, ਫਿਰ ਰਾਗ ਲੱਛਣ, ਠਾਟ ਪੱਧਤੀ ਦਾ ਵਿਕਾਸ, ਦੱਖਣ ਤੇ ਉੱਤਰੀ ਸੰਗੀਤ ਪੱਧਤੀ ਦੇ ੧੨ ਸੂਰਾਂ ਤੋਂ ੭੨ ਜਾਂ ੩੨ ਠਾਟਾਂ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਆਦਿ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਦ ਹਰ ਇਕ ਰਾਗ ਤੇ ਖੋਜ-ਫਰਿਆ ਲੇਖ, ਸੂਰ-ਵਿਸਥਾਰ, ਤਾਨਾਂ ਅਤੇ ਵਖੋ-ਵਖ ਤਾਲਾਂ ਵਿਚ ੨੩੪ ਮਨੋਹਰ ਸ਼ਬਦ-ਗੀਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ੧੩ ਪੁਰਾਤਨ ਤੇ ਨਵੀਨ 'ਪੜਤਾਲਾਂ' ਵੀ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਰਾਗਾਂ ਦੇ ਕੁਲਦੱਸਤੀਆਂ ਵਿਚ ਦੋ ਸ਼ਬਦ ਖਾਨੜਾਂ ਰਾਗ ਦੇ ਅਤੇ ਇਕ ਸ਼ਬਦ ਬਸੰਤ ਰਾਗ ਦਾ ਦਰਜ ਹੈ। ਇੰਜ ੨੧ ਰਾਗਾਂ ਵਿਚ ੨੫੦ ਸ਼ਬਦ-ਗੀਤਾਂ ਦਾ ਇਹ ਸੰਕ੍ਰਿਸ਼ਟ ਸੂਰ-ਲਿਪੀ 'ਚ ਤਾਲ-ਬੱਧ ਕਰਕੇ ਸੰਗੀਤ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦੇ ਕਰ-ਕਮਲਾਂ ਤਕ ਪੁਚਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਆਸ ਹੈ ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਜਿਥੇ ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ ਸਿੱਖਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰੇਗੀ, ਉਥੇ ਇਸ ਤੋਂ ਉਹ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਭੀ ਪੂਰਾ ਲਾਭ ਉਠਾਉਣਗੇ ਜਿਹੜੇ ਸਕੂਲਾਂ-ਕਾਲਜਾਂ ਵਿਚ ਪਾਠ-ਕਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਸੰਗੀਤ ਸਿਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਦਿਆਲਾ
ਗੁ: ਸ੍ਰੀ ਰਕਾਬ ਗੰਜ
ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ-੧੧੦੦੦੧,
ਅਪ੍ਰੈਲ ੧੯੯੧

ਦਾਸ—
ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ

ਕਰਤਾ ਬਾਰੇ

ਜਿਲਾ ਮੋਹਨ ਦਾ ਇਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪਿੰਡ ਹੈ ਬਦਲਾ ਸਿੰਘਾਂ। ਹੁਣ ਤੋਂ ਦੋ ਸੌ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਪਟਿਆਲਾ ਪੁਰੀ ਮਹਾਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰੀਛਤਗੜ੍ਹ ਦੇ ਰਾਜਾ ਨੈਣ ਸਿੰਘ 'ਗੁੱਜਰ' ਦੀ ਮਦਦ ਲਈ ਆਪਣੀ ਫੌਜ ਭੇਜੀ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਮਹਾਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਲਿਆ ਤੇ ਸਿੰਘ ਸਜ ਗਿਆ ਸੀ। ਫੌਜ ਦੀ ਵਾਪਸੀ ਸਮੇਂ ਰਾਜਾ ਨੈਣ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸ: ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸ: ਦੀਦਾਰ ਸਿੰਘ ਦੋਹਾਂ ਜਰਨੈਲ ਸਰਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਅੱਠ ਹਜ਼ਾਰ ਵਿਘੇ ਦੀ ਜਗੀਰ ਦੇ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਰੱਖ ਲਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਥੇ ਆਪਣੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਬਦਲਾ ਸਿੰਘਾਂ ਨਾਮ ਦੇ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਵਸਾਇਆ।

ਭਾਈ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਰਦਾਰਾਂ ਦੇ ਖਾਨਦਾਨ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਹਨ, ਆਪ ਸਕੂਲ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਿਚੇ ਛੱਡ ਕੇ ਸੰਨ ੧੯੪੬ ਵਿਚ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਦਿਆਲੇ ਆਏ ਅਤੇ ਪੰਜ ਸਾਲ ਤਕ ਤਬਲਾ, ਕੀਰਤਨ, ਪਾਠ, ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਕਥਾ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਦੋ ਸਾਲ ਦਿਲਰੁਬਾ ਰੇ ਸਰੋਂਦਾ (ਤੰਤੀ ਸਾਜ਼) ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤੀ। ਸੰਗੀਤਕ ਸਿੱਖਿਆ ਤੋਂ ਬਾਦ ੧੯੫੨ ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਮੋਹਨ ਜੀ (ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ) ਅਲੀਬੇਗ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਬੋਝਾ ਚਿਰ ਕਾਨਪੁਰ ਰਹਿ ਕੇ ਆਪ ਪੰਥ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਭਾਈ ਸਮੁੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਰਾਗੀ ਜਥੇ ਨਾਲ ਦਿਲਰੁਬਾ ਬਜਾਉਣ ਲੁਧਿਆਣੇ ਚਲੇ ਗਏ। ਉਥੇ ਆਪ ਨੂੰ ਭਾਈ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਜੀ 'ਕੰਵਲ' ਨੇ ਦੱਸ ਪਾਈ ਕਿ ਸ: ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਐਬਟਾਬਾਦ ਵਾਲੇ ਇਕ ਐਸੇ ਬੰਦੇ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਹਨ ਜਿਹੜਾ ਤੰਤੀਸਾਜ਼ ਬਜਾਉਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪੁਰਾਤਨ ਸ਼ਬਦ-ਰੀਤਾਂ ਨੂੰ ਤਾਲ-ਬੱਧ ਸੁਰ-ਲਿਪੀ ਵਿਚ ਲਿਖਣ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਵੀ ਰੱਖਦਾ ਹੋਵੇ। ਸੋ, ਆਪ ਜੀ ਚਾਰ ਸਾਲ ਤਕ ਸ: ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸ ਰਹਿ ਕੇ 'ਗੁਰਬਾਣੀ ਸੰਗੀਤ' ਲਿਖਣ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਰਹੇ।

ਸੰਨ ੧੯੫੯ ਤੋਂ ੧੯੬੪ ਤਕ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਸਵੇਰੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਤੇ ਸ਼ਾਮੀ ਸੋਂਦਰ ਦੀ ਚੌਕੀ ਨਾਲ ਦਿਲਰੁਬਾ ਬਜਾਉਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਪੈਂਹਣ ਵਿਚ ਆਪ ਮੁੜ ਸ: ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸ ਦਿੱਲੀ ਆ ਕੇ "ਗੁਰਬਾਣੀ ਸੰਗੀਤ" ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਰਾਗਾਂ ਦੀ ਬਿਉਰੀ ਤੇ ਸੁਰ-ਵਿਸਥਾਰ (ਆਲਾਪ) ਲਿਖ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਦੋਂ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਵਿਦਿਆ ਦਾਤਾ ਸਤਿਕਾਰ ਯੋਗ ਗਿਆਨੀ ਹਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਰੱਬ ਵਲੋਂ ਸਦੀਵ ਸੌਂਦਾ ਆ ਗਿਆ। ੬ ਫਰਵਰੀ ੧੯੬੭ ਵਿਚ ਗਿਆਨੀ ਹਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਅੰਤਿਮ ਅਰਦਾਸ ਤੇ ਆਏ ਕੁਣੀ-ਗਿਆਨੀ, ਰਾਗੀ, ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ ਦੀ ਸਰਬ-ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਵਿਦਿਆ ਭੰਡਾਰ ਟਰੱਸਟ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਵਲੋਂ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਦਿਆਲੇ ਦੀ ਇਹ ਮਹਾਨ ਸੇਵਾ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਹੀ ਸੌਂਪੀ ਗਈ।

ਆਪ ਜੀ ਬਤੌਰੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਚੌਥੀ ਸਾਲ ਤੋਂ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਦਿਆਲਾ ਗੁ: ਰਕਾਬ ਗੰਜ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਅਤੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੀਯ ਸੰਗੀਤ (ਕੀਰਤਨ) ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਆਧੁਨਿਕ ਠਾਟੇ ਪੱਧਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵੀ ਲਿਖ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੇਰੀ ਅਰਦਾਸ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿਹਤ ਤੇ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ, ਤਾਂ ਜੋ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣ।

ਫਰਵਰੀ ੧੯੯੧

ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ 'ਜਾਲੀ'

ਮੈਂਬਰ ਇੰਚਾਰਜ, ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਦਿਆਲਾ

ਗੁ: ਰਕਾਬ ਗੰਜ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ।

ਸੂਚੀ-ਪੱਤ੍ਰ

(ੳ) ਗ੍ਰਾਮ (ਤਿੰਨ ਗ੍ਰਾਮ) ਅਤੇ ਸੂਰਛਨਾ ਸੰਬੰਧੀ ਜਾਣਕਾਰੀ	...	੧
(ਅ) ਰਾਗ ਦੇ ਦਸ ਲੱਛਣ ਅਤੇ ਠਾਟ ਪੱਧਤੀ ਦਾ ਵਿਕਾਸ	...	੭
(ੲ) ੭੨ ਠਾਟ ਕਿਵੇਂ ਬਣਦੇ ਹਨ ?	...	੯
(ਸ) ਗਣਿਤ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਕ ਠਾਟ ਤੋਂ ੪੮੪ ਰਾਗਾਂ ਦੀ ਉਤਪਤੀ	...	੧੨
(ਹ) ੧੨ ਸੁਰਾਂ ਦੀ ਆਧੁਨਿਕ ਠਾਟ ਪੱਧਤੀ ਤੇ ਵਿਚਾਰ	...	੧੩
੧. ਰਾਗ ਖਮਾਜ	...	੧੭
੨. „ ਦੁਰਗਾ	...	੩੭
੩. „ ਤਿਲੰਗ	...	੫੧
੪. „ ਹਮੀਰ	...	੭੧
੫. „ ਕਾਮੋਦ	...	੯੧
੬. „ ਛਾਇਆਨਟ	...	੧੦੭
੭. „ ਪ੍ਰਦੀਪਕੀ	---	੧੨੩
੮. „ ਧਨਾਸਰੀ	...	੧੩੯
੯. „ ਮਧੁਵੰਤੀ	---	੧੫੯
੧੦. „ ਕਾਨੜਾ (ਨਾਇਕੀ ਕਾਨੜਾ)	...	੧੭੩
੧੧. „ ਦਰਬਾਰੀ ਕਾਨੜਾ	...	੨੦੩
੧੨. „ ਬਸੰਤ	...	੨੩੩
੧੩. „ ਬਹਾਰ	...	੨੫੫
੧੪. „ ਮਲਾਰ	...	੨੭੫
੧੫. „ ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ	...	੨੯੫
੧੬. „ ਜੋਨਪੁਰੀ	...	੩੧੧
੧੭. „ ਦੇਸ਼ਕਾਰ	...	੩੨੯
੧੮. „ ਕਾਲਿੰਗੜਾ	...	੩੪੫
੧੯. „ ਗੁਣਕਰੀ	...	੩੬੩
੨੦. „ ਗੂਜਰੀ	...	੩੭੭
੨੧. „ ਟੋਡੀ	...	੩੯੫

ਧੰਨਵਾਦ /

ਨਿਯੁਯਾਰਕ ਤੇ ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ (ਅਮਰੀਕਾ) ਤੋਂ ਮੈਂ ਕਾਫੀ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਜਾ-ਆ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਪਰ ਐਤਕਾ ਟੈਕਸਾਸ ਸਟੇਟ ਦੇ ਆਸਟਨ ਤੇ ਹੋਸਟਨ ਬਹਿਰ ਵੇਖਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ। ਆਸਟਨ ਵਿਖੇ ਮੇਰੇ ਅਤੀ ਸਨੇਹੀ ਸ। ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਆਪ ਜੀ ਜਿੱਥੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ-ਪ੍ਰਸਾਰ ਵਿਚ ਰੁਚੀ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਉਥੇ ਆਪਣੇ ਸੰਗੀ-ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪ੍ਰਯਤਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਰਾਗਾਂ ਤੇ ਗਾਉਣ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸੇ ਆਸ਼ੇ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰੱਖ ਕੇ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਦਾਸ ਨੂੰ ਸੌਂਦਿਆ ਸੀ, ਤਾਂ ਜੋ "ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਸਾਗਰ ਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਸਿਖਿਆ" ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦ ਰੀਤਾਂ ਨੂੰ ਟੋਪ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ-ਸੁਣ ਕੇ ਬੱਚੇ ਕੀਰਤਨ ਸਿੱਖ ਸਕਣ।

ਆਸਟਨ ਵਿਖੇ ਜੋੜੀ ਬਜਾਉਣ ਵਾਲੇ ਦਾ ਯੋਗ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਣ ਅਸੀਂ ਸ: ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ 'ਹੀਰਾ' ਪਾਸ ਹੋਸਟਨ ਚਲੇ ਗਏ। ਕਿਉਂਕਿ ਆਪ ਜੀ ਅਕਸਰ ਰਾਗੀ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਕੀਰਤਨ ਟੋਪ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਇੰਜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ੯੦ ਮਿੰਟ ਦੀਆਂ ੬ ਕੈਸਟਾਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ੩੦ ਰਾਗ ਅਤੇ ੧੧੭ ਸ਼ਬਦ ਰੀਤਾਂ ਟੋਪ ਹਨ। ਆਸ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੈਸਟਾਂ ਤੋਂ ਕੀਰਤਨ ਸਿੱਖਣ ਵਾਲੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਗੇ।

ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਸਾਗਰ ਦੇ ਇਸ ਭਾਗ ਨੂੰ ਦੂਜੀ ਵੇਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਰਾਉਣ ਵਿਚ ਜਿੱਥੇ ਸ: ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਸ: ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ 'ਹੀਰਾ' ਨੇ ਆਪਣਾ ਪੂਰਾ ਸਹਿਯੋਗ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਵੈਨਕੂਵਰ (ਕੈਨੇਡਾ) ਗੁ: ਅਕਾਲੀ ਸਿੱਖ-ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਸੁਸਾਇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਸ: ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜੀ 'ਸੱਲ' ਜਿਹੜੇ ਆਏ-ਗਏ ਰਾਗੀ ਸਿੰਘਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ ਦੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਤਹਿ ਦਿਲੋਂ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਲਈ ਮਾਇਆ ਭੇਜੀ ਹੈ। ਸੋ, ਦਾਸ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਹੀ ਸ਼ੁਕਰ-ਗੁਜ਼ਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਆਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣਾ ਸਹਿਯੋਗ ਦਿੰਦੇ ਰਹਿਣਗੇ।

ਗਿਆਨੀ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ,
ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਦਿਆਲਾ, ਗੁ: ਸ੍ਰੀ ਰਕਾਬ ਗੰਜ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ

ਤਾਲ ਠੇਕੇ

ਮੱਤ-ਤਾਲ (ਮਾਤਰੇ ੯)

ਤਾਲੀ | x | ੨ | ੩
ਠੇਕਾ | ਧੀਂ ਤ੍ਰਿਕਤ | ਧੀ ਧਾ ਤਿ | ਟ ਧਾਗੇ ਨਧਾ ਤ੍ਰਿਕਤ

ਝਪਤਾਲ (ਮਾਤਰੇ ੧੦)

ਤਾਲੀ | x | ੨ | ੦ | ੩
ਠੇਕਾ | ਧੀਂ ਤ੍ਰਿਕਤ | ਧੀਂ ਧੀਂ ਨਗ | ਤੀਂ ਨਗ | ਧੀਂ ਧੀਂ ਨਗ

ਭਾਨਮਤੀ-ਤਾਲ (ਸਵਾਰੀ-ਚਾਰਤਾਲ ਮਾਤਰੇ ੧੧)

ਤਾਲੀ | x | ੨ | ੩ | ੪
ਠੇਕਾ | ਧੀਂ ਧੀਂ ਧਾਗੇ ਤ੍ਰਿਕਤ | ਤਿੰ ਨਾ | ਕੱਤ ਤੀ | ਧਾਗੇ ਨਧਾ ਤ੍ਰਿਕਤ

ਚਾਰ-ਤਾਲ (ਮਾਤਰੇ ੧੨)

ਤਾਲੀ | x | ੦ | ੨ | ੦ | ੩ | ੪
ਠੇਕਾ | ਧਾ ਧਾ | ਧਿੰ ਤਾ | ਕੱਤ ਤਾ | ਧਿੰ ਤਾ | ਤਿਟ ਕਤਾ | ਗਿਦੀ ਗਨ

ਆਡਾ ਚੌਤਾਲਾ (ਮਾਤਰੇ ੧੪)

ਤਾਲੀ | x | ੨ | ੦ | ੩ | ੦ | ੪ | ੦
ਠੇਕਾ | ਧਾ ਟਕਤ | ਧੀਂ ਧੀਂ | ਧਾ ਧਾ | ਤਿ ਟ | ਧੀਂ ਧੀਂ | ਧਾ ਧਾਗੇ | ਨੱਧਾ ਤ੍ਰਿਕਤ

ਫਰੋਦੱਸਤ (ਮਾਤਰੇ ੧੪)

ਤਾਲੀ | x | ੦ | ੨ | ੩ | ੪ | ੫
ਠੇਕਾ | ਧੀਂ ਧੀਂ | ਧਾਗੇ ਤ੍ਰਿਕਤ | ਤੁੰ ਨਾ | ਕੱਤ ਤੀ | ਧਾਤ੍ਰਿ ਕੜਧਿੰ ਨਗ | ਧਾਤ੍ਰਿ ਕੜਧਿੰ ਨਗ

ਝੂਮਰਾ-ਤਾਲ (ਮਾਤਰੇ ੧੪)

ਤਾਲੀ | x | ੨ | ੦ | ੩
ਠੇਕਾ | ਧੀਂ ਟਧਾ ਤ੍ਰਿਕਤ | ਧੀਂ ਧੀਂ ਧਾਗੇ ਤ੍ਰਿਕਤ | ਤੀਂ ਟਤਾ ਤ੍ਰਿਕਤ | ਧੀਂ ਧੀਂ ਧਾਗੇ ਤ੍ਰਿਕਤ

ਧਮਾਰ-ਤਾਲ (ਮਾਤਰੇ ੧੪)

ਤਾਲੀ | x | ੨ | ੦ | ੩
ਠੇਕਾ | ਕੇ ਧਿ ਟ ਧਿ ਟ | ਧਾ ਟ | ਗੇ ਤਿ ਟ | ਤਿ ਟ ਤਾ ਟ

ਸਵਾਰੀ ਪੰਜ-ਤਾਲ (ਮਾਤਰੇ ੧੫)

ਤਾਲੀ | x | ੨ | ੩ | ੪ | ੫
ਠੇਕਾ | ਧੀਂ ਟਤਾ ਟਕ | ਧੀਂ ਧੀਂ ਧਾ ਧਾ | ਤਿ ਟ ਧੀਂ ਧੀਂ | ਧਾ ਧਾਗੇ | ਨਧਾ ਤ੍ਰਿਕਤ

ਪੰਜਾਬੀ ਠੇਕਾ (ਬਿਲੰਬਿਤ ਲਯ, ਮਾਤਰੇ ੧੬)

ਤਾਲੀ | × | ੨ | ੦ | ੩
 ਠੇਕਾ | ਧਾ ਽ਧੀਂ ਽ਗ ਧਾ | ਧਾ ਽ਧੀਂ ਽ਗ ਤਾ | ਤਾ ਽ਤੀਂ ਽ਗ ਧਾ | ਧਾ ਽ਧੀਂ ਽ਗ ਧਾ

ਬ੍ਰਹਮ-ਤਾਲ (ਮਾਤਰੇ ੨੮)

ਤਾਲੀ | × | ੦ | ੨ | ੩ | ੦ | ੪ | ੫
 ਠੇਕਾ | ਧਾ ਧੀ | ਧੀਂ ਧਾ | ਤ੍ਰਕ ਧੀਂ | ਧੀਂ ਧਾ | ਤ੍ਰਕ ਧੀਂ | ਧੀਂ ਧਾ | ਤੀਂ ਤੀਂ
 ੬ | ੦ | ੭ | ੮ | ੯ | ੧੦ | ੦
 ਨਾ ਤੀਂ | ਤੀਂ ਨਾ | ਤੁ ਨਾ | ਕੱਤ ਤਾ | ਧਾਗੇ ਨੱਧਾ | ਤ੍ਰਕ ਧੀਂ | ਗਿਦੀ ਗਨ

ਨੋਟ—ਤਬਲੇ ਦੇ ਸਾਧਾਰਣ ਠੇਕੇ 'ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਸਾਗਰ' ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਵਿਚ ਦਿਤੇ ਹਨ।

ਸੂਰ-ਲਿੱਪੀ ਚਿੰਨ੍ਹ

ਤਿੰਨ ਸਪਤਕ } ਮੰਦ੍ਰ-ਸਪਤਕ | ਮੱਧ-ਸਪਤਕ | ਤਾਰ-ਸਪਤਕ
 ਸੁਧ-ਸੂਰ } ਸ਼ੁਰੁ ਗੁ ਮੁ ਪੁ ਧੁ ਨੁ | ਸੁਰ ਗ ਮ ਪ ਧ ਨ | ਸੁਰ ਗ ਮ ਪ ਧੁ ਨੁ
 ਕੋਮਲ-ਸੂਰ } ਰੁ ਗੁ ਮੁ ਧੁ ਨੁ | ਰੁ ਗੁ ਮੁ ਧੁ ਨੁ | ਰੁ ਗੁ ਮੁ ਧੁ ਨੁ
 ਤੀਵਰ ਮੱਧਮ }

ਪ — — — } ਪਾ ਦੇ ਅੱਗੇ ਤਿੰਨ ਡੈਸ਼ ਹਨ, ਇੰਜ ਪਾ ਦੇ ਚਾਰ ਮਾਤਰੇ ਹੋਏ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿੰਨੇ
 ਰੇ s s s } ਡੈਸ਼ ਕਿਸੇ ਸੂਰ ਨਾਲ ਹੋਣਗੇ ਹੇਠਲਾ ਅੱਖਰ ਉਤਨੇ ਮਾਤਰੇ ਦਾ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ।

× ੦ ੨ ੩ | ਜੋੜੀ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ, ਸਮ (ਗੁਰ) × ਖਾਲੀ ੦ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਦੋ ਤਿੰਨ ਅੱਗੇ ਤਾਲੀਆਂ ਹਨ।

* * ਸ — } ਦੋ ਮਾਤਰੇ ਚੁਪ ਰਹਿਣ ਲਈ। ਭਾਵ, ਸਾਜ਼ ਵੀ ਨਹੀਂ ਵਜਾਉਣਾ, ਅੱਗੇ ਦੋ ਮਾਤਰੇ
 * * * * } ਸਾਜ਼ ਵਜਾਉਣ ਲਈ। ਦੋਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਰੂਪ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਰ ਗ
 ਗ — ਮ | ਉਤਲੀ ਸੂਰ ਛੋਹ ਕੇ ਹੇਠਲੀ ਸੂਰ ਵਜਾਓ ਜਾਂ ਗਾਓ। ਇਸ ਨੂੰ ਕਣ ਆਖਦੇ ਹਨ,
 ਕਣ ਮਾਤਰੇ ਦੇ ਚੌਥੇ ਹਿੱਸੇ ਤੋਂ ਵੀ ਘੱਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

(ਮ) ਉਤਲੀ ਤੇ ਹੇਠਲੀ ਸੂਰ ਨਾਲ ਵਜਾਓ। ਜਿਵੇਂ :—ਧਮਗਮ, ਜਾਂ ਰਸਨੁਸ, ਇਸ ਨੂੰ
 ਬੜੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਲਾਉਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਨੂੰ 'ਗਮਕ' ਆਖਦੇ ਹਨ।

ਧਪ, ਮ } ਇਕੋ ਮਾਤਰੇ ਨੂੰ ਦੋ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਕਹਿਣਾ ਹੈ, ਅੱਧੇ ਮਾਤਰੇ 'ਧਪ' ਤੇ ਅੱਧੇ ਵਿਚ 'ਮ'
 ਪਾ s s } ਹੋਣਾ ਜਿਵੇਂ ਪਾ ਹੈ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਅੱਖਰ ਹੋਵੇ ਉਸੇ ਨੂੰ ਗਾਓ। ਇਸ ਦਾ
 ਰੂਪ ਦੂਜਾ ਇੰਜ ਹੋਵੇਗਾ, ਧਪ, ਮ— ਜਾਂ ਧਪ, ਮਮ ਇਤਿਆਦਿ।

ਸੰਗੀਤ-ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ

ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਕੀਰਤਨ (ਸੰਗੀਤ) ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦੇਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੰਗੀਤ-ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਦਾ ਗਿਆਨ ਕਰਾਉਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੋ, ਅਸੀਂ “ਗੁਰਮਤ-ਸੰਗੀਤ ਸਾਗਰ” ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਵਿਚ ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ :—ਨਾਦ, ਨਾਦ-ਭੇਦ, ਸੁਰਤੀ, ਸੂਰ, ਸਪਤਕ, ਠਾਟ, ਜਾਤੀ, ਆਰੋਹ-ਅਵਰੋਹ, ਵਾਦੀ-ਸੰਵਾਦੀ, ਪੂਰਵਾਗ-ਉਤ੍ਰਾਗ, ਸੰਗੀਤ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ, ਗਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਗੁਣ-ਅਵਗੁਣ ਅਤੇ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਰੀਲੀ ਕਰਨ ਦੇ ਸਾਧਨ, ਪੱਥ-ਪਰਹੇਜ਼, ਇਤਿਆਦਿ ਬਾਰੇ ਸੰਖੇਪ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਗੋਂ “ਗੁਰਮਤ ਸੰਗੀਤ ਸਾਗਰ” ਦੇ ਇਸ ਦੂਜੇ ਭਾਗ ਵਿਚ ਹੋਰ ਵਧੇਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਗ੍ਰਾਮ—ਗ੍ਰਾਮ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਸਾਧਾਰਨ ਅਰਥ ਹੈ ਪਿੰਡ; ਜਿਵੇਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਦੇ ਥਾਂ ਨੂੰ ‘ਗਾਂਉ’ ਪਿੰਡ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਤਿਵੇਂ ਸੰਗੀਤ-ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਅਨੁਸਾਰ ਸੱਤ ਸੁਰਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਗ੍ਰਾਮ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹੋ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਕਈ ਜਾਤਾਂ ਦੇ ਲੋਕੀਂ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਵਾਰਾਂ ਸਹਿਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਗੀਤ ਵਿਚ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਗ੍ਰਾਮਾਂ ਤੋਂ ਮੁਰਛਨਾ ਰਾਹੀਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਜਾਤਾਂ ਦੇ ਰਾਗ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਸੋ, ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਸੁਰਤੀਆਂ ਦੇ ਨੀਅਮ ਅਨੁਸਾਰ ਕਾਇਮ ਕੀਤੇ ਸੱਤ ਸੁਰਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਗ੍ਰਾਮ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ।

ਵੇਦਿਕ ਕਾਲ ਵਿਚ ਗ੍ਰਾਮ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ :—

੧. ਖੜਜ-ਗ੍ਰਾਮ, ੨. ਮੱਧਮ-ਗ੍ਰਾਮ, ੩. ਗੰਧਾਰ-ਗ੍ਰਾਮ।

ਅਸਲ ਵਿਚ ਗੰਧਾਰ-ਗ੍ਰਾਮ ਦਾ ਨਾਮ ਨਿਖਾਦ-ਗ੍ਰਾਮ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਨਿਖਾਦ ਸੁਰ ਤੋਂ ਆਰੰਭ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਗੰਧਵ ਲੋਗ ਹੀ ਗਾਉਂਦੇ ਸਨ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਗੰਧਵ ਤੋਂ ਗੰਧਾਰ-ਗ੍ਰਾਮ ਪੈ ਗਿਆ। ਖੈਰ! ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਵੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਗ੍ਰਾਮਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਬੜੇ ਸੁਚੱਜੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਸੰਗੀਤ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਨੂੰ ਘੋਖਣ ਤੋਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਗ੍ਰਾਮ-ਰਚਨਾ ਅਤੀ ਉੱਤਮ ਤੇ ਸੁੱਧ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਠਾਟ (ਮੇਲ) ਪੱਧਤੀ ਪਰਚਲਿਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦੀ ਹੁਣ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਤਾਂ ਵੀ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਾਮ ਸੰਬੰਧੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਸੁਰਾਂ ਤੇ ਸੁਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਵੰਡਣ ਦੀ ਤਰਤੀਬ

ਸੁਰਤੀ—੪—੭—੯—੧੩—੧੭—੨੦—੨੨

ਸੁਰ— ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ

ਇੰਜ ਸੁਰਾਂ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਤੇ ਜੋ ਗ੍ਰਾਮ ਬਣੇਗਾ, ਉਸੇ ਨੂੰ ਖੜਜ-ਗ੍ਰਾਮ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਜੇ ਬੋੜਾ ਭੀ ਸੁਰਤੀ ਅੰਤਰ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਇਹ ਖੜਜ-ਗ੍ਰਾਮ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਹੁਣ ਮੱਧਮ-ਗ੍ਰਾਮ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਣੇਗਾ ਕਿ ਪੰਚਮ ਸੁਰ ਨੂੰ ਜੋ ੧੭ਵੀਂ ਸੁਰਤੀ ਤੇ ਹੈ, ਹੇਠਾਂ ਉਤਾਰ ਕੇ ੧੬ਵੀਂ ਤੇ ਲੈ ਆਓ। ਜਿਵੇਂ :—

ਸੁਰਤੀ—੪—੭—੯—੧੩—੧੬—੨੦—੨੨

ਸੁਰ— ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ

ਇੰਜ ਇਹ ਹੋ ਗਿਆ ਮੱਧਮ-ਗ੍ਰਾਮ। ਹੁਣ ਅੱਗੋਂ ਗੰਧਾਰ-ਗ੍ਰਾਮ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਣੇਗਾ ਕਿ ਰਿਖਭ ਇਕ ਸੁਰਤੀ ਉਤਰ ਕੇ ੬ਵੀਂ ਸੁਰਤੀ ਤੇ ਆਵੇਗਾ ਅਤੇ ਗੰਧਾਰ ਇਕ ਸੁਰਤੀ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ੧੦ਵੀਂ ਤੇ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ, ਫਿਰ ਧੈਵਤ ਇਕ ਸੁਰਤੀ ਉਤਰ ਕੇ ੧੯ ਤੇ, ਅਤੇ ਨਿਖਾਦ ਇਕ ਸੁਰਤੀ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਪਹਿਲੀ ਸੁਰਤੀ ਤੇ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਜਿਵੇਂ :—

ਸੁਰਤੀ—੪—੬—੧੦—੧੩—੧੬—੧੯—੧

ਸੁਰ— ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ

ਇਥੇ ਇਹ ਗੱਲ ਨੋਟ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ ਕਿ ਸੰਗੀਤ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ “ਸਪਤ ਸੁਰਨ ਅਰ ਚੀਨ ਗ੍ਰਾਮ ਇਕੀਸ ਮੂਰਛਨਾਂ” ਦਾ ਬਾਰ ਬਾਰ ਜ਼ਿਕਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਗੰਧਾਰ-ਗ੍ਰਾਮ ਉਸ ਸਮੇਂ ਭੀ ਪਰਚਲਿਤ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਕੇਵਲ ਖੜਜ-ਗ੍ਰਾਮ ਤੇ ਮੱਧਮ-ਗ੍ਰਾਮ ਤੋਂ ਹੀ ਰਾਗ ਗਾਏ-ਬਜਾਏ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਗੰਧਾਰ-ਗ੍ਰਾਮ ਬਾਰੇ ਜੇ ਕੋਈ ਪੁੱਛ-ਪੜਤੀਤ ਕਰਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਗੱਲ ਮੁਕਾ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਕਿ ਗੰਧਾਰ-ਗ੍ਰਾਮ ਮਾਤ ਲੋਕ ਤੋਂ ਸੁਰਗ ਲੋਕ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਗੰਧਾਰ ਹੀ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਆਦਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਭੀ ਇੰਜ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ :—

ਹਾਹਾ ਹੁਹੁ ਗੰਧਾਰ ਅਪਸਰਾ ਅਨੰਦ ਮੰਗਲ ਰਸ ਗਾਉਨੀ ਨੀਕੀ ॥

(ਰਾਗ ਮਲਾਰ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੧੨੭੨)

੨੨ ਸ਼ੁਰਤੀਆਂ ਤੇ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਤਿੰਨ ਗ੍ਰਾਮਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦਾ ਚਿੱਤ੍ਰ

ਸ਼ੁਰਤੀ ਨੰ:	ਸ਼ੁਰਤੀ ਨਾਮ	ਖੜਗ-ਗ੍ਰਾਮ	ਮੱਧਮ-ਗ੍ਰਾਮ	ਗੰਧਾਰ-ਗ੍ਰਾਮ
੧	ਤੀਵਰਾ	—	—	—
੨	ਕੁਮੁਦਵਤੀ	—	—	—
੩	ਮੰਦਾ	—	—	—
੪	ਛੇਦੋਵਤੀ	ਖੜਜ	ਖੜਜ	ਖੜਜ
੫	ਦਯਾਵਤੀ	—	—	—
੬	ਰੰਜਨੀ	—	—	ਰਿਖਭ
੭	ਰੱਤਿਕਾ	ਰਿਖਭ	ਰਿਖਭ	—
੮	ਰੋਦੀ	—	—	—
੯	ਕ੍ਰੋਧਾ	ਗੰਧਾਰ	ਗੰਧਾਰ	—
੧੦	ਵਜ੍ਞਕਾ	—	—	ਗੰਧਾਰ
੧੧	ਪ੍ਰਸਾਰਿਣੀ	—	—	—
੧੨	ਪ੍ਰੀਤੀ	—	—	—
੧੩	ਮਾਰਜਨੀ	ਮੱਧਮ	ਮੱਧਮ	ਮੱਧਮ
੧੪	ਕਸ਼ਿਤੀ	—	—	—
੧੫	ਰਕਤਾ	—	—	—
੧੬	ਸੰਪੀਦਨੀ	—	ਪੰਚਮ	ਪੰਚਮ
੧੭	ਆਲਾਪਿਨੀ	ਪੰਚਮ	—	—
੧੮	ਮਦੇਤੀ	—	—	—
੧੯	ਰੋਹਿਣੀ	—	—	ਧੈਵਤ
੨੦	ਰਮਯਾ	ਧੈਵਤ	ਧੈਵਤ	—
੨੧	ਉਗ੍ਰਾ	—	—	—
੨੨	ਕਸ਼ੋਭਿਣੀ	ਨਿਖਾਦ	ਨਿਖਾਦ	—
੧	ਤੀਵਰਾ	—	—	ਨਿਖਾਦ

ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰਤੀਆਂ ਤੇ ਗ੍ਰਾਮ ਦਿਖਾਏ ਗਏ ਹਨ, ਪਰ ਬਹੁਤੇ ਸੰਗੀਤ-ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦਾ ਮਤ ਇਹੋ ਹੈ, ਜੋ ਉਤੇ ਚਿੱਤ੍ਰ ਰਾਹੀਂ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਨਕਸ਼ੇ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੱਧਮ-ਗ੍ਰਾਮ ਦੇ ਸੁਰ ਖੜਜ-ਗ੍ਰਾਮ ਦੇ ਸੁਰਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਕੇਵਲ ਪੰਚਮ-ਸੁਰ ਇਕ ਸ਼ੁਰਤੀ ਹੋਣਾ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਹਾਂ, ਗੰਧਾਰ-ਗ੍ਰਾਮ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਫਰਕ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਪਰਚਲਿਤ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸੋ, ਵੇਖਣ ਤੋਂ ਐਸਾ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਪੁਰਾਤਨ ਸੰਗੀਤਕਾਰ ਇਸ ਗ੍ਰਾਮ ਯੋਜਨਾ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਵਿਕ੍ਰਿਤ ਸੁਰ ਕਾਇਮ ਕਰਕੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਠਾਟ (ਮੇਲ) ਬਣਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਗ੍ਰਾਮ-ਰਚਨਾ ਦੀ ਇਹ ਮਰਿਯਾਦਾ ਵਰਤਮਾਨ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਵਰਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ੧੨ ਸੁਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਉਂਜ ਅਸਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਮੰਨਣਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ ਸਾਡੀ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਸੰਗੀਤ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੇਂ ਦੀ ਠਾਟ (ਮੇਲ) ਪੱਧਰ ਤੋਂ ਅਤੀ ਉੱਤਮ ਤੇ ਸੁੱਧ ਸੀ।

ਮੂਰਛਨਾ—ਮੂਰਛ ਤੋਂ ਮੂਰਛਨਾ ਸ਼ਬਦ ਬਣਿਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ 'ਮੋਹ' ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸਮੁੱਛਤ ਹੈ। ਭਾਵ, ਉੱਚਾ, ਵਧਿਆ ਹੋਇਆ, ਉਭਰਿਆ ਹੋਇਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਆਰੋਹ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਖੜਜ ਆਰੰਭਕ ਸੁਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਵਰੋਹ ਦਾ ਅੰਤ ਵੀ ਖੜਜ ਤੇ ਆ ਕੇ ਮੁਕਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਕਾਰਣ ਖੜਜ ਬਾਕੀ ਸੁਰਾਂ ਤੋਂ ਉਭਰਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਭਾਵ, ਹਰੇਕ ਮੂਰਛਨਾ ਵਿਚ ਖੜਜ ਦੀ ਹੀ ਪ੍ਰਧਾਨਤਾ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਆਰੋਹ-ਅਵਰੋਹ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਭੀ ਖੜਜ ਨੂੰ ਹੀ ਆਧਾਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਮੂਰਛਨਾ ਰੱਖਿਆ।

ਅਸੀਂ ਪਿਛੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਵੈਦਿਕ ਕਾਲ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਗ੍ਰਾਮ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਗੰਧਾਰ-ਗ੍ਰਾਮ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਬਾਕੀ ਦੋਵੇਂ ਗ੍ਰਾਮ ਪਰਚਲਿਤ ਸਨ ਅਤੇ ਮੂਰਛਨਾ ਪੱਧਤੀ ਦੇ ਨੀਅਮ ਵਿਚ ਹੀ ਰਾਗ-ਵਰਗ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਪੱਧਤੀ ਵਿਚ ਸੂਰਤੀ ਅੰਤਰ, ਗੁਣਾ ਅੰਤਰ, ਕੰਪਨ ਸੰਖਿਆ, ਸੁਰ-ਸੰਵਾਦ ਆਦਿ ਠੀਕ ਠੀਕ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਕੇ ਜਿਹੜੇ ਰਾਗ ਗਾਏ ਬਜਾਏ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਉਹ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਨੀਅਮ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼ੁੱਧ ਹੁੰਦੇ ਸਨ :—

ਕ੍ਰਮਾਤਸਵਰਾਣਾ ਸਪਤਾਨਾਮਾਰੋਹੇ ਸਚਾਵਰੋਹਣਮ।

ਮੂਰਛਨੇ ਤਯੁਚੱਯਤੇ ਗ੍ਰਾਮ ਤ੍ਵਯੇ ਤਾ: ਸਪਤਸਪਤ ਚ ॥ ੯੨ ॥

(ਸੰਗੀਤ ਰਤਨਾਕਰ)

ਭਾਵ-ਅਰਥ :—ਸਤ ਸੁਰਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬਵਾਰ ਆਰੋਹ-ਅਵਰੋਹ ਕਰਨ ਨੂੰ ਮੂਰਛਨਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਤਿੰਨ ਗ੍ਰਾਮ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਹਰ ਇਕ ਦੀਆਂ ੭-੭ ਮੂਰਛਨਾ ਹਨ।

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਤਿੰਨ ਗ੍ਰਾਮਾਂ ਤੋਂ ੨੧ ਮੂਰਛਨਾ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਕਾਰ ਬਤਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਹੇਠਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਸੁਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ :—

ਖੜਜ ਗ੍ਰਾਮ ਦੀ ਮੂਰਛਨਾ

ਨੰ.	ਨਾਮ ਮੂਰਛਨਾ	ਆਰੋਹ							ਅਵਰੋਹ						
੧	ਉੱਤ੍ਰਮੰਦਾ	ਸ	ਰ	ਗ	ਮ	ਪ	ਧ	ਨ	ਨ	ਧ	ਪ	ਮ	ਗ	ਰ	ਸ
੨	ਰਜਨੀ	ਨ	ਸ	ਰ	ਗ	ਮ	ਪ	ਧ	ਧ	ਪ	ਮ	ਗ	ਰ	ਸ	ਨ
੩	ਉੱਤ੍ਰਾਯਤਾ	ਧ	ਨ	ਸ	ਰ	ਗ	ਮ	ਪ	ਪ	ਮ	ਗ	ਰ	ਸ	ਨ	ਧ
੪	ਸ਼ੁੱਧ ਖੜਜ	ਪ	ਧ	ਨ	ਸ	ਰ	ਗ	ਮ	ਮ	ਗ	ਰ	ਸ	ਨ	ਧ	ਪ
੫	ਮਤਸਰੀ ਕ੍ਰਿਤਾ	ਮ	ਪ	ਧ	ਨ	ਸ	ਰ	ਗ	ਗ	ਰ	ਸ	ਨ	ਧ	ਪ	ਮ
੬	ਅਸ਼ਵਕ੍ਰਾਂਤਾ	ਗ	ਮ	ਪ	ਧ	ਨ	ਸ	ਰ	ਰ	ਸ	ਨ	ਧ	ਪ	ਮ	ਗ
੭	ਅਭਿਰੁਦਗਤਾ	ਰ	ਗ	ਮ	ਪ	ਧ	ਨ	ਸ	ਸ	ਨ	ਧ	ਪ	ਮ	ਗ	ਰ

ਮੱਧਮ ਗ੍ਰਾਮ ਦੀ ਮੂਰਛਨਾ

੧	ਸੋਵੀਰੀ	ਮ	ਪ	ਧ	ਨ	ਸੰ	ਰੰ	ਗੰ	ਗੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਨ	ਧ	ਪ	ਮ
੨	ਹਰਿਣਾਸ਼ਵਾ	ਗ	ਮ	ਪ	ਧ	ਨ	ਸੰ	ਰੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਨ	ਧ	ਪ	ਮ	ਗ
੩	ਕਲੋਪਨਤਾ	ਰ	ਗ	ਮ	ਪ	ਧ	ਨ	ਸੰ	ਸੰ	ਨ	ਧ	ਪ	ਮ	ਗ	ਰ
੪	ਸੁੱਧ ਮੱਧਯਾ	ਸ	ਰ	ਗ	ਮ	ਪ	ਧ	ਨ	ਨ	ਧ	ਪ	ਮ	ਗ	ਰ	ਸ
੫	ਮਾਰਗੀ	ਨ	ਸ	ਰ	ਗ	ਮ	ਪ	ਧ	ਧ	ਪ	ਮ	ਗ	ਰ	ਸ	ਨ
੬	ਹੋਰਵੀ	ਧ	ਨ	ਸ	ਰ	ਗ	ਮ	ਪ	ਪ	ਮ	ਗ	ਰ	ਸ	ਨ	ਧ
੭	ਹਰਿਸ਼ਯਕਾ	ਪ	ਧ	ਨ	ਸ	ਰ	ਗ	ਮ	ਮ	ਗ	ਰ	ਸ	ਨ	ਧ	ਪ

ਗੰਧਾਰ ਗ੍ਰਾਮ ਦੀ ਮੂਰਛਨਾ

ਨੋਟ :—ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਸੰਗੀਤ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਗੰਧਾਰ ਨੂੰ ਹੀ ਨਿਖਾਦ ਗ੍ਰਾਮ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਮੂਰਛਨਾ ਨਿਖਾਦ ਸੁਰ ਤੋਂ ਆਰੰਭ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

੧	ਨੰਦਾ	ਨ	ਸੰ	ਰੰ	ਗੰ	ਮੰ	ਪੰ	ਧੰ	ਧੰ	ਪੰ	ਮੰ	ਗੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਨ
੨	ਵਿਸ਼ਾਲਾ	ਧ	ਨ	ਸੰ	ਰੰ	ਗੰ	ਮੰ	ਪੰ	ਪੰ	ਮੰ	ਗੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਨ	ਧ
੩	ਸਮੁਖੀ	ਪ	ਧ	ਨ	ਸੰ	ਰੰ	ਗੰ	ਮੰ	ਮੰ	ਗੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਨ	ਧ	ਪ
੪	ਵਿਚਿੱਤ੍ਰਾ	ਮ	ਪ	ਧ	ਨ	ਸੰ	ਰੰ	ਗੰ	ਗੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਨ	ਧ	ਪ	ਮ
੫	ਰੋਹਿਣੀ	ਗ	ਮ	ਪ	ਧ	ਨ	ਸੰ	ਰੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਨ	ਧ	ਪ	ਮ	ਗ
੬	ਸੁਖਾ	ਰ	ਗ	ਮ	ਪ	ਧ	ਨ	ਸੰ	ਸੰ	ਨ	ਧ	ਪ	ਮ	ਗ	ਰ
੭	ਅਲਪਾ	ਸ	ਰ	ਗ	ਮ	ਪ	ਧ	ਨ	ਨ	ਧ	ਪ	ਮ	ਗ	ਰ	ਸ

ਗੰਧਾਰ ਗ੍ਰਾਮ ਦੀਆਂ ੭ ਮੂਰਛਨਾ ਸੰਬੰਧੀ ਪੰ: ਦਾਸੋਦਰ ਆਪਣੇ ਸੰਗੀਤ ਦਰਪਣ ਵਿਚ ਲਿਖਦਾ ਹੈ :—

ਤਸ਼ਚ ਸੁਰਗੇ ਪ੍ਰਯੋਕਤੱਵਯਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਾਦੱਤ੍ਰ ਨੋਦਿਤਾ ॥ ੯੯ ॥

ਭਾਵ-ਅਰਥ :—ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ (ਅੰਤ ਦੀਆਂ ਸੱਤ ਮੂਰਛਨਾ ਦਾ) ਸੁਰਗ ਲੋਕ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਇੰਜ ਹੋਰ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ੧੪ ਮੂਰਛਨਾ ਦਾ ਹੀ ਸੰਗੀਤ-ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਨਾਮ ੨੧ ਮੂਰਛਨਾ ਦੇ ਹੀ ਦਿੱਤੇ ਹਨ।

ਸੰਗੀਤ (ਕੀਰਤਨ) ਸਿੱਖਣ ਵਾਲੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਮੂਰਛਨਾ ਦੇ ਸੁਰ ਦਿਤੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਾਵ ਕੇਵਲ ਆਰੋਹ-ਅਵਰੋਹ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਲੈਣਾ, ਸਗੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬੜਾ ਗੂੜ੍ਹਾ ਭਾਵ ਹੈ।

ਜਿਵੇਂ ਸਾਡੇ ਸੰਗੀਤ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ੧੨ ਸੁਰਾਂ ਤੋਂ ਜਨਕ-ਜਨਯ (ਠਾਟ-ਮੇਲ) ਬਣਾਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਠਾਟਾਂ ਤੋਂ ਫਿਰ ਵਖੋ-ਵਖ ਜਾਤੀ ਦੇ ਰਾਗਾਂ ਨੂੰ ਨੀਅਮ ਬੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਤਿਵੇਂ, ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਕਰਤਾ ਭੀ ਮੂਰਛਨਾ ਰਾਹੀਂ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਜਾਤੀ ਦੇ ਰਾਗ ਉਤਪੰਨ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਆਪਣੇ ਕਿਸੇ ਰਾਗ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਫਲਾਂ ਫਲਾਂ ਸੁਰ ਕੌਮਲ ਜਾਂ ਤੀਵਕ ਹਨ, ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਇਹ ਫਲਾਂ ਮੂਰਛਨਾ

ਦਾ ਰਾਗ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ :—

ਖੜਜ ਗ੍ਰਾਮ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਮੂਰਛਨਾ "ਉੱਤ੍ਰਾਮੰਦ੍ਰਾ" ਨੂੰ ਹੀ ਲਵੋ, ਇਸ ਵਿਚ ਸ, ਰ, ਗ, ਮ, ਪ, ਧ, ਨ, ਇਹ ਸੱਤ ਸੁਰ ਸੁੱਧ (ਤੀਵਰ) ਹਨ। ਅਜ-ਕਲ ਦੀ ਬੋਲ-ਚਾਲ ਵਿਚ ਅਸੀਂ "ਬਿਲਾਵਲ ਠਾਟ" ਜਾਂ ਬਿਲਾਵਲ ਰਾਗ ਕਹਾਂਗੇ। ਇਸੇ ਠਾਟ ਦੇ ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਰਾਗ ਨੂੰ ਦੱਸਣ ਵੇਲੇ ਕਹਾਂਗੇ ਕਿ ਇਹ ਬਿਲਾਵਲ ਠਾਟ ਦਾ ਰਾਗ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਸਭ ਸੁਰ ਸੁੱਧ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਪ੍ਰਾਤਨ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਇੰਜ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਉਹ ਸਿਰਫ ਇਤਨਾ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਇਹ ਖੜਜ-ਗ੍ਰਾਮ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਮੂਰਛਨਾ ਦਾ ਰਾਗ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਦੂਜੀ ਮੂਰਛਨਾ 'ਰਜਨੀ' ਤੋਂ ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਆਰੰਭ ਕਰਾਂਗੇ ਤਾਂ 'ਨੀ ਤੇ ਗਾ' ਦੋ ਸੁਰ ਕੌਮਲ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਫਿਰ ਤੀਜੀ ਮੂਰਛਨਾ 'ਉੱਤ੍ਰਾਯਤਾ' ਤੋਂ ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ਕਹਾਂਗੇ ਤਾਂ 'ਧਾ ਨੀ ਰੇ ਗਾ' ਚਾਰ ਸੁਰ ਕੌਮਲ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਜਿਵੇਂ :—

ਸ ਰ ਗ ਮ ਪ ਧ ਨ ਪਹਿਲੀ ਮੂਰਛਨਾ
ਨੁ ਸ ਰ ਗੁ ਮ ਪ ਧ ਦੂਜੀ ਮੂਰਛਨਾ
ਧੁ ਨੁ ਸ ਰੁ ਗੁ ਮ ਪ ਤੀਜੀ ਮੂਰਛਨਾ

ਇਸ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਰਿਖਭ ਨੂੰ ਖੜਜ ਮੰਨ ਕੇ ਆਰੰਭ ਕਰਾਂਗੇ ਤਾਂ 'ਗਾ-ਨੀ' ਕੌਮਲ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਗੰਧਾਰ ਸੁਰ ਨੂੰ ਖੜਜ ਮੰਨ ਕੇ ਆਰੰਭ ਕਰਾਂਗੇ ਤਾਂ, 'ਰੇ ਗਾ ਧਾ ਨੀ' ਕੌਮਲ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਇੰਜ ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸਾਡੇ ਤਿੰਨ ਠਾਟ ਬਣਨਗੇ—ਬਿਲਾਵਲ, ਕਾਫੀ ਤੇ ਭੈਰਵੀ। ਅਜ-ਕਲ ਦੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਿਲਾਵਲ ਠਾਟ, ਕਾਫੀ ਠਾਟ ਤੇ ਭੈਰਵੀ ਠਾਟ ਹੀ ਤਾਂ ਕਹਾਂਗੇ। ਪਰ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਆਪਣੇ ਨੀਅਮ ਅਨੁਸਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖੜਜ ਦੀ ਮੂਰਛਨਾ, ਰਿਖਭ ਦੀ ਮੂਰਛਨਾ ਤੇ ਗੰਧਾਰ ਦੀ ਮੂਰਛਨਾ ਕਹਿਣਗੇ। ਜਾਂ ਖੜਜ ਗ੍ਰਾਮ ਦੀ ਪਹਿਲੀ, ਦੂਜੀ, ਤੀਜੀ ਮੂਰਛਨਾ ਦੀ ਸੰਗਯਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੂਰਛਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਸੰਗੀਤ ਪੰਡਿਤਾਂ ਨੇ ਰਾਗ ਉਤਪੰਨ ਕੀਤੇ, ਅਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਓਡਵ, ਖਾਡਵ, ਸੰਪੂਰਣ ਐਸੇ ਤਿੰਨ ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਰਾਗਾਂ ਦੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਾਤੀਆਂ ਤੋਂ ਫਿਰ ਹੋਰ ਸੈਂਕੜੇ ਰਾਗ ਬਣਾਏ ਗਏ।

ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਕਾਲ ਤੋਂ ਬਾਦ ਮੱਧ ਕਾਲ ਦੇ ਸੰਗੀਤ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਮੂਰਛਨਾ ਦੇ ਰੂਪ ਹੀ ਬਦਲ ਦਿਤੇ। ਭਾਵ, ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਇਕ ਤਾਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮੰਨਣ ਲਗ ਪਏ। ਜਿਵੇਂ :—ਮਾਲਕੌਂਸ ਰਾਗ ਦੇ ਮੱਧਮ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿ-ਸੁਰ ਅਤੇ ਖੜਜ ਨੂੰ ਨਿਆਸ-ਸੁਰ ਮੰਨ ਲਿਆ ਜਾਵੇ : 'ਰੇ ਅਤੇ ਪਾ' ਵਰਜਿਤ ਕਰਕੇ "ਮਗੁਮਧੁਨੁਧਮਗੁਸ" ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਰ ਲਗਾਏ ਜਾਣ ਤਾਂ ਉਹ "ਮਾਲਕੌਂਸ ਦੀ ਮੂਰਛਨਾ" ਹੋਵੇਗੀ।

ਮੱਧ ਕਾਲ ਤੋਂ ਬਾਦ ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਮੂਰਛਨਾ ਦਾ ਅਰਥ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਕਰਨਾਟਕੀ (ਦੱਖਣੀ) ਸੰਗੀਤ ਵਿਦਵਾਨ ਤਾਂ ਹਰੇਕ ਰਾਗ ਦੀ ਆਰੰਭ-ਅਵਰੋਹ ਨੂੰ ਹੀ ਮੂਰਛਨਾ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਸਾਡੇ ਉੱਤ੍ਰੀ ਭਾਰਤੀ ਸੰਗੀਤਕਾਰ ਤਾਂ, ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਹਾਂ, ਕੋਈ-ਕੋਈ ਗਾਇਕ ਅਜੇ ਭੀ ਕਿਸੇ ਸੁਰ ਦੀ ਕੰਪਿਤ ਕ੍ਰਿਆ ਨੂੰ ਮੂਰਛਨਾ ਕਹਿੰਦਾ ਸੁਣਿਆ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ :—ਬਿਲਾਵਲ ਰਾਗ ਦਾ ਪੈਵਤ ਸੁਰ ਕੰਪਿਤ ਅਤੇ ਨਿਖਾਦ ਅਧੀਨ ਹੈ, ਕੁਝ ਗਾਇਕ ਇਸ ਨੂੰ "ਪੈਵਤ ਤੇ

ਨਿਖਾਦ ਦੀ ਮੂਰਛਨਾ" ਕਹਿਣਗੇ। ਭਾਵ, ਜੋ ਸੁਰ ਕਦੇ ਆਪਣੇ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਆਵੇ, ਕਦੇ ਨਾ ਆਵੇ, ਫਿਰ ਘਟ-ਵਧ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਕੰਨਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲੱਗੇ ਉਸ ਸੁਰ ਦੇ ਹਿਲਣ ਨੂੰ ਅਜ-ਕਲ ਮੂਰਛਨਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸੋ, ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਹ ਗੱਲ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਗਈ ਕਿ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਕਾਲ ਵਿਚ ਮੂਰਛਨਾ ਦਾ ਅਰਥ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸੀ; ਮੱਧ ਕਾਲ ਵਿਚ ਹੋਰ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਅਜ-ਕਲ ਉਸ ਦਾ ਰੂਪ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਬਦਲ ਗਿਆ ਹੈ। ਭਾਵ, ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੇਂ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ੧੨ ਸੁਰਾਂ ਦੀ ਬੇਸੁਰੀ ਤੇ ਅਸੁੱਧ ਠਾਟ ਪੱਧਤੀ ਨੂੰ ਪਰਚਲਿਤ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਦੀ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ ਮੂਰਛਨਾ ਪੱਧਤੀ ਦਾ ਭੋਗ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਨੋਟ :— ੧੨ ਸੁਰਾਂ ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਆਧੁਨਿਕ ਠਾਟਾਂ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀਆਂ ਤਰੁੱਟੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਅੱਗੇ ਦੱਸਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਰਾਗ ਦੇ ੧੦ ਲੱਛਣ

ਰਾਗਾਂ ਦੀ ਪਹਿਚਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਗ੍ਰੰਥਕਾਰਾਂ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਦਸ ਲੱਛਣ ਦੱਸੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ :—

੧. ਗ੍ਰਹਿ — ਜਿਸ ਸੁਰ ਤੋਂ ਰਾਗ ਦਾ ਗਾਉਣਾ-ਬਜਾਉਣਾ ਆਰੰਭ ਹੋਵੇ, ਉਸੇ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿ ਸੁਰ ਆਖਦੇ ਹਨ।
੨. ਅੰਸ਼ — ਜਿਹੜਾ ਸੁਰ ਰਾਗ ਵਿਚ ਬਾਕੀ ਸੁਰਾਂ ਤੋਂ ਵਧ ਲੱਗੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅੰਸ਼ ਸੁਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਨੂੰ ਹੀ ਅਜ-ਕਲ ਵਾਦੀ ਸੁਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।
੩. ਨਿਆਸ — ਜਿਸ ਸੁਰ ਤੇ ਗਾਉਣਾ-ਬਜਾਉਣਾ ਸਮਾਪਤ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਨਿਆਸ ਸੁਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।
੪. ਤਾਰ — ਤਾਰ ਸਪਤਕ ਵਿਚ ਗਾਉਣ ਸਮੇਂ ਜਿਸ ਸੁਰ ਤਕ ਗਾਇਕ ਪਹੁੰਚ ਸਕੇ ਉਸੇ ਨੂੰ ਤਾਰ ਸੁਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।
੫. ਮੰਦ੍ਰ — ਮੰਦ੍ਰ ਸਪਤਕ ਵਿਚ ਗਾਉਣ ਸਮੇਂ ਜਿਸ ਸੁਰ ਤਕ ਹੇਠਾਂ ਗਾਇਕ ਸੁਰ ਲਗਾ ਸਕੇ ਉਸੇ ਨੂੰ ਮੰਦ੍ਰ ਸੁਰ ਆਖਦੇ ਹਨ।
੬. ਅਪਨਿਆਸ — ਜਿਸ ਸੁਰ ਤੇ ਰਾਗ ਦਾ ਕੋਈ ਹਿੱਸਾ ਖਤਮ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅਪਨਿਆਸ ਸੁਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।
੭. ਸਨਿਆਸ — ਜਿਸ ਸੁਰ ਤੇ ਰਾਗ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਭਾਗ ਸਮਾਪਤ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਨਿਆਸ ਸੁਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।
੮. ਵਿਨਿਆਸ — ਜਿਸ ਸੁਰ ਤੇ ਰਾਗ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਖਤਮ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵਿਨਿਆਸ ਸੁਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।
੯. ਬਹੁਤਵ — ਇਸ ਦੇ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ—(੧) ਅਲੰਘਨ, (੨) ਅਭਿਆਸ।

ਆਲੰਘਨ—ਉਸ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਸੁਰ ਨੂੰ ਥੋੜਾ ਛੁਹ ਕੇ ਛੱਡ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ : ਇਸ ਦਾ ਵਜ਼ਨ ਦੂਜੇ ਸੁਰਾਂ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਅਭਿਆਸ—ਉਸ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜਾ ਬਾਕੀ ਸੁਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਆ ਕੇ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਵਰਤਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਇਕੋ ਥਾਂ ਮੁੜ-ਮੁੜ ਉਚਾਰਣ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

੧੦. ਅਲਪਤਵ— ਇਸ ਦੇ ਵੀ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ—(੧) ਲੰਘਨ, (੨) ਅਨਭਿਆਸ।
ਲੰਘਨ—ਉਹ ਸੁਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਰਾਗ ਦੇ ਆਰੋਹ-ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਛੱਡ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਭਾਵ, ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ।

ਅਨਭਿਆਸ—ਉਸ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜਾ ਰਾਗ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਹੀ ਘੱਟ ਲਗਦਾ ਹੋਵੇ।

ਠਾਟ ਪੱਧਤੀ ਦਾ ਵਿਕਾਸ

ਸੰਨ ੧੩ ਤੋਂ ੧੮ ਈ: ਤਕ ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਕਾਲ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਲਗ-ਭਗ ਇਸੇ ਸਮੇਂ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਰਖਤ ਉਤੇ ਅਲਾਉੱਦੀਨ ਖਿਲਜੀ ਦਾ ਰਾਜ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਹਜ਼ਰਤ ਅਮੀਰ ਖੁਸਰੋ ਨਾਮ ਦਾ ਇਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਗਾਇਕ ਰਾਜ-ਮੰਤ੍ਰੀ ਸੀ। ਆਖਦੇ ਨੇ ਇਹ ਬੜਾ ਚਤੁਰ ਕਵੀ ਤੇ ਸੰਗੀਤਕਾਰ ਸੀ। ਇਸ ਨੇ ਅਨੇਕ ਰਾਗ, ਸਾਜ਼ ਤੇ ਤਾਲਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸੇ ਨੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਗਾਇਕਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਇਕ ਨਵੀਂ ਪੱਧਤੀ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਜ-ਕਲ “ਉੱਤਰੀ ਭਾਰਤੀ ਸੰਗੀਤ” ਆਖਦੇ ਹਨ। ੧੫ਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਲੋਚਨ ਕਵੀ ਨੇ “ਉੱਤਰੀ ਭਾਰਤੀ ਸੰਗੀਤ” ਪੱਧਤੀ ਤੇ ਇਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਗ੍ਰੰਥ ‘ਰਾਗਤਰੰਗਿਣੀ’ ਲਿਖਿਆ। ਇਸ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਰਾਗ-ਰਾਗਣੀ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਪੱਧਤੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਠਾਟ (ਮੇਲ) ਪੱਧਤੀ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ। ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਠਾਟ ਨੂੰ ਮੇਲ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸੋ, ਉਸ ਨੇ ਰਾਗ-ਰਾਗਣੀ ਦੇ ਬਖੇੜੇ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਜਨਕ-ਜਨਕ ਰਾਗਾਂ ਨੂੰ ੧੨ ਜਨਕ ਮੇਲਾਂ (ਠਾਟਾਂ) ਵਿਚ ਵੰਡ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਦਾ ਸ਼ੁੱਧ ਠਾਟ ਕਾਫੀ ਠਾਟ ਦੇ ਸਮਾਨ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਲੋਚਨ ਦੇ ਲਿਖੇ ੧੨ ਮੇਲ (ਠਾਟ) ਇੰਜ ਹਨ :—

੧. ਭੋਰਵੀ, ੨. ਟੋਡੀ, ੩. ਗਉੜੀ, ੪. ਕਰਨਾਟ, ੫. ਕੇਦਾਰ, ੬. ਏਮਾਨ, ੭. ਸਾਰੰਗ, ੮. ਮੋਘ, ੯. ਧਨਾਸਰੀ, ੧੦. ਪੂਰਵੀ, ੧੧. ਮੁਖਾਰੀ, ੧੨. ਦੀਪਕ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਜਨਕ ਠਾਟਾਂ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਹੋਏ ਲਗ-ਭਗ ੭੦ ਜਨਕ-ਜਨਕ ਰਾਗਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਭੀ ਉਸ ਨੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਲੋਚਨ ਤੋਂ ਬਾਦ ਕਾਫੀ ਸਮੇਂ ਤਕ ਠਾਟ ਪੱਧਤੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਉੱਨਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਹਾਂ, ਸੰਨ ੧੬੫੫ ਦੇ ਆਸ-ਪਾਸ ਸ੍ਰੀ ਹਿਰਦਯਨਾਰਾਇਣ ਦੇਵ ਨੇ ‘ਹਿਰਦਯ ਕੋਤੁਕ’ ਤੇ ‘ਹਿਰਦਯ ਪ੍ਰਕਾਸ਼’ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥ ਲਿਖੇ ਹਨ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਲੋਚਨ ਦੇ ਲਿਖੇ ਠਾਟਾਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਹੀ ਕੀਤੀ ਹੈ।

੧੭ਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਠਾਟ ਪੱਧਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਆਰੰਭ ਹੋ ਚੁਕਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਅਸਾਂ ਨੂੰ ਸੰਗੀਤ ਪਾਰਿਜਾਤ ਅਤੇ ਰਾਗ ਵਿਬੋਧ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਤੋਂ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਪੰ. ਸ੍ਰੀ ਨਿਵਾਸ ਨੇ ਮੇਲ ਪੱਧਤੀ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਰਾਗਾਂ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਠਾਟਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਦ ਠਾਟ ਪੱਧਤੀ ਸੰਬੰਧੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਕਾਫੀ ਮਤ-ਭੇਦ ਰਹੇ। ਜਿਵੇਂ—ਰਾਗ ਵਿਬੋਧ ਦੇ ਕਰਤਾ ਨੇ ਠਾਟਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ੨੩ ਬਤਾਈ, ਸ੍ਰੀ ਮੇਲ ਕਲਾਨਿਧੀ ਦੇ ਪੰ. ਨੇ ੨੦ ਦਸੇ ਅਤੇ ਚਤੁਰਦੰਡੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਕਾ ਨੇ ੧੯ ਠਾਟ ਮੰਨੇ ਹਨ।

ਦੱਖਣ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਪੰ. ਵਯੰਕਟਮਖੀ ਨੇ ਠਾਟਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਰਨ ਲਈ ਗਣਿਤ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਹਿਸਾਬ ਲਗਾਕੇ ਠਾਟਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕੁਲ ੨੨ ਬਤਾਈ। ਪਰ ਕੰਮ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਉਸ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ੧੯ ਠਾਟ ਚੁਣ ਲਏ। ਵਯੰਕਟਮਖੀ ਦੀ ਇਸ ਠਾਟ ਪੱਧਤੀ ਨੂੰ ਦੱਖਣ ਦੇ ਸੰਗੀਤਕਾਰਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਅਪਣਾ ਲਿਆ, ਪਰ ਉੱਤਰ ਭਾਰਤੀ ਸੰਗੀਤ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਖਾਸ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾ ਪਇਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਠਾਟਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਧੀਕ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉੱਤਰ ਪੱਧਤੀ ਦੇ ਇਹ ਅਨਕੂਲ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਂਜ ਇਸ ਨੂੰ ਉਹ ਸਹੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਅਖੀਰ ਆਧੁਨਿਕ ਵਿਦਵਾਨ ਸੰਗੀਤਾਚਾਰੀਯ ਪੰ. ਵਿਸ਼ਨੂ ਨਾਰਾਇਣ ਭਾਰਖੰਡੇ ਨੇ ੭੨ ਮੇਲ (ਠਾਟਾਂ) ਵਿਚੋਂ ਕੇਵਲ ੧੦ ਠਾਟ ਚੁਣ ਕੇ ਨਵੇਂ ਸਿਰੋਂ ਰਾਗ-ਵਰਗ ਬਣਾਏ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਪਰਚਲਿਤ ਰਾਗਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਲੈ ਆਂਦਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੋਚਨ ਕਵੀ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਕੇ ਇਹ ਠਾਟ ਪੱਧਤੀ ਸ੍ਰੀ ਭਾਰਖੰਡੇ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਗਿਆਨੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਾਇਮ ਹੋ ਗਈ।

੭੨ ਠਾਟ ਕਿਵੇਂ ਬਣਦੇ ਹਨ ?

ਇਕ ਸਪਤਕ ਵਿਚ ਸੁੱਧ ਤੇ ਵਿਕ੍ਰਤ (ਤੀਵਰ-ਕੋਮਲ) ਕੁਲ ੧੨ ਸੁਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ :—
ਸ ਰੁ ਰ ਗੁ ਗ ਮ ਮ ਪ ਧ ਧ ਨ ਨ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ੧੨ ਸੁਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤੀਵਰ (ਮ) ਹਠਾ ਦਿਉ ਅਤੇ ਉੱਤਰੀ ਲਿਖੇ ਸਪਤਕ ਵਿਚ (ਸ) ਜੋੜ ਕੇ ਮੁੜ ੧੨ ਸੁਰ ਪੂਰੇ ਕਰ ਲਵੋ। ਅਗੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੁਰਾਂ ਦੇ ਦੋ ਭਾਗ ਕਰੋ। ਇੰਜ ਪਹਿਲੇ ੬ ਸੁਰਾਂ ਵਾਲੇ ਭਾਗ ਨੂੰ ਪੂਰਵਾਰਧ ਅਤੇ ਅਗਲੇ ੬ ਸੁਰਾਂ ਦੇ ਭਾਗ ਨੂੰ ਉੱਤਰਾਰਧ ਕਹਾਂਗੇ। ਜਿਵੇਂ :—

ਪੂਰਵਾਰਧ
ਸ ਰੁ ਰ ਗੁ ਗ ਮ

ਉੱਤਰਾਰਧ
ਪ ਧ ਧ ਨ ਨ ਸ

ਹੁਣ ਵੇਖਣਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ੬ ਸੁਰਾਂ ਨੂੰ ਅਦਲ-ਬਦਲ ਕਰਨ ਨਾਲ ਚਾਰ-ਚਾਰ ਸੁਰਾਂ ਵਾਲੇ ਕਿੰਨੇ ਠਾਟ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ :—

ਪੂਰਵਾਰਧ					ਉੱਤਰਾਰਧ				
੧.	ਸ	ਰੁ	ਰ	ਮ	੧.	ਪ	ਧ	ਧ	ਸ
੨.	ਸ	ਰੁ	ਗੁ	ਮ	੨.	ਪ	ਧ	ਨ	ਸ
੩.	ਸ	ਰੁ	ਗ	ਮ	੩.	ਪ	ਧ	ਨ	ਸ
੪.	ਸ	ਰ	ਗੁ	ਮ	੪.	ਪ	ਧ	ਨ	ਸ
੫.	ਸ	ਰ	ਗ	ਮ	੫.	ਪ	ਧ	ਨ	ਸ
੬.	ਸ	ਗੁ	ਗ	ਮ	੬.	ਪ	ਨ	ਨ	ਸ

ਉਤੇ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਅਲਾਵਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਵੇਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਠਾਟ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੂਰਾਂ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ। ਹੁਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਜੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਮਿਲਾਇਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ $੬ \times ੬ = ੩੬$ ਠਾਟ ਹੋਣਾ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਬਣ ਜਾਣਗੇ :—

੩੬ ਠਾਟਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ

(੧)								(੪)									
੧.	ਸ	ਰੁ	ਰ	ਮ	ਪ	ਧੁ	ਧ	ਸੰ	੧੬.	ਸ	ਰ	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਧੁ	ਧ	ਸੰ
੨.	ਸ	ਰੁ	ਰ	ਮ	ਪ	ਧੁ	ਨੁ	ਸੰ	੨੦.	ਸ	ਰ	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਧੁ	ਨੁ	ਸੰ
੩.	ਸ	ਰੁ	ਰ	ਮ	ਪ	ਧੁ	ਨ	ਸੰ	੨੧.	ਸ	ਰ	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਧੁ	ਨ	ਸੰ
੪.	ਸ	ਰੁ	ਰ	ਮ	ਪ	ਧ	ਨੁ	ਸੰ	੨੨.	ਸ	ਰ	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਧ	ਨੁ	ਸੰ
੫.	ਸ	ਰੁ	ਰ	ਮ	ਪ	ਧ	ਨ	ਸੰ	੨੩.	ਸ	ਰ	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਧ	ਨ	ਸੰ
੬.	ਸ	ਰੁ	ਰ	ਮ	ਪ	ਨੁ	ਨ	ਸੰ	੨੪.	ਸ	ਰ	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਨੁ	ਨ	ਸੰ
(੨)								(੫)									
੭.	ਸ	ਰੁ	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਧੁ	ਧ	ਸੰ	੨੫.	ਸ	ਰ	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਧੁ	ਧ	ਸੰ
੮.	ਸ	ਰੁ	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਧੁ	ਨੁ	ਸੰ	੨੬.	ਸ	ਰ	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਧੁ	ਨੁ	ਸੰ
੯.	ਸ	ਰੁ	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਧੁ	ਨ	ਸੰ	੨੭.	ਸ	ਰ	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਧੁ	ਨ	ਸੰ
੧੦.	ਸ	ਰੁ	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਧ	ਨੁ	ਸੰ	੨੮.	ਸ	ਰ	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਧ	ਨੁ	ਸੰ
੧੧.	ਸ	ਰੁ	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਧ	ਨ	ਸੰ	੨੯.	ਸ	ਰ	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਧ	ਨ	ਸੰ
੧੨.	ਸ	ਰੁ	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਨੁ	ਨ	ਸੰ	੩੦.	ਸ	ਰ	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਨੁ	ਨ	ਸੰ
(੩)								(੬)									
੧੩.	ਸ	ਰੁ	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਧੁ	ਧ	ਸੰ	੩੧.	ਸ	ਗੁ	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਧੁ	ਧ	ਸੰ
੧੪.	ਸ	ਰੁ	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਧੁ	ਨੁ	ਸੰ	੩੨.	ਸ	ਗੁ	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਧੁ	ਨੁ	ਸੰ
੧੫.	ਸ	ਰੁ	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਧੁ	ਨ	ਸੰ	੩੩.	ਸ	ਗੁ	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਧੁ	ਨ	ਸੰ
੧੬.	ਸ	ਰੁ	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਧ	ਨੁ	ਸੰ	੩੪.	ਸ	ਗੁ	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਧ	ਨੁ	ਸੰ
੧੭.	ਸ	ਰੁ	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਧ	ਨ	ਸੰ	੩੫.	ਸ	ਗੁ	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਧ	ਨ	ਸੰ
੧੮.	ਸ	ਰੁ	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਨੁ	ਨ	ਸੰ	੩੬.	ਸ	ਗੁ	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਨੁ	ਨ	ਸੰ

ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਲਿਖੇ ੩੬ ਠਾਟਾਂ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਸ਼ੁੱਧ ਮੱਧਮ ਹੀ ਲਾਇਆ ਹੈ। ਬਾਕੀ ੩੬ ਠਾਟੇ ਭੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਣਨਗੇ। ਫਰਕ ਕੇਵਲ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਸ਼ੁੱਧ ਮੱਧਮ ਦੀ ਥਾਂ ਤੀਵਰ ਮੱਧਮ ਲਗਾਉਣਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਇੰਜ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਮੱਧਮਾਂ ਤੋਂ $੩੬ \times ੨ = ੭੨$ ਮੇਲ (ਠਾਟ) ਉਤਪੰਨ ਹੋਣਗੇ। ਉਤੇ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ੭੨ ਪ੍ਰਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੂਰਾਂ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ।

ਨੋਟ :—ਇਥੇ ਸੂਰਾਂ ਦੀ ਬਣਤਰ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਤੋਂ ਸ਼ੰਕਾ ਉਤਪੰਨ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਠਾਟ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਸੰਪੂਰਣ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਸਤ ਸੂਰ ਭੀ ਨੰਬਰਵਾਰ ਆਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਤਾਂ, ਕੀ ਕਾਰਣ ਹੈ ਕਿ ਠਾਟ ਨੰ: ੧ ਵਿਚ 'ਗਾ-ਨੀ' ਵਰਜਿਤ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਠਾਟ ਨੰ: ੩੧ ਵਿਚ 'ਰੇ-ਨੀ' ਵਰਜਿਤ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਇੰਜ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਠਾਟਾਂ ਵਿਚ 'ਰੇ-ਗਾ' ਵਰਜਿਤ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ? ਇਸ ਦਾ ਉੱਤਰ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਪੰ: ਵਯੰਕਟਮਖੀ ਦੇ ਬਾਰਾਂ ਸੂਰ ਸਾਡੇ ਪਰਚਲਿਤ ੧੨ ਸੂਰਾਂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਕਰਨਾਟਕੀ ਸੰਗੀਤ ਵਿਚ ਸੂਰਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਉੱਤਰ ਸੰਗੀਤ ਪੱਧਰੀ ਦੇ ੧੨ ਸੁਰਾਂ ਤੋਂ ੩੨ ਠਾਟ

ਅਸੀਂ ਪਿਛੇ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰ. ਵਯੋਕਟਮਖੀ ਦੇ ਸੁਰ ਸਾਡੇ ਸੁਰਾਂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਸੁਰਾਂ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ੭੨ ਠਾਟ ਬਣਾਏ ਸੀ। ਪਰ ਜੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਉੱਤਰੀ ਭਾਰਤੀ ਸੰਗੀਤ-ਪੱਧਰੀ ਦੇ ੧੨ ਸੁਰਾਂ ਤੋਂ ਠਾਟ ਰਚਨਾ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਕੇਵਲ ੩੨ ਠਾਟ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਉਹ ੩੨ ਠਾਟ ਕਿਵੇਂ ਬਣਦੇ ਹਨ ?

ਸਪਤਕ ਦੇ ਦੋ ਭਾਗ ਪਹਿਲੇ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰ ਲਵੋ :—

ਪੂਰਵਾਂਗ ਭਾਗ					ਉੱਤ੍ਰਾਂਗ ਭਾਗ				
੧.	ਸ	ਰੁ	ਗੁ	ਮ	੧.	ਪ	ਧੁ	ਨੁ	ਸੰ
੨.	ਸ	ਰੁ	ਗੁ	ਮ	੨.	ਪ	ਧੁ	ਨੁ	ਸੰ
੩.	ਸ	ਰ	ਗੁ	ਮ	੩.	ਪ	ਧ	ਨੁ	ਸੰ
੪.	ਸ	ਰ	ਗੁ	ਮ	੪.	ਪ	ਧ	ਨੁ	ਸੰ

ਇੰਜ ਚਾਰ-ਚਾਰ ਸੁਰਾਂ ਦੇ ੮ ਠਾਟ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਾਓ ਤਾਂ $8 \times 8 = ੬੪$ ਠਾਟ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਬਣਨਗੇ :—

ਸ਼ੁੱਧ ਮੱਧਮ ਵਾਲੇ ੧੬ ਠਾਟ

*੧.	ਸ	ਰੁ	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਧੁ	ਨੁ	ਸੰ	*੯.	ਸ	ਰ	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਧੁ	ਨੁ	ਸੰ
੨.	ਸ	ਰੁ	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਧੁ	ਨੁ	ਸੰ	੧੦.	ਸ	ਰ	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਧੁ	ਨੁ	ਸੰ
੩.	ਸ	ਰੁ	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਧ	ਨੁ	ਸੰ	*੧੧.	ਸ	ਰ	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਧ	ਨੁ	ਸੰ
੪.	ਸ	ਰੁ	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਧ	ਨੁ	ਸੰ	੧੨.	ਸ	ਰ	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਧ	ਨੁ	ਸੰ
੫.	ਸ	ਰੁ	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਧੁ	ਨੁ	ਸੰ	੧੩.	ਸ	ਰ	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਧੁ	ਨੁ	ਸੰ
*੬.	ਸ	ਰੁ	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਧੁ	ਨੁ	ਸੰ	੧੪.	ਸ	ਰ	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਧੁ	ਨੁ	ਸੰ
੭.	ਸ	ਰੁ	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਧ	ਨੁ	ਸੰ	*੧੫.	ਸ	ਰ	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਧ	ਨੁ	ਸੰ
੮.	ਸ	ਰੁ	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਧ	ਨੁ	ਸੰ	*੧੬.	ਸ	ਰ	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਧ	ਨੁ	ਸੰ

ਤੀਵਰ ਮੱਧਮ ਵਾਲੇ ੧੬ ਠਾਟ

੧.	ਸ	ਰੁ	ਗੁ	ਮੱ	ਪ	ਧੁ	ਨੁ	ਸੰ	੯.	ਸ	ਰ	ਗੁ	ਮੱ	ਪ	ਧੁ	ਨੁ	ਸੰ
*੨.	ਸ	ਰੁ	ਗੁ	ਮੱ	ਪ	ਧੁ	ਨੁ	ਸੰ	੧੦.	ਸ	ਰ	ਗੁ	ਮੱ	ਪ	ਧੁ	ਨੁ	ਸੰ
੩.	ਸ	ਰੁ	ਗੁ	ਮੱ	ਪ	ਧ	ਨੁ	ਸੰ	੧੧.	ਸ	ਰ	ਗੁ	ਮੱ	ਪ	ਧ	ਨੁ	ਸੰ
੪.	ਸ	ਰੁ	ਗੁ	ਮੱ	ਪ	ਧ	ਨੁ	ਸੰ	੧੨.	ਸ	ਰ	ਗੁ	ਮੱ	ਪ	ਧ	ਨੁ	ਸੰ
੫.	ਸ	ਰੁ	ਗੁ	ਮੱ	ਪ	ਧੁ	ਨੁ	ਸੰ	੧੩.	ਸ	ਰ	ਗੁ	ਮੱ	ਪ	ਧੁ	ਨੁ	ਸੰ
*੬.	ਸ	ਰੁ	ਗੁ	ਮੱ	ਪ	ਧੁ	ਨੁ	ਸੰ	੧੪.	ਸ	ਰ	ਗੁ	ਮੱ	ਪ	ਧੁ	ਨੁ	ਸੰ
੭.	ਸ	ਰੁ	ਗੁ	ਮੱ	ਪ	ਧ	ਨੁ	ਸੰ	੧੫.	ਸ	ਰ	ਗੁ	ਮੱ	ਪ	ਧ	ਨੁ	ਸੰ
*੮.	ਸ	ਰੁ	ਗੁ	ਮੱ	ਪ	ਧ	ਨੁ	ਸੰ	*੧੬.	ਸ	ਰ	ਗੁ	ਮੱ	ਪ	ਧ	ਨੁ	ਸੰ

ਇੰਜ ੧੬ ਠਾਟ ਸ਼ੁੱਧ ਮੱਧਮ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ੧੬ ਠਾਟ ਤੀਵਰ ਮੱਧਮ ਵਾਲੇ ਮਿਲ ਕੇ $੧੬ \times ੨ = ੩੨$ ਠਾਟ ਉੱਤਰੀ ਸੰਗੀਤ ਪੱਧਰੀ ਤੋਂ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਨੰਬਰਵਾਰ ਸਰ ਸੁਰ ਵੀ ਆ ਗਏ ਅਤੇ ਕੋਈ ਸੁਰ ਵਰਜਿਤ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੇਂ ਦੇ ਪਰਚਲਿਤ ੧੦ ਠਾਟ ਇਨ੍ਹਾਂ ੩੨ ਠਾਟਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਲਏ ਗਏ ਹਨ।

*ਫੁਲ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਵਾਲੇ ਆਧੁਨਿਕ ੧੦ ਠਾਟ ਹਨ।

ਗਣਿਤ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਕ ਠਾਟ ਤੋਂ ੪੮੪ ਰਾਗਾਂ ਦੀ ਉਤਪਤੀ

ਇਹ ਤਾਂ ਪਤਾ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਨਾਦ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰਤੀ, ਸ਼ੁਰਤੀ ਤੋਂ ਸੁਰ, ਸੁਰ ਤੋਂ ਸਪਤਕ ਅਤੇ ਸਪਤਕ ਦੇ ਸ਼ੁੱਧ ਵਿਕ੍ਰਤ ੧੨ ਸੁਰਾਂ ਤੋਂ ਗਣਿਤ ਅਨੁਸਾਰ ੭੨ ਠਾਟਾਂ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਸਮਝਣਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ੭੨ ਠਾਟਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਜਾਤੀ ਦੇ ਕੁਲ ਕਿੰਨੇ ਰਾਗ ਉਤਪੰਨ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਸੰਗੀਤ-ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਪੰਡਿਤਾਂ ਨੇ ਰਾਗਾਂ ਦੀਆਂ ਨੌਂ ਜਾਤੀਆਂ ਮੰਨੀਆਂ ਹਨ :—

(੧) ਸੰਪੂਰਣ-ਸੰਪੂਰਣ, (੨) ਸੰਪੂਰਣ-ਖਾਡਵ, (੩) ਸੰਪੂਰਣ-ਓਡਵ, (੪) ਖਾਡਵ-ਸੰਪੂਰਣ, (੫) ਖਾਡਵ-ਖਾਡਵ, (੬) ਖਾਡਵ-ਓਡਵ, (੭) ਓਡਵ-ਸੰਪੂਰਣ, (੮) ਓਡਵ-ਖਾਡਵ, (੯) ਓਡਵ-ਓਡਵ।

ਇੰਜ ਹਰ ਇਕ ਠਾਟ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਹੋਏ ਰਾਗਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਲ ਨੌਂ ਜਾਤੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੌਂ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਹਰੇਕ ਜਾਤੀ ਤੋਂ ਕਿੰਨੇ ਰਾਗ ਉਤਪੰਨ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੌਂ ਜਾਤੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਸਾਰੇ ੭੨ ਠਾਟਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਕੇ ਕੁਲ ਕਿੰਨੇ ਰਾਗ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਪਤਾ ਕਰਨ ਲਈ ਅਸੀਂ ਬਿਲਾਵਲ ਠਾਟ ਦੀਆਂ ਨੌਂ ਜਾਤੀਆਂ ਤੋਂ ਕਿੰਨੇ ਰਾਗ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਤੀ ਸੰਖੇਪ ਵਿਚ ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ :—

੧. ਸੰਪੂਰਣ-ਸੰਪੂਰਣ	੧ ਰਾਗ
੨. ਸੰਪੂਰਣ-ਖਾਡਵ	੬ ਰਾਗ
੩. ਸੰਪੂਰਣ-ਓਡਵ	੧੬ ਰਾਗ
੪. ਖਾਡਵ-ਸੰਪੂਰਣ	੬ ਰਾਗ
੫. ਖਾਡਵ-ਖਾਡਵ	੩੬ ਰਾਗ
੬. ਖਾਡਵ-ਓਡਵ	੯੦ ਰਾਗ
੭. ਓਡਵ-ਸੰਪੂਰਣ	੧੫ ਰਾਗ
੮. ਓਡਵ-ਖਾਡਵ	੯੦ ਰਾਗ
੯. ਓਡਵ-ਓਡਵ	੨੨੫ ਰਾਗ

ਕੁਲ ੪੮੪ ਰਾਗ

ਇੰਜ ਗਣਿਤ ਅਨੁਸਾਰ ਜੇ ਇਕ ਰਾਗ ਤੋਂ ੪੮੪ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਰਾਗ ਉਤਪੰਨ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਤਾਂ, ੭੨ ਠਾਟਾਂ ਤੋਂ $੪੮੪ \times ੭੨ = ੩੪੮੪੮$ ਰਾਗ ਬਣਨਗੇ। ਇਹ ਰਾਗ-ਸੰਖਿਆ ਕੇਵਲ ਆਰੋਹ-ਅਵਰੋਹ ਤੋਂ ਗਣਿਤ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਉੱਤਰੀ ਭਾਰਤੀ ਸੰਗੀਤ ਪੱਧਤੀ ਵਿਚ ਰਾਗਾਂ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਦੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਵੀ ਨੀਅਮ ਹਨ ਜੋ ਕੇਵਲ ਵਾਦੀ ਸੁਰ ਬਦਲਣ ਨਾਲ ਉਤਪੰਨ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਭਾਵ, ਕਿਸੇ ਰਾਗ ਦੇ ਸੁਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਦੂਜਾ ਰਾਗ ਸਿਰਫ ਵਾਦੀ ਸੁਰ ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਕਰਨ ਨਾਲ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ 'ਭੁਪਾਲੀ' ਦਾ ਵਾਦੀ-ਸੁਰ ਗੰਧਾਰ ਹੈ, ਜੇ ਗੰਧਾਰ ਦੀ ਥਾਂ ਵਾਦੀ ਧੈਵਤ ਹੋਵੇ ਤਾਂ 'ਦੇਸਕਾਰ' ਰਾਗ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ 'ਭੀਮਪਲਾਸੀ' ਦਾ ਵਾਦੀ ਸੁਰ ਮੱਧਮ ਹੈ, ਜੇ ਮੱਧਮ ਦੀ ਥਾਂ ਪੰਚਮ ਕਰ ਦਿਉ ਤਾਂ ਇਹ 'ਧਨਾਸਰੀ' ਰਾਗ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਇਸ ਲਈ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਗਣਿਤ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ ਰਾਗਾਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ (੩੪੮੪੮) ਠੀਕ ਹੈ। ਪਰ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਰਾਗ ਦੇ ਨੀਅਮ, ਲੱਛਣ ਜਾਂ ਰਾਗ ਦੀ ਪਰੀਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ, ਇਹ ਰਾਗ ਸੰਖਿਆ ਬਹੁਤ ਘਟ ਹੋਵੇਗੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਗਾਂ ਦਾ ਇਕ ਮੁੱਖ ਨੀਅਮ ਇਹ ਭੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਵਿਚ ਚੰਜਕਤਾ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਰਾਗ ਵਿਚ ਚੰਜਕਤਾ ਨਾ ਹੋਈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਰਾਗ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਨਾਲੇ ਰਾਗ ਦੇ ਨੀਅਮ ਅਨੁਸਾਰ 'ਮਾ ਤੇ ਪਾ' ਦੋਵੇਂ ਸੁਰ ਇਕੋ ਸਮੇਂ ਵਰਜਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ, ਇਹ ਨੀਅਮ ਚੰਜਕਤਾ ਦੀ ਹੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ :—ਸਾ ਰੇ ਗਾ $\times \times$ ਪਾ ਨੀ-ਨੀ ਧ $\times \times$ ਗਾ ਰੇ ਸਾ। ਇਸ ਨੂੰ ਮੇਲ ਜਾਂ ਰਾਗ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿਚ 'ਮਾ-ਪਾ' ਦੋਵੇਂ ਸੁਰ ਵਰਜਿਤ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਗ ਦੇ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਨੀਅਮ ਹਨ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਗਣਿਤ ਅਨੁਸਾਰ ਲਿਖੇ ਰਾਗਾਂ ਨੂੰ ਗਾਇਆ-ਬਜਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਉੱਤਰੀ ਭਾਰਤੀ ਸੰਗੀਤ ਪੱਧਤੀ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਰਾਗ ਪਰਚਲਿਤ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੁਲ ਸੰਖਿਆ ੨੨੫ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਭੀ ਲਗ-ਭਗ ਸੌ ਡੂਢ ਸੌ ਰਾਗ ਹੀ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਗੀਤ ਵਿਦਵਾਨ ਜਾਂ ਖਾਨਦਾਨੀ ਗਾਇਕ ਹੀ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਬਾਕੀ ਆਮ ਗਾਇਕ-ਵਾਦਿਕ ਤਾਂ ੭੦-੮੦ ਰਾਗ ਹੀ ਗਾ-ਬਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਵਧ ਰਾਗਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਭਾਵੇਂ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਗਾਉਣਾ-ਬਜਾਉਣਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਔਖਾ ਹੈ।

੧੨ ਸੁਰਾਂ ਦੀ ਆਧੁਨਿਕ ਠਾਟ ਪੱਧਤੀ ਤੇ ਵੀਚਾਰ

ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ ਠਾਟ ਪੱਧਤੀ ਪਰਚਲਿਤ ਹੈ, ਉਸ ਸੰਬੰਧੀ ਸੰਗੀਤ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਮਤ-ਭੇਦ ਹਨ। ਕੁਝ ਸੰਗੀਤ ਵਿਦਵਾਨ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ੧੨ ਸੁਰਾਂ ਦੀ ਇਸ ਪਰਚਲਿਤ ਠਾਟ ਪੱਧਤੀ ਨੇ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਦੀ ਅਤੀ ਉੱਤਮ ਤੇ ਸੁੱਧ ਮੂਰਛਨਾ ਪੱਧਤੀ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਕਈ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਆਧੁਨਿਕ ਠਾਟ ਪੱਧਤੀ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਮੂਰਛਨਾ ਪੱਧਤੀ ਦਾ ਹੀ ਇਕ ਬਦਲਿਆ ਹੋਇਆ ਰੂਪ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਸਮੇਂ ਦੇ ਪਰਿਵਰਤਨ ਨਾਲ ਸਾਡੀ ਬੋਲ-ਚਾਲ, ਵੇਸ਼-ਭੂਸ਼ਾ, ਰਹਿਣ-ਸਹਿਣ ਆਦਿ ਤਬਦੀਲ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਤਿਵੇਂ ਸੰਗੀਤ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਵਿਚ ਭੀ ਸਹਿਜੇ-ਸਹਿਜੇ ਪਰਿਵਰਤਨ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਧੁਨਿਕ ਸੰਗੀਤ ਉਸੇ ਦਾ ਬਦਲਿਆ ਹੋਇਆ ਰੂਪ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੰਗੀਤ-ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਠਾਟ ਪੱਧਤੀ (ਰਾਗ-ਵਰਗ) ਦਾ ਇਕ ਨਵਾਂ ਰੂਪ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਖੈਰ ! ਅਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੁਝ ਸੰਗੀਤ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਲਿਖੇ ਖਿਆਲਾਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਾਂ :—

੧੨ ਸੁਰਾਂ ਦੀ ਆਧੁਨਿਕ ਠਾਟ ਸੰਗੀਤ ਪੱਧਤੀ ਨੂੰ ਅਸੁੱਧ ਤੇ ਬੇਸੁਰੀ ਕਹਿਣ ਵਾਲੇ ਪਹਿਲੇ ਵਿਦਵਾਨ ਸਨ, ਸੰਗੀਤਾਚਾਰੀਯ ਪੰ: ਫਿਰੋਜ਼ ਫਰਾਮ ਜੀ (ਪੂਨਾ) ਵਾਲੇ। ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਲਿਖੇ (ਸੁਰਤੀ-ਸੂਰ ਸਿਖਸ਼ਾ) ਭਾਵ—'ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਮੂਰਛਨਾ' ਅਤੇ 'ਆਧੁਨਿਕ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੀਯ ਠਾਟ-ਪੱਧਤੀ' ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਗ੍ਰੰਥ ਸੰਨ ੧੯੩੭ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੰਗੀਤ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚ ਬੜੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਆਧੁਨਿਕ ਸੰਗੀਤ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ੧੨ ਸੁਰਾਂ ਦੀ ਅਸੁੱਧ ਤੇ ਬੇਸੁਰੀ ਠਾਟ ਪੱਧਤੀ ਨੂੰ ਪਰਚਲਿਤ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਮੂਰਛਨਾ ਪੱਧਤੀ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੰਗੀਤਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਮੂਰਛਨਾ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਠਾਟਾਂ ਵਿਚ ਰਾਗ-ਵਰਗ ਬਣਾਏ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਲਗ-ਭਗ ੧੭੦ ਰਾਗਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਬਹੁਤ

ਸੁੰਦਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਭਾਵ, ਸੁਰਤੀ-ਅੰਤਰ, ਗੁਣਾ-ਅੰਤਰ, ਕੰਪਨ-ਤੀਖਿਆ ਤੇ ਸੁਰ-ਸੰਵਾਦ ਆਦਿ ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਲਗ-ਭਗ ੩੦ ਸੰਗੀਤ ਲਿਖੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਤਾਲ-ਬੱਧ ਉਸਤਾਦੀ ਬੰਦਿਸ਼ਾਂ, (ਟਿਯੂਨਾਂ) ਰਾਗ ਵਰਣਨ, ਤਾਨਾਂ ਤੇ ਆਲਾਪ ਬਾਰਤੀਬ ਦਿੱਤੇ ਹਨ।

ਪੰ: ਫਿਰੋਜ਼ ਫਰਾਮ ਜੀ ਨਾਲ ਸੰਮਤੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਦੂਜੇ ਸਨ-ਸੰਗੀਤਾਚਾਰੀਯ ਪੰ: ਵਿਨਾਇਕ ਨਾਰਾਇਣ ਪਟਵਰਧਨ, ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ 'ਰਾਗ-ਵਿਗਿਆਨ' ਦੇ ਚੌਥੇ ਭਾਗ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮੂਰਛਨਾ ਪੱਧਤੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਜਿਹੜੀ ਠਾਟ-ਪੱਧਤੀ ਅਜ-ਕਲ ਪਰਚਲਿਤ ਹੈ ਉਸ ਤੇ ਈਰਾਨੀ ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੈ।

ਪਟਵਰਧਨ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦੋਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਆਏ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਯੂਨਾਨ, ਈਰਾਨ, ਅਫਗਾਨ ਆਦਿ ਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਗਾਇਕ-ਵਾਦਿਕ ਭੀ ਆਏ ਸਨ। ਉਹ ਭਾਰਤੀ ਮੂਰਛਨਾ ਪੱਧਤੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਮਝਦੇ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਆਪਣੀ ਇਕ ਮੁਕਾਮ ਪੱਧਤੀ ਸੀ। ਭਾਵ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤੰਤੀ ਸਾਜ਼ਾਂ ਉਤੇ ਬਾਰਹ ਅਚੱਲ ਪਰਦੇ (ਸਾਰਿਕਾਏ) ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਾਰਾਂ ਧੁਨੀਆਂ ਨਿਕਲਦੀਆਂ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰਾਂ ਧੁਨੀਆਂ ਦੇ ਵਖੋ-ਵਖ ਨਾਮ ਸਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਰਾਗਾਂ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀਆਂ ਸੱਤ ਜਾਂ ਅੱਠ ਸੁਰਾਂ ਲਗਾਉਂਦੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਉਹ ਮੁਕਾਮ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਰਾਗਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਬਾਰਹ ਮੁਕਾਮਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡਦੇ ਸਨ।

ਆਧੁਨਿਕ ਉੱਤਰ ਭਾਰਤੀਯ ਸਰਸਵਤੀ ਵੀਣਾ, ਤੇ ਦੱਖਣੀ ਵੀਣਾ ਉਤੇ ਅਚੱਲ ਪਰਦੇ (ਸਾਰਿਕਾਏ) ਕਾਇਮ ਕਰਨੇ, ਖੜਜ-ਪੰਚਮ ਸੁਰ ਦਾ ਅਚੱਲ ਹੋਣਾ, ਉੱਤਰੀ ਸੰਗੀਤ ਵਿਚ ਠਾਟ ਸਬਦ ਦਾ ਆਉਣਾ ਅਤੇ ਮੂਰਛਨਾ ਪੱਧਤੀ ਦਾ ਅਲੋਪ ਹੋਣਾ, ਇਕ ਸਪਤਕ ਵਿਚ ਸ, ਰੁ ਰ, ਗੁ ਗ, ਮ ਮ, ਪ, ਧ ਧ ਨੁ ਨ ਬਾਰਹ ਸੁਰਾਂ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕਰਨਾ, ਸੁਰਤੀ ਅੰਤਰ ੨੨ ਦੀ ਥਾਂ ੨੪ ਮੰਨਣਾ ਆਦਿ ਆਦਿ ਭਾਰਤੀਯ ਸੰਗੀਤ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਸੰਗੀਤਕਾਰ ਐਸਾ ਵੀਚਾਰ ਰੱਖਦੇ ਹਨ।

ਅਸੀਂ 'ਠਾਟ ਪੱਧਤੀ ਦਾ ਵਿਕਾਸ' ਦੇ ਪਰਕਰਣ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਉਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਦ ਭਾਰਤੀਯ ਸੰਗੀਤ ਵਿਚ ਇਕ ਨਵੀਨ ਪੱਧਤੀ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਆਰੰਭ ਹੋ ਚੁਕਿਆ ਸੀ।

੧੫ਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰ: ਲੋਚਨ ਨੇ ਆਪਣੇ 'ਰਾਗ-ਤਰੰਗਿਣੀ' ਵਿਚ ਰਾਗ-ਰਾਗਣੀ (ਪਰਿਵਾਰ-ਵਰਗ) ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਜਨਕ-ਜਨਯ (ਠਾਟ) ਪੱਧਤੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਰਾਗ-ਵਰਗ ਬਣਾਏ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਦ ਰਾਗ ਤੱਤਵਿਬੋਧ, ਪਾਰਿਜਾਤ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਲਿਖੇ ਗਏ। ਅਖੀਰ ੧੬ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਮਹਾਨ ਸੰਗੀਤਾਚਾਰੀਯ ਪੰ: ਸ੍ਰੀ ਵਿਣੂ ਨਾਰਾਇਣ ਭਾਤਖੰਡੇ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਸੰਗੀਤ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਕੇ ੧੨ ਸੁਰਾਂ ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਠਾਟ ਪੱਧਤੀ ਨੂੰ ਅਪਨਾਇਆ। ਭਾਵ, ਪੰਡਿਤ ਵਯੋਕਟਮਖੀ ਦੇ ੭੨ ਠਾਟਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੇਵਲ ੧੦ ਠਾਟ ਉੱਤਰੀ ਸੰਗੀਤ ਪੱਧਤੀ ਲਈ ਚੁਣੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ੧੦ ਠਾਟਾਂ ਵਿਚ ਉੱਤਰੀ ਭਾਰਤੀ ਪੱਧਤੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਰਾਗਾਂ ਦਾ ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਉਂ ਵਰਗੀਕਰਨ ਕਰਕੇ ਸੰਗੀਤ ਗ੍ਰੰਥ ਲਿਖੇ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਸੁਰਲਿਪੀ ਰਾਹੀਂ ਲਗ-ਭਗ ੧੬ ਸੌ ਪੁਰਾਣੇ ਉਸਤਾਦਾਂ ਦੀਆਂ ਤਾਲ-ਬੱਧ ਬੰਦਿਸ਼ਾਂ (ਟਿਯੂਨਾਂ) ਨੂੰ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਅਤੇ

ਕਈ ਸੰਗੀਤ ਗੋਸ਼ਟੀਆਂ ਕਰਵਾ ਕੇ ਇਸ ਨਵੀਨ ਠਾਟ ਪੱਧਤੀ ਦਾ ਐਸਾ ਪ੍ਰਚਾਰ-ਪ੍ਰਸਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਅਜ-ਕਲ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਇਹੋ ਸੰਗੀਤ ਪੱਧਤੀ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੈ।

ਉੱਤਰ ਭਾਰਤੀ ਸੰਗੀਤ ਪੱਧਤੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਰਾਗਾਂ ਨੂੰ ਆਧੁਨਿਕ ੧੦ ਠਾਟਾਂ ਦੀ ਸ਼੍ਰਿੰਖਲਾ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਨਾਲ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸਹੂਲਤ ਤਾਂ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਠਾਟ ਪੱਧਤੀ ਵਿਚ ਕੁਝ ਤਰ੍ਹੱਟੀਆਂ ਵੀ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ :—ਕਲਿਆਨ ਠਾਟ ਵਿਚ ਦੋਵੇਂ 'ਮੱਧਮ' ਲਗਣ ਵਾਲੇ ਰਾਗਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨਾ, ਖਮਾਜ ਤੇ ਕਾਫੀ ਠਾਟ ਵਿਚ ਦੋ 'ਗੰਧਾਰ', ਦੋ 'ਨਿਖਾਦ' ਵਾਲੇ ਰਾਗ, ਪੂਰਵੀ ਤੇ ਮਾਰਵਾ ਵਿਚ ਦੋ 'ਮੱਧਮ' ਵਾਲੇ ਰਾਗਾਂ ਦਾ ਆਉਣਾ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਾਗਾਂ ਵਿਚ ਰਿਖਭ-ਧੈਵਤ, ਗੰਧਾਰ-ਨਿਖਾਦ, ਜਾਂ ਤੀਵਰ ਮੱਧਮ ਆਦਿ ਅਤੀ ਕੋਮਲ ਜਾਂ ਤੀਵਰਤਰ ਸੁਰ ਲਗਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਾਗਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ੧੦ ਠਾਟਾਂ ਵਿਚ ਰੱਖਣਾ। ਜਿਵੇਂ :—ਭੈਰਵੀ ਠਾਟ ਵਿਚ ਬਿਲਾਸਖਾਨੀ, ਆਸਾਵਰੀ ਵਿਚ ਦਰਬਾਰੀ, ਕਾਫੀ ਵਿਚ ਬਾਗੋਸ਼ੀ ਇਤਿਆਦਿ ਰਾਗ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਾਦੀ-ਸੰਵਾਦੀ ਬਾਰੇ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਚੌਥਾ ਜਾਂ ਪੰਜਵਾਂ ਸੁਰ ਵਾਦ-ਸੰਵਾਦ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ :—ਸ੍ਰੀ ਰਾਗ ਵਿਚ 'ਰੇ-ਪਾ' ਅਤੇ ਮਾਰਵਾ ਵਿਚ 'ਰੇ-ਧਾ' ਅਜ-ਕਲ ਵਾਦ-ਸੰਵਾਦ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸੋ, ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਕਮੀਆਂ ਸ਼ਾਸਤਰੀਯ ਨੀਅਮ ਅਨੁਸਾਰ ਅਸੁੱਧ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਇਥੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਸ਼ੰਕਾ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਭਾਤਖੰਡੇ, ਕੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹੱਟੀਆਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਮਝਦੇ? ਪੰ: ਭਾਤਖੰਡੇ ਜੀ ਇਕ ਸੂਝਵਾਨ, ਵਿਚਾਰਕ ਤੇ ਸੰਗੀਤ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਦੇ ਚੰਗੇ ਖੋਜੀ ਸਨ, ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਸੰਗੀਤ ਵਿਦਿਆ ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਚੰਗੇ ਉਸਤਾਦਾਂ ਤੋਂ ਸਾਲਾਂ-ਬੱਧੀ ਸਿਖਿਆ ਸੀ। ਸੋ, ਆਪ ਸੰਗੀਤ ਦੀਆਂ ਸਭ ਬਾਰੀਕੀਆਂ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਤੇ ਸਮਝਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਇਹ ਵੀ ਜਾਣਦੇ ਸਨ ਕਿ ਗਾਉਣਾ-ਬਜਾਉਣਾ ਕੇਵਲ ਸੰਗੀਤ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਜਾਂ ਵੀਚਾਰਨ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਆਏਗਾ। ਇਸ ਵਿਦਿਆ ਨੂੰ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਚੰਗੇ ਉਸਤਾਦ (ਗੁਰੂ) ਤੋਂ ਸਿਖਣਾ ਹੀ ਪਵੇਗਾ। ਭਾਵ, ਇਹ ਗੁਰਮੁਖੀ ਵਿਦਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਮੁਖ ਤੋਂ ਸੁਣ ਕੇ ਹੀ ਸਿਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਸੰਗੀਤ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਤੋਂ ਨਹੀਂ। ਸੋ, ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਇਸ ਵਿਦਿਆ ਨੂੰ ਸਿਖਣਗੇ, ਸੁਰ-ਅਭਿਆਸ ਕਰਨਗੇ, ਸਹਿਜੇ-ਸਹਿਜੇ ਸੁਰ ਗਿਆਨ ਵਧੇਗਾ, ਤਿਵੇਂ-ਤਿਵੇਂ ਉਹ ਰਾਗਾਂ ਦੀਆਂ ਬਾਰੀਕੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨਾਲੋਂ-ਨਾਲ ਜ਼ਰੂਰ ਸਮਝਣਗੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡੇ ਸੰਗੀਤ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਦੇ ਕੁਝ ਨੀਅਮ ਐਸੇ ਹਨ ਕਿ ਰਾਗਾਂ ਵਿਚ ਲਗਣ ਵਾਲੇ ਕੋਮਲ, ਅਤੀ ਕੋਮਲ ਜਾਂ ਤੀਵਰ-ਤੀਵਰਤਰ ਸੁਰ ਥੋੜਾ ਧਿਆਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਖੁਦ-ਬਾਖੁਦ ਲਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਉਪ੍ਰੋਕਤ ੧੨ ਸੁਰਾਂ ਦੀ ਠਾਟ ਪੱਧਤੀ ਨੂੰ ਵੀਚਾਰਨ ਉਪ੍ਰੰਤ ਅਸੀਂ ਇਸ ਸਿੱਟੇ ਤੇ ਪੁੱਜੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸੰਗੀਤ ਕਰਤੇ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸਿਖਣ ਲਈ ਚੰਗੇ ਉਸਤਾਦ (ਗੁਰੂ) ਦੀ ਲੋੜ ਰਹੇਗੀ, ਉਸਤਾਦ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਹ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਦਿਆ ਕਦਾਚਿਤ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੀ, ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਸੰਗੀਤ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਾਰੀ ਆਯੂ ਸੰਗੀਤ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਪੜ੍ਹਦਾ ਤੇ ਵੀਚਾਰਦਾ ਰਹੇ। ਹਾਂ! ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਇਸ ਵਿਦਿਆ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਾਕਾਇਦਾ ਸਿਖੇਗਾ, ਉਸ ਲਈ ਸੰਗੀਤ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਸੋਨੇ ਤੇ ਸੁਹਾਗੇ ਦਾ ਕੰਮ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਨਗੇ।

ਜ਼ਰੂਰੀ ਨੋਟ :—ਗੁਰਮਤ ਸੰਗੀਤ ਸਾਗਰ ਦੇ ਤੀਜੇ ਭਾਗ ਵਿਚ ਸ਼ਾਸਤਰੀਯ-ਸੰਗੀਤ, ਭਗਤੀ-ਸੰਗੀਤ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤ-ਸੰਗੀਤ ਸੰਬੰਧੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਰਾਗ ਖਮਾਜ

ਵਾਦੀ—ਗ ਸੰਵਾਦੀ—ਨ	ਠਾਟ—ਖਮਾਜ ਜਾਤੀ—ਖਾਡਵ-ਸੰਪੂਰਣ	ਸਮਾਂ—ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਜਾ ਪਹਿਰ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼—ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ 'ਧ-ਮ' ਸੁਰ-ਸੰਗਤੀ।
--------------------	------------------------------	--

ਆਰੋਹ—ਸ, ਗ, ਮ, ਪ, ਧਨ, ਸੰ

ਅਵਰੋਹ—ਸੰ ਨੂ, ਧ, ਪ, ਮ ਗ, ਰ ਸ

ਪਕੜ—ਸੰ ਨੂਧ, ਮ ਪ ਧ, ਮ ਗ,

ਖਮਾਜ ਰਾਗ ਦਾ ਸੂਰ-ਰੂਪ ਤਾਂ ਅਤੀ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਕੁਝ ਤਬਦੀਲੀ ਹੋਈ ਜਾਪਦੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਸੰਗੀਤ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਖਮਾਜ ਦੀ ਥਾਂ, ਕਾਂਭੋਜੀ ਜਾਂ ਕਾਂਭੋਜੀ ਨਾਮ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਪੰ: ਹਿਰਦਯ ਨਾਰਾਇਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰੰਡਰੀਕ ਵਿੱਠਲ ਦੇ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਇਹ 'ਕੇਦਾਰ ਜਾਂ ਨਟਨਾਰਾਇਣ' ਠਾਟ (ਮੇਲ) ਦੀ ਇਕ ਸੁੱਧ ਰਾਗਣੀ ਕਹੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਪਰ ਸੰਗੀਤ ਇਕ ਪਰਿਵਰਤਨਸ਼ੀਲ ਕਲਾ ਹੈ। ਸੋ, ਜਿਥੇ ਪੁਰਾਤਨ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਖਮਾਜ ਇਕ ਰਾਗਣੀ ਕਹੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਉਥੇ ਆਧੁਨਿਕ ਸੰਗੀਤ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਇਕ ਜਨਕ ਠਾਟ ਦਾ ਰੂਪ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਭਾਵ, ਪੰ: ਵਿਸ਼ਨੂ ਨਾਰਾਇਣ ਭਾਤਖੰਡੇ ਜੀ ਦੇ ਲਿਖੇ ਚੋਣਵੇਂ ਦਸ ਠਾਟਾਂ ਵਿਚੋਂ ਖਮਾਜ ਭੀ ਇਕ ਠਾਟ ਹੈ।

ਖਮਾਜ ਠਾਟ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਰਾਗਾਂ ਦਾ ਇਕ ਸਾਧਾਰਣ ਨਿਯਮ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਯਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਾਦੀ ਸੁਰ ਗੰਧਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਯਾ ਫਿਰ ਰਿਖਭ। ਸੋ, ਖਮਾਜ ਪਹਿਲੇ ਵਰਗ ਦਾ ਰਾਗ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਵਾਦੀ ਸੁਰ ਗੰਧਾਰ ਤੇ ਸੰਵਾਦੀ ਨਿਖਾਦ ਜਾਂ ਧੈਵਤ ਹੈ। ਜਾਤੀ ਖਾਡਵ-ਸੰਪੂਰਣ ਅਤੇ ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਜਾ ਪਹਿਰ (ਲਗ-ਭਗ ਦਸ ਵਜੇ ਰਾਤ) ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਆਰੋਹ ਵਿਚ 'ਰੇ' ਵਰਜਿਤ ਅਤੇ ਅਵਰੋਹ ਸੰਪੂਰਣ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਦੋਵੇਂ ਨਿਖਾਦ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਭਾਵ, ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਤੀਵਰ ਤੇ ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਕੋਮਲ ਨਿਖਾਦ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਰਾਗ ਦੇ ਆਰੋਹ ਵਿਚ 'ਪੰਚਮ' ਸੁਰ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਬਹੁਤ ਘਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਭੀ ਕਈ ਵੇਰ ਵੱਧ ਕਰਕੇ ਹੀ ਲਾਈਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ—“ਗ ਮ ਧ ਨ ਸੰ, ਸੰ ਨੂ ਧ, ਮ ਪ ਧ, ਮ ਗ” ਪੰਚਮ ਸੁਰ ਤੇ ਥੋੜਾ ਉਸ ਸਮੇਂ ਠਹਿਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਲਗਾ ਕੇ ਦੂਜੇ ਸੁਰ ਤੇ ਜਾਣਾ ਹੋਵੇ।

ਨੂ

ਇਸ ਦੇ ਅੰਤਰੇ ਦਾ ਉਠਾਵ—“ਗ ਮ ਧ ਨ, ਨ ਸੰ, ਜਾਂ ਗ ਮ ਪ, ਨ, ਸੰ” ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਰਾਗ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ “ਗ, ਮ, ਪ, ਨ”, ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਾਰ ਸੁਰਾਂ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੈ।

ਇਸ ਰਾਗ ਵਿਚ ਸ਼ਿੰਗਾਰ-ਰਸ ਦੀ ਗਾਇਕੀ ਹੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੈ। ਭਾਵ, ਖਯਾਲ, ਠਮਰੀ, ਗਜ਼ਲ ਹੀ ਅਕਸਰ ਲੋਕੀਂ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਧੁਰਪਦ-ਧਮਾਰ ਘਟ ਹੀ ਸੁਣਨ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ, ਮਿੱਠਾ ਤੇ ਲੋਕ-ਪ੍ਰਿਯ ਰਾਗ ਹੈ, ਇਸ ਰਾਗ ਵਿਚ ਦਰੁੱਤ ਲਯ ਦੀਆਂ ਤਾਨਾਂ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ।

ਸੂਰ-ਵਿਸਥਾਰ (ਆਲਾਪ)

੧. ਸ—ਸਗ, ਮਗ, ਰਸ—ਸਨੁਪੁਸ—ਸਗ, ਸਗਮ, ਮਗ, ਰਸ—ਨ, ਸਗਮਗ, ਸਗਮ, ਗਮਗ, ਮਗਰਸ— ।
੨. ਨ—ਸਗ, ਗਮਧਪ, ਗਮਗ, ਰਸ—ਸਨੁਸਰਸ—ਨੁਸਗਮਪ, ਗਮ, ਧ, ਮਪਧ, ਗ, ਮਗ, ਰਸ—
ਗਮਧਪ, ਧਪਮਗਪ, ਰਮ, ਨੁਧਪ, ਗਮਧ, ਮਗ, ਮਗਰਸ— ।
੩. ਸ—ਗਮਧਪਧ ਮਗਪ, ਗਮਪਧਨੁ—ਨੁਧ, ਮਪਧ ਗ, ਗਮਨੁਧ, ਮਪਮਗ, ਮਗਰਸ—ਗਮਪ, ਨਸ, ਨੁਧ, ਮਪਧ, ਮਗ, ਗਮਗਰਸ—ਗਮਗਰਸ—ਗਮਧਨਸ ਨਸ, ਧਨਸਰੰਸਨੁਧ, ਮਪਧ, ਨੁਧਪ, ਗਮਪ, ਨਸ, ਪਨ, ਨਸ, ਨੁਧਪ, ਮਧਨੁ, ਧਨੁਸਰੰਸਨੁਧ, ਮਪਨ, ਨਸ, ਸਰੰਸਨੁਧਮਪਧ ਮਗ, ਰਸ— ।
੪. ਗਮਪਨ, ਨਸ—ਨਸ, ਸਗ, ਰਸ—ਨੁਧ, ਮਪਧ, ਮਗ, ਗਮਪਧਨੁਧ, ਮਗ, ਗ ਸ—ਗਮਧਪ, ਮਪਨੁਧ, ਮਪਧ ਗਮਗ, ਮ, ਗ, ਪਧਪਮਗ, ਮਗਰਸ—ਨਸਗਮਪ, ਸ ਨਸਰੰਸ—ਧਨੁਧ, ਗਮਧਨਸ ਰੰਸ—ਧਨੁਧ, ਪਧਨਸ—ਪਧਸਰੰਗ, ਮੰਗਰੰਸ—ਸਰੰਨਸਨੁਧਪ, ਧਨਸਰੰਸਨੁਧ, ਮਪਧ, ਮਗ, ਪ ਮ ਰ ਗਰਸ— ।
੫. ਗਮਪ, ਨ—ਨਸ—ਪਨ, ਸ, ਰੰਸ, ਨੁਧਪ, ਮਪਧ, ਗਮਗ, ਸਗਮਪ—ਸ, ਨਸ, ਪਨਸਰੰਸਨੁਧ, ਨਸ—
ਸਗ, ਮੰਗਰੰਸ, ਨ, ਸਗ, ਮੰਗ, ਸਗਮੰਗਰੰਸ, ਨਸਰੰਸਨੁਧਪਮਗ, ਮਧਨਸ, ਪਨ, ਨਸ, ਧਨਸ, ਰੰਸ, ਨੁਧ ਮਪਨ, ਨਸ, ਨਸਗ—ਮੰਗ, ਗੇਰੰਸ, ਸਰੰਗ, ਰੰਸਨੁਧਨਸ—ਨਸਰੰਸਨੁਧ, ਮਪਧ, ਗਮਗ, ਮਧ, ਨੁਧਪਮਗ, ਮ, ਗ, ਮਗਰਸ—ਨੁਸਗਮਪਨ, ਨਸ, ਧਨਸਰੰਸ, ਗਮਪਨਸ, ਸਨੁਧਪਮਗਰਸ, ਨੁਸਗਮ ਪਨਸਗ, ਗਰੰਸਨੁਧਪਮਗਰਸ— ।

ਨੋਟ :—ਇਸ ਰਾਗ ਦੀ ਆਰੋਹ ਸੂਰ-ਰਚਨਾ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਜਿਵੇਂ :—

(੧) ਨੁਸ ਗਮ ਪਧ ਨਸ, (੨) ਨੁਸ ਗਮ ਪਧ ਸ, (੩) ਨੁਸ ਗਮ ਪਨ ਸ, (੪) ਨੁਸ ਗਮ ਧਨ ਸ ।

ਖਮਾਜ ਰਾਗ ਦੀਆਂ ਤਾਨਾਂ (ਸ਼ਬਦ ਰੀਤ ਨੰ: ੧)

ਅਸਥਾਈ

	੨	੦	੩	×
	ਸ — ਗ ਗ	ਮ — ਗ ਗ		
੧.	ਰੇ ੜ ਮ ਨ	ਹਾ ੜ ਮ *	ਨਸ਼ ਗਮ ਪਧ ਨਸ਼	ਨੁਧ ਪਮ ਗਰ ਸ
੨.	. . . .	. . . .	ਗਮ ਪਧ ਨਸ਼ ਰਸ਼	ਨੁਧ ਪਮ ਗਰ ਸ
੩.	. , ਗਮ ਧਨੁ	ਧਪ ਗਮ ਧਨ ਸੰਨੁ	ਧਪ, ਗਮ ਧਨ ਸਰੰ	ਸੰਨੁ ਧਪ ਮਗ ਰਸ
੪.	ਨਸ਼ ਗਮ ਧਪ ਗਮ,	ਧਨ ਸਰੰ ਸੰਨੁ ਧਪ,	ਮਪ ਧਸ਼ ਗੰਗੰ ਰਸ਼	ਨੁਧ ਪਮ ਗਰ ਸ
੫.	. . . .	. . . .	. . ਗਮ ਧਪ	ਪਮ, ਗਮ ਧਨ ਸੰਨੁ
	ਧਪ ਪਮ, ਗਮ ਧਨ	ਸਰੰ ਸੰਨੁ ਧਪ ਪਮ,	ਗਮ ਧਨ ਸੰਗੰ ਰਸ਼	ਨੁਧ ਪਮ ਗਰ ਸ
੬.	. . ਗਮ ਪਧ	ਨੁਧ ਪਮ, ਗਮ ਪਧ	ਨਸ਼ ਨੁਧ ਪਮ, ਗਮ	ਪਧ ਨਸ਼ ਰਸ਼ ਨੁਧ
	ਪਮ, ਗਮ ਪਧ ਨਸ਼	ਗੰਗੰ ਸੰਨੁ ਧਪ, ਗਮ	ਪਧ ਨਸ਼ ਗੰਗੰ ਗੰਗੰ	ਸੰਨੁ ਧਪ ਮਗ ਰਸ
੭.	ਨਸ਼ ਗਮ ਪ, ਗਮ	ਧਨੁ ਧ, ਗਮ ਧਨ	ਸ਼, ਨਸ਼ ਗੰਗੰ ਗੰ,	ਸਰੰ ਸ਼, ਨਸ਼, ਧਨੁ
	ਧਪ ਧਪ, ਮਪ ਮ, ਗ	ਮਗ, ਰਗ ਰ, ਸ ਨਸ਼,	ਗਮ ਧਨ ਸੰਗੰ ਰਸ਼,	ਨੁਧ ਪਮ ਗਰ ਸ
੮.	. . . .	. . . .	. . . .	ਸਗ ਰਸ, ਗਮ ਗਗ
	ਮਗ ਰਸ, ਧਨੁ ਧਪ	ਨੁਧ ਪਮ ਗਰ ਸ,	ਗੰਗੰ ਗੰਗੰ ਮੰਗੰ ਰਸ਼	ਨੁਧ ਪਮ ਗਰ ਸ,
	ਨਸ਼ ਗਮ ਪਮ, ਗਮ	ਪਧ ਨੁਧ, ਪਧ ਨਸ਼	ਰਸ਼, ਸਰੰ ਗੰਗੰ ਗੰਗੰ,	ਸੰਨੁ ਧਪ ਮਗ ਰਸ

ਅੰਤਰਾ*

	ਮ	ਨੁ		
	ਗ ਮ ਧ ਨ	ਸ ਨ ਸ਼ ਸ਼		
੧.	ਕ ਹੈ ੜ ੜ	ਨਾ ੜ ਨ ਕ	ਸੰਨੁ ਧਪ ਮਗ ਰਸ	ਨਸ਼ ਗਮ ਪਧ ਨਸ਼
੨.	. . . .	. . . .	ਸਰੰ ਸੰਨੁ ਧਪ ਮਗ	ਰਸ਼ ਗਮ ਪਧ ਨਸ਼
੩.	. . . .	. . ਨਸ਼ ਗੰਗੰ	ਰਸ਼ ਨੁਧ ਪਮ ਗਰ	ਸ, ਗਮ ਪਧ ਨਸ਼
੪.	. . . .	ਗੰਗੰ ਮੰਗੰ ਰਸ਼ ਨੁਧ	ਪਮ ਗਰ ਸ, ਨਸ਼	ਗਮ ਧਨ ਸਰੰ ਸ਼
੫.	ਗੰਗੰ ਗੰਗੰ ਸੰਗੰ ਰਸ਼	ਨਸ਼ ਨੁਧ ਪਨੁ ਧਪ	ਗਮ ਗਰ ਸਗ ਰਸ	ਨਸ਼ ਗਮ ਪਧ ਨਸ਼

*ਸ਼ਬਦ ਗਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਦ ਹੀ ਸੁਰ-ਸਰਗਮ, ਜਾਂ "ਤਾਨਾਂ" ਲਾਉਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਸੇ ਕਾਰਣ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਅੰਤਲੀ ਤੁਕ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਈ ਹੈ।

੬.	ਸੰਨ ਸੰ, ਨੁਧ ਪਮ	ਗਰ ਸਨੁ ਸ, ਗਮ	ਧਨੁ ਪਧ ਸੰਨ ਸੰ, ਪਧ ਨਸੰ, ਗਮ ਪਧ	ਨੁਧ ਪਮ ਗਮ ਪਧ ਨਸੰ, ਗਮ ਪਧ ਨਸੰ
੭.	ਪਧ ਪਪ ਧਪ ਮਗ	ਗਮੰ ਗਗੰ ਮਗੰ ਰਸੰ, ਗਮ ਗਗ ਮਗ ਰਸ	ਸਰੰ ਸਸੰ ਰਸੰ ਨੁਧ, ਗਮ ਧਨ ਸੰ, ਗਮ	ਧਨੁ ਧਧ ਨੁਧ ਪਮ, ਧਨ ਸੰ, ਗਮ ਧਨ
੮.	ਧਨ ਸੰ,ਧ ਨਸੰ, ਧਨ ਧਨੁ ਧਧ, ਨਸੰ ਨਨ	ਸਰੰ ਸੰਨੁ ਧਪ ਮਗ ਸਰੰ ਸੰਸੰ, ਗਮੰ ਗਰੰ	ਰਸ ਨਸੰ, ਗਮ ਗਗ, ਸੰਨੁ ਧਪ ਮਗ ਰਸ,	ਮਪ ਮਮ, ਪਧ ਪਪ, ਨਸੰ ਗਮ ਪਧ ਨਸੰ

੧. ਰਾਗ ਖਮਾਜ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਰੇ ਮਨ ਰਾਮ ਸਿਉ ਕਰਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ॥

ਸ੍ਰਵਨ ਗੋਬਿੰਦ ਗੁਨ ਸੁਨਹੁ ਅਰੁ ਗਾਉ ਰਸਨਾ ਗੀਤਿ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਕਰਿ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਸਿਮਰੁ ਮਾਧੋ ਹੋਹਿ ਪਤਿਤ ਪੁਨੀਤ ॥

ਕਾਲੁ ਬਿਆਲੁ ਜਿਉ ਪਰਿਓ ਡੋਲੈ ਮੁਖੁ ਪਸਾਰੇ ਮੀਤ ॥੧॥

ਆਜੁ ਕਾਲਿ ਫੁਨਿ ਤੋਹਿ ਗ੍ਰਸਿ ਹੈ ਸਮਝਿ ਰਾਖਹੁ ਚੀਤਿ ॥

ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਰਾਮੁ ਭਜਿ ਲੈ ਜਾਤ ਅਉਸਰੁ ਬੀਤਿ ॥੨॥

(ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ੯, ਪੰਨਾ ੬੩੧)

ਅਸਥਾਈ

੨	੦				੩				×			
ਸ — ਗ ਗ	ਮ — ਗ ਗ	ਮ — ਗ ਗ	ਮ — ਗ ਗ	ਮ — ਗ ਗ	ਮ ਪ — ਮ	ਮ ਪ — ਮ	ਮ ਪ — ਮ	ਮ ਪ — ਮ	ਮ — ਗ	ਮ — ਗ	ਮ — ਗ	ਮ — ਗ
ਰੇ ਟ ਮ ਨ	ਰਾ ਟ ਮ ਸਿਉ	ਰਾ ਟ ਮ ਸਿਉ	ਰਾ ਟ ਮ ਸਿਉ	ਰਾ ਟ ਮ ਸਿਉ	ਟ ਕ ਟ ਰ	ਟ ਕ ਟ ਰ	ਟ ਕ ਟ ਰ	ਟ ਕ ਟ ਰ	ਪ੍ਰੀ ਟ ਟ ਤ,	ਪ੍ਰੀ ਟ ਟ ਤ,	ਪ੍ਰੀ ਟ ਟ ਤ,	ਪ੍ਰੀ ਟ ਟ ਤ,
ਨੁ ਧ ਨੁ ਧ ਪ	ਧ ਨੁ ਧ ਪ	ਧ ਨੁ ਧ ਪ	ਧ ਨੁ ਧ ਪ	ਧ ਨੁ ਧ ਪ	ਪ ਸੰ ਨ ਸੰ	ਪ ਸੰ ਨ ਸੰ	ਪ ਸੰ ਨ ਸੰ	ਪ ਸੰ ਨ ਸੰ	ਸੰ ਧ ਨੁ ਧ —	ਸੰ ਧ ਨੁ ਧ —	ਸੰ ਧ ਨੁ ਧ —	ਸੰ ਧ ਨੁ ਧ —
ਸ੍ਰ ਵ ਨ ਟ	ਗੋ ਟ ਬਿੰ ਦ	ਗੋ ਟ ਬਿੰ ਦ	ਗੋ ਟ ਬਿੰ ਦ	ਗੋ ਟ ਬਿੰ ਦ	ਗੁ ਟ ਨ ਸੁ	ਗੁ ਟ ਨ ਸੁ	ਗੁ ਟ ਨ ਸੁ	ਗੁ ਟ ਨ ਸੁ	ਨਹੁ ਟ ਟ ਟ	ਨਹੁ ਟ ਟ ਟ	ਨਹੁ ਟ ਟ ਟ	ਨਹੁ ਟ ਟ ਟ
ਗ ਮ ਪ ਧ	ਸੰ ਨੁ — ਧ ਪ	ਸੰ ਨੁ — ਧ ਪ	ਸੰ ਨੁ — ਧ ਪ	ਸੰ ਨੁ — ਧ ਪ	ਪ ਗ ਮ ਪ —	ਪ ਗ ਮ ਪ —	ਪ ਗ ਮ ਪ —	ਪ ਗ ਮ ਪ —	ਧ (ਮ) — ਗ	ਧ (ਮ) — ਗ	ਧ (ਮ) — ਗ	ਧ (ਮ) — ਗ
ਅ ਟ ਰ ਟ	ਗਾ ਟ ਉ ਟ	ਗਾ ਟ ਉ ਟ	ਗਾ ਟ ਉ ਟ	ਗਾ ਟ ਉ ਟ	ਰ ਸ ਨਾ ਟ	ਰ ਸ ਨਾ ਟ	ਰ ਸ ਨਾ ਟ	ਰ ਸ ਨਾ ਟ	ਟ ਗੀ ਟ ਤ	ਟ ਗੀ ਟ ਤ	ਟ ਗੀ ਟ ਤ	ਟ ਗੀ ਟ ਤ

ਅੰਤਰਾ

ਮ ਗ ਮ ਨੁ	ਸੰ ਨ ਸੰ ਸੰ	ਸੰ ਨ ਸੰ ਸੰ	ਸੰ ਨ ਸੰ ਸੰ	ਸੰ ਨ ਸੰ ਸੰ	ਸੰ ਨ ਸੰ ਸੰ	ਸੰ ਨ ਸੰ ਸੰ	ਸੰ ਨ ਸੰ ਸੰ	ਸੰ ਨ ਸੰ ਸੰ	ਸੰ ਨ ਸੰ ਸੰ	ਸੰ ਨ ਸੰ ਸੰ	ਸੰ ਨ ਸੰ ਸੰ	ਸੰ ਨ ਸੰ ਸੰ
ਕ ਰ ਸਾ ਧ	ਸੰ ਟ ਗ ਤ	ਸੰ ਟ ਗ ਤ	ਸੰ ਟ ਗ ਤ	ਸੰ ਟ ਗ ਤ	ਸਿ ਮ ਰ ਟ	ਸਿ ਮ ਰ ਟ	ਸਿ ਮ ਰ ਟ	ਸਿ ਮ ਰ ਟ	(ਸੰ) — ਨੁ ਧ	(ਸੰ) — ਨੁ ਧ	(ਸੰ) — ਨੁ ਧ	(ਸੰ) — ਨੁ ਧ
ਗ ਮ ਪ ਧ	ਸੰ ਨੁ ਧ ਪ	ਸੰ ਨੁ ਧ ਪ	ਸੰ ਨੁ ਧ ਪ	ਸੰ ਨੁ ਧ ਪ	ਗ ਮ ਪ —	ਗ ਮ ਪ —	ਗ ਮ ਪ —	ਗ ਮ ਪ —	ਧ (ਮ) — ਗ	ਧ (ਮ) — ਗ	ਧ (ਮ) — ਗ	ਧ (ਮ) — ਗ
ਹੋ ਟ ਹਿੰ ਟ	ਪ ਟਿ ਤ ਟ	ਪ ਟਿ ਤ ਟ	ਪ ਟਿ ਤ ਟ	ਪ ਟਿ ਤ ਟ	ਫ ਟ ਟ ਟ	ਫ ਟ ਟ ਟ	ਫ ਟ ਟ ਟ	ਫ ਟ ਟ ਟ	ਪ੍ਰ ਨੀ ਟ ਤ	ਪ੍ਰ ਨੀ ਟ ਤ	ਪ੍ਰ ਨੀ ਟ ਤ	ਪ੍ਰ ਨੀ ਟ ਤ

ਨੋਟ :—ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ ।

੨. ਰਾਗ ਖਮਾਜ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਓਅੰਕਾਰਿ ਅਕਾਰੁ ਕਰਿ ਪਉਣੁ ਪਾਣੀ ਬੈਸੰਤਰੁ ਧਾਰੇ ।
 ਧਰਤਿ ਅਕਾਸ ਵਿਛੋੜਿਅਨੁ ਚੰਦੁ ਸੂਰੁ ਦੇ ਜੋਤਿ ਸਵਾਰੇ ।
 ਖਾਣੀ ਚਾਰਿ ਬੰਧਾਨ ਕਰਿ ਲਖ ਚਉਰਾਸੀਹ ਜੂਨਿ ਦੁਆਰੇ ।
 ਇਕਸ ਇਕਸ ਜੂਨਿ ਵਿਚਿ ਜੀਅ ਜੰਤੁ ਅਣਗਣਤ ਅਪਾਰੇ ।
 ਮਾਣਸ ਜਨਮੁ ਦੁਲੰਭੁ ਹੈ ਸਫਲ ਜਨਮੁ ਗੁਰ ਸਰਣਿ ਉਧਾਰੇ ।
 ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਲਿਵ ਭਾਇ ਭਗਤਿ ਗੁਰ ਗਿਆਨ ਵੀਚਾਰੇ ।
 ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਗੁਰੁ ਪਿਆਰੇ ॥ ੧ ॥ (ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ ੪)

ਅਸਥਾਈ

੨																
				੦				੩					×			
ਪ	ਨ	ਸੰ	ਸੰ	ਨ	(ਸੰ)	ਨੁ	ਧਪ	ਨੁ	ਨੁ	ਧਪ	ਗਮ	ਗ	—	—	ਗ	
ਪ	ਰ	ਉ	ਪ	ਕਾ	ੜ	ਰੀ	ੜੜ	ਗੁ	ਰੂ	ੜੜ	ੜਪਿ	ਆ	ੜ	ੜ	ਰੇ	
ਸੰ				ਰੰ				ਪ								
ਨ	ਨ	ਸੰ	ਗੰ	ਨ	ਸੰ	ਨੁਧ	ਪਧ	ਸੰ	ਨੁ	ਧਪ	ਗਮ	ਗ	—	—	ਮ	
ਪ	ਰ	ਉ	ਪ	ਕਾ	ੜ	ਰੀੜ	ੜੜ	ਗੁ	ਰੂ	ੜੜ	ੜਪਿ	ਆ	ੜ	ੜ	ਰੇ	

ਅੰਤਰਾ

ਮ																
ਗ	ਮ	ਨੁਧ	ਨ	ਸੰ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਨ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਨ	ਸੰ	(ਸੰ)	ਨੁ	ਧ
ਓ	ਅੰ	ੜੜ	ੜ	ਕਾ	ੜ	ਰ	ਅ	ਕਾ	ੜ	ੜ	ਰ	ਕ	ਰ	ੜ	ੜ	
ਗ						ਸੰ						ਰੰ				
ਮ	—	ਗ	ਮ	ਪ	—	ਨ	—	ਸੰ	—	ਸੰ	ਗੰ	ਨ	—	ਸੰ	—	
ਪਉ	ੜ	ਣ	ਪਾ	ਣੀ	ੜ	ਬੈ	ੜ	ਸੰ	ੜ	ਤ	ਚ	ਧਾ	ੜ	ਰੇ	ੜ	

ਨੋਟ :—ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ ।

੪. ਰਾਗ ਖਮਾਜ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਭਇਓ ਕਿਰਪਾਲੁ ਦੀਨ ਦੁਖ ਭੰਜਨੁ ਆਪੇ ਸਭ ਬਿਧਿ ਥਾਟੀ ॥

ਖਿਨ ਮਹਿ ਰਾਖਿ ਲੀਓ ਜਨੁ ਅਪੁਨਾ ਗੁਰ ਪੂਰੈ ਬੇੜੀ ਕਾਟੀ ॥੧॥

ਮੇਰੇ ਮਨ ਗੁਰ ਗੋਵਿੰਦੁ ਸਦ ਧਿਆਈਐ ॥

ਸਗਲ ਕਲੇਸ ਮਿਟਹਿ ਇਸੁ ਤਨ ਤੇ ਮਨ ਚਿੰਦਿਆ ਫਲੁ ਪਾਈਐ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਜੀਅ ਜੰਤ ਜਾ ਕੇ ਸਭਿ ਕੀਨੇ ਪ੍ਰਭੁ ਉਚਾ ਅਗਮ ਅਪਾਰਾ ॥

ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇਆ ਮੁਖ ਉਜਲ ਭਏ ਦਰਬਾਰਾ ॥੨॥

(ਸੋਰਠਿ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੬੩੦)

ਅਸਥਾਈ

×					੨					੦					੩				
ਨ	ਸੰ	ਨ	ਸੰ	ਸੰ	ਧਨੁ	ਪਧ	ਸੰ	ਨੁ	ਪ	ਧ	ਧਪ	ਮ	ਪ	੩	ਗ	ਮ	ਪ	ਧ	
ਮੇ	ਰੇ	ਮ	ਨ	ਨ	ਗੁ	ਰ	ਗ	ੜ	ਵਿੰ	ਦ	ਸ	ਦ	੩	ਗ	ਮ	ਪ	ਧ		
ਸ	ਨ	ਸੰ	ਸੰ	ਧਨੁ	ਪਧ	ਸੰ	ਨੁ	ਪ	ਧ	ਧਪ	ਮ	ਪ	੩	ਗ	ਮ	ਪ	ਧ		
ਮੇ	ਰੇ	ਮ	ਨ	ਗੁ	ਰ	ਗੋ	ੜ	ਵਿੰ	ਦ	ਸ	ਦ	੩	ਗ	ਮ	ਪ	ਧ			
ਰ	ਗ	ਰਸ	ਸ	ਗ	—	ਗ	ਗ	ਮ	—	ਮ	ਪ	ਗ	ਮ	ਪ	ਧ				
ਸ	ਗ	ਲ	ਕ	ਲੇ	ੜ	ਸ	ਮਿ	ਟਹਿ	ੜ	ਇ	ਸ	ਤ	ਨ	ਤੇ	ੜ				
ਨ	ਨ	ਸੰ	—	ਗੰ	—	ਸੰ	ਰ	ਨ	—	ਸੰ	—	ਨੁਧ	ਪਮ	ਗਮ	ਪਧ				
ਮ	ਨ	ਚਿੰ	ੜ	ਦਿਆ	ੜ	ਫ	ਲ	ਪਾ	ੜ	ਈਐ	ੜ	ੜੜ	ੜੜ	ੜੜ	ੜੜ				

ਅੰਤਰਾ

ਸ	ਨ	ਨ	ਨ	ਸ	—	ਨੁ	ਧਪ	ਪ	ਗ	ਮ	ਪ	ਧਪ	ਪ	ਗ	ਮ	ਗ	ਗ
ਭ	ਇਓ	ਕਿ	ਰ	ਪਾ	ੜ	ਲ	ਦੀੜ	ੜ	ੜ	ਨ	ਦੁ	ਖੜ	ਭੰ	ੜ	ਜ	ਨ	
ਸ	ਨ	ਗੰ	ਰੰ	ਸ	ਸ	ਨੁ	ਧਪ	ਧ	ਨੁ	—	ਧ	ਪ	ਪ	ਗ	ਮ	ਗ	—
ਆ	ੜ	ਪੇ	ੜ	ਸ	ਭ	ਬਿ	ਧੜ	ਥਾ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ਟੀ	ੜ
ਸ	ਸ	ਗ	—	ਮ	—	ਪ	ਪ	ਗ	ਮ	ਪ	ਧ	ਨ	ਨ	ਨ	ਸ	—	ਨ
ਖਿ	ਨ	ਮਹਿ	ੜ	ਰਾ	ੜ	ਖ	ਲੀ	ਓ	ੜ	ਜ	ਨ	ਅ	ਪ	ਨਾ	ੜ		
ਸ	ਗੰ	ਰੰਗੰ	ਮੰ	ਗੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਰੰ	ਨ	—	ਸੰ	—	ਨੁਧ	ਪਮ	ਗਮ	ਪਧ		
ਗੁ	ਰ	ਪੁੜ	ੜ	ਰੈ	ੜ	ਬੇ	ੜੀ	ਕਾ	ੜ	ਟੀ	ੜ	ੜੜ	ੜੜ	ੜੜ	ੜੜ		

—ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ ।

੪. ਰਾਗ ਖਮਾਜ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਬਾਹਰਿ ਦੂਢਨ ਤੇ ਛੂਟਿ ਪਰੇ ਗੁਰਿ ਘਰ ਹੀ ਮਾਹਿ ਦਿਖਾਇਥਾ ॥
 ਅਨਭਉ ਅਚਰਜ ਰੂਪੁ ਪ੍ਰਭ ਪੇਖਿਆ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਛੋਡਿ ਨ ਕਤਹੂ ਜਾਇਆਥਾ ॥੧॥
 ਮਾਨਕੁ ਪਾਇਓ ਰੇ ਪਾਇਓ ਹਰਿ ਪੂਰਾ ਪਾਇਆਥਾ ॥
 ਮੋਲਿ ਅਮੋਲੁ ਨ ਪਾਇਆ ਜਾਈ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਗੁਰੂ ਦਿਵਾਇਆਥਾ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਅਦਿਸਟ ਅਗੋਚਰੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਮਿਲਿ ਸਾਧੂ ਅਕਥੁ ਕਥਾਇਆਥਾ ॥
 ਅਨਹਦ ਸਬਦੁ ਦਸਮ ਦੁਆਰਿ ਵਜਿਓ ਤਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਚੁਆਇਆਥਾ ॥੨॥
 ਤੋਟਿ ਨਾਹੀ ਮਨਿ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਬੂਝੀ ਅਖੁਟ ਭੰਡਾਰ ਸਮਾਇਆਥਾ ॥
 ਚਰਣ ਚਰਣ ਚਰਣ ਗੁਰ ਸੇਵੇ ਅਘੜੁ ਘੜਿਓ ਰਸੁ ਪਾਇਆਥਾ ॥੩॥
 ਸਹਜੇ ਆਵਾ ਸਹਜੇ ਜਾਵਾ ਸਹਜੇ ਮਨੁ ਖੇਲਾਇਆਥਾ ॥
 ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਭਰਮੁ ਗੁਰਿ ਖੋਇਆ ਤਾ ਹਰਿ ਮਹਲੀ ਮਹਲੁ ਪਾਇਆਥਾ ॥੪॥

(ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫, ਪੰਨਾ ੧੦੦੨)

ਅਸਥਾਈ

×	੧			੨			੦			੩		
	ਨ	ਸ	ਗ	ਗ	ਮ	—	ਮ	ਪ	ਧ	ਮ	ਗ	ਮ
	ਪਾ	ਸ	ਸ	ਇਓ	ਰੇ	ਸ	ਮਾ	ਨ	ਕ	ਪਾ	ਸ	ਇਓ
ਸੰ	—	—	—	ਸੰ	ਸੰ	ਨ	—	(ਸੰ)	ਨੁ	ਧ	ਪ	ਪਧ
ਰੇ	ਸ	ਸ	ਸ	ਹ	ਰਿ	ਪੁ	ਸ	ਰਾ	ਪਾ	ਸ	ਇਆ	ਥਾ
ਗਰ	ਸ											
ਸ	ਸ	ਪਾਇਓ										

ਅੰਤਰਾ

ਮ	ਗ	ਗ	ਮ	ਪ	ਪ	ਧ	ਨ	ਸੰ	—	ਨ	ਸੰ	ਸੰ
ਬਾ	ਹ	ਰ	ਦੁ	ਦ	ਨ	ਨ	ਤੇ	ਛੂ	ਸ	ਟ	ਪ	ਰੇ
ਸੰ	ਨ	ਨ	ਨ	ਸੰ	—	ਸੰ	ਰੰ	ਰੰ	—	ਸੰ	—	ਨੁ
ਗੁਰ	ਘ	ਚ	ਹੀ	ਮਾ	ਸ	ਹਿ	ਦਿ	ਖਾ	ਸ	ਇਆ	ਸ	ਥਾ
—	ਨ	ਨ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਨੁ	ਧ	ਧ	ਪ	ਪ	ਧ	ਨ
ਸ	ਅਨ	ਭਉ	ਸ	ਅ	ਚ	ਰ	ਜ	ਰੂ	ਪ	ਪ੍ਰ	ਭ	ਪੇ

ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਨੁ	ਧ	ਪ	ਮ	ਗ	ਮ	ਪ	ਧ	ਪਧ	ਨੁਸੰ	ਨੁਧ	ਪਮ
ਮਨ	ਛੋ	ਡ	ਨ	ਕ	ਤ	ਹੁ	ੜ	ਜਾ	ੜ	ੜ	ਇਆ	ੜ	ਥਾੜ	ੜੜ	ੜੜ	ੜੜ

ਗੁਰ ਸ, ਨੋਟ :—ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ । (ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ)

੫. ਰਾਗ ਖਮਾਜ, ਛੋਟੀ ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਦਿਲਹੁ ਮੁਹਬਤਿ ਜਿੰਨੁ ਸੇਈ ਸਚਿਆ ॥
ਜਿਨੁ ਮਨਿ ਹੋਰੁ ਮੁਖਿ ਹੋਰੁ ਸਿ ਕਾਂਢੇ ਕਚਿਆ ॥੧॥
ਰਤੇ ਇਸਕ ਖੁਦਾਇ ਰੰਗਿ ਦੀਦਾਰ ਕੇ ॥
ਵਿਸਰਿਆ ਜਿਨੁ ਨਾਮੁ ਤੇ ਭੁਇ ਭਾਰ ਥੀਏ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
ਆਪਿ ਲੀਏ ਲੜਿ ਲਾਇ ਦਰਿ ਦਰਵੇਸ ਸੇ ॥
ਤਿਨ ਧੰਨੁ ਜਣੇਦੀ ਮਾਉ ਆਏ ਸਫਲੁ ਸੇ ॥੨॥
ਪਰਵਦਗਾਰ ਅਪਾਰ ਅਗਮ ਬੇਅੰਤ ਤੂੰ ॥
ਜਿਨਾ ਪਛਾਤਾ ਸਚੁ ਚੁੰਮਾ ਪੈਰ ਮੂੰ ॥੩॥
ਤੇਰੀ ਪਨਹ ਖੁਦਾਇ ਤੂ ਬਖਸੰਦਗੀ ॥
ਸੇਖ ਫਰੀਦੈ ਖੈਰੁ ਦੀਜੈ ਬੰਦਗੀ ॥੪॥

(ਆਸਾ ਸੇਖ ਫਰੀਦ ਜੀਉ, ਪੰਨਾ ੪੮੮)

ਅਸਥਾਈ

×	੨	੦	੩
ਸੰ	ਸ	ਗ	ਪ
ਦਾ	ੜ	ਤੇ	ਇ
ਗ	ਸ	ਮ	ਪ
ਕੇ	ੜ	ੜ	ੜ
ਨੁ	ਪ	ਧ	ਗ
ਨ	ੜ	ਭੁ	ਭਾ
ਗ	ਸ	ਪ	ਮ
ਏ	ੜ	ੜ	ੜ

ਸੰ	ਸੰ	—	—	—	—	ਸੰ	ਨ	—	ਪ	—	ਧ	—	ਨ
ਜਿ	ਨੁ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਸੇਫ	ਦਿ	ਫ	ਮੁ	ਹ	ਥ	ਥ	ਤ
ਧ	—	ਨੁਧ	ਪ	—	—	ਨ	ਨ	ਨ	ਨ	—	ਨ	ਸੰ	ਰੰ
ਆ	ਫ	ਫਫ	ਫ	ਫ	ਫ,	ਜਿ	ਨ	ਮ	ਨ	ਫ	ਰ	ਮੁ	ਖ
ਸੰ	—	—	—	—	ਸੰ	ਸੰ	ਨੁ	ਧ	—	ਪ	ਮ	ਪ	ਮ
ਹੰ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਰ	ਸਿ	ਫ	ਫ	ਫ	ਕਾਂ	ਦੇ	ਕ	ਚਿ
ਗ	—	—	ਰ	ਸ	—	ਰਭੇ	ਇ.....						
ਆ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ								

ਗ	ਮ	—	ਧਨੁ	ਧ	ਨ	—	—	ਸੰ	—	—	—	—	ਸੰ	ਰੰ	—	ਮ	ਮ
ਸੰ	ਗ	ਫ	ਲਾਫ	ਫ	ਕੇ	ਫ	ਫ	ਪ੍ਰਾ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਟ,	ਜੀ	ਜਿ	ਸ

—   —   —   ਗੰਗੰ | ਗੰ   ਰੰ | —   ਸੰ | ਨ   —   —   ਰੰ | ਸੰ   —   —   —
 ੜ   ੜ   ੜ   ਤਿੜ | ੜ   ਸੈ   ੜ   ਕਉ | ਆ   ੜ   ੜ   ਚੀ | ਐ   ੜ   ੜ   ੜ

—ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ।

੭. ਰਾਗ ਖਮਾਜ, ਕਹਿਰਵਾ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਹਉ ਪੰਥੁ ਦਸਾਈ ਨਿਤ ਖੜੀ ਕੋਈ ਪ੍ਰਭੁ ਦਸੇ ਤਿਨਿ ਜਾਉ ॥
 ਜਿਨੀ ਮੇਰਾ ਪਿਆਰਾ ਰਾਵਿਆ ਤਿਨ ਪੀਛੈ ਲਾਗਿ ਫਿਰਾਉ ॥
 ਕਰਿ ਮਿਨੰਤਿ ਕਰਿ ਜੋਦੜੀ ਮੈ ਪ੍ਰਭੁ ਮਿਲਣੇ ਕਾ ਚਾਉ ॥੧॥
 ਮੇਰੇ ਭਾਈ ਜਨਾ ਕੋਈ ਮੋਕਉ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਇ ॥
 ਹਉ ਸਤਿਗੁਰ ਵਿਟਹੁ ਵਾਰਿਆ ਜਿਨਿ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਦੀਆ ਦਿਖਾਇ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਹੋਇ ਨਿਮਾਣੀ ਢਹਿ ਪਵਾ ਪੂਰੇ ਸਤਿਗੁਰ ਪਾਸਿ ॥
 ਨਿਮਾਣਿਆ ਗੁਰੁ ਮਾਣੁ ਹੈ ਗੁਰੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਕਰੇ ਸਾਬਾਸਿ ॥
 ਹਉ ਗੁਰੁ ਸਾਲਾਹਿ ਨ ਰਜਉ ਮੈ ਮੇਲੇ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਸਿ ॥੨॥
 ਸਤਿਗੁਰ ਨੋ ਸਭ ਕੋ ਲੋਚਦਾ ਜੇਤਾ ਜਗਤ ਸਭੁ ਕੋਇ ॥
 ਬਿਨੁ ਭਾਗਾ ਦਰਸਨੁ ਨਾ ਥੀਐ ਭਾਗਹੀਣ ਬਹਿ ਰੋਇ ॥
 ਜੋ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਭਾਣਾ ਸੋ ਥੀਆ ਧੁਰਿ ਲਿਖਿਆ ਨ ਮੇਟੈ ਕੋਇ ॥੩॥
 ਆਪੇ ਸਤਿਗੁਰੁ ਆਪਿ ਹਰਿ ਆਪੇ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਇ ॥
 ਆਪਿ ਦਇਆ ਕਰਿ ਮੇਲਸੀ ਗੁਰੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੀਛੈ ਪਾਇ ॥
 ਸਭੁ ਜਗਜੀਵਨੁ ਆਪ ਹੈ ਨਾਨਕ ਜਲੁ ਜਲਹਿ ਸਮਾਇ ॥ ੪ ॥

(ਸ੍ਰੀ ਰਾਗ ਮ: ੪, ਪੰਨਾ ੪੧)

ਅਸਥਾਈ

×					○					×					○	ਸੰ	ਸੰ
																ਮੋ	ਰੇ
ਪ	—	ਪ	ਧ	ਧ	ਸੰ	ਸੰ	ਨੁ	ਧ	ਨੁ	ਧ	ਪ	ਮ	—	ਮ	ਪ		
ਭਾ	ੜ	ਈ	ਜ	ਨਾ	ਕੋਈ	ਮੋ	ਕਉ	ਹ	ੜ	ਰਿ	ੜ	ਪ੍ਰ	ੜ	ਭ	ੜ		
ਮ																	
ਗ	—	—	—	ਮ	ਪ	—	ਧ	ਨ	—	—	—	ਸੰ	—	ਸੰ	—		
ਮੈ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ਲ	ੜ	ਮਿ	ਲਾ	ੜ	ੜ	ੜ	ਇ	ੜ,	ਹਉ	ੜ		
ਮ	ਮ	ਮ	ਮ	ਧਨੁ	ਧ	ਨ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	—	—	—	ਸੰ	ਸੰ		
ਸ	ਤਿ	ਗੁ	ਰ	ਵਿੜ	ੜ	ਟਹੁ	ੜ	ਵਾ	ਰਿ	ਆ	ੜ	ੜ	ੜ	ਜਿ	ਨ		

ਨ ਨ ਨ ਨ | ਸਂ ਸਂ — ਸਂ | ਸਂ ਨੁ — — | ਧ — ਧ ਧ
 ਡ ਰਿ ਪੁ ਭ | ਦੀ ਆ ਡ ਦਿ ਖਾ ਡ ਡ ਡ | ਇ ਡ ਮੇ ਰੇ

ਅੰਤਰਾ

												ਸਂ ਸਂ ਹਉ ਡ			
—	ਮ	ਮ	ਮ	ਧਨੁ	ਧ	ਨ	—	ਨ	ਸਂ	ਸਂ	ਸਂ	—	—	ਸਂ	ਸਂ
ਡ	ਪੰ	ਬ	ਦ	ਸਾਡ	ਡ	ਈ	ਡ	ਨਿ	ਤ	ਖ	ੜੀ	ਡ	ਡ,	ਕੋ	ਈ
← ਡ	ਜਿਨੀ	ਮੇ	ਰਾ	ਪਿਆ	ਡ	ਰਾ	ਡ	ਰਾ	ਵਿ	ਆ	ਡ	ਡ	ਡ	ਤਿ	ਨ
—	ਨ	ਨ	ਨ	ਸਂ	—	ਸਂ	ਰਸਂ	ਸਂ	ਨੁ	—	—	ਧ	—	—	—
ਡ	ਪੁ	ਭ	ਦ	ਸੇ	ਡ	ਤਿ	ਨਡ	ਜਾ	ਡ	ਡ	ਡ	ਉ	ਡ	ਡ	ਡ →
ਡ	ਪੀ	ਡ	ਛੈ	ਲਾ	ਡ	ਗ	ਫਿਡ	ਰਾ	ਡ	ਡ	ਡ	ਉ	ਡ	ਡ	ਡ
—	ਗੰ	ਗੰ	ਗੰ	ਰੰਗੰ	ਮੰ	ਗੰ	ਰੰ	ਸਂ	ਨ	ਧ	ਨ	ਸਂ	—	—	—
ਡ	ਕ	ਰ	ਮਿੰ	ਨਡ	ਤ	ਕ	ਰ	ਡ	ਜੋ	ਡ	ਦ	ੜੀ	ਡ	ਡ	ਡ
ਸਂ	ਨ	ਨ	ਨ	ਸਂ	—	ਸਂ	ਰਸਂ	ਸਂ	ਨੁ	—	—	ਧ	—	ਧ	ਧ
ਮੈ	ਪ੍ਰਭ	ਮਿ	ਲ	ਣੇ	ਡ	ਕਾ	ਡਡ	ਚਾ	ਡ	ਡ	ਡ	ਉ	ਡ	ਮੇ	ਰੇ...

ਨੋਟ—ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਭੀ ਤਿੰਨ ਤਿੰਨ ਕੱਠੀਆਂ ਲਗਾਓ।

੮. ਰਾਗ ਖਮਾਜ, ਦਾਦਰਾ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਥਰਹਰ ਕੰਪੈ ਬਾਲਾ ਜੀਉ ॥ ਨਾ ਜਾਨਉ ਕਿਆ ਕਰਸੀ ਪੀਉ ॥ ੧ ॥
 ਹੈਨਿ ਗਈ ਮਤ ਦਿਨੁ ਭੀ ਜਾਇ ॥ ਭਵਰ ਗਏ ਬਗ ਬੈਠੇ ਆਇ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
 ਕਾਚੈ ਕਰਵੈ ਰਹੈ ਨ ਪਾਨੀ ॥ ਹੰਸੁ ਚਲਿਆ ਕਾਇਆ ਕੁਮਲਾਨੀ ॥ ੨ ॥
 ਕੁਆਰ ਕੰਨਿਆ ਜੈਸੇ ਕਰਤ ਸੀਗਾਰਾ ॥ ਕਿਉ ਰਲੀਆ ਮਾਨੈ ਬਾਝੁ ਭਤਾਰਾ॥੩॥
 ਕਾਗ ਉਡਾਵਤ ਭੁਜਾ ਪਿਰਾਨੀ ॥ ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਇਹ ਕਥਾ ਸਿਰਾਨੀ ॥ ੪ ॥

(ਸੂਹੀ ਸ੍ਰੀ ਕਬੀਰ ਜੀਉ, ਪੰਨਾ ੭੬੨)

ਅਸਥਾਈ

×			o			×			o		
			ਸ	ਗ	ਗ	ਮ	—	—	ਪ	—	ਧ
			ਰੈ	ਨ	ਗ	ਈ	ਡ	ਡ	ਮ	ਡ	ਤ
ਪਧ	ਨਸਂ	—	ਨੁ	ਧ	ਪ	ਪ	ਧ	—	ਮ	ਪ	ਮ
ਦਿਡ	ਨਡ	ਡ	ਭੀ	ਡ	ਡ	ਜਾ	ਡ	ਡ	ਇ	ਡ	ਡ
ਗ	—	ਰਸ	ਨ	ਧ	ਨ	ਸਂ	—	—	ਸਂ	—	ਨ
ਡ	ਡ	ਡਡ	ਭਵ	ਰ	ਗ	ਏ	ਡ	ਡ	ਬ	ਡ	ਡ

ਸੰ	—	—	ਪ	—	ਧ	ਪਧ	ਨਸੰ	—	ਨੁ	ਧ	ਪ
ਗ	₪	₪	ਬੈ	₪	ਠੇ	ਆ₪	₪₪	₪	ਇ	₪	₪
ਮ	ਗ	ਰਸ									
₪	₪	₪₪									

ਅੰਤਰਾ

			ਗ								
			ਮ	ਗ	ਮ	ਪ	—	—	ਧਨੁ	ਧ	ਨ
			ਬਰ	ਹ	ਰ	ਕੰ	₪	₪	ਪੰ₪	₪	₪
ਸੰ	—	—	ਨ	—	ਧਨ	ਸੰ	—	(ਸੰ)	ਨੁ	ਧ	ਨੁ
₪	₪	₪	ਬਾ₪	₪	ਲਾ₪	ਜੀ	₪	₪	ਉ	₪	₪
ਪ											
ਧ	ਪ	—	ਨ	—	ਨ	ਸੰ	—	—	ਰੰ	ਸੰ	ਨ
₪	₪	₪,	ਨਾ	₪	ਜਾ	ਨਾ	₪	₪	ਕਿਆ	₪	₪
ਸੰ	—	—	ਪ	ਪ	ਧ	ਪਧ	ਨਸੰ	—	ਨੁ	ਧ	ਪ
₪	₪	₪	ਕ	ਰ	ਸੀ	ਪੀ₪	₪₪	₪	ਉ	₪	₪
ਮ	ਗ	ਰਸ									
₪	₪	₪₪									

—ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ । (ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੯. ਰਾਗ ਖਮਾਜ, ਰੂਪਕ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਆਨੀਲੇ ਕਾਗਦ ਕਾਟੀ ਲੇ ਗੁਡੀ ਆਕਾਸ ਮਧੇ ਭਰਮੀਅਲੇ ॥

ਪੰਜ ਜਨਾ ਸਿਉ ਬਾਤ ਬਤਉਆ ਚੀਤੁ ਸੁ ਡੋਰੀ ਰਾਖੀਅਲੇ ॥ ੧ ॥

ਮਨੁ ਰਾਮ ਨਾਮਾ ਬੇਧੀਅਲੇ ॥

ਜੈਸੇ ਕਨਿਕ ਕਲਾ ਚਿਤੁ ਮਾਂਡੀਅਲੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਆਨੀਲੇ ਕੁੰਭੁ ਭਰਾਈਲੇ ਉਦਕ ਰਾਜ ਕੁਆਰਿ ਪੁਰੰਦਰੀਏ ॥

ਹਸਤ ਬਿਨੋਦ ਬੀਚਾਰ ਕਰਤੀ ਹੈ ਚੀਤੁ ਸੁ ਗਾਗਰਿ ਰਾਖੀਅਲੇ ॥ ੨ ॥

ਮੰਦਰੁ ਏਕੁ ਦੁਆਰ ਦਸ ਜਾ ਕੇ ਗਉ ਚਰਾਵਨ ਛਾਡੀਅਲੇ ॥

ਪਾਂਚ ਕੋਸ ਪਰ ਗਉ ਚਰਾਵਤ ਚੀਤੁ ਸੁ ਬਛਰਾ ਰਾਖੀਅਲੇ ॥ ੩ ॥

ਕਹਤ ਨਾਮਦੇਉ ਸੁਨਹੁ ਤਿਲੋਚਨ ਬਾਲਕ ਪਾਲਨੁ ਪਉਢੀਅਲੇ ॥

ਅੰਤਰਿ ਬਾਹਰਿ ਕਾਜ ਬਿਰੂਪੀ ਚੀਤੁ ਸੁ ਬਾਰਿਕ ਰਾਖੀਅਲੇ ॥ ੪ ॥

(ਰਾਮਕਲੀ, ਬਾਣੀ ਨਾਮਦੇਉ ਜੀ, ਪੰਨਾ ੯੭੨)

ਅਸਥਾਈ																		
⊕				੧				੨	⊕				੧				੨	
ਨੁਧ	ਪ	ਮਪ	ਗ	ਮ	ਪ	ਧ	ਨ	ਨ	ਧਨ	ਸੰ	—	—	ਸੰ	—	—	—	ਰਸੰ	
ਰਾੜ	ੜ	ੜਮ	ਨਾ	ੜ	ਮਾ	ੜ	ਬੇ	ਧੀ	ੜਅ	ਲੇ	ੜ	ੜ,	ਲੇ	ੜ	ੜ,	ੜ	ਮਨ	
ਰੰ	ਰੰ	-ਸੰ	ਸੰਗ	ਰੰਗੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਨ	ਨ	ਧਨ	ਸੰ	—	—	ਸੰ	—	—	—	ਰਸੰ	
ਕਨਿ	ਕ	ੜਕ	ਲਾੜ	ੜੜ	ਚਿ	ਤ	ਮਾ	ਡੀ	ੜਅ	ਲੇ	ੜ	ੜ,	ਲੇ	ੜ	ੜ,	ੜ	ਮਨ	

ਅੰਤਰਾ													
ਗ ਮ ਆ	ਮ ਨੀ	ਮ ੜਲੇ	ਧ ਨੁ ਕਾ	ਧ ੜ	ਨ ਗ	ਨ ਦ	ਸੰ ਕਾ	ਸੰ ਟੀ	-ਨ ੜਲੇ	ਸੰ ਗੁ	— ੜ	ਸੰ ਡੀ	— ੜ
ਨ ਆ	ਨ ਕਾ	-ਨ ੜਸ	ਸੰ ਮ	— ੜ	ਸੰ ਧੇ	— ੜ	ਨਸੰ ਭਰ	ਨਸੰ ਮੀੜ	ਰਸੰ ੜਅ	ਨੁ ਲੇ	— ੜ	ਧ ੜ	— ੜ
ਪ ਗ ਪੰ	ਗ ਚ	-ਮ ੜਜ	ਪ ਨਾ	— ੜ	ਧ ਨ ਸਿਉ	— ੜ	ਸੰ ਬਾ	ਸੰ ਤ	-ਨ ੜਬ	ਸੰ ਤਉ	— ੜ	ਸੰ ਆ	— ੜ
ਸੰ ਚੀ	ਰੰ ਤ	-ਸੰ ੜਸੁ	ਸੰਗ ਡੈੜ	ਰੰਗ ੜੜ	ਸੰ ਰੀ	— ੜ	ਨ ਰਾ	ਨ ਖੀ	ਧਨ ੜਅ	ਸੰ ਲੇ	— ੜ	— ੜ	ਰਸੰ ਮਨ...

— ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ ।

੧੦. ਰਾਗ ਖਮਾਜ, ਸੂਲਫਾਕ (ਲਗ-ਭਗ ਦਰੁੱਤ ਲਯ)

ਹਮ ਅੰਧਲੇ ਅੰਧ ਬਿਖੈ ਬਿਖੁ ਰਾਤੇ ਕਿਉ ਚਾਲਹੁ ਗੁਰ ਚਾਲੀ ॥
ਸਤਗੁਰੁ ਦਇਆ ਕਰੇ ਸੁਖ ਦਾਤਾ ਹਮ ਲਾਵੈ ਆਪਨ ਪਾਲੀ ॥ ੧ ॥
ਗੁਰਸਿਖ ਮੀਤ ਚਲਹੁ ਗੁਰ ਚਾਲੀ ॥
ਜੋ ਗੁਰ ਕਹੈ ਸੋਈ ਭਲ ਮਾਨਹੁ ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਥਾ ਨਿਰਾਲੀ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
ਹਰਿ ਕੇ ਸੰਤ ਸੁਣਹੁ ਜਨ ਭਾਈ ਗੁਰੁ ਸੇਵਿਹੁ ਬੇਗਿ ਬੇਗਾਲੀ ॥
ਸਤਗੁਰੁ ਸੇਵਿ ਖਰਚੁ ਹਰਿ ਬਾਧਹੁ ਮਤ ਜਾਣਹੁ ਆਜੁ ਕਿ ਕਾਲੀ ॥੨॥
ਹਰਿ ਕੇ ਸੰਤ ਜਪਹੁ ਹਰਿ ਜਪਣਾ ਹਰਿ ਸੰਤੁ ਚਲੈ ਹਰਿ ਨਾਲੀ ॥
ਜਿਨ ਹਰਿ ਜਪਿਆ ਸੇ ਹਰਿ ਹੋਏ ਹਰਿ ਮਿਲਿਆ ਕੇਲ ਕੇਲਾਲੀ ॥੩॥
ਹਰਿ ਹਰਿ ਜਪਨੁ ਜਪਿ ਲੋਚ ਲੁੰਚਾਨੀ ਹਰਿ ਕਿਰਪਾ ਕਰਿ ਬਨਵਾਲੀ ॥
ਜਨ ਨਾਨਕ ਸੰਗਤਿ ਸਾਧ ਹਰਿ ਮੇਲਹੁ ਹਮ ਸਾਧ ਜਨਾ ਪਗ ਰਾਲੀ ॥੪॥

(ਧਨਾਸਰੀ ਮ: ੪, ਪੰਨਾ ੬੬੭)

ਅਸਥਾਈ

×	੦	੨	੩	੦
ਸੰ	ਸੰ	ਨੁ	ਧ	ਪ
ਨ	ਸਿ	ਮੀ	ਤ	ਧ
ਗੁ	ਰ	ਖ	ਤ	ਤ
ਪ	ਪ	ਨ	ਸੰ	—
ਗ	ਲਹੁ	ਚਾ	ਲੀ	—
ਚ	ਗੁ	ਰ	ਤ	ਤ
ਪ	ਧ	ਨੁ	ਧ	ਪ
ਜੋ	ਤ	ਕ	ਤ	ਤ
ਮ	ਪ	ਮ	ਗ	ਰਸ
ਸੋ	ਈ	ਲ	ਨਹੁ	ਤ
ਨ	ਗ	ਗ	ਪ	—
ਸ	ਰਿ	ਰਿ	ਤ	ਤ
ਹ	ਹ	ਕ	ਤ	ਤ
ਗ	ਪ	ਨ	ਸੰ	—
ਕ	ਥਾ	ਰਾ	ਲੀ	ਤ ਹਮ

ਅੰਤਰਾ

ਮ	ਮ	ਪ	ਧ	ਨ	—	ਸੰ	—	—
ਅੰ	ਧ	ਲੇ	ਤ	ਅੰ	ਤ	ਧ	ਤ	ਤ
ਸ	ਤ	ਗੁ	ਰ	ਦ	ਇਆ	ਤ	ਤ	ਤ
ਨ	ਸੰ	ਸੰ	ਰੰ	ਨੁ	—	ਧ	—	—
ਸੰ	ਖੈ	ਬਿ	ਸੰ	ਰਾ	ਤ	ਤੇ	ਤ	ਤ
ਬਿ	ਰੇ	ਸੁ	ਖ	ਦਾ	ਤ	ਤਾ	ਤ	ਤ
ਕ	—	ਨ	—	ਸੰ	ਨ	ਸੰ	—	ਪ
ਨ	ਤ	ਚਾ	ਤ	ਲਹ	ਤ	ਤ	ਤ	ਤ
ਕਿਉ	ਤ	ਮ	ਤ	ਲਾ	ਤ	ਵੇ	ਤ	ਤ
ਹ	—	—	—	—	—	—	—	—
ਪ	ਧ	ਧ	ਸੰ	ਨੁ	—	ਧ	ਪ	—
ਗੁ	ਤ	ਰ	ਤ	ਚਾ	ਤ	ਲੀ	ਤ	ਤ
ਆ	ਤ	ਪ	ਨ	ਪਾ	ਤ	ਲੀ	ਤ	ਤ

ਨੋਟ—ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਥਾਕੀ ਤੁਕਾਂ-ਦੋ ਦੋ ਕੱਠੀਆਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਉਣੀਆਂ ਹਨ ।
(ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੧੧. ਰਾਗ ਖਮਾਜ਼. ਇਕਤਾਲਾ (ਲਗ-ਭਗ ਦਰੁੱਤ ਲਯ)

ਬਹੁ ਪਰਪੰਚ ਕਰਿ ਪਰਧਨ ਲਿਆਵੈ ।

ਸੁਤ ਦਾਰਾ ਪਹਿ ਆਨ ਲੁਟਾਵੈ ॥ ੧ ॥

ਮਨ ਮੇਰੇ ਭੂਲੇ ਕਪਟੁ ਨ ਕੀਜੈ ॥

ਅੰਤਿ ਨਿਬੇਰਾ ਤੇਰੇ ਜੀਅ ਪਹਿ ਲੀਜੈ ॥ ੧ ਰਹਾਉ ॥

ਛਿਨੁ ਛਿਨੁ ਤਨੁ ਛੀਜੈ ਜਰਾ ਜਨਾਵੈ ॥

ਤਬ ਤੇਰੀ ਓਕ ਕੋਈ ਪਾਨੀਓ ਨ ਪਾਵੈ ॥ ੨ ॥

ਕਹਤੁ ਕਬੀਰੁ ਕੋਈ ਨਹੀ ਤੇਰਾ ॥

ਹਿਰਦੈ ਰਾਮੁ ਕੀ ਨ ਜਪਹਿ ਸਵੇਰਾ ॥ ੩ ॥

(ਸੋਰਠਿ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਪੰਨਾ ੬੫੬)

ਅਸਥਾਈ

੦	੧	੨	੩	੪	੫	੬	੭	੮	੯	੧੦	੧੧	੧੨
ਪ	ਪ	ਧ	ਧਸੰ	ਸ	ਨ	ਧ	ਧ	ਮ	੨	ਪ		
ਮ	ਮ	ਰੇ	ਭੂ	ਲੈ	ਨ	ਕ	ਪ	ਕ	ਮ	ਪ	ਟ	
ਗ	ਗ	ਮ	ਪ	—	ਧ	ਨ	—	ਸੰ	—	—		
ਕ	ਪ	ਸ	ਟ	ਸ	ਨ	ਕੀ	ਸ	ਜੈ	ਸ	ਸ		
ਸੰ	ਰੰ	—	ਰ	—	ਰੰ	ਸਰੰ	ਗੁੰ	ਰ	—	ਸੰ		
ਅੰ	ਸ	ਸ	ਤ	ਸ	ਨਿ	ਬੇ	ਸ	ਤੰ	ਸ	ਰੇ		
ਨ	ਸੰ	—	ਨ	ਧ	ਨ	ਸੰ	ਨ	ਸੰ	—	—		
ਜੀ	ਅ	ਸ	ਪ	ਹਿ	ਨ	ਲੀ	ਸ	ਜੈ	ਸ	ਸ		

ਅੰਤਰਾ

ਗ	ਮ	ਥ	ਮ	ਧ	ਧ	ਸੰ	ਨ	ਸੰ	—	ਸੰ
ਮ	ਮ	—	ਮਪ	ਧਨੁ	ਧ	ਧਨ	ਸੰ	ਕ	—	ਸੰ
ਥ	ਹੁ	ਸ	ਪਸ	ਸਸ	ਰ	ਪੰ	ਸ	ਕ	ਸ	ਰ
ਨ	ਨ	—	ਸੰ	—	ਰੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਨ	ਧ	—
ਪ	ਰ	ਸ	ਧ	ਸ	ਨ	ਲਿਆ	ਸ	ਵੈ	ਸ	ਸ
ਧ	ਰੰ	—	ਰੰ	—	ਸੰ	ਸਰੰ	ਗੁੰ	ਰ	ਰੰ	ਸੰ
ਮੁ	ਤ	ਸ	ਦਾ	ਸ	ਸ	ਰਾ	ਸ	ਪ	ਹਿ	ਸ

ਸੰ   — | —   ਨ | ਧ   ਨ | ਸੰ   ਨ | ਰੰ   ਮੰ | — | —
ਆ   ੜ | ੜ   ਨ | ੜ   ਲੁ | ਟਾ   ੜ | ੜ   ਵੇ | ੜ | ੜ

— ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ ।

ਨੋਟ — "ਮਨ ਰਾਮ ਨਾਮਾ" ਅਤੇ "ਮਨ ਮੇਰੇ ਭੂਲੇ" ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਸ਼ਬਦ ਗੀਤਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰਗਵਾਸੀ
ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਸਮੁੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗਾਉਂਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ।

੧੨. ਰਾਗ ਖਮਾਜ, ਚੰਚਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਦੇਹੀ ਗਾਵਾ ਜੀਉ ਧਰ ਮਹਤਉ ਬਸਹਿ ਪੰਚ ਕਿਰਸਾਨਾ ॥

ਨੈਨੁ ਨਕਟੁ ਸ੍ਵਨੁ ਰਸਪਤਿ ਇੰਦ੍ਰੀ ਕਹਿਆ ਨ ਮਾਨਾ ॥੧॥

ਬਾਬਾ ਅਬ ਨ ਬਸਉ ਇਹ ਗਾਉ ॥

ਘਰੀ ਘਰੀ ਕਾ ਲੇਖਾ ਮਾਗੈ ਕਾਇਬੁ ਚੇਤੁ ਨਾਉ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਧਰਮਰਾਇ ਜਬ ਲੇਖਾ ਮਾਗੈ ਬਾਕੀ ਨਿਕਸੀ ਭਾਰੀ ॥

ਪੰਚ ਕ੍ਰਿਸਾਨਵਾ ਭਾਗਿ ਗਏ ਲੈ ਬਾਧਿਉ ਜੀਉ ਦਰਬਾਰੀ ॥੨॥

ਕਹੈ ਕਬੀਰ ਸੁਨਹੁ ਰੇ ਸੰਤਹੁ ਖੇਤ ਹੀ ਕਰਹੁ ਨਿਬੇਰਾ ॥

ਅਬ ਕੀ ਬਾਰ ਬਖਸਿ ਬੰਦੇ ਕਉ ਬਹੁਰਿ ਨ ਭਉਜਲਿ ਫੇਰਾ ॥ ੩ ॥

(ਮਾਰੂ, ਸ੍ਰੀ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਪੰਨਾ ੧੧੦੪)

ਅਸਥਾਈ

×				੨				੦			੩			
				ਨ	ਸ	ਗ	ਗ	ਮ	—	—	ਪ	ਮ	ਪ	ਧ
				ਅ	ਬ	ਨਾ	ਬ	ਸਉ	ੜ	ੜ	ਕ	*	ਇ	ਹ
ਨ	—	—	ਸੰ	—	—	—	—	—	—	—	ਨੁ	ਧ	ਪ	ਧ
ਗਾ	ੜ	ੜ	ਉ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ਬਾ	ੜ	ਬਾ	ੜ
ਪ														
ਮ	ਗ	ਰਸ	ਨ	ਨ	—	ਨ	ਸ	—	ਨ	ਸ	ਸੰ	—	—	—
ੜ	ੜ	ੜੜ,	ਘ	ਰੀ	ੜ	ਘ	ਰੀ	ੜ	ੜ	ੜ	ਕਾ	ੜ	ੜ	ੜ
—	—	—	ਪ	ਧ	ਧ	ਸੰ	ਸੰ	ਨੁ	—	ਧ	ਨੁ	ਧ	ਪ	ਪ
ੜ	ੜ	ੜ	ਲੇ	ੜ	ਖਾ	ੜ	ਮਾ	ੜ	ੜ	ੜ	ਕੰ	ੜ	ੜ	ੜ
—	—	—	ਨ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਨੁਧ	ਪਧ	ਪ	ਮ	ਗ	ਮ	—	—
ੜ	ੜ	ੜ	ਕਾ	ੜ	ਇ	ਬ	ਚੇੜ	ੜੜ	ੜ	ਤੂ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ
ਗ	—	ਰਸ												
ਨਾ	ੜ	ਉੜ												

ਗ	—	ਰਸ	
ਸਾ	S	ਨਾS→	
ਮਾ	S	ਨਾS ਅਥ ਨ...	ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਭੀ ਦੋ ਦੋ ਕੱਠੀਆਂ ਲਾਉਣੀਆਂ ਹਨ ।

(ਸੁਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

ਅੰਤਰਾ

ਗ	ਮ	ਮ	ਪਧ,ਨੁ	ਧ	ਨ	ਨ	ਸ	ਸ	ਨਨ	-ਸ	-ਰ	ਸ	ਨਸ	ਨੁਧ	ਪਧ
ਪੂ	ਛ		ਤੜੜ	ਹੈ	ਬੈ	ਦ	ਖਾ	ਤ	ਐਖ	ੜਧ	ੜਨ	ਸੰਜ	ਮਸੈ	ੜੜ	ੜੜ
ਨ	ਗ	ਗ	ਮ	ਗ	ਗ	ਸ	ਸ	ਨਨ	-ਸ	-ਰ	ਸੰਨੁ	ਨੁਧ	ਪਧ		
ਸ	ਸੇ	ਮਿ	ਟੈ	ਰੋ	ਗ	ਸੁ	ਖ	ਸਹ	ੜਜ	ੜਸ	ਮਾੜ	ਈਐ	ੜੜ		
ਕੈ															

—ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ ।

੧੪. ਰਾਗ ਖਮਾਜ, ਚਾਰਤਾਲ (ਬਿਲੰਬਿਤ ਲਯ)

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿ ਜੀਉ ॥
 ਕਵਲ ਨੈਨ ਮਧੁਰ ਬੈਨ ਕੋਟ ਸੈਨ ਸੰਗ ਸੋਭ
 ਕਹਤ ਮਾ ਜਸੋਦ ਜਿਸਹਿ ਦਹੀ ਭਾਤੁ ਖਾਹਿ ਜੀਉ ॥
 ਦੇਖਿ ਰੂਪੁ ਅਤਿ ਅਨੂਪੁ ਮੋਹ ਮਹਾ ਮਗ ਭਈ
 ਕਿੰਕਨੀ ਸਬਦ ਝਨਤਕਾਰ ਖੇਲੁ ਪਾਹਿ ਜੀਉ ॥
 ਕਾਲ ਕਲਮ ਹੁਕਮੁ ਹਾਥਿ ਕਹਹੁ ਕਉਨੁ ਮੇਟਿ ਸਕੈ
 ਈਸੁ ਬੰਮੁ ਗੁਨ ਧਾਨੁ ਧਰਤ ਹੀਐ ਚਾਹਿ ਜੀਉ ॥
 ਸਤਿ ਸਾਚੁ ਸ੍ਰੀ ਨਿਵਾਸੁ ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਸਦਾ ਤੂਹੀ
 ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿ ਜੀਉ ॥ ੧ ॥ ੬ ॥
 (ਸਵਈਏ ਮਹਲੇ ਚਉਥੇ ਕੇ ੪, ਪੰਨਾ ੧੩੯੬)

ਅਸਥਾਈ

×	੦	੦	੩	੪											
ਸੰ	ਸੰ	ਪ	ਪਧ	ਸੰ	ਨੁ	ਧਪ	ਧ	ਗ	ਮ	—	ਮ				
ਨ	ਵ	ਲ	ਨੈੜ	ੜ	ਨ	ਮੜ	ਧੁ	ਰ	ਬੈ	ੜ	ਨ				
ਕ															
ਗ	ਸ	ਸ	ਗ	—	ਗ	ਮ	ਪ	ਗ	ਮ	—	ਮ				
ਕੋ	ੜ	ਟਿ	ਸੈ	ੜ	ਨ	ਸੰ	ੜ	ਗ	ਸੋ	ੜ	ਭ				
ਮ	ਗ	ਮ	ਪ	ਨ	ਨ	ਸੰ	ਰੰ	ਨ	ਸੰ	—	—				
ਕ	ਹ	ਤ	ਮਾ	ੜ	ਜ	ਸੋ	ਦ	ਜਿ	ਸਹਿ	ੜ	ੜ				
ਸੰ	ਗੰ	—	ਰੰਗੰ.ਮੰ	ਕੰ	ਰੰ	ਸੰਨ	ਸੰ	ਰੰਸੰ	ਨੁ	ਧ	ਪਧ				
ਦ	ਹੀ	ੜ	ਭਾੜੜ	ੜ	ਤ	ਖਾੜ	ੜ	ਹਿੜ	ਜੀ	ੜ	ਉੜ				

ਅੰਤਰਾ

ਗੀ	ਗ	ਮ	ਪਧ,ਨੁ	ਧ	ਨ	ਸੰ	ਸੰ	ਨ	ਸੰ	—	ਸੰ
ਮ	ਫ	ਖ	ਰੂਫਫ	ਫ	ਪ	ਅ	ਤਿ	ਅ	ਨੁ	ਫ	ਪ
ਦੇ	ਫ	ਖ	ਰੂਫਫ	ਫ	ਪ	ਅ	ਤਿ	ਅ	ਨੁ	ਫ	ਪ
ਸੰ	ਨ	—	ਸੰ	ਸੰ	—	ਨ	ਸੰ	(ਸੰ)	ਨੁ	ਧ	ਪ
ਨ	ਹ	ਫ	ਮ	ਹਾ	ਫ	ਮ	ਫ	ਗ	ਭ	ਫ	ਈ
ਮੋ	ਹ	ਫ	ਮ	ਹਾ	ਫ	ਮ	ਫ	ਗ	ਭ	ਫ	ਈ
ਮ	ਗ	ਮ	ਪ	ਨ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਨ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ
ਕਿੰ	ਫ	ਕ	ਨੀ	ਫ	ਫ	ਸ	ਬ	ਦ	ਝ	ਨ	ਤ
ਸੰ	ਗੰ	ਮੰ	ਗੰ	ਸੰ	ਰੰ	ਨ	ਸੰ	ਰੰਸੰ	ਨੁ	ਧ	ਪਧ
ਕਾ	ਫ	ਰ	ਖੇ	ਫ	ਲ	ਪਾ	ਫ	ਹਿਫ	ਜੀ	ਫ	ਉਫ

ਨੋਟ—ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ, ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਚਲੰਤ ਤਾਲ ਵਿਚ ਵੀ ਗਾ ਸਕਦੇ ਹੋ।
 ਧੁਰਪਦ ਗਾਉਣ ਸਮੇਂ ਲਯ ਦੀ ਵੰਡ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਭਾਵ, ਨਾਅ,
 ਦੁਗੁਨ, ਤਿਗੁਨ ਆਦਿ।

(ਖਮਾਜ ਰਾਗ ਸਮਾਪਤਿ)

ਰਾਗ ਦੁਰਗਾ

ਵਾਦੀ—ਮ | ਠਾਟ—ਬਿਲਾਵਲ | ਸਮਾਂ—ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਜਾ ਪਹਿਰ ।
 ਸੰਵਾਦੀ—ਸ | ਜਾਤੀ—ਓਡਵ-ਓਡਵ | ਵਿਸ਼ੇਸ਼—ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ 'ਪੰਚਮ' ਘਟ ਤੇ ਵਕ੍ਰ ਕਰਕੇ
 ਲਾਈਦਾ ਹੈ ।

ਮ
 ਆਰੋਹ—ਸ. ਰ ਮ, ਪ ਧ ਸ ।

ਅਵਰੋਹ—ਸ, ਧ ਮ, ਰ ਮ ਰ ਪ, ਮਪਧਮਰ, ਧ ਸ ।

ਮ
 ਪਕੜ—ਸ, ਧ ਮ, ਪ ਰ, ਧ ਸ ।

ਦੁਰਗਾ ਰਾਗ ਦੇ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪਰਚਲਿਤ ਹਨ । ਇਕ ਖਮਾਜ ਠਾਟ ਦਾ ਜੋ ਖਮਾਜ ਅੰਗ ਨਾਲ ਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਬਿਲਾਵਲ ਠਾਟ ਦਾ, ਜੋ ਮਲ੍ਹਾਰ ਅੰਗ ਨਾਲ ਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਖਮਾਜ ਠਾਟ ਦੇ ਦੁਰਗਾ ਵਿਚ 'ਰੇ-ਪਾ' ਸੁਰ ਵਰਜਿਤ ਹਨ ਅਤੇ ਬਿਲਾਵਲ ਠਾਟ ਦੇ ਦੁਰਗਾ ਵਿਚ 'ਗਾ-ਨੀ' ਵਰਜਿਤ ਹਨ । ਦੁਰਗਾ ਭਾਵੇਂ ਦੋਹਾਂ ਠਾਟਾਂ ਵਿਚ ਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਵਾਦ-ਸੰਵਾਦ ਤੇ ਜਾਤੀ ਇਕੋ ਜੇਹੀ ਹੈ । ਅਸੀਂ ਇਥੇ ਬਿਲਾਵਲ ਠਾਟ ਦੇ ਦੁਰਗਾ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਹੀ ਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ । ਕਿਉਂਕਿ ਇਹੋ ਪ੍ਰਕਾਰ ਬਹੁਤਾ ਪਰਚਲਿਤ ਹੈ ।

ਬਿਲਾਵਲ ਠਾਟ ਦੇ ਇਸ ਰਾਗ ਦਾ ਵਾਦੀ ਮੱਧਮ ਤੇ ਸੰਵਾਦੀ ਖੜਜ ਹੈ । ਕੁਝ ਗਾਇਕ ਪੈਵਤ ਤੇ ਰਿਖਭ ਸੁਰ ਨੂੰ ਵਾਦ-ਸੰਵਾਦ ਮੰਨਦੇ ਹਨ । ਜਾਤੀ ਓਡਵ-ਓਡਵ ਅਤੇ ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ—ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਜਾ ਪਹਿਰ (ਲਗ-ਭਗ ਦਸ ਵਜੇ ਰਾਤ) ਹੈ ।

ਆਧੁਨਿਕ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਦੁਰਗਾ ਭਾਵੇਂ ਇਕ ਲੋਕ-ਪ੍ਰਿਅ ਰਾਗ ਹੈ । ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਸੰਗੀਤ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦਾ ਆਧਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ । ਕੁਝ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦਾ ਵੀਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਦੱਖਣੀ ਪੱਧਤੀ ਦੇ ਸੰਗੀਤ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਇਕ 'ਸ਼ੁੱਧ ਸਾਵੇਰੀ' ਨਾਮ ਦਾ ਰਾਗ ਹੈ ਉਸੇ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਗਾਇਕਾਂ ਨੇ ਦੁਰਗਾ ਨਾਮ ਤੋਂ ਪਰਚਾਰਿਆ ਹੈ । ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ-ਜੁਲਦਾ ਰਾਗ ਸ਼ੁੱਧ ਮਲਾਰ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਜੋੜੀ ਦੇ ਰਾਗ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ । ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਾਉਣ-ਬਜਾਉਣ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਅੰਤਰ ਹੈ । ਜਿਵੇਂ—

ਮ
 "ਸ, ਰ ਮ, ਮ ਪ ਪ, ਮ ਪ/ਧ ਸ, ਧ ਪ ਮ, ਸ ਰ ਮ," ਇਹ ਸੂਰ-ਰੂਪ 'ਸ਼ੁੱਧ ਮਲਾਰ' ਵਿਚ ਬਾਰ ਬਾਰ ਦਿਖਾਈ ਦੇਣਗੇ । ਪਰ ਦੁਰਗਾ ਦੀ ਚਾਲ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਖਰੀ ਹੈ । ਜਿਵੇਂ—"ਸ, ਰ ਮ ਰ ਪ, ਮ ਪ ਧ ਸ,

ਮ
 ਧ ਮ, ਪ ਰ, ਧ ਸ" ਇਸ ਦੇ ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਜਿਥੇ 'ਪੰਚਮ' ਵੱਕ੍ਰ ਤੇ ਘੱਟ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ "ਧ ਮ, ਰ ਪ,

ਮਰ, ਧਸ' ਇਹ ਸੂਰ-ਸੰਗਤੀ ਬਾਰ ਬਾਰ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਸੌ, ਦੁਰਗਾ ਦੀ ਆਪਣੀ ਇਕ ਨਿਰਾਲੀ ਚਾਲ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਕਿਸੇ ਰਾਗ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਆਲਾਪ ਜਾਂ ਤਾਨਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਖੜਜ ਸੁਰ ਤੇ ਆਉਣ ਵੇਲੇ ਮੰਦ੍ਰ ਸਪਤਕ ਦਾ ਧੈਵਤ ਸੁਰ ਲਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਰਾਗ ਵਿਚ ਪੁਰਪਦ-ਧਮਾਰ, ਖਯਾਲ ਆਦਿ ਭਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਗਾਏ-ਬਜਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਮਧੁਰ ਤੇ ਲੋਕ-ਪ੍ਰਿਅ ਰਾਗ ਹੈ।

ਸੁਰ-ਵਿਸਥਾਰ (ਆਲਾਪ)

੧. ਸ—ਸਰ, ਧਸ—ਸਰ ਧਪ, ਮਪ ਧਸ—ਸਰ ਮਰ, ਧਸ—ਸਮ ਰ, ਪ—ਮਰ, ਧਸ—।
੨. ਸ—ਸਰਮਰ, ਪ—ਧਮ ਰ, ਧਸ—ਰਮਰਪ, ਧਮਪ ਰ, ਧਸ—ਸਰਮਪਮ, ਰਪ, ਧਮਪ ਰ, ਧਸ—
ਸਸ ਸ
ਧ ਪੁਰ, ਧਸ—ਸਮਰਪ, ਮਪਧ, ਮ ਰ, ਧਸ—।
੩. ਸ—ਰਮ, ਰਪ, ਮਪਧਮਪ ਰ, ਧਸ—ਧਰ ਸਮ ਰਪ, ਧ ਮ ਰ, ਧਸ—ਸਰਮਪਧਮਪਮਰ ਧਸ—
ਸਮ ਰਪ, ਧਮਰ, ਮਪਧ ਮਰ, ਮਪਧਸ, ਧ ਮ, ਮਪਧ ਮਰ, ਧਸ—ਸਰਮਪਧ, ਮ ਰਪ, ਧਪਮ ਰ,
ਧਸ—ਮਪਧਸ—ਧ, ਮ. ਰ, ਮਪਧਮਪ ਰ, ਮਪਧ, ਮ ਰ, ਧਸ—।
੪. ਸਰਮਪਧਸ—ਰਧਸ—ਧਸਧਮ, ਪਧਸ—ਸਰਸਧਸਧਪ, ਰਮਰਪ, ਧਮ, ਪਧਸ—ਧਪਮ, ਮਪਧਮ,
ਪਧਸ—ਰਧਸ—ਰਮਰਧਸ—ਧਸਧਮ, ਪ ਰ, ਧਸ—ਸਮਰਪਧਮਪਧਸ—ਧਪਮਪਮਰਪ, ਧਮ,
ਪਧਸ—ਸਰਧਸਧਮ, ਪਧਸ—ਧਸਰਮ, ਮਰ ਰਸ ਸਧ, ਧਪਮ, ਪਧਸ, ਧਪਮਰ, ਧਸ—।
੫. ਮ, ਪਧਸ—ਸਰਸ, ਸਰਮ, ਮਰ, ਧਸਧਮ, ਪਧਸ—ਧਸਧਰਸ, ਰਮਰਸਧ—ਪਮ ਪਧਸ—ਧਰ
ਸਮ, ਮਰ ਰਸਧਪਮ, ਰਮਰਪਧਮ, ਪਧਸਰਸ—ਸਰਧਸ ਧਪਮ, ਪਧਸਰਧਸ—ਰਮ ਰਪ, ਮਰ ਧਸ,
ਸਰਮ, ਮਰ, ਮਰ, ਰਮਪਧਸਰ ਧ, ਮ ਰ, ਧਸ—ਮ, ਪਧਸ—ਸਧਰਸ ਮਰਪ, ਮਰ, ਧਸ—ਧਸ
ਧਪਮ, ਸਰ ਰਮ ਮਪ ਪਧ ਧਸ ਸਰ ਰਮ, ਮਰ ਰਸ ਸਧ ਧਪ ਪਮ ਮਰ ਰਧ ਸ—।

ਦੁਰਗਾ ਰਾਗ ਦੀਆਂ ਤਾਨਾਂ (ਸ਼ਬਦ ਗੀਤ ਨੰ: ੧)

ਅਸਥਾਈ

	੦	੩	×	੨
	ਮਪ ਧਸੰ ਧ ਧ	(ਮ) — ਰ ਸ		
੧.	ਸਾ ੩੩ ਜ ਨ	ਤੇ ੩ ਰੇ ੩	ਸਰ ਮਪ ਧਸੰ ਧਪ	ਮਪ ਮਮ ਰਸ ਧਸ.
੨.	. . . .	. . ਸਰ ਮਪ	ਧਸੰ ਰਸੰ ਧਪ ਮਮ	ਪਧ ਮਮ ਰਸ ਧਸ.
੩.	. . . ਧਰ	ਸਸ, ਰਪ ਮਮ, ਪਸੰ	ਧਧ, ਸਸੰ ਰਰੰ ਮਮੰ	ਰਸੰ ਧਮ ਰਸ ਧਸ.
੪.	. . ਸਰ ਮਪ,	ਰਮ ਪਧ, ਮਪ ਧਸੰ,	ਪਧ ਸਰੰ ਧਸੰ ਰਮੰ	ਰਸੰ ਧਮ ਰਸ ਧਸ.
੫.	ਸਧ ਰਸ, ਮਰ ਪਮ,	ਧਪ ਸੰਧ, ਰਸੰ ਮਰੰ	ਸਰੰ ਸਸੰ, ਧਸੰ ਧਧ,	ਮਪ ਮਮ, ਸਰ ਸਸ.
੬.	. . . .	. . . .	ਸਰ ਮਮ ਰਸ ਧਸ,	ਧਪ ਧਮ ਰਸ ਧਸ,
	ਸਰੰ ਸਸੰ ਧਮ ਰਸ	ਧਸ, ਰਮ ਪਮ ਪਧ,	ਪਧ ਸੰਧ ਸਰੰ, ਮਮੰ	ਰੇਸੰ ਧਮ ਰਸ ਧਸ.
੭.	. . . .	. . ਸਰ ਮਰ	ਮਮ ਰਸ, ਮਪ ਧਪ	ਧਧ ਪਮ, ਧਸੰ ਰਸੰ
	ਰਰੰ ਸੰਧ, ਸਰੰ ਮਰੰ	ਮਮੰ ਰਸੰ, ਰਰੰ ਸੰਧ,	ਸਸੰ ਧਪ, ਧਧ ਪਮ,	ਪਪ ਮਰ, ਮਮ ਰਸ.
੮.	. . . .	. . . .	. . ਸਰ ਮਮ	ਰਸ, ਰਮ ਪਪ ਮਰ,
	ਮਪ ਧਧ ਪਮ, ਪਧ	ਸਸੰ ਧਪ, ਧਸੰ ਰਰੰ	ਸੰਧ, ਸਰੰ ਮਮੰ ਰਸੰ,	ਸਰ ਮਪ ਰ, ਰਮ
	ਪਧ ਮ, ਮਪ ਧਸੰ	ਧ, ਧਸੰ ਰਮੰ ਰੰ,	ਸਰੰ ਸੰਧ ਸੰਧ. ਮਪ	ਮ,ਰ ਮਰੰ, ਸਰ ਸ.

ਅੰਤਰਾ

	ਮ — ਪ ਧ	ਸੰ ਸੰ ਸੰ ਸੰ		
੧.	ਨਾ ੩ ਨ ਕ	ਸ ਰ ਣ ਤੁ	ਸਰੰ ਸਸੰ ਧਪ ਮਮ	ਰਸ, ਰਮ ਪਧ ਸੰ.
੨.	. . . .	ਸਰੰ ਮਮੰ ਰਸੰ ਧਮ,	ਸਸੰ ਧਪ ਮਰ ਸਸ,	ਰਮ ਪਧ ਮਪ ਸੰ.
੩.	ਰਮੰ ਰਰੰ, ਸਰੰ ਸਸੰ,	ਧਸੰ ਧਧ, ਮਪ ਮਮ.	ਸਰ ਸਸ, ਧਸ ਰ,ਰ	ਮਪ, ਮਪ ਧ,ਪ ਧਸੰ.
੪.	. . . .	. . . .	. . ਸਸੰ ਧਪ	ਮਮ, ਰਰੰ ਸਸੰ ਧਪ
	ਮਮ, ਮਮੰ ਰਰੰ ਸਸੰ	ਧਪ ਮਮ, ਰਸ ਧਸ,	ਰਮ ਰ,ਮ ਪਮ, ਪਧ	ਪ,ਧ ਸੰਧ ਸਰੰ ਸੰ.
੫.	. . ਪਧ ਸੰਧ	ਧਸੰ, ਪਧ ਸਸੰ ਧਮ	ਰਸ ਧਸ, ਧਸੰ ਰੰਧ	ਸਰੰ, ਧਸੰ ਰਰੰ ਸੰਧ
	ਮਰ ਧਸ, ਸਰੰ ਮੰਸੰ	ਰਮੰ ਸਰੰ ਮਮੰ ਰਸੰ	ਧਮ ਰਸ ਧਸ, ਸਮ	ਰਪ ਮਧ ਪਸ ਧਸੰ.
੬.	ਰਮੰ ਰਸੰ ਰਸੰ, ਧਸੰ	ਧਪ ਧਪ, ਸਰੰ ਸੰਧ	ਸੰਧ, ਪਧ ਪਮ ਪਮ,	ਧਸੰ ਧਪ ਧਪ, ਮਪ
	ਮਰ ਮਰ, ਪਧ ਪਮ	ਪਮ, ਰਮ ਰਸ ਰਸ,	ਰਮ ਪਧ ਸੰ, ਰਮ	ਪਧ ਸੰ, ਰਮ ਪਧ

੭.	ਮਮ ਰਮ, ਪਪ ਮਪ, ਧਧ ਮਮ, ਧਧ ਮਮ	ਧਧ ਪਧ, ਸੰਸੰ ਧਸੰ, ਰਰ ਸਸ, ਸਰ ਰ,ਰ	ਸੰਸੰ ਧਪ, ਧਧ ਮਰ, ਰਰੰ ਸਰੰ, ਮਮੰ ਰਰੰ ਮਮ, ਮਪ ਪ,ਪ ਧਧ,	ਮਮ ਰਸ, ਰਰ ਸਰ, ਸੰਸੰ ਧਧ, ਰਰੰ ਸੰਸੰ ਧਸੰ ਸੰ,ਸ ਰਰੰ ਧਸੰ.
੮.	ਮਪ ਧਧ ਮਰ, ਸਰ ਮਮ ਰਸ, ਰਰ ਰ,ਮ ਮ,ਰੰ ਰਰੰ, ਸੰਸੰ ਸੰਧ ਰਰ, ਸਰ ਮਪ ਧਸੰ	ਮਮ ਰਸ, ਰਰ ਰ,ਮ ਧਧ, ਰਰੰ ਰੰ,ਸੰ ਸੰਸੰ ਪਧ ਸੰ, ਸਰ ਮਪ	ਸੰਸੰ ਸੰਸੰ ਮਮ ਪਪ ਪ,ਧ ਧਧ ਧਧ ਧ,ਮ ਮਮ, ਸੰਸੰ ਧਸੰ ਪਧ ਸੰ ਸਰ	ਰਸੰ, ਧਸੰ ਰਰੰ ਸੰਧ. ਸੰਸੰ ਸੰ.ਰੰ ਰਰੰ ਮਮੰ ਸੰ,ਧ ਧਧ ਮਮ ਮ,ਰ ਮਪ ਧਸੰ ਪਧ ਸੰ.

੧. ਰਾਗ ਦੁਰਗਾ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਾਜ)

ਸਲੋਕੁ ॥ ਸਾਜਨ ਤੇਰੇ ਚਰਨ ਕੀ ਹੋਇ ਰਹਾ ਸਦ ਧੂਰਿ ॥

ਨਾਨਕ ਸਰਣਿ ਤੁਹਾਰੀਆ ਪੇਖਉ ਸਦਾ ਹਜ਼ੂਰਿ ॥ ੧ ॥

(ਮਾਰੂ, ਮਹਲਾ ੧, ਪੰਨਾ ੯੮੯)

ਅਸਥਾਈ

੦					੬					×					੨
ਮਪ	ਧਸੰ	ਧ	ਧ	(ਮ)	—	ਰ	ਸ	ਰ	ਧ	ਸ	—	ਸ	ਮ	ਰ	ਪ
ਸਾੜ	ੜੜ	ਜ	ਨ	ਤੇ	ੜ	ਰੇ	ੜ	ਚ	ਰ	ੜ	ਨ	ਕੀ	ੜ	ੜ	ੜ
ਮ	—	ਰ	ਸ	ਰ	ਮ	ਪ	ਧ	ਮਪ	ਧਸੰ	ਰਸੰ	ਧਪ	ਮਪ	ਧਪ	ਮਰ	ਸ
ਰੋ	ੜ	ਇ	ਰ	ਹਾ	ੜ	ਸ	ਦ	ਧੂੜ	ੜੜ	ੜੜ	ੜੜ	ੜੜ	ੜੜ	ੜੜ	ਰ

ਅੰਤਰਾ

ਮ	—	ਪ	ਧ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਧ	—	ਰੰ	ਰੰ	ਸੰ	—	ਧ	—
ਨਾ	ੜ	ਨ	ਕ	ਸ	ਰ	ਣ	ਤੁ	ਹਾ	ੜ	ੜ	ਚੀ	ਆ	ੜ	ੜ	ੜ
ਧ	ਸੰ	ਰੰ	ਮੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਧ	ਧਪ	ਮਪ	ਧਸੰ	ਰਸੰ	ਧਪ	ਮਪ	ਧਪ	ਮਰ	ਸ
ਪੇ	ੜ	ਖਉ	ੜ	ਸ	ਦਾ	ੜ	ਹੜ	ਜੂੜ	ੜੜ	ੜੜ	ੜੜ	ੜੜ	ੜੜ	ੜੜ	ਰ

(ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੨. ਰਾਗ ਦੁਰਗਾ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਦੁਲਭ ਜਨਮੁ ਪੁੰਨ ਫਲ ਪਾਇਓ ਬਿਰਥਾ ਜਾਤ ਅਬਿਬੇਕੇ ॥
 ਰਾਜੇ ਇੰਦ੍ਰ ਸਮਸਰਿ ਗ੍ਰਿਹ ਆਸਨ ਬਿਨ ਹਰਿ ਭਗਤਿ ਕਹਹੁ ਕਿਹ ਲੇਖੈ ॥੧॥
 ਨ ਬੀਚਾਰਿਓ ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਕੋ ਰਸੁ ॥
 ਜਿਹ ਰਸ ਅਨਰਸ ਬੀਸਰਿ ਜਾਹੀ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
 ਜਾਨਿ ਅਜਾਨ ਭਏ ਹਮ ਬਾਵਰ ਸੋਚ ਅਸੋਚ ਦਿਵਸ ਜਾਹੀ ॥
 ਇੰਦ੍ਰੀ ਸਬਲ ਨਿਬਲ ਬਿਬੇਕ ਬੁਧਿ ਪਰਮਾਰਥ ਪਰਵੇਸ ਨਹੀ ॥
 ਕਹੀਅਤ ਆਨ ਅਚਰੀਅਤ ਅਨ ਕਛੁ ਸਮਝ ਨ ਪਰੈ ਅਪਰ ਮਾਇਆ ॥
 ਕਹਿ ਰਵਿਦਾਸ ਉਦਾਸ ਦਾਸ ਮਤਿ ਪਰਹਰਿ ਕੋਪੁ ਕਰਹੁ ਜੀਅ ਦਇਆ ॥੩੮॥
 (ਸੋਰਠਿ, ਬਾਣੀ ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ, ਪੰਨਾ ੬੫੮)

ਅਸਥਾਈ

੩				×				੨				੦			
ਧ	ਸੰ	ਧ	—	(ਮ)	—	—	ਰ	ਮ	ਰ	—	ਸ	ਧ	ਸ	—	ਸ
ਨ	ਬੀ	ਚਾ	ੜ	ਰਿਓ	ੜ	ੜ	ਰਾ	ਜਾ	ਰਾ	ੜ	ਮ	ਕੋ	ੜ	ਰ	ਸ
ਸ	ਰ	ਮ	ਰ	*	ਪ	ਪ	ਧ	ਮ	ਪ	ਧ	ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਧ	—
ਜਿ	ਹ	ਰ	ਸ	*	ਅਨ	ਰ	ਸ	ਬੀ	ੜ	ਸ	ਰ	ਜਾ	ੜ	ਈ	ੜ

ਅੰਤਰਾ

ਮ	ਮ	ਪ	ਧ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	—	ਧ	ਧ	ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ	—	ਸੰ	—
ਦੁ	ਲ	ੜ	ਭ	ਜ	ਨ	ਮ	ੜ	ਪੁੰ	ਨ	ਫ	ਲ	ਪਾ	ੜ	ਇਓ	ੜ
ਧ	ਸੰ	ਰੰ	ਮੰ	ਰੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਧ	—	ਰੰ	—	ਸੰ	—	ਧ	—
ਬਿ	ਰ	ਥਾ	ੜ	ਜਾ	ਤ	ਅ	ਬਿ	ਬੇ	ੜ	ੜ	ੜ	ਕੋ	ੜ	ੜ	ੜ
ਮ	—	ਪ	ਧ	ਮ	—	ਰ	ਸ	ਰ	ਮ	ਪ	ਧ	ਮ	—	ਮ	ਮ
ਰਾ	ੜ	ਜੋ	ੜ	ਇੰ	ੜ	ਦੁ	ਸਮ	ਸ	ਰ	ਗਿ	ਹ	ਆ	ੜ	ਸ	ਨ
ਪ	ਧ	ਸੰ	ਸੰ	ਰੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਧ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਧ	—	ਮ	—
ਬਿ	ਨ	ਹ	ਰਿ	ਭ	ਗ	ਤ	ਕ	ਹੁ	ੜ	ਕਿ	ਹ	ਲੋ	ੜ	ਖੋ	ੜ

—ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ । (ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੩. ਰਾਗ ਦੁਰਗਾ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਆਉ ਜੀ ਤੂ ਆਉ ਹਮਾਰੈ ਹਰਿ ਜਸੁ ਸ੍ਵਨ ਸੁਨਾਵਨਾ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਤੁਧੁ ਆਵਤ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਤਨੁ ਹਰਿਆ ਹਰਿ ਜਸੁ ਤੁਮ ਸੰਗਿ ਗਾਵਨਾ ॥੧॥
 ਸੰਤ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੇ ਹਿਰਦੈ ਵਾਸੈ ਦੂਜਾ ਭਾਉ ਮਿਟਾਵਨਾ ॥੨॥
 ਭਗਤ ਦਇਆ ਤੇ ਬੁਧਿ ਪਰਗਾਸੈ ਦੁਰਮਤਿ ਦੂਖ ਤਜਾਵਣਾ ॥੩॥
 ਦਰਸਨੁ ਭੇਟਤ ਹੋਤ ਪੁਨੀਤਾ ਪੁਨਰਪਿ ਗਰਭਿ ਨ ਪਾਵਨਾ ॥੪॥
 ਨਉਨਿਧਿ ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ ਪਾਈ ਜੋ ਤੁਮਰੈ ਮਨਿ ਭਾਵਨਾ ॥੫॥
 ਸੰਤ ਬਿਨਾ ਮੈ ਥਾਉ ਨ ਕੋਈ ਅਵਰ ਨ ਸੂਝੈ ਜਾਵਨਾ ॥੬॥
 ਮੋਹਿ ਨਿਰਗੁਨ ਕਉ ਕੋਇ ਨ ਰਾਖੈ ਸੰਤਾ ਸੰਗਿ ਸਮਾਵਨਾ ॥੭॥
 ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਗੁਰਿ ਚਲਤੁ ਦਿਖਾਇਆ ਮਨ ਮਧੇ ਹਰਿ ਹਰਿ ਰਾਵਨਾ ॥੮॥
 (ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫, ਪੰਨਾ ੧੦੧੮)

ਅਸਥਾਈ

×				੨				੦				੩			
												ਮ	ਪ	ਧ	ਪ
												ਆ	ਉ	ਜੀ	ਤੂ
ਮ	—	ਰ	ਸ	ਧ	ਸ	ਸ	—	—	—	—	ਮ	ਪ	ਪਧ	—	ਪ
ਆ	ੜ	ਉ	ਹ	ਮਾ	ੜ	ਰੈ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ਆ	ਉ	ਜੀ	ੜ	ਤੂ
ਮ	—	ਰ	ਸ	ਧ	ਸ	ਸ	—	—	—	—	—	ਰ	ਮ	ਪ	ਧ
ਆ	ੜ	ਉ	ਹ	ਮਾ	ੜ	ਰੈ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ਹ	ਰਿ	ਜ	ਸ
ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਰੰ	ਧ	—	ਪ		ਮ	ਰ	ਸ					
ਸੂ	ਵ	ਨ	ਸੁ	ਨਾ	ੜ	ੜ	ਵ	ਨਾ	ੜ	ੜ					

ਅੰਤਰਾ

												ਮ	ਪ	ਧ	
												ਤੂ	ਧ	ਆ	
ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਧ	ਧ	ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	—	—	ਸੰ	ਸੰ	ਰੰ
ਵ	ਤ	ਮੇ	ਰਾ	ਮ	ਨ	ਤ	ਨ	ਹ	ਰਿ	ਆ	ੜ	ੜ	ਹਰਿ	ਜ	ਸ
ਮੰ	ਮੰ	ਰੰ	ਰੰ	ਸੰ	—	ਧ	ਸੰ	ਧਪ	ਮਰ	ਸ					
ਤੂ	ਮ	ਸੰ	ਗ	ਗਾ	ੜ	ੜ	ਵ	ਨਾ	ੜ	ੜ	ੜ	ਆਉ...			

— ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਉ । (ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੪. ਰਾਗ ਦੁਰਗਾ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਸਜਣੁ ਮੈਡਾ ਰੰਗੁਲਾ ਰੰਗੁ ਲਾਏ ਮਨੁ ਲੇਇ ॥

ਜਿਉ ਮਜੀਠੈ ਕਪੜੇ ਰੰਗੇ ਭੀ ਪਾਹੇਹਿ ॥

ਨਾਨਕ ਰੰਗੁ ਨ ਉਤਰੈ ਬਿਆ ਨ ਲਗੈ ਕੇਹ ॥ ੨ ॥

(ਵਾਰਿ ਸੋਰਠਿ, ਮਲੋਕ ਮ: ੩, ਪੰਨਾ ੬੪੪)

ਅਸਥਾਈ

x				੨				੦				੩			
												ਪ	੩		
												ਧ	ਧ	ਧ	੪
												ਸ	ਜਣ	ਮੈ	ਮ
														੨	ਡਾ
ਧ				ਮ	ਰ			ਸ	ਧ	ਸ		ਰ	ਮ	ਮ	ਪ
ਪ	—	—		ਗ	ਲਾ	—	—	੨	੨	੨	੨;	ਰੰ	ਗ	ਲਾ	ਧ
ਰੰ	੨	੨				੨	੨	੨	੨	੨	੨;			ਏ	ਮਨ
ਸੰ	—	—	—	ਧ	—	ਸੰ	ਧ	ਸੰ	—	—	ਧ	ਧ			
ਲੇ	੨	੨	੨	ਇ	੨	੨	੨	੨	੨	੨,	ਸ	ਜਣ...			

ਅੰਤਰਾ

												ਮ	ਮ	ਪ	ਧ
												ਜਿਉ	ਮਾ	ਜੀ	ਠੇ
ਸੰ	—	—	ਸੰ	ਸੰ	—	—	ਧ	ਸੰ	—	—	ਰੰ	ਰੰ	ਰੰ	—	ਸੰ
ਕ	੨	੨	ਪ	੩	੨	੨	੨	੨	੨	੨	ਰੰ	ਗੇ	ਭੀ	੨	ਪਾ
ਰੰ	ਰੰ	—	—	ਸੰ	—	—	—	ਧ	—	ਪ	ਪ				
ਹੇ	ਹਿ	੨	੨	੨	੨	੨	੨	੨	੨	੨	ਸ	ਜਣ...			

—ਅਗਲੀ ਤੁਕ ਭੀ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ ।

੫. ਰਾਗ ਦੁਰਗਾ, ਕਹਿਰਵਾ (ਮੱਧਯ ਲੜ)

ਨਸਿ ਵੇਵਹੁ ਕਿਲਵਿਖਹੁ ਕਰਤਾ ਘਰਿ ਆਇਆ ॥

ਦੂਤਹ ਦਹਨੁ ਭਇਆ ਗੋਵਿੰਦੁ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ॥

ਪ੍ਰਗਟੇ ਗੁਪਾਲ ਗੋਬਿੰਦ ਲਾਲਨ ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਵਖਾਣਿਆ ॥

ਆਚਰਜੁ ਡੀਠਾ ਅਮਿਉ ਵੁਠਾ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦੀ ਜਾਣਿਆ ॥

ਮਨਿ ਸਾਂਤਿ ਆਈ ਵਜੀ ਵਧਾਈ ਨਹ ਅੰਤੁ ਜਾਈ ਪਾਇਆ ॥

ਬਿਨਵੰਤਿ ਨਾਨਕ ਸੁਖ ਸਹਜਿ ਮੇਲਾ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪਿ ਬਣਾਇਆ ॥ ੨ ॥

(ਆਸਾ ਮ: ੫, ਛੰਤ, ਪੰਨਾ ੪੬੦)

ਅਸਥਾਈ

੦	+							੦	+						
—	ਧਸੰ	ਧ	ਪ	ਮ	—	—	—	ਪ	ਮ	ਰ	ਸ	ਰ	ਧ	ਸ	—
ੜ	ਨੜ	ਸ	ਵੰ	ਵਹੁ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ਕਿ	ਲ	ਵਿ	ਖਹ	ੜ	ੜ	ੜ
—	ਪ	ਧ	ਸੰ	ਸੰ	—	ਪ	ਮ	ਮ	—	ਪ	—	ਧਪ	ਮਪ	ਧ	—
ੜ	ਜੀ	ਕ	ਰ	ਤਾ	ੜ	ਘ	ਰ	ਆ	ੜੜ	ਇਆ	ੜ	ੜੜ	ੜੜ	ੜ	ੜ
—	ਧ	ਧ	ਸੰ	ਸੰ	—	ਪ	ਮ	ਮ	—	ਪ	—	—	—	—	—
ੜ	ਜੀ	ਕ	ਰ	ਤਾ	ੜ	ਘ	ਰ	ਆ	ੜੜ	ਇਆ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ

ਅੰਤਰਾ

ਮ	ਪ	ਧ	ਸੰਧ	ਸੰ	ਸੰ	—	—	ਰੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਸੰਧ	ਸੰ	—	—
ਦੂ	ੜ	ਤਹੁ	ਦਹ	ੜ	ਨ	ੜ	ੜ	ਦਹ	ਨ	ਭ	ਇਆ	ੜ	ੜ	ੜ
—	ਧ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਧ	ਪ	ਮ	ਮ	—	ਪ	—	—	—	—
ੜ	ਜੀ	ੜ	ਗੋ	ਬਿੰ	ਦ	ਪ੍ਰ	ਗ	ਟਾ	ੜੜ	ਇਆ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ

—ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ ।

੬. ਰਾਗ ਦੁਰਗਾ, ਦਾਦਰਾ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਦੀਵਾਲੀ ਦੀ ਰਾਤਿ ਦੀਵੇ ਬਾਲੀਅਨਿ ॥
 ਤਾਰੇ ਜਾਤਿ ਸਨਾਤਿ ਅੰਬਰਿ ਭਾਲੀਅਨਿ ॥
 ਫੁਲਾਂ ਦੀ ਬਾਗਾਤਿ ਚੁਣਿ ਚੁਣਿ ਚਾਲੀਅਨਿ ॥
 ਤੀਰਥਿ ਜਾਤੀ ਜਾਤਿ ਨੈਣ ਨਿਹਾਲੀਅਨਿ ॥
 ਹਰਿ ਚੰਦਉਰੀ ਝਾਤਿ ਵਸਾਇ ਉਚਾਲੀਅਨਿ ॥
 ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਖ ਫਲ ਜਾਤਿ ਸਬਦਿ ਸਮੁਲੀਅਨਿ ॥ ੬ ॥

(ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ ੧੯)

ਅਸਥਾਈ

+			o			+			o		
ਰ			ਮ			ਪ			ਮ		
ਧ	ਸ	—	ਰ	ਮ	ਮ	ਪਧ	—	—ਮ	ਮਧ	ਪ	—
ਦੀ	ਵਾ	ੜ	ਲੀ	ੜ	ਦੀ	ਰਾੜ	ੜ	ੜਤ	ਦੀੜ	ਵੇ	ੜ
ਮ			ਧ						ਸੰ		
ਰ	—	—ਸ	ਸ	—	—	ਸੰ	ਸੰ	ਸਰੰ	ਧ	—	ਪਮ
ਬਾ	ੜ	ੜਲੀ	ਅਨ	ੜ	ੜ	ਦੀ	ਵਾ	ੜੜ	ਲੀ	ੜ	ਦੀੜ
ਪ		ਪ				ਮ					
ਧ	—	—ਮ	ਮਧ	ਪ	—	ਰ	—	—ਸ	ਧਾ	—	—
ਰਾ	ੜ	ੜਤ	ਦੀੜ	ਵੇ	ੜ	ਬਾ	ੜ	ੜਲੀ	ਅਨ	ੜ	ੜ

ਅੰਤਰਾ

ਮ	ਮ	—	ਪ	ਧ	ਸੰਧ	ਸੰ	—	ਰੰ	ਸੰ	—	—
ਤਾ	ਰੇ	ੜ	ਜਾ	ਤਿ	ੜਸ	ਨਾ	ੜ	ੜ	ਤਾ	ੜ	ੜ
ਪੰ					ਸੰ						
ਰੰ	ਰੰ	—ਮੰ	ਰੰ	—	ਧਧ	ਸੰ	—	—	ਧ	ਪ	ਮ
ਅੰ	ਬ	ੜਰ	ਭਾ	ੜ	ੜਲੀ	ਅਨ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ

—ਦੀਵਾਲੀ...

—ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ . (ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੭. ਰਾਗ ਦੁਰਗਾ, ਰੂਪਕ-ਦਾਈਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਮਿਰਤਕ ਕਉ ਪਾਇਓ ਤਨਿ ਸਾਸਾ ਬਿਛੁਰਤ ਆਨਿ ਮਿਲਾਇਆ ॥
 ਪਸੂ ਪਰੇਤ ਮੁਗਧ ਭਏ ਸ੍ਰੋਤੇ ਹਰਿਨਾਮਾ ਮੁਖਿ ਗਾਇਆ ॥ ੧ ॥
 ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਕੀ ਦੇਖੁ ਵਡਾਈ ॥
 ਤਾ ਕੀ ਕੀਮਤਿ ਕਹਣੁ ਨ ਜਾਈ ॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਦੂਖ ਸੋਗ ਕਾ ਢਾਹਿਓ ਡੇਰਾ ਅਨਦ ਮੰਗਲ ਬਿਸਰਾਮਾ ॥
 ਮਨ ਬਾਂਛਤ ਫਲ ਮਿਲੇ ਅਚਿੰਤਾ ਪੂਰਨ ਹੋਏ ਕਾਮਾ ॥ ੨ ॥
 ਈਹਾ ਸੁਖੁ ਆਗੈ ਮੁਖ ਉਜਲ ਮਿਟਿ ਗਏ ਆਵਣ ਜਾਣੇ ॥
 ਨਿਰਭਉ ਭਏ ਹਿਰਦੈ ਨਾਮੁ ਵਸਿਆ ਅਪੁਨੇ ਸਤਿਗੁਰ ਕੈ ਮਨਿ ਭਾਣੇ ॥੩॥
 ਉਠਤ ਬੈਠਤ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ਦੂਖੁ ਦਰਦ ਭ੍ਰਮੁ ਭਾਗਾ ॥
 ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਤਾ ਕੇ ਪੂਰ ਕਰੰਮਾ ਜਾ ਕਾ ਗੁਰ ਚਰਨੀ ਮਨ ਲਾਗਾ ॥ ੪ ॥

(ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ੫, ਪੰਨਾ ੬੧੪)

ਅਸਥਾਈ

⊕			੧		੨		⊕			੧		੨
ਧ	ਪ	ਧ	ਪ	ਮ	ਮ	ਪ	ਮ	ਰ	ਰ	ਧ	ਸ	—
ਪੂ	ੜ	ਰੇ	ਗੁ	ਰ	ਕੀ	ੜ	ਦੇ	ਖ	ੜਵ	ਡਾ	ੜ	ਈ
ਰ	ਮ	ਰ	ਪ	—	ਪ	ਪ	ਧ	ਮ	ਪ	ਧ	—	ਧ
ਤਾ	ੜ	ਕੀ	ਕੀ	ੜ	ਮ	ਤ	ਕਹ	ਣ	ਨ	ਜਾ	ੜ	ਈ

ਅੰਤਰਾ

ਮ	ਪ	ਧ	ਸੰ	—	—	—	ਧ	ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ	—	ਸੰ	—
ਮਿਰ	ਤ	ਕ	ਕਉ	ੜ	ੜ	ੜ	ਪਾ	ਇਓ	ਤਨ	ਸਾ	ੜ	ਸਾ	ੜ
ਸੰ	ਰੰ	ਮੰ	ਰੰ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਧ	—	ਰੰ	ਸੰ	—	—	—
ਬਿਛ	ਰ	ਤ	ਆ	ੜ	ਨ	ਮਿ	ਲਾ	ੜ	ੜ	ਇਆ	ੜ	ੜ	ੜ
ਧ	ਮ	ਪ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	—ਸੰ	ਧ	ਮ	ਪ	ਮ	—	ਸ	—
ਪ	ਸੂ	ੜ	ਪ੍ਰੇ	ੜ	ਤ	ਸਮੁ	ਗ	ਧ	ਭਏ	ਸ੍ਰੋ	ੜ	ਤੇ	ੜ
ਰ			ਸੰ							ਮ			
ਧ	ਸ	ਸ	ਰ	ਮ	ਮ	ਮ	ਪਧ	ਮ	ਪ	ਧ	—	ਧ	ਮ
ਹ	ਰਿ	ਨਾ	ਮਾ	ੜ	ਮੁ	ਖ	ਗਾ	ੜ	ੜ	ਇਆ	ੜ	ੜ	ੜ

—ਬਾਕੀ ਤੁਕਾ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ । (ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੮. ਰਾਗ ਦੁਰਗਾ, ਇਕਤਾਲਾ (ਦਰੁੱਤ ਲਯ)

ਸਾਜਨਾ ਸੰਤ ਆਉ ਮੇਰੈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਆਨੰਦਾ ਗੁਨ ਗਾਇ ਮੰਗਲ ਕਸਮਲਾ ਮਿਟਿ ਜਾਹਿ ਪਰੇਰੈ ॥ ੧ ॥

ਸੰਤ ਚਰਨ ਧਰਉ ਮਾਥੈ ਚਾਂਦਨਾ ਗ੍ਰਿਹਿ ਹੋਇ ਅੰਧੇਰੈ ॥ ੨ ॥

ਸੰਤ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਕਮਲੁ ਬਿਗਸੈ ਗੋਬਿੰਦ ਭਜਉ ਪੇਖਿ ਨੇਰੈ ॥ ੩ ॥

ਪ੍ਰਭ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੇ ਸੰਤ ਪਾਏ ਵਾਰਿ ਵਾਰਿ ਨਾਨਕ ਉਹ ਬੇਰੈ ॥ ੪ ॥

(ਕਾਨੜਾ ਮਹਲਾ ੫, ਪੰਨਾ ੧੩੦੧)

ਅਸਥਾਈ

+		੦		੨		੦		੩		੪	
ਮ	ਰ	ਪ	—	ਪ	ਧ	ਪ	—	ਰ	ਧ	ਸ	ਸ
ਸਾ	ਜ	ਨਾਂ	ੜ	ਸੰ	ਤ	ਆ	ੜ	ਉ	ਮੇ	ੜ	ਰੈ
ਸ	ਸ	ਰ	—	ਸ	ਧ	ਮ	—	ਰ	ਪ	ਪ	ਪ
ਆ	ਨੰ	ਦਾ	ੜ	ਗੁ	ਨ	ਗਾ	ੜ	ਇ	ਮੰ	ਗ	ਲ
ਧ	ਮ	ਪ	ਸੰ	ਧ	ਸੰ	ਧ	ਧ	ਪ	ਮ	ਰ	ਸ
ਕ	ਸ	ਮ	ਲਾ	ਮਿ	ਟ	ਜਾ	ਹਿ	ਪ	ਰੇ	ੜ	ਰੈ

ਅੰਤਰਾ

ਮ	—	ਮ	ਪ	ਧ	ਧ	ਸੰ	ਸੰ	—	ਸੰ	ਸੰ	—
ਸੰ	ੜ	ਤ	ਚ	ਰ	ਨ	ਧ	ਰਉ	ੜ	ਮਾ	ਬੈ	ੜ
ਧ	ਰੰ	ਮੰ	ਰੰ	—	ਸੰ	ਧ	ਧ	ਪ	ਮ	ਰ	ਸ
ਸਾਂ	ੜ	ਦ	ਨਾ	ੜ	ਗ੍ਰਿਹਿ	ਹੋ	ਇ	ਅ	ਧੇ	ੜ	ਰੈ

—ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ । (ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੯. ਰਾਗ ਦੁਰਗਾ, ਇਕਤਾਲਾ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਗਲੀਂ ਅਸੀ ਚੰਗੀਆ ਆਚਾਰੀ ਬੁਰੀਆਹ ॥
 ਮਨਹੁ ਕੁਸੁਧਾ ਕਾਲੀਆ ਬਾਹਰਿ ਚਿਟਵੀਆਹ ॥
 ਰੀਸਾ ਕਰਹਿ ਤਿਨਾੜੀਆ ਜੋ ਸੇਵਹਿ ਦਰੁ ਖੜੀਆਹ ॥
 ਨਾਲਿ ਖਸਮੈ ਰਤੀਆ ਮਾਣਹਿ ਸੁਖਿ ਰਲੀਆਹ ॥
 ਹੋਦੈ ਤਾਣਿ ਨਿਤਾਣੀਆ ਰਹਹਿ ਨਿਮਾਨਣੀਆਹ ॥
 ਨਾਨਕ ਜਨਮੁ ਸਕਾਰਥਾ ਜੇ ਤਿਨ ਕੈ ਸੰਗਿ ਮਿਲਾਹ ॥ ੨ ॥

(ਸ੍ਰੀ ਰਾਗੁ ਵਾਰ ਮ: ੧, ਪੰਨਾ ੮੫)

ਅਸਥਾਈ

+		੦	੨	੦	੩	੪	
ਮ	ਪ	ਮਪ	ਧਸੰ	ਧਪ	ਮ	—	—
ਗ	ਲੀ	ਆS	SS	ਸੀS	ਚੰ	S	S
ਰ	ਮ	ਮ	ਪ	ਪਧ	ਸੰ	—	—
ਆ	S	ਚਾ	ਰੀ	ਬੁਰੀ	ਆ	S	S

ਅੰਤਰਾ

ਮ	ਮ	ਮ	ਪ	ਧ	ਧ	ਸੰ	—	ਸੰ	—	—
ਮ	ਨਹੁ	ਕੁ	ਸੁ	S	ਧਾ	ਕਾ	S	ਲੀ	ਆ	S
ਸੰ	ਸੰ	ਧ	ਸੰ	ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ	—	ਧ	—	ਮ
ਬਾ	ਹ	ਰ	ਚਿ	ਟ	ਵੀ	ਆਹ	S	S	S	S

—ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ ।

੧੦. ਰਾਗ ਦੁਰਗਾ, ਝਪਤਾਲ (ਲਗ-ਭਗ ਬਿਲੰਬਿਤ)

ਹਸਤ ਖੇਲਤ ਤੇਰੇ ਦੇਹੁਰੇ ਆਇਆ ॥

ਭਗਤਿ ਕਰਤ ਨਾਮਾ ਪਕਰਿ ਉਠਾਇਆ ॥ ੧ ॥

ਹੀਨੜੀ ਜਾਤ ਮੇਰੀ ਜਾਦਿਮ ਰਾਇਆ ॥

ਛੀਪੇ ਕੇ ਜਨਮਿ ਕਾਹੇ ਕਉ ਆਇਆ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਲੈ ਕਮਲੀ ਚਲਿਓ ਪਲਟਾਇ ॥

ਦੇਹੁਰੇ ਪਾਛੈ ਬੈਠਾ ਜਾਇ ॥ ੨ ॥

ਜਿਉ ਜਿਉ ਨਾਮਾ ਹਰਿ ਗੁਣ ਉਚਰੈ ॥

ਭਗਤਿ ਜਨਾ ਕਉ ਦੇਹੁਰਾ ਫਿਰੈ ॥ ੩ ॥

(ਭੈਰਉ, ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ, ਪੰਨਾ ੧੧੬੪)

ਅਸਥਾਈ

×	੨	੦	੩
ਸੰ	ਸ	ਮ	ਸ
ਹ	ਸ	ਲ	ਰੇ
ਧ	ਧ	ਧ	ਮ
ਦੇ	ਹੁ	ਆ	ਇਆ

ਅੰਤਰਾ

ਮ	ਪ	ਧ	ਰੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	—	ਸੰ
ਹ	ਸ	ਤ	ਖੇ	ਲ	ਤ	ਤੇ	ੜ	ਰੇ
ਸੰ	ਧ	ਸੰ	ਰੰ	ਧ	ਸੰ	ਧ	ਮ	ਪ
ਦੇ	ਹੁ	ਰੇ	ੜ	ਆ	ੜ	ਇਆ	ੜ	ੜ
ਮੰ	ਮੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਧ	ਪ	ਧ	—	ਧ
ਭ	ਗ	ਤਿ	ੜ	ਕ	ਰ	ਤ	ਨਾ	ਮਾ
ਸੰ	ਧ	ਸੰ	ਰੰ	ਧ	ਸੰ	ਧ	ਮ	ਪ
ਪ	ਕ	ਰ	ਉ	ਠਾ	ੜ	ਇਆ	ੜ	ੜ

—ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ ।

੧੧. ਰਾਗ ਦੁਰਗਾ, ਭਪਤਾਲ (ਲਗ-ਭਗ ਬਿਲੰਬਿਤ)

ਨ ਦੇਵ ਦਾਨਵਾ ਨਰਾ ॥ ਨ ਸਿਧ ਸਾਧਿਕਾ ਧਰਾ ॥

ਅਸਤਿ ਏਕ ਦਿਗਰਿ ਕੁਈ ॥ ਏਕ ਤੁਈ ਏਕ ਤੁਈ ॥ ੨ ॥

(ਵਾਰ ਮਾਝ ਕੀ ਮ: ੧, ਪੰਨਾ ੧੪੩)

ਅਸਥਾਈ

੨	੦	੩
ਪ	ਪ	ਪ
ਸ	ਰ	ਧਸ
ਏ	ਕ	ਤੁੜ
—	—	—
੪	੫	੬
ਧ	ਧ	ਧ
ਅਸ	ਰ	ਕੁ

ਅੰਤਰਾ

੪	੫	੬
ਮ	ਸ	ਸ
ਏ	ਵ	ਨ
—	—	—
੭	੮	੯
ਸ	ਧ	ਧ
ਸਿ	ਸਾ	ਰਾ
—	—	—
੧੦	੧੧	੧੨
ਸਰ	ਧਪ	ਧਪ
ਅਸਤ	ਏਕ	ਏਕ

ਨੋਟ—ਇਹ ਸੱਤ ਸਲੋਕ ਹਨ, ਇਥੇ ਇਕ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਜੇ ਬਾਕੀ ਗਾਉਣਾ ਚਾਹੋ ਤਾਂ ਗਾ ਸਕਦੇ ਹੋ।

(ਦੁਰਗਾ ਰਾਗ ਸਮਾਪਤੀ)

ਰਾਗ ਤਿਲੰਗ

ਵਾਦੀ—ਗ | ਠਾਟ—ਖਮਾਜ | ਸਮਾਂ—ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਜਾ ਪਹਿਰ ।
ਸੰਵਾਦੀ—ਨ | ਜਾਤੀ—ਓਡਵ-ਓਡਵ | ਵਿਸ਼ੇਸ਼—'ਨੁ ਪ' ਦੀ ਸੁਰ-ਸੰਗਤਿ ।

ਆਰੋਹ—ਨ, ਸ ਗ, ਮ ਪ ਨ, ਸ ।

ਅਵਰੋਹ—ਸ, ਨੁ ਪ, ਮ ਗ, ਸ ।

ਪ—

ਪਕੜ—ਗ ਮ ਨੁ-ਪ, ਮ ਗ, ਸ ।

ਤਿਲੰਗ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਕਾਲ ਦੇ ਪਰਚਲਿਤ ਰਾਗਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਆਧੁਨਿਕ ਸੂਰ-ਰੂਪ ਆਪਣੇ ਪੁਰਾਣੇ ਸਰੂਪ ਤੋਂ ਕੁਝ ਭਿੰਨ ਹੈ। ਸੰਗੀਤ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਦਾ ਵਰਣਨ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੈ, ਪਰ 'ਪੰਜਾਬ ਪ੍ਰਾਂਤ' ਵਿਚ ਅਤੇ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਗੁਰੂ ਘਰ (ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ) ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਰਾਗੀ-ਰਬਾਬੀ ਇਸ ਰਾਗ ਨੂੰ ਅਕਸਰ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਆਦਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ੩੧ ਰਾਗਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਸ ਦਾ ਨੰਬਰ ਚੌਦਵਾਂ ਹੈ।

ਖੋਜ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤਿਲੰਗ ਰਾਗ ਦਾ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਸੂਰ-ਰੂਪ ਖਮਾਜ ਰਾਗ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ਸੀ। ਭਾਵ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਇਸ ਦੀ ਜਾਤੀ ਓਡਵ-ਸੰਪੂਰਣ ਸੀ। ਇਸ ਦਾ ਪਤਾ ਅਸਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੁਰਾਤਨ ਸ਼ਬਦ ਰੀਤਾਂ ਤੋਂ ਭੀ ਲਗਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਰਾਗੀ-ਰਬਾਬੀ ਸੀਨਾ-ਬਸੀਨਾ ਗਾਉਂਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੁਰਾਤਨ ਸ਼ਬਦ-ਰੀਤਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਬੰਦਿਸ਼ਾਂ (ਟਿਯੂਨਾਂ) ਅਜੇ ਭੀ ਖਮਾਜ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ (ਟਿਯੂਨਾਂ) ਨਾਲ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਲਗ-ਭਗ ਦੋ ਸੌ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਤਿਲੰਗ ਤੇ ਖਮਾਜ ਦਾ ਸੂਰ-ਰੂਪ ਇਕੋ ਸੀ। ਉਂਜ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਰਾਗਾਂ ਵਿਚ ਅਜੇ ਭੀ ਬਹੁਤਾ ਅੰਤਰ ਨਹੀਂ, ਜੇ ਥੋੜੀ ਦੇਰ ਲਈ ਗਾਉਣ ਸਮੇਂ ਖਮਾਜ ਰਾਗ ਵਿਚ 'ਧੈਵਤ' ਸੁਰ ਨਾ ਲਾਓ ਤਾਂ ਉਹ ਤਿਲੰਗ ਦਾ ਹੀ ਰੂਪ ਨਜ਼ਰ ਆਵੇਗਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਰਾਗਾਂ ਦਾ ਵਾਦ-ਸੰਵਾਦ ਇਕੋ ਹੈ ਅਤੇ ਖਮਾਜ ਵਿਚ 'ਰਿਖਭ' ਸੁਰ ਉਂਜ ਵੀ ਘੱਟ ਲਗਦਾ ਹੈ।

ਤਿਲੰਗ ਖਮਾਜ ਠਾਟ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਭਾਵ, ਇਸ ਦਾ ਠਾਟ-ਖਮਾਜ, ਜਾਤੀ ਓਡਵ-ਓਡਵ, ਵਾਦੀ ਗੰਧਾਰ ਤੇ ਸੰਵਾਦੀ ਨਿਖਾਦ ਹੈ ਅਤੇ ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਜਾ ਪਹਿਰ (ਲਗ-ਭਗ ਦਸ ਵਜੇ ਰਾਤ) ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ 'ਰੇ-ਧਾ' ਸੁਰ ਵਰਜਿਤ ਹਨ। ਪਰ ਤਾਰ ਸਪਤਕ ਵਿਚ "ਸਰੰ ਨਸ, ਜਾਂ ਪਨਸਰੰਸਨਸ" ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਿਖਭ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਹਾਂ—“ਸ ਰੰ ਗੰ ਜਾਂ ਪ ਨ ਸ ਰੰ ਗੰ” ਇੰਜ

ਪ

ਮ

ਨਹੀਂ ਲਾਉਣਾ। ਇਸ ਦਾ ਚਲਣ—“ਗ ਮ ਪ ਨੁ, ਪ ਮ ਗ, ਗ ਮ ਪ ਨ, ਸ-ਨੁ ਪ, ਗ ਮ ਗ, ਸ” ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ। ਰਾਗ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ—“ਗ ਪ ਨ” ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨ ਸੁਰਾਂ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੈ।

ਇਸ ਰਾਗ ਵਿਚ ਅਕਸਰ ਨੁਮਰੀ, ਗਜ਼ਲ ਆਦਿ ਹੀ ਲੋਕੀਂ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਪੁਰਪਦ-ਧਮਾਰ ਜਾਂ ਖਯਾਲ ਘੱਟ ਹੀ ਸੁਣਨ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।

ਨੋਟ :—ਗੁਰੂ ਮਰਿਆਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਰਾਗੀ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਾਣੀ ਦੇ ਅਕਾਲ-ਚਲਾਣੇ ਸਮੇਂ ਤਿਲੰਗ ਅਤੇ ਮਾਰੂ ਰਾਗ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ ਗਾਇਨ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਸੁਰ-ਵਿਸਥਾਰ (ਆਲਾਪ)

੧. ਸ—ਸਨ, ਨਸ—ਸਗ—ਗਮਗ, ਸ—ਨੁਪ, ਪਨ, ਨਸ—ਸਗ—ਮ, ਗਮਪ, ਮਗ—ਸ।
੨. ਸਨ, ਨਸਗ—ਸਗਮ, ਗਮਗ—ਸ—ਸਗਮਪ, ਨੁਪਮਗ, ਪ ਗਮਗ—ਸ, ਨਸਗਮਪ—ਮਗ, ਗਮਪ, ਨੁ—ਪ, ਗਮਗ, ਮਨੁਪ, ਮਗ, ਸ—ਸਗਮਪਗ, ਮਪਮਗ—ਸ—।
੩. ਨਸ—ਨਸਗ, ਮਪਨੁਪ, ਨੁਪਮਗ—ਸਗਮਪ, ਨੁ—ਨੁਪਮਗ—ਮਪਨੁਪਗਮਗ—ਮ, ਪਮਗ—ਸਗ ਮਪ—ਗਮਪਨੁ, ਨੁਪ—ਸ, ਨੁਪ ਗਮਪਗਮਗ—ਗਮਪਨ—ਨੁਪਮਗ—ਸ, ਗਮਪਨੁ, ਪਨੁਸੰਨੁਪ ਮਗ—ਗਮਪ, ਗਮਗ—ਸ।
੪. ਨਸ—ਗਮਪਨੁ—ਨੁਪਮਗ—ਗਮਪਨ—ਨਸ—ਨੁਪਗਮਗ—ਗਮਪਨੁਪਮਗ—ਗਮ, ਗ—ਸ; ਗਮਪਨ—ਨ ਨਸ—ਨੁਪਮਗ—ਗਮਪਨੁਪਨ—ਨੁਪਮਗ, ਸ—ਗਮਪਨੁ, ਨੁਪਮਗ—ਗਮਪਨ—ਨਸ—ਰੰਨਸ, ਪਨਸ, ਨੁਪਮਗ, ਗਮਪਨਸ—ਨਸਰੰਸੰਨੁਪਮਗ—ਗਮਪਨੁਪਸ—(ਸ) ਨੁਪਮਗ, ਗਮ ਪਮਗ, ਗਮਪਨਸ—ਨਸ, ਪਨਸ, ਨੁ—ਸੰਨੁਪ. ਗਮਪਨਸ—ਨਸ (ਸ) ਨੁਪਮਗ—ਸ।
੫. ਨਸਗਮਪਨ—ਨਸ ਨ ਨਸ—ਨਸਰੰਸੰਨੁਪਮਗ—ਗਮਪਨੁਪ, ਗਮਗ, ਗਮ, ਮਪ, ਪਨ, ਨਸ, ਨਸ —ਸਗ—ਸ, ਨਸਨ, ਸਰੰਸ, ਰੰਨਸੰਨੁਪ, ਗਮਪਨਸ—(ਸ) ਨੁਪਮਗ—ਸ, ਗਮਪਨਸਰੰਸੰਨੁਪਮਗ, ਗਮਗ—ਸ, ਗਮਪਨ—ਨਸ, ਸਗ, ਗਮਗ—ਸ, ਸਰੰਸਨ, ਨੁਪ ਮਗ, ਗਮਪਮਗ—ਸ, ਨਸਗਮਗ —ਗਮਪਗਮਗ—ਗਮਪਨੁਪਮਗ—ਗਮਪਨਸੰਨੁਪਮਗ—ਗਮਪਨਸਗ, (ਸ) ਨੁਪਮਗਮਗ ਸ, ਨਸ ਗਮਪਨਸ, ਨੁਪਮਗ, ਸ।

ਤਿਲੰਗ ਰਾਗ ਦੀਆਂ ਤਾਨਾਂ (ਸ਼ਬਦ ਰੀਤ ਨੰ: ੧)

ਅਸਥਾਈ

	੦	੧	੨	੩	੪	੫	੬	੭	੮
	ਪ	ਸ	ਨ	ਸ	ਪ	ਨ	ਪ	ਪ	੨
੧.	ਹ	ਰਿ	ਜ	ਸ	ਰੇ	ੜ	ਮ	ਨ	ਨ੍ਹਸ ਗਮ ਪਨੁ ਸੰਨੁ
੨.	.	.	.	.	.	.	.	.	ਪਨੁ ਪਮ ਗਮ ਗਸ.
੩.	.	.	.	.	.	.	ਨ੍ਹਸ ਗਮ	ਪਨੁ ਸੰਗ ਮੰਗ ਸੰਨੁ	ਸੰਨੁ ਪਮ ਗਮ ਗਸ.
੪.	ਨ੍ਹਸ	ਗਮ	ਪਨੁ	ਪਪ,	ਗਮ	ਪਨ	ਸੰਸ	ਨੁਪ,	ਪਨੁ ਪਮ ਗਮ ਗਸ.
੫.	.	.	.	.	.	.	.	.	ਨ੍ਹਸ ਨ੍ਹਨੁ,
	ਮਪ	ਮਮ,	ਪਨੁ	ਪਪ,	ਨਸ	ਨਨ	ਸੰਰ	ਸੰਸ	ਗਮ ਗਗ, ਪਪ ਮਮ ਗਗ ਸਸ.
੬.	.	.	.	.	ਗਮ	ਪਨ	ਸੰਗ	ਮੰਗ	ਮੰਗ ਮੰਗ ਸੰਨੁ ਪਮ,
	ਸੰਰ	ਸੰਨੁ	ਪਮ,	ਗਮ	ਪਨ	ਸੰਨੁ	ਸੰਨੁ	ਸੰਨੁ	ਪਮ, ਗਮ ਪਨੁ ਪਨੁ
੭.	ਗਮ	ਪਮ	ਗਮ	ਪ,	ਮਪ	ਨੁਪ	ਮਪ	ਸ,	ਗਮ ਪਨ ਸੰਰ ਸੰਰ
	ਮਪ	ਗਮ	ਗਗ	ਗਮ	ਮਮ,	ਪਪ	ਪ,ਨ	ਨਨ,	ਪਨੁ ਪਮ ਗਮ ਗਸ.
੮.	ਮਮ	ਗਮ	ਗਗ,	ਪਪ	ਮਪ	ਮਮ,	ਨੁਨੁ	ਪਨੁ	ਗਗ ਸੰਗ ਸੰਸ ਨਸ.
	ਗਮ	ਗਗ	ਮੰਗ	ਸੰਸ	ਨ੍ਹਸ	ਨੁ,ਨੁ	ਸੰਨੁ	ਪਪ,	ਗਮ ਗਗ ਮਗ ਸਸ.

ਅੰਤਰਾ

	ਗ	ਮ	—	ਗ	ਮ	ਪ	ਨ	ਪ	ਨ
੧.	ਨਾ	ੜ	ਨ	ਕ	ਕ	ਹ	ਤ	ਪੁ	ਸੰਸ ਨੁਪ ਗਮ ਗਸ
੨.	.	.	.	.	ਨਸ	ਰਸ	ਨੁਪ	ਮਪ	ਨੁਨੁ ਪਮ ਗਮ ਗਸ
੩.	ਸੰਗ	ਗ,ਨ	ਸੰਸ,	ਪਨੁ	ਨੁ,ਮ	ਪਪ,	ਗਮ	ਮ,ਸ	ਗਗ ਨ੍ਹਸ ਸ, ਗਮ
੪.	.	.	.	.	.	.	.	.	ਪਨ ਸੰਸ ਨੁਪ ਨੁਪ.
	ਮਪ	ਨੁਨੁ	ਪਮ	ਪਮ,	ਗਮ	ਪਮ	ਮਗ	ਮਗ,	ਨ੍ਹਸ ਗਮ ਪਨ ਸ.
੫.	.	.	.	.	.	.	.	.	ਸੰਗ ਮੰਗ, ਨਸ ਰੰਸ.
	ਪਨੁ	ਸੰਨੁ,	ਮਪ	ਨੁਪ,	ਗਮ	ਪਮ,	ਸਗ	ਮਗ,	ਪ,ਮ ਪਨੁ ਪਨ ਸ.

੬.	ਸੰਗ, ਪਨ ਸੰ,ਮ ਪਨੁ,	ਗਮ ਪ,ਸ ਗਮ, ਨਸ	ਨੁਪ ਮਪ, ਸੰਨੁ ਪਨੁ, ਗਗ. ਸਗ ਮਮ, ਗਮ	ਰੰਸੰ ਨਸੰ, ਸੰਗੰ ਮੰ,ਨ ਪਪ, ਮਪ ਨੁਨੁ ਪਸੰ.
੭.	ਪਪ ਮਮ, ਸਗ ਮਮ	ਗੰਗੰ ਸੰਸੰ, ਪਨ ਸੰਸੰ ਮਮ ਗਗ, ਨਸ ਗਗ	ਸੰਸੰ ਨੁਨੁ, ਮਪ ਨੁਨੁ ਗਗ ਸਸ, ਸਗ ਮਪ,	ਨੁਨੁ ਪਪ ਗਮ ਪਪ ਗਮ ਪਨੁ ਮਪ ਨਸੰ
੮.	ਪਨ ਸੰ,ਪ ਨਸੰ ਪਨ	ਸੰਨੁ ਪਮ ਗਮ ਗਸ,	ਮਗ ਪਮ ਨੁਪ ਸੰਨ	ਰੰਸੰ ਮੰਗੰ ਪੰਮੰ ਗੰਸੰ,
	ਸੰਰੰ ਸੰਨੁ, ਪਮ ਗਮ.	ਗਸ ਨਸ, ਗਮ ਪਨ	ਸੰ ਸ. ਗਮ ਪਨ	ਸੰ ਸ, ਗਮ ਪਨ.

੧. ਰਾਗ ਤਿਲੰਗ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਹਰਿ ਜਸੁ ਰੇ ਮਨਾ ਗਾਇ ਲੈ ਜੋ ਸੰਗੀ ਹੈ ਤੇਰੋ ॥
 ਅਉਸਰੁ ਬੀਤਿਉ ਜਾਤੁ ਹੈ ਕਹਿਓ ਮਾਨ ਲੈ ਮੇਰੋ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
 ਸੰਪਤ ਰਥ ਧਨ ਰਾਜ ਸਿਉ ਅਤਿ ਨੇਹੁ ਲਗਾਇਓ ॥
 ਕਾਲ ਫਾਸ ਜਬ ਗਲਿ ਪਰੀ ਸਭ ਭਟਿਓ ਪਰਾਇਓ ॥੧॥
 ਜਾਨਿ ਬੂਝ ਕੈ ਬਾਵਰੇ ਤੈ ਕਾਜੁ ਬਿਗਾਰਿਓ ॥
 ਪਾਪ ਕਰਤ ਸੁਕਚਿਓ ਨਹੀ ਨਹ ਗਰਬ ਨਿਵਾਰਿਓ ॥੨॥
 ਜਿਹ ਬਿਧਿ ਗੁਰ ਉਪਦੇਸਿਆ ਸੋ ਸੁਨੁ ਰੇ ਭਾਈ ॥
 ਨਾਨਕ ਕਹਤ ਪੁਕਾਰਿ ਕੈ ਗਹੁ ਪ੍ਰਭ ਸਰਨਾਈ ॥੩॥

(ਤਿਲੰਗ ਮਹਲਾ ੯, ਪੰਨਾ ੭੨੭)

ਅਸਥਾਈ

੦					੩					੪					੨
ਪ	ਸੰ	ਨ	ਸੰ	ਪ	ਨੁ	ਪ	ਪ	ਗ	—	ਮ	ਮ	ਗ	—	ਸ	—
ਹ	ਰਿ	ਜ	ਸ	ਰੇ	ਸ	ਮ	ਨਾ	ਗਾ	ਸ	ਸ	ਇ	ਲੈ	ਸ	ਸ	ਸ
ਨ	—	ਸ	—	ਸ	ਮ	ਗ	—	ਗ	ਮ	ਪ	ਨ	ਪਨ	ਸੰਰੰ	ਸੰਨੁ	ਪਮ
ਜੋ	ਸ	ਸੰ	ਸ	ਗੀ	ਸ	ਹੈ	ਸ	ਤੇ	ਸ	ਸ	ਸ	ਰੋਸ	ਸਸ	ਸਸ	ਸਸ

ਅੰਤਰਾ

ਗ	—	ਗ	ਮ	ਪ	ਨੁ	ਪ	ਨ	ਸੰ	—	—	ਸੰ	ਪਨ	ਸੰਰੰ	ਸੰ	—
ਮ	—	ਗ	ਮ	ਪ	ਨੁ	ਪ	ਨ	ਜਾ	ਸ	ਸ	ਤ	ਹੈਸ	ਸਸ	ਸ	ਸ
ਅਉ	ਸ	ਸ	ਰ	ਬੀ	ਸ	ਤਿਓ	ਸ	ਸੰਰੰ	ਸੰਨੁ	ਪਨੁ	ਪਮ	ਗਮ	ਪਨ	ਸੰਰੰ	ਸੰ
ਗ	ਗੰ	—	ਮੰ	ਗੰ	ਗੰ	ਸੰ	—	ਮੇਸ	ਸਸ	ਸਸ	ਸਸ	ਰੋਸ	ਸਸ	ਸਸ	ਸ
ਕ	ਹਿਓ	ਸ	ਮਾ	ਸ	ਨ	ਲੈ	ਸ								

—ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ ।

੨. ਰਾਗ ਤਿਲੰਗ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਸਾਧੋ ਗੋਬਿੰਦ ਕੇ ਗੁਨ ਗਾਵਉ ॥

ਮਾਨਸ ਜਨਮੁ ਅਮੋਲਕੁ ਪਾਇਓ ਬਿਰਥਾ ਕਾਹਿ ਗਵਾਵਉ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥

ਪਤਤਿ ਪੁਨੀਤ ਦੀਨ ਬੰਧ ਹਰਿ ਸਰਨਿ ਤਾਹਿ ਤੁਮ ਆਵਉ ॥

ਗਜ ਕੋ ਤ੍ਰਾਸ ਮਿਟਿਓ ਜਿਹ ਸਿਮਰਤ ਤੁਮ ਕਾਹੇ ਬਿਸਰਾਵਉ ॥

ਤਜਿ ਅਭਿਮਾਨ ਮੋਹ ਮਾਇਆ ਫੁਨਿ ਭਜਨ ਰਾਮ ਚਿਤੁ ਲਾਵਉ ॥

ਨਾਨਕ ਕਹਤ ਮੁਕਤਿ ਪੰਥ ਇਹੁ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਇ ਤੁਮ ਪਾਵਉ ॥੨॥

(ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੯, ਪੰਨਾ ੨੧੯)

ਅਸਥਾਈ

੦				੩				×				੨			
ਨ	ਸ	—	ਪ	ਨ	ਪ	ਪ	—	ਮ	ਗ	—	ਗ	ਸ	ਗ	ਮ	ਪ
ਸਾ	—	—	ਧੋ	ਗੋ	—	ਗ	—	ਦ	ਕੇ	—	ਗੁ	ਨ	ਗਾ	—	—
	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
ਗ	ਮ	ਪ	ਨ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਪ	ਨ	ਸੰ	ਨ	ਨ	ਪ	ਨ	—
ਮਾ	—	—	—	ਜ	ਨ	ਮ	ਅ	ਮੋ	—	ਲ	ਕ	ਪਾ	—	—	—
	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
ਨ	ਨ	ਸੰ	—	ਗੰ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਨ	—	ਸੰ	—	ਨ	ਪ	ਨ	—
ਬਿ	ਰ	ਥਾ	—	ਕਾ	—	ਹੇ	ਗ	ਵਾ	—	—	—	ਵਉ	—	—	—
	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

ਅੰਤਰਾ

ਗ	ਮ	ਪ	ਨ	ਸੰ	—	ਸ	—	ਨ	—	ਸੰ	ਸੰ	—	(ਸੰ)	ਨ	ਪ
ਪ	ਤ	ਤਿ	ਪੁ	ਨੀ	—	ਤ	—	ਦੀ	—	ਨ	ਬੰ	—	ਧ	ਹ	ਰਿ
	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
ਸ	ਸ	ਗ	ਮ	ਪ	ਨ	ਸੰ	ਸੰ	ਗੰ	—	ਸੰ	—	ਨ	ਪ	ਨ	—
ਸ	ਰ	ਨ	ਤਾ	ਹਿ	—	ਤੁ	ਮ	ਆ	—	—	—	ਵਉ	—	—	—
	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

— ਬਾਕੀ ਤੁਕਾ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ ।

੩. ਰਾਗ ਤਿਲੰਗ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਤੇ ਭਗਤਿ ਕਮਾਈ ॥ ਤਬ ਇਹ ਮਾਨਸ ਦੇਹੀ ਪਾਈ ॥
 ਇਸ ਦੇਹੀ ਕਉ ਸਿਮਰਹਿ ਦੇਵ ॥ ਸੋ ਦੇਹੀ ਭਜੁ ਹਰਿ ਕੀ ਸੇਵ ॥੧॥
 ਭਜਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਭੂਲਿ ਮਤ ਜਾਹੁ ॥ ਮਾਨਸ ਜਨਮ ਕਾ ਏਹੀ ਲਾਹੁ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
 ਜਬ ਲਗੁ ਜਰਾ ਰੋਗੁ ਨਹੀ ਆਇਆ ॥ ਜਬ ਲਗਿ ਕਾਲਿ ਗ੍ਰਸੀ ਨਹੀ ਕਾਇਆ ॥
 ਜਬ ਲਗੁ ਬਿਕਲ ਭਈ ਨਹੀ ਬਾਨੀ ॥ ਭਜਿ ਲੇਹਿ ਰੇ ਮਨ ਸਾਰਿਗ ਪਾਨੀ॥੨॥
 ਅਬ ਨ ਭਜਸਿ ਭਜਸਿ ਕਬ ਭਾਈ ॥ ਆਵੈ ਅੰਤੁ ਨ ਭਜਿਆ ਜਾਈ ॥
 ਜੋ ਕਿਛੁ ਕਰਹਿ ਸੋਈ ਅਬ ਸਾਰ ॥ ਫਿਰਿ ਪਛਤਾਹੁ ਨ ਪਾਵਹੁ ਪਾਰ ॥੩॥
 ਸੋ ਸੇਵਕੁ ਜੋ ਲਾਇਆ ਸੇਵ ॥ ਤਿਨ ਹੀ ਪਾਏ ਨਿਰੰਜਨ ਦੇਵ ॥
 ਗੁਰ ਮਿਲਿ ਤਾ ਕੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਕਪਾਟ ॥ ਬਹੁਰਿ ਨ ਆਵੈ ਜੋਨੀ ਬਾਟ ॥੪॥
 ਏਹੀ ਤੇਰਾ ਅਉਸਰੁ ਇਹ ਤੇਰੀ ਬਾਰ ॥ ਘਟਿ ਭੀਤਰਿ ਤੂ ਦੇਖੁ ਬਿਚਾਰਿ ॥
 ਕਹਤ ਕਬੀਰੁ ਜੀਤਿ ਕੈ ਹਾਰਿ ॥ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਕਹਿਓ ਪੁਕਾਰਿ ਪੁਕਾਰਿ ॥੫॥
 (ਭੈਰਉ, ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀਉ, ਪੰਨਾ ੧੧੫੯)

ਅਸਥਾਈ

੦	੩				×				੨			
ਪ	ਗ	ਮ	ਪ	ਨ	ਸੰ	(ਸੰ)	ਪ	ਗ	ਮ	ਪ	ਗ	ਮ
ਭ	ਜਹੁ	ੜ	ਗੁ	ਬਿੰ	ੜ	ਦ	ੜ	ਭੂ	ਲ	ਮ	ਤ	ਜਾ
ਨੁ	—	ਨੁ	ਪ	ਪਨੁ	ਸੰਰੰ	ਨ	ਸੰ	ਪੁ	—	ਪ	—	ਗ
ਮਾ	ੜ	ਨ	ਸ	ਜੜ	ਨੜ	ਮ	ਕਾ	ਏ	ੜ	ਹੀ	ੜ	ਲਾ

ਅੰਤਰਾ

ਮ	ਗ	ਗ	ਮ	ਨੁ	ਪ	—	ਨ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	—	ਸੰ	—
ਗੁ	ਰ	ਸੇ	ਵਾ	ੜ	ਤੇ	ੜ	ਭ	ਗ	ਤ	ਕ	ਮਾ	ੜ	ਈ	ੜ		
—	ਪ	ਨ	ਨ	ਸੰ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਨ	ਸੰ	ਨਸੰ	ਰਸੰ	ਨੁ	—	ਪ	—	
ੜ	ਤ	ਬ	ਏਹ	ਮਾ	ੜ	ਨ	ਸ	ਦੇ	ੜ	ਹੀੜ	ੜੜ	ਪਾ	ੜ	ਜੀ	ੜ	
—	ਪ	ਗ	ਗ	ਮ	ਨੁ	ਪ	—	ਨ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	—	ਨ	—	ਸੰ
ੜ	ਇ	ਸ	ਦੇ	ਹੀ	ੜ	ਕਉ	ੜ	ਸਿ	ਮ	ਰਹਿ	ੜ	ਦੇ	ੜ	ਵ	ੜ	
—	ਨੁ	—	ਪ	ਪਨੁ	ਸੰਰੰ	ਨ	ਸੰ	ਪੁ	ਨੁ	ਨੁ	ਪ	—	ਗ	—	ਗ	—
ੜ	ਸੋ	ੜ	ਦੇ	ਹੀੜ	ੜੜ	ਭ	ਜ	ਹ	ਰਿ	ਕੀ	ੜ	ਸੇ	ੜ	ਵ	ੜ	

—ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਥਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ ।

੪. ਰਾਗ ਤਿਲੰਗ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਜਾਗ ਲੇਹੁ ਰੇ ਮਨਾ ਜਾਗ ਲੇਹੁ ॥ ਕਹਾ ਗਾਫਲ ਸੋਇਆ ॥
ਜੋ ਤਨ ਉਪਜਿਆ ਸੰਗ ਹੀ ਸੋ ਭੀ ਸੰਗ ਨ ਹੋਇਆ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਸੁਤ ਬੰਧ ਜਨ ਹਿਤੁ ਜਾ ਸਿਉ ਕੀਨਾ ॥
ਜੀਉ ਛੁਟਿਓ ਜਬ ਦੇਹ ਤੇ ਡਾਰਿ ਅਗਨਿ ਮੈ ਦੀਨਾ ॥ ੧ ॥
ਜੀਵਤ ਲਉ ਬਿਉਹਾਰੁ ਹੈ ਜਗ ਕਉ ਤੁਮ ਜਾਨਉ ॥
ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਗੁਨ ਗਾਇ ਲੈ ਸਭ ਸੁਫਨ ਸਮਾਨਉ ॥ ੨ ॥

(ਤਿਲੰਗ ਮਹਲਾ ੯, ਪੰਨਾ ੭੨੬)

ਅਸਥਾਈ

੦					੩					×					੨				
ਗਮ	ਪਨੁ	ਪਮ	ਪਨ	ਸੰ	ਨੁਪ	ਗ	ਮ	ਗ	—	ਗਮ	ਪਮ	ਗ	ਗ	ਗਸ	ਸ	ਗ	ਗ	ਗਸ	ਸ
ਜਾੜ	ਗੜ	ਲੋਹੁ	ਰੇੜ	ੜ	ਮਨ	ਜਾ	ਗ	ਲੋਹੁ	ੜ	ਕਹਾ	ਗਾੜ	ਫ	ਲ	ਸੌੜ	ਇਆ				
ਸ	—	ਗ	—	ਮ	ਗਮ	ਪ	—	ਗਮ	ਪਨੁ	—	ਨੁਨੁ	ਪਨੁ	ਸੰਨੁ	ਪ	ਮ				
ਜਾ	ੜ	ਗ	ੜ	ਲੋ	ਹੁੜ	ੜ	ੜ	ਰੇੜ	ੜੜ	ੜ	ਮੋਨਾ	ਜਾੜ	ਗੜ	ਲੋ	ਹੁ				

ਅੰਤਰਾ

ਗ	ਮ	ਪ	ਪ	ਨੁ	ਪ	ਨ	—	ਸੰ	—	—	ਸੰ	ਨ	—	ਸੰ	—
ਜੋ	ੜ	ਤ	ਨ	ਉ	ਪ	ਜਿਆ	ੜ	ਸੰ	ੜ	ੜ	ਗ	ਹੀ	ੜ	ੜ	ੜ
ਸੰ	ਗੰ	ਗੰ	ਮੰ	ਗੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਰੰ	ਸਰੰ	-ਸੰ	ਨਸੰ	-ਨੁ	ਪਨੁ	-ਪ	ਮਪ	-ਮ
ਸੋ	ੜ	ਭੀ	ੜ	ਸੰ	ੜ	ਗ	ਨ	ਹੋੜ	ੜੜ	ਇਆ	ੜੜ	ੜੜ	ੜੜ	ੜੜ	ੜੜ

—ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ ।

੫. ਰਾਗ ਤਿਲੰਗ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਲਗ-ਭਗ ਦਰੁੱਤ ਲਯ)

ਹਲੇ ਯਾਰਾਂ ਹਲੇ ਯਾਰਾਂ ਖੁਸਿ ਖਬਰੀ ॥
 ਬਲਿ ਬਲਿ ਜਾਂਉ ਹਉ ਬਲਿ ਬਲਿ ਜਾਂਉ ॥
 ਨੀਕੀ ਤੇਰੀ ਬਿਗਾਰੀ ਆਲੇ ਤੇਰਾ ਨਾਉ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਕੁਜਾ ਆਮਦ ਕੁਜਾ ਰਫਤੀ ਕੁਜਾ ਮੇਰਵੀ ॥
 ਦੁਾਰਿਕਾ ਨਗਰੀ ਰਾਸਿ ਬਗੋਈ ॥
 ਖੂਬੁ ਤੇਰੀ ਪਗਰੀ ਮੀਠੇ ਤੇਰੇ ਬੋਲ ॥
 ਦੁਾਰਿਕਾ ਨਗਰੀ ਕਾਹੇ ਕੇ ਮਗੋਲ ॥ ੨ ॥
 ਚੰਦੀ ਹਜ਼ਾਰ ਆਲਮ ਏਕਲ ਖਾਨਾਂ ॥
 ਹਮ ਚਿਨੀ ਪਾਤਿਸਾਹ ਸਾਂਵਲੇ ਬਰਨਾਂ ॥ ੩ ॥
 ਅਸਪਤਿ ਗਜਪਤਿ ਨਰਹ ਨਰਿੰਦ ॥
 ਨਾਮੇ ਕੇ ਸ੍ਵਾਮੀ ਮੀਰ ਮੁਕੰਦ ॥ ੪ ॥

(ਤਿਲੰਗ, ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ, ਪੰਨਾ ੭੨੭)

ਅਸਥਾਈ

×					੨				੦				੩			
												ਗ ਮੀ	੩ ਮ ਠੇ	ਪਨ ਤੇ	ਸੰ ੜ	ਨ ਰੇ
ਸੰ	—	—	ਸੰ	ਪ	ਨੁ	ਪ	ਮ	ਗ	—	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਗ	—	ਮ
ਬੋ	ੜ	ੜ	ਲ	ਏ	ੜ	ਰੇ	ੜ	ਬੋ	ੜ	ਲ,	ਖੂ	ਬ	ਬ	ਤੇ	ੜ	ਰੀ
ਪ	ਪ	—	ਗ	ਗ	ਮ	ਪ	ਮ	ਗ	—	ਸ	ਗ	ਮ				
ਪ	ਗ	ੜ	ੜ	ਰੀ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ,	ਮੀ	ਠੇ...				

ਅੰਤਰਾ

													ਮ	—	ਮ	ਮ
													ਗ	ੜ	ਯਾ	ਰਾਂ
													ਹਲੇ	ਲ	ਬ	ਲ
													ਬ			
ਨੁ	—	ਨ	ਨ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	—	—	—	ਨ	ਨ	ਨ	ਨ	
ਪ	ੜ	ਯਾ	ਰਾਂ	ਖੁ	ਸ	ਖ	ਬ	ਰੀ	ੜ	ੜ	ੜ	ਨ	ਨ	ਨ	ਨ	
ਹਲੇ	ਉ	ੜ	ਹਉ	ਬ	ਲ	ਬ	ਲ	ਜਾਂ	ੜ	ਉ	ੜ	ਨੀ	ਕੀ	ਤੇ	ਰੀ	
ਜਾਂ																
ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	—	ਨ	ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਨੁ	—	ਪ						
ਬਿ	ਗਾ	ਰੀ	ੜ	ਆ	ਲੇ	ਤੇ	ਰਾ	ਨਾ	ੜ	ਉ						

—ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ । (ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੬. ਰਾਗ ਤਿਲੰਗ, ਛੋਟੀ ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਭਉ ਤੇਰਾ ਭਾਂਗ ਖਲੜੀ ਮੇਰਾ ਚੀਤੁ ॥
 ਮੈ ਦੇਵਾਨਾ ਭਇਆ ਅਤੀਤੁ ॥
 ਕਰ ਕਾਸਾ ਦਰਸਨ ਕੀ ਭੂਖ ॥
 ਮੈ ਦਰ ਮਾਗਉ ਨੀਤਾ ਨੀਤ ॥ ੧ ॥
 ਤਉ ਦਰਸਨ ਕੀ ਕਰਉ ਸਮਾਇ ॥
 ਮੈ ਦਰਿ ਮਾਗਤੁ ਭੀਖਿਆ ਪਾਇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਕੇਸਰਿ ਕੁਸਮ ਮਿਰਗਮੈ ਹਰਣਾ ਸਰਬ ਸਰੀਰੀ ਚੜ੍ਹਣਾ ॥
 ਚੰਦਨ ਭਗਤਾ ਜੋਤਿ ਇਨੇਹੀ ਸਰਬੇ ਪਰਮਲੁ ਕਰਣਾ ॥ ੨ ॥
 ਘਿਅ ਪਟ ਭਾਂਡਾ ਕਹੈ ਨ ਕੋਇ ॥
 ਐਸਾ ਭਗਤੁ ਵਰਨ ਮਹਿ ਹੋਇ ॥
 ਤੇਰੇ ਨਾਮਿ ਨਿਵੇ ਰਹੇ ਲਿਵ ਲਾਇ ॥
 ਨਾਨਕ ਤਿਨ ਦਰਿ ਭੀਖਿਆ ਪਾਇ ॥ ੩ ॥

(ਤਿਲੰਗ ਮਹਲਾ ੧, ਪੰਨਾ ੭੨੧)

ਅਸਥਾਈ

x				੨				੦				੩			
						ਮ	ਮ	ਪ	ਸ	ਨ	ਸ	ਨੁ	ਪ	ਪ	ਮ
						ਗ	ਤਉ	ਸ	ਨ	ਕੀ	ੜ	ੜ	ਕ	ਗ	ਸ
						ਤਉ	ਦਰ	ਸ	ਨ	ਕੀ	ੜ	ੜ	ਕ	ਰਉ	ੜ
ਗ	—	—	—	ਸ	ਸ	ਮ	ਮ	ਪ	ਸ	ਨ	ਸ	ਨੁ	ਪ	ਪ	ਮ
ਮਾ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ਇ,	ਤਉ	ਦਰ	ਸ	ਨ	ਕੀ	ੜ	ੜ	ਕ	ਰਉ	ੜ
ਗ	—	—	—	ਸ	—	—	—	ਸ	ਸ	ਗ	ਮ	ਪ	—	ਨ	ਨ
ਮਾ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ਇ	ਮੈ	ਦ	ਰ	ਮਾ	ੜ	ਗ	ਤ
ਸੰ	—	ਸ	—	ਨੁ	ਪ										
ਭਿ	ੜ	ਖਿਆ	ੜ	ਪਾ	ਇ										

ਅੰਤਰਾ

						ਗ	ਗ	ਮ	ਪ	ਪ	ਨ	ਨ
						ਭਉ	ਤੇ	ਰਾ	ਭਾ	ਗ	ਖ	ਲ
ਸੰ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	—	—	ਨ	ਨ	ਸੰ	—	ਸੰ	—
ੜੀ	ੜ	ਮੈ	ਰਾ	ਚੀ	ੜ	ਤ	ੜ	ਦੇ	ਵਾ	ੜ	ਨਾ	ੜ

ਨ ਸ ਰ ਸ | ਨੁ ਪ
 ਭ ਇਆ ਿ ਅ ਤੀ ਤ ਤਉ ਦਰ... — ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ ।

ਨੋਟ :—ਇਸ ਸ਼ਬਦ-ਰੀਤ ਨੂੰ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਸਮੁੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗਾਉਂਦੇ ਸਨ ।

੭. ਰਾਗ ਤਿਲੰਗ, ਛੋਟੀ ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਦਿਲਹੁ ਮੁਹਬਤਿ ਜਿਨ੍ਹ ਸੇਈ ਸਚਿਆ ॥
 ਜਿਨ੍ਹ ਮਨਿ ਹੋਰੁ ਮੁਖਿ ਹੋਰੁ ਸਿ ਕਾਂਢੇ ਕਚਿਆ ॥ ੧ ॥
 ਰਤੇ ਇਸਕ ਖੁਦਾਇ ਰੰਗਿ ਦੀਦਾਰ ਕੇ ॥
 ਵਿਸਰਿਆ ਜਿਨ੍ਹ ਨਾਮੁ ਤੇ ਭੁਇ ਭਾਰੁ ਥੀਏ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਆਪਿ ਲੀਏ ਲੜਿ ਲਾਇ ਦਰਿ ਦਰਵੇਸ ਸੇ ॥
 ਤਿਨ ਧੰਨੁ ਜਣੇਦੀ ਮਾਉ ਆਏ ਸਫਲੁ ਸੇ ॥ ੨ ॥
 ਪਰਵਦਗਾਰ ਅਪਾਰ ਅਗਮ ਬੇਅੰਤ ਤੂ ॥
 ਜਿਨਾ ਪਛਾਤਾ ਸਚੁ ਚੁਮਾ ਪੈਰੁ ਮੂੰ ॥ ੩ ॥
 ਤੇਰੀ ਪਨਹ ਖੁਦਾਇ ਤੂ ਬਖਸੰਦਗੀ ॥
 ਸੇਖ ਫਰੀਦੈ ਖੈਰੁ ਦੀਜੈ ਬੰਦਗੀ ॥ ੪ ॥

(ਆਸਾ, ਸੇਖ ਫਰੀਦ ਜੀ, ਪੰਨਾ ੪੮੮)

ਅਸਥਾਈ

×	੨				੦				੩			
					ਨੁ	ਸ	—	ਗ	—	ਮ	ਪ	
					ਰ	ਭ	ਭ	ਤੇ	ਭ	ਭ	ਇ	ਪ
												ਪਨ
												ਸੰ
												ਨ
												ਖ
ਸੰ	—	—	—	—	ਸੰ	ਨੁ	—	ਨੁ	ਪ	—	ਗ	ਮ
ਦਾ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਇ	ਰੰ	ਭ	ਗ	ਭ	ਭ	ਦੀ	ਪ
												ਦਾ
												ਭ
ਗ	—	—	ਸ	—	—	ਨ	—	ਨ	ਨ	—	ਨ	—
ਕੇ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ,	ਵਿ	ਭ	ਸ	ਰਿ	ਭ	ਆ	ਸੰ
												ਜਿ
												ਭ
ਸੰ	—	—	—	—	ਸੰ	ਪ	ਨੁ	ਨੁ	ਪ	—	ਗ	ਮ
ਨਾ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਮ	ਤੇ	ਭ	ਭੁ	ਇ	ਭ	ਭਾ	ਪ
												ਰ
												ਭ
ਗ	—	—	ਸ	—	—							—
ਏ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ							ਮ
												ਥੀ

ਅੰਤਰਾ

								ਗ	ਮ	—		ਗ	ਮ	—	ਪ
								ਦਿ	ਸ			ਲਹੁ	ਮੁ	ਸ	ਰ
ਸੰ	ਸੰ	—	—	—	—	ਪ	—	ਨ	—	—	ਨ	ਸੰ	ਨਸੰ	ਰੰ	ਸੰ
ਜਿ	ਨ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸੇ	ਸ	ਈ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਚਿ
								ਗ	ਮ	—		ਗ	ਮ	—	ਪ
ਨੁ	—	—	—	ਪ	—	ਮ	ਮ	ਗ	ਮ	—	ਪ	ਪ	ਨ	—	ਨ
ਆ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਜਿ	ਨ	ਮ	ਨ	ਸ	ਹੋ	ਰ	ਮ	ਸ	ਖ
								ਪ				ਮ	ਪ	—	ਮ
ਸੰ	—	—	—	—	ਸੰ	ਨੁ	—	—	ਪ	—	ਗ	ਮ	ਪ	—	ਮ
ਹੋ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਰ	ਸਿ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਕਾਂ	ਢੇ	ਕ	ਸ	ਚਿ
ਗ	—	—	ਸ	—	—										
ਆ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ										

—ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ। (ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੮. ਰਾਗ ਤਿਲੰਗ, ਕਹਿਰਵਾ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਮੀਰਾਂ ਦਾਨਾ ਦਿਲ ਸੋਚ ॥

ਮੁਹਬਤੇ ਮਨਿ ਤਨਿ ਬਸੈ ਸਚੁ ਸਾਹ ਬੰਦੀ ਮੋਚ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਦੀਦ ਨੇ ਦੀਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕਛੁ ਨਹੀ ਇਸ ਕਾ ਮੋਲੁ ॥

ਪਾਕ ਪਰਵਦਗਾਰ ਤੂ ਖੁਦਿ ਖਸਮੁ ਵਡਾ ਅਤੋਲੁ ॥ ੧ ॥

ਦਸਤਗੀਰੀ ਦੇਹਿ ਦਿਲਾਵਰ ਤੂ ਹੀ ਤੂ ਹੀ ਏਕ ॥

ਕਰਤਾਰ ਕੁਦਰਤਿ ਕਰਣ ਖਾਲਕ ਨਾਨਕ ਤੇਰੀ ਟੇਕ ॥ ੨ ॥

(ਤਿਲੰਗ, ਮਹਲਾ ੫, ਪੰਨਾ ੭੨੪)

ਅਸਥਾਈ

੦				×				੦				×			
ਪ		ਪ		ਗ	—	—	—	ਸ	—	ਗ	ਗ	ਮ	—	—	—
ਨੁ	ਪ	ਗ	ਮ	ਗ	ਸੋ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਚ	ਮੀ	ਰਾਂ	ਸ	ਸ	ਸ
ਦਾ	ਨਾ	ਦਿ	ਲ												
ਗ	ਮ	ਪ	ਨ	ਸੰ	—	—	—	ਨੁ	ਪ	ਪ	ਮ	ਗ	—	—	—
ਦਾ	ਨਾ	ਦਿ	ਲ	ਸੋ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਚ	ਮੀ	ਰਾਂ	ਸ	ਸ	ਸ

ਅੰਤਰਾ

ਦਾਨਾ ਦਿਲ				ਮ				ਨੁ				ਸੰ			
				*	ਗ	ਗ	ਮ	ਪ	—	ਨ	ਨ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਨ
					ਮੁ	ਹ	ਬ	ਤੇ	ਫ	ਮ	ਨ	ਫ	ਤ	ਨ	ਬ
ਸੰ	—	—	—	—	ਗ			ਨੁ				—	ਸੰ	ਸੰ	ਨ
ਸੈ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਮ	ਗ	ਮ	ਪ	—	ਨ	ਨ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਨ
					ਮੁ	ਹ	ਬ	ਤੇ	ਫ	ਮ	ਨ	ਫ	ਤ	ਨ	ਬ
ਸੰ	—	—	—	ਸੰ	ਨ	—	ਨ	ਸੰ	—	ਸੰ	—	ਨ	ਸੰ	—	—
ਸੈ	ਫ	ਫ	ਫ	ਸਚ	ਸਾ	ਫ	ਹ	ਬੰ	ਫ	ਦੀ	ਫ	ਮੰ	ਫ	ਫ	ਫ
ਨ	ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਨੁ	ਪ	—	—								
ਫ	ਫ	ਚ	ਮੀ	ਰਾਂ	ਫ	ਫ	ਫ	ਦਾਨਾ...ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ ।							
(ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)															

੯. ਰਾਗ ਤਿਲੰਗ, ਦਾਦਰਾ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਮੈ ਅੰਧੁਲੇ ਕੀ ਟੇਕ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਖੁੰਦਕਾਰਾ ॥
 ਮੈ ਗਰੀਬ ਮੈ ਮਸਕੀਨ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਹੈ ਆਧਾਰਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਕਰੀਮਾਂ ਰਹੀਮਾਂ ਅਲਾਹ ਤੂ ਗਨੀ ॥
 ਹਾਜ਼ਰਾ ਹਜ਼ੂਰਿ ਦਰਿ ਪੇਸਿ ਤੂ ਮਨੀ ॥ ੧ ॥
 ਦਰੀਆਉ ਤੂ ਦਿਹੰਦ ਤੂ ਬਿਸੀਅਰ ਤੂ ਧਨੀ ॥
 ਦੇਹਿ ਲੇਹਿ ਏਕੁ ਤੂੰ ਦਿਗਰ ਕੋ ਨਹੀ ॥ ੨ ॥
 ਤੂੰ ਦਾਨਾਂ ਤੂੰ ਬੀਨਾ ਮੈ ਬੀਚਾਰੁ ਕਿਆ ਕਰੀ ॥
 ਨਾਮੇ ਕੇ ਸੁਆਮੀ ਬਖਸੰਦ ਤੂੰ ਹਰੀ ॥ ੩ ॥
 (ਤਿਲੰਗ, ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ, ਪੰਨਾ ੭੨੭)

ਅਸਥਾਈ

+		੦		+		੦		ਨੁ	
ਗ	—	ਗ	ਗ	—	ਮ	ਗਮ	ਰ	—	ਨੁ
ਅੰ	ਫ	ਧੁ	ਲੇ	ਫ	ਕੀ	ਟੇਫ	ਗ	—	ਸ
							ਫ	ਫ	ਮੈ
							ਫ	ਫ	
ਪ	—	—	ਪ	ਪ	ਪ	ਗਮ	ਪ	ਮ	ਗ
ਸੰ	ਫ	ਸੰ	ਨੁ	ਫ	ਦ	ਕਾਫ	ਰਾ	ਫ	—
ਨਾ	ਫ	ਸਮ	ਖੁੰ	ਫ				ਫ	ਰਸ
									ਮੈਫ

ਅੰਤਰਾ

											ਸਸ ਮੈਗ
ਗ	ਗ	ਮ	ਪ	ਨ	ਨ	ਸੰ	—	ਸੰ	ਨ	ਸੰ	—
ਮ	ਸ	ਬ	ਮੈ	ਮ	ਸ	ਕੀ	ਸ	ਨ	ਤੇ	ਰਾ	ਸ
ਰੀ											
ਪ	ਨ	ਨ	ਸੰ	—	—ਰੰ	ਨ	ਸੰ	—	ਪਨੁ	ਪਮ	ਗਸ
ਨਾ	ਸ	ਮ	ਹੈ	ਸ	ਸਅ	ਧਾ	ਰਾ	ਸ	ਸਸ	ਸਸ	ਸਮੈ

—ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ । (ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੧੦. ਰਾਗ ਤਿਲੰਗ, ਤਾਲ ਰੂਪਕ (ਮੱਧਜ ਲਯ)

ਯਕ ਅਰਜ ਗੁਫਤਮ ਪੇਸਿ ਤੇ ਦਰ ਗੋਸ ਕੁਨ ਕਰਤਾਰ ॥
ਹਕਾ ਕਬੀਰ ਕਰੀਮ ਤੂ ਬੇਐਬ ਪਰਵਦਗਾਰ ॥ ੧ ॥
ਦੁਨੀਆ ਮੁਕਾਮੇ ਫਾਨੀ ਤਹਕੀਕ ਦਿਲ ਦਾਨੀ ॥
ਮਮ ਸਰ ਮੂਇ ਅਜਰਾਈਲ ਗਿਰਫਤਹ ਦਿਲ ਹੇਚਿ ਨ ਦਾਨੀ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
ਜਨ ਪਿਸਰ ਪਦਰ ਬਿਰਾਦਰਾਂ ਕਸਨੇਸ ਦਸਤੰਗੀਰ ॥
ਆਖਿਰ ਬਿਆਫਤਮ ਕਸ ਨ ਦਾਰਦ ਚੂੰ ਸਵਦ ਤਕਬੀਰ ॥ ੨ ॥
ਸਬ ਰੋਜ ਗਸਤਮ ਦਰ ਹਵਾ ਕਰਦੇਮ ਬਦੀ ਖਿਆਲ ॥
ਗਾਹੇ ਨ ਨੇਕੀ ਕਾਰ ਕਰਦਮ ਮਮ ਏੀ ਚਿਨੀ ਅਹਵਾਲ ॥ ੩ ॥
ਬਦ ਬਖਤ ਹਮਚੁ ਬਖੀਲ ਗਾਫਿਲ ਬੇਨਜਰ ਬੇਬਾਕ ॥
ਨਾਨਕ ਬੁਗੋਯਦ ਜਨੁ ਤੁਰਾ ਤੇਰੇ ਚਾਕਰਾਂ ਪਾਖਾਕ ॥ ੪ ॥
(ਤਿਲੰਗ, ਮਹਲਾ ੧, ਪੰਨਾ ੭੨੧)

ਅਸਥਾਈ

⊕			੧	੨	⊕			੧	੨	ਨ ਸਸ ਦੁਨੀ
ਗ	—	—ਮ	ਗਮਪਨ ਸੰ	ਪ	ਗ	ਪ	ਮ	ਗ	—	ਰ
ਆ	ਸ	ਸਮੁ	ਕਾਸਸਸ ਸ	ਨੁ ਮੈ	ਮ ਫਾ	ਸ	ਸ	ਨੀ	ਸ	ਸ ਦੁਨੀ
ਗ	—	—ਮ	ਗਮਪਨ ਸੰ	ਪ	ਗ	ਪ	ਮ	ਗ	—	ਗ
ਆ	ਸ	ਸਮੁ	ਕਾਸਸਸ ਸ	ਨੁ ਮੈ	ਮ ਫਾ	ਸ	ਸ	ਨੀ	ਸ	ਤਹ

ਨ	—	ਨ	ਸੰ	—	ਪਨ	ਸੰ	ਨ	—	ਨ	ਪ	ਮ	ਗ	ਰ
ਕੀ	ੜ	ਕ	ਦਿਲ	ੜ	ਦਾੜ	ੜੜ	ਨੀ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ਦੁਨੀ

ਅੰਤਰਾ

ਗ	ਗ	ਮ	ਪ	—	ਨ	ਨ	ਸੰ	—	ਸੰ	ਸੰ	—	ਸੰ	ਸੰ
ਮ	ਅਰ	ਜ	ਨੁਪ	—ਪ	ਤ	ਮ	ਪੇ	ੜ	ਸੰ	ਤੋ	ੜ	ਦ	ਰ
ਯਕ			ਗੁੜ	ੜੜ					ਸੰ				
ਪ	ਨ	ਨ	ਸੰ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	—	(ਸੰ)	ਪ	—	ਪ	—
ਗੋ	ੜ	ਸ	ਕੁਨ	ੜ	ਕ	ਰ	ਤਾ	ੜ	ੜ	ਨੁ	ੜ	ੜ	ੜ
ਸੰ			ਰੰ										
ਗੋ	ਗੰ	ਮੰ	ਗੰ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਰੰ	ਪ	—	ਪ	ਪ
ਹ	ਕਾ	ਕ	ਬੀ	ੜ	ੜ	ਰ	ਕ	ਰੀ	ਸੰ	ਨੁ	ੜ	ੜ	ਬੇ
ਨ	—	ਨ	ਸੰ	ਸੰ	ਪ	ਗ	ਪ	ਮ	ਗ	—	ਰ	ਨਸ	
ਐ	ੜ	ਬ	ਪ	ਰ	ਨੁ	ਪ	ਗਾ	ੜ	ੜ	ਰ	ੜ	ਦੁਨੀ	
					ਵ	ਦ							

—ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ । (ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੧੧. ਰਾਗ ਤਿਲੰਗ, ਸੂਲਫਾਕ (ਦਰੁੱਤ ਲਯ)

ਕਰਤੇ ਕੁਦਰਤੀ ਮੁਸਤਾਕੁ ॥

ਦੀਨ ਦੁਨੀਆਂ ਏਕ ਤੂ ਹੀ ਸਭ ਖਲਕ ਹੀ ਤੇ ਪਾਕੁ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਖਿਨ ਮਹਿ ਥਾਪਿ ਓਥਾਪਦਾ ਆਚਰਜ ਤੇਰੇ ਰੂਪ ॥

ਕਉਣੁ ਜਾਣੈ ਚਲਤ ਤੇਰੇ ਅੰਧਿਆਰੇ ਮਹਿ ਚੀਪ ॥ ੧ ॥

ਖੁਦਿ ਖਸਮ ਖਲਕ ਜਹਾਨ ਅਲਹ ਮਿਹਰਵਾਨ ਖੁਦਾਇ ॥

ਦਿਨਸੁ ਰੈਣਿ ਜਿ ਤੁਧੁ ਆਰਾਧੇ ਸੋ ਕਿਉ ਦੋਜਕਿ ਜਾਇ ॥ ੨ ॥

ਅਜਰਾਈਲੁ ਯਾਰੁ ਬੰਦੇ ਜਿਸੁ ਤੇਰਾ ਆਧਾਰੁ ॥

ਗੁਨਹ ਉਸ ਕੇ ਸਗਲ ਆਫੂ ਤੇਰੇ ਜਨ ਦੇਖਹਿ ਦੀਦਾਰੁ ॥ ੩ ॥

ਦੁਨੀਆ ਚੀਜ ਫਿਲਹਾਲ ਸਗਲੇ ਸਚੁ ਸੁਖੁ ਤੇਰਾ ਨਾਉ ॥

ਗੁਰ ਮਿਲਿ ਨਾਨਕ ਬੁਝਿਆ ਸਦਾ ਏਕਸੁ ਗਾਉ ॥

(ਤਿਲੰਗ, ਮਹਲਾ ੫, ਪੰਨਾ ੭੨੪)

ਅਸਥਾਈ

×	੦	੨	੩	੦	—
		ਗ ਕ	ਮ ਪ	ਨ ਸ	—
			ਰ ਤੇ	ਸ	ਸ
(ਸੰ)	ਸੰ	ਸੰ	ਪ	—	ਪ
ਕੁ	ਦ	ਰ	ਨੁ ਤੀ	ਸ	ਮੁਸ
ਮ	ਪ	ਗ	ਗ	ਮ	—
ਤਾ	ਸ	ਕ	ਕ	ਰ ਤੇ	ਸ
(ਸੰ)	ਸੰ	ਪ	—	ਪ	ਪ
ਕੁ	ਦ	ਰ	ਨੁ ਤੀ	ਸ	ਮੁਸ
ਮ	ਪ	ਗ	—	—	ਗ
ਤਾ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਕ
ਸ	—	ਗ	ਗ	ਮ	—
ਦੀ	ਸ	ਨ	ਦੁ	ਨੀ ਆ	ਸ
ਪ	ਪ	ਮ	ਗ	ਮ	ਪ
ਨੁ	ਸ	ਕ	ਤੂ	ਸ	ਹੀ
ਏ	—	—	—	—	—
ਨ	ਨ	ਨ	ਸੰ	—	—
ਖ	ਲ	ਕ	ਹੀ	ਸ ਤੇ	ਸ
ਪ	ਪ	ਮ	—	—	—
ਨੁ	ਸ	ਕ	ਕਰਤੇ	—	—
ਪਾ	—	—	—	—	—

ਅੰਤਰਾ

ਸ	ਸ	ਗ	—	ਗ	ਮ	ਪ	—	—	ਪ
ਖਿ	ਨ	ਮਹਿ	ਸ	ਥਾ	ਸ	ਪ	ਸ	ਸ	ਉ
ਪ	ਪ	—	ਮ	ਗ	ਮ	ਪ	—	—	—
ਨੁ	ਸ	ਸ	ਪ	ਦਾ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ
ਥਾ	—	—	—	—	—	—	—	—	—

ਨ	ਨ	ਨ	ਨ	ਸੰ	—	ਸੰ	—	—	—
ਅ	ਚ	ਰ	ਜ	ਤੇ	ੜ	ਰੇ	ੜ	ੜ	ੜ
ਪ	ਨ	ਸੰ	ਰਸੰ	ਨੁ	—	ਪ	—	—	—
ਰੂ	ੜ	ੜ	ੜੜ	ਪ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ
ਮ									
ਗ	ਮ	ਪ	ਪ	ਨ	—	ਸੰ	—	—	—
ਕਉ	ੜ	ੜ	ਣ	ਜਾ	ੜ	ਣੈ	ੜ	ੜ	ੜ
				ਰੰ					
ਗੰ	ਗੰ	—	ਮੰ	ਗੰ	—	ਸੰ	—	—	—
ਚ	ਲ	ੜ	ਤ	ਤੇ	ੜ	ਰੇ	ੜ	ੜ	ੜ
ਨ	—	ਸੰ	—	ਨਸ	ਰਸੰ	ਨੁ	ਪ	—	—
ਸੰ	ੜ	ਧਿਆ	ੜ	ਰੇੜ	ੜੜ	ਮਹਿ	ੜ	ੜ	ੜ
ਅੰ									
ਪ									
ਨੁ	ਪ	—	ਮ						
ਦੀ	ੜ	ੜ	ਪ	ਕਰਤੇ					

—ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ । (ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੧੨. ਰਾਗ ਤਿਲੰਗ, ਸੂਲਫਾਕ (ਦਰੁਤ ਲਯ)

ਤੁਧੁ ਬਿਨੁ ਦੂਜਾ ਨਾਹੀ ਕੋਇ ॥ ਤੂ ਕਰਤਾਰੁ ਕਰਹਿ ਸੋ ਹੋਇ ॥
 ਤੇਰਾ ਜੋਰੁ ਤੇਰੀ ਮਨਿ ਟੇਕ ॥ ਸਦਾ ਸਦਾ ਜਪਿ ਨਾਨਕ ਏਕ ॥ ੧ ॥
 ਸਭ ਉਪਰਿ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਦਾਤਾਰੁ ॥ ਤੇਰੀ ਟੇਕ ਤੇਰਾ ਆਧਾਰੁ ॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਹੈ, ਤੂ ਹੈ ਤੂ ਹੋਵਨਹਾਰ ॥ ਅਗਮ ਅਗਾਧਿ ਉਚ ਅਪਾਰ ॥
 ਜੋ ਤੁਧ ਸੇਵਹਿ ਤਿਨ ਭਉ ਦੁਖੁ ਨਾਹਿ ॥ ਗੁਰਪਰਸਾਦਿ ਨਾਨਕ ਗੁਣ ਗਾਹਿ ॥੨॥
 ਜੋ ਦੀਸੈ ਸੋ ਤੇਰਾ ਰੂਪੁ ॥ ਗੁਣ ਨਿਧਾਨ ਗੋਵਿੰਦ ਅਨੂਪ ॥
 ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਜਨ ਸੋਇ ॥ ਨਾਨਕ ਕਰਮਿ ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਇ ॥੩॥
 ਜਿਨਿ ਜਪਿਆ ਤਿਸੁ ਕਉ ਬਲਿਹਾਰ ॥ ਤਿਸ ਕੈ ਸੰਗਿ ਤਰੈ ਸੰਸਾਰ ॥
 ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਲੋਚਾ ਪੂਰਿ ॥ ਸੰਤ ਜਨਾ ਕੀ ਬਾਛਉ ਧੂਰਿ ॥੪॥
 (ਤਿਲੰਗ ਮਹਲਾ ੫, ਪੰਨਾ ੭੨੩)

ਅਸਥਾਈ

×	—	੦	—	੨	—	੩	—	੦	—
ਨ	—	ਗ	—	ਗ	ਮ	ਪ	—	—	ਪ
ਸ	ੜ	ਰੀ	ੜ	ਟੇ	ੜ	ਕ	ੜ	ੜ	ਤੇ
ਤੇ									
ਨ	—	ਨੁ	ਪ	ਗ	—	ਗ	—	—	—
ਸ	ੜ	ਆ	ੜ	ਮ	ੜ	ਰ	ੜ	ੜ	ੜ
ਰਾ				ਧਾ					
ਗ	ਮ	ਪ	—	ਨ	ਨ	ਸ	—	ਸ	ਸ
ਮ	ਭ	ਉ	ੜ	ਪ	ਰ	ੜ	ੜ	ਪਾ	ਰ
ਸ									
ਨ	ਨ	ਸ	ਰ	ਸਰ	ਸਨੁ	ਪਨੁ	ਪਮ	ਗਰ	ਸ
ਬ	ਹ	ਮ	ਦਾ	ਤਾੜ	ੜੜ	ਰੜ	ੜੜ	ੜੜ	ੜ

ਅੰਤਰਾ

ਗ	ਮ	ਪ	ਪ	ਨ	—	ਸ	—	—	—
ਮ	ਧ	ਬਿ	ਨ	ਦੂ	ੜ	ਜਾ	ੜ	ੜ	ੜ
ਤੁ									
ਨ	—	ਸ	—	ਸਨ	ਰਸ	ਨੁ	—	ਪ	—
ਸ	ੜ	ਹੀ	ੜ	ਕੋੜ	ੜੜ	ਇ	ੜ	ੜ	ੜ
ਨਾ									
ਗ	—	ਗ	ਮ	ਗ	—	ਸ	—	—	ਸ
ਤੁ	ੜ	ਕ	ਰ	ਤਾ	ੜ	ਰ	ੜ	ੜ	ਕ
ਨ	—	ਸ	—	ਸਰ	ਸਨੁ	ਪਨੁ	ਪਮ	ਗਰ	ਸ
ਰਹਿ	ੜ	ਸੋ	ੜ	ਹੋੜ	ੜੜ	ਇੜ	ੜੜ	ੜੜ	ੜ

ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ । (ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ)

੧੩. ਰਾਗ ਤਿਲੰਗ, ਝਪਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਜੈਸੇ ਏਕ ਆਗ ਤੇ ਕਨੂਕਾ ਕੋਟ ਆਗ ਉਠੇ,
ਨਿਆਰੇ ਨਿਆਰੇ ਹੁਇ ਕੈ ਫੇਰ ਆਗ ਮੈ ਮਿਲਾਹਿੰਗੇ ॥
ਜੈਸੇ ਏਕ ਧੂਰ ਤੇ ਅਨੇਕ ਧੂਰ ਪੂਰਤ ਹੈਂ,
ਧੂਰਿ ਕੇ ਕਨੂਕਾ ਫੇਰਿ ਧੂਰਿ ਹੀ ਸਮਾਹਿੰਗੇ ॥
ਜੈਸੇ ਏਕ ਨਦ ਤੇ ਤਰੰਗ ਕੋਟ ਉਪਜਤ ਹੈ,
ਪਾਨ ਕੇ ਤਰੰਗ ਸਬੈ ਪਾਨ ਹੀ ਕਹਾਹਿੰਗੇ ॥
ਤੈਸੇ ਬਿਸ੍ਵ ਰੂਪ ਤੇ ਅਭੂਤ ਭੂਤ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇ,
ਤਾਹੀ ਤੇ ਉਪਜ ਸਬੈ ਤਾਹੀ ਮੈ ਸਮਾਹਿੰਗੇ ॥੧੭॥੮੭॥ (ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ ਪਾ: ੧੦)

ਅਸਥਾਈ

×	੨	—	੦	੩
ਸ	ਗ	ਮ	ਪ	ਨ
ਤਾ	ਤੇ	ਉ	ਪ	ਸ
			ਜ	ਮ
				ਪ
				ਭ
ਨ	ਨੁ	ਨੁ	ਪ	ਗ
ਸੰ	ਮੈ	ਸ	ਮ	ਗੇ
ਤਾ		ਸ	ਹਿੰ	—
				—
				—
ਨ	ਸੰ	ਗੰ	ਰੰ	ਨੁ
ਤਾ	ਮੈ	ਸ	ਸੰ	ਗੇ
		ਸ	ਮਾ	ਮ
			ਹਿੰ	ਸ
				ਪ
				ਭ
ਨ	ਨੁ	ਨੁ	ਪ	ਗ
ਸੰ	ਮੈ	ਸ	ਮ	ਗੇ
ਤਾ		ਸ	ਮਾ	—
			ਹਿੰ	—
				—

ਅੰਤਰਾ

ਗ	ਮ	ਪ	ਨੁ	ਪ	ਨ	ਨ	ਸੰ	—	ਸੰ
ਜੈ	ਸੇ	ਏ	ਸ	ਕ	ਆ	ਗ	ਤੇ	—	ਕ
								—	
ਪ	ਨ	ਸੰ	—	ਸੰ	ਪ	ਨੁ	ਪ	ਮ	ਗ
ਨੁ	ਕਾ	ਕੋ	—	ਟ	ਆ	ਗ	ਉ	—	ਠੇ
								—	
ਨ	ਨ	ਸੰ	—	ਗੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਨੁ	ਮ	ਪ
ਨਿਆ	ਰੇ	ਨਿਆ	—	ਰੇ	ਨ ਹੋਇ	ਕੈ	ਫੇ	—	ਰ
								—	
ਨ	ਸੰ	ਨੁ	ਪ	ਪ	ਮ	ਮ	ਗ	—	—
ਆ	ਗ	ਮੈ	—	ਮਿ	ਲਾ	ਹਿੰ	ਗੇ	—	—
			—					—	—

ਨੋਟ :—ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਤਿੰਨੇ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ ਅਤੇ ਅਸਥਾਈ ਅੰਤਰੇ ਦੀ ਠਾਅ, ਦੁਗੁਨ, ਤਿਗੁਨ ਆਦਿ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਤਿਹਾਈ ਲਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

੧੪. ਰਾਗ ਤਿਲੰਗ, ਚਾਰਤਾਲ (ਬਿਲੰਬਿਤ ਲਯ)

ਗੁਨ ਗੋਬਿੰਦ ਗਾਇਓ ਨਹੀਂ, ਜਨਮੁ ਅਕਾਰਥ ਕੀਨੁ ॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਭਜੁ ਮਨਾ ਜਿਹ ਬਿਧਿ ਜਲ ਕਉ ਮੀਨੁ ॥ ੧ ॥

(ਸਲੋਕ ਮ: ੯, ਪੰਨਾ ੧੪੨੬)

ਅਸਥਾਈ

×	੦	੨	੦	੩	੪
ਨੁ	ਸ	ਮਪ	ਪ	ਪ	ਸੰ
ਸ	ਗ	ਗ	ਨ	ਨ	ਹੀ
ਗੁ	ਨ	ਬਿੰਡ	ਗਾ	ੜ	ੜ
ਪਨੁ	ਨੁ	ਨ	ਸੰ	ਪ	ਗਮ
ਜਨ	ਮ	ਅ	ਥ	ੜ	ੜ

ਅੰਤਰਾ

ਗ	ਗ	ਮ	ਪ	ਨ	ਨਨ	ਸੰ	ਸੰ	ਨ	ਸੰ	—	—
ਮ	ਹੁ	ਨਾ	ਨ	ਕ	ਹਰਿ	ਭ	ਜ	ਮ	ਨਾ	ੜ	ੜ
ਕ											
ਪ	ਨ	ਨ	ਸੰ	ਸੰ	ਸਰੰ	ਪ	ਪ	ਗਮ	ਪ	ਗ	ਗ
ਜਿਹ	ਬਿ	ਧ	ਜ	ਲ	ਕਉ	ਮੀ	ੜ	ੜ	ਨ	ੜ	ੜ

ਨੋਟ :—ਧਰਪਦ ਗਾਉਣ ਸਮੇਂ ਲਯ ਨੂੰ ਕਾਯਮ ਰੱਖੋ ਤੇ ਅਸਥਾਈ ਅੰਤਰੇ ਦੀ ਠਾਅ, ਦੁਗੁਨ, ਤਿਗੁਨ ਆਦਿ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਤਿਹਾਈ ਜ਼ਰੂਰ ਲਾਓ ।

੧੫. ਰਾਗ ਤਿਲੰਗ, ਚਾਰਤਾਲ (ਬਿਲੰਬਿਤ ਲਯ)

ਤੁਧੁ ਬਿਨ ਦੂਜਾ ਨਾਹੀ ਕੋਇ ॥
ਤੂ ਕਰਤਾਰ ਕਰਹਿ ਸੋ ਹੋਇ ॥
ਤੇਰਾ ਜੋਰੁ ਤੇਰੀ ਮਨਿ ਟੇਕ ॥
ਸਦਾ ਸਦਾ ਜਪਿ ਨਾਨਕ ਏਕ ॥ ੧ ॥

(ਤਿਲੰਗ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੭੨੩)

ਅਸਥਾਈ

×	੦	੨	੦	੩	੫
	ਸੰ	ਸੰ	ਨੁ	ਮ	ਪ
ਸੰ	—	—	—	—	—
ਦੂ	—	—	—	—	—
ਸ	—	—	—	—	—
ਤੂ	—	—	—	—	—
ਸੰ	—	—	—	—	—
ਰੇ	—	—	—	—	—

ਅੰਤਰਾ

ਗ	—	ਮ	ਪ	ਨ	—	ਸੰ	—	ਨ	ਸੰ	—	ਸੰ
ਤੇ	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
ਨ	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
ਰੀ	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
ਸ	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
ਸ	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
ਸੰ	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
ਕ	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

ਨੋਟ :—ਚਾਰਤਾਲ ਗਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਦ ਜੇ ਸੰਪੂਰਣ ਸ਼ਬਦ ਗਾਉਣਾ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਪਿੱਛੇ ਇਸੇ ਰਾਗ ਵਿਚ ਨੰ: ੧੨ ਤੇ ਇਹੋ ਸ਼ਬਦ 'ਤਾਲ ਸੁਲਫਾਕ' ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੈ।

(ਤਿਲੰਗ ਰਾਗ ਸਮਾਪਤਿ)

ਰਾਗ ਹਮੀਰ

ਵਾਦੀ—ਧ	ਠਾਟ—ਕਲਿਆਣ	ਸਮਾਂ—ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਸੰਵਾਦੀ—ਗ	ਜਾਤੀ—ਸੰਪੂਰਣ-ਸੰਪੂਰਣ	ਵਿਸ਼ੇਸ਼—ਗ ਮ ਧ, ਦੀ ਸੁਰ ਸੰਗਤੀ।

ਆਰੋਹ—ਸ, ਰ ਸ, ਗ ਮ ਧ, ਨਧ ਸੰ

ਅਵਰੋਹ—ਸੰ, ਨਧ, ਪ, ਮੱਧਧ ਗ, ਮ ਰ ਸ

ਨ

ਪਕੜ—ਸ, ਰ ਸ, ਗ ਮ ਧ,

ਆਧੁਨਿਕ ਸੰਗੀਤ ਵਿਦਵਾਨ ਹਮੀਰ ਨੂੰ ਕਲਿਆਣ ਠਾਟ ਦਾ ਰਾਗ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਸੰਗੀਤ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਨੂੰ ਸੰਕਰਾ ਭਰਣ ਮੇਲ (ਬਿਲਾਵਲ ਠਾਟ) ਦਾ ਰਾਗ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ—“ਰਾਗ ਤਰੰਗਣੀ ਤੇ ਹਿਰਦਯ ਪ੍ਰਕਾਸ਼” ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹਮੀਰ ਵਿਚ ‘ਰੇ ਗਾ ਧਾ ਨੀ’ ਤੀਵਰ ਤੇ ‘ਮੱਧਮ’ ਸ਼ੁੱਧ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਭਾਵ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਇਸ ਰਾਗ ਵਿਚ ਸਭ ਸੁਰ ਸ਼ੁੱਧ ਲਗਦੇ ਸਨ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਦ ਸਹਿਜੇ-ਸਹਿਜੇ ਇਸ ਦੇ ਸੁਰ-ਰੂਪ ਵਿਚ ਕੁਝ ਪਰਿਵਰਨ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਸਾਂ ਨੂੰ “ਰਾਗ ਚੰਦਰਿਕਾ, ਕਲਪਦਰੁਮਾਂਕੁਰ ਤੇ ਅਭਿਨਵ ਰਾਗ ਮੰਜਰੀ” ਆਦਿ ਸੰਗੀਤ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਤੋਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹਮੀਰ ਵਿਚ ‘ਰੇ ਗਾ ਧਾ ਨੀ’ ਤੀਵਰ ਤੇ ‘ਮੱਧਮ’ ਦੋਵੇਂ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਸੋ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਰਾਗ ਵਿਚ ਦੋਵੇਂ ‘ਮੱਧਮਾਂ’ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਹੁਣ ਤੋਂ ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਰਚਲਿਤ ਹੋ ਚੁਕਿਆ ਸੀ।

ਕਲਿਆਣ ਠਾਟ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਰਾਗਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਤਿੰਨ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਪਹਿਲਾ ਵਰਗ ਐਸੇ ਰਾਗਾਂ ਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ‘ਮੱਧਮ’ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਵਰਜਿਤ ਹੈ, ਜੋ ਲਗਦਾ ਭੀ ਹੈ ਤਾਂ ਥੋੜਾ ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ “ਭੁਪਾਲੀ, ਸ਼ੁੱਧ ਕਲਿਆਣ, ਜੈਤ ਕਲਿਆਣ, ਚੰਦ੍ਰਕਾਂਤ” ਆਦਿ ਇਸੇ ਵਰਗ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਦੂਜੇ ਵਰਗ ਦੇ ਰਾਗਾਂ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਤੀਵਰ ‘ਮੱਧਮ’ ਹੀ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ—“ਏਮਨ, ਕਲਿਆਣ, ਰਾਜ ਕਲਿਆਣ, ਸ੍ਰੀ ਕਲਿਆਣ, ਹਿੰਡੋਲ” ਆਦਿ। ਤੀਜਾ ਵਰਗ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਾਗਾਂ ਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਦੋਵੇਂ ‘ਮੱਧਮਾਂ’ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ—“ਹਮੀਰ, ਕੇਦਾਰਾ, ਕਾਮੋਦ, ਛਾਇਆਨਟ, ਗੌਂਡ ਸਾਰੰਗ” ਇਤਿਆਦਿ ਰਾਗ ਇਸੇ ਵਰਗ ਵਿਚ ਰਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਸੋ, ਹਮੀਰ ਕਲਿਆਣ ਠਾਟ ਦਾ ਰਾਗ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਜਾਤੀ-ਸੰਪੂਰਣ, ਵਾਦੀ-ਧੈਵਤ, ਸੰਵਾਦੀ-ਗੰਧਾਰ ਅਤੇ ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ-ਰਾਤ ਦਾ, ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ (ਅੱਠ-ਨੌ ਵਜੇ ਰਾਤ) ਹੈ।

ਇਸ ਰਾਗ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਦੋਵੇਂ ‘ਮੱਧਮ’ ਲਗਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਤੀਵਰ ‘ਮੱਧਮ’ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਬਹੁਤ ਘਟ ਅਤੇ ਉਹ ਭੀ ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹਾਂ, ਸ਼ੁੱਧ ਮੱਧਮ (ਕੋਮਲ) ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਤੀਵਰ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਅਤੇ

ਨ

ਆਰੋਹ-ਅਵਰੋਹ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ :—“ਸ, ਰ ਸ, ਗ ਮ ਧ, ਨਧ ਸੰ ਨਧ, ਪ, ਮੱਧਧ,

ਨ

ਗ ਮ ਰ, ਗ ਮ ਧ—ਪ, ਗ ਮ ਰ ਸ" ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਵੇਖੋ, ਕਿ ਇਸ ਟੁਕੜੇ ਵਿਚ ਤੀਵਰ 'ਮੱਧਮ' ਕੇਵਲ ਇਕਵਾਰ 'ਮੱਧਪ' ਇੰਜ ਪੰਚਮ ਸੁਰ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਲਗਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਸ਼ੁੱਧ ਮੱਧਮ ਆਰੋਹ ਤੇ ਅਵਰੋਹ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਅੰਤਰੇ ਦਾ ਉਠਾਵ ਅਕਸਰ "ਪ, ਮੱਧਪ, ਸ, ਜੁਪ ਪ, ਸ, ਸ ਨਧ, ਸ ਰ ਸ" ਇੰਜ ਸਿੱਧਾ ਪੰਚਮ ਤੋਂ ਖੜਜ ਤੇ ਜਾਈਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਰਾਗ ਦੀ ਜਾਤੀ ਭਾਵੇਂ ਸੰਪੂਰਣ ਹੈ, ਪਰ ਤਾਂ ਵੀ "ਸ ਰ ਗ ਮ ਪ, ਜਾਂ ਪ, ਨ ਧ, ਨ ਸ" ਇੰਜ ਆਰੋਹ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ

ਨ

ਚਾਹੀਦਾ। ਸਗੋਂ "ਸ, ਰਸ, ਗ ਮ ਧ, ਪ, ਸ" ਇੰਜ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਵਰੋਹ ਕਰਨ ਸਮੇਂ "ਸ ਨਧ, ਪ, ਮੱਧਪ, ਗ ਮ ਰ ਸ" ਇੰਜ 'ਗੰਧਾਰ' ਵਕ੍ਰ ਕਰ ਕੇ ਲਾਉਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਨਿਖਾਦ ਸੁਰ ਨੂੰ ਧੈਵਤ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਲਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਭਾਵ, ਧੈਵਤ ਨਿਖਾਦ ਆਸਰੇ ਰਹੇਗਾ। ਕਦੇ ਕਦੇ ਕੋਮਲ ਨਿਖਾਦ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ 'ਕਣ' ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਭੀ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਮੀਰ ਆਪਣੇ ਖੜੇ ਸੁਰਾਂ ਦੇ ਕਾਰਣ ਅਤੇ 'ਧੈਵਤ' ਤੇ ਨਿਖਾਦ ਜਾਂ ਖੜਜ ਦਾ ਕਣ ਲਾਉਣ ਨਾਲ ਓਜ ਭਰਪੂਰ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰ ਕੇ ਸੰਗੀਤ ਵਿਦਵਾਨ (ਗਾਇਕ) ਇਸ ਨੂੰ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਤੇ ਬੀਰ-ਰਸ ਦਾ ਰਾਗ ਮੰਨਦੇ ਹਨ।

ਸੁਰ-ਵਿਸਥਾਰ (ਆਲਾਪ)

੧. ਸ—ਰਸ, ਗ ਮ ਧ—ਪ, ਮੱਧ, ਗ, ਮਪ ਗਮਰ, ਸ—ਸ (ਸ) ਧ—ਪ ਪ ਸ, ਰਸ—।
੨. ਸ—ਰਸ, ਗਮਰ—ਸ, ਗਮਪ, ਗਮਰ—ਸ—ਗਮਧ—ਪ, ਗਮਰ, ਗਮਪ, ਗਮਰ—ਸ, ਗਮਧ—ਪਧਮੱਧ, ਗਮਪ ਗਮਧ—ਪ, ਗ—ਮਪਗਮਰ—ਸ, ਗਮਰ, ਗਮਧ—ਪ, ਗਮਰ, ਸ।
੩. ਗ—ਮ ਧ—ਪ, ਮੱਧ (ਪ) ਗ—ਮਰ, ਗਮਪਗਮਧ—ਪ, ਗਮ (ਮ) ਰਸਰ—ਸ, ਗਮਧ, ਧ—ਪ, ਮੱਧ, ਮੱਧਮੱਧ (ਪ) ਗ—ਮਧ—ਗ—ਮਰ—ਰਗਮ, ਗਮਧ ਪ, ਗਮਰ, ਗਮਧ—ਪਧਮੱਧਗ—ਸੰ ਨ ਮ ਧ, ਧ—ਪ, ਮੱਧ, ਮੱਧਧ, ਧਪਮੱਧਗ—ਮਰ—ਰਗਮਧ—ਗਮਰ—ਸ—।
੪. ਗਮਧ—ਨਧਸੰ—ਧਪਮੱਧਸੰ—ਨਧ; ਪ, ਮੱਧਧ, ਮੱਧ ਗਮਧ—ਧ, ਪ—ਮੱਧਧਨਸੰ—ਸੰ ਧ—ਪ, ਮੱਧਮੱਧਸੰ—ਰੰਸੰ—ਸੰ ਧ—ਨੁਪ—ਮੱਧ ਧਸੰ—ਨਸੰ—(ਸੰ) ਧ—ਪ, ਗਮਧ—ਧਮੱਧਗਮਧ ਪ ਗ—ਮਰ—ਸ—ਸੰ ਧ—ਨਧ—ਪ, (ਪ) ਗਮ ਧ, ਧ, ਸੰ (ਸੰ) ਨਧਸੰ, ਮੱਧਧ ਮੱਧਸੰ—ਸਰੰਸੰ ਪ ਮੱਧਧਨਸਰੰਸੰ—(ਸੰ) ਧਸੰ, ਧ—ਪ, ਮੱਧਧ ਮੱਧਗਮਰ—ਰਗਮਧ—ਨਧ ਸੰ—ਸਰੰਸੰ ਧ—ਮੱਧਧ ਮੱਧ ਪਗ—ਮਰ ਸ—।

ਮ ਨ ਨ ਪ ਨ ਪ
 ੫. ਪ—ਪ ਸ—ਧ ਧਸ—ਮੱਧਮੱਧਸ—ਧਨਸਰ—ਸ ਧ, ਪ, ਮੱਧਸ—ਸਰਸ—ਸਗ—ਮਰ, ਸ—
 ਧਨਸਰਸਧ—ਪ, ਮੱਧਨਸਰ—ਸ, ਗਮਰ, ਸ—ਧ ਧ ਸ, ਰਸ—ਗ—ਗਮਰ, ਧ—ਧ, ਧਸ—
 ਪ ਨ ਨ ਨ ਪ ਪ
 ਮੱਧਸ—ਸਰਸ, ਗਮਰ—ਸਰਸਧ—ਪ, ਮੱਧਗਮ ਧ—ਧਸ—ਧ—ਮੱਧ, ਗ—ਗਮਪਗਮਰ—ਸ,
 ਪ ਨ ਨ ਨ
 ਸਰਸ, ਗਮਰਸ, ਗਮਪਗਮਰ, ਗਮਧ, ਗਮਰਸ, ਗਮਧ, ਪਸ—ਧ—ਮੱਧਗਮਰਸ—ਗਮਪਗਮ ਧ,
 ਨ ਮ ਨ ਪ
 ਸ—ਸਰਸ ਧ, ਪ ਮੱਧਮੱਧਗਮਰ, ਸ—ਪ ਸ—ਸਰਸ—ਗਮਰਸ—(ਸ) ਧ, ਪ—ਮੱਧ
 ਮੱਧਗਮਰ, ਸ — ।

ਹਮੀਰ ਰਾਗ ਦੀਆਂ ਤਾਨਾਂ (ਸ਼ਬਦ ਗੀਤ ਨੰ: ੧)

ਅਸਥਾਈ

	੦	੧	੨	੩	੪	੫	੬	੭	੮	੯	੧੦
	ਪ	ਮ	ਪ	ਪ	ਗ	ਮ	ਗ	ਮ	×	੨	
੧.	ਹ	ਮਾ	ਰੈ	ਇਹ	ਕਿ	ਰ	ਪਾ	੬	ਮੱਧ ਧਨ ਸੰਨ ਧਪ	ਗਮ ਧਪ ਗਮ ਰਸ	
੨.	.	.	.	.	.	.	ਨਸ	ਗਮ	ਧਨ ਸਰ ਸੰਨ ਧਪ	ਗਮ ਧਪ ਗਮ ਰਸ	
੩.	ਨਸ	ਗਮ	ਧਨ	ਸਰ	ਸੰਨ	ਧਪ	ਗਮ	ਰਸ	ਰਰ ਸੰਨ ਧਪ ਮੱਧ	ਗਮ ਧਪ ਗਮ ਰਸ	
੪.	ਧਨ	ਰਸ	ਨਧ	ਮੱਧ	ਧਨ	ਸਰ	ਗਮ	ਰਸ	ਧਨ ਸੰਨ ਧਪ ਮੱਧ	ਗਮ ਧਪ ਧਨ ਸੰਨ ਗਮ ਧਪ ਗਮ ਰਸ	
੫.	ਨਸ	ਰ,	ਧਪ	ਮੱਧ	ਸ,	ਧਪ	ਮੱਧ	ਨ,	ਨਸ ਧਪ ਮੱਧ ਧਨ ਧਪ ਮੱਧ ਗਮ ਧ,	ਸਰ ਨਸ ਗਮ ਰਸ ਗਮ ਧਪ ਗਮ ਰਸ	
੬.	ਧਪ	ਪਪ	ਮੱਧ	ਧਪ	ਸਰ	ਗਮ	ਰਰ	ਸਸ,	ਸਰ ਗਮ ਪਪ ਗਮ ਧਪ ਨਧ ਸੰਨ ਧਪ	ਰਰ ਸਸ, ਸਰ ਗਮ ਮੱਧ ਧਪ ਗਮ ਰਸ	
੭.	ਧਨ	ਸ,ਧ	ਨਸ,	ਧਨ	ਸਰ	ਸੰਨ	ਧਪ	ਮੱਧ	ਗਮ ਰਸ, ਨਸ ਗਮ	ਧਪ ਧ, ਮੱਧ ਨਧ ਪਧ ਮੱਧ ਗਮ ਰਸ	
੮.	ਧਨ	ਸਰ	ਨਸ	ਧਪ	ਮੱਧ	ਗਮ	ਰਸ	ਨਸ,	ਗਮ ਧਪ ਮੱਧ ਗਮ	ਧਨ ਸਰ ਨਸ ਗਮ	
	ਪਗ	ਮਰ	ਸਰ	ਨਸ	ਧਪ	ਮੱਧ	ਗਮ	ਰਸ,	ਨਸ ਗਮ ਪਧ, ਨਸ	ਗਮ ਪਧ, ਨਸ ਗਮ	

ਅੰਤਰਾ

		ਪ	ਪ	ਪ	ਧ	—	ਪ	ਪ					
੧.	*	ਬਿਨ	ਮਿ	ਲ	ਬੇ	ਫ	ਨਾ	ਫ	ਸ਼ਰੰ	ਸੰਨ	ਧਪ	ਮੱਪ	ਗਮ ਧਪ ਧਨ ਸੰ.
੨.	*	.	.	.	ਧਨ	ਸਰੰ	ਸੰਨ	ਧਪ	ਗਮ	ਧਪ	ਗਮ	ਰਸ,	ਗਮ ਧਪ ਧਨ ਸੰ.
੩.		ਧਨ	ਸੰਨ	ਧਪ	ਮੱਪ	ਗਮ	ਧਪ	ਗਮ	ਰਸ	ਗਮ	ਧਪ	ਸੰ,	ਗਮ ਧਪ ਸੰ,
੪.		ਧਪ	ਮੱਪ	ਗਮ	ਰਸ	ਧਨ	ਸਰ	ਸੰ,	ਸਰ	ਗਮ	ਗ,	ਗਮ	ਪਧ
੫.		ਸੰ,ਧ	ਨਸੰ,	ਧਨ	ਸਰੰ	ਸੰਨ	ਧਪ	ਗਮ	ਪ,ਗ	ਧਨ	ਸੰਨ	ਧਪ,	ਧਨ
੬.		ਧਪ,	ਨਧ	ਨਧ	ਪਮੰ,	ਧਪ	ਧਪ	ਗਮ	ਰਸ,	ਗਰੰ	ਗਰੰ	ਸੰਨ,	ਰੰਸੰ
੭.		ਸਨ	ਰਸ	ਗਰ	ਮਗ	ਸਰੰ	ਸੰਸੰ,	ਨਸੰ	ਨਨ,	ਧਨ	ਧਧ,	ਪਧ	ਪਪ,
੮.		ਰੰਸੰ	ਸੰਨ	ਨਧ	ਧਪ	ਪਮੰ	ਮਗ	ਗਰ	ਰਸ,	ਸਰ	ਸਗ	ਫਗ,	ਮਗ
		ਫਸੰ,	ਮਮੰ	ਰੰ,ਮੰ	ਮਰੰ	ਸੰਸੰ,	ਧਧ	ਪ,ਧ	ਧਪ	ਮੱਪ,	ਮਮ	ਰ,ਮ	ਮਰ

੧. ਰਾਗ ਹਮੀਰ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਹਮਾਰੈ ਇਹ ਕਿਰਪਾ ਕੀਜੈ ॥

ਅਲਿ ਮਕਰੰਦ ਚਰਨ ਕਮਲ ਸਿਉ ਮਨੁ ਫੇਰਿ ਫੇਰਿ ਰੀਝੈ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥

ਆਨ ਜਲਾ ਸਿਉ ਕਾਜੁ ਨ ਕਛੁਐ ਹਰਿ ਬੂੰਦ ਚਾਤ੍ਰਕ ਕਉ ਦੀਜੈ ॥੧॥

ਬਿਨੁ ਮਿਲਬੇ ਨਾਹੀ ਸੰਤੋਖਾ ਪੇਖਿ ਦਰਸਨੁ ਨਾਨਕ ਜੀਜੈ ॥੨॥

(ਕਲਿਆਣੁ ਮ: ਪ, ਪੰਨਾ ੧੩੨੧)

ਅਸਥਾਈ

੦				੩				×			੨			ਪ ਧ ਹ
	ਪ	ਮੱ	ਪ	ਪ	ਗ	ਮ	ਗ	ਮ	ਸੰ					
	ਮਾ	ਫ	ਰੈ	ਇਹ	ਕਿ	ਰ	ਪਾ	ਫ	ਕੀ	ਫ	ਫ	ਨ	ਧਨ	ਸੰ
										ਫ	ਫ	ਫ	ਜੈਫ	ਫ
										ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ

ਪ	ਮੱ	ਪ	ਪ	ਗ	ਮ	ਗ	ਮ	ਸੰ	—	—	—	ਪ	ਮੱ	ਪ	—
ਮਾ	ਭ	ਰੈ	ਇਹ	ਕਿ	ਰ	ਪਾ	ਭ	ਕੀ	ਭ	ਭ	ਭ	ਜੈ	ਭ	ਭ	ਭ
—	ਪ	ਗ	ਗ	ਗਮ	ਪਧ	ਮੱ	ਪ	ਪ	ਗ	ਗ	ਮ	ਰ	ਸ	ਰ	ਸ
ਭ	ਅਲਿ	ਮ	ਕ	ਰੰਭ	ਭਭ	ਦ	ਭ	ਚ	ਚ	ਨ	ਕ	ਮ	ਲ	ਸਿਉ	ਭ
—	ਸੰ	ਸੰ	ਨ	ਧ	ਨ	ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਨ	ਧ	ਨ	ਧਨ	ਸੰ	ਨ	ਧ
ਭ	ਮ	ਨ	ਫੇ	ਭ	ਰ	ਫੇ	ਰ	ਰੀ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭੈਭ	ਭ	ਭ;	ਹ

ਅੰਤਰਾ

ਪ	ਪ	ਪ	ਧ	—	ਪ	ਪ	ਸੰ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	—
ਆ	ਨ	ਜ	ਲਾ	ਭ	ਸਿ	ਉ	ਕਾ	ਭ	ਜ	ਨ	ਕ	ਛੁ	ਐ	ਭ	ਭ
ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਨ	ਧ	ਨ	ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਨ	ਧ	ਨ	ਧਨ	ਸੰ	ਨ	ਧ
ਹਰਿ	ਬੁ	ਦ	ਚਾ	ਤ੍ਰਿ	ਕ	ਕਉ	ਭ	ਦੀ	ਭ	ਭ	ਭ	ਜੈਭ	ਭ	ਭ;	ਹਮਾਰੈ

—ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ।

ਨੋਟ—ਇਸ ਟਿਯੂਨ (ਤਰਜ਼) ਤੇ ਹੋਰ ਵੀ ਸ਼ਬਦ ਲਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਟਿਯੂਨ ਹੈ।

੨. ਰਾਗ ਹਮੀਰ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਹਰਿ ਕੇ ਦਰਸਨ ਕੋ ਮਨਿ ਚਾਉ ॥

ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਸਤ ਸੰਗਿ ਮਿਲਾਵਹੁ ਤੁਮ ਦੇਵਹੁ ਅਪਨਾ ਨਾਉ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਕਰਉ ਸੇਵਾ ਸਤ ਪੁਰਖ ਪਿਆਰੇ ਜਤ ਸੁਨੀਐ ਤਤ ਮਨਿ ਰਹਸਾਉ ॥

ਵਾਰੀ ਫੇਰੀ ਸਦਾ ਘੁਮਾਈ ਕਵਨੁ ਅਨੂਪੁ ਤੇਰੇ ਨਾਉ ॥ ੧ ॥

ਸਰਬ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਹਿ ਸਗਲ ਸਮਾਲਹਿ ਸਗਲਿਆ ਤੇਰੀ ਛਾਉ ॥

ਨਾਨਕ ਕੇ ਪ੍ਰਭ ਪੁਰਖ ਬਿਧਾਤੇ ਘਟਿ ਘਟਿ ਤੁਝਹਿ ਦਿਖਾਉ ॥ ੨ ॥

(ਕੇਦਾਰਾ, ਮਹਲਾ ੫, ਪੰਨਾ ੧੧੨੦)

ਅਸਥਾਈ

੦	ਨ	ਸੰ	ਧ	੩	ਪ	ਪ	×	੨	ਨ	—	ਪ	—
ਹ	ਰਿ	ਕੇ	ਭ	ਮੱ	ਪ	ਗ	ਸੰ	ਧ	ਭ	ਮ	ਨ	ਭ
ਪ	ਮ	ਧ	ਧ	ਦ	ਰ	ਸ	ਨ	ਕੋ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ
ਗ	ਰ	ਕਿ	ਰ	ਪ	ਧ	ਪ	ਪ	ਗ	—	ਮ	ਰ	ਸ
ਕ	ਰ	ਕਿ	ਰ	ਪਾ	ਭ	ਸ	ਤ	ਸੰ	ਭ	ਗ	ਮਿ	ਲਾ
									ਭ	ਭ	ਭ	ਵਹੁ
									ਭ	ਭ	ਭ	ਭ

ਨ	ਸ	—	ਮ	ਗ	ਪ	ਮੱ	ਧ	ਪ	ਪ	ਸੰ	ਸੰ	ਧ	—	ਧਨ	ਸਰੰ	ਸੰ	—
ਤੁ	ਸ	ਸ	ਸ	ਦੇ	ਸ	ਵਹੁ	ਸ	ਅ	ਪ	ਨਾ	ਸ	ਨਾ	ਸ	ਸ	ਸ	ਉ	ਸ

ਅੰਤਰਾ

ਮੱ	ਪ	ਪ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	—	ਰੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਨ	ਧ	ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਨ	ਧ	ਪ
ਕ	ਰਉ	ਸ	ਸੇ	ਵਾ	ਸ	ਸ	ਤ	ਪੁ	ਰ	ਖ	ਪਿ	ਆ	ਸ	ਰੇ	ਸ	ਰੇ	ਸ
ਮੰ	ਗੰ	ਗੰ	ਮੰ	ਰੰ	ਨ	ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਨ	ਧ	ਧ	ਪ	ਪ	ਧਨ	ਸਰੰ	ਸੰ
ਜ	ਤ	ਸੁ	ਨੀ	ਐ	ਸ	ਤ	ਤ	ਮ	ਨ	ਰ	ਹ	ਸਾਂ	ਸ	ਉ	ਸ	ਉ	ਸ

—ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ ।

੩. ਰਾਗ ਹਮੀਰ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਪ੍ਰਿਅ ਕੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਪਿਆਰੀ ॥

ਮਗਨ ਮਨੈ ਮਹਿ ਚਿਤਵਉ ਆਸਾ ਨੈਨਹੁ ਤਾਰ ਤੁਹਾਰੀ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਓਇ ਦਿਨ ਪਹਰ ਮੂਰਤ ਪਲ ਕੈਸੇ ਓਇ ਪਲ ਘਰੀ ਕਿਹਾਰੀ ॥

ਖੂਲੇ ਕਪਟ ਧਪਟ ਬੁਝਿ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਜੀਵਉ ਪੇਖਿ ਦਰਸਾਰੀ ॥ ੧ ॥

ਕਵਨੁ ਸੁ ਜਤਨੁ ਉਪਾਉ ਕਿਨੇਹਾ ਸੇਵਾ ਕਉਨ ਬੀਚਾਰੀ ॥

ਮਾਨੁ ਅਭਿਮਾਨੁ ਮੋਹੁ ਤਜਿ ਨਾਨਕ ਸੰਤਹ ਸੰਗਿ ਉਧਾਰੀ ॥ ੨ ॥

(ਕੇਦਾਰਾ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੧੧੨੦)

ਅਸਥਾਈ

੦	ਪ	ਮੱ	ਪ੍ਰਿ	ਗ	ਮ	ਨ	ਸੰ	ਨੈ	—	ਸੰ	ਨ	ਧ	ਪ	ਧਨ	ਸਰੰ	ਸੰ	ਧ
ਪ	ਅ	ਕੀ	ਸ	ਗ	ਧ	ਪ	—	ਗ	ਗ	ਮ	ਰ	ਸ	ਰ	ਸ	—	ਧ	ਪ
ਮੱ	ਪ	ਪ	ਧ	ਮੱ	ਪ	ਗ	ਮ	ਧ	—	—	ਪ	ਧਨ	ਸਰੰ	ਸੰ	ਧ	ਪ	ਧ
ਪ੍ਰਿ	ਅ	ਕੀ	ਸ	ਪ੍ਰਿ	ਸ	ਤ	ਪਿ	ਆ	ਸ	ਸ	ਸ	ਰੀ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ
ਗ	ਗ	ਮ	ਰ	ਗ	ਧ	ਪ	—	ਗ	ਗ	ਮ	ਰ	ਸ	ਰ	ਸ	—	ਧ	ਪ
ਮ	ਗ	ਨ	ਮ	ਨੈ	ਸ	ਮਹਿ	ਸ	ਚਿ	ਤ	ਵਉ	ਸ	ਆ	ਸ	ਸਾ	ਸ	ਧ	ਪ
ਨ	—	ਸੰ	ਨ	ਧ	ਨ	ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਨ	ਧ	ਪ	ਧਨ	ਸਰੰ	ਸੰ	ਧ	ਪ	ਧ
ਸੰ	ਸ	ਨਹੁ	ਸ	ਤਾ	ਸ	ਰ	ਤ	ਹਾ	ਸ	ਸ	ਸ	ਰੀ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ
ਨੈ	ਸ	ਨਹੁ	ਸ	ਤਾ	ਸ	ਰ	ਤ	ਹਾ	ਸ	ਸ	ਸ	ਰੀ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ

ਅੰਤਰਾ

ਪ	ਪ	ਪ	ਪ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ	—
ਓ	ਇ	ਦਿ	ਨ	ਪ	ਹ	ਰ	ਮੂ	ਰ	ਤ	ਪ	ਲ	ਕੈ	ਓ	ਸੇ	ਓ
ਮੰ	ਗੰ	ਗੰ	ਮੰ	ਰੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਨ	ਧ	ਪ	ਧਨ	ਸਰੰ	ਸਨ	ਧਪ
ਓ	ਇ	ਪ	ਲ	ਘ	ਰੀ	ਓ	ਕਿ	ਹਾ	ਓ	ਓ	ਓ	ਰੀ	ਓਓ	ਓਓ	ਓਓ

—ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ ।

੪. ਰਾਗ ਹਮੀਰ, ਰੂਪਕ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਕੋਇ ਨ ਚਾਲਸਿ ਸਾਥ ॥

ਦੀਨਾ ਨਾਥ ਕਰੁਣਾਪਤਿ ਸੁਆਮੀ ਅਨਾਥਾ ਕੇ ਨਾਥ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਸੂਤ ਸੰਪਤਿ ਬਿਖਿਆ ਰਸ ਭੁੰਗਵਤ ਨਹ ਨਿਬਹਤ ਜਮ ਕੈ ਪਾਥ ॥

ਨਾਮ ਨਿਧਾਨੁ ਗਾਉ ਗੁਨ ਗੋਬਿੰਦ ਉਧਰੁ ਸਾਗਰ ਕੇ ਖਾਤ ॥ ੧ ॥

ਸਰਨਿ ਸਮਰਥ ਅਕਥ ਅਗੋਚਰ ਹਰਿ ਸਿਮਰਤ ਦੁਖ ਲਾਥ ॥

ਨਾਨਕ ਦੀਨ ਧੂਰਿ ਜਨ ਬਾਂਛਤ ਮਿਲੈ ਲਿਖਤ ਧੁਰ ਮਾਥ ॥ ੨ ॥

(ਕੇਦਾਰਾ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੧੧੨੦)

ਅਸਥਾਈ

⊕	੧				੨				⊕	੧				੨			
										ਪ	ਮ	ਹ	ਪ	ਪ	ਗ	ਮ	
															ਰਿ	ਬਿ	ਨ
ਸੰ	ਧ	ਧ	ਨ	ਧ	ਧ	ਸੰ	ਸੰਨ	ਧ	ਨੁ	ਪ	ਮ	ਹ	ਪ	ਪ	ਗ	ਮ	
ਕੈ	ਇ	ਨ	ਚਾ	ਓ	ਲ	ਲ	ਸਓ	ਸਾ	ਓ	ਓ	ਓ	ਓ	ਓ	ਓ	ਓ	ਓ	ਨ
ਸੰ	ਧ	ਧ	ਨ	ਧ	ਧ	ਸੰ	ਸੰਨ	ਧ	—	—	ਪ	—	—	—	—	—	
ਕੈ	ਇ	ਨ	ਚਾ	ਓ	ਲ	ਲ	ਸਓ	ਸਾ	ਓ	ਓ	ਓ	ਓ	ਓ	ਓ	ਓ	ਓ	
ਪ	—	ਮ	ਧ	—	ਪ	ਮ	ਪ	ਪ	ਮ	ਰ	ਸ	ਰ	ਸ	ਰ	ਸ	—	
ਗ	ਓ	ਨਾ	ਨਾ	ਓ	ਥ	ਕਰ	ਕਰ	ਣਾ	ਪ	ਤ	ਸੁਆ	ਓ	ਮੀ	ਮੀ	ਓ	ਓ	
ਦੀ																	
ਮ	ਗ	ਮ	ਨ	—	ਨ	ਸੰ	ਸੰ	ਨ	—	ਪ	ਹਰਿ...						
ਅ	ਨਾ	ਓ	ਥਾ	ਓ	ਕੇ	ਓ	ਓ	ਨਾ	ਓ	ਥ							

ਅੰਤਰਾ

ਪ	ਪ	ਪ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਨ	ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਸੰ
ਸੁ	ਤ	ਸੈ	ਪ	ਤ	ਬਿ	ਖਿ	ਆ	ਰ	ਸ	ਭੁ	ਗ	ਵ	ਤ	
ਨ	ਧ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਨ	ਰੰ	ਸੰ	ਨ	ਧ	—	ਪ	—
ਨਹ	ਫ	ਫ	ਨਿ	ਬ	ਹ	ਤ	ਜ	ਮ	ਕੈ	ਪਾ	ਫ	ਫ	ਬ	ਫ
ਪ	ਪ	ਪ	ਧ	—	ਪ	—	ਪ	ਮ	ਰਰ	ਸ	ਰ	ਸ	ਸ	
ਮੱ	ਮ	ਨਿ	ਧਾ	ਫ	ਨ	ਫ	ਗਾ	ਉ	ਗੁਨ	ਗੋ	ਫ	ਬਿੰ	ਦ	
ਨਾ	ਮ	ਨਿ	ਧਾ	ਫ	ਨ	ਫ	ਗਾ	ਉ	ਗੁਨ	ਗੋ	ਫ	ਬਿੰ	ਦ	
ਮ	ਗ	ਮ	ਨ	ਧ	ਧ	ਨ	ਸੰ	ਧ	—	ਪ	ਧ	ਧ	ਨ	ਸੰ
ਉਦ	ਰ	ਸਾ	ਗ	ਰ	ਕੇ	ਫ	ਖਾ	ਫ	ਤ	ਤ	ਹਰਿ	ਬਿ...		

—ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ ।

ਪ. ਰਾਗ ਹਮੀਰ, ਰੂਪਕ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਖਟੁ ਕਰਮ ਕੁਲ ਸੰਜੁਗਤੁ ਹੈ ਹਰਿ ਭਗਤਿ ਹਿਰਦੈ ਨਾਹ ॥

ਚਰਨਾਰਬਿੰਦ ਨ ਕਥਾ ਭਾਵੈ ਸੁਪਚ ਤੁਲਿ ਸਮਾਨਿ ॥ ੧ ॥

ਰੇ ਚਿਤ ਚੇਤਿ ਚੇਤ ਅਚੇਤ ॥

ਕਾਹੇ ਨ ਬਾਲਮੀਕਹਿ ਦੇਖ ॥

ਕਿਸੁ ਜਾਤਿ ਤੇ ਕਿਹ ਪਦਹਿ ਅਮਰਿਓ ਰਾਮ ਭਗਤ ਬਿਸੇਖ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਸੁਆਨ ਸਤ੍ਰ ਅਜਾਤੁ ਸਭ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸਨ ਲਾਵੈ ਹੇਤੁ ॥

ਲੋਗ ਬਪੁਰਾ ਕਿਆ ਸਰਾਹੈ ਤੀਨਿ ਲੋਕ ਪ੍ਰਵੇਸ ॥ ੨ ॥

ਅਜਾਮਲੁ ਪਿੰਗੁਲਾ ਲੁਭਤੁ ਕੁੰਚਰੁ ਗਏ ਹਰਿ ਕੈ ਪਾਸਿ ॥

ਐਸੇ ਦੁਰਮਤਿ ਨਿਸਤਰੇ ਤੂ ਕਿਉ ਨ ਤਰਹਿ ਰਵਿਦਾਸ ॥ ੩ ॥

(ਰਾਗ ਕੇਦਾਰਾ, ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ, ਪੰਨਾ ੧੧੨੪)

ਅਸਥਾਈ

⊕			੧		੨		⊕			੧		੨		
ਨ	ਧ	ਚੇ	ਪ	ਮੱ	ਪ	ਗ	ਮ	ਧ	ਧ	ਨ	ਧ	ਨ	ਸੰ	
	ਫ	ਫ	ਤਿ	ਚੇ	ਫ	ਤ	ਅ	ਚੇ	ਫ	ਰੇ	ਫ	ਚਿ	ਤ	

ਨ	—	ਪ	ਪ	ਗ	ਮ	ਸ	—	—	ਮ	—	—	—
ਧ	ਫ	ਤਿ	ਚ	ਤ	ਅ	ਧ	ਫ	ਫ	ਪ	ਫ	ਫ	ਫ
ਚੇ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ
ਗ	ਗ	ਰ	ਗ	ਧ	ਪ	ਗ	ਮ	ਰ	ਸ	—	—	ਸ
ਕਾ	ਹੇ	ਨ	ਬਾ	ਫ	ਫ	ਮੀ	ਫ	ਕਹਿ	ਦੇ	ਫ	ਫ	ਖ
ਨ	ਸ	—	ਰ	ਰ	ਸ	ਨ	ਧ	ਪ	ਸ	ਸ	ਸ	—
ਸ	ਸ	ਫ	ਜਾ	ਤਿ	ਫ	ਧ	ਧ	ਦਹਿ	ਅ	ਮ	ਰਿਓ	ਫ
ਕਿ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਕਿਹ	ਧ	ਧ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ
ਸ	—	ਸ	ਨ	ਧ	ਰ	ਨ	—	ਪ	ਰੇ	ਚਿਤ...		
ਰਾ	ਫ	ਮ	ਫ	ਗ	ਤ	ਧ	ਫ	ਖ				

ਅੰਤਰਾ

ਮ	ਪ	ਪ	ਧ	ਧ	ਪ	ਧ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	—	ਸ	ਸ
ਖ	ਟ	ਕ	ਰ	ਮ	ਸੰ	ਫ	ਜੁ	ਫ	ਤ	ਚੈ	ਫ	ਹ	ਰਿ
ਸ	ਨ	ਨ	ਸ	ਸ	ਸ	—	ਨ	ਰ	ਸ	ਸ	ਫ	ਨੁ	—
ਧ	ਧ	ਧ	ਹਿ	ਰ	ਦੈ	ਫ	ਸ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਪ	ਫ
ਭ	ਗ	ਤ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਨਾ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ
ਪ	ਪ	ਪ	ਧ	—	ਪ	ਪ	ਪ	ਮ	ਰ	ਸ	ਰ	ਸ	—
ਮ	ਨਾ	ਰ	ਬਿੰ	ਫ	ਦ	ਨ	ਗ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਵੈ	ਫ
ਚਰ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਕ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ
ਮ	ਗ	ਮ	ਨ	—	ਨ	ਸ	ਨ	—	ਪ	ਰੇ	ਚਿਤ...		
ਸੁ	ਪ	ਚ	ਫ	ਫ	ਲ	ਸ	ਧ	ਫ	ਨ				

—ਸਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ। (ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੬. ਰਾਗ ਹਮੀਰ, ਸੁਲਛਾਕ (ਦਰੁੱਤ ਲਯ)

ਬਿਸਰਤ ਨਾਹਿ ਮਨ ਤੇ ਹਰੀ ॥

ਅਬ ਇਹ ਪ੍ਰੀਤਿ ਮਹਾ ਪ੍ਰਬਲ ਭਈ ਆਨ ਬਿਖੈ ਜਰੀ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਬੂੰਦ ਕਹਾਂ ਤਿਆਗਿ ਚਾਤ੍ਰਕ ਮੀਨ ਰਹਤ ਨ ਘਰੀ ॥

ਗੁਨ ਗੋਪਾਲ ਉਚਾਰੁ ਰਸਨਾ ਦੇਵ ਇਹ ਪਰੀ ॥ ੧ ॥

ਮਹਾ ਨਾਦ ਕੁਰੰਕ ਮੋਹਿਓ ਬੇਧਿ ਤੀਖਨ ਸਰੀ ॥

ਪ੍ਰਭ ਚਰਨ ਕਮਲ ਰਸਾਲ ਨਾਨਕ ਗਾਠਿ ਬਾਂਧਿ ਧਰੀ ॥ ੨ ॥

(ਕੇਦਾਰ ਮਹਲਾ ੫, ਪੰਨਾ ੧੧੨੧)

ਅਸਥਾਈ

×	੦			੨			੩			੦	
		ਨ	ਧ	ਪ	ਮ	ਮ	ਪ	ਗ	ਗ	ਸ	ਰੰ
		ਧ	ਹਿ	ਸ	ਸ	ਸ	ਮ	ਨ	ਬ	ਰ	ਤ
ਸੰ		ਨ	ਧ	—	ਪ	—	ਪ	ਮ	ਪ	ਪ	ਮ
ਨਾ	ਸੰ	ਧ	ਹਿ	ਸ	ਸ	ਸ	ਮ	ਨ	ਨ	ਗ	ਹ
	ਸ	ਹਿ								ਤੇ	
ਸੰ	—	—	—	ਪ	—	—	ਪ	ਗ	ਗ	ਗ	ਰ
ਧ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ;	ਸ;	ਅ	ਬ	ਬ	ਇ	ਹ
ਰੀ											
ਗਮ	ਪਧ	ਮੱ	ਪ	—	—	ਪ	ਪ	—	—	ਮ	ਰ
ਪ੍ਰੀਤ	ਸਸ	ਤ	ਤ	ਸ	ਸ	ਮ	ਗ	ਸ	ਸ	ਪ੍ਰ	ਸ
							ਹਾ				
ਸ	ਰ	ਸ	ਸ	—	—	—	ਸੰ	—	—	—	ਨ
ਬ	ਲ	ਭ	ਈ	ਸ	ਸ	ਸ	ਆ	ਸ	ਸ	ਸ	ਨ
ਧ	ਨ	ਸੰ	ਰ	ਨ	ਸੰ	—	ਪ	ਪ	ਗ	ਮ	
ਬਿ	ਖੈ	ਸ	ਜ	ਰੀ	ਰੀ	ਸ,	ਮ	ਨ	ਤੇ	ਹੀ	—ਬਿਸ..

ਅੰਤਰਾ

ਮੰ	ਧ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	—	—	—	—
ਪ	ਦ	ਸ	ਦ	ਕ	ਹਾ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ
ਬੂੰ									

ਧ	ਨ	ਘ	ਰੰ	ਸੰਨ	ਸੰ	ਨ	ਧ	ਪ	—
ਤਿਆ	ਫ	ਫ	ਗ	ਚਾਫ	ਫ	ਤ੍ਰਿ	ਕ	ਫ	ਫ
ਮੰ	—	—	ਮੰ	ਰੰ	ਰੰ	ਸੰ	—	—	—
ਗੰ	ਫ	ਫ	ਨ	ਰ	ਚ	ਤ	ਫ	ਫ	ਫ
ਮੀ									
ਧ	ਨ	ਸੰ	ਰੰ	ਨ	—	ਪ	ਪ		
ਰਹ	ਤ	ਨ	ਘ	ਸੰ	ਫ	ਮ	ਨ	ਤੇ ਹਰੀ...	

—ਥਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ । (ਸ੍ਰਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੭. ਰਾਗ ਹਮੀਰ, ਇਕਤਾਲਾ (ਦਰੁੱਤ ਲਯ)

ਹਮਾਰੀ ਪਿਆਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ॥

ਗੁਰਿ ਨਿਮਖ ਨ ਮਨ ਤੇ ਟਾਰੀ ਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਦਰਸਨ ਪਰਸਨ ਸਰਸਨ ਹਰਸਨ ਰੰਗਿ ਰੰਗੀ ਕਰਤਾਰੀ ਰੇ ॥ ੧ ॥

ਖਿਨੁਰਮ ਗੁਰਗਮ ਹਰਿਦਮ ਨਹ ਜਮ, ਹਰਿ ਕੰਠਿ ਨਾਨਕ ਉਰਿ ਹਾਰੀ ਰੇ॥੨॥

(ਰਾਗ ਆਸਾ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੪੦੪)

ਅਸਥਾਈ

×		੦		੨	ਧ	੦	੩	੪	
				ਨ	ਧ	ਪ	ਪ	ਮ	ਗ
				ਗੁ	ਰ	ਨਿਮ	ਨ	ਮ	ਨ
ਨ	ਧ	ਧ	ਸੰ	ਨ	ਧ	ਪ	ਪ	ਮ	ਗ
ਟਾ	ਰੀ	ਰੇਫ	ਫ,	ਗੁ	ਰ	ਨਿਮ	ਨ	ਮ	ਨ
ਗ	ਗ	ਰ	ਗਮ	ਪਧ	ਪ	ਮ	ਰ	ਸ	ਰ
ਹ	ਮਾ	ਰੀ	ਪਿਆ	ਫਫ	ਰੀ	ਅੰ	ਤ	ਧਾ	ਫ
ਸੰ	ਧ	ਨ	ਸੰ	ਨ	ਧ	ਪ	ਪ	ਮ	ਗ
ਨਿਮ	ਖ	ਨ	ਮ	ਨ	ਤੇ	ਨਿਮ	ਨ	ਮ	ਨ

ਅੰਤਰਾ

ਪ	ਪ	ਪ	ਧ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਨ	ਰੰ	ਸੰ	ਸੰ
ਦਰ	ਸ	ਨ	ਪ੍ਰ	ਸ	ਨ	ਸਰ	ਸ	ਨ	ਹਰ	ਸ	ਨ

ਨ	ਧ	ਨ	ਸੰ	ਨ	ਧ	ਪ	ਮੱ	ਪ	ਮ	ਗ	ਮ
ਰੰ	ਗ	ਰੰ	ਗੀ	ਠ	ਠ	ਰੰ	ਗ	ਰੰ	ਗੀ	ਕ	ਰ

ਨ	ਧ	ਧਨ	ਸੰ
ਤਾ	ਰੀ	ਰੇਠ	ਠ;

ਗੁਰ ਨਿਮਖ... ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਭੀ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ ।

ਨੋਟ—ਇਹ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਟਿਯੂਨ ਹੈ ।

੮. ਰਾਗ ਹਮੀਰ, ਚਾਰਤਾਲ (ਬਿਲੰਬਿਤ ਲਯ)

ਹੇ ਅਜਿਤ ਸੂਰ ਸੰਗ੍ਰਾਮੰ ਅਤਿ ਬਲਨਾ ਬਹੁ ਮਰਦ ਨਹ ॥

ਗਣ ਗੰਧਰਵ ਦੇਵ ਮਾਨੁਖੰ ਪਸੁ ਪੰਖੀ ਬਿਮੋਹਨਹ ॥

ਹਰਿ ਕਰਣਹਾਰੰ ਨਮਸਕਾਰੰ ਸਰਣਿ ਨਾਨਕੁ ਜਗਦੀਸੁਰਹ ॥ ੪੫ ॥

(ਸਲੋਕ ਸਹਸਕ੍ਰਿਤੀ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੧੩੫੮)

ਅਸਥਾਈ

×	੦	੨	੦	੩	੪
				ਪ ਮੱ ਹੇ	ਪ ਗ ਮ ਤ
ਨ	ਧ	ਨ	ਨ	ਪ	ਪ
ਧ	—	ਧ	ਧ	ਮੱ	ਮ
ਸੂ	ਠ	ਰੰ	ਗੀ	ਹੇ	ਤ
ਨ	ਧ	ਨ	ਨ	ਸੰ	ਪ
ਧ	—	ਧ	ਧ	ਮੰ	ਮ
ਸੂ	ਠ	ਰੰ	ਗੀ	ਅ	ਲ
ਧ	—	ਪ	ਗ	ਨ	ਮ
ਨਾ	ਠ	ਬਹੁ	ਮ	ਸ	ਸ
			ਰ	ਗ	ਗੰ
ਰ	ਰ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ
ਧਰ	ਬ	ਦੇ	ਵ	ਪ	ਪ
			ਮਾ	ਧ	ਰ
			ਨੁ	ਪੁ	ਪੁ
			ਠ	ਖੰ	ਸੁ
ਨ	ਸੰ	ਨ	ਨ	ਸ	ਸ
ਸ	ਠ	ਧ	ਧ	ਪ	ਪ
ਖੀ	ਠ	ਸੰ	ਠ	ਧ	ਧ
				ਠ	ਧ

ਅੰਤਰਾ

ਮ	—	ਪ	ਸ	ਸ	ਸ	ਨ	—	ਰ	ਸ	—	—
ਪ	—	ਪ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	—	ਰ	ਸ	—	—
ਹ	—	ਰ	ਕ	ਰ	ਣ	ਹ	—	ਰ	ਰ	—	—
ਸ	ਨ	—	ਸ	—	ਰ	ਸ	—	ਨ	ਸ	—	ਪ
ਧ	ਧ	—	ਸ	—	ਰ	ਸ	—	ਨ	ਧ	—	ਪ
ਨ	ਮ	—	ਸ	—	ਰ	ਕ	—	ਨ	ਰ	—	ਪ
ਪ	ਗ	ਮ	ਧ	—	ਪ	ਪ	—	ਰ	ਸ	—	—
ਗ	ਗ	ਮ	ਧ	—	ਪ	ਗ	—	ਰ	ਸ	—	—
ਸ	ਰ	—	ਣ	—	ਸ	ਨ	—	ਨ	ਕ	—	—
ਨ	—	ਨ	—	ਨ	ਨ	ਨ	—	ਨ	—	—	—
ਸ	ਸ	ਸ	ਧ	ਸ	ਸ	ਧ	—	ਨ	—	—	—
ਜ	ਗ	ਦੀ	—	ਸ	ਰ	—	—	ਨ	—	—	—

ਨੋਟ—ਧੁਰਧੁਰ ਗਾਉਣ ਸਮੇਂ ਨਾਅ, ਦੁਗੁਨ ਆਦਿ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

੯. ਰਾਗ ਹਮੀਰ, ਭਾਨਮਤੀ ਜਾਂ ਸਵਾਰੀ ਚਾਰਤਾਲ (ਬਿਲੰਬਿਤ ਲਯ)

ਜੋ ਨਹੁ ਦੁਖ ਮੈ ਦੁਖ ਨਹੀ ਮਾਨੈ ॥

ਸੁਖ ਸਨੇਹੁ ਅਰ ਭੈ ਨਹੀ ਜਾ ਕੈ ਕੰਦਨ ਮਾਟੀ ਮਾਨੈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਨਹ ਨਿੰਦਿਆ ਨਹ ਉਸਤਤਿ ਜਾ ਕੈ ਲੋਭ ਮੋਹੁ ਅਭਿਮਾਨਾ ॥

ਹਰਖ ਸੋਗ ਤੇ ਰਹੈ ਨਿਆਰਉ ਨਾਹਿ ਮਾਨ ਅਪਮਾਨਾ ॥੧॥

ਆਸਾ ਮਨਸਾ ਸਗਲ ਤਿਆਗੈ ਜਗ ਤੇ ਰਹੈ ਨਿਰਾਸਾ ॥

ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧੁ ਜਿਹ ਪਰਸੈ ਨਾਹਨਿ ਤਿਹ ਘਟਿ ਬ੍ਰਹਮੁ ਨਿਵਾਸਾ ॥੨॥

ਗੁਰ ਕਿਰਪਾ ਜਿਹ ਨਰ ਕਉ ਕੀਨੀ ਤਿਹ ਇਹ ਜੁਗਤਿ ਪਛਾਨੀ ॥

ਨਾਨਕ ਲੀਨ ਭਇਓ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿਉ ਜਿਉ ਪਾਨੀ ਸੰਗਿ ਪਾਨੀ ॥੩॥

(ਸੋਰਠਿ ਮ: ੯, ਪੰਨਾ ੬੩੩)

ਅਸਥਾਈ

×		੨		੩		੪		੫		੬
								ਪ		ਪ
								ਧਨ	ਮੱਪ	ਗਮ
								ਜੋੜ	ਨਰ	ਦੁਖ
ਸ	—	—	ਨ	—	ਸਰ	ਸਰ	ਨਧ	ਪ	ਪ	
ਧ	—	—	ਨ	—	ਸਰ	ਨ ਸ	ਨਧ	ਧਨ	ਮੱਪ	ਗਮ
ਮੈ	—	—	ਖ	—	ਨਹੀ	ਮਾੜ	ਨੈੜ	ਜੋੜ	ਨਰ	ਦੁਖ

ਸੰ	ਧ	ਮੈ	—	ਪ	ਗ	ਗ	ਗਰ	ਗਧ	ਧਪ	—ਪ	ਪ	ਗ	—ਮ	—ਰ
			ੜ		ਸੁ	ਖ	ੜਸ	ਨੇੜ	ਹੁਅ	ੜਰ		ਭੈ	ੜਨ	ੜਹੀ
ਸਰ	ਸ	ਗਮ	ਧਧ	ਨ	ਨਧ	ਧਨਸਰੰ	ਨ	ਸੰ	ਨਧ					
ਜਾੜ	ਕੈ	ਕੰੜ	ਚਨ	ਮਾੜ	ਟੀੜੜੜ	ਮਾ	ਨੈੜ							

ਅੰਤਰਾ

	ਪਪ	—ਸੰ	—ਸੰ	ਸੰ	—ਸੰ	ਸੰ	ਧਨ	ਸਰੰ	ਸੰ
	ਨਹ	ੜਨਿੰ	ੜਦਿ	ਆ	ੜਨ	ਹ	ਉ,ੜਸ	ਤਤ	ਜਾ
ਸੰਨ	ਧਪ	ਪ	ਪਪ	ਨਧ	ਨਸੰ,ਰੰ	ਸੰ	ਨਧ	ਧਨ	ਮੱਪ
ਕੈੜ	ੜੜ	ਲੋ	ਭਮੋ	ਹੁੜ	ਅੜਭ	ਮਾ	ਨਾੜ,	ਜੋੜ	ਨਰ

ਨੋਟ--ਇਹ ਬੰਦਿਸ਼ (ਟਿਊਨ) ਅਤੀ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਪੁਰਾਤਨ ਹੈ; ਸਿਆਣੇ ਰਾਗੀ-ਰਬਾਬੀ ਠਾਅ, ਦੁਗੁਨ ਤਿਗੁਨ ਆਦਿ ਵੀ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਹੇਠਾਂ ਇਸੇ ਟਿਯੂਨ ਨੂੰ 'ਤਿੰਨਤਾਲ' ਵਿਚ ਨੁਟੇਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਤਿੰਨਤਾਲ (ਲਗ-ਭਗ ਦਰੁੱਤ ਲਯ)

ਅਸਥਾਈ

×				੨				੦				੩			
												ਧ	ਪ	ਪ	ਮ
												ਜੋ	ਮੱ	ਪ	ਗ
													ਨ	ਰ	ਦੁ
ਸੰ	ਧ	ਮੈ	—	ਧ	ਨ	ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਨ	ਧ	ਪ	ਪ	ਮੱ	ਪ	ਗ
	ੜ	ੜ	ੜ	ਦੁ	ਖ	ਨ	ਹੀ	ਮਾ	ੜ	ਨੈ;	ਜੋ	ਨ	ਰ	ਦੁ	ਖ
*	ਗ	ਗ	ਰ	ਗਮ	ਧ	ਪ	ਪ	ਗ	—	ਮ	ਰ	ਸ	ਰ	ਸ	—
*	ਸੁ	ਖ	ਸ	ਨੇੜ	ਹੁ	ਅ	ਰਿ	ਭੈ	ੜ	ਨ	ਹੀ	ਜਾ	ੜ	ਕੈ	ੜ
—	ਸੰ	ਸੰ	ਨ	ਧ	ਨ	ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਨ	ਧ	ਪ				
*	ਕ	ਚ	ਨ	ਮਾ	ੜ	ਟੀ	ੜ	ਮਾ	ੜ	ਨੈ	ਜੋ	ਨਰ...			

ਅੰਤਰਾ

ਪ	ਨਹ	ੜ	ਪ	ਸੰ	ਨਿੰ	ਸੰ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਧ	ਨ	ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਨ	ਪ
				ਦਿਆ	ੜ	ਨ	ਹ	ਉ	ੜ	ਸ	ਤ	ਤ	ਜਾ	ੜ	ਕੈ	ੜ
ਮੰ	ਗੰ	ਗੰ	ਮੰ	ਰੰ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਨ	ਸੰ	ਧ	ਪ					
ੜ	ਲੋਂ	ਭ	ਮੋਂ	ਹੁ	ੜ	ਅ	ਭਿ	ਮਾ	ੜ	ਨਾ	ਜੋਂ					

—ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ ।

੧੦. ਰਾਗ ਹਮੀਰ, ਧਮਾਰ (ਬਿਲੰਬਿਤ ਲਯ)

ਪ੍ਰਭੁ ਮੇਰਾ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਜਾਣੁ ॥

ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਪੂਰਨ ਪਰਮੇਸਰ ਨਿਹਚਲੁ ਸਚੁ ਸਬਦੁ ਨਿਸਾਣੁ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥

ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਆਨ ਨ ਕੋਈ ਸਮਰਥੁ ਤੇਰੀ ਆਸ ਤੇਰਾ ਮਨਿ ਤਾਣੁ ॥

ਸਰਬ ਘਟਾ ਕੇ ਦਾਤੇ ਸੁਆਮੀ ਦੇਹਿ ਸੁ ਪਹਿਰਣੁ ਖਾਣੁ ॥੧॥

ਸੁਰਤਿ ਮਤਿ ਚਤੁਰਾਈ ਸੋਭਾ ਰੂਪੁ ਰੰਗੁ ਧਨੁ ਮਾਣੁ ॥

ਸਰਬ ਸੂਖ ਆਨੰਦ ਨਾਨਕ ਜਪਿ ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਕਲਿਆਣੁ ॥੨॥

(ਕਲਿਆਣੁ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੧੩੨੩)

ਅਸਥਾਈ

				ਨ	ਧ	ਨ	ੜ	ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ	ੜ	ਸੰ	ਧ	ਪਮੰ	ਪ	ੜ	ਗਮ	ਰ	ਗ	ਮ
				ਪ੍ਰ	ਭ	ਮੋ	ਰਾ	ਅੰ	ਤੜ	ਰ	ਜਾੜ	ੜ	ਮੀ	ੜ						
ਸੰ	ਧ	—	ਧ	ਪ	ਪ	ਪ	ਪ	ੜ	ਧ	—	—	—	—	ਪ	ਧ					
ਜਾ	ੜ	ਣ,	ਕ	ਰ	ਕਿ	ਰ	ਪਾ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ਪੂ	ੜ					
ਧ	ਪ	—	—	—	ਪ	ਧ	ਧ	ਧ	—	—	ਪ	—	ਗ	ਗਮ						
ਰ	ਨ	ੜ	ੜ	ੜ	ਪ	ਰ	ਮੋ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ਸੜ						
ਰ	—	—	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸੰ	—	ਸੰ	ਨ	ਧ	ਧ	ਸ	ਰੰ					
ਰ	ੜ	ੜ	ਨਿ	ਹ	ਚ	ਲ	ਸ	ੜ	ੜ	ਚ	ਸ	ਬ	ਦ	ਨਿ						
ਸੰਨ	ਸੰ	ਨ																		
ਸਾੜ	ੜ	ਣ	ਪ੍ਰਭ ..																	

ਅੰਤਰਾ

			ਪ	ਪ	ਸ	ਸ	ਸ	—	—	—	—	ਸ	ਸ
			ਹ	ਰਿ	ਥਿ	ਨ	ਆ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਨ	ਨ
ਸ	ਨ	—	—	—	ਸ	ਰ	ਸ	ਸ	—	—	—	ਸ	ਨ
ਕੋ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਈ	ਫ	ਸ	ਮ	ਫ	ਫ	ਫ	ਰ	ਫ
ਸ	ਨ	—	ਪ	—	ਮ	ਰ	ਰ	ਸ	ਨ	ਫ	ਨ	ਸ	ਰ
ਥ	ਫ	ਫ,	ਫ	ਫ	ਗ	ਮ	ਆ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਮ	ਨ
					ਤੇ	ਰੀ							
ਸਨ	ਸ	ਨ											
ਤਾਫ	ਫ	ਫ	ਪ੍ਰਭ...										

ਨੋਟ - 'ਧਮਾਰ' ਦੀ ਠਾਅ, ਦੁਗੁਨ ਆਦਿ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸੇ ਟਿਯੂਨ ਨੂੰ 'ਤਿੰਨਤਾਲ' ਵਿਚ ਗਾਉਣ ਨਾਲ ਹੋਰ ਵਧੇਰੇ ਰਸ ਆਵੇਗਾ।

੧੧. ਰਾਗ ਹਮੀਰ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਲਗ-ਭਗ ਦਰੁੱਤ ਲਯ)

ਅਸਥਾਈ

×				੨				੦				੩			
				ਨ				ਸ				ਪ		ਪ	
				ਧ	ਨ	ਸ	ਰ	ਨ	ਸ	ਧ	ਧ	ਮ	ਪ	ਗ	ਮ
				ਪ੍ਰ	ਭ	ਮੇ	ਰਾ	ਅ	ਫ	ਤ	ਰ	ਜਾ	ਫ	ਮੀ	ਫ
ਸ				ਨ				ਸ				ਪ		ਪ	
ਧ	—	—	ਪ	ਧ	ਨ	ਸ	ਰ	ਨ	ਸ	ਧ	ਧ	ਮ	ਪ	ਗ	ਮ
ਜਾ	ਫ	ਫ	ਫ	ਪ੍ਰ	ਭ	ਮੇ	ਰਾ	ਅ	ਫ	ਤ	ਰ	ਜਾ	ਫ	ਮੀ	ਫ
ਸ									ਪ						
ਧ	—	—	—	ਪ	—	ਪ	—	—	ਗ	ਗ	ਰ	ਗਮ	ਧ	ਪ	—
ਜਾ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਕਰ	ਕਿ	ਰ	ਪਾਫ	ਫ	ਪ੍ਰ	ਫ
ਗ	ਗ	ਮ	ਰ	ਸ	ਰ	ਸ	ਸ	—	ਸ	ਸ	ਨ	ਧ	ਨ	ਸ	ਰ
ਰ	ਨ	ਪ	ਰ	ਮੇ	ਸਰ	ਨਿਹ	ਚਲ	ਫ	ਸ	ਚ	ਸ	ਥ	ਦ	ਨੀ	ਫ
ਨ	—	—	ਧ												
ਸ	ਫ	ਫ	ਫ												
ਸਾ	ਫ	ਫ	ਫ												

ਅੰਤਰਾ

				ਪ ਸ ਸ				ਸ — ਸ ਸ				ਨ ਧ ਨ ਸ ਰ			
				ਹਰਿ ਬਿ ਨ				ਆ ਿ ਨ ਨ				ਕੋ ਿ ਈ ਿ			
ਸ		ਨ			ਮ							ਨ			
ਨ	ਸ	ਧ	ਪ	—	ਗ	—	ਮ	ਰ	—	ਸ	ਸ	ਧ	ਨ	ਸ	ਰ
ਸ	ਮ	ਰ	ਥ	ਿ	ਤੇ	ਿ	ਰੀ	ਆ	ਿ	ਸ	ਤੇ	ਰਾ	ਿ	ਮ	ਨ
ਨ															
ਸ	—	ਧ	ਧ												
ਤਾ	ਿ	ਿ	ਣ	—ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ।											

੧੨. ਰਾਗ ਹਮੀਰ, ਪੜਤਾਲ, ਇਕਤਾਲਾ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਕੇ ਲੀਨੇ ਗਤਿ ਨਹੀ ਏਕੈ ਜਾਨੀ ॥
 ਫੂਟੀ ਆਖੈ ਕਛੂ ਨ ਸੂਝੈ ਬੂਡਿ ਮੁਏ ਬਿਨੁ ਪਾਨੀ ॥
 ਚਲਤ ਕਤ ਟੇਢੇ ਟੇਢੇ ਟੇਢੇ ॥
 ਅਸਤਿ ਚਰਮ ਬਿਸਟਾ ਕੇ ਮੂੰਦੇ ਦੁਰਗੰਧ ਹੀ ਕੇ ਬੇਢੇ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
 ਰਾਮ ਨ ਪਜਹੁ ਕਵਨ ਭ੍ਰਮ ਭੂਲੇ ਤੁਮ ਤੇ ਕਾਲੁ ਨ ਦੂਰੇ ॥
 ਅਨਿਕ ਜਤਨ ਕਰਿ ਇਹੁ ਤਨੁ ਰਾਖਹੁ ਰਹੈ ਅਵਸਥਾ ਪੂਰੇ ॥੨॥
 ਆਪਨ ਕੀਆ ਕਛੂ ਨ ਹੋਵੈ ਕਿਆ ਕੋ ਕਰੈ ਪਰਾਨੀ ॥
 ਜਾ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਸਤਿਗੁਰੁ ਭੇਟੈ ਏਕੇ ਨਾਮੁ ਬਖਾਨੀ ॥੩॥
 ਬਲੁਆ ਕੇ ਘਰੁਆ ਮਹਿ ਬਸਤੇ ਫੁਲਵਤ ਦੇਹ ਅਇਆਨੇ ॥
 ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਜਿਹ ਰਾਮੁ ਨ ਚੇਤਿਓ ਬੂਡੇ ਬਹੁਤੁ ਸਿਆਨੇ ॥੪॥
 (ਕੇਦਾਰਾ, ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਪੰਨਾ ੧੧੨੩-੨੪)

ਅਸਥਾਈ

×	੦				੨				੦				੩				੪			
																				ਪ
																				ਚ
ਪ	ਨ	ਧ		ਰ	ਸ	—	ਨ	ਧ	—	ਪ	ਗ	ਮ								
ਲ	ਤ	ਿ		ਕ	ਤ	ਿ	ਟੇ	ਿ	ਿ	ਢੇ	ਿ	ਜੀ								
ਸ																				
ਧ	—	—		ਧ	—	ਨ	ਧਨ	ਸ	ਨ	ਧਨ	ਪ	ਪ								
ਟੇ	ਿ	ਿ		ਢੇ	ਿ	ਿ	ਟੇਿ	ਿ	ਿ	ਢੇਿ	ਿ	ਚ								ਚ

ਧ	ਨ	ਧ	ਰ	ਸ	—	ਨ	ਧ	—	ਪ	ਗ	ਮ
ਲ	ਤ	ਤ	ਕ	ਤ	ਤ	ਟੇ	ਪ	ਤ	ਢੇ	ਤ	ਜੀ
ਸ	—	—	ਧ	—	ਨ	ਧਨ	ਸ	ਨ	ਧਨ	ਪ	—
ਧ	ਤ	ਤ	ਢੇ	ਤ	ਤ	ਟੇਤ	ਤ	ਤ	ਢੇਤ	ਤ	ਤ
ਗ	—	ਗ	ਮ	ਰ	ਰ	ਗ	ਧ	—	ਪ	—	ਪ
ਅ	ਤ	ਤਸ	ਤਿ	ਤ	ਚ	ਰ	ਮ	ਤ	ਬਿ	ਤ	ਤਸ
ਗ	—	—	ਮ	ਰ	—	ਸ	—	ਰ	ਸ	—	—
ਟਾ	ਤ	ਤ	ਕੇ	ਤ	ਤ	ਮੁ	ਤ	ਤ	ਢੇ	ਤ	ਤ
ਸ	ਸ	ਮ	ਗ	ਪ	ਮ	ਧ	ਪ	ਨ	—	ਨ	ਧ
ਦੁ	ਰ	ਗੰ	ਧ	ਹੀ	ਤ	ਕੇ	ਤ	ਸੰ	ਤ	ਢੇ	ਚ

ਅੰਤਰਾ-ਸੂਲਫਾਕ (ਇਕਤਾਲੇ ਦੀ ਬਰਾਬਰ ਲਯ)

×	—	੦	—	੨	—	੩	—	੪	—	ਸ
ਪ	ਤ	ਸੰ	ਤ	ਸੰ	ਤ	ਸੰ	ਤ	ਸੰ	ਤ	ਸ
ਕਾ	ਤ	ਮ	ਤ	ਕੋ	ਤ	ਧ	ਤ	ਤਿ	ਤ	ਸ
ਨ	ਨ	ਸੰ	ਰ	ਸੰ	—	ਸੰ	ਧ	—	ਪ	—
ਧ	ਤ	ਕੇ	ਤ	ਨ	ਤ	ਨੇ	ਤ	ਤ	ਤ	—
ਨਾ	ਤ	ਕੇ	ਤ	ਲੀ	ਤ	ਨੇ	ਤ	ਤ	ਤ	—
ਪ	ਗ	ਗ	ਰ	ਗ	ਧ	ਪ	—	—	—	—
ਗ	ਰ	ਨ	ਹੀ	ਏ	ਤ	ਕੋ	ਤ	ਤ	ਤ	—
ਗ	—	ਮ	ਰ	ਸ	ਰ	ਸ	—	—	—	—
ਜਾ	ਤ	ਤ	ਤ	ਨੀ	ਤ	ਤ	ਤ	ਤ	ਤ	—
ਸ	—	ਪ	—	ਸ	—	ਸ	—	—	—	—
ਧ	ਤ	ਟੀ	ਤ	ਆ	ਤ	ਖੋ	ਤ	ਤ	ਤ	—
ਫੂ	ਤ	ਟੀ	ਤ	ਆ	ਤ	ਖੋ	ਤ	ਤ	ਤ	—
ਗ	ਗ	—	ਮ	ਰ	—	ਸ	—	—	—	—
ਕ	ਫੂ	ਤ	ਨ	ਸੂ	ਤ	ਭੋ	ਤ	ਤ	ਤ	—
ਮੰ	—	ਗੰ	ਮੰ	ਰੰ	—	ਸੰ	—	—	—	—
ਗੰ	ਤ	ਡ	ਮੁ	ਏ	ਤ	ਤ	ਤ	ਤ	ਤ	—
ਬੂ	ਤ	ਡ	ਮੁ	ਏ	ਤ	ਤ	ਤ	ਤ	ਤ	—

ਨ	ਨ	ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ	—	ਸੰ	ਧ	—	ਪ
ਧ	ਧ	ਨ	ਧ	ਨ	ਧ	ਨੀ	ਧ	ਧ	ਚ—ਲਤ ਕ:
ਬਿ	ਧ	ਨ	ਧ	ਧ	ਧ	ਨੀ	ਧ	ਧ	

ਅੰਤਰਾ—ਸੂਲਫਾਕ (ਇਕਤਾਲੇ ਦੀ ਬਰਾਂਬਰ ਲਯ)

×	—	੦	ਸੰ	੨	ਸੰ	੩	—	੦	ਸੰ
ਪ	ਧ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਪਹੁ	ਧ	ਧ	ਧ	ਕ
ਰਾ	ਧ	ਮ	ਨ	ਜ	ਧ	ਧ	ਧ	ਧ	ਕ
ਧ	ਨ	ਸੰ	ਰੰ	ਨ	—	ਸੰ	ਧ	—	ਪ
ਵ	ਨ	ਭੂ	ਮ	ਭੂ	ਧ	ਲੇ	ਧ	ਧ	ਧ
ਗ	ਗ	ਗ	ਰ	ਗ	ਧ	ਪ	—	—	—
ਤੁ	ਮ	ਤੇ	ਧ	ਕਾ	ਧ	ਲ	ਧ	ਧ	ਧ
ਗ	—	ਮ	ਰ	ਸ	ਰ	ਸ	—	—	—
ਕਾ	ਧ	ਲ	ਨ	ਦੁ	ਧ	ਭੇ	ਧ	ਧ	ਧ
ਸ	ਧ	ਪ	ਪ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	—	—
ਧ	ਨਿ	ਕ	ਜ	ਤ	ਨ	ਕ	ਰ	ਧ	ਧ
ਅ	ਧ	ਕ	ਜ	ਤ	ਨ	ਕ	ਰ	ਧ	ਧ
ਗ	ਗ	ਗ	ਮ	ਰ	—	ਸ	—	—	—
ਇ	ਹੁ	ਤ	ਨ	ਰਾ	ਧ	ਖਹੁ	ਧ	ਧ	ਧ
ਮੰ	ਗੰ	—	ਮੰ	ਰੰ	ਰੰ	ਸੰ	—	—	ਸੰ
ਗੰ	ਹੈ	ਧ	ਅ	ਵ	ਧ	ਥਾ	ਧ	ਧ	ਅ
ਰ	ਹੈ	ਧ	ਅ	ਵ	ਧ	ਥਾ	ਧ	ਧ	ਅ
ਧ	ਨ	ਸੰ	ਰੰ	ਨ	—	ਸੰ	ਧ	—	ਪ
ਵ	ਧ	ਥਾ	ਧ	ਪੁ	ਧ	ਰੇ	ਧ	ਧ	ਚ

ਅੰਤਰਾ—ਤਾਲ ਰੂਪਕ (ਇਕਤਾਲੇ ਦੀ ਠਾਅ, ਭਾਵ ਦੋ ਮਾਤਰੇ ਵਿਚ ਇਕ ਮਾਤਰਾ)

⊕	ਪ	ਪ	੧	—	੨	⊕	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	੧	—	੨	—
ਪ	ਪ	ਧ	ਧ	ਧ	ਪ	ਧ	ਕ	ਫੂ	ਨ	ਧ	ਧ	ਧ	ਧ
ਆ	ਪ	ਨ	ਕੀ	ਧ	ਆ	ਧ	ਕ	ਫੂ	ਨ	ਧ	ਧ	ਧ	ਧ
ਨ	—	ਸੰ	ਨ	ਧ	ਰੰ	ਰੰ	ਨ	—	—	ਨ	ਧ	ਪ	—
ਸੰ	ਧ	ਕੋ	ਧ	ਧ	ਧ	ਧ	ਸੰ	ਧ	ਧ	ਧ	ਧ	ਧ	ਧ
ਕਿਆ	ਧ	ਕੋ	ਕ	ਧ	ਧ	ਧ	ਰਾ	ਧ	ਧ	ਧ	ਧ	ਧ	ਧ
ਪ	ਗ	ਮਰ	ਗ	ਧ	ਪ	—	ਗ	ਮ	ਰ	ਸ	—	ਸ	—
ਗ	ਤਿ	ਸਧ	ਭਾ	ਧ	ਵੈ	ਧ	ਸਤਿ	ਗੁ	ਰ	ਭੇ	ਧ	ਟੈ	ਧ
ਜਾ	ਤਿ	ਸਧ	ਭਾ	ਧ	ਵੈ	ਧ	ਸਤਿ	ਗੁ	ਰ	ਭੇ	ਧ	ਟੈ	ਧ

ਸੰ	—	ਸੰ	ਨ	—	ਰੰ	ਰੰ	ਨ	—	—	ਨ	—	ਪ	—
ਏ	ਫ	ਕੋ	ਧ	ਫ	ਮ	ਬ	ਖਾ	ਫ	ਫ	ਨੀ	ਫ	ਫ	ਫ

ਤਿੰਨਤਾਲ (ਇਕ: ਦੀ ਬਰਾਬਰ ਲਯ ਜਾਂ ਰੂਪਕ ਦੀ ਦੁਗੁਨ)

×				੨				੦				੩	
ਪ	ਪ	ਪ	—	ਧ	—	ਪ	ਧ	ਸੰ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	—
ਬ	ਲੂ	ਆ	ਫ	ਕੇ	ਫ	ਘ	ਰੂ	ਆ	ਫ	ਮ	ਹਿ	ਬ	ਫ
ਨ													
ਧ	ਧ	ਧ	ਧ	ਸੰ	ਸੰ	—	ਰੰ	ਸੰ	—	—	—	ਨ	—
ਫ	ਲ	ਵ	ਤ	ਏ	ਹ	ਫ	ਅ	ਇਆ	ਫ	ਫ	ਫ	ਨੇ	ਫ
ਗ	ਗ	—	ਰ	ਗ	ਧ	ਪ	ਪ	ਗ	—	ਮ	ਰ	ਸ	—
ਕ	ਹੁ	ਫ	ਕ	ਬੀ	ਰ	ਜਿ	ਹ	ਰਾ	ਫ	ਮ	ਨ	ਚੇ	ਫ
ਸੰ	—	ਸੰ	—	ਧ	ਨ	ਸੰ	ਰੰ	ਨ	—	—	—	ਨ	—
ਬੂ	ਫ	ਫੇ	ਫ	ਬ	ਹੁ	ਤ	ਸਿ	ਆ	ਫ	ਫ	ਫ	ਨੇ	ਫ

(ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

ਨੋਟ—ਪੜਤਾਲ ਗਾਉਣ ਸਮੇਂ ਲਯ ਇਕੋ ਥਾਂ ਟਿਕੀ ਰਹਿਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਭਾਵ, ਅਸਥਾਈ ਦੀ ਤਾਲ ਦੇ ਬਰਾਬਰ, ਲਯ ~~ਭਾਵੇਂ~~ ਠਾਅ, ਦੁਗੁਨ, ਤਿਗੁਨ ਆਦਿ ਵਿਚ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਹੋਵੇ ਕਿਸੇ ਮਰਿਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ।

(ਹਮੀਰ ਰਾਗ ਸਮਾਪਤਿ)

ਰਾਗ ਕਾਮੋਦ

ਵਾਦੀ—ਪ	ਠਾਟ—ਕਲਿਆਣ	ਸਮਾਂ—ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਸੰਵਾਦੀ—ਰ	ਜਾਤੀ—ਵਕ੍ਰ-ਸੰਪੂਰਣ	ਵਿਸ਼ੇਸ਼—'ਰੋ-ਪਾ' ਦੀ ਸੁਰ-ਸੰਗਤੀ।

ਮ

ਆਰੋਹ - ਸ, ਰ ਪ, ਮਪ, ਨਧ, ਪ; ਸੰ।

ਅਵਰੋਹ—ਸ, ਨਧ ਪ, ਗਮਪ, ਗਮਰ, ਸ।

ਮ—

ਪਕੜ—ਰ ਪ, ਮਪਧਪ, ਗਮਪਗਮਰ, ਸ।

ਕਾਮੋਦ ਇਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਤੇ ਪੁਰਾਤਨ ਰਾਗ ਹੈ। ਸੰਗੀਤ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਦੇ ਕਾਮੋਦ, ਕਾਮੋਦਾ, ਕਾਮੋਦੀ ਤੇ ਕਾਮੋਦਿਕਾ ਨਾਮ ਲਿਖੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਪਰਿਵਾਰ-ਵਰਗ (ਰਾਗ-ਰਾਗਣੀ) ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਸੰਗੀਤਕਾਰਾਂ ਨੇ ਇਸ ਰਾਗ ਨੂੰ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਵਖੋ-ਵਖ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ :—'ਸ਼ਿਵ-ਮਤ' ਇਸ ਨੂੰ ਨਟ ਨਾਰਾਇਣ ਰਾਗ ਦੀ ਰਾਗਣੀ (ਇਸਤ੍ਰੀ) ਮੰਨਦਾ ਹੈ। 'ਕਾਲੀ ਨਾਥ-ਮਤ' ਮੇਘ ਰਾਗ ਦੀ ਰਾਗਣੀ, 'ਭਰਤ-ਮਤ' ਦਾ ਕਰਤਾ ਮਾਲਕੋਂਸ ਰਾਗ ਦੀ ਨੂੰਹ (ਪ੍ਰਤ੍ਰ-ਵਧੂ) ਅਤੇ 'ਹਨੂਮਾਨ-ਮਤ' ਦਾ ਕਰਤਾ ਇਸੇ ਰਾਗ ਨੂੰ ਦੀਪਕ ਰਾਗ ਦੀ ਰਾਗਣੀ ਕਰਕੇ ਲਿਖਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੁਝ ਸੰਗੀਤ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਕਾਮੋਦ ਨੂੰ ਸੰਕਰਾ ਭਰਣ ਮੇਲ (ਬਿਲਾਵਲ ਠਾਟ) ਦਾ ਰਾਗ ਭੀ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਆਧੁਨਿਕ ਸੰਗੀਤ ਵਿਦਵਾਨ ਇਸ ਨੂੰ ਕਲਿਆਣ ਠਾਟ ਦਾ ਰਾਗ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਭਾਵ—ਹਮੀਰ, ਕਾਮੋਦ ਕੇਦਾਰਾ, ਛਾਇਆਨਟ ਆਦਿ ਰਾਗ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਬਿਲਾਵਲ ਠਾਟ ਦੇ ਰਾਗ-ਵਰਗ ਵਿਚ ਸਨ, ਉਹ ਚੌਵੇਂ 'ਮੱਧਮ' ਦੇ ਪ੍ਰਯੋਗ ਹੋਣ ਕਾਰਣ, ਮੰਜੂਦਾ ਸਮੇਂ ਦੀ ਠਾਟ-ਪੱਧਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਕਲਿਆਣ ਠਾਟ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਹਨ। ਸੋ, ਕਾਮੋਦ ਕਲਿਆਣ ਠਾਟ ਦਾ ਰਾਗ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਜਾਤੀ-ਸੰਪੂਰਣ (ਵਕ੍ਰ-ਸੰਪੂਰਣ) ਵਾਦੀ ਪੰਚਮ ਤੇ ਸੰਵਾਦੀ ਰਿਖਭ ਹੈ ਅਤੇ ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ (ਲਗ-ਭਗ ਅੱਠ ਨੌਂ ਵਜੇ ਰਾਤ) ਹੈ।

ਕਲਿਆਣ ਠਾਟ ਦੇ ਚੌਵੇਂ 'ਮੱਧਮ' ਲੱਗਣ ਵਾਲੇ ਰਾਗਾਂ ਦੀ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਰੋਹ ਵਿਚ 'ਨਿਖਾਦ' ਤੇ ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ 'ਗੰਧਾਰ' ਸੁਰ ਦੁਰਬਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਕੁਝ ਗਾਇਕ ਕਾਮੋਦ ਰਾਗ ਨੂੰ 'ਚਿਤਵ-ਸੰਪੂਰਣ ਜਾਤੀ ਦਾ ਰਾਗ ਮੰਨਦੇ ਹਨ।

ਭਾਰਤੀ ਸੰਗੀਤ-ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਦੀ ਇਹ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਤੀਂ ਗਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਰਾਗ ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦਿਨ ਨੂੰ ਗਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਰਾਗ ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਵਧੇਰੇ ਸਪਸ਼ਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕਲਿਆਣ ਠਾਟ ਦੇ ਇਸ ਵਰਗ ਦੇ ਛੇ ਰਾਗਾਂ ਦਾ ਸੁਰ-ਰੂਪ ਸੰਖੇਪ ਵਿਚ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ :—

(੧) ਹਮੀਰ—^ਸਸ, ^ਪਰਸ, ਗਮ ਧ, ਪ, ਸ, ਸੰ ਨਧ, ਪ, ਮੰਪਧਪ, ਗ, ਮਰ, ਸ ।

(੨) ਕੇਦਾਰਾ—^ਗਸ, ਮ, ਮਪ, ਪਮੰਧਪਮ, ਮ ਸਰ, ਸ ।

(੩) ਛਾਇਆ ਨਟ—^ਧਧ, ^ਪਪ, ਰ ਗ ਮ ਪ, ਮਗ ਮਰ, ਸ ।

(੪) ਕਾਮੋਦ—^ਮਸ, ਰਪ, ਧਪ, ਗਮਪ, ਗਮਰ, ਸ ।

(੫) ਸ਼ਯਾਮ ਕਲਿਆਣ—^ਮਸ, ਰ, ਮੰਪ, ਪਧਪ, ਮੰਪਧਪ, ^ਰਮ ਰ, ਨਸ ।

(੬) ਗੋਂਡ ਸਾਰੰਗ—^ਸਸ, ਗਰ, ਮਗ, ਪ, ਮੰਪ ਧਪ, ਮਗ, ਰਗਰਮਗ, ਪਰ, ਸ ।

ਉਤੇ ਲਿਖੇ ਰਾਗਾਂ ਦੇ ਸੁਰ-ਰੂਪ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਵੇਖਣ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬੌੜਾ ਪਰਿਵਰਤਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹੀ ਰਾਗ ਬਦਲ ਜਾਏਗਾ । ਜਿਵੇਂ :—“ਸ ਮਰ, ਮੰਪ” ਸ਼ਯਾਮ ਕਲਿਆਣ ਤੇ

“ਸ ਰਪ, ਧਪ” ਕਾਮੋਦ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ “^ਸਸ, ^ਰਰਸ, ਗਮ ਧ, ਪ, ਗਮ ਰਸ” ਹਮੀਰ ਤੇ “^ਗਸ, ਧਧਪ, ਰ ਰਗ

^ਮਮਪ, ਗਮਰ, ਸ” ਛਾਯਾਨਟ । ਸੋ, ਰਾਗਾਂ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੂਖਸ਼ਮ ਨਿਯਮਾਂ ਵਲ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਕਾਮੋਦ ਵਿਚ ‘ਰੇ-ਪਾ’ ਦੀ ਸੁਰ-ਸੰਗਤੀ ਮਹੱਤਵ-ਪੂਰਣ ਹੈ । ਇਸ ਰਾਗ ਦੀਆਂ ਬੰਦਿਸ਼ਾਂ (ਟਿਯੂਨਾਂ) ਅਕਸਰ ‘ਰੇ-ਪਾ’ ਜਾਂ ਮ ਰ ਪ ਤੋਂ ਆਰੰਭ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ । ਇਸ ਦੇ ਅੰਤਰੇ ਦਾ ਉਠਾਵ—

“ਪ ਪ ਸ, ਸ ਰ ਸ” ਇੰਜ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ “^ਮਸ, ਰਪ, ਮੰਪ, ਧਪ, ਗਮਪ ਗਮਰ, ਸ” ਇਹ ਤਾਨ ਬਾਰ ਬਾਰ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ । ਸਪਾਟ ਤਾਨਾਂ ਇਸ ਰਾਗ ਵਿਚ ਲਾਉਣੀਆਂ ਕਠਿਨ ਹਨ, ਚੰਗੇ ਸੁਲਭੇ ਗਾਇਕ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਵਿਚ ਕਦੇ ਕਦੇ ਕੌਮਲ ‘ਨੀ’ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਣ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਇਕ ਗੰਭੀਰ ਪਰਕ੍ਰਿਤੀ ਦਾ ਰਾਗ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਖਯਾਲ ਤੇ ਪੁਰਪਢ-ਧਮਾਰ ਹੀ ਅਕਸਰ ਗਾਏ ਬਜਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

ਸੁਰ-ਵਿਸਥਾਰ (ਆਲਾਪ)

੧. ^ਮਸ—^{ਨ ਨੁ}ਰ. ਸ, ਸ ਧ, ਪ—ਪ੍ਰਧਪ, ^ਮਸ—^{ਗ ਸ}ਸ ਰਪ, ਪ ਮ ਰ—^ਸਸਰਸ, ਧਪ, ਪਸ—ਸਰਸ— ।

੨. ^ਸਸ—^ਮਰਪ—^{ਮੰਪ} (ਪ) ਗਮ ਰਪ, ਮੰਪਧਪ, ਗਮਪ, ਗਮਰ—^ਸਸ. ^ਸਰ—ਪ, ਮੰਧ, ਪ—ਮੰਪਧਮੰਪਗ,

^ਗਮਰ—ਪ, ਮਰਪ—^ਸਮੰਧ, ਮੰਪਧਮੰਪ (ਪ) ਗਮਪਗਮਰ—^ਸਸ, ^ਮਸ ਰਪ—ਪਮੰਧਪ, ਧਗਮਰ, ਸਰਸ— ।

੩. ਸ—ਸਮਰਪ—ਮੱਧ, ਪ, ਧਧਪ, ਮੱਪਮੱਧਪ, ਧਗ, ਮ (ਪ) ਗ—ਮ ਰ—ਸ, ਸਰਸਪ—ਗਮਰਪ,
ਗਮਪਗਮ—ਰਪ, ਮੱਪ, ਧਪ, (ਪ) ਗ, ਮਰ—ਸ, ਸਰਸ, ਨਸਰਨਸਮਰਪ—ਮੱਪਧਮੱਪਸ—ਧ—ਪ,
ਧਮੱਪਗਮਰ—ਸ, ਸ ਰਪ, ਗਮਰਪ, ਗਮਪਗਮਰ—ਸਰਪ, ਮੱਪਧਮੱਪ, ਧਸ—(ਸ) ਧ—ਪ, ਮੱਪਧ
ਮੱਪ, ਗਮਪਗਮਰ, ਸ—।

੪. ਪ—ਪਧਪਸ—ਸਰਸ—ਪਧਮੱਪਸ—(ਸ) ਧ—ਪ, ਮੱਪਧਮੱਪਸ—ਪ, ਸਰਸ, ਸ ਧ, ਨੁਪ—
ਧਮੱਪ, ਗਮਪਗਮਰ—ਸ, ਸ ਰਪਧਪਸ—ਧ, ਪ, ਮਰਪਮੱਧਪਸ—ਸਰਸ—ਨਸਰਨਸ ਰ—ਸ, ਧ,
ਪ—ਪਧਮੱਧਗ—ਮਰ, ਸਰਸਮਰਪ—ਧਮੱਪਸ—ਸਨਰਸਧ, ਪ—ਮੱਪਧਨਧਸ—ਧ, ਪ—ਸਰ
ਸਧ—ਪ, ਮੱਪਧਮੱਪਗ, ਗਮਪਗਮਰ—ਸਰਸ—।

੫. ਪ—ਮੱਪਧਮੱਪਸ—ਰਸ, ਰਪ—ਗਮਰ—ਸਰਸ—ਮਰ—ਪਗਮਰ—ਸਰਸ ਧ, ਨੁਪ—ਮੱਪਸ—
(ਸ) ਧ—ਪ, ਮੱਪਧਪ, ਧ, ਪ, ਮ, ਗ, ਰ, ਸਰਸ—ਨਸ ਮਰ ਪਮ ਧਪਸ—ਧਸਰਸ—ਰਪ—
ਗ
ਮਰ—ਸਰਨਸਧ—ਪ, ਮੱਪਧਪਗਮਰ—ਪ, ਧਗ ਮਰਪ—ਧਪ, ਗਮਪਗਮਰ—ਪ, ਮੱਪਗਮਰ,
ਸਰਪ—(ਪ) ਗ (ਮ) ਰ, ਪਧਪਸ—(ਸ) ਧ, ਪ, ਗਮਪਗਮਰ ਸਰ—ਸ—। ਸਸ ਰਰ ਸਸ;
ਸਸ ਮਰ ਪਪ ਗਮ ਰਰ ਸਸ—, ਸਸ ਮਰ ਪਮ ਧਪ ਗਮ ਰਸ—ਸਸ ਮਰ ਪਮ ਧਪ ਸਸ ਧਪ ਗਮ
ਰਸ—, ਸਸ ਮਰ ਪਮ ਧਪ ਸਰ ਸਨ ਧਪ ਮੱਪ ਗਮ ਰਸ—ਸਸ ਮਰ ਪਮ ਧਪ ਸਸ ਮਮ ਰਸ ਧਪ
ਗਮ ਪਗ ਮਰ ਸਸ—।

ਕਮੋਦ ਰਾਗ ਦੀਆਂ ਤਾਨਾਂ (ਸ਼ਬਦ ਰੀਤ ਨੰ: ੧)

ਅਸਥਾਈ

	੦	੧	੨	੩	੪	੫	੬	੭	੮	੯
	ਸ	ਰ	ਪ	—	ਮ	ਪ	ਧ	ਪ		
੧.	ਸ	ਰ	ਨੀ	੬	ਆ	੬	ਇਓ	੬	ਮਰ	ਪਪ ਮੱਪ ਧਪ
੨.	.	.	.	.	.	.	ਮਰ	ਪਪ	ਮੱਪ	ਸਸ ਧਪ ਗਮ

੩.	. . ਸਮ ਰਪ	ਮੱਪ ਧਪ ਸੰਸੰ ਧਪ	ਮੱਪ ਸੰਰੰ ਸੰਸੰ ਧਪ	ਗਮ ਪਗ ਮਰ ਸਸ.
੪.	ਸਸ ਮਮ ਰਰ ਪਪ	ਮੱਪ ਧਧ ਪਪ ਸੰਸੰ	ਰੰਸੰ ਮੰਮੰ ਰੰਸੰ ਧਪ	ਗਮ ਪਗ ਮਰ ਸਸ,
੫.	. . . .	. . . .	. . . .	ਮਰ ਪਪ ਧਪ, ਮੱਪ ਪਗ ਮਰ ਸਰ ਸਸ.
੬.	. . . .	. . ਸਮ ਰਪ,	ਗਮ ਰਪ, ਮੱਪ ਧਪ	ਗਮ ਰਪ, ਮੱਪ ਸੰਰੰ
	ਸੰਸੰ ਧਪ ਗਮ ਰਪ,	ਮੱਪ ਸੰਸੰ ਗੰਮੰ ਰੰਪੰ,	ਗੰਮੰ ਰੰਰੰ ਸੰਰੰ ਸੰਨ	ਧਪ ਮੱਪ ਗਮ ਰਸ
੭.	ਮਰ ਪਪ, ਗਮ ਪਗ	ਮਰ ਪਪ, ਧਪ ਗਮ	ਪਗ ਮਰ ਪਪ, ਮੱਪ	ਸੰਸੰ ਧਪ ਗਮ ਪਗ
	ਮਰ ਪਪ, ਸੰਰੰ ਸੰਸੰ	ਧਪ ਗਮ ਪਗ ਮਰ	ਪਪ, ਸੰਰੰ ਮੰਮੰ ਰੰਸੰ	ਧਪ ਗਮ ਪਗ ਮਰ
੮.	ਰਰ ਸਸ, ਰਪ ਗਮ	ਰਰ ਸਸ, ਰਪ ਮੱਧ	ਮੱਪ ਗਮ ਰਰ ਸਸ,	ਰਪ ਮੱਧ ਪਸੰ ਪਧ
	ਮੱਪ ਗਮ ਰਰ ਸਸ,	ਰਪ ਮੱਧ ਪਸੰ ਰੰਸੰ	ਗੰਮੰ ਪੰਗੰ ਮੰਰੰ ਸੰਸੰ,	ਗਮ ਪਗ ਮਰ ਸਸ

ਅੰਤਰਾ

	ਪ — ਸੰ ਸੰ	ਸੰ — ਰੰ ਸੰ		
੧.	ਨਾ ਽ ਨ ਕ	ਕਉ ਽ ਹ ਰਿ	ਸੰਸੰ ਧਪ ਗਮ ਪਗ	ਮਰ ਸਰ ਸਮ ਰਪ
੨.	. . . .	ਮੱਪ ਸੰਰੰ ਸੰਨ ਧਪ	ਗਮ ਪਗ ਮਰ ਸਸ,	ਮਰ ਪਮੰ ਧਪ ਸੰ.
੩.	ਸੰਸੰ ਗੰਮੰ ਰੰਸੰ ਸੰਰੰ	ਸੰਨ ਧਪ ਮੱਪ ਧਮੰ	ਪਗ ਮਪ ਗਮ ਰਸ	ਮਰ ਪਮੰ ਧਪ ਰੰਸੰ
੪.	. . . .	. . . .	. . . .	ਮੱਪ ਸੰਸੰ ਧਪ, ਮੱਪ
	ਸੰਰੰ ਸੰਸੰ ਧਪ, ਮੱਪ	ਗੰਮੰ ਰੰਸੰ ਸੰਰੰ ਸੰਨ	ਧਪ ਗਮ ਪਗ ਮਰ	ਸਮ ਰਪ ਮੱਧ ਪਸੰ.
੫.	. . . .	. . . .	ਗੰਮੰ ਪੰਗੰ ਮੱਪ ਗੰਮੰ,	ਨਸੰ ਰੰਨ ਸੰਰੰ ਨਸੰ,
	ਮੱਪ ਧਮੰ ਪਧ ਮੱਪ,	ਗਮ ਪੰਗੰ ਮਪ ਗਮ,	ਰਸ, ਸਰ ਸਸ ਰਮ	ਰਰ ਪਧ ਪਪ ਸੰ.
੬.	. . . .	. . . .	ਗੰਮੰ ਸੰਰੰ ਨਸੰ ਪਧ	ਮੱਪ ਗਮ ਸਰ ਨਸੰ,
	ਰਮ ਰਪ ਽ਪ, ਮੱਪ	ਮੱਧ ਽ਧ, ਪਧ ਪਸੰ	਽ਸੰ, ਸੰਰੰ ਸੰਮੰ ਽ਮੰ	ਰੰਸੰ ਧਪ ਮੱਪ ਸੰ.
੭.	. . . .	ਨਸ ਰੰਨ ਸਰ ਨਸ.	ਮੱਪ ਧਮੰ ਪਧ ਮੱਪ,	ਨਸੰ ਰੰਨ ਸੰਰੰ ਨਸੰ,
	ਗੰਮੰ ਰੰਰੰ ਸੰਰੰ ਸੰਸੰ,	ਪਧ ਪਪ ਗਮ ਰਰ	ਸਰ ਸਸ, ਸਨ ਰਸ	ਮਰ ਪਮੰ ਧਪ ਰੰਸੰ
੮.	. . . .	. . . .	ਸੰਸੰ ਧਪ ਗਮ ਰਸ,	ਰੰਰੰ ਸੰਸੰ ਧਪ ਮੱਪ
	ਗਮ ਰਸ, ਮੰਮੰ ਰੰਸੰ	ਧਪ ਮੱਪ ਗਮ ਰਸ,	ਸਰ ਰੰਰ ਪਪ ਗਮ	ਰਸ, ਰਪ ਪਪ ਧਧ
	ਮੱਪ ਗਮ ਰਸ, ਪਧ	ਧਪ ਸੰਸੰ ਧਪ ਮੱਪ	ਗਮ ਰਸ, ਸਰ ਸਮ	ਰਪ ਮੱਧ ਪਨ ਧਸੰ.

੧. ਰਾਗ ਕਾਮੋਦ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਸਰਨੀ ਆਇਓ ਨਾਥ ਨਿਧਾਨ ॥

ਨਾਮ ਪ੍ਰੀਤ ਲਾਗੀ ਮਨ ਭੀਤਰਿ ਮਾਗਨ ਕਉ ਹਰਿ ਦਾਨ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥

ਸੁਖਦਾਈ ਪੂਰਨ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਰਾਖਹੁ ਮਾਨ ॥

ਦੇਹੁ ਪ੍ਰੀਤਿ ਸਾਧੂ ਸੰਗਿ ਸੁਆਮੀ ਹਰਿ ਗੁਨ ਰਸਨ ਬਖਾਨ ॥੧॥

ਗੋਪਾਲ ਦਇਆਲ ਗੋਬਿੰਦ ਦਮੋਦਰ ਨਿਰਮਲ ਕਥਾ ਗਿਆਨ ॥

ਨਾਨਕ ਕਉ ਹਰਿ ਕੈ ਰੰਗਿ ਰਾਗਹੁ ਚਰਨ ਕਮਲ ਸੰਗਿ ਧਿਆਨ ॥੨॥

(ਕੇਦਾਰਾ ਮਹਲਾ ੫, ਪੰਨਾ ੧੧੧੯)

ਅਸਥਾਈ

੦					੩					×					੨				
	ਮ	ਪ	—		ਮੰ	ਪ	ਧ	ਪ		ਪ	ਮ	ਪ	ਮਗ		ਮ	ਸ	ਰ	ਸ	
ਸ	ਰ	ਨੀ	ੜ		ਆ	ੜ	ਇਓ	ੜ		ਨਾ	ੜ	ਬ	ਨਿੜ		ਧਾ	ੜ	ੜ	ਨ	
ਸ	ਪ	ਗ	—		ਮ	ਰ	ਸ	ਸ		ਸ	—	ਰ	ਸ		ਧ	ਨੁਪ	ਪ	ਪ	
ਨਾ	ੜ	ਮ	ੜ		ਪ੍ਰੀ	ੜ	ਤ	ਲ		ਗੀ	ੜ	ਮ	ਨ		ਭੀ	ੜੜ	ਤ	ਰ	
ਪ	—	ਸ	ਸ		ਰ	—	ਸ	—		ਗ	ਮ	ਪ	ਮਗ		ਮ	ਸ	ਰ	ਸ	
ਮਾ	ੜ	ਗ	ਨ		ਕਉ	ੜ	ੜ	ੜ		ਹ	ੜ	ਰਿ	ੜੜ		ਦਾ	ੜ	ੜ	ਨ	

ਅੰਤਰਾ

ਪ	ਪ	ਸੰ	—		ਸੰ	—	ਰੰ	ਸੰ		ਸੰ	ਧ	ਸੰ	ਰੰ		ਸੰ	—	ਧ	ਪ	
ਸੁ	ਖ	ਦਾ	ੜ		ਈ	ੜ	ਪੂ	ੜ		ਰ	ਨ	ਪ	ਰ		ਮੋ	ੜ	ਸੁ	ਰ	
ਸ	—	ਮ	ਮਗ		ਪ	ਪ	ਧ	ਪ		ਗ	ਮ	ਪ	ਗ		ਮ	ਸ	ਰ	ਸ	
ਕ	ੜ	ਰ	ੜੜ		ਕਿ	ਰ	ਪਾ	ੜ		ਰਾ	ੜ	ਖਹੁ	ੜ		ਮਾ	ੜ	ੜ	ਨ	

—ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਝੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ ।

੨. ਰਾਗ ਕਾਮੋਦ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਕਾਹੇ ਪ੍ਰਤ ਝਗਰਤ ਹਉ ਸੰਗਿ ਬਾਪ ॥

ਜਿਨ ਕੇ ਜਣੇ ਬਡੀਰੇ ਤੁਮ ਹਉ ਤਿਨ ਸਿਉ ਝਗਰਤ ਪਾਪ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥

ਜਿਸੁ ਧਨ ਕਾ ਤੁਮ ਗਰਬੁ ਕਰਤ ਹਉ ਸੇ ਧਨੁ ਕਿਸਹਿ ਨ ਆਪ ॥

ਖਿਨ ਮਹਿ ਛੋਡਿ ਜਾਇ ਬਿਖਿਆ ਰਸੁ ਤਉ ਲਾਗੈ ਪਛੁਤਾਪ ॥੧॥

ਜੇ ਤੁਮਰੇ ਪ੍ਰਭ ਹੋਤੇ ਸੁਆਮੀ ਹਰਿ ਤਿਨ ਕੇ ਜਾਪਹੁ ਜਾਪ ॥

ਉਪਦੇਸੁ ਕਰਤ ਨਾਨਕ ਜਨ ਤੁਮ ਕਉ ਜਉ ਸੁਨਹੁ ਤਉ ਜਾਇ ਸੰਤਾਪ ॥੨॥

(ਸਾਰੰਗ ਮਹਲਾ ੪, ਪੰਨਾ ੧੨੦੦)

ਅਸਥਾਈ

੦					੩					×					੨				
ਸ	ਮ	ਪ	ਪ		ਪ	ਪ	ਧ	ਧ		ਮ						ਧ	ਪ		ਪ
ਕਾ	ਹੇ	ਪੂ	ਤ		ਝ	ਗ	ਰ	ਤ		ਪ	—	ਧ	—			ਗ	ਬਾ	—	ਪ
										ਹਉ	ੜ	ਸੰ	ੜ					ੜ	ਪ
ਗ	ਮ	ਪ	ਗ		ਮ	ਰ	ਸ	ਸ		ਸ	—	ਰ	ਸ			ਸ	ਧ	ਧ	ਪ
ਜਿ	ਨ	ਕੇ	ੜ		ਜ	ੜ	ਨੇ	ਬ		ਡੀ	ੜ	ਰੇ	ੜ			ਤੁ	ਮ	ਹਉ	ੜ
										ਮ									
ਪ	ਪ	ਸ	ਸ		ਰ	ਰ	ਸ	ਸ		ਪ	ਗਮ	ਰ	ਸ			—	ਰ	—	ਸ
ਤਿ	ਨ	ਸਿਉ	ੜ		ਝ	ਗ	ਰ	ਤ		ਝ	ਗੜ	ਰ	ਤ			ੜ	ਪਾ	ੜ	ਪ

ਅੰਤਰਾ

ਪ	ਪ	ਪ	ਪ		ਸੰ	—	ਸੰ	ਸੰ		ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ		ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ	—	
ਜਿ	ਸ	ਧ	ਨ		ਕਾ	ੜ	ਤੁ	ਮ		ਗ	ਰ	ਬ	ਕ		ਰ	ਤ	ਹਉ	ੜ	
ਨੈ		ਨ	ਨ							ਨ					ਨ				
ਧ	—	ਧ	ਧ		ਸੰ	ਸੰ	—	ਸੰ		ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ	—		ਧ	—	ਨੁ	ਪ	
ਸੋ	ੜ	ਧ	ਨ		ਕਿ	ਸਹਿ	ੜ	ਨ		ਆ	ੜ	ੜ	ੜ		ੜ	ੜ	ੜ	ਪ	
ਪ																			
ਮੰ	ਮੰ	ਪ	—		ਧ	—	ਪ	ਪ		ਗ	ਮ	ਪ	ਗ		ਮ	ਰ	ਸ	ਸ	
ਖਿ	ਨ	ਮਹਿ	ੜ		ਛੋ	ੜ	ਡ	ਜਾ		ਇ	ੜ	ਬਿ	ਖਿ		ਆ	ੜ	ਰ	ਸ	
ਸ	—	ਮ	ਰ		ਪ	—	ਮੰ	ਪ		ਮੰਪ	ਧਸੰ	ਧਪ	ਮੰਪ		ਧਪ	ਗਮ	ਰ	ਸ	
ਤਉ	ੜ	ਲਾ	ੜ		ਗੈ	ੜ	ਪ	ਛ		ਤਾੜ	ੜੜ	ੜੜ	ੜੜ		ੜੜ	ੜੜ	ੜ	ਪ	

— ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ ।

੩. ਰਾਗ ਕਾਮੋਦ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਕਵਨ ਗੁਨ ਪ੍ਰਾਨਪਤਿ ਮਿਲਉ ਮੇਰੀ ਮਾਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਰੂਪ ਹੀਨ ਬੁਧਿ ਬਲ ਹੀਨੀ ਮੋਹਿ ਪਰਦੇਸਨਿ ਦੂਰ ਤੇ ਆਈ ॥੧॥
 ਨਾਹਿਨ ਦਰਬੁ ਨ ਜੋਬਨ ਮਾਤੀ ਮੋਹਿ ਅਨਾਥ ਕੀ ਕਰਹੁ ਸਮਾਈ ॥੨॥
 ਖੋਜਨ ਖੋਜਤ ਭਈ ਬੈਰਾਗਨਿ ਪ੍ਰਭ ਦਰਸਨ ਕਉ ਹਉ ਫਿਰਤ ਤਿਸਾਈ ॥੩॥
 ਦੀਨ ਦਇਆਲ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਪ੍ਰਭ ਨਾਨਕ ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਮੇਰੀ ਜਲਨਿ ਬੁਝਾਈ ॥੪॥

(ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫, ਪੰਨਾ ੨੦੪)

ਅਸਥਾਈ

੦	੧	੨	੩	੪	੫	੬	੭	੮	੯	੧੦	੧੧	੧੨	੧੩	੧੪	੧੫	੧੬	੧੭	੧੮	੧੯	੨੦
ਸ	ਮ	ਰ	ਪ	ਪ	ਪ	ਪ	ਧ	ਪ	ਪ	ਪ	ਗਮ	ਪ	ਗਮ	ਰ	ਸ					
ਕ	ਵ	ਨ	ਗੁ	ਨ	ਪ੍ਰਾ	ਨ	ਪ	ਤ	ਮਿ	ਲਉ	ਮੇਂ	੧	ਗੀ	ਮਾ	ਈ					
ਰ	—	ਰ	—	—	ਸ	—	ਸ	ਸਧ	ਧ	ਧ	—	ਧ	ਧਪ	—	ਪ					
ਰੂ	੧	ਪ	੧	੧	ਹੀ	੧	ਨ	ਬੁ੧	ਧ	ਬ	੧	ਲ	ਹੀ	੧	ਨੀ					
ਸ	ਮ																			
ਮੋ	ਰ	ਪਮ	ਪ	ਧ	ਸ	ਧ	ਪ	ਮ	ਪ	ਗਮ	ਪ	ਗਮ	ਰ	ਸ	—					
	ਹਿ	ਪ੧	ਰ	ਦੇ	੧	ਸ	ਨ	ਦੁ	੧	ਰ੧	੧	ਤੇ	ਆ	ਈ	੧					

ਅੰਤਰਾ

	੧	੨	੩	੪	੫	੬	੭	੮	੯	੧੦	੧੧	੧੨	੧੩	੧੪	੧੫	੧੬	੧੭	੧੮	੧੯	੨੦
	ਪ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	—	ਨ	ਧ	ਸ	ਰ	ਸ	ਸ	ਨ	ਪ				
	ਨਾ	ਹ	ਨ	ਦ	ਰ	ਬ	ਨ	*	ਜੋ	ਬ	ਨ	ਮਾ	੧	੧	ਤੀ	੧				
ਸ	ਮਰ	ਪਮ	ਪ	ਮਪ	ਧਸ	ਧ	ਪ	ਮ												
ਮੋ	੧੧	ਹਿ੧	ਅ	ਨਾ੧	੧੧	ਬ	ਕੀ	ਕ	੧	—	ਗਮ	ਪ	ਗ	ਮ	ਰ	ਸ	—			
											੧	ਰਹੁ	੧	ਸ	ਮਾ	ਈ	੧			

—ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ।

ਨੋਟ—ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਗੀਤ (ਟਿਯੂਨ) ਜਿਥੇ 'ਸਮ' ਕੇ ਕਾਰਨ ਕਠਿਨ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਉਥੇ ਅਤੀ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਪੁਰਾਤਨ ਭੀ ਹੈ।

੪. ਰਾਗ ਕਾਮੋਦ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਤਨੁ ਰੈਨੀ ਮਨੁ ਪੁਨਰਪਿ ਕਰਿ ਹਉ ਪਾਚਉ ਤਤ ਬਰਾਤੀ ॥
 ਰਾਮ ਰਾਇ ਸਿਉ ਭਾਵਰਿ ਲੈਹਉ ਆਤਮ ਤਿਹ ਰੰਗ ਰਾਤੀ ॥ ੧ ॥
 ਗਾਉ ਗਾਉ ਰੀ ਦੁਲਹਨੀ ਮੰਗਲਚਾਰਾ ॥
 ਮੇਰੇ ਗ੍ਰਿਹ ਆਏ ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਭਤਾਰਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਨਾਭਿ ਕਮਲ ਮਹਿ ਬੇਦੀ ਰਚਿ ਲੇ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਉਚਾਰਾ ॥
 ਰਾਮ ਰਾਇ ਸੋ ਦੂਲਹੁ ਪਾਇਓ ਅਸ ਬਡ ਭਾਗ ਹਮਾਰਾ ॥ ੨ ॥
 ਸੁਰਿ ਨਰ ਮੁਨਿ ਜਨ ਕਉਤਕ ਆਏ ਕੋਟਿ ਤੇਤੀਸ ਉਜਾਨਾ ॥
 ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਮੋਹਿ ਬਿਆਹਿ ਚਲੇ ਹੈ ਪੁਰਖ ਏਕ ਭਗਵਾਨਾ ॥ ੩ ॥

(ਆਸਾ, ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਪੰਨਾ ੪੮੨)

ਅਸਥਾਈ

੩	×								੨	੦								ਸ ਗਾ
ਮ	ਪ	—	ਮੱਪ	ਸੰ	ਧ	—	ਪ	ਗ	ਮ	ਪ	ਗ	ਮ	ਰ	ਸ	ਰ			
ਉ	ਗਾ	ੜ	ਉੜ	ਰੀ	ੜ	ੜ	ੜ	ਦੁ	ਲਹ	ੜ	ੜ	ਨੀ	ੜ	ੜ;	ਮੰ			
ਪ	ਪ	—	ਗ	ਮ	ਰ	ਸ	—	ਧ	—	ਪ	ਸ	ਸ	—	ਰ	—			
ੜ	ਗ	ੜ	ਲ	ਚਾ	ੜ	ਰਾ	ੜ	ਮੋ	ੜ	ਰੇ	ਗ੍ਰਿ	ਹ	ੜ	ਆ	ੜ			
ਸ	—	ਰ	ਰ	ਪ	—	ਪਧ	ਸੰ	ਨ	ਧ	ਪ	ਮੱਪ	ਧਪ	ਗ	ਰ	ਸ			
ਏ	ੜ	ਰਾ	ਜਾ	ਰਾ	ੜ	ਮੜ	ਭ	ਤਾ	ੜ	ੜੜ	ੜੜ	ੜੜ	ਰਾ	ੜ	ੜ ਗਾਉ...			

ਅੰਤਰਾ

ਪ	ਪ	ਸੰ	—	ਨ	ਸੰ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਨ	ਨ	ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ	—	ਧ	ਪ
ਭ	ਨ	ਰੈ	ੜ	ਨੀ	ੜ	ਮ	ਨ	ਪੁ	ਨ	ਰ	ਪ	ਕ	ਰ	ਹਉ	ੜ	ੜ
ਸੰ	—	ਮੰ	ਗੰ	ਰੰ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਨ	ਧ	—	ਸੰ	—	ਨ	ਧ	—	ਪ
ਪਾ	ੜ	ਚਉ	ੜ	ਤ	ੜ	ਤ	ਥ	ਰਾ	ੜ	ੜ	ੜ	ਤੀ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ
ਪ	—	ਪ	ਪ	ਧ	—	ਪ	—	ਗ	ਮ	ਪ	ਗ	ਮ	ਰ	ਸ	—	ੜ
ਚਾ	ੜ	ਮ	ਰਾ	ਇ	ੜ	ਸਿਉ	ੜ	ਭਾ	ੜ	ਵ	ਚ	ਲੇ	ੜ	ਹਉ	ੜ	ੜ

ਸ	—	ਮ	ਰ	ਪ	—	ਪਧ	ਸੰ	ਧ	ਪ	ਮੰਪ	ਧਪ	ਗ	ਮ	ਰ	ਸ
ਆ	ਫ	ਰ	ਮ	ਤੇ	ਫ	ਰੰਫ	ਗ	ਰਾ	ਫ	ਫਫ	ਫਫ	ਗ	ਤੀ	ਫ	ਫ ਗਾਉ...

—ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ । (ਸੁਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੫. ਰਾਗ ਕਾਮੋਦ, ਰੂਪਕ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਟੇਢੀ ਪਾਗ ਟੇਢੇ ਚਲੇ ਲਾਗੇ ਬੀਰੇ ਖਾਨ ॥

ਭਾਉ ਭਗਤਿ ਸਿਉ ਕਾਜ ਨ ਕਛੁਐ ਮੇਰੇ ਕਾਮ ਦੀਵਾਨ ॥੧॥

ਰਾਮੁ ਬਿਸਾਰਿਓ ਹੈ ਅਭਿਮਾਨਿ ॥

ਕਨਿਕ ਕਾਮਨੀ ਮਹਾ ਸੁੰਦਰੀ ਪੇਖਿ ਪੇਖਿ ਸਚੁ ਮਾਨਿ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥

ਲਾਲਚ ਝੂਠ ਬਿਕਾਰ ਮਹਾ ਮਦ ਇਹ ਬਿਧਿ ਅਉਧ ਬਿਹਾਨਿ ॥

ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਅੰਤ ਕੀ ਬੇਰ ਆਇ ਲਾਗੇ ਕਾਲੁ ਨਿਦਾਨਿ ॥੨॥

(ਰਾਗ ਕੇਦਾਰਾ, ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਪੰਨਾ ੧੧੨੪)

ਅਸਥਾਈ

⊕								⊕							
ਮ								ਪ							
ਰ	ਪ	ਪ	ਧ	—	ਪ	—	ਗ	ਮ	ਪ	ਗ	ਮ	ਰ	ਸ		
ਰਾ	ਫਮ	ਬਿ	ਸਾ	ਫ	ਰਿਓ	ਫ	ਹੈ	ਅ	ਭਿ	ਮਾ	ਫ	ਫ	ਨ		
							ਨ								
ਸ	ਸ	ਸ	ਰ	ਰ	ਸ	—	ਧ	ਧ	ਪ	ਸ	ਸ	ਸ	—		
ਕ	ਨਿ	ਕ	ਕਾ	ਫਮ	ਨੀ	ਫ	ਮ	ਹਾ	ਫ	ਸੁੰ	ਦ	ਰੀ	ਫ		
ਸੰ	ਧ	ਧ	ਪ	—	ਮੰ	ਪ	ਗ	ਮ	ਪ	ਗ	ਮ	ਰ	ਸ		
ਪੇ	ਫ	ਖ	ਪੇ	ਫ	ਫ	ਖ	ਸ	ਫ	ਚ	ਮਾ	ਫ	ਫ	ਨ		

ਅੰਤਰਾ

ਪ	—	ਪ	ਸੰ	—	—	ਸੰ	ਨ	—	ਰੰ	ਸੰ	ਸੰ	—	—		
ਟੇ	ਫ	ਢੀ	ਪਾ	ਫ	ਫ	ਗ	ਟੇ	ਫ	ਢੇ	ਚ	ਲੇ	ਫ	ਫ		
ਸੰ	—	ਧ	ਸੰ	—	ਸੰ	—	ਨ	—	ਸੰ	ਸੰ	—	—	—		
ਧ	ਫ	ਗੇ	ਬੀ	ਫ	ਰੇ	ਫ	ਧ	ਫ	ਰੰ	ਸੰ	ਫ	ਫ	ਫ		
ਲਾ	ਫ						ਖਾ	ਫ	ਫ	ਨ	ਫ	ਫ	ਫ		
ਮੰ	ਗੰ	ਮੰ	ਰੰ	ਰੰ	ਸੰ	—	ਨ	ਧ	ਨ	ਧ	ਪ	ਪ	ਪ	—	
ਗੰ	ਉ	ਭ	ਗ	ਤ	ਸਿਉ	ਫ	ਕਾ	ਨ	ਧ	ਕ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	
ਭਾ								ਜ	ਨ	ਕ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	

ਮ ਰ ਰ | ਪ — | ਮੱ ਪ | ਧ — | ਪ | ਗ ਮ | ਰ ਸ
 ਮੇ ਟ ਰੋ | ਕਾ ਟ | ਮ ਦੀ | ਵਾ ਟ ਟ | ਨ ਟ | ਟ ਟ
 —ਬਾਕੀ ਤੁਕਾ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ । (ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੬. ਰਾਗ ਕਾਮੋਦ, ਸੁਲਫਾਕ (ਦਰੁਤ ਲਜ)

ਮੈਂ ਨਾਹੀ ਪ੍ਰਭ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਤੇਰਾ ॥

ਈਘੈ ਨਿਰਗੁਨ ਉਘੈ ਸਰਗੁਨ ਕੇਲ ਕਰਤ ਵਿਚਿ ਸੁਆਮੀ ਮੇਰਾ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥

ਨਗਰ ਮਹਿ ਆਪਿ ਬਾਹਰਿ ਫੁਨਿ ਆਪਨ ਪ੍ਰਭ ਮੇਰੇ ਕੋ ਸਗਲ ਬਸੇਰਾ ॥

ਆਪੇ ਹੀ ਰਾਜਨ ਆਪੇ ਹੀ ਰਾਇਆ ਕਹ ਕਹ ਠਾਕੁਰ ਕਹ ਕਹ ਚੇਰਾ ॥੧॥

ਕਾ ਕਉ ਦੁਰਾਉ ਕਾ ਸਿਉ ਬਲਬੰਚਾ ਜਹ ਜਹ ਪੇਖਉ ਤਹ ਤਹ ਨੇਰਾ ॥

ਸਾਧ ਮੂਰਤ ਗੁਰੁ ਭੇਟਿਓ ਨਾਨਕ ਮਿਲਿ ਸਾਗਰ ਬੂੰਦ ਨਹੀ ਅਨ ਹੇਰਾ ॥੨॥

(ਰਾਗ ਬਿਲਾਵਲ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੮੨੭)

ਅਸਥਾਈ

×		੦		੨		੩		੦	
ਮ	—	ਪ	—	ਪ	ਮੱ	ਧ	ਪ	—	—
ਰ	ੜ	ਨਾ	ੜ	ਹੀ	ੜ	ਪ੍ਰ	ਭ	ੜ	ੜ
ਮੈ									
ਗ	ਮ	ਪ	ਗ	ਮ	ਸ	ਰ	ਸ	—	—
ਸ	ਭ	ਕਿ	ਛ	ਤੇ	ੜ	ਰਾ	ੜ	ੜ	ੜ
ਪ	—	ਗ	—	ਮ	ਰ	ਸ	ਸ	—	—
ਈ	ੜ	ਘੈ	ੜ	ਨਿ	ਰ	ਗੁ	ਨ	ੜ	ੜ
ਸ	—	ਰ	ਸ	ਧ	ਧ	ਪ	ਪ	—	—
ਉ	ੜ	ਘੈ	ੜ	ਸ	ਰ	ਗੁ	ਨ	ੜ	ੜ
ਪ੍ਰ	—	ਸ	ਨ	ਰ	ਭ	ਸ	ਸ	—	—
ਕੋ	ੜ	ਲ	ਕ	ਰ	ਤ	ਵਿ	ਚ	ੜ	ੜ
ਲ	ਮ	ਪ	ਗ	ਮ	ਰ	ਸ	—	—	—
ਸੁਆ	ੜ	ਮੀ	ੜ	ਮੇ	ੜ	ਰਾ	ੜ	ੜ	ੜ

ਅੰਤਰਾ

ਪ	ਪ	ਸ	ਸ	ਸ	—	ਰ	ਸ	—	ਸ
ਨ	ਗ	ਰ	ਮਹਿ	ਆ	ੜ	ਪ	ੜ	ੜ	ਬਾ

ਨ	ਧ	ਸ	ਰ	ਨ	—	ਨ	ਧ	ਪ	—
ਹ	ਚ	ਫੁ	ਨ	ਆ	ਧ	ਪ	ਨ	ਧ	ਧ
ਸ	ਸ	ਮ	ਚ	ਪ	ਮੱ	ਧ	ਪ	—	—
ਪ੍ਰ	ਭ	ਮੇ	ਧ	ਰੇ	ਧ	ਕਉ	ਧ	ਧ	ਧ
ਗ	ਮ	ਪ	ਗ	ਮ	ਸ	ਰ	ਸ	—	—
ਸ	ਗ	ਲ	ਬ	ਸੇ	ਧ	ਰਾ	ਧ	ਧ	ਧ

—ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ । (ਸੁਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੭. ਰਾਗ ਕਾਮੋਦ, ਇਕਤਾਲਾ (ਦਰੁੱਤ ਲਯ)

ਕਿਨ ਹੀ ਬਨਜਿਆ ਕਾਂਸੀ ਤਾਂਬਾ ਕਿਨ ਹੀ ਲਉਗ ਸੁਪਾਰੀ ॥
ਸੰਤਹੁ ਬਨਜਿਆ ਨਾਮੁ ਗੋਬਿੰਦ ਕਾ ਐਸੀ ਖੋਪ ਹਮਾਰੀ ॥ ੧ ॥
ਹਰਿ ਕੇ ਨਾਮ ਕੇ ਬਿਆਪਾਰੀ ॥
ਹੀਰਾ ਹਾਥਿ ਚੜਿਆ ਨਿਰਮੋਲਕੁ ਛੂਟਿ ਗਈ ਸੰਸਾਰੀ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
ਸਾਚੇ ਲਾਏ ਤਉ ਸਚ ਲਾਗੇ ਸਾਚੇ ਕੇ ਬਿਉਹਾਰੀ ॥
ਸਾਚੀ ਬਸਤੁ ਕੇ ਭਾਰ ਚਲਾਏ ਪਹੁੰਚੇ ਜਾਇ ਭੰਡਾਰੀ ॥ ੨ ॥
ਆਪਰਿ ਰਤਨ ਜਵਾਹਰ ਮਾਨਿਕ ਆਪੇ ਹੈ ਪਾਸਾਰੀ ॥
ਆਪੇ ਦਹਦਿਸ ਆਪ ਚਲਾਵੈ ਨਿਹਚਲੁ ਹੈ ਬਿਆਪਾਰੀ ॥ ੩ ॥
ਮਨੁ ਕਰਿ ਬੈਲੁ ਸੁਰਤਿ ਕਰਿ ਪੈਡਾ ਗਿਆਨ ਗੋਨਿ ਭਰਿ ਡਾਰੀ ॥
ਕਹਤੁ ਕਬੀਰੁ ਸੁਨਹੁ ਰੇ ਸੰਤਹੁ ਨਿਬਹੀ ਖੋਪ ਹਮਾਰੀ ॥ ੪ ॥

(ਗਾਗ ਕੇਦਾਰਾ, ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਪੰਨਾ ੧੧੨੩)

ਅਸਥਾਈ

×	੦	੨	੦	੩	੪	੫	੬
ਪ	—	ਪ	ਮ	ਸ	ਰ	ਸ	ਰ
ਕੇ	ਧ	ਮ	ਰ	ਪਾ	ਰ	ਚੀ	ਚੀ
ਸ	ਨਾ	ਕੇ	ਬਿਆ	ਧ	ਧ	ਧ	ਧ
ਧ	ਨੁ.	ਸ	ਚ	ਨ	ਧ	ਧ	ਧ
ਹੀ	ਪੁ	ਹਾ	ਰ	ਧ	ਧ	ਧ	ਧ
ਪ	ਧ	ਸ	ਧ	ਧ	ਧ	ਧ	ਧ
ਫੁ	ਟ	ਈ	ਸ	ਧ	ਧ	ਧ	ਧ

ਅੰਤਰਾ

ਪ	ਪ	ਪ	ਪ	ਸ	ਸ	ਸ	—	ਸ	ਸ	ਰ	ਸ
ਕਿ	ਨ	ਹੀ	ਬ	ਨ	ਜਿਆ	ਕਾਂ	ੜ	ਸੀ	ਤਾਂ	ੜ	ਬਾ
ਸ	ਸ	ਨ	ਨ	ਸ	ਰ	ਸ	ਸ	ਸ	ਧ	ਨੁ	ਪ
ਕਿ	ਨ	ੜ	ਹੀ	ੜ	ੜ	ਲਉ	ਗ	ਸੁ	ਪਾ	ੜ	ਰੀ
ਸ	ਸ	—	ਰ	ਪ	ਪ	ਗ	ਮ	ਰ	ਸ	ਸ	ਸ
ਸੰ	ਤਹੁ	ੜ	ਬ	ਨ	ਜਿਆ	ਨਾ	ਮ	ਗੰ	ਬਿੰ	ਦ	ਕਾ
ਪ	—	ਪ	ਸਧ	ਸ	ਸ	ਧ	—	ਪ	—	ਮ	ਰ
ਐ	ੜ	ਸੀ	ਖੇੜ	ਪ	ਹ	ਮਾ	ੜ	ਰੀ	ੜ,	ਹ	ਰਿ

ਬਾਕੀ ਤਕ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਭਾਇ (ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੮. ਰਾਗ ਕਾਮੋਦ, ਇਕਤਾਲਾ (ਦਰੁੱਤ ਲਯ)

ਸੰਤਹ ਧੂਰਿ ਲੇ ਮੁਖਿ ਮਲੀ ॥

ਗੁਣਾ ਅਚੁਤ ਸਦਾ ਪੂਰਨ ਨਹ ਦੋਖ ਬਿਆਪਹਿ ਕਲੀ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਗੁਰਬਚਨਿ ਕਾਰਜ ਸਰਬ ਪੂਰਨ ਈਤ ਉਤ ਨ ਹਲੀ ॥

ਪ੍ਰਭ ਏਕ ਅਨਿਕ ਸਰਬਤ ਪੂਰਨ ਬਿਖੈ ਅਗਨਿ ਨ ਜਲੀ ॥੧॥

ਗਹਿ ਭੁਜਾ ਲੀਨੋ ਦਾਸੁ ਅਪਨੋ ਜੋਤਿ ਜੋਤੀ ਰਲੀ ॥

ਪ੍ਰਭ ਚਰਨ ਸਰਨ ਅਨਾਥੁ ਆਇਓ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਸੰਗਿ ਚਲੀ ॥੨॥

(ਰਾਗ ਕੇਦਾਰਾ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੧੧੨੧)

ਅਸਥਾਈ

੦		੩		੪		×		੦		੨	
ਪ						ਰ					
ਗ	ਮ	ਰ	ਸ	—	ਸ	ਮ	ਰ	ਪ	ਪਮ	ਧ	ਪ
ਸੰ	ੜ	ਤਹੁ	ਧੂ	ੜ	ਰ	ਲੇ	ੜ	ਮੁ	ਖੜ	ਮ	ਲੀ
ਗ	ਮ		ਸ	ਸ	ਸ	ਧ	ਪ	—	ਸ	ਸ	ਸ
ਕੁ	ਣਾ	ੜ	ਅ	ਚੁ	ਤ	ਸ	ਦਾ	ੜ	ਪੂ	ਰ	ਨ
ਮ	ਰੁ	ਰ	ਪ	—	—	ਮੱਪ	ਧਸੰ	ਧਪ	ਗਮ	ਰ	ਸ
ਨਹ	ਦੇ	ਖ	ਬਿਆ	ੜ	ੜ	ਪਹਿ	ੜੜ	ਕੜ	ਲੀੜ	ੜ	ੜ

ਅੰਤਰਾ

ਪ	ਪ	ਪ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ
ਬ	ਚ	ਨ	ਕਾ	ਰ	ਜ	ਸ	ਰ	ਬ	ਪੁ	ਰਨ੍ਹ	ਗੁਰ
ਪ	ਪ	ਪ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ
ਬ	ਚ	ਨ	ਕਾ	ਰ	ਜ	ਸ	ਚ	ਬ	ਪੁ	ਰ	ਨ
ਸੰ	—	ਧ	ਸੰ	—	ਸੰ	ਨ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਨ	ਪ
ਈ	ਫ	ਤ	ਉ	ਫ	ਤ	ਨ	ਫ	ਰ	ਲੀ	ਧ	ਪ੍ਰਭ
ਪ	ਪ	ਪ	ਧ	ਪ	ਪ	ਗ	ਮ	ਰ	ਸ	ਸ	ਸ
ਮੱ	ਕ	ਅ	ਨਿ	ਕ	ਸਰ	ਬ	ਫ	ਤ	ਪੁ	ਰ	ਨ
ਏ	ਰ	—	ਪ	ਪ	ਪ	ਮੱਪ	ਧਸੰ	ਧਪ	ਗਮ	ਰ	ਸ
ਮ	ਖੰ	ਫ	ਅ	ਗ	ਨ	ਨਫ	ਫਫ	ਜਫ	ਲੀਫ	ਫ	ਫ

—ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ । (ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੯. ਰਾਗ ਕਾਮੋਦ, ਝਪਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਹਸਤ ਖੇਲਤ ਤੇਰੇ ਦੇਹੁਰੇ ਆਇਆ ॥
ਭਗਤਿ ਕਰਤ ਨਾਮਾ ਪਕੜਿ ਉਠਾਇਆ ॥ ੧ ॥
ਹੀਨਤੀ ਜਾਤਿ ਮੇਰੀ ਜਾਦਿਮ ਰਾਇਆ ॥
ਛੀਪੇ ਕੇ ਜਨਮਿ ਕਾਹੇ ਕਉ ਆਇਆ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਲੈ ਕਮਲੀ ਚਲਿਓ ਪਲਟਾਇ ॥
ਦੇਹੁਰੇ ਪਾਛੇ ਬੈਠਾ ਜਾਇ ॥ ੨ ॥
ਜਿਉ ਜਿਉ ਨਾਮਾ ਹਰਿ ਗੁਣ ਉਚਰੈ ॥
ਭਗਤ ਜਨਾ ਕਉ ਦੇਹੁਰਾ ਫਿਰੈ ॥ ੩ ॥

(ਰਾਗ ਭੈਰਉ, ਭਗਤਿ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ, ਪੰਨਾ ੧੧੬੪)

ਅਸਥਾਈ

×	੨	੦	੩
ਸ	ਮ	ਧ	ਧ
ਹੀ	ਰ	ਜਾ	ਮੇ
ਸ	ਤੀ	ਤ	ਫ
ਪ	ਫ	ਮੱਪ	ਧਪ
ਸੰ	ਨੁ	ਗਫ	ਧਧ
ਜਾ	ਪ	ਰਾਫ	ਫਫ
ਫ	ਧ	ਮ	ਧ
ਫ	ਦਿ	ਫ	ਫ

ਸ	—	ਸ	ਨੁ.	ਪ	ਸ	ਸ	ਰ	—	ਸ
ਛੀ	ੜ	ਧ	ਪੁ	ਕੇ	ਜ	ਨ	ਮ	ੜ	ੜ
ਮ	ਰ	ਪ	—	ਧ	ਪ	ਮ	ਰ	—	ਸ
ਕਾ	ੜ	ਹੋ	ੜ	ਕਉ	ਗ	ੜ	ਇਆ	ੜ	ੜ
				ਆ					

ਅੰਤਰਾ

ਪ	ਪ	ਸੰ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	—	ਸੰ
ਹ	ਸ	ਤ	ੜ	ਖੇ	ਲ	ਤ	ਤੇ	ੜ	ਰੇ
ਸੰ					ਸੰ		ਨ		
ਧ	ਧ	ਸੰ	—	ਰੰ	ਨ	ਸੰ	ਧ	ਪ	—
ਦੇ	ਹੁ	ਰੇ	ੜ	ੜ	ਆ	ੜ	ਇਆ	ੜ	ੜ
ਨ		ਮੰ	—	ਮੰ	ਰੰ	ਰੰ	ਸੰ	—	ਸੰ
ਸੰ	ਸੰ	ਗੰ	ੜ	ਕ	ਰ	ਤ	ਨਾ	ੜ	ਮਾ
ਭ	ਗ	ਤ							
ਪ	ਪ	ਗ	ਮ	ਪ	ਗ	ਮ	ਰ	—	ਸ
ਪ	ਕ	ਰ	ੜ	ਉ	ਠਾ	ੜ	ਇਆ	ੜ	ੜ

—ਸਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ ।

੧੦. ਰਾਗ ਕਾਮੋਦ, ਚਾਰਤਾਲ (ਬਿਲੰਬਿਤ ਲਯ)

ਦੁਪਤੀ ਕੁਪੀਨ ਮਾਤ੍ਰੁ ਦਈ ਜਉ ਮੁਨੀਸਰਹਿ,
ਤਾਂ ਤੇ ਸਭਾ ਮਧਿ ਬਹਿਓ ਬਸਨ ਪ੍ਰਵਾਹ ਜੀ ॥
ਤਨਕ ਤੰਦੁਲ ਜਗਦੀਸਹਿ ਦਏ ਸੁਦਾਮਾ
ਤਾ ਤੇ ਪਾਏ ਚਤੁਰ ਪਦਾਰਥ ਅਥਾਹ ਜੀ ॥
ਦੁਖਤ ਗਜਿੰਦ ਅਰਬਿੰਦ ਗਹਿ ਭੇਟ ਰਾਖੇ,
ਤਾ ਕੈ ਕਾਜੈ ਚਕ੍ਰਪਾਨ ਅਨਿ ਗ੍ਰਸੇ ਗ੍ਰਾਹ ਜੀ ॥
ਕਹਾ ਕਉ ਕਰੈ ਕਛੁ ਹੋਤ ਨ ਕਾਹੁ ਕੇ ਕੀਏ,
ਜਾਂ ਕੀ ਪ੍ਰਭ ਮਾਨ ਲੈਹਿ ਸਭੇ ਸੁਖ ਤਾਹ ਜੀ ॥ ੪੩੫ ॥

(ਕਬਿੱਤ ਸਵੱਏ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ)

ਅਸਥਾਈ

X	੦		੨		੦		੩		੪	
ਮ	ਰ	ਸ	ਰ	—	ਸ	ਰ	ਪ	ਪ	—	ਪ
ਦੁ	ੜ	ਪ	ਤੀ	ੜ	ਕੁ	ਪੀ	ੜ	ਨ	ਮਾ	ੜ
ਮ	ਪ	—	ਧ	—	ਪ	ਪ	ਗ	ਮ	ਰ	—
ਦ	ਈ	ੜ	ਜੋ	ੜ	ਮੁ	ਨੀ	ੜ	ਸ	ਰਹਿ	ੜ
ਸ	—	ਰ	ਪ	—	ਪ	ਰੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਧ	ਨੁਪ
ਤਾ	ੜ	ਤੇ	ਸ	ੜ	ਭਾ	ਮ	ੜ	ਧ	ਬ	ੜੜ
ਮ	ਪ	ਧ	ਪ	ਗਮ	ਪ	ਪ	ਗ	ਮ	ਰ	—
ਬ	ਸ	ਨ	ਪ	ੜੜ	ਰ	ਵਾ	ੜ	ਹ	ਜੀ	ੜ

ਅੰਤਰਾ

ਪ	ਪ	—	ਸ	—	—	ਸੰ	ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ	—	ਸੰ
ਤ	ਨ	ੜ	ਕ	ੜ	ੜ	ਤੰ	ਦੁ	ਲ	ਜ	ੜ	ਕ
ਸ	ਧ	—	ਸੰ	—	ਰੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਧ	ਨੁ	ਪ
ਈ	ੜ	ੜ	ਸਹਿ	ੜ	ੜ	ਦ	ਏ	ਸੁ	ਦਾ	ੜ	ਮਾ
ਮ	ਪ	ਪ	ਧ	—	ਪ	ਮਕ	ਮਰ	ਸ	ਧ	ਨੁ	—
ਤਾ	ੜ	ਤੇ	ਪਾ	ੜ	ਏ	ਚੜ	ਤੁੜ	ੜ	ਰ	ੜ	ੜ
ਸ	ਸ	—	ਰ	ਸ	ਪ	ਪ	ਕ	ਮ	ਰ	ਸ	—
ਪ	ਦਾ	ੜ	ਗ	ਬ	ਅ	ਬਾ	ਹ	ੜ	ਜੀ	ੜ	ੜੜ

ਸੰਚਾਰੀ

ਸ	ਸ	—	ਪ	—	ਪ	ਪ	—	ਧ	ਪ	—	ਪ
ਦੁ	ਖ	ੜ	ਤ	ੜ	ਕ	ਜਿੰ	ੜ	ਦ	ਅ	ੜ	ਰਿ
ਪ	—	ਪ	ਸੰ	ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ	—	ਸੰ	ਧ	ਨੁਪ	ਪ
ਥਿ	ੜ	ਦ	ਕ	ਹਿ	ੜ	ਭੇ	ੜ	ਟ	ਰਾ	ੜੜ	ਥੇ
ਪ	ਪ	ਪ	ਕ	ਮ	ਪ	ਮਕ	ਮ	ਰ	ਸ	—	ਸ
ਮਤਾ	ੜ	ਕੈ	ਕਾ	ੜ	ਜੈ	ਚੜ	ੜ	ਕੁ	ਪਾ	ੜ	ਨ

ਸ	ਨੁ.	ਪ	ਸ	—	ਸ	ਪ	ਗ	ਮ	ਰ	—	ਸ
ਧ	ਪ.	ਪ	ਗੁ	ਸ	ਸੇ	ਗੁ	ਹ	ਸ	ਜੀ	ਸ	ਸ
ਅ	ਨਿ	ਸ									

ਅਭੋਗ

ਪ	ਪ	—	ਸ	ਸ	—	ਸ	ਸ	—	ਰ	ਸ	ਸ
ਕ	ਹਾ	ਸ	ਕੋ	ਉ	ਸ	ਕ	ਰੈ	ਸ	ਕ	ਸ	ਛ
ਸ	—	ਸ	ਮ	ਮ	ਰ	ਸ	—	ਰ	ਸ	ਨੁ	ਪ
ਚੋ	ਸ	ਤ	ਗ	ਸ	ਕਾ	ਹੁ	ਸ	ਕੈ	ਧ	ਪ	ਪ
			ਨਾ	ਸ					ਕੀ	ਸ	ਏ
ਮ	ਪ	ਪ	ਧ	—	ਪ	ਮਗ	ਮ	ਰ	ਸ	ਨੁ.	—
ਜਾ	ਸ	ਕੀ	ਪ੍ਰ	ਸ	ਭ	ਮਾਸ	ਸ	ਨ	ਧੁ	ਪ	ਸ
									ਲੇ	ਸ	
ਸ	ਸ	—	ਰ	—	ਸ	ਪ	ਗ	ਮ	ਰ	ਸ	—
ਸ	ਭੇ	ਸ	ਸੁ	ਸ	ਖ	ਤਾ	ਹ	ਸ	ਜੀ	ਸ	ਸ

ਨੋਟ—ਠਾਅ, ਦੁਗੁਨ, ਤਿਗੁਨ, ਚੌਗੁਨ ਆਦਿ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਤਿਹਾਈ ਲਾਉਣੀ ਅਤੇ ਲਯ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣਾ, ਇਸੇ ਨੂੰ ਪੁਰਪਦ ਗਾਉਣਾ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਸੋ, ਇਹੋ ਨਿਯਮ ਨਿਭਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਭੈਂਡਾਰੀ ਤੇ ਅਭੋਗ ਕੋਲੋਂ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ।

(ਕਾਮੋਦ ਰਾਗ ਸਮਾਪਤਿ)

ਰਾਗ ਛਾਇਆਨਟ

ਵਾਦੀ—ਪ	ਠਾਟ—ਕਲਿਆਣ	ਸਮਾਂ—ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਸੰਵਾਦੀ—ਰ	ਜਾਤੀ—ਸੰਪੂਰਣ-ਸੰਪੂਰਣ	ਵਿਸ਼ੇਸ਼—‘ਪਾ ਰੇ’ ਦੀ ਸੁਰ-ਸੰਗਤੀ।

ਗ
ਆਰੋਹ — ਸ, ਰ, ਗ ਮ ਪ, ਧ, ਪ, ਸ।

ਮ
ਅਵਰੋਹ — ਸੰ ਨਧ ਪ, ਮੱਧਪ, ਗ ਮ ਰ, ਸ।

ਪਕੜ—ਪ, ਰ, ਗ ਮ ਪ, ਮ ਗ ਮ ਰ, ਸ।

ਰਾਗ ਕਾਮੋਦ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਛਾਇਆਨਟ ਭੀ ਕਲਿਆਣ ਠਾਟ ਦੇ ਉਸੇ ਵਰਗ ਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਦੋਵੇਂ ‘ਮੱਧਮ’ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਪਿਛੇ ਕਾਮੋਦ ਦੇ ਪਰਕਰਣ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਿਯਮਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਲਿਆਣ ਠਾਟ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ‘ਮੱਧਮ’ ਲਗਣ ਵਾਲੇ ਰਾਗਾਂ ਲਈ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ।

ਕੁਝ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦਾ ਮਤ ਹੈ ਕਿ ‘ਛਾਇਆਨਟ’ ਇਕ ਮਿਸ਼੍ਰ ਰਾਗ ਹੈ। ਭਾਵ, ਛਾਇਆ ਤੇ ਨਟ ਦੇ ਸੁਮੇਲ ਨਾਲ ਇਹ ਰਾਗ ਬਣਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਛਾਇਆ ਵਿਚ ਤੀਵਰ ‘ਮੱਧਮ’ ਅਤੇ ਨਟ ਦਾ ਅੰਗ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਨਟ, ਬਿਲਾਵਲ ਠਾਟ ਦਾ ਰਾਗ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਸੁਰ-ਰੂਪ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:— ‘ਸ, ਗ, ਮ, ਪ ਗ ਮ, ਰ ਗ ਮ ਪ, ਮ ਗ ਮ ਰ, ਸ’ ਇਸ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਕੁਛ ਸਚਾਈ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਐਸੇ ਗਾਇਕ ਬਹੁਤ ਘਟ ਮਿਲਣਗੇ ਜਿਹੜੇ ਛਾਇਆ ਤੇ ਛਾਇਆਨਟ ਨੂੰ ਅਲੱਗ-ਅਲੱਗ ਕਰਕੇ ਗਾ ਸਕਣ। ਜਿਵੇਂ, ਬਿਲਾਵਲ ਤੇ ਅਲ੍ਹੀਯਾ, ਭੀਮ ਤੇ ਪਲਾਸੀ, ਜਾਂ ਇਮਨ ਤੇ ਕਲਿਆਣ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਰਕੇ ਗਾਉਣਾ ਔਖਾ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਛਾਇਆ ਤੇ ਛਾਇਆਨਟ ਨੂੰ ਵੱਖ ਕਰਨਾ ਬਾਲ ਦੀ ਖੱਲ ਉਤਾਰਣ ਬਰਾਬਰ ਹੈ।

ਛਾਇਆਨਟ ਇਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਤੇ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਰਾਗ ਹੈ। ‘ਸੰਗੀਤ ਪਾਰਿਜਾਤ’ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੇ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਭੀ ਪਹਿਲਾਂ ਬਿਲਾਵਲ ਠਾਟ ਦਾ ਰਾਗ ਸੀ। ਪਰ ਆਧੁਨਿਕ ਸੰਗੀਤ ਵਿਦਵਾਨ ਇਸ ਨੂੰ ਭੀ ਹਮੀਰ, ਕਾਮੋਦ ਆਦਿ ਰਾਗਾਂ ਵਾਂਗ ਕਲਿਆਣ ਠਾਟ ਦਾ ਰਾਗ ਹੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਵਾਦੀ ਸੁਰ ‘ਪੰਚਮ’ ਤੇ ਸੰਵਾਦੀ ਰਿਖਭ ਹੈ। ਜਾਤੀ ਸੰਪੂਰਣ-ਸੰਪੂਰਣ ਤੇ ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ (ਲਗ-ਭਗ ਦੋ ਵਜੇ ਰਾਤ) ਹੈ।

ਛਾਇਆਨਟ ਦੀ ਖਾਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ ‘ਪਾ ਰੇ’ ਦੀ ਸੁਰ-ਸੰਗਤਿ। ਜਿਵੇਂ, ਕਾਮੋਦ ਵਿਚ, ‘ਰੇ ਪਾ’ ਦੀ ਸੁਰ-ਸੰਗਤਿ ਮਹੱਤਵ-ਪੂਰਣ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਛਾਇਆਨਟ ਵਿਚ ‘ਪਾ ਰੇ’ ਦੀ ਸੁਰ-ਸੰਗਤਿ ਇਕ ਖਾਸ ਸਥਾਨ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਸੰਗੀਤ ਪੱਧਤੀ ਦਾ ਇਹ ਬੜਾ ਵਿਲੱਖਣ ਤੇ ਚਮਤਕਾਰ-ਪੂਰਣ ਨਿਯਮ ਹੈ, ਕਿ ਕਿਤੇ ‘ਰੇ ਪਾ’ ਦੀ ਸੁਰ-ਸੰਗਤਿ ਰਾਗਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ

‘ਪਾ ਰੇ’ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਰਾਗ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸੋ, ਛਾਇਆਨਟ ਵਿਚ ਕੇਵਲ “ਧ ਧ ਪ ਪ, ਰ ਗ ਮ ਪ, ਮ ਗ ਮ ਰ, ਸ ਰਸ” ਇਸ ਸੂਰ-ਰੂਪ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰ ਲੈਣਾ ਹੀ ਕਾਫੀ ਹੈ।

ਛਾਇਆਨਟ ਵਿਚ ਤੀਵਰ ਮੱਧਮ ਅਤੇ ਨਿਖਾਦ ਸੂਰ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ, ਕਲਿਆਣ ਠਾਟ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਮੱਧਮ ਲਗਣ ਵਾਲੇ ਰਾਗਾਂ ਵਿਚ ਤੀਵਰ ਮੱਧਮ ਘੱਟ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜੇ ਬੰਤੀ ਦੇਰ ਲਈ ਛਾਇਆਨਟ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਭੀ ਲਾਇਆ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਵੀ ਰਾਗ ਦੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਕੋਈ ਅੰਤਰ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗਾ। ਛਾਇਆਨਟ ਵਿਚ ਤੀਵਰ ਮੱਧਮ ਨੂੰ ਵਾਦੀ ਸੂਰ ‘ਪੰਚਮ’ ਦੇ ਨਾਲ ਇੰਜ

ਵਿਖਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ :—^ਮ“ਪ, ^ਨਮੱਪ, ^ਗਰ ਗ ਮ ਪ, ਗ ਮ ਰ, ਸ’ ਜਾਂ ਧ ਧ ਪ ਸ, ਧਪ, ਪਰ, ਰਗਮ (ਪ) ਮਗਮਰ, ਸਰਸ। ਸੋ, ਕਿਤੇ ‘ਕਣ’ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਪੰਚਮ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਹੀ ਲਾਈਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ

ਅੰਤਰੇ ਦਾ ਉਠਾਵ :—^ਮ“ਪ ਪ. ਸ, ਸ ਰੰ ਸ, ਜਾਂ ਪ ਪ, ਧਪ, ਸ, ਸ ਰੰ ਸ” ਇੰਜ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਕਦੇ ਕਦੇ ਕੌਮਲ ਨਿਖਾਦ ਲਾਉਣ ਨਾਲ ਰਾਗ ਦੀ ਸੰਦਰਭਤਾ ਹੋਰ ਵਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ‘ਸ ਧ ਨੁਪ, ਰਗਮਪ’ ਜਾਂ ਰਗਮ ਨੁਧਪ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੌਮਲ ਨਿਖਾਦ ਵਿਖਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਰਾਗ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ (ਟਿਯੂਨਾਂ) ਦਾ ਉਠਾਵ ਅਕਸਰ ਧੈਵਤ ਸੂਰ ਤੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਮਧੁਰ ਤੇ ਲੋਕ-ਪ੍ਰਿਅ ਰਾਗ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਸਮਝਦਾਰ ਸੁੱਤਾ ਅਤੇ ਚੰਗੇ ਗਾਇਕ ਬਹੁਤ ਪਸੰਦ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਸੂਰ-ਵਿਸਥਾਰ (ਆਲਾਪ)

੧. ^ਨਸ—(ਸ) ^{ਸ ਨੁ ਮ}ਧ—ਪ, ਪਸ, ਸਰਸ, ^ਗਧ—ਪ—ਪ, ਧਪਸ—^ਨਰਗ ਗਮਰ—^ਗਸ—ਪ—ਰ, ਰਗਮਪ, ਮਗਮਰ, ਸ।

੨. ^{ਨ ਨੁ}ਸ—(ਸ) ^{ਗ ਮ}ਧ—ਪ—ਪਧਪਰ—^ਗਰਗਮਪ, ਗਮਰ—^ਗਸਰਸ, ਨਸਰ—^ਗਗਮਪ, ਰ, ਰਗਮਪ, ਰਗਮਪ, ਗਮਰ—^ਗਸ, ਸਪ—ਰ, ਰਗਮਪ—^ਗਮਗਮਰ—^ਗਸਰ ਪ—ਰ, ਗਮਪ, ਮਗਮ, ਰਗਮਪਗਮਰ, ਸ।

੩. ^ਸਸਰ, ਨਸਰ—(ਸ) ^ਨਧ—ਪ, ਪਰ—(ਪ) ^ਗਰਗਮਪ—^ਮਮੱਪ, ਧਪ, ਗਮਰ—^ਮਸ, ਧ ਧ ਪ, ਪ(ਪ) ਰ, ਗਰਗਮਪ, ਗਮਰਸ, ਪ—^ਗਮੱਪਧਪਰ, ਗਮਪ, ਗਮਨੁਧਪ, ਗਮਰਗਮਪਗਮਰ, ਪ—ਰ, ਰਗਮਪ, ਮਗਮਰ—^ਮਸਰਸ, ਧ—^ਨਧ ਪ—ਧਪ, ਮੱਪ ਰ—^{ਮ ਮ ਨ}ਗਮਧਪ, ਧਧ ਪਰ—ਗਮਰ, ਗਮਪਗਰ, ਧ—ਪ—^ਗਮੱਪਧਮੱਪ ਰ—^ਮਰਗਮਨੁਧਪ, ਧਧ ਪ, ਗਮ, ਰਗਮਪ, ਗਮਰ, ਸਰਸ।

- ੳ. ਸਰ—ਸ, ਨਸਰਨਸ, ਮਗਮਰ—ਗਮਪ, ਰਗਮਧਪ, ਪ ਧਪ, ਧਧ ਪ (ਪ) ਰ—ਗ, ਮ, ਪ, ਧਗ,
ਗ ਪ ਗ ਮ
ਪਰ, ਰਗਮਪਗਮਰਸਰਸ, ਧ—ਮੱਪ—(ਪ) ਰ, ਗ—ਗਮਪਰ, ਰ, ਗਮਨੁਧਪਰ—ਗਮਪ, ਗਮਰ—
ਮ ਨ ਗ ਨ ਨੁ ਪ ਗ
ਸਰਸ, ਧ ਧ ਪ, ਪਸ—ਧ ਪਰ—ਰਗਮਪ—ਪਧਪਸ—ਸਰੇਸ, (ਸ) ਧ, ਪ, ਰਗਮਪ—ਰ, ਰ,
ਮ ਨ ਨੁ ਗ ਗ
ਗਮਪ ਗਮਰਸ, ਸਧਧ ਪ, ਮੱਪ, ਪਸ—ਧ, ਪ, ਮੱਧਮੱਪ ਰ, ਰਗਮਨੁਧਪ, ਰਗ, (ਮ) ਰ, ਸਰਸ ।
੫. ਪ—ਪਸ—ਰੇਸ, ਧ—ਪ, ਮੱਧਮੱਪਸ—ਪਧਮੱਪਸ—ਸਰੇਸ—(ਸ) ਧ, ਨੁਪ, ਪਰ—ਰਗਮਪਗਮ
ਨ ਗ
ਰਸ, ਪਧਪਸ—ਸਰੇਸ—ਗਮਰੇ—ਸ, ਧਨੁਪ, ਰ, ਰੇ, ਸਰੇਸ—ਪ, ਰੇ, ਰਗਮਰੇ—ਸਰੇਸ—(ਸ) ਧ,
ਮ ਮ ਨ ਗ ਮ
ਪ—ਪਧ ਪਸ—ਰੇਸ—ਧਮਮੱਪਸ—ਗਮਰੇ—ਸ, ਪ—ਰੇ, ਰਗਮਪ ਗਮਰੇ, ਸ—ਧਨੁਪ, ਰੇ—
ਗ ਸ ਗ ਮ
ਰਗਮਪਧਮੱਪਸ—ਰੇਸ, ਸਰੇ—ਨਰੇਸ—ਰਗਮਪਗਮਰੇ—ਸਰੇਸ—(ਸ) ਧ—ਪ, ਪਧ ਪ, ਧਧਪ,
ਪ ਮ
ਰ—ਗਮਪਰ—ਗਮਰਗਮਪਗਮਰ—ਸਰਸ— । ਸਰ ਸ—, ਸਰਗਮਰ ਸ, ਸਰ ਗਮ ਧਧ
ਪਪ ਰਗ ਮਪ ਗਮ ਰਸ, ਸਰ ਗਮ ਧਪ ਸ, ਧਪ ਮੱਪ ਧਨੁ ਧਪ ਰਗ ਮਪ ਗਮ ਰਸ, ਸਰ ਗਮ ਧਧ
ਪਪ ਸਸ ਰੇ ਸਸ ਧਪ ਰਗ ਮਪ ਗਮ ਰਸ, ਸਰ ਗਮ ਧਪ ਸ—ਰਗ ਮਰੇ ਸਨ ਧਪ ਰਗ ਮਪ ਗਮ
ਰਸ, ਸਰ ਗਮ ਧਪ ਸ—ਰਗ ਮਪ ਗਮ ਰੇਸ, ਧਨੁ ਧਪ ਰਗ ਮਪ ਮਗ ਮਰ, ਸਰ ਸ— ।

ਛਾਇਆਨਟ ਰਾਗ ਦੀਆਂ ਤਾਨਾਂ (ਸ਼ਬਦ ਰੀਤ ਨੰ: ੪)

ਅਸਥਾਈ

	੦	੧	੨	੩	੪	੫	੬	੭	੮	੯
	ਸ	ਪ	ਸ	ਸ	ਗ	ਗ	ਮ	ਪ	×	੨
੧.	ਚ	ਰ	ਨ	ਕ	ਮ	ਲ	ਸੰ	ਯ	ਰਗ ਮਨੁ ਧਪ ਮੱਪ	ਰਗ ਮਪ ਗਮ ਰਸ.
੨.	.	.	.	.	ਰਗ	ਮਪ	ਗਮ	ਨੁਧ	ਮੱਪ ਸੰਸ ਧਪ ਰਗ	ਮਪ ਗਮ ਰਸ ਨਸ.
੩.	ਮੱਪ	ਧਪ	ਮੱਪ	ਸੰਨ	ਧਪ,	ਮੱਪ	ਸਰੇ	ਸੰਨ	ਧਪ ਰਗ ਮਨੁ ਧਪ	ਰਗ ਮਪ ਗਮ ਰਸ,
੪.	ਸੰਸ	ਧਪ	ਮੱਪ,	ਸਰੇ	ਸੰਸ	ਧਪ	ਮੱਪ,	ਗੰਮ	ਰੇਸ ਧਪ ਮੱਪ, ਰਗ	ਰਗ ਮਪ ਧਪ ਮੱਪ ਮਪ ਗਮ ਰਸ ਨਸ.

੫.	ਧਪ ਮੱਪ, ਰਗ ਮਪ	ਸੰਨ ਧਪ ਮੱਪ, ਰਗ	ਰਗ ਮਪ ਗਮ ਰਸ ਮਪ ਸੰਨ ਸੰਨ ਧਪ	ਧਪ ਮੱਪ ਰਗ ਮਨੁ ਰਗ ਮਪ ਗਮ ਰਸ.
੬.	ਗੰਮ ਰੰਸ ਨਸ ਪਧ	ਮੱਪ, ਰੰਗ ਮੱਪ ਗੰਮ	ਸਰ ਗਮ ਪਧ ਮੱਪ, ਰੰਸ ਨਸ ਪਧ ਮੱਪ,	ਸੰਨ ਨਸ ਪਧ ਮੱਪ, ਰਗ ਮਪ ਗਮ ਰਸ.
੭.	ਰਰ ਸਸ, ਧਧ ਪਪ ਸੰਸ ਧਧ ਪਪ ਰਗ	ਰਗ ਮਪ ਗਮ ਰਸ, ਮਪ ਗਮ ਰਸ, ਮੰਮ	ਸੰਸ ਧਧ ਪਪ ਰਗ ਰੰਰ ਸੰਸ ਧਧ ਪਪ	ਮਪ ਗਮ ਰਸ, ਰੰਰ ਰਗ ਮਪ ਗਮ ਰਸ.
੮.	ਨਸ ਰਸ ਗਮ ਰਸ, ਸੰਰ ਸੰਨ ਧਪ ਗਮ	ਰਗ ਮਪ ਗਮ ਰਸ, ਰਸ, ਰਗ ਮਪ ਰੰਗ	ਰਗ ਮਪ ਸੰਸ ਧਪ ਮੱਪ ਗੰਮ ਰੰਸ ਰਗ	ਗਮ ਰਸ, ਰਗ ਮਪ ਮਪ ਗਮ ਰਸ ਨਸ.

ਅੰਤਰਾ

	ਮੱ ਪ — ਪ ਪ	ਸੰ — ਸੰ ਸੰ		
੧.	ਨਾਂ S ਨ ਕ	ਮੇ S ਲ ਲੀ	ਸੰਸ ਧਪ ਰਗ ਮਪ	ਗਮ ਰਸ ਰਗ ਮਪ.
੨.	. . . .	ਮੱਪ ਰੰਰ ਸੰਸ ਧਪ	ਮੱਪ ਰਗ ਮਪ ਗਮ	ਰਸ, ਰਗ ਮਪ ਸੰ.
੩.	ਮੱਪ ਧਪ ਸੰਰ ਸੰਸ,	ਰੰਗ ਮੰਰ ਸੰਰ ਸੰਸ,	ਧਪ ਮੱਪ ਰਗ ਮਪ	ਗਮ ਰਸ ਰਗ ਮਪ.
੪.	ਸੰਸ ਗੰਮ ਰੰਰ ਸੰਸ	ਧਪ ਮੱਪ ਰੰਰ ਸੰਸ	ਧਪ ਮੱਪ ਸੰਸ ਧਪ	ਰਗ ਮਪ ਗਮ ਰਸ.
੫.	ਮੱਪ ਰਗ ਮਪ ਗਮ	ਰਸ, ਰਗ ਮਪ ਧਧ	ਧਧ ਮੱਪ ਸੰਨ ਸੰਰ ਮੱਪ ਸੰ, ਧਧ ਮੱਪ	ਸੰਨ ਧਪ ਮੱਪ, ਧਧ ਸੰ, ਧਧ ਮੱਪ ਸੰ.
੬.	ਧਧ ਪਪ ਰਗ ਮਪ ਧਧ ਪਪ ਰਗ ਮਪ	ਗਮ ਰਸ, ਰੰਰ ਸੰਸ ਗਮ ਰਸ, ਰਰ ਗਗ	ਧਧ ਪਪ ਰਗ ਮਪ ਮਮ ਪਪ ਸੰ ਧਧ	ਗਮ ਰਸ, ਮੰਮ ਰੰਸ ਪਪ ਸੰ ਧਧ ਪਪ.
੭.	ਰਰ ਸ,ਰ ਰਸ ਨਸ, ਸੰਰ ਸੰਨ ਧਪ ਮੱਪ	ਸਰ ਗਮ, ਰਗ ਮਪ, ਰਗ ਮਪ ਗਮ ਰਸ,	ਰੰਰ ਸੰ,ਰ ਰੰਸ ਨਸ, ਗਮ ਧਪ, ਸੰਰ ਨਸ ਸਰ ਗਮ ਪਧ ਮੱਪ	ਧਧ ਪ,ਧ ਧਪ ਮੱਪ, ਰੰਗ ਮੱਪ ਗੰਮ ਰੰਸ, ਸੰ, ਪਧ ਮੱਪ ਸੰ.
੮.	ਮਪ ਧਮ ਪਗ ਮਰ ਪਧ ਮੱਪ ਗਮ ਰਗ	ਸਤ ਸਸ, ਰਗ ਮਧ ਸਤ ਸਸ, ਸਰ ਗਮ	ਸੰਰ ਸੰਨ ਧਪ ਮੱਪ ਮੱਪ ਧਨ ਸੰਰ ਸੰਸ ਧਧ ਪਪ ਸੰ, ਧਧ	ਧਧ ਮੱਪ ਗਮ ਰਗ ਰੰਗ ਮੱਪ ਗੰਮ ਰੰਸ ਪਪ ਸੰ ਧਧ ਪਪ.

੧. ਰਾਗ ਛਾਇਆਨਟ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਉਲਾਹਨੋ ਮੈ ਕਾਹੂ ਨ ਦੀਓ ॥

ਮਨ ਮੀਠ ਤੁਹਾਰੋ ਕੀਓ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਆਗਿਆ ਮਾਨਿ ਜਾਨਿ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ਸੁਨਿ ਸੁਨਿ ਨਾਮੁ ਤੁਹਾਰੋਜੀਓ ॥

ਈਹਾ ਊਹਾ ਹਰਿ ਤੁਮਹੀ ਤੁਮਹੀ ਇਹੁ ਗੁਰ ਤੇ ਮੰਤ੍ਰੁ ਦਿੜੀਓ ॥੧॥

ਜਬ ਤੇ ਜਾਨ ਪਾਈ ਏਹ ਬਾਤਾ ਤਬ ਕੁਸਲ ਖੇਮ ਸਭ ਥੀਓ ॥

ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਨਾਨਕ ਪਰਗਾਸਿਓ ਆਨ ਨਾਹੀ ਰੇ ਥੀਓ ॥੨॥

(ਨਟ ਨਰਾਇਨ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੯੭੮)

ਅਸਥਾਈ

੦					੩					×					੨				
ਸ	ਧ	—	ਪ		ਪ	ਗ	ਮ	ਧ		ਮ	ਗ	ਮ	ਰ		ਸ	ਰ	ਸ	—	
ਉ	ਲਾ	ੜ	ਹ		ਨੋ	ੜ	ਮੈ	ੜ		ਕਾ	ਹੂ	ੜ	ਦੀ		ਓ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ
ਨ		ਮ			ਮ	ਰ	ਸ	ਸ		ਨ					ਸ	ਨੁ.			
ਸ	—	ਗ	—		ਮ	ਰ	ਸ	ਸ		ਸ	—	ਰ	ਸ		ਸ	ਪੁ	ਪੁ	ਪੁ	—
ਮ	ੜ	ਨ	ੜ		ਮੀ	ੜ	ਠ	ਤੁ		ਹਾ	ੜ	ਰੋ	ੜ		ਕੀ	ੜ	ਓ	ੜ	ੜ

ਅੰਤਰਾ

ਪ	—	ਪ	—		ਧ	—	ਸੰ	ਸੰ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ		ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ	—		
ਆ	ੜ	ਗਿਆ	ੜ		ਮਾ	ੜ	ਨ	ਜਾ	ੜ	ੜ	ਸੁ	ਖ		ਪਾ	ੜ	ਇਆ	ੜ		
ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ			ਸੰ	—	ਸੰ	ਸੰ		ਨ				ਸੰ					
ਧ	ਧ	ਧ	ਧ		ਸੰ	—	ਸੰ	ਸੰ		ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ	—	ਧ	ਨੁ	ਪ	—		
ਸੁ	ਨ	ਸੁ	ਨ		ਨਾ	ੜ	ਮ	ਤੁ		ਹਾ	ੜ	ਰੋ	ੜ	ਜੀ	ੜ	ਓ	ੜ		
ਪ	—	ਪ	—		ਧ	—	ਪ	ਪ		ਪ	ਗ	ਗ	ਮ	ਰ		ਨ	ਸ		
ਈ	ੜ	ਹਾ	ੜ		ਉ	ੜ	ਹਾ	ਹਰਿ		ਤੁ	ਮ	ਹੀ	ੜ	ਤੁ	ਮ	ਹੀ	ੜ		
ਪ	ਪ	ਸ	—		ਰ	ਰ	ਸ	—		ਗ									
ਇ	ਹੁ	ੜ	ੜ		ਗੁ	ਰ	ਤੇ	ੜ		ਰ	ਗਮ	ਪ	ਮਗ	ਮ	ਰ	ਸ	—		
										ਮੰ	ੜੜ	ਤੁ	ਦਿੜ	ੜੀ	ੜ	ਓ	ੜ		

—ਸਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਝੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ ।

੨. ਰਾਗ ਛਾਇਆਨਟ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਹਉ ਵਾਰਿ ਵਾਰਿ ਜਾਉ ਗੁਰ ਗੋਪਾਲ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਮੋਹਿ ਨਿਰਗੁਨ ਤੁਮ ਪੂਰਨ ਦਾਤੇ ਦੀਨਾ ਨਾਥ ਦਇਆਲ ॥ ੧ ॥

ਉਠਤ ਬੈਠਤ ਸੋਵਤ ਜਾਗਤ ਜੀਅ ਪ੍ਰਾਨ ਧਨ ਮਾਲ ॥ ੨ ॥

ਦਰਸਨ ਪਿਆਸ ਬਹੁਤੁ ਮਨਿ ਮੇਰੈ ਨਾਨਕ ਦਰਸ ਨਿਹਾਲ ॥ ੩ ॥

(ਰਾਗ ਨਟ, ਮਹਲਾ ੫, ਪੰਨਾ ੯੮੦)

ਅਸਥਾਈ

੦	੩				×				੨				ਗ	
													ਗ	ਗ
													ਰ	ਗ
													ਹਉ	ੜ
ਮ	ਮਨੁ	ਧ	ਪ	ਰ	ਗ	ਮ	ਧ	ਮ	ਗ	ਮ	ਰ	ਸ	ਸ	ਨ
ਵਾ	ੜੜ	ਰਿ	ਵਾ	ੜ	ਰਿ	ਜਾ	ਉ	ਗੁ	ਰ	ਗੋ	ਪਾ	ੜ	ਲ,	ਹਉ
ਗ														—
ਰ	—	ਗ	ਮ	ਪ	ਨ	ਸਰੰ	ਸੰ	ਧ	ਨੁ	ਧ	ਥ	ਪ	ਪ	—
ਵਾ	ੜ	ਰਿ	ਵਾ	ੜ	ਰਿ	ਜਾੜ	ਉ	ਗੁ	ਰ	ਗੋ	ਪਾ	ੜ	ਲ	ਹਉ...

ਅੰਤਰਾ

ਪ	ਪ	ਪ	ਪ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ	—
ਮੋ	ਹਿ	ਨਿ	ਰ	ਕੁ	ਨ	ਤੁ	ਮ	ਪੂ	ੜ	ਰ	ਨ	ਦਾ	ੜ	ਤੇ	ੜ
ਨ															
ਸੰ	—	ਧ	—	ਸੰ	—	ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ	—	ਧ	ਨੁ	ਧ	ਪ		
ਦੀ	ੜ	ਨਾ	ੜ	ਨਾ	ੜ	ਥ	ਦ	ਦਿਆ	ੜ	ੜ	ਠ	ੜ	ਲ	ਹਉ...	

—ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ ।

੩. ਰਾਗ ਛਾਇਆਨਟ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਦੀਨਨ ਕੀ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ ਕਰੇ ਨਿਤ ਸੰਤ ਉਬਾਰ ਗਨੀਮਨ ਗਾਰੇ ॥

ਪਛ ਪਸੁ ਨਗ ਨਾਗ ਨਰਾਧਪ ਸਰਬ ਸਮੈ ਸਭ ਕੇ ਪ੍ਰਤਿ ਪਾਰੇ ॥

ਪੋਖਤ ਹੈ ਜਲ ਮੈ ਥਲ ਮੈ, ਪਲ ਮੈ ਕਲ ਕੇ ਨਹੀ ਕਰਮ ਬਿਚਾਰੇ ॥

ਦੀਨ ਦਇਆਲ ਦਇਆ ਨਿਧਿ, ਦੇਖਨ ਦੇਖਤ ਹੈ ਪਰ ਦੇਤ ਨ ਹਾਰੇ ॥ ੧ ॥

(ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ ਪਾ: ੧੦, ਸਵੱਯੇ ਨੰ: ੨੪੩)

ਅਸਥਾਈ

੦									×					੨				
ਸ	—	ਪ	ਪ	ਗ	ਗ	ਗਮ	ਧ	ਮ	ਗ	ਮ	ਰ	ਸ	ਰ	ਸ	ਸ	ਨਿ	ਤ	
ਧ	ੜ	ਨ	ਨ	ਕੀ	ੜ	ਪ੍ਰ	ਤ	ਪਾ	ੜ	ਲ	ਕ	ਰੈ	ੜ	ਨਿ	ਤ			
ਨ	—	ਮ						ਗ										
ਸ	ੜ	ਗ	ਮਗ	ਮ	ਰ	ਰ	ਸ	ਰ	ਗ	ਗਮ	ਪ	ਸ	ਰ	ਸ	—			
ਸੰ	ੜ	ਤ	ਉੜ	ਬਾ	ੜ	ਰ	ਗ	ਨੀ	ੜ	ਮੜ	ਨ	ਗਾ	ੜ	ਰੈ	ੜ			

ਅੰਤਰਾ

ਪ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	—	ਰੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਨ	ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ	—	ਸੰ	ਨੁਪ			
ਪ	ੜ	ਛ	ਪ	ਸੂ	ੜ	ਨ	ਗ	ਨਾ	ੜ	ਗ	ਨ	ਰਾ	ੜ	ਧ	ਪੜ			
ਮ		ਪ		ਨ		ਸੰ		ਗ										
ਪ	ਪ	ਰੰ	ਸੰ	ਸੰ	—	ਧ	ਨੁਪ	ਰ	ਗ	ਗਮ	ਪ	ਸ	ਰ	ਸ	—			
ਸ	ਰ	ਬ	ਸ	ਸੰ	ੜ	ਸ	ਭੜ	ਕੋ	ੜ	ਪ੍ਰੜ	ਤਿ	ਪਾ	ੜ	ਰੈ	ੜ			

—ਬਾਕੀ ਤੁਕਾ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ ।

੪. ਰਾਗ ਛਾਇਆਨਟ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਚਰਨ ਕਮਲ ਸੰਗਿ ਲਾਗੀ ਡੋਰੀ ॥

ਸੁਖ ਸਾਗਰ ਕਰਿ ਪਰਮ ਗਤਿ ਮੋਰੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਅੰਚਲਾ ਗਹਾਇਓ ਜਨ ਅਪੁਨੇ ਕਉ ਮਨੁ ਬੀਧੋ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀ ਖੋਰੀ ॥

ਜਸੁ ਗਾਵਤ ਭਗਤਿ ਰਸੁ ਉਪਜਿਓ ਮਾਇਆ ਕੀ ਜਾਲੀ ਤੋਰੀ ॥ ੧ ॥

ਪੂਰਨ ਪੂਰਿ ਰਹੇ ਕਿਰਪਾਨਿਧਿ ਆਨ ਨ ਪੋਖਉ ਹੋਰੀ ॥

ਨਾਨਕ ਮੇਲਿ ਲੀਉ ਦਾਸੁ ਅਪੁਨਾ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨ ਕਬਹੂ ਬੋਰੀ ॥ ੨ ॥

(ਨਟ ਮਹਲਾ ੫, ਪੰਨਾ ੯੭੯)

ਅਸਥਾਈ

੦									×					੨				
ਸ	ਪ	ਸ	ਸ	ਗ	ਗ	ਮ	ਪ	ਮ	ਗ	ਮ	ਰ	ਸ	ਰ	ਸ	—			
ਚ	ਰ	ਨ	ਕ	ਮ	ਲ	ਸੰ	ਗ	ਲਾ	ੜ	ੜ	ਗੀ	ਡੋ	ੜ	ਗੀ	ੜ			
ਧ	ਧ	ਪ	—	ਪ	ਗ	ਮ	ਪ	ਮ	ਗ	ਮ	ਰ	ਸ	ਰ	ਸ	—			
ਸੁ	ਖ	ਸਾ	ੜ	ਗ	ਰ	ਕਰਿ	ਪ	ਰ	ਮ	ਗ	ਤ	ਮੋ	ੜ	ਗੀ	ੜ			

ਅੰਤਰਾ

ਮੰ	ਪ	ਪ	ਪ	ਪ	ਸੰ	—	ਸੰ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ	—
ਅੰ	ਚ	ਲਾ	ਗਾ	ਹਾ	ਹਾ	ਭ	ਇਓ	ਭ	ਜ	ਨ	ਅ	ਪ	ਨੇ	ਭ	ਕਉ	ਭ
ਨ	ਸੰ	—	ਧ	—	ਸੰ	—	ਸੰ	ਰੰ	ਨ	ਸੰ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਧ	ਨੁ	ਪ
ਸੰ	ਭ	ਨ	ਭ	ਬੀ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਪ੍ਰੇ	ਭ	ਮ	ਕੀ	ਭ	ਭ	ਰੀ	ਭ
ਗ	ਮ	ਮ	ਮ	ਗ	ਪ	ਪ	—	ਪ	ਮੰ	ਪ	ਰੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਧ	ਨੁ	ਪ
ਮ	ਸ	ਗਾ	ਭ	ਵ	ਤ	ਭ	ਭ	ਗ	ਗ	ਤ	ਰ	ਸ	ਧ	ਭ	ਪ	—
ਜ	ਭ	ਗਾ	ਭ	ਵ	ਤ	ਭ	ਭ	ਗ	ਗ	ਤ	ਰ	ਸ	ਧ	ਭ	ਪ	—
ਗ	—	ਗ	—	ਗ	ਮ	ਪ	—	ਮ	ਗ	ਮ	ਰ	ਸ	ਰ	ਸ	—	
ਰ	ਭ	ਭ	ਭ	ਇਆ	ਭ	ਕੀ	ਭ	ਜਾ	ਭ	ਲੀ	ਭ	ਭ	ਭ	ਰੀ	ਭ	
ਮਾ	ਭ	ਭ	ਭ	ਇਆ	ਭ	ਕੀ	ਭ	ਜਾ	ਭ	ਲੀ	ਭ	ਭ	ਭ	ਰੀ	ਭ	

—ਬਾਕੀ ਤੁਕਾ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ । (ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੫. ਰਾਗ ਛਾਇ ਮਾਨਟ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਾਜ਼)

ਨਰ ਅਚੇਤ ਪਾਪ ਤੇ ਡਰੁ ਰੇ ॥

ਦੀਨ ਦਇਆਲ ਸਗਲ ਭੈ ਭੰਜਨ ਸਰਨਿ ਤਾਹਿ ਤੁਮ ਪਰੁ ਰੇ ॥ ੧ ॥

ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਜਾਸ ਗੁਨ ਗਾਵਤ ਤਾ ਕੇ ਨਾਮ ਹੀਐ ਮੇ ਧਰ ਰੇ ॥

ਪਾਵਨੁ ਨਾਮ ਜਗਤਿ ਮੈ ਹਰਿ ਕੇ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਕਸਮਲ ਸਭੁ ਹਰੁ ਰੇ ॥੧॥

ਮਾਨਸ ਦੇਹ ਬਹੁਰਿ ਨਹ ਪਾਵੈ ਕਛੁ ਉਪਾਉ ਮੁਕਤਿ ਕਾ ਕਰੁ ਰੇ ॥

ਨਾਨਕ ਕਹਤ ਗਾਇ ਕਰੁਨਾਮੈ ਭਵ ਸਾਗਰ ਕੈ ਪਾਰਿ ਉਤਰੁ ਰੇ ॥ ੨ ॥

(ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੯, ਪੰਨਾ ੨੨੦)

ਅਸਥਾਈ

੦				੩				×				੨				
ਗ	ਗ	ਮ	ਧ	ਮਗ	ਮ	ਰ	—	ਸ	ਨ	ਨ	ਸ	—	—	—	—	—
ਰ	ਭ	ਤ	ਪਾ	ਭਭ	ਪ	ਭੇ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ
ਚੇ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭਭ	ਭ	ਭੇ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ
—	ਸ	ਧ	ਪ	ਰ	ਗ	ਮ	ਪ	ਮ	ਗ	ਮ	—	ਗਰ	ਗ	ਰ	ਸ	ਸ
ਭ	ਭਰ	ਰ	ਭੁ	ਭ	ਰ	ਭੇ	ਭ	ਭ	ਰ	ਭੇ	ਭ	ਭਭ	ਭ	ਨਰ	ਅ	

ਅੰਤਰਾ

ਮ	ਪ	ਪ	ਪ	ਨ	—	ਨ	ਸ	ਨ	ਸ	ਸ	ਸ	—	ਸ	ਰ	ਸ	ਸ
ਦੀ	ਨ	ਦ	ਇਆ	ਧ	ਫ	ਲ	ਸ	ਗ	ਲ	ਭੈ	ਫ	ਭੈ	ਫ	ਜ	ਨ	
—	ਸ	ਨ	ਸ	ਨ	ਧ	ਨ	ਸ	ਰ	ਨ	ਸ	—	ਨ	—	ਪ	—	
ਫ	ਸਰ	ਨ	ਤਾ	ਹਿ	ਫ	ਤੁ	ਮ	ਪ	ਰ	ਰੇ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	
—	ਮ	ਗ	ਮ	ਗ	ਮ	ਪ	ਮ	ਗ	ਮ	—	ਗਰ	ਗ	ਰ	ਸ	ਸ	
ਫ	ਸਰ	ਨ	ਤਾ	ਹਿ	ਫ	ਤੁ	ਮ	ਪ	ਰ	ਰੇ	ਫ	ਫਫ	ਫ,	ਨਰ...		

—ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ । (ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੬. ਰਾਗ ਛਾਇਆਨਟ, ਰੂਪਕ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਰਾਮ ਹਉ ਕਿਆ ਜਾਨਾ ਕਿਆ ਭਾਵੈ ॥

ਮਨਿ ਪਿਆਸ ਬਹੁਤ ਦਰਸਾਵੈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਸੋਈ ਗਿਆਨੀ ਸੋਈ ਜਨੁ ਤੇਰਾ ਜਿਸੁ ਉਪਰਿ ਰੁਚ ਆਵੈ ॥

ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਹੁ ਜਿਸੁ ਪੁਰਖ ਬਿਧਾਤੇ ਸੋ ਸਦਾ ਸਦਾ ਤੁਧੁ ਧਿਆਵੈ ॥ ੧ ॥

ਕਵਨ ਜੋਗ ਕਵਨ ਗਿਆਨ ਧਿਆਨਾ ਕਵਨ ਗੁਨੀ ਰੀਝਾਵੈ ॥

ਸੋਈ ਜਨੁ ਸੋਈ ਨਿਜ ਭਗਤਾ ਜਿਸੁ ਉਪਰਿ ਰੰਗੁ ਲਾਵੈ ॥ ੨ ॥

ਸਾਈ ਮਤਿ ਸਾਈ ਬੁਧਿ ਸਿਆਨਪ ਜਿਤੁ ਨਿਮਖ ਨ ਪ੍ਰਭ ਬਿਸਰਾਵੈ ॥

ਸੰਤ ਸੰਗਿ ਲਗਿ ਏਹੁ ਸੁਖ ਪਾਇਓ ਹਰਿ ਗੁਨ ਸਦ ਹੀ ਗਾਵੈ ॥ ੩ ॥

ਦੇਖਿਓ ਅਚਰਜੁ ਮਹਾ ਮੰਗਲ ਰੂਪ ਕਿਛੁ ਆਨ ਨਹੀ ਦਿਸਟਾਵੈ ॥

ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਮੋਰਚਾ ਗੁਰਿ ਲਾਹਿਓ ਤਹ ਗਰਭ ਜੋਨਿ ਕਹ ਆਵੈ ॥ ੪ ॥

(ਨਟ ਨਰਾਇਨ ਮਹਲਾ ੫, ਪੰਨਾ ੯੭੮)

ਅਸਥਾਈ

⊕				੧		੨		⊕				੧		੨		
ਧ				ਗ		ਮ	ਪ	ਮ	ਗ	ਮ	ਰ	ਸ	ਰ	ਸ	—	
ਪ	ਸ	ਸ	ਗ	ਰ	ਗ	ਕਿਆ	ਫ	ਭਾ	ਫ	ਵੈ	ਰਾ	ਫਮ	ਹਉ	ਫ		
ਕਿਆ	ਫ	ਜਾ	ਨਾ	ਫ	ਫ	ਕਿਆ	ਫ	ਭਾ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	
ਧ				ਗ		ਮ	ਪ	ਮ	ਗ	ਮ	ਰ	ਸ	ਰ	ਸ	ਸ	
ਪ	ਸ	ਸ	ਗ	ਰ	ਗ	ਕਿਆ	ਫ	ਭਾ	ਫ	ਫ	ਰਾ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	
ਕਿਆ	ਫ	ਜਾ	ਨਾ	ਫ	ਫ	ਕਿਆ	ਫ	ਭਾ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	
ਸ				ਪ		ਧ		ਮ	ਗ	ਮ						
ਧ	—	ਪ	ਰ	ਗ	ਮ	ਪ	ਮ	ਗ	ਮ							
ਪਿਆ	ਫ	ਸ	ਬਹੁ	ਤ	ਦ	ਰ	ਸਾ	ਫ	ਵੈ	ਰਾਮ...						

ਅੰਤਰਾ

ਮ	—	ਪ	ਸ	—	ਸ	—	ਸ	ਸ	ਸ਼ਰੰ	ਸ	—	ਸ	—
ਪ	ੜ	ਈ	ਗਿਆ	ੜ	ਨੀ	ੜ	ਸੋ	ਈ	ਜਨ	ਤੇ	ੜ	ਰਾ	ੜ
ਸ	ਸ	ਸ	ਨ	ਧ	ਸ	ਰੰ	ਰੰ	ਸ	—	ਨ	ਸ	ਧ	—
ਜਿ	ਸ	ਉ	ਪ	ਰ	ਰੁ	ਚ	ਆ	ੜ	ੜ	ਵੈ	ੜ	ੜ	ਪ
ਮ	ਕ	ਮ	ਰ	ਗ	ਮ	ਧ	ਮ	ਕ	ਮ	ਰ	—	ਸ	ਸ
ਕਿ	ਰ	ਪਾ	ਕ	ਰਹੁ	ਜਿ	ਸ	ਪੁਰ	ਖ	ਬਿ	ਧਾ	ੜ	ਤੇ	ਸੋ
ਸ	ਧ	ਪ	ਪ	ਗ	ਮ	ਧ	ਮ	ਕ	ਮ	ਰਾਮ...			
ਨੁ	ਦਾ	ਸ	ਦਾ	ੜ	ਤੁ	ਧ	ਧਿਆ	ੜ	ਵੈ				
ਸ													

—ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ। (ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੧. ਰਾਗ ਛਾਇਆਨਟ, ਸੁਲਫਾਕ (ਦਰੁੱਤ ਲਯ)

ਜਾ ਕਉ ਭਈ ਤੁਮਾਰੀ ਧੀਰ ॥

ਜਮ ਕੀ ਤ੍ਰਾਸ ਮਿਟੀ ਸੁਖ ਪਾਇਆ ਨਿਕਸੀ ਹਉਮੈ ਪੀਰ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਪਤਿ ਬੁਝਾਨੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਨੀ ਤ੍ਰਿਪਤੇ ਜਿਉ ਬਾਰਿਕ ਖੀਰ ॥

ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਸਾਜਨ ਸੰਤ ਮੇਰੇ ਸੰਤ ਸਹਾਈ ਬੀਰ ॥੧॥

ਖੁਲੇ ਭ੍ਰਮ ਭੀਤਿ ਮਿਲੇ ਗੋਪਾਲਾ ਹੀਰੇ ਬੇਧੇ ਹੀਰ ॥

ਬਿਸਮ ਭਏ ਨਾਨਕ ਜਸੁ ਗਾਵਤੁ ਨਾਕੂਰ ਗੁਨੀ ਗੁਹੀਰ ॥੨॥

(ਨਟ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੯੭੮)

ਅਸਥਾਈ

×	੦	੨	੩	੦
ਪ	ਧ	ਪ	ਧ	ਪ
ਸ	ਕਉ	ਰ	ਗ	—
ਜਾ	ੜ	ਭ	ਈ	ੜ
ਮ	ਗ	ਰ	ਰ	—
ਮਾ	ੜ	ਧੀ	ੜ	ੜ
ਮ	ਗ	ਰ	ਰ	—
ਗ	ਮ	ਸ	ਸ	—
ਜ	ਕੀ	ਤਾ	ਸ	ੜ

ਨ ਧ	—	ਪ	ਪ	ਸ	—	ਸ	—	—	—
ਟੀ	₹	ਸੁ	ਖ	ਥਾ	₹	ਇਆ	₹	₹	₹
ਨ	ਸ	ਰ	ਗ	ਮ	ਧ	ਮ	—	—	—
ਸ	ਕ	ਸੀ	₹	ਹਉ	₹	ਪ	₹	₹	₹
ਨਿ						ਮੈ			
ਪ	—	ਮ	ਰ	ਸ	ਰ	ਸ	—	—	ਸ
ਗ	₹	ਮੈ	₹	ਪੀ	₹	₹	₹	₹	ਰ
ਹਉ									

ਅੰਤਰਾ

ਮ	ਪ	ਪ	ਪ	ਸ	—	ਸ	—	—	—
ਪ	ਪ	ਤ	ਬੁ	ਢਾ	₹	ਨੀ	₹	₹	₹
ਤ									
ਨ	—	ਰ	ਸ	ਸ	—	ਸ	—	—	—
ਧ	₹	ਮ੍ਰਿ	ਤ	ਬਾ	₹	ਨੀ	₹	₹	₹
ਅੰ									
ਨ	ਧ	ਸ	—	ਨ	—	ਮਪ	—	—	—
ਧ	ਪ	ਤੇ	₹	ਧ	₹	₹₹	₹	₹	₹
ਕਿ				ਜਿਉ					
ਪ	—	ਮ	ਰ	ਸ	ਰ	ਸ	—	—	ਸ
ਗ	₹	ਰਿ	ਕ	ਖੀ	₹	₹	₹	₹	ਰ
ਥਾ									

— ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ । (ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੮. ਰਾਗ ਛਾਇਆਨਟ, ਝਪਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਰੈ ਮਨ ਮੂਸ ਬਿਲਾ ਮਹਿ ਗਰਬਤ ਕਰਤਬ ਕਰਤ ਮਹਾਂ ਮੁਖਨਾ ॥

ਸੰਪਤ ਦੋਲ ਝੋਲ ਸੰਗਿ ਝੁਲਤ ਮਾਇਆ ਮਗਨ ਕ੍ਰਮਤ ਘੁਖਨਾ ॥

ਸੁਤ ਬਨਿਤਾ ਸਾਜਨ ਸੁਖ ਬੰਧਤਾ ਤਾ ਸਿਉ ਮੋਹੁ ਬਢਿਓ ਸੁਖਨਾ ॥

ਬੋਇਓ ਬੀਜ ਅਹਿ ਮਮ ਅੰਕੁਰੁ ਬੀਤਤ ਅਉਧ ਕਰਤ ਅਘਨਾ ॥

ਮਿਰਤੁ ਮੰਜਾਰ ਪਸਾਰਿ ਮੁਖੁ ਨਿਰਖਤ ਭੁੰਚਤ ਭੁਗਤਿ ਭੁਖ ਭੁਖਨਾ ॥

ਸਿਮਰਿ ਗੁਪਾਲ ਦਇਆਲ ਸਤ ਸੰਗਤਿ ਨਾਨਕ ਜਗੁ ਜਾਨਤ ਸੁਖਨਾ ॥੪॥

(ਸਵਯੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਬਾਰੂ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੧੩੮੭)

ਅਸਥਾਈ

×		੨		੦		੩			
ਪ	—	ਪ	ਗਮ	ਪ	ਮ	ਗ	ਮ	ਰ	ਸ
ਰੇ	ੜ	ਮ	ੜੜ	ਨ	ਮੂ	ੜ	ਸ	ੜ	ਬਿ
ਨ	—	ਰ	—	ਸ	ਧ	ਧ	ਨੁ	ਪ	ਪ
ਸ	ੜ	ਮਹਿ	ੜ	ੜ	ਗ	ਰ	ਬ	ੜ	ਤ
ਲਾ	ੜ	ਸ	—	ਸ	ਰ	ਰ	ਸ	—	ਸ
ਪ	ਪ	ਤ	ੜ	ਬ	ਕ	ਰ	ਤ	ੜ	ਮ
ਕ	ਰ								
ਗਰ	—	ਗ	ਮ	ਪ	ਗ	ਗ	ਰ	—	ਸ
ਹਾੜ	ੜ	ਮੁ	ੜ	ਘ	ਨਾ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ

ਅੰਤਰਾ

ਪ	—	ਸ	—	ਸ	—	ਰ	ਸ	ਸ
ਸ	ੜ	ਪ	ੜ	ਤ	ਦੋ	ੜ	ਲ	ੜ
—	ਗਰੰ	ਗ	ਮ	ਪ	ਪ	ਮ	ਰ	—
ੜ	ਲੜ	ਸੰ	ੜ	ਗ	ਝ	ੜ	ਲ	ੜ
ਨ	—	ਨ	—	ਰ	ਸ	ਧ	ਨੁ	—
ਧ	ੜ	ਸੰ	ੜ	ੜ	ਮ	ਗ	ਪ	ੜ
ਮਾ	ੜ	ਇਆ	ੜ				ਨ	ੜ
ਪ	ਗਰ	ਗ	ਮ	ਪ	ਗ	ਮ	ਰ	—
ਰ	ਤੜ	ਘੁ	ੜ	ਘ	ਨਾ	ੜ	ੜ	ੜ
ਮ								

ਨੋਟ—ਥਾਕੀ ਤੁਕਾ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ ਜਾਂ ਅਗੋਂ ਇਸੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਉਤੇ ਲਿਖੀ 'ਸੂਲਫਾਕ' ਦੀ ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਤੇ ਗਾਓ ਤਾਂ ਹੋਰ ਵਧੇਰੇ ਰਸ ਆਵੇਗਾ।

੯. ਰਾਗ ਛਾਇਆਨਟ, ਧਮਾਰ (ਬਿਲੰਬਿਤ ਲਯ)

ਸੰਮਨ ਜਉ ਇਸ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀ ਦਮ ਕਿਹੁ ਹੋਤੀ ਸਾਟ ॥

ਰਾਵਨ ਹੁਤੇ ਸੁ ਰੰਕ ਨਹਿ ਜਿਨਿ ਸਿਰ ਦੀਨੇ ਕਾਟਿ ॥੧॥

(ਚਉਬਲੇ ਮਹਲਾ ਪ, ਪੰਨਾ ੧੩੬੩)

ਅਸਥਾਈ

×						੨						੩				
ਸ	ਧ	ਪ	ਰ	ਗ	ਗਮ	ਧ	ਪ	ਗ	ਮ	ਰ	ਸ	ਰ	ਸ	—		
ਸੰ	ਮ	ਨ	ਜਉ	ੜ	ਇੜ	ਸ	ਪੁ	ਸ	ਮ	ਕੀ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ
ਗਮ	ਰ	ਸ	ਧ	ਧਨੁ	ਪ	—	ਗ	ਰ	ਗਮ	ਰ	—	ਸ	—			
ਦੜ	ਮ	ਕਿਹੁ	ਹੰ	ੜੜ	ਤੀ	ੜ	ਸਾ	ੜ	ੜੜ	ਟ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ

ਅੰਤਰਾ

ਮ'															
ਪ	ਪ	ਪ	ਸੰ	—	—	ਸੰ	ਸੰ	—	ਰੰ	ਸੰ	—	—	—	—	—
ਰਾ	ਵ	ਨ	ਹੁਤੇ	ੜ	ੜ	ਸੁ	ਰੰ	ੜ	ਕ	ਨਹਿ	—	—	ੜ	ੜ	ੜ
ਨ	ਧ	ਧ	ਧਰੰ	ਸੰ	ਧ	ਧਨੁ	ਪ	ਮ'	ਪ	ਗ	—ਮ	ਰ	—	ਸ	—
ਜਿ	ਨ	ਸਿਰ	ਦੀ	ੜ	ੜੜ	ਨੇ	ਕਾ	ੜ	ੜੜ	ਟ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ

ਨੋਟ—ਧੁਰਪਦ-ਧਮਾਰ ਗਾਉਣ ਸਮੇਂ ਲਯ ਕਾਇਮ ਕਰਕੇ ਠਾਅ, ਦੁਗੁਨ, ਤਿਗੁਨ, ਚੌਗੁਨ ਆਦਿ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਤਿਹਾਈ ਜ਼ਰੂਰ ਲਾਓ ।

੧੦. ਰਾਗ ਛਾਇਆਨਟ, ਪੜਤਾਲ, ਇਕਤਾਲਾ (ਲਗ-ਭਗ ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਕੋਊ ਹੈ ਮੇਰੇ ਸਾਜਨੁ ਮੀਤੁ ॥ ਹਰਿਨਾਮੁ ਸੁਨਾਵੈ ਨੀਤ ॥
 ਬਿਨਸੈ ਦੁਖੁ ਬਿਪਰੀਤਿ ॥ ਸਭੁ ਅਰਪਉ ਮਨੁ ਤਨੁ ਚੀਤੁ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਆਪਨ ਕੀਤ ॥ ਸੰਗਿ ਚਰਨ ਕਮਲ ਮਨੁ ਸੀਤ ॥
 ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਹਰਿ ਜਸੁ ਦੀਤ ॥੧॥
 ਹਰਿ ਭਜਿ ਜਨਮ ਪਦਾਰਥੁ ਜੀਤ ॥ ਕੋਟਿ ਪਤਿਤ ਹੋਹਿ ਪੁਨੀਤ ॥
 ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਬਲਿ ਬਲਿ ਕੀਤ ॥੨॥

(ਨਟ ਪੜਤਾਲ ਮਹਲਾ ੫, ਪੰਨਾ ੯੮੦)

ਅਸਥਾਈ

×			੦			੨			੦			੩			੪		
ਧ	ਪ	ਰ	ਗ	ਮ	ਪ	ਮ	ਗ	ਮ	ਰ	ਸ	—ਸ	ਰ	ਸ	—ਸ	੪	—ਸ	—ਸ
ਕੋ	ਉ	ਹੈ	ੜ	ਮੇ	ਰੋ	ਸਾ	ੜ	ਜ	ਨ	ਮੀ	ੜਤ	ਨ	ਮੀ	ੜਤ	੪	—ਸ	—ਸ

ਅੰਤਰਾ-ਤਿੰਨਤਾਲ (ਇਕਤਾਲੇ ਦੀ ਬਰਾਬਰ ਲਯ)

ਅੰਤਰਾ ਦੁਜਾ-ਰੂਪਕ (ਇਕਤਾਲੇ ਦੀ ਠਾਅ:)

930

ਗੰ	ਰੰ	ਗੰ	ਗੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਨ	(ਸੰ)	—	ਧ	ਨੁ	ਪ	ਪ	ਪ
ਰੰ	ਤਿ	ਤ	ਮੰ	ਹਿ	ਸ	ਪੁ	ਨੀ	ਸ	ਸ	ਤ	ਸ	ਨਾ	ਨ
ਪ	—	ਪ	ਰ	ਗ	ਮ	ਪ	ਮ	ਗ	—	ਮ	ਰ	ਸ	—
ਦਾ	ਸ	ਸ	ਬ	ਲ	ਬ	ਲ	ਕੀ	ਸ	ਸ	ਤ	ਸ	ਸ	ਸ

ਨੋਟ— ਪੜਤਾਲ ਗਾਉਣ ਸਮੇਂ ਅਸਥਾਈ ਦੀ ਗਤ ਨਾਲ ਬਾਕੀ ਤਾਲਾਂ ਦਾ ਮੇਲ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਭਾਵ, ਅਸਥਾਈ ਦੀ ਲਯ ਅਨੁਸਾਰ ਬਾਕੀ ਤਾਲ, ਠਾਅ, ਦੁਗੁਨ, ਤਿਗੁਨ ਜਾਂ ਚੌਗੁਨ ਲਯ ਵਿਚ ਹੋਣ ਅਤੇ ਲਯ ਇਕੋ-ਸਾਰ ਹੋਵੇ।

(ਛਾਇਆਨਟ ਰਾਗ ਸਮਾਪਤਿ)

ਰਾਗ ਪ੍ਰਦੀਪਕੀ

ਵਾਦੀ—ਪ	ਠਾਟ—ਕਾਫੀ	ਸਮਾਂ—ਦਿਨ ਦਾ ਤੀਜਾ ਪਹਿਰ।
ਸੰਵਾਦੀ—ਸ	ਜਾਤੀ—ਓਡਵ-ਸੰਪੂਰਣ	ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅੰਗ—ਨ, ਸ ਗੁ ਰ ਸ।

ਮ
ਆਰੋਹ—ਨ, ਸ ਗੁ ਮ ਪ, ਨ, ਸ।

ਅਵਰੋਹ—ਸ, ਨ ਧ ਪ, ਮ ਗੁ ਰ ਸ, ਨ, ਸ ਗੁ ਰ ਸ।

ਮ ਮ
ਪਕੜ—ਨ, ਸ ਗੁ ਮ ਪ, ਮ ਧ ਪ, ਗੁ, ਰ ਸ।

ਪ੍ਰਦੀਪ; ਪ੍ਰਦੀਪਕੀ ਜਾਂ ਪਟਦੀਪ ਤੇ ਪਟਦੀਪਕੀ, ਇਹ ਇਕੋ ਰਾਗ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ। ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਸੰਗੀਤ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂ 'ਪ੍ਰਦੀਪਕੀ' ਰਾਗ ਦਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ, ਪਰ ਆਧੁਨਿਕ ਸੰਗੀਤ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਦੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲਿਖੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹਨ। ਪਹਿਲਾ—ਜਿਸ ਵਿਚ ਦੋ ਗੰਧਾਰ, ਦੋ ਮੱਧਮ ਅਤੇ 'ਧਾ ਨੀ' ਕੌਮਲ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਕੋਈ ਗਾਉਂਦਾ ਹੋਵੇ। ਦੂਜਾ—ਜਿਸ ਵਿਚ ਦੋਵੇਂ ਗੰਧਾਰ ਤੇ ਨਿਖਾਦ ਕੌਮਲ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਠਾਟ ਕਾਫੀ, ਜਾਤੀ ਓਡਵ-ਸੰਪੂਰਣ, ਵਾਦੀ ਮੱਧਮ ਤੇ ਸੰਵਾਦੀ ਖੜਜ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਚਲਣ "ਨੁਸ, ਗਮ ਪ

ਮ ਮ
ਗਮ; ਨੁਧਪ ਮਗਮ; ਪ ਗੁ, ਰਸ" ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ। ਕਈ ਵੇਰ ਇਸ ਵਿਚ 'ਹੰਸਕੰਕਿਣੀ' ਰਾਗ ਦਾ ਸਰੂਪ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਹੰਸਕੰਕਿਣੀ ਦਾ ਵਾਦੀ ਪੰਚਮ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਵਾਦੀ ਮੱਧਮ ਹੈ। ਸੌ, ਮੱਧਮ ਸੁਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਬਲ ਕਰਨ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਛਾਇਆ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਦੀਪ ਦਾ ਇਹ ਪ੍ਰਕਾਰ ਭੀਮਪਲਾਸੀ ਅੰਗ ਨਾਲ ਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਦਾ ਤੀਜਾ ਪ੍ਰਕਾਰ ਉਹ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਗੰਧਾਰ ਕੌਮਲ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਸੁਰ ਸੁੱਧ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪੰਜਾਬ ਪ੍ਰਾਂਤ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਪਰਚਲਿਤ ਹੈ। ਭਾਵ, ਪੰਜਾਬ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦੇ ਗਾਇਕ (ਰਾਗੀ-ਰਬਾਬੀ) ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨੂੰ ਗਾਉਂਦੇ ਬਜਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਦਾ ਠਾਟ ਕਾਫੀ, ਜਾਤੀ ਓਡਵ-ਸੰਪੂਰਣ, ਵਾਦੀ ਪੰਚਮ, ਸੰਵਾਦੀ ਖੜਜ, ਅਤੇ ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ—ਦਿਨ ਦਾ ਤੀਜਾ ਪਹਿਰ (ਲਗ-ਭਗ ਚਾਰ ਵਜੇ) ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਆਰੋਹ ਵਿਚ 'ਰੇ-ਧਾ' ਸੁਰ ਵਰਜਿਤ ਹਨ। ਪਰ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਧੈਵਤ ਭੀ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ, ਪ ਨ ਧ ਨ ਸ। ਇਸ ਰਾਗ ਨੂੰ ਗਾਉਣ ਸਮੇਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੌਮਲ ਨਿਖਾਦ ਬਿਲਕੁਲ ਨਾ ਲਗੇ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਹ ਪ੍ਰਦੀਪਕੀ ਤੋਂ ਭੀਮਪਲਾਸੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਦਾ ਚਲਣ 'ਨੁ ਸ

ਮ ਪ ਮ
ਗੁ ਰ ਸ, ਨ, ਸ ਗੁਮਪ, ਨ, ਧਪ, ਮਧਪ, ਗੁ, ਰਸ" ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ। ਅੰਤਰੇ ਦਾ ਉਠਾਵ—ਪ, ਮਪ ਨ,

ਮ

ਸੰ, ਜਾਂ ਪ, ਗੁ ਮ ਪ ਨ, ਸੰ, ਇੰਜ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਨਿਖਾਦ ਸੁਰ ਤੇ ਬੋਝਾ ਰੁਕ ਕੇ ਫਿਰ ਨੀ, ਤੋਂ ਹੀ 'ਨ, ਸੰ ਗੁਰੰ ਸੰ' ਇਹ ਸੁਰ ਲਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਪ੍ਰਦੀਪਕੀ ਇਕ ਮਧੁਰ ਤੇ ਸਰਲ ਟੁਕ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਸੁਰ-ਵਿਸਥਾਰ ਮੰਦ੍ਰ ਤੇ ਮੱਧ ਸਪਤਕ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ, ਇਸ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਸਪਤਕਾਂ ਵਿਚ ਗਾਉਂਦੇ ਬਜਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਸੁਰ-ਵਿਸਥਾਰ (ਆਲਾਪ)

ਸ

੧. ਸ—ਨਸ, ਗੁਰਸਨ, ਧਪ, ਪਨ. ਸ, ਸਰਨਧਪ, ਧਮਪ, ਪਨਧਪ ਨ, ਸ—ਮਗੁਰਸਨ, ਧਪ, ਮਧਪ, ਨਧਪ ਨ, ਸ—।

ਰ ਮ

ਨ

ਮ

ਮ

ਮ

੨. ਸ—ਨਸ ਗੁਮਪ—ਮਗੁਰਸ, ਰਨ ਸਧਪ, ਮਪਨਸਗੁਰਸ, ਨਸ ਗੁਮਪ—ਗੁਮਧਪ, ਗੁ, ਰਸ, ਨਸ ਗੁਮਪ ਗੁਰਸ, ਸਗੁਰਸਰਨਸਧਪ, ਗੁਮਪਨ, ਸ—।

ਸ

ਮ

ਮ

ਮ

੩. ਸ—ਰਸਨ, ਸ ਗੁਮਪ—ਧਪ, ਗੁ, ਮਪ, ਮਧਪ ਗੁਰਸ—ਨਸ, ਗੁਮਪ—ਪਨ, ਧਪ, ਧਮਪਨ, ਧਪ, ਗੁਮਪਨ, ਧਪ, ਮਪ, ਗੁਮਪ, ਗੁਰਸ—ਨ, ਸ, ਗੁ, ਮ, ਪ, ਨ, ਧਪ, ਮਪ, ਗੁਮਪਨਧਪ, ਮਪਨਧਪ—ਗੁਮਧਪ ਗੁ ਰਸ—ਸਗੁਰਮਗੁਰਸਨ, ਪਨਸਗੁਰਸ—।

ਰ ਮ

ਪ ਮ

ਨ

੪. ਨਸ, ਗੁਮਪ—ਪਧਮਪਗੁਮਪਨ—ਸ—ਨਧਪ, ਮਪਨ. ਸ—ਰਨ, ਸਧ, ਪ, ਧਮਪਨ, ਸ—ਸੰਨਧਪ, ਮਪ ਗੁਮਪਨ, ਧਨਸੰ, ਨਸ ਗੁ, ਰਸੰਨ, ਧਪ, ਧਮਪ ਗੁਮਪਨ, ਸ—ਰੰਨਸੰ ਧਪਨ, ਧਨਸੰ, ਧ ਮਪਨ, ਸ—ਨਸੰ, ਗੁਰੰਸੰਨਧਪ, ਧਮਪਨ, ਸ—ਰੰਨ, ਸਧ, ਨਪ, ਧਮ, ਪਗੁ, ਮਪਨ, ਸ—ਨਸੰ ਧਪ, ਧਮਪ ਗੁ, ਰਸ—ਨਸਗੁਮਪ—।

ਸ

ਮ

ਮ

ਮ

ਮ

ਮ

ਮ

੫. ਮਪ, ਮਧਪ, ਨ. ਧਪ, ਗੁਮਪਨ, ਧਪ ਗੁ—ਸ, ਗੁਮਪਨਧਪ, ਨ, ਸ ਗੁਸਪਨ, ਸ—ਨਸੰ, ਸ ਧਪ, ਮਧਪ, ਨਧਪ, ਸ—ਨਧਪ, ਸ, ਗੁਰੰਸੰਨਧਪ, ਨਸ, ਪਨਸੰ, ਮਪਨਸੰ, ਗੁਮਪਨਸੰ, ਸ, ਗੁਮਪਨਸੰ—ਨਸਰੰਨ, ਧਪ, ਧਮਪਨ, ਧਪ ਗੁ, ਰਸਨ, ਸਗੁਰਸ, ਨਸਗੁਮਪ, ਮਗੁਰਸ, ਨਸਗੁਮਪਧਪ ਮਗੁਰਸ, ਨਧਪਮਪ, ਗੁਮਪਨ, ਸਗੁਰਸ—ਗੁਮਪਪ ਨਨਧਮਗੁਰਸ, ਨਸਗੁਮਪਨਸੰ—ਨਸ ਰੰਨ ਸਧ ਨਪ ਧਪ ਪਗੁ ਮਗੁਰਸ, ਧਪ ਗੁਮਪਨਸੰ, ਸਗੁਰੰਸੰਨਧਪ ਨਧਪ ਮਧਪਮਗੁਰਸ ਨਸ ਗੁਮਪ—।

ਮ

ਮ

ਮ

ਮ

ਮ

ਮ

ਮ

੬. ਮਪ, ਮਧਪ, ਨ. ਧਪ, ਗੁਮਪਨ, ਧਪ ਗੁ—ਸ, ਗੁਮਪਨਧਪ, ਨ, ਸ ਗੁਸਪਨ, ਸ—ਨਸੰ, ਸ ਧਪ, ਮਧਪ, ਨਧਪ, ਸ—ਨਧਪ, ਸ, ਗੁਰੰਸੰਨਧਪ, ਨਸ, ਪਨਸੰ, ਮਪਨਸੰ, ਗੁਮਪਨਸੰ, ਸ, ਗੁਮਪਨਸੰ—ਨਸਰੰਨ, ਧਪ, ਧਮਪਨ, ਧਪ ਗੁ, ਰਸਨ, ਸਗੁਰਸ, ਨਸਗੁਮਪ, ਮਗੁਰਸ, ਨਸਗੁਮਪਧਪ ਮਗੁਰਸ, ਨਧਪਮਪ, ਗੁਮਪਨ, ਸਗੁਰਸ—ਗੁਮਪਪ ਨਨਧਮਗੁਰਸ, ਨਸਗੁਮਪਨਸੰ—ਨਸ ਰੰਨ ਸਧ ਨਪ ਧਪ ਪਗੁ ਮਗੁਰਸ, ਧਪ ਗੁਮਪਨਸੰ, ਸਗੁਰੰਸੰਨਧਪ ਨਧਪ ਮਧਪਮਗੁਰਸ ਨਸ ਗੁਮਪ—।

ਮ

ਮ

ਮ

ਮ

ਮ

ਮ

ਮ

੭. ਮਪ, ਮਧਪ, ਨ. ਧਪ, ਗੁਮਪਨ, ਧਪ ਗੁ—ਸ, ਗੁਮਪਨਧਪ, ਨ, ਸ ਗੁਸਪਨ, ਸ—ਨਸੰ, ਸ ਧਪ, ਮਧਪ, ਨਧਪ, ਸ—ਨਧਪ, ਸ, ਗੁਰੰਸੰਨਧਪ, ਨਸ, ਪਨਸੰ, ਮਪਨਸੰ, ਗੁਮਪਨਸੰ, ਸ, ਗੁਮਪਨਸੰ—ਨਸਰੰਨ, ਧਪ, ਧਮਪਨ, ਧਪ ਗੁ, ਰਸਨ, ਸਗੁਰਸ, ਨਸਗੁਮਪ, ਮਗੁਰਸ, ਨਸਗੁਮਪਧਪ ਮਗੁਰਸ, ਨਧਪਮਪ, ਗੁਮਪਨ, ਸਗੁਰਸ—ਗੁਮਪਪ ਨਨਧਮਗੁਰਸ, ਨਸਗੁਮਪਨਸੰ—ਨਸ ਰੰਨ ਸਧ ਨਪ ਧਪ ਪਗੁ ਮਗੁਰਸ, ਧਪ ਗੁਮਪਨਸੰ, ਸਗੁਰੰਸੰਨਧਪ ਨਧਪ ਮਧਪਮਗੁਰਸ ਨਸ ਗੁਮਪ—।

ਮ

ਮ

ਮ

ਮ

ਮ

ਮ

ਮ

੮. ਮਪ, ਮਧਪ, ਨ. ਧਪ, ਗੁਮਪਨ, ਧਪ ਗੁ—ਸ, ਗੁਮਪਨਧਪ, ਨ, ਸ ਗੁਸਪਨ, ਸ—ਨਸੰ, ਸ ਧਪ, ਮਧਪ, ਨਧਪ, ਸ—ਨਧਪ, ਸ, ਗੁਰੰਸੰਨਧਪ, ਨਸ, ਪਨਸੰ, ਮਪਨਸੰ, ਗੁਮਪਨਸੰ, ਸ, ਗੁਮਪਨਸੰ—ਨਸਰੰਨ, ਧਪ, ਧਮਪਨ, ਧਪ ਗੁ, ਰਸਨ, ਸਗੁਰਸ, ਨਸਗੁਮਪ, ਮਗੁਰਸ, ਨਸਗੁਮਪਧਪ ਮਗੁਰਸ, ਨਧਪਮਪ, ਗੁਮਪਨ, ਸਗੁਰਸ—ਗੁਮਪਪ ਨਨਧਮਗੁਰਸ, ਨਸਗੁਮਪਨਸੰ—ਨਸ ਰੰਨ ਸਧ ਨਪ ਧਪ ਪਗੁ ਮਗੁਰਸ, ਧਪ ਗੁਮਪਨਸੰ, ਸਗੁਰੰਸੰਨਧਪ ਨਧਪ ਮਧਪਮਗੁਰਸ ਨਸ ਗੁਮਪ—।

ਮ

ਮ

ਮ

ਮ

ਮ

ਮ

ਮ

੯. ਮਪ, ਮਧਪ, ਨ. ਧਪ, ਗੁਮਪਨ, ਧਪ ਗੁ—ਸ, ਗੁਮਪਨਧਪ, ਨ, ਸ ਗੁਸਪਨ, ਸ—ਨਸੰ, ਸ ਧਪ, ਮਧਪ, ਨਧਪ, ਸ—ਨਧਪ, ਸ, ਗੁਰੰਸੰਨਧਪ, ਨਸ, ਪਨਸੰ, ਮਪਨਸੰ, ਗੁਮਪਨਸੰ, ਸ, ਗੁਮਪਨਸੰ—ਨਸਰੰਨ, ਧਪ, ਧਮਪਨ, ਧਪ ਗੁ, ਰਸਨ, ਸਗੁਰਸ, ਨਸਗੁਮਪ, ਮਗੁਰਸ, ਨਸਗੁਮਪਧਪ ਮਗੁਰਸ, ਨਧਪਮਪ, ਗੁਮਪਨ, ਸਗੁਰਸ—ਗੁਮਪਪ ਨਨਧਮਗੁਰਸ, ਨਸਗੁਮਪਨਸੰ—ਨਸ ਰੰਨ ਸਧ ਨਪ ਧਪ ਪਗੁ ਮਗੁਰਸ, ਧਪ ਗੁਮਪਨਸੰ, ਸਗੁਰੰਸੰਨਧਪ ਨਧਪ ਮਧਪਮਗੁਰਸ ਨਸ ਗੁਮਪ—।

ਪ੍ਰਦੀਪਕੀ ਰਾਗ ਦੀਆਂ ਤਾਨਾਂ (ਸ਼ਬਦ ਰੀਤ ਨੰ. ੧)

ਅੰਸਥਾਈ

੦	੧	੨	੩	੪	੫	੬	੭	੮	੯
	ਪ	ਮ	ਪ	ਗੁ	—	ਮ	ਪ	—	—
੧.	ਮੇ	ਰਾ	ਮ	ਤਾ	ਨ	ਲਾ	੬	੬	ਨਸ
੨.	ਪਮ ਗੁਰ ਸ, ਮੇ	ਰਾ	ਮ	ਤਾ	ਨ	.	.	.	ਨਸ
੩.	ਧਪ ਮਗੁ ਰਸ, ਮੇ ਪਮ ਗੁਰ ਸ, ਮੇ	ਰਾ	.	.	.	ਨਸ	ਗੁਮ	ਪਪ	ਗੁਮ
੪.	.	ਗੁਮ	ਪਨ	ਧਪ	ਗੁਮ	ਪਨ	ਧਨ	ਸਗੁ	ਰਸ
੫.	ਨਸ ਗੁਮ ਪਨ ਸਰ ਪਮ ਗੁਰ ਸ, ਮੇ	ਸਨ	ਧਪ	ਮਪ	ਸ,	ਸਨ	ਧਪ	ਮਪ	ਨ,
੬.	ਗੁਰ, ਗੁਗੁ ਰਸ, ਗੁਮ ਰਸ, ਨਸ ਗੁਮ, ਮੇ	ਪਪ, ਮਪ	ਨਨ	ਧਨ	ਸਸ	ਗੁਗੁ	ਰਸ	ਨਧ	ਪਮ, ਪਪ ਮਗੁ, ਮਮ
੭.	ਨਸ ਗੁਗੁ, ਸਗੁ ਮਮ, ਮਪ ਗੁਮ ਪਨ ਸਨ ਸਨ ਸਗੁ ਮਪ, ਮੇ	ਗੁਮ	ਪਪ, ਮਪ	ਨਨ,	ਧਨ	ਸਸ, ਨਸ	ਗੁਗੁ,	ਸਰ	ਨਸ ਧਨ ਪਪ

ਉੱਤਰਾ

	ਪ	—	ਪ	ਪਮ	ਪ	ਗੁ	ਮ
੧.	* ਕੋ	੬	ਈ	ਗਾ	੬	ਵੇ	੬
੨.	* ਕੋ	੬	ਈ	ਪਨ	ਸਰ	ਸਨ	ਧਪ,
੩.	ਸਸ ਨਧ, ਨਨ ਧਪ,			ਧਧ	ਪਮ,	ਪਪ	ਮਗੁ
੪.	* ਕੋ	੬	ਈ	.	.	.	.

੫.	ਸੰ, ਕੋ ਿ ਈ ਮਪ ਧ,ਮ ਪਧ ਮਪ ਸੰ ਕੋ ਿ ਈ	. . . . ਗੁਮ ਪ,ਗ ਮਪ ਗੁਮ, ...	ਨਸੰ ਰੰ,ਨ ਸੰਰ ਨਸੰ, ਨਸੰ ਰ,ਨ ਸਰ ਨਸੰ	ਧਨ ਸੰ,ਧ ਨਸੰ ਧਨ, ਸਗੁ ਗੁਮ ਮਪ ਧਨ, ...
੬.	ਨਸੰ ਗੁਰੰ, ਧਨ ਸੰਨ, ਨਸੰ ਸੰ,ਸ ਗੁਗੁੰ ਸੰਰ ਸੰ, ਕੋ ਿ ਈ	ਮਪ ਧਪ, ਗੁਮ ਪਮ, ਰੰ,ਨ ਸੰਸੰ; ਪਧ ਧ,ਮ	ਗੁਰ ਸ, ਸਗੁ ਗੁ,ਗੁ ਪਪ, ਗੁਮ ਮ,ਗੁ ਰਸ,	ਮਮ, ਮਪ ਪ,ਪ ਨਨ ਨਸੰ ਗੁਮ ਪਨ ਸੰਰ
੭.	ਗੁਰੰ ਗੁ,ਰੰ ਸੰਰੰ, ਸੰਨ ਨਰੰ ਸੰਮ ਗੁਰੰ ਸੰਨ ਪਨ ਸੰਗੁ ਰੰਸੰ ਨਧ ਗੁਮ, ਕੋ ਿ ਈ	ਸੰ,ਨ ਧਨ, ਧਪ ਧ,ਪ ਧਪ ਮਗੁ ਰਸ, ਗੁਮ ਪਮ ਗੁਰ ਸ, ਗੁਮ	ਮਪ, ਮਗੁ ਮ,ਗੁ ਰਸ, ਪਨ ਸੰਗੁ ਰੰਸੰ ਨਧ ਪਨ ਸੰਗੁ ਰੰਸੰ ਨਧ	ਸਮ ਗੁਪ ਮਧ ਪਸੰ ਪਮ ਗੁਰ ਸ, ਗੁਮ ਪਮ ਗੁਰ ਸ, ਨਸੰ

੧. ਰਾਗ ਪ੍ਰਦੀਪਕੀ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਏਕ ਜੋਤਿ ਏਕਾ ਮਿਲੀ ਕਿੰਬਾ ਹੋਇ ਮਹੋਇ ॥
 ਜਿਤੁ ਘਟਿ ਨਾਮੁ ਨ ਉਪਜੈ ਫੂਟਿ ਮਰੈ ਜਨੁ ਸੋਇ ॥ ੧ ॥
 ਸਾਵਲ ਸੁੰਦਰ ਰਾਮਈਆ ॥
 ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਲਾਗਾ ਤੋਹਿ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਸਾਧੁ ਮਿਲੈ ਸਿਧਿ ਪਾਈਐ ਕਿ ਏਹੁ ਜੋਗੁ ਕਿ ਭੋਗੁ ॥
 ਦੁਹੁ ਮਿਲਿ ਕਾਰਜੁ ਉਪਜੈ ਰਾਮ ਨਾਮ ਸੰਜੋਗੁ ॥ ੨ ॥
 ਲੋਗੁ ਜਾਨੈ ਇਹੁ ਗੀਤੁ ਹੈ ਇਹੁ ਤਉ ਬ੍ਰਹਮ ਬੀਚਾਰ ॥
 ਜਿਉ ਕਾਸੀ ਉਪਦੇਸੁ ਹੋਇ ਮਾਨਸ ਮਰਤੀ ਬਾਰ ॥ ੩ ॥
 ਕੋਈ ਗਾਵੈ ਕੋ ਸੁਨੈ ਹਰਿਨਾਮਾ ਚਿਤੁ ਲਾਇ ॥
 ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਸੰਸਾ ਨਹੀ ਅੰਤਿ ਪਰਮ ਗਤਿ ਪਾਇ ॥ ੪ ॥

(ਗਉੜੀ, ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਪੰਨਾ ੩੩੫)

ਅਸਥਾਈ

੦				੩				×				੨			
	ਪ			ਪ	ਮ			ਪ				ਪ			
	ਮ			ਪ	ਗੁ	—	ਮ	ਪ	—	ਨ	—	—	ਧ	ਧਨ	ਸੰਨ
	ਮ			ਰਾ	ਮ	ਿ	ਨ	ਲਾ	ਿ	ਿ	ਿ	ਿ	ਿ	ਗਾ	ਿਿ
ਧ	ਪ	—	ਪਮ	ਧਪ	ਗੁ	—	ਮ	ਪ	—	ਨ	—	—	ਧ	ਧਨ	ਸੰਨ
ਤੋ	ਹਿ	ਿ	ਮੇਿ	ਰਾਿ	ਮ	ਿ	ਨ	ਲਾ	ਿ	ਿ	ਿ	ਿ	ਿ	ਗਾ	ਿਿ

ਧ	ਪ	—	ਪ	ਮ	ਮਪ	ਧ	ਪ	ਮ	—	ਰ	ਸ	ਰ	—	ਸ	ਨ
ਤੋ	ਹਿ	ਫ	ਸਾ	ਫ	ਵਫ	ਫ	ਲ	ਗੁ	ਫ	ਦ	ਰ	ਰਾ	ਫ	ਮਈ	ਫ
ਸ	—	—													
ਆ	ਫ	ਫ													

ਅੰਤਰਾ

	ਪ	ਪ	ਪ	ਪਮ	ਧ	ਮ	ਮ	ਪ	—	ਨ	ਨ	ਸੰ	—	—	—
	ਏ	ਕ	ਜੋ	ਫਫ	ਤ	ਏ	ਫ	ਕਾ	ਫ	ਫ	ਮਿ	ਲੀ	ਫ	ਫ	ਫ
—	ਸੰ	—	ਗੁ	ਰੰ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਸਰੰ	ਨ	—	ਸੰ	ਨ	ਧ	ਪ	—
ਫ	ਕਿੰ	ਫ	ਬਾ	ਹੋ	ਫ	ਇ	ਮ	ਹੋਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਇ	ਫ
—	ਪ	ਪ	ਪ	ਪ	ਮ	ਗੁ	ਮ	ਪ	—	ਮ	ਮ	ਗੁ	ਰ	ਸ	—
ਫ	ਜਿਤ	ਘ	ਟ	ਨਾ	ਫ	ਮ	ਨ	ਉ	ਫ	ਫ	ਪ	ਜੈ	ਫ	ਫ	ਫ
ਸ															
ਨ	—	ਨ	ਨ	ਸ	—	ਮ	ਮ	ਪ	—	ਨ	—	—	ਧ	ਧਨ	ਸੰਨ
ਫੁ	ਫ	ਟ	ਮ	ਰੈ	ਫ	ਜ	ਨ	ਸੋ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫਫ	ਫਫ

ਧ ਪ — ਪਮ
ਇ ਫ ਫ ਮੇਰਾ... ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ ।

੨. ਰਾਗ ਪ੍ਰਦੀਪਕੀ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਚਾਰੇ ਜਾਗੇ ਚਹੁ ਜੁਗੀ ਪੰਚਾਇਣ ਪ੍ਰਭੁ ਆਪੇ ਹੋਆ ॥
ਆਪੇ ਪਟੀ ਕਲਮਿ ਆਪਿ ਆਪੇ ਲਿਖਣਿਹਾਰਾ ਹੋਆ ॥
ਬਾਝੁ ਗੁਰੂ ਅੰਧੇਰੁ ਹੈ ਖਹਿ ਖਹਿ ਮਰਦੇ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਲੋਆ ॥
ਵਰਤਿਆ ਪਾਪੁ ਜਗਤਿ ਤੇ ਧਉਲੁ ਉਡੀਣਾ ਨਿਸਿਦਿਨ ਰੋਆ ॥
ਬਾਝੁ ਦਇਆ ਬਲਹੀਣ ਹੋਇ ਨਿਘਰੁ ਚਲੈ ਰਸਾਤਲਿ ਟੋਆ ॥
ਖੜਾ ਇਕਤੇ ਪੈਰਿ ਤੇ ਪਾਪੁ ਸੰਗਿ ਬਹੁ ਭਾਰਾ ਹੋਆ ॥
ਬੰਮੇ ਕੋਇ ਨ ਸਾਧੁ ਬਿਨੁ ਸਾਧੁ ਨ ਦਿਸੈ ਜਗਿ ਵਿਚ ਕੋਆ ॥
ਧਰਮ ਧਉਲੁ ਪੁਕਾਰੈ ਤਲੈ ਖੜੋਆ ॥ ੨੨ ॥

(ਵਾਰਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ ਪਹਿਲੀ)

ਅਸਥਾਈ

੦					੩					×					੨				
—	ਪ	ਮ	ਪ	ਮ	ਗੁ	—	ਰ	ਸ	ਰ	ਨ	ਸ	—	ਗੁ	ਮ	ਪ	—			
ੜ	ਧ	ਰ	ਮ	ਧ	ਧੋ	ੜ	ਲ	ਪੁ	ਕਾ	ੜ	ਰੈ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ			
—	ਪ	ਮ	ਪ	ਮ	ਗੁ	—	ਰ	ਸ	ਰ	ਨ	ਸ	—	—	—	ਮ	ਗੁ	ਮ		
ੜ	ਧ	ਰ	ਮ	ਧ	ਧੋ	ੜ	ਲ	ਪੁ	ਕਾ	ੜ	ਰੈ	ੜ	ੜ	ੜ	ਹੋ	ਪੁ			
ਪ	ਨ	ਨ	ਸ	ਨ	ਨ	ਧ	ਪ	ਮ	ਧ	ਪ	—	ਮ	ਗੁ	ਰ	ਸ				
ਕਾ	ੜ	ਰੈ	ੜ	ਤ	ਲੈ	ੜ	ਖ	ੜੋ	ੜ	ਆ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ			
ਅੰਤਰਾ																			
	ਪ	—	ਪ	ਮ	ਪ	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਨ	ਸ	—	—	—	—	—	—			
	ਚਾ	ੜ	ਰੈ	ਜਾ	ੜ	ਗੇ	ੜ	ਚਹੁ	ਜੁ	ਗੀ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ			
ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰਗੁ	ਰੰ	—	ਸੰ	ਚੰ	ਨ	—	ਸੰ	—	ਨ	ਧ	ਪ	—				
ਪੰ	ਚਾ	ਇਣ	ਪ੍ਰਭ	ਆ	ੜ	ਪੇ	ੜੜ	ਹੋ	ੜ	ਆ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ			

ੜ ਧਰਮ... ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ ।

੩. ਰਾਗ ਪ੍ਰਦੀਪਕੀ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਅਬ ਮੈ ਕਉਨੁ ਉਪਾਉ ਕਰਉ ॥

ਜਿਹ ਬਿਧਿ ਮਨ ਕੋ ਸੰਸਾਰ ਚੁਕੈ ਭਉ ਨਿਧਿ ਪਾਰਿ ਪਰਉ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਜਨਮ ਪਾਇ ਕਛੁ ਭਲੇ ਨ ਕੀਨੋ ਤਾ ਤੇ ਅਧਕ ਡਰਉ ॥

ਮਨ ਬਚ ਕ੍ਰਮ ਹਰਿ ਗੁਨ ਨਹੀ ਗਾਏ ਯਹ ਜੀਅ ਸੋਚ ਧਰਉ ॥ ੧ ॥

ਗੁਰਮਤਿ ਸੁਨਿ ਕਛੁ ਗਿਆਨੁ ਨ ਉਪਜਿਓ ਪਸੁ ਜਿਉ ਉਦਰੁ ਭਰਉ ॥

ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਬਿਰਦੁ ਪਛਾਨਉ ਤਬ ਹਉ ਪਤਿਤ ਤਰਉ ॥ ੨ ॥

(ਧਨਾਸਰੀ ਮਹਲਾ ੬, ਪੰਨਾ ੬੮੫)

ਅਸਥਾਈ

੨				੦				੩				×			
ਨਸ	ਗੁਰ	ਸ	ਨ	ਸ	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਮ	ਰ	ਸ	ਨ	ਸ	—	—	—
ਅੜ	ਬੜ	ਮੈ	ੜ	ਕਉ	ੜ	ਨ	ਉ	ਗੁ	ੜ	ਉ	ਕ	ਰਉ	ੜ	ੜ	ੜ;
—	—	—	—	—	ਪ	ਪ	ਪ	ਪ	ਪ	ਮ	ਮ	ਪ	—	ਮ	ਮ
ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ਜਿਹ	ਬਿ	ਧ	ਮ	ਨ	ਕੋ	ੜ	ਸੰ	ੜ	ਸਾ	ੜ

ਗੁ	ਰ	ਸ	—	ਸ	ਸ	ਮ		ਪ	ਨ	ਸੰ	ਸਰੰ	ਸੰ	—	ਨ
ਚੁ	ਭ	ਕੈ	ਭ	ਭਉ	ਭ	ਨਿ	ਧ	ਪਾ	ਭ	ਰ	ਪਭ	ਰਉ	ਭ	ਭ
ਧ	ਪ	ਮਗੁ	ਰਸ	—	ਸਗੁ	ਮ	ਪ							
ਭ	ਭ	ਭਭ	ਭਭ	*	ਕਉ	ਭ	ਉ							

ਅੰਤਰਾ

					ਪ	ਪ	ਪ	ਮ	ਪ	ਮ	ਮ	ਧ	ਪ	ਪ	ਨ	ਨ
					ਜਨ	ਮ	ਪਾ	ਇ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ
ਸੰ	—	ਸੰ	—	—	ਨ	—	ਗੁ	ਰੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਸਰੰ	ਨ	—	—	—	ਸੰ
ਕੀ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਤਾ	ਭ	ਭ	ਅ	ਧਿ	ਕ	ਭਭ	ਰਉ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ
ਨ	—	ਪ	—	—	ਪ	ਪ	ਪ	ਪ	ਪ	ਮ	ਮ	ਧ	ਪ	ਪ	ਮ	ਮ
ਧ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਮਨ	ਬ	ਚ	ਕੋ	ਮ	ਹ	ਰਿ	ਗੁ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ
ਗੁ	ਰ	ਸ	—	ਨ	ਸ	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਨ	ਸੰ	ਸਰੰ	ਸੰ	ਸੰ	—	—	ਨ
ਗਾ	ਭ	ਏ	ਭ	ਯ	ਹ	ਜੀ	ਅ	ਸੋ	ਭ	ਚ	ਧਭ	ਰਉ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ
ਧ	ਪ	ਮਗੁ	ਰਸ	—	ਸਗੁ											
ਭ	ਭ	ਭਭ	ਭਭ	ਭ	ਕਉ...											

ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ ।

੪. ਰਾਗ ਪ੍ਰਦੀਪਕੀ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਮੋਹਿ ਮਸਕੀਨ ਪ੍ਰਭੁ ਨਾਮੁ ਅਧਾਰੁ ॥ ਖਾਟਣ ਕਉ ਹਰਿ ਹਰਿ ਰੋਜਗਾਰ ॥
ਸੰਚਣ ਕਉ ਹਰਿ ਏਕੋ ਨਾਮੁ ॥ ਹਲਤਿ ਪਲਤਿ ਤਾ ਕੈ ਆਵੈ ਕਾਮ ॥ ੧ ॥
ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਪ੍ਰਭੁ ਰੰਗਿ ਅਪਾਰ ॥ ਸਾਧ ਗਾਵਹਿ ਗੁਣ ਏਕ ਨਿਰੰਕਾਰ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਸਾਧ ਕੀ ਸੋਭਾ ਅਤਿ ਮਸਕੀਨੀ ॥ ਸੰਤ ਵਡਾਈ ਹਰਿ ਜਸੁ ਚੀਨੀ ॥
ਅਨੰਦੁ ਸੰਤਨ ਕੈ ਭਗਤਿ ਗੋਵਿੰਦ ॥ ਸੂਖੁ ਸੰਤਨ ਕੈ ਬਿਨਸੀ ਚਿੰਦ ॥ ੨ ॥
ਜਹ ਸਾਧ ਸੰਤਨ ਹੋਵਹਿ ਇਕਤ੍ਰ ॥ ਤਹ ਹਰਿ ਜਸੁ ਗਾਵਹਿ ਨਾਦ ਕਵਿਤ ॥
ਸਾਧ ਸਭਾ ਮਹਿ ਅਨਦ ਬਿਸ੍ਵਾਸ ॥ ਉਨ ਸੰਗੁ ਸੋ ਪਾਏ ਜਿਸੁ ਮਸਤਕਿ ਕਰਾਮ ॥ ੩ ॥
ਦੁਇ ਕਰ ਜੋੜਿ ਕਰੀ ਅਰਦਾਸਿ ॥ ਚਰਨ ਪਖਾਰਿ ਕਹਾਂ ਗੁਣਤਾਸ ॥
ਪ੍ਰਭ ਦਇਆਲ ਕਿਰਪਾਲਿ ਹਜੂਰਿ ॥ ਨਾਨਕੁ ਜੀਵੈ ਸੀਤਾ ਧੂਰਿ ॥ ੪ ॥

(ਧਨਾਸਰੀ ਮਹਲਾ ੫, ਪੰਨਾ ੬੭੬)

ਅਸਥਾਈ

੩	×				੨	੦				ਪ ਨ ਨਾ					
ਧ ੜ	ਪਮ ਮੜ	— ੜ	ਧ ਰ	ਪ ਤੇ	— ੜ	ਪ ਪ੍ਰ	ਮ ਭ	ਗੁ ਰੰ	ਮ ੜ	ਗੁਮ ਗੜ	ਪਮ ਅੜ	ਗੁ ਪਾ	ਰ ੜ	ਸ ਰ;	ਨ ਸਾ
— ੜ	ਸ ਧ	— ੜ	ਗੁ ਗਾ	ਰ ਵਹਿ	ਸ ੜ	ਮ ਗੁ ਗੁ	ਮ ਣ	ਪ ਏ	ਨ ਕ	ਨ ਨਿ	ਸੰ ਰੰ	ਨ ਕਾ	ਧ ੜ	ਪ ਰ	ਨ ਨਾ

ਅੰਤਰਾ

ਪ ਸੰ	ਪ ਹਿ	ਪ ਮ	ਪ ਸ	ਪਮ ਕੀੜ	ਧ ਪ ਨ	ਮ ਗੁ ਪ੍ਰ	ਮ ਭ	ਪ ਨਾ	— ੜ	ਨ ਮ	ਨ ਅ	ਸ ਧਾ	— ੜ	ਸੰ ਰ	— ੜ
ਨ ਖਾ	— ੜ	ਸੰ ਟ	ਗੁੰ ਣ	ਰੰ ਕਉ	— ੜ	ਸੰ ਹ	ਸੰ ਰਿ	ਨ ਹ	ਨ ਰਿ	ਨ ਰੰ	ਸੰ ਜ	ਨ ਧ ਗਾ	— ੜ	ਪ ਰ	— ੜ
ਪ ਸੰ	ਨ ੜ	ਨ ਚ	ਸੰ ਣ	ਨ ਧ ਕਉ	— ੜ	ਪ ਹ	ਪ ਰਿ	ਮ ਗੁ ਏ	— ੜ	ਮ ਕ	ਪ ੜ	ਮ ਗੁ ਨਾ	ਰ ੜ	ਸੰ ਮ	— ੜ
ਸ ਨ ਹ	ਸ ਲ	ਮ ਗੁ ਤ	ਮ ਪ	ਪ ਲ	ਨ ਤ	ਸੰ ਤਾ	ਰੰ ਕੈ	ਨ ਆ	— ੜ	ਨ ਵੈ	ਸੰ ੜ	ਨ ਕਾ	ਧ ੜ	ਪ ਮ,	ਨ ਨਾ

—ਬਾਕੀ ਰੁਕਾ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ। (ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੫. ਰਾਗ ਪ੍ਰਦੀਪਕੀ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਗਹਰੀ ਕਰਿ ਕੈ ਨੀਵ ਖੁਦਾਈ ਉਪਰ ਮੰਡਪ ਛਾਏ ॥
 ਮਾਰਕੰਡ ਤੇ ਕੋ ਅਧਿਕਾਈ ਜਿਨਿ ਤ੍ਰਿਣ ਧਰਿ ਮੂੰਡ ਬਲਾਏ ॥ ੧ ॥
 ਹਮਰੋ ਕਰਤਾ ਰਾਮੁ ਸਨੇਹੀ ॥
 ਕਾਹੇ ਰੇ ਨਰ ਗਰਬੁ ਕਰਤ ਹਹੁ ਬਿਨਸਿ ਜਾਇ ਝੂਠੀ ਦੇਹੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਮੇਰੀ ਮੇਰੀ ਕੈਰਉ ਕਰਤੇ ਦੁਰਜੋਧਨ ਸੇ ਭਾਈ ॥
 ਬਾਰਹ ਜੋਜਨ ਛਤ੍ਰ ਚਲੈ ਥਾ ਦੇਹੀ ਗਿਰਝਨ ਖਾਈ ॥ ੨ ॥
 ਸਰਬ ਸੁਇਨ ਕੀ ਲੰਕਾ ਹੋਤੀ ਰਾਵਣ ਸੇ ਅਧਿਕਾਈ ॥
 ਕਹਾ ਭਇਓ ਦਰਿ ਬਾਧੇ ਹਾਥੀ ਖਿਨ ਮਹਿ ਭਾਈ ਪਰਾਈ ॥ ੪ ॥
 ਦੁਰਬਾਸਾ ਸਿਉ ਕਰਤ ਠਗਉਰੀ ਜਾਦਵ ਏ ਫਲ ਪਾਏ ॥
 ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੀ ਜਨ ਅਪੁਨੇ ਉਪਰ ਨਾਮਦੇਉ ਹਰਿ ਗੁਨ ਗਾਏ ॥ ੪ ॥

(ਧਨਾਸਰੀ, ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ, ਪੰਨਾ ੬੯੨)

ਅਸਥਾਈ

੩				×				੨				੦			
	ਪ	ਮ	ਮ	ਧ	ਪ	ਪ	ਪ	—	—	ਨ	ਨ	ਸੰ	ਨ	—	ਪ
	ਹ	ਮ	ਰੋ	ਕ	ਰ	ਤਾ	ਤਾ	ੜ	ੜ	ਰਾ	ਮ	ਸ	ਧ	ੜ	ਹੀ
	ਮ	ਗੁ	ਗੁ	ਰ	—	ਸ	ਸ	—	—	ਨ	ਸ	ਗੁ	ਰ	ਰ	ਸ
—	ਕਾ	ੜ	ਹੋ	ਰੋ	ੜ	ਨ	ਰ	ੜ	ਗਰ	ਬ	ਕ	ਰ	ਤ	ਹੁ	ੜ
ਸ	ਨ	ਸ	ਮ	ਪ	—	ਨ	ਨ	ਸੰ	—	—	ਨਧ	ਧਨ	ਸੰਨ	ਧਪ	ਮਗੁ
ਬਿ	ਨ	ਸ	ਜਾ	ਇ	ੜ	ਝ	ਠੀ	ਦੇ	ੜ	ੜ	ੜੜ	ਹੀੜ	ੜੜ	ੜੜ	ੜੜ

ਰਸ

ੜ ੜ ਹਮਰੋ...

ਅੰਤਰਾ

	ਪ	—	ਪ	ਪ	ਮ	ਮ	ਪ	—	ਨ	ਨ	ਸੰ	—	ਸੰ	—
	ਗਹ	ੜ	ਰੀ	ਕ	ਰ	ਕੈ	ਨੀ	ੜ	ਵ	ਖੁ	ਦਾ	ੜ	ਈ	ੜ
—	ਸੰ	ਸੰ	ਗੁੰ	ਰੰ	—	ਸੰ	ਰੰਨ	—	—	ਸੰ	ਨ	—	ਪ	—
ੜ	ਉ	ਪ	ਰ	ਮੰ	ੜ	ਡ	ਛਾੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ਏ	ੜ	ੜ	ੜ

—	ਨ	ਨ	ਸੰ	ਨ	ਧ	ਧ	ਪ	—	ਮ	—	ਮ	ਪ	ਮ	ਰ	ਸ	—	
ੜ	ਮਾ	ਰ	ਕੰ	ੜ	ਡ	ਡ	ਤੇ	ੜ	ਗੁ	ਕੰ	ੜ	ਅ	ਧਿ	ਕਾ	ੜ	ਈ	ੜ
ਸ	ਨ	ਮ		ਪ	—	ਨ	ਨ	ਸੰ	—	—	ਨਧ	ਧਨ	ਸੰਨ	ਧਪ	ਮਗੁ		
ਜਿਨ	ਤਿਣ	ਧ	ਰ	ਮੁੰ	ੜ	ਡ	ਬ	ਲਾ	ੜ	ੜ	ੜੜ	ਏੜ	ੜੜ	ੜੜ	ੜੜ		

ਤਸ

ੜੜ ਹਮਰੋ... ਬਾਕੀ ਤੁਕਾ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ। (ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੬. ਰਾਗ ਪ੍ਰਦੀਪਕੀ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਭਈ ਸਚੁ ਭੋਜਨੁ ਖਾਇਆ ॥

ਮਨਿ ਤਨਿ ਰਸਨਾ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇਆ ॥੧॥

ਜੀਵਨਾ ਹਰਿ ਜੀਵਨਾ ॥

ਜੀਵਨੁ ਹਰਿ ਜਪਿ ਸਾਧ ਸੰਗਿ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਅਨਿਕ ਪ੍ਰਕਾਰੀ ਬਸਤੁ ਓਢਾਏ ॥

ਅਨਦਿਨੁ ਕੀਰਤਨੁ ਹਰਿ ਗੁਨ ਗਾਏ ॥੨॥

ਹਸਤੀ ਰਥ ਅਸੁ ਅਸਵਾਰੀ ॥

ਹਰਿ ਕਾ ਮਾਰਗੁ ਰਿਦੈ ਨਿਹਾਰੀ ॥੩॥

ਮਨ ਤਨ ਅੰਤਰਿ ਚਰਨ ਧਿਆਇਆ ॥

ਹਰਿ ਸੁਖ ਨਿਧਾਨ ਨਾਨਕ ਦਾਸਿ ਪਾਇਆ ॥੪॥

(ਧਨਾਸਰੀ ਮਹਲਾ ੫, ਪੰਨਾ ੬੮੪)

ਅਸਥਾਈ

੦	੩								×	੨							
															ਪਨ	ਸੰਨ	
															ਜੀਵ	ਵੜ	
ਧਪ	ਮਪ	—	ਨਨ	ਧਪ	ਮਪ	ਮ	ਗੁ	ਮ	ਪ	—	—	—	ਪਧ	ਮਪ	ਪਨ	ਸੰਨ	
ਨਾੜ	ੜੜ	ੜ	ਹੜ	ਰੜ	ੜੜ	ਜੀ	ਵ	ਨਾ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜੜ	ੜੜ	ਜੀੜ	ਵੜ	
ਧਪ	ਮਪ	—	ਨਨ	ਧਪ	ਮਪ	ਮ	ਗੁ	ਮ	ਪ	—	—	ਮ	ਗੁ	ਰ	ਸ	—	
ਨਾੜ	ੜੜ	ੜ	ਹੜ	ਰੜ	ੜੜ	ਜੀ	ਵ	ਨਾ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	
ਸ																	
ਨ	—	ਸ	ਗੁ	ਰ	ਸ	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਨ	ਧਨ	ਸੰਨ	ਧਪ	ਮਪ	ਪਨ	ਸੰਨ		
ਜੀ	ੜ	ਵ	ਨ	ਹ	ਰਿ	ਜ	ਪ	ਸਾ	ੜ	ਧੜ	ਸੰੜ	ੜੜ	ਗੜ,	ਜੀੜ	ਵੜ		

ਅੰਤਰਾ

ਪ	ਪ	ਪ	ਪਮ	ਧਪ	ਗੁ	ਮ	ਪ	—	ਨ	ਨ	ਸੰ	—	ਸੰ	—
ਤ੍ਰਿਪ	ਤ	ਭ	ਈ	ਯ	ਸ	ਚ	ਭੋ	ਯ	ਜ	ਨ	ਖਾ	ਯ	ਇਆ	ਯ
—	ਨ	ਸੰ	ਗੁ	ਰੰ	ਰੰ	ਸੰ	—	ਨ	—	ਧਨ	ਸੰਨ	ਧ	ਪ	ਪਨ
ਯ	ਮਨ	ਤ	ਨ	ਰ	ਸ	ਨਾ	ਯ	ਨਾ	ਯ	ਮਯ	ਧਿਯ	ਆ	ਇਆ	ਜੀਯ

—ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ । (ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੭. ਰਾਗ ਪ੍ਰਦੀਪਕੀ, ਦਾਦਰਾ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਸੁਆਮੀ ਪ੍ਰਭੁ ਅਪਨਾ ਸੀਤਲ ਤਨੁ ਮਨੁ ਛਾਤੀ ॥

ਰੂਪ ਰੰਗ ਸੂਖ ਧਨੁ ਜੀਅ ਕਾ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਮੋਹੈ ਜਾਤੀ ॥੧॥

ਰਸਨਾ ਰਾਮ ਰਸਾਇਨਿ ਮਾਤੀ ॥

ਰੰਗ ਰੰਗੀ ਰਾਮ ਅਪਨੇ ਕੈ ਚਰਨ ਕਮਲ ਨਿਧਿ ਥਾਤੀ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਜਿਸ ਕਾ ਸਾ ਤਿਨ ਹੀ ਰਖਿ ਲੀਆ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਭਾਤੀ ॥

ਮੇਲਿ ਲੀਓ ਆਪੇ ਸੁਖਦਾਤੈ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਰਾਖੀ ਪਾਤੀ ॥੨॥

(ਧਨਾਸਰੀ ਮਹਲਾ ੫, ਪੰਨਾ ੬੮੧)

ਅਸਥਾਈ

×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×
ਪ	ਨ	ਸੰ	ਨ	ਧ	ਧ	ਪ	ਗੁ	ਮ	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਪ	—	—
ਰਸ	ਨਾ	ਯ	ਰਾ	ਮ	ਯ	ਰ	ਸਾ	ਇ	ਨ	ਮਾ	ਤੀ	ਯ	ਯ	ਯ
ਪ	ਪ	ਮ	ਗੁ	—	ਸ	ਸ	ਸਗੁ	ਮਪ	ਪਮ	ਗੁਰ	ਸ	—	—	—
ਰੰ	ਗ	ਰੰ	ਗੀ	ਯ	ਯ	ਯ	ਰਾਯ	ਮਯ	ਅਪ	ਨੇਯ	ਕੈ	ਯ	ਯ	ਯ
ਮ	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਨ	ਸੰ	ਰੰ	ਨ	ਸੰ	—	ਧ	ਨ	ਧ	ਪ	ਪ
ਚਰ	ਨ	ਯ	ਮਲ	ਨਿ	ਯ	ਯ	ਥਾ	ਤੀ	ਯ	ਯ	ਯ	ਯ	ਯ	ਯ

ਅੰਤਰਾ

ਪ	ਪ	—	ਮਪ	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਨ	ਨ	ਸੰ	ਸੰ	—	—	—	—
ਸਿਮ	ਰ	ਯ	ਸਿਮ	ਰ	ਸੁਆ	ਮੀ	ਪ੍ਰ	ਭ	ਅਪ	ਨਾਂ	ਯ	ਯ	ਯ	ਯ
ਨ	ਸੰ	ਗੁ	ਰੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਨ	ਸੰ	—	ਧ	ਨ	ਧ	ਪ	ਪ	ਪ
ਸੀ	ਤ	ਯ	ਤਨ	ਮ	ਨਯ	ਛਾ	ਤੀ	ਯ	ਯ	ਯ	ਯ	ਯ	ਯ	ਯ

ਮ	ਧ	ਪ	—	ਮਪ	ਮ	ਪ	ਮ	ਮਗੁ	ਰ	ਸ	—
ਰੂ	ਪ	ਧ	ਧ	ਰੰਧ	ਗ	ਸੂ	ਖ	ਧਨ	ਜੀਅ	ਕਾ	ਧ
ਮ	ਮ	ਪ	ਨ	ਸੰ	ਸੰਰੰ	ਨ	ਸੰ	—	ਧ	ਧ	ਪ
ਗੁ	ਧ	ਰ	ਬੁਹ	ਮ	ਮੰਰੈ	ਜਾ	ਤੀ	ਧ	ਧ	ਧ	ਧ

—ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ । (ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੮. ਰਾਗ ਪ੍ਰਦੀਪਕੀ, ਦਾਦਰਾ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਆਵਣ ਜਾਣ ਰਹੇ ਚੂਕਾ ਭੋਲਾ ਰਾਮ ॥

ਹਉਮੈ ਮਾਰਿ ਮਿਲੇ ਸਾਚਾ ਚੋਲਾ ਰਾਮ ॥

ਹਉਮੈ ਗੁਰਿ ਖੋਈ ਪਰਗਟ ਹੋਈ ਚੂਕੇ ਸੋਗ ਸੰਤਾਪੈ ॥

ਜੋਤੀ ਅੰਦਰਿ ਜੋਤਿ ਸਮਾਣੀ ਆਪੁ ਪਛਾਤਾ ਆਪੈ ॥

ਪੋਈਅੜੈ ਘਰਿ ਸਬਦਿ ਪਤੀਣੀ ਸਾਹੁਰੜੈ ਪਿਰ ਭਾਣੀ ॥

ਨਾਨਕ ਸਤਿਗੁਰਿ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਈ ਚੂਕੀ ਕਾਣਿ ਲੋਕਾਣੀ ॥੪॥

(ਤੁਖਾਰੀ ਛੰਤ ਮ: ੧, ਪੰਨਾ ੧੧੧੧)

ਅਸਥਾਈ

×	ਨ	ਨਸੰ	੦	ਨਧ	ਪਮ	ਮਧ	×	—	—	੦	ਮ	ਗੁ	ਸ
ਪ	ਵ	ਧਣ	ਜਾਧ	ਣਧ	ਧਰ	ਰਾ	ਪ	ਧ	ਧ	ਮ	ਗੁ	ਸ	ਸ
ਆ	ਵ	ਧਣ	ਜਾਧ	ਣਧ	ਧਰ	ਰਾ	ਪ	ਧ	ਧ	ਮ	ਗੁ	ਸ	ਸ
ਸਗੁ	ਮਪ	ਪ	ਮਗੁ	ਰਗੁ	ਸਨ	ਸ	ਸ	—	—	—	—	—	ਸ
ਚੂਧ	ਧਧ	ਕਾ	ਭੋਧ	ਧਧ	ਲਾਧ	ਰਾ	ਰਾ	ਧ	ਧ	ਧ	ਧ	ਧ	ਸਮ
ਨ	ਸ	—	ਸਨ	ਸ	—	ਮ	ਮ	—	—	ਮ	ਪ	—	—
ਸ	ਮੈ	ਧਧ	ਮਾਧ	ਰ	ਧਮਿ	ਗੁ	ਲੋ	ਧ	ਧ	ਧ	ਧ	ਧ	ਧ
ਹਉ	ਮੈ	ਧਧ	ਮਾਧ	ਰ	ਧਮਿ	ਲੋ	ਲੋ	ਧ	ਧ	ਧ	ਧ	ਧ	ਧ
ਨ	—	ਸਗੁ	ਰੰ	ਸੰ	ਸੰਰੰ	ਸੰ	ਸੰ	—	—	ਨ	ਧ	ਪ	—
ਸੰ	ਧ	ਚਾਧ	ਚੋ	ਧ	ਲਾਧ	ਰਾ	ਰਾ	ਧ	ਧ	ਧ	ਧ	ਧ	ਸਮ
ਸਾ	ਧ	ਚਾਧ	ਚੋ	ਧ	ਲਾਧ	ਰਾ	ਰਾ	ਧ	ਧ	ਧ	ਧ	ਧ	ਸਮ

ਅੰਤਰਾ

ਪ	ਪ	ਪ	ਮਪ	ਮ	ਪ	ਨ	—	ਸੰ	ਸੰ	—
ਹਉ	ਮੈ	ਗੁਰ	ਭੋਧ	ਈ	ਧਰ	ਗ	ਧਰ	ਹੋ	ਈ	ਧ

ਸੰ	ਸੰ	ਗੁੰ	ਰੰ	ਸੰ	—ਰੰ	ਸੰ	ਸੰ	—	ਨ	ਧ	ਪ
ਚੁ	ਕੇ	ਫ	ਸੋ	ਗ	ਫਸ	ਤਾ	ਪੈ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ
ਪ	ਪ	—	ਮਪ	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਗੁ	ਮ	ਗੁਰ	ਸ	—
ਜੋ	ਤੀ	ਫ	ਅੰਫ	ਦ	ਰ	ਜੋ	ਤ	ਫਸ	ਮਾਫ	ਣੀ	ਫ
ਮ	ਮ	ਪ	ਨ	ਸੰ	ਸੰਰ	ਸੰ	ਸੰ	—	ਨ	ਧ	ਪ
ਗੁ	ਪ	ਫਪ	ਫਾ	ਤਾ	ਫਫ	ਆ	ਪੈ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ

—ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਥਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ । (ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੯. ਰਾਗ ਪ੍ਰਦੀਪਕੀ, ਇਕਤਾਲਾ (ਦਰੁੱਤ ਲਯ)

ਰਾਮ ਸਿਮਰਿ ਰਾਮ ਸਿਮਰਿ ਰਾਮ ਸਿਮਰਿ ਭਾਈ ॥
 ਰਾਮ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਬਿਨੁ ਬੂਡਤੇ ਅਧਿਕਾਈ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਬਨਿਤਾ ਸੁਤ ਦੇਹ ਗ੍ਰੇਹ ਸੰਪਤਿ ਸੁਖਦਾਈ ॥
 ਇਨ ਮੈ ਕਛੁ ਨਾਹਿ ਤੇਰੇ ਕਾਲ ਅਵਧ ਆਈ ॥੧॥
 ਅਜਾਮਲ ਗਜ ਗਨਿਕਾ ਪਤਿਤ ਕਰਮ ਕੀਨੇ ॥
 ਤੇਉ ਉਤਰਿ ਪਾਰਿ ਪਰੇ ਰਾਮ ਨਾਮ ਲੀਨੇ ॥੨॥
 ਸੂਕਰ ਕੂਕਰ ਜੋਨਿ ਭ੍ਰਮੇ ਤਉ ਲਾਜ ਨ ਆਈ ॥
 ਰਾਮ ਨਾਮ ਛਾਡਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਾਹੇ ਬਿਖੁ ਖਾਈ ॥੩॥
 ਤਜਿ ਭਰਮ ਕਰਮ ਬਿਧਿ ਨਿਖੇਧ ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਲੇਹੀ ॥
 ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਜਨ ਕਬੀਰ ਰਾਮੁ ਕਰਿ ਸਨੇਹੀ ॥੪॥

(ਧਨਾਸਰੀ, ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਪੰਨਾ ੬੬੨)

ਅਸਥਾਈ

×	—	੦	੨	੦	੩	੪
ਪ	ਫ	ਪ	ਮ	ਪ	ਨ	ਧ
ਰਾ	ਫ	ਮ	ਮ	ਰ	ਫ	ਮ
ਪ	—	ਮ	ਗੁਮ	ਪਧ	ਪ	ਗੁ
ਰਾ	ਫ	ਮ	ਸਿਫ	ਮਫ	ਰ	ਤਾ
ਸ	—	ਸ	ਰ	ਸ	ਮ	ਪ
ਰਾ	ਫ	ਮ	ਨਾ	ਫ	ਮ	ਰ

ਪ	ਨ	ਨ	ਨ	ਨ	ਨ	ਧਨ	ਸੰ	ਨ	ਧ	ਪ	ਮ
ਬੁ	ਫ	ਡ	ਤੈ	ਅ	ਧਿ	ਕਾਫ	ਫ	ਫ	ਈ	ਫ	ਫ

ਅੰਤਰਾ

ਪ	ਪ	ਮਧ	ਪ	ਮ	ਮ	ਪ	ਨ	—	ਸੰ	ਸੰ	—
ਬ	ਨਿ	ਤਾਫ	ਫ	ਸੁ	ਤ	ਦੇ	ਹ	ਫ	ਗੁ	ਹ	ਫ
ਨ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਗੁ	ਰੰ	—	ਨ	ਸੰ	—	—
ਖ਼	ਫ	ਪ	ਤ	ਸੁ	ਖ	ਦਾ	ਫ	ਫ	ਈ	ਫ	ਫ
ਨ	ਨ	ਨ	—	ਨ	ਸੰ	ਧਨ	ਸੰ	ਨ	ਧ	ਪ	ਪ
ਇ	ਨ	ਮੈ	ਫ	ਕ	ਛ	ਨਾਫ	ਫ	ਹਿ	ਤੇ	ਫ	ਰੋ
ਪ	—	ਮ	ਗੁਮ	ਪਧ	ਪ	ਮ	—	ਰ	ਸ	—	—
ਕਾ	ਫ	ਲ	ਅਫ	ਵਫ	ਧ	ਆ	ਫ	ਫ	ਈ	ਫ	ਫ

—ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ । (ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੧੦. ਰਾਗ ਪ੍ਰਦੀਪਕੀ, ਝਪਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਤੇਜ ਹੂੰ ਕੋ ਤਰੁ ਹੈਂ ਕਿ ਰਾਜਸੀ ਕੋ ਸਰੁ ਹੈਂ
ਕਿ ਸੁੱਧਤਾ ਕੋ ਘਰੁ ਹੈਂ ਕਿ ਸਿੱਧਤਾ ਕੀ ਸਾਰੁ ਹੈਂ ॥
ਕਾਮਨਾ ਕੀ ਖਾਣੁ ਹੈਂ ਕਿ ਸਾਧਨਾ ਕੀ ਸਾਨੁ ਹੈਂ
ਕਿ ਬਿਰਕਤਤਾ ਕੀ ਬਾਨੁ ਹੈਂ ਕਿ ਬੁੱਧ ਕੋ ਉਦਾਰੁ ਹੈਂ ॥
ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪੁ ਹੈਂ ਕਿ ਭੂਪਨੁ ਕੋ ਭੂਪੁ ਹੈਂ
ਕਿ ਰੂਪੁ ਹੂੰ ਕੋ ਰੂਪੁ ਹੈਂ ਕੁਮਤਿ ਕੋ ਪ੍ਰਹਾਰੁ ਹੈਂ ॥
ਦੀਨਨੁ ਕੋ ਦਾਤਾ ਹੈਂ ਗਨੀਮਨੁ ਕੋ ਗਾਰਕੁ ਹੈਂ
ਸਾਧਨੁ ਕੋ ਰੱਛਕੁ ਹੈਂ ਗੁਨਨੁ ਕੋ ਪਹਾਰੁ ਹੈਂ ॥ ੭ ॥—੨੫੯ ॥

(ਅਕਾਲ ਉਸਤਤ ਪਾ: ੧੦, ਕਬਿੱਤ ਨ: ੨੫੯)

ਅਸਥਾਈ

×	੨	੦	੩	
ਪ	ਧ	ਪ	ਪ	ਮ
ਨ	ਨ	ਨ	ਤਾ	ਹੈ
ਦੀ	ਨ	ਫ	ਕੋ	ਫ
ਸ	ਗੁ	ਸਗੁ	ਮਪ	ਪਮ
ਨੀ	ਮ	ਨਫ	ਫਫ	ਕੋਫ
		ਗਾ	ਰਰ	ਸ
		ਰਕ	ਹੈ	ਫ

ਨ	—	ਸ	ਸ	ਗੁ	ਰ	ਰਰ	ਸ	—	ਸ
ਸਾ	ਫ	ਧ	ਨ	ਕੋ	ਰੋ	ਛਕ	ਹੈ	ਫ	ਗੁ
ਮ	ਮ	ਪ	ਨ	ਨ	ਸੰ	ਸੰ	ਨ	ਧ	ਪ
ਗੁ	ਨ	ਕੋ	ਫ	ਪ	ਹਾ	ਰ	ਹੈ	ਫ	ਫ

ਅੰਤਰਾ

ਪ	ਪ	ਮ	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਨ	ਸੰ	—	ਸੰ
ਤੇ	ਜ	ਹੂੰ	ਫ	ਕੋ	ਤ	ਰ	ਹੈ	ਫ	ਕਿ
ਨ	ਨ	ਸੰ	—	ਗੁ	ਰ	ਨ	ਸੰ	—	ਸੰ
ਰਾ	ਜ	ਸੀ	ਫ	ਕੋ	ਸ	ਰ	ਹੈ	ਫ	ਕਿ
ਪ	ਨ	ਸੰ	ਧ	ਧ	ਪ	ਮ	ਧ	—	ਮ
ਸੁੱ	ਧ	ਤਾ	ਫ	ਕੋ	ਘ	ਰ	ਹੈ	ਫ	ਕਿ
ਗ	ਸ	ਸਗੁ	ਮਪ	ਮ	ਗੁ	ਰ	ਸ	—	—
ਸਿੱ	ਧ	ਤਾ	ਫਫ	ਕੀ	ਸਾ	ਰ	ਹੈ	ਫ	ਫ

—ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ । (ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੧੧. ਰਾਗ ਪ੍ਰਦੀਪਕੀ, ਤਾਲ ਚੰਚਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਮਾਰਵਾੜਿ ਜੈਸੇ ਨੀਰੁ ਬਾਲਹਾ ਬੇਲਿ ਬਾਲਹਾ ਕਰਹਲਾ ॥
ਜਿਉ ਕੁਰੰਕ ਨਿਸਿ ਨਾਦੁ ਬਾਲਹਾ ਤਿਉ ਮੇਰੈ ਮਨਿ ਰਾਮਈਆ ॥ ੧ ॥
ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਰੂੜੋ ਰੂਪੁ ਰੂੜੋ ਅਤਿ ਰੰਗੁ ਰੂੜੋ ਮੇਰੈ ਰਾਮਈਆ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਜਿਉ ਧਰਣੀ ਕਉ ਇੰਦ੍ਰ ਬਾਲਹਾ ਕੁਸਮ ਬਾਸੁ ਜੈਸੇ ਭਵਰਲਾ ॥
ਜਿਉ ਕੋਕਿਲ ਕਉ ਅੰਬੁ ਬਾਲਹਾ ਤਿਉ ਮੇਰੈ ਮਨਿ ਰਾਮਈਆ ॥ ੨ ॥
ਚਕਵੀ ਕਉ ਜੈਸੇ ਸੂਰ ਬਾਲਹਾ ਮਾਨ ਸਰੋਵਰ ਹੰਸੁਲਾ ॥
ਜਿਉ ਤਰੁਣੀ ਕਉ ਕੰਤੁ ਬਾਲਹਾ ਤਿਉ ਮੇਰੈ ਮਨਿ ਰਾਮਈਆ ॥ ੩ ॥
ਬਾਰਿਕ ਕਉ ਜੈਸੇ ਖੀਰੁ ਬਾਲਹਾ ਚਾਤ੍ਰਕ ਮੁਖ ਜੈਸੇ ਜਲ ਧਰਾ ॥
ਮਛਲੀ ਕਉ ਜੈਸੇ ਨੀਰੁ ਬਾਲਹਾ ਤਿਉ ਮੇਰੈ ਮਨਿ ਰਾਮਈਆ ॥ ੪ ॥
ਸਾਧਿਕ ਸਿਧ ਸਗਲ ਮੁਨਿ ਚਾਹਹਿ ਬਿਰਲੇ ਕਾਹੂ ਡੀਠੁਲਾ ॥
ਸਗਲ ਭਵਣ ਤੇਰੇ ਨਾਮੁ ਬਾਲਹਾ ਤਿਉ ਨਾਮੇ ਮਨਿ ਬੀਠੁਲਾ ॥ ੫ ॥

(ਧਨਾਸਰੀ, ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ, ਪੰਨਾ ੬੯੩)

ਅਸਥਾਈ

X			੨				੦				੩			
			ਸ	ਸ	ਮ	ਮ	ਪ	—	ਮ		ਧ	ਪ	—	—
			ਨ	ਰਾ	ਗੁ	ਮ	ਰੂ	ੜ	ੜ		ਕੋ	ੜ	ੜ	ੜ
—	—	—	ਨ	—	—	ਸੰ	ਨ	—	ਪ		ਧ	—	—	—
ੜ	ੜ	ੜ	ਰੂ	ੜ	ੜ	ਪ	ਰੂ	ੜ	ੜ		ਪ	ੜ	ੜ	ੜ
ਮਗੁ	ਰਸ	ਨ	ਸੰ	ਨ	ਨ	ਨ	ਸੰ	—	ਨ		ਸੰ	ਸੰ	—	—
ੜੜ	ੜੜ	ੜ;	ਅ	ਤਿ	ਰੰ	ਗ	ਰੂ	ੜ	ਕੋ		ਮੇ	ਰੋ	ੜ	ੜ
ਨ	ਧ	ਪ	ਮ	—	ਰ	ਸ	ਰ	—	ਸੰ		ਸ	—	—	—
ੜ	ੜ	ੜ	ਗੁ	ੜ	ੜ	ਮਈ	ਆ	ੜ	ੜ		ੜ	ੜ	ੜ	ੜ
—	—	—	ਰਾ	ੜ	ੜ			ੜ			ੜ	ੜ	ੜ	ੜ
ੜ	ੜ	ੜ												

ਅੰਤਰਾ

			ਪ	—	ਮ	ਮ	ਪ	ਨ	—	ਸੰ	ਸੰ	—	—	
			ਮਾ	ੜ	ਗੁ	ਵਾ	ੜ	ੜ	ੜ	ਜੈ	ਸੇ	ੜ	ੜ	
		←	ਜਿਉ	ੜ	ੜ	ਕੁ	ਰੰ	ਕ	ੜ	ਨਿ	ਸ	ੜ	ੜ	
—	—	—	ਨ	—	ਸੰ	ਗੁ	ਰੰ	ਰੰ	ਨ	ਸੰ	—	—	—	
ੜ	ੜ	ੜ	ਨੀ	ੜ	ਰ	ਬਾ	ੜ	ਲ	ੜ	ਹਾ	ੜ	ੜ	ੜ	
ੜ	ੜ	ੜ	ਨਾ	ੜ	ਦ	ਬਾ	ੜ	ਲ	ੜ	ਹਾ	ੜ	ੜ	ੜ	
—	—	—	ਨ	—	ਨ	ਸੰ	ਨ	ਧ	ਧ	ਧ	—	—	—	
ੜ	ੜ	ੜ	ਬੇ	ੜ	ਲ	ਬਾ	ੜ	ਲ	ੜ	ਪ	ੜ	ੜ	ੜ	
ੜ	ੜ	ੜ	ਤਿਉ	ੜ	ੜ	ਮੇ	ਰੈ	ੜ	ੜ	ਮ	ਨ	ੜ	ੜ	
—	—	—	ਮ	ਗੁ	ਗੁ	ਰ	ਸ	ਰ	—	ਨ	ਸ	—	—	
ੜ	ੜ	ੜ	ਕ	ਰ	ੜ	ਹ	ਹ	ਲਾ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	
ੜ	ੜ	ੜ	ਰਾ	ੜ	ੜ	ਮਈ	ਆ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	
—	—	—												
ੜ	ੜ	ੜ	→											
ੜ	ੜ	ੜ	ਤੇਰਾ ਨਾਮ...											

—ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਥਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਾਓ। (ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

(ਪ੍ਰਦੀਪਕੀ ਰਾਗ ਸਮਾਪਤਿ)

ਰਾਗ ਧਨਾਸਰੀ

ਵਾਦੀ—ਪ	ਠਾਟ—ਕਾਫੀ	ਸਮਾਂ—ਦਿਨ ਦਾ ਤੀਜਾ ਪਹਿਰ।
ਸੰਵਾਦੀ—ਸ	ਜਾਤੀ—ਓਡਵ-ਸੰਪੂਰਣ	ਵਿਸ਼ੇਸ਼—‘ਪਾ ਗਾ’ ਦੀ ਸੁਰ-ਸੰਗਤੀ।

ਆਰੋਹ-ਅਵਰੋਹ (ਕਾਫੀ ਠਾਟ)—ਸ, ਗੁ ਮ ਪ, ਨੁ ਸੰ। ਸੰ, ਨੁ ਧ ਪ, ਮ ਗੁ, ਰ ਸ।

ਆਰੋਹ-ਅਵਰੋਹ (ਭੈਰਵੀ ਠਾਟ)—ਸ, ਗੁ, ਮ ਪ, ਨੁ ਸੰ। ਸੰ ਨੁ ਧ ਪ, ਮ ਗੁ, ਰੁ ਸ।

— ਮ

ਪਕੜ—ਸ, ਨੁਸ ਗੁ ਮ ਪ, ਨੁ, ਧਪਗੁ, ਪ, ਗੁ, ਰਸਨੁ, ਸ।

ਧਨਾਸਰੀ ਇਕ ਪੁਰਾਤਨ ਰਾਗ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਉਲੇਖ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਸੰਗੀਤ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਧਨਯਾਸੀ, ਧੰਨਾਸੀ, ਧਨਾਸਿਕਾ ਤੇ ਧਨਾਸਰੀ ਨਾਮਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਤੇ ਆਧੁਨਿਕ ਸੰਗੀਤਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਦੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਵੀ ਲਿਖੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ—ਕਾਫੀ ਠਾਟ ਦੀ ਧਨਾਸਰੀ, ਭੈਰਵੀ ਠਾਟ ਦੀ ਧਨਾਸਰੀ, ਖਮਾਜ ਠਾਟ ਦੀ ਧਨਾਸਰੀ ਅਤੇ ਪੂਰੀਆ ਧਨਾਸਰੀ (ਪੂਰਵੀ ਠਾਟ) ਜੋ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ। ਭਾਵ, ਧਨਾਸਰੀ ਰਾਗ ਵਖੋ-ਵਖ ਚਾਰ ਠਾਟਾਂ ਵਿਚ ਪਰਚਲਿਤ ਹੈ, ਧਨਾਸਰੀ ਦੇ ਇਹ ਸੁਰ-ਰੂਪ ਕਿਥੋਂ ਅਤੇ ਕਦੋਂ ਪਰਿਵਰਤਣ ਹੋਏ ਇਸ ਤੇ ਵੀਚਾਰ ਕਰਨੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਧਨਾਸਰੀ ਰਾਗ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਸਰੂਪ ੧੩ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਪੰਡਤ ਸਾਰੰਗਦੇਵ ਨੇ ਆਪਣੇ “ਸੰਗੀਤ ਰਤਨਾਕਰ” ਵਿਚ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੇਂ ਦੇ ਰਾਗ ਬਾਗੋਸ਼੍ਰੀ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਭਾਵ, ਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਇਹ ਕਾਫੀ ਠਾਟ ਦਾ ਰਾਗ ਸੀ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਦ ਰਾਗ-ਰਾਗਣੀ (ਪਰਿਵਾਰ-ਵਰਗ) ਦੇ ਮਤ-ਮਤਾਂਤ ਆਰੰਭ ਹੋਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਭਰਤ ਮਤ—ਧਨਾਸਰੀ ਨੂੰ ਮਾਲਕੋਂਸ ਦੀ ਨੂੰਹ (ਪੁੱਤ੍ਰ-ਵੱਧੂ) ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਕਾਲੀ ਨਾਥ ਮਤ—ਇਸ ਨੂੰ ਮੇਘ ਰਾਗ ਦੀ ਰਾਗਣੀ (ਇਸਤ੍ਰੀ) ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਹਨੂਮਾਨ ਮਤ—ਧਨਾਸਰੀ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਰਾਗ ਦੀ ਰਾਗਣੀ ਅਤੇ ‘ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ’ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਰਾਗਮਾਲਾ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਮਾਲਕੋਂਸ ਦੀ ਰਾਗਣੀ ਹੈ। ਇੰਜ ਧਨਾਸਰੀ ਰਾਗ ਵਖੋ-ਵਖ ਤਿੰਨ ਠਾਟਾਂ ਵਿਚ ਪਰਚਲਿਤ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਮਾਲਕੋਂਸ ਦਾ ਸੁਰ-ਰੂਪ ਆਧੁਨਿਕ ਭੈਰਵੀ ਠਾਟ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ਸੀ, ਸ੍ਰੀ ਰਾਗ ਕਾਫੀ ਠਾਟ ਨਾਲ ਅਤੇ ਮੇਘ ਖਮਾਜ ਠਾਟ ਅਨੁਸਾਰ ਸੀ। ਬਾਕੀ ਰਿਹਾ ਪੂਰੀਆ ਧਨਾਸਰੀ; ਭਾਵ—ਕਿ ਪੂਰੀਆ ਧਨਾਸਰੀ (ਪੂਰਵੀ ਠਾਟ) ਵਿਚ ਕਿਵੇਂ ਆਇਆ। ਇਸ ਦਾ ਉੱਤਰ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਸ੍ਰੀ ਰਾਗ ਪਹਿਲਾਂ ਕਾਫੀ ਠਾਟ ਵਿਚ ਪਰਚਲਿਤ ਸੀ ਫਿਰ ਉਹ ਤਬਦੀਲ ਹੋ ਕੇ ਪੂਰਵੀ ਠਾਟ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਤਿਵੇਂ, ਧਨਾਸਰੀ ਦਾ ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸ੍ਰੀ ਰਾਗ ਨਾਲ ਪੂਰਵੀ ਠਾਟ ਵਿਚ ਆਇਆ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਬੰਗਾਲ ਪ੍ਰਾਂਤ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਚਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਇਥੋਂ ਇਕ ਗੱਲ ਬੜੀ ਸਵਾਦੀ ਤੇ ਨੋਟ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ ਕਿ ਧਨਾਸਰੀ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਨਿਯਮ ਅਜੇ ਵੀ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਭਾਵ, ਭੈਰਵੀ, ਕਾਫੀ, ਖਮਾਜ ਤੇ ਪੂਰਵੀ ਠਾਟ ਦੀ ਧਨਾਸਰੀ ਦੀ ਜਾਤੀ, ਵਾਦੀ-ਸੰਵਾਦੀ, ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਅਤੇ ‘ਪਾ ਗਾ’ ਦੀ ਸੁਰ-ਸੰਗਤਿ ਅਜੇ ਵੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਇਮ ਹਨ।

ਉਤੇ ਸੰਖੇਪ ਵਿਚ ਧਨਾਸਰੀ ਰਾਗ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰੂਪਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਸਾਂ ਸੰਗੀਤ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਲਈ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਕਾਫੀ ਠਾਟ ਦੀ ਧਨਾਸਰੀ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ :—

ਪੰਡਤ ਅਹੋਬਲ ਨੇ "ਸੰਗੀਤ ਪਾਰਿਜਾਤ" ਵਿਚ ਜਿਸ ਧਨਾਸਰੀ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਧੁਨਿਕ ਧਨਾਸਰੀ ਰਾਗ ਦਾ ਹੀ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਰੂਪ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਧਨਾਸਰੀ ਨੂੰ ਸੰਪੂਰਣ, ਖਾਡਵ ਤੇ ਓਡਵ ਰਾਗ ਦਸਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਗੰਧਾਰ-ਨਿਖਾਦ ਕੌਮਲ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਸੁਰ ਸ਼ੁੱਧ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਇੰਜ ਕਾਫੀ ਠਾਟ ਦੀ ਧਨਾਸਰੀ ਦੇ ਤਿੰਨ ਰੂਪ ਹੋਏ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਿੰਨ ਨਾਮ ਵੀ ਦਿਤੇ ਹਨ :—

੧. ਓਡਵ-ਓਡਵ ਜਾਤੀ ਦੀ ਧਨਾਸਰੀ ਨੂੰ ਧਾਨੀ ਰਾਗ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਆਰੋਹ-ਅਵਰੋਹ :—
ਸ, ਗੁ ਮ ਪ, ਨੁ ਸ। ਸੰ ਨੁ ਪ, ਮ ਗੁ ਸ।
੨. ਓਡਵ-ਸੰਪੂਰਣ ਜਾਤੀ ਦੀ ਧਨਾਸਰੀ ਨੂੰ ਧਨਾਸਰੀ ਜਾਂ ਸ਼ੁੱਧ ਧਨਾਸਰੀ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਆਰੋਹ-ਅਵਰੋਹ :— ਸ, ਗੁ ਮ ਪ, ਨੁ ਸ। ਸੰ ਨੁ ਪ, ਮ ਗੁ ਰ ਸ।
੩. ਖਾਡਵ-ਸੰਪੂਰਣ ਜਾਤੀ ਦੀ ਧਨਾਸਰੀ ਨੂੰ ਧਨਾਸਰੀ ਰਾਗ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਆਰੋਹ-ਅਵਰੋਹ :—
ਸ, ਗੁ ਮ ਪ, ਨੁ, ਧਨੁ ਸ। ਸੰ ਨੁ ਪ, ਮ ਗੁ ਰ ਸ। ਧਨਾਸਰੀ ਦਾ ਇਹ ਤੀਜਾ ਪ੍ਰਕਾਰ ਅਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੈ, ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਕੋਈ ਗਾਉਂਦਾ ਹੋਵੇ।

ਭੀਮਪਲਾਸੀ ਤੇ ਧਨਾਸਰੀ ਦੋਵੇਂ ਸਮਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਿਕ ਰਾਗ ਹਨ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਬੁਨਿਆਦੀ ਫਰਕ ਵੀ ਹਨ, ਜਿਸ ਕਾਰਣ ਇਹ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਵੱਖ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ :—
(੧) ਭੀਮਪਲਾਸੀ ਦਾ ਵਾਦੀ ਮੱਧਮ ਹੈ। ਪਰ ਧਨਾਸਰੀ ਦਾ ਵਾਦੀ ਸੁਰ ਪੰਚਮ ਹੈ। ਨਾਲੇ ਭੀਮਪਲਾਸੀ ਵਿਚ ਮੱਧਮ ਇਕ ਮਹੱਤਵ-ਪੂਰਣ ਸੁਰ ਹੈ, ਜਦ ਕਿ ਧਨਾਸਰੀ ਵਿਚ ਉਹ ਦੁਰਬਲ (ਗੱਠ) ਹੈ। (੨) ਭੀਮਪਲਾਸੀ ਵਿਚ 'ਗੁ ਤੇ ਨੁ' ਇਕ-ਇਕ ਪ੍ਰਮਾਣ ਸਰੁਤੀ ਉੱਚੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾਂ 'ਮਾ ਤੇ ਸਾ'

ਮ ਸ

ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਗੁ, ਨੁ, ਇੰਜ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਹ ਅੰਦੋਲਿਤ ਭੀ ਹਨ, ਪਰ

ਧਨਾਸਰੀ ਵਿਚ ਉਹ ਕੌਮਲ ਤੇ 'ਕਾਫੀ' ਵਾਂਗ ਮੁਕਤ ਹਨ। (੩) ਧਨਾਸਰੀ ਵਿਚ "ਸ ਗੁ, ਪ ਗੁ" ਦੀ ਸੁਰ ਸੰਗਤਿ ਹੈ। ਪਰ ਭੀਮਪਲਾਸੀ ਵਿਚ ਇਹ ਸੁਰ-ਸੰਗਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। (੪) ਧਨਾਸਰੀ ਭਾਵੇਂ ਓਡਵ-ਸੰਪੂਰਣ ਜਾਤੀ ਦਾ ਰਾਗ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ 'ਧਾਰੇ' ਦੁਰਬਲ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਦ ਕਿ ਭੀਮਪਲਾਸੀ ਵਿਚ

ਪ ਸ

ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਸਗੋਂ ਧ, ਤੇ ਰ, ਇੰਜ 'ਕਣ' ਲਗਾਉਣ ਸਮੇਂ ਥੋੜਾ ਠਹਿਰਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਧਨਾਸਰੀ ਰਾਗ ਦਾ

ਚਲਣ "ਸ, ਗੁ ਰਸਨੁ, ਸ, ਗੁਮਪ, ਨੁ, ਧਪਗੁ, ਪ, ਜਾਂ ਨੁਪ ਗੁ, ਪ, ਗੁ, ਰਸਨੁ, ਸ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ।

ਸ ਮ ਮ ਪ ਮ ਮ ਸ

ਭੀਮਪਲਾਸੀ ਦਾ ਸੁਰ-ਰੂਪ "ਨੁ, ਸ, ਗੁਮ, ਪ ਗੁਮ, ਨੁ, ਧ, ਪ, ਗੁਮ, ਗੁ, ਰ, ਸ" ਇੰਜ ਰਹੇਗਾ।

ਉਤੇ ਲਿਖੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਜੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ, ਸਾਡੇ ਵੀਚਾਰ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਰਾਗਾਂ ਨੂੰ ਅਲੱਗ-ਅਲੱਗ ਗਾਉਣਾ ਕੋਈ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹਾਂ, ਤਾਨ ਲਾਉਣ ਸਮੇਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖ ਕਰ ਵਿਖਾਉਣਾ ਕਠਿਨ ਕੰਮ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਤਾਨਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਲਗ-ਭਗ ਭੀਮਪਲਾਸੀ ਵਾਂਗ ਹੀ ਰਹਿਣਗੀਆਂ।

ਨੋਟ—ਕਾਫੀ ਠਾਟ ਦੀ ਧਨਾਸਰੀ ਵਿਚ 'ਰੇ ਧਾ' ਸੁਰ ਕੌਮਲ ਕਰਨ ਨਾਲ ਭੈਰਵੀ ਠਾਟ ਦੀ ਧਨਾਸਰੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਉਸ ਬਾਰੇ ਵਧੇਰੇ ਲਿਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਕਈ ਸੰਗੀਤਕਾਰ (ਗਾਇਕ) ਭੈਰਵੀ ਠਾਟ ਦੀ ਧਨਾਸਰੀ ਨੂੰ 'ਕੌਮਲ ਧਨਾਸਰੀ' ਭੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਸੁਰ-ਵਿਸਥਾਰ (ਆਲਾਪ)

੧. ਸ—ਨੁਸਗੁ, ਰਸ, ਸਗੁਰਸਨੁ, ਸ—ਸਗੁ, ਮਪਗੁ, ਰਸ—ਨੁਸਗੁਮਪ, ਪਗੁ, ਮਪਗੁ, ਰਸ—।
੨. ਸ—ਸਗੁਰਸਨੁ, ਸਗੁਮਪ—ਮਪਗੁ, ਪ, ਗੁ, ਰਸ—ਸਗੁ ਗੁਮਪ, ਗੁਮਪਗੁ, ਪਗੁ, ਰਸਨੁ ਸ—
ਨੁਸਗੁਮਪ ਗੁ, ਰਸ—।
੩. ਨੁਸ, ਸਗੁ, ਗੁਮਪ, ਨੁ, ਧਪਗੁ, ਪ, ਮਪਨੁਧਪਗੁ, ਰਸ, ਨੁਸਗੁਮਪ, ਨੁਧਪਗੁ—ਪ, ਮਪਗੁ, ਰਸ—
ਰਨੁਸਗੁਮਪ, ਧਪ, ਨੁਧਪ, ਮਪ ਗੁਮਪਨੁਧਪਗੁ, ਪਗੁ, ਰਸ—ਨੁਸਗੁ, ਸਗੁਮ ਗੁਮਪ, ਨੁਨੁਧਪਗੁਮਪ—
ਪਗੁ, ਰਸਨੁਸਗੁਮਪ—ਮਪਨੁ—ਧਪਗੁ, ਮਪ ਗੁ, ਪਗੁਰਸ—।
੪. ਪ—ਪਪ ਗੁਮਪ—ਪਨੁਧਪ ਗੁਮਪ, ਮਪਨੁ, ਨੁਧਪਗੁ ਪਗੁ, ਰਸ ਨੁਸਗੁਮਪ—ਗੁ, ਰਸਰਨੁਸਗੁਮਪ—
ਗੁਮਪਨੁ, ਨੁਸ—ਨੁਧਪ, ਨੁਨੁਪਗੁ, ਮਪ, ਮਪਨੁ, ਨੁਸ—ਨੁਧਪਗੁ, ਰਸ—ਨੁਸ, ਸਗੁ, ਗੁਮਪਨੁ, ਨੁਸ—
ਰਨੁਸਨੁਧਪ, ਪਨੁਸ, ਮਪਨੁਸ, ਗੁਮਪਨੁਸ—ਸਰਨੁ, ਨੁਧਪਗੁ, ਮਪਨੁ, ਪਨੁਸ—ਸਰਨੁਸਨੁਧਪ, ਨੁਨੁ
ਪਗੁ, ਪਗੁ, ਰਸ—।
੫. ਪ—ਮਪਗੁਮਪ—ਪਨੁਧਪ, ਮਪਨੁਨੁਧਪ, ਸ—ਨੁਧਪ, ਮਪ ਗੁਮਪ, ਗੁ, ਰਸ, ਰਨੁਸਗੁਮਪ, ਨੁਧਪ,
ਮਪਗੁਮਪ—ਗੁ, ਮਪਨੁਸ—ਸਗੁਰਸ—ਨੁਧਪ, ਮਪਨੁਸਗੁ, ਰਸ ਨੁਧਪ, ਪਨੁਪਗੁ, ਮਪਨੁਸ—ਨੁਨੁਸ,
ਪਨੁਸ, ਮਪਨੁਸ, ਸਗੁਰਸ, ਸਗੁ ਗੁਮਪਗੁ, ਰਸ, ਸਗੁਮਪਗੁਗੁ ਰਸ, ਨੁਸਗੁਮਪਪ ਮਗੁਰਸ, ਗੁਮਪਨੁਧਪਗੁਗੁਰਸ, ਨੁਸਗੁਮਪਨੁਸ,
ਨੁਧਪਪਮਗੁਰਸ, ਗੁਮਪਨੁਸਗੁਰਸ ਨੁਧਪਪਮਗੁਰਸ, ਨੁਸਗੁਮਪਪਨੁਸ, ਸਗੁਮਪਗੁਗੁਰਸ, ਨੁਧਪਪ
ਗੁਗੁਰਸ—।

ਧਨਾਸਰੀ ਰਾਗ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਖਾਸ ਤਾਨਾਂ (ਸ਼ਬਦ ਰੀਤ ਨੰ: ੬)

ਅਸਥਾਈ

	×		੦		੨		੩		੦	
	ਪ	ਪ	ਪ	—	ਮ	ਪ	ਨੁ	ਪ	ਗੁ	—
	ਗੁ	ਰ	ਬਾ	ੜ	ਣੀ	ੜ	ੜ	ਸੁ	ਣ	ੜ
੧.	ਸਗੁ	ਰਸ	ਨੁਸ	ਗੁਮ	ਪਨੁ	ਸਰੰ	ਸੰਨੁ	ਧਪ	ਮਗੁ	ਰਸ, —ਗੁਰਬਾ...
੨.	ਗੁਗੁ	ਰਸ,	ਨੁਸ	ਗੁਮ	ਪਪ	ਗੁਗੁ	ਰਸ,	ਨੁਸ	ਗੁਮ	ਪਨੁ
	ਧਪ	ਗੁਗੁ	ਰਸ,	ਨੁਸ	ਗੁਮ	ਪਨੁ	ਸੰਨੁ	ਧਪ	ਗੁਗੁ	ਰਸ —ਗੁਰਬਾ...
੩.	ਗੁਗੁ	ਰਸ,	ਪਪ	ਮਗੁ	ਰਸ,	ਨੁਨੁ	ਧਪ	ਮਗੁ	ਰਸ,	ਸੰਸ
	ਨੁਨੁ	ਧਪ	ਮਗੁ	ਰਸ,	ਗੁਗੁ	ਰੰਸ	ਨੁਨੁ	ਧਪ	ਮਗੁ	ਰਸ —ਗੁਰਬਾ...
੪.	ਨੁਸ	ਗੁਗੁ,	ਸਗੁ	ਮਮ,	ਗੁਮ	ਪਪ,	ਮਪ	ਨੁਨੁ,	ਪਨੁ	ਸੰਸ
	ਨੁਸ	ਗੁਗੁ	ਰੰਰ	ਸੰਸ	ਨੁਨੁ	ਧਪ	ਪਪ	ਮਮ	ਗੁਗੁ	ਰਸ —ਗੁਰਬਾ...
੫.	ਗੁਗੁ	ਰ,ਗੁ	ਗੁਰ	ਨੁਸ,	ਪਪ	ਮ,ਪ	ਪਮ	ਗੁਮ,	ਨੁਨੁ	ਧ,ਨੁ
	ਨੁਧ	ਮਪ,	ਸੰਸ	ਨੁ,ਸ	ਸੰਨੁ	ਪਨੁ	ਗੁਗੁ	ਰੰ,ਗੁ	ਗੁਤੰ	ਨੁਸੰ,
	ਸੰਨੁ	ਧਪ,	ਨੁਧ	ਪਮ,	ਧਪ	ਮਗੁ,	ਪਮ	ਗੁਰ,	ਮਗੁ	ਰਸ, —ਗੁਰਬਾ...

ਅੰਤਰਾ

	ਪ	—	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਨੁ	ਸ	ਸ	—	—
	ਮਿ	ੜ	ਲ	ੜ	ਪ੍ਰੀ	ੜ	ਤ	ਮ	ੜ	ੜ
੧.	ਸਗੁ	ਰੰਸ	ਨੁਧ	ਪਪ	ਗੁਗੁ	ਰਸ,	ਨੁਸ	ਗੁਮ	ਪਨੁ	ਸੰ —ਮਿਲ ਪ੍ਰੀ...
੨.	ਨੁਸ	ਗੁਰੰ	ਸੰਨੁ	ਧਪ	ਮਗੁ	ਰਸ,	ਨੁਸ	ਗੁਗੁ,	ਸਗੁ	ਮਪ,
	ਗੁਮ	ਪਪ,	ਮਪ	ਨੁਨੁ,	ਪਨੁ	ਸੰਸ	ਨੁਨੁ	ਧਪ	ਮਗੁ	ਰਸ —ਮਿਲ ਪ੍ਰੀ...
੩.	ਸਗੁ	ਰੰਸ,	ਨੁਰੰ	ਸੰਨੁ,	ਪਸੰ	ਨੁਧ,	ਮਨੁ	ਧਪ,	ਗੁਪ	ਮਗੁ,
	ਸਗੁ	ਰਸ,	ਨੁਸ	ਗੁ,ਸ	ਗੁਮ,	ਗੁਮ	ਪ,ਮ	ਪਨੁ,	ਪਨੁ	ਸੰ— —ਮਿਲ ਪ੍ਰੀ...
੪.	ਗੁਗੁ	ਰੰ,ਗੁ	ਗੁਰੰ	ਨੁਸ	ਨੁਨੁ	ਧ,ਨੁ	ਨੁਧ	ਮਪ,	ਪਪ	ਗੁ,ਪ
	ਪਗੁ	ਮਪ,	ਗੁਗੁ	ਰ,ਗੁ	ਗੁਰ	ਨੁਸ	ਗੁਮ	ਪਨੁ	ਸਰੰ	ਨੁਸੰ —ਮਿਲ ਪ੍ਰੀ...
੫.	ਗੁਗੁ	ਰੰਸ,	ਰੰਰ	ਸੰਨੁ,	ਸੰਸ	ਨੁਧ,	ਨੁਨੁ	ਧਪ,	ਧਪ	ਪਮ,
	ਪਪ	ਮਗੁ,	ਮਮ	ਗੁਰ,	ਗੁਗੁ	ਰਸ,	ਨੁਸ	ਗੁਮ,	ਸਗੁ	ਮਪ,
	ਗੁਮ	ਪਨੁ,	ਮਪ	ਨੁਸੰ,	ਪਨੁ	ਸਰੰ	ਸੰ,	ਪਨੁ	ਸਰੰ	ਸੰ, —ਮਿਲ ਪ੍ਰੀ...

੧. ਰਾਗ ਧਨਾਸਰੀ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਸਾਧੋ ਇਹੁ ਜਗੁ ਭਰਮ ਭੁਲਾਨਾ ॥

ਰਾਮ ਨਾਮ ਕਾ ਸਿਮਰਨੁ ਛੋਡਿਆ ਮਾਇਆ ਹਾਥਿ ਬਿਕਾਨਾ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਭਾਈ ਸੁਤ ਬਨਿਤਾ ਤਾ ਕੈ ਰਸਿ ਲਪਟਾਨਾ ॥

ਜੋਬਨੁ ਧਨੁ ਪ੍ਰਭਤਾ ਕੈ ਮਦ ਮੈ ਅਹਿਨਿਸਿ ਰਹੈ ਦਿਵਾਨਾ ॥੧॥

ਦੀਨ ਦਇਆਲ ਸਦਾ ਦੁਖ ਭੰਜਨ ਤਾ ਸਿਉ ਮਨੁ ਨਾ ਲਗਾਨਾ ॥

ਜਨ ਨਾਨਕ ਕੋਟਨ ਮੈ ਕਿਨਹੂ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਇ ਪਛਾਤਾ ॥੨॥

(ਧਨਾਸਰੀ ਮਹਲਾ ੯, ਪੰਨਾ ੬੮੪-੮੫)

ਅਸਥਾਈ

੦					੩					×					੨				
																ਸ	ਨੁ		
																ਸਾ	ਧੋ		
ਸ	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਮ	ਗੁ	ਗੁ	ਰ	ਨੁ	ਸ	—	ਸ	—	ਨੁ	ਸ	ਗੁ	ਰ	ਸ	ਨੁ	
ਇ	ਹੁ	ਜ	ਗ	ਭ	ਰ	ਮ	ਭੁ	ਲਾ	ਸ	ਨਾ	ਸ	ਹਾ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸਾ	ਧੋ		
ਸ	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਮ	ਗੁ	ਗੁ	ਰ	ਨੁ	ਸ	—	ਸ	—	—	—	—	—	—	—	
ਇ	ਹੁ	ਜ	ਗ	ਭ	ਰ	ਮ	ਭੁ	ਲਾ	ਸ	ਨਾ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	
—	ਪ	ਪ	ਪ	—	ਪ	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਪ	ਗੁ	ਮ	ਗ	ਰ	ਸ	—				
ਸ	ਰਾ	ਮ	ਨਾ	ਸ	ਮ	ਕਾ	ਸ	ਸਿ	ਮ	ਰ	ਨ	ਛੋ	ਸ	ਡਿਆ	ਸ				
ਸ	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਨੁ	ਸੰ	—	ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਨੁ	ਧ	ਪ	ਮ	ਗੁ	ਰ	ਸ	ਨੁ		
ਮਾ	ਸ	ਇਆ	ਸ	ਹਾ	ਸ	ਬ	ਬਿ	ਕਾ	ਸ	ਸ	ਸ	ਨਾ	ਸ	ਸਾ	ਧੋ				

ਅੰਤਰਾ

ਪ	—	ਪ	ਪ	ਪ	—	ਗੁ	ਮ	ਪ	—	ਨੁ	ਨੁ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	—				
ਮਾ	ਸ	ਤ	ਪਿ	ਤਾ	ਸ	ਭਾ	ਸ	ਈ	ਸ	ਸੁ	ਤ	ਬ	ਨਿ	ਤਾ	ਸ				
ਸੰ	ਨੁ	ਨੁ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਗੁੰ	ਭੰ	—	ਸੰ	—	ਨੁ	ਧ	ਪ	—				
ਤਾ	ਸ	ਕੈ	ਸ	ਰ	ਸ	ਲ	ਪ	ਟਾ	ਸ	ਸ	ਸ	ਨਾ	ਸ	ਸ	ਸ				
ਪ	—	ਪ	ਪ	ਪ	ਮ	ਗੁ	ਮ	ਪ	—	ਗੁ	ਮ	ਗੁ	ਰ	ਸ	—				
ਜੋ	ਸ	ਬ	ਨ	ਧ	ਨ	ਪ੍ਰ	ਭ	ਤਾ	ਸ	ਕੈ	ਸ	ਮ	ਦ	ਮੈ	ਸ				

ਗੁ	ਮ	ਪ	ਨੁ	ਸੰ	ਸੰ	—	ਰੰ	ਸੰ	ਨੁ	ਧ	ਪ	ਮ	ਗੁ	ਰ	ਸ	ਨੁ
ਅ	ਹ	ਨਿ	ਸ	ਰ	ਹੈ	ੜ	ਦਿ	ਵਾ	ੜ	ੜ	ੜ	ਨਾ	ੜ	ਸਾ	ਧੋ	

—ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਦੋਵੇਂ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ।

੨. ਰਾਗ ਧਨਾਸਰੀ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਬੰਦਨਾ ਹਰਿ ਬੰਦਨਾ ਗੁਣ ਗਾਵਹੁ ਗੋਪਾਲ ਰਾਇ ॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਵਡੇ ਭਾਗਿ ਭੇਟੇ ਗੁਰਦੇਵਾ ॥ ਕੋਟਿ ਪਰਾਧ ਮਿਟੇ ਹਰਿ ਸੇਵਾ ॥੧॥
 ਚਰਨ ਕਮਲ ਜਾ ਕਾ ਮਨੁ ਰਾਪੈ ॥ ਸੋਗ ਅਗਨਿ ਤਿਸੁ ਜਨ ਨ ਬਿਆਪੈ ॥੨॥
 ਸਾਗਰੁ ਤਰਿਆ ਸਾਧੂ ਸੰਗੇ ॥ ਨਿਰਭਉ ਨਾਮੁ ਜਪਹੁ ਹਰਿ ਰੰਗੇ ॥੩॥
 ਪਰਧਨ ਦੋਖ ਕਿਛੁ ਪਾਪ ਨ ਫੇੜੇ ॥ ਜਮ ਜੰਦਾਰੁ ਨ ਆਵੈ ਨੇੜੇ ॥੪॥
 ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਅਗਨਿ ਪ੍ਰਭਿ ਆਪਿ ਬੁਝਾਈ ॥ ਨਾਨਕ ਉਧਰੇ ਪ੍ਰਭ ਸਰਣਾਈ ॥੫॥

(ਧਨਾਸਰੀ ਮਹਲਾ ੫, ਪੰਨਾ ੬੮੩)

ਅਸਥਾਈ

੦					੩					×					੨		
																ਪ	ਮ
																ਬੰ	ਦ
ਪ — — ਗੁ				ਗੁ	ਰ	—	ਨੁ	ਸ	—	—	—	—	—	—	—	ਪ	ਮ
ਨਾ ੜ ੜ ਹ				ਰਿ	ਬੰ	ੜ	ਦ	ਨਾ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ਬੰ	ਦ
ਪ — — ਗੁ				ਗੁ	ਰ	—	ਨੁ	ਸ	—	—	—	—	—	—	—	—	—
ਨਾ ੜ ੜ ਹ				ਰਿ	ਬੰ	ੜ	ਦ	ਨਾ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ
—	ਪ	ਨੁ	ਨੁ	ਸ	—	ਗੁ	—	ਮ	ਪ	ਪ	ਪ	ਮ	ਗੁ				
ੜ	ਗੁ	ਣ	ਗਾ	ਵਹੁ	ੜ	ਗੋ	ੜ	ਪਾ	ੜ	ਲ	ਰਾ	ੜ	ਦਿ	ਬੰਦਨਾ...			

ਅੰਤਰਾ

ਪ	ਨੁ	ਨੁ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	—	ਨੁ	—	ਸੰ	ਗੁੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਸੰ	—
ਵ	ਡੈ	ਭਾ	ੜ	ਗ	ਭੇ	ੜ	ਟੇ	ੜ	ਗੁ	ਰ	ਦੇ	ੜ	ਵਾ	ੜ
—	ਸੰ	ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ	—	ਧ	ਮ	—	ਮ	ਪ	ਮ	ਰਸ		
ੜ	ਭੋ	ਟ	ਪ	ਰਾ	ੜ	ਧ	ਗੁ	ਟੇ	ੜ	ਹ	ਰਿ	ਸੇ	ਵਾੜ	ਬੰਦ...

—ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ। (ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

ਇਸ ਤੇ ਛੋਟੀ ਤਿੰਨਤਾਲ
ਤੀ ਬਜਾਉਂਦੇ ਹਨ।

੩. ਰਾਗ ਧਨਾਸਰੀ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਜਿਨਿ ਤੁਮ ਭੇਜੇ ਤਿਨਹਿ ਬੁਲਾਏ ਸੁਖ ਸਹਜ ਸੇਤੀ ਘਰਿ ਆਉ ॥
 ਅਨਦ ਮੰਗਲ ਗੁਨ ਗਾਉ ਸਹਜ ਧੁਨਿ ਨਿਹਚਲ ਰਾਜੁ ਕਮਾਉ ॥੧॥
 ਤੁਮ ਘਰਿ ਆਵਹੁ ਮੇਰੇ ਮੀਤ ॥
 ਤੁਮਰੇ ਦੋਖੀ ਹਰਿ ਆਪਿ ਨਿਵਾਰੇ ਅਪਦਾ ਭਈ ਬਤੀਤ ॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਨੇ ਪ੍ਰਭ ਕਰਨੇਹਾਰੇ ਨਾਸਨ ਭਾਜਨ ਥਾਕੇ ॥
 ਘਰਿ ਮੰਗਲ ਵਜਹਿ ਨਿਤ ਵਾਜੇ ਅਪੁਨੈ ਖਸਮਿ ਨਿਵਾਜੇ ॥੨॥
 ਅਸਥਿਰ ਰਹਹੁ ਡੋਲਹੁ ਮਤ ਕਬਹੂ ਗੁਰ ਕੈ ਬਚਨਿ ਅਧਾਰਿ ॥
 ਜੈ ਜੈਕਾਰ ਸਗਲ ਭੂ ਮੰਡਲ ਮੁਖ ਉਜਲ ਦਰਬਾਰ ॥੩॥
 ਜਿਨ ਕੇ ਜੀਅ ਤਿਨੈ ਹੀ ਫੇਰੇ ਆਪੇ ਭਇਆ ਸਹਾਈ ॥
 ਅਚਰਜੁ ਕੀਆ ਕਰਨੈਹਾਰੈ ਨਾਨਕ ਸਚੁ ਵਡਿਆਈ ॥੪॥

(ਧਨਾਸਰੀ ਮਹਲਾ ੫, ਪੰਨਾ ੬੭੮)

ਅਸਥਾਈ

੦	੩							×				੨				
												੨	੫	੫	੫	ਮ
												੩	੫	੫	੫	ਰ
ਪ	ਨੁ	ਧ	ਪ	ਗੁ	—	ਮ	—	ਪ	—	—	ਪ	੫	੫	੫	੫	ਮ
ਆ	ੜ	ਵਹੁ	ੜ	ਮੇ	ੜ	ਰੇ	ੜ	ਮੀ	ੜ	ੜ	ਤ	੩	੫	੫	੫	ਰ
ਪ	ਨੁ	ਧ	ਪ	ਗੁ	—	ਮ	—	ਪ	—	—	ਮ	ਗੁ	ਰ	ਸ	ਸ	
ਆ	ੜ	ਵਹੁ	ੜ	ਮੇ	ੜ	ਰੇ	ੜ	ਮੀ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ਤ
ਨੁ	ਨੁ	ਸ	—	ਗੁ	ਗੁ	ਰ	ਸ	ਨੁ	ਸ	ਗੁ	ਮ	ਪ	—	ਪ	—	
ਤੁ	ਮ	ਰੇ	ੜ	ਦੋ	ਖੀ	ਹ	ਰਿ	ਆ	ੜ	ਪ	ਨਿ	ਵਾ	ੜ	ਰੇ	ੜ	
ਮ	ਪ	ਨੁ	—	ਪ	ਨੁ	ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਨੁ	ਧ	ਪ	—ਤੁਮ ..				
ਅ	ਪ	ਦਾ	ੜ	ਭ	ਈ	ੜ	ਬ	ਤੀ	ੜ	ੜ	ਤ					

ਅੰਤਰਾ

ਪ	ਪ	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਨੁ	ਪ	ਨੁ	ਸੰ	ਸੰ	—	ਸੰ	ਸੰ	—	ਸ	ਸੰ	
ਜਿ	ਨ	ਤੁ	ਮ	ਭੇ	ੜ	ਜੇ	ੜ	ਤਿ	ਨਹਿ	ੜ	ਬੁ	ਲਾ	ੜ	ਏ	ੜ	
												—	ਏ	ਸੁ	ਖ	
ਨੁ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਗੁੰ	—	ਰੰ	ਸੰ	ਨੁ	—	ਸੰ	—	ਨੁ	ਧ	ਪ	—	
ਸਹ	ੜ	ਜ	ਸ	ਤੀ	ੜ	ਘ	ਰ	ਆ	ੜ	ੜ	ੜ	ਉ	ੜ	ੜ	ੜ	

ਪ	ਸੰ	ਸੰ	ਰੰ	ਨੁ	ਧ	ਪ	ਪ	ਗੁ	—	ਮ	ਪ	ਮ	ਗੁ	ਰ	ਸ	ਸ
ਅ	ਨ	ਦ	ਮੰ	ਗ	ਲ	ਗੁ	ਨ	ਗਾ	ਫ	ਉ	ਸਹ	ਫ	ਜ	ਧੁ	ਨ	
ਨੁ	ਸ	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਨੁ	ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਨੁ	ਧ	ਪ					
ਨਿ	ਹ	ਚ	ਲ	ਰਾ	ਫ	ਜ	ਕ	ਮਾ	ਫ	ਉ	ਫ					ਡੁਮ ਘਰਿ...

—ਬਾਕੀ ਤੁਕਾ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ। (ਸੁਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੪. ਰਾਗ ਧਨਾਸਰੀ, ਛੋਟੀ ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਕਾਹੇ ਰੇ ਬਨ ਖੋਜਨ ਜਾਈ ॥

ਸਰਬ ਨਿਵਾਸੀ ਸਦਾ ਅਲੇਪਾ ਤੋਹੀ ਸੰਗਿ ਸਮਾਈ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਪੁਹਪ ਮਧਿ ਜਿਉ ਬਾਸੁ ਬਸਤੁ ਹੈ ਮੁਕਰਿ ਮਾਹਿ ਜੈਸੇ ਛਾਈ ॥

ਤੈਸੇ ਹੀ ਹਰਿ ਬਸੇ ਨਿਰੰਤਰਿ ਘਟ ਹੀ ਖੋਜਹੁ ਭਾਈ ॥੧॥

ਬਾਹਰਿ ਭੀਤਰਿ ਏਕੋ ਜਾਨਹੁ ਇਹੁ ਗੁਰ ਗਿਆਨ ਬਤਾਈ ॥

ਜਨ ਨਾਨਕ ਬਿਨੁ ਆਪਾ ਚੀਨੈ ਮਿਟੈ ਨ ਭ੍ਰਮ ਕੀ ਕਾਈ ॥੨॥

(ਧਨਾਸਰੀ ਮ: ੯, ਪੰਨਾ ੬੮੪)

ਅਸਥਾਈ

੦				੩				×				੨			ਪ	ਮ
															ਕਾ	ਫ
ਪ	—	ਮ	—	—	ਰ	—	ਨੁ	ਸ	—	—	—	—	—	—	ਨੁ	ਨੁ
ਹੇ	ਫ	ਰੇ	ਫ	ਫ	ਬ	ਫ	ਨ	ਖੋ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਬ	ਨ
ਸ	ਗੁ	ਮ	ਪ	—	ਮ	—	ਰ	ਨੁ	—	ਸ	—	—	—	—		
ਖੋ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਜ	ਫ	ਨ	ਜਾ	ਫ	ਈ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ		

ਅੰਤਰਾ

ਮ															ਪ	ਪ
															ਸ	ਰ
ਗੁ	—	ਮ	ਪ	—	ਨੁ	—	—	ਸੰ	—	—	—	—	—	—	ਨੁ	—
ਬ	ਫ	ਨਿ	ਵਾ	ਫ	ਸੀ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਸ	ਫ

ਸੰ	—	ਗੁ	ਰੰ	—	ਸੰ	—	—	ਨੁ	—	—	ਧ	ਪ	—	ਪ	—	ਨੁ	—
ਦਾ	₪	ਅ	ਲੇ	₪	ਪਾ	₪	₪	₪	₪	₪	₪	₪	₪	₪	₪	₪	₪
ਧ	—	—	—	—	ਮ	—	—	ਮ	—	—	—	—	—	—	—	—	—
ਪ	—	—	ਗੁ	—	ਪ	—	ਪ	ਗੁ	—	—	ਰ	ਸ	—	—	—	—	—
ਹੀ	₪	₪	ਸੰ	₪	ਗ	₪	ਸ	ਮਾ	₪	₪	₪	ਈ	₪	ਕਾਹੇਰੇ...			

ਨੋਟ—ਇਹ ਅਤੀ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਪੁਰਾਤਨ ਸ਼ਬਦ ਰੀਤ ਹੈ, ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ।

੫. ਰਾਗ ਧਨਾਸਰੀ, ਰੂਪਕ (ਮੱਧਜ ਲਯ)

ਮਾਰਵਾੜਿ ਜੈਸੇ ਨੀਰੁ ਬਾਲਹਾ ਬੇਲਿ ਬਾਲਹਾ ਕਰਹਲਾ ॥
ਜਿਉ ਕੁਰੰਕ ਨਿਸਿ ਨਾਦੁ ਬਾਲਹਾ ਤਿਉ ਮੇਰੈ ਮਨਿ ਰਾਮਈਆ ॥੧॥
ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਰੂੜੈ ਰੂਪੁ ਰੂੜੈ ਅਤਿ ਰੰਗੁ ਰੂੜੈ ਮੇਰੈ ਰਾਮਈਆ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
ਜਿਉ ਧਰਣੀ ਕਉ ਇੰਦ੍ਰ ਬਾਲਹਾ ਕੁਸਮ ਬਾਸੁ ਜੈਸੇ ਭਵਰਲਾ ॥
ਜਿਉ ਕੋਕਿਲ ਕਉ ਅੰਬੁ ਬਾਲਹਾ ਤਿਉ ਮੇਰੈ ਮਨਿ ਰਾਮਈਆ ॥੨॥
ਚਕਵੀ ਕਉ ਜੈਸੇ ਸੂਰੁ ਬਾਲਹਾ ਮਾਨ ਸਰੋਵਰ ਹੇਸੁਲਾ ॥
ਜਿਉ ਤਰੁਣੀ ਕਉ ਕੰਤੁ ਬਾਲਹਾ ਤਿਉ ਮੇਰੈ ਮਨਿ ਰਾਮਈਆ ॥੩॥
ਬਾਰਿਕ ਕਉ ਜੈਸੇ ਖੀਰੁ ਬਾਲਹਾ ਚਾਤ੍ਰਿਕ ਮੁਖ ਜੈਸੇ ਜਲ ਧਰਾ ॥
ਮਛਲੀ ਕਉ ਜੈਸੇ ਨੀਰੁ ਬਾਲਹਾ ਤਿਉ ਮੇਰੈ ਮਨਿ ਰਾਮਈਆ ॥੪॥
ਸਾਧਿਕ ਸਿਧ ਸਗਲ ਮੁਨਿ ਚਾਹਹਿ ਬਿਰਲੇ ਕਾਹੂ ਡੀਠੁਲਾ ॥
ਸਗਲ ਭਵਣ ਤੇਰੇ ਨਾਮੁ ਬਾਲਹਾ ਤਿਉ ਨਾਮੇ ਮਨਿ ਬੀਠਲਾ ॥੫॥

(ਧਨਾਸਰੀ, ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ, ਪੰਨਾ ੬੯੩)

ਅਸਥਾਈ																		
⊕	੧				੨				⊕	੧				੨				
			ਸ	ਗੁ		ਮ	ਗੁ	ਮ		—	—	ਮ	ਪ	ਪ	—	ਪਪ	ਸਰ	
ਨੁ	—	—	ਸ	ਗੁ	—	ਮ	ਗੁ	ਪ	—	—	ਮ	ਪ	ਪ	—	ਪਪ	ਅਤਿ	ਤੇਰਾ	
ਨਾ	₪	₪	₪	ਰੂ	₪	ਤੋ	₪	ਰੂ	₪	₪	₪	ਰੂ	ਤੋ	₪	₪	ਅਤਿ		
ਪ								ਮ										
ਗੁ	—	ਗੁ	ਗੁ	ਮਗੁ	ਮਪ	ਪ	ਗੁ	—	ਰਰ	ਸ	—	—	—	—	—	ਸਰ		
ਰੰ	₪	ਗੁ	ਗੁ	ਰੂੜੈ	ਤੋ	₪	ਮੇ	ਰੰ	₪	ਮਈ	ਆ	₪	₪	₪	₪	ਤੇਰੇ		

ਅੰਤਰਾ

ਪ ਮਾ	ਗੁ ਰ	ਮ ਵਾ	ਪ ਭ	ਪ ਕਿ	ਨੁ ਜੈ	ਨੁਪ ਸੇਭ	ਸੰ ਨੀ	ਸੰ ਰ	ਸੰ ਬਾ	— ਭ	ਸੰ ਲ	ਸੰ ਹਾ	— ਭ
ਨੁ ਬੇ	ਸੰ ਲ	ਸੰ ਬਾ	ਗੁ ਭ	ਗੁ ਲ	ਰੰ ਹਾ	ਸੰ ਭ	ਨੁ ਕ	ਸੰ ਰ	ਰੰਸੰ ਹਭ	ਨੁ ਲਾ	ਧ ਭ	ਪ ਭ	— ਭ
ਪ ਜਿਉ	ਸੰ ਭ	ਸੰ ਕੁ	ਨੁ ਰੈ	ਨੁ ਕ	ਧ ਪ ਨਿ	ਪ ਸ	ਗੁ ਨਾ	ਗੁ ਦ	ਮ ਬਾ	ਪ ਭ	ਪ ਲ	ਪ ਹਾ	— ਭ
ਪ ਤਿਉ	— ਭ	ਪ ਮੇ	ਗੁ ਰੈ	— ਭ	ਮਪ ਮਭ	ਪ ਨ	ਮ ਗੁ ਰਾ	— ਭ	ਰਰ ਮਈ	ਸ ਆ	— ਭ	— ਭ	ਸਰ ਤੇਰਾ

ਨੋਟ - ਇਸੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਦੂਜੀ ਰੀਤ (ਟਿਯੂਨ) ਨੰ: ੧੦ ਤਾਲ ਦਾਦਰਾ ਵਿਚ ਭੀ ਹੈ।

(ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੬. ਰਾਗ ਧਨਾਸਰੀ, ਸੂਲਫਾਕ (ਦਫਤ ਲਯ)

ਜੋ ਹਰਿ ਸੇਵਹਿ ਤਿਨ ਬਲਿ ਜਾਉ ॥ ਤਿਨ ਹਿਰਦੈ ਸਾਚੁ ਸਚਾ ਮੁਖਿ ਨਾਉ ॥
ਸਾਚੋ ਸਾਚੁ ਸਮਾਲਿਹੁ ਦੁਖੁ ਜਾਇ ॥ ਸਾਚੈ ਸਬਦਿ ਵਸੈ ਮਨਿ ਆਇ ॥੧॥
ਗੁਰਬਾਣੀ ਸੁਣਿ ਮੈਲੁ ਗਵਾਏ ॥ ਸਹਜੇ ਹਰਿਨਾਮੁ ਮੰਨਿ ਵਸਾਏ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
ਕੂੜੁ ਕੁਸਤੁ ਤਿਸਨਾ ਅਗਨਿ ਬੁਝਾਏ ॥ ਅੰਤਰਿ ਸਾਤਿ ਸਹਜਿ ਸੁਖੁ ਪਾਏ ॥
ਗੁਰ ਕੈ ਭਾਣੈ ਚਲੈ ਤਾ ਆਪੁ ਜਾਇ ॥ ਸਾਚੁ ਮਹਲੁ ਪਾਏ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਇ ॥੨॥
ਨ ਸਬਦੁ ਬੂਝੈ ਨ ਜਾਣੈ ਬਾਣੀ ॥ ਮਨਮੁਖਿ ਅੰਧੇ ਦੁਖਿ ਵਿਹਾਣੀ ॥
ਸਤਿਗੁਰੁ ਭੇਟੇ ਤਾ ਸੁਖੁ ਪਾਏ ॥ ਹਉਮੈ ਵਿਚਹੁ ਠਾਕਿ ਰਹਾਏ ॥੩॥
ਕਿਸਨੋ ਕਹੀਐ ਦਾਤਾ ਇਕੁ ਸੇਇ ॥ ਕਿਰਪਾ ਕਰੇ ਸਬਦਿ ਮਿਲਾਵਾ ਹੋਇ ॥
ਮਿਲਿ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਾਚੇ ਗੁਣ ਗਾਵਾ ॥ ਨਾਨਕ ਸਾਚੇ ਸਾਚਾ ਭਾਵਾ ॥੪॥

(ਧਨਾਸਰੀ ਮਹਲਾ ੩, ਪੰਨਾ ੬੬੫)

ਅਸਥਾਈ

×	੦		੨		੩		੦	
ਪ	ਪ	ਪ	—	ਮ	ਪ	ਨੁ	ਪ	ਗੁ
ਗੁ	ਰ	ਬਾ	ਭ	ਣੀ	ਭ	ਭ	ਸ	ਣ

ਮ	ਗੁ	ਮਪ	ਪ	ਮ	—	ਰ	ਸ	—	—
ਮੈ	ਫ	ਲਫ	ਗ	ਵਾ	ਫ	ਏ	ਫ	ਫ	ਫ
ਨੁ	ਨੁ	ਸ	ਸ	ਗੁ	—	ਰ	ਸ	—	—
ਸਹ	ਜੇ	ਹ	ਰਿ	ਨਾ	ਫ	ਮ	ਫ	ਫ	ਫ
ਸੰ	—	ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ	—	ਨੁ	ਧ	ਪ	—
ਮੰ	ਫ	ਨ	ਵ	ਸਾ	ਫ	ਏ	ਫ	ਫ	ਫ

ਅੰਤਰਾ

ਪ	—	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਨੁ	ਸੰ	—	—	—
ਜੋ	ਫ	ਹ	ਰਿ	ਸੇ	ਫ	ਵਹਿ	ਫ	ਫ	ਫ
ਪ	ਨੁ	ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ	—	ਨੁ	ਧ	ਪ	—
ਤਿ	ਨ	ਬ	ਲ	ਜਾ	ਫ	ਉ	ਫ	ਫ	ਫ
ਨੁ	ਨੁ	ਸੰ	ਸੰ	ਗੁੰ	—	ਰੰ	—	ਸੰ	—
ਤਿ	ਨ	ਹਿ	ਰ	ਦੈ	ਫ	ਸਾ	ਫ	ਚ	ਫ
ਪ	ਸੰ	ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ	—	ਨੁ	ਧ	ਪ	—
ਸ	ਚਾ	ਮੁ	ਖ	ਨਾ	ਫ	ਉ	ਫ	ਫ	ਫ

—ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ । (ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੭. ਰਾਗ ਧਨਾਸਰੀ, ਪੜਤਾਲ, ਚਾਰਤਾਲ (ਬਿਲੰਬਿਤ ਲਯ)

ਹਲਤਿ ਸੁਖੁ ਪਲਤਿ ਸੁਖੁ ਨਿਤ ਸੁਖੁ ਸਿਮਰਨੋ ਨਾਮੁ ਗੋਬਿੰਦ ਕਾ ਸਦਾ ਲੀਜੈ ॥
ਮਿਟਹਿ ਕਮਾਣੇ ਪਾਪ ਚਿਰਾਣੈ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਮਿਲਿ ਮੁਆ ਜੀਜੈ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
ਰਾਜ ਜੋਬਨ ਬਿਸਰੰਤ ਹਰਿ ਮਾਇਆ ਮਹਾ ਦੁਖੁ ਏਹੁ ਮਹਾਂਤ ਕਹੈ ॥
ਆਸ ਪਿਆਸ ਰਮਣ ਹਰਿ ਕੀਰਤਨ ਏਹੁ ਪਦਾਰਥੁ ਭਾਗਵੰਤੁ ਲਹੈ ॥੧॥
ਸਰਣਿ ਸਮਰਥ ਅਕਥ ਅਗੋਚਰਾ ਪਤਿਤ ਉਧਾਰਣ ਨਾਮ ਤੇਰਾ ॥
ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਨਾਨਕ ਕੇ ਸੁਆਮੀ ਸਰਬਤ ਪੂਰਨ ਠਾਕੁਰੁ ਮੇਰਾ ॥੨॥

(ਧਨਾਸਰੀ ਮ: ਪ, ਪੰਨਾ ੬੮੩)

ਅਸਥਾਈ

×	੦	੨	੦	੩	੪
ਪ	ਪ	ਪ	ਪ	ਗੁ	ਗੁ
ਹ	ਲ	ਤ	ਸੁ	ਫ	ਲ

ਨੁ	ਸ	—	ਗੁ	—	ਮ	ਪ	ਪ	ਪ	ਪ	—	—
ਨਿ	ਤ	ਫ	ਸੁ	ਫ	ਖ	ਸਿ	ਮ	ਰ	ਨੋ	ਫ	ਫ
ਮ	ਪ	—	ਗੁ	—	ਮ	ਪ	ਨੁ	—	ਸੰ	—	—
ਨਾ	ਫ	ਫ	ਮ	ਫ	ਗੋ	ਬਿੰ	ਦ	ਫ	ਕਾ	ਫ	ਫ
ਨੁ	—	—	ਧਪ	—	—	ਪ	ਗੁ	ਮ	ਪ	—	—
ਸ	ਫ	ਫ	ਦਾਫ	ਫ	ਫ	ਲੀ	ਫ	ਫ	ਜੈ	ਫ	ਫ

ਸੁਲਫਾਕ (ਚਾਰਤਾਲ ਦੀ ਚੈਗੁਨ ਲਯ)

×	ਪ	ਪ	੦	ਗੁ	ਮ	੨	ਪ	ਨੁ	੩	ਸੰ	—	੦	—	—
ਮਿ	ਟਹਿ	ਫ	ਫ	ਕ	ਮਾ	ਫ	ਮਾ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ
ਨੁ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਗੁੰ	—	ਰੰ	ਸੰ	—	—	—	—	—	—	—
ਪਾ	ਫ	ਪ	ਚਿ	ਰਾ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ
ਪ	ਨੁ	ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਨੁ	ਧ	ਪ	—	—	—	—	—	—
ਸਾ	ਫ	ਧ	ਸੰ	ਗ	ਤ	ਮਿ	ਲ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ
ਪ	—	ਮ	ਗੁ	ਪ	—	ਪ	—	—	—	—	—	—	—	—
ਮੁ	ਫ	ਆ	ਫ	ਜੀ	ਫ	ਜੈ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ

ਹਲਤ ਸੁਖ...

ਰੂਪਕ, ਢਾਈਤਾਲ (ਚਾਰਤਾਲ ਦੀ ਦੁਗੁਨ ਲਯ)

⊕	ਪ	—	ਪ	੧	—	੨	ਗੁ	ਮ	⊕	ਪ	ਨੁ	ਨੁ	੧	—	੨	—
ਰਾ	ਫ	ਜ	ਜੋ	ਫ	ਫ	ਬ	ਫ	ਫ	ਬਿਸ	ਰੰਤ	ਹਰਿ	ਸੰ	ਮਾ	ਫ	ਇਆ	ਫ
ਸੰ	—	—	ਨੁ	ਨੁ	ਪ	ਪ	ਪ	ਪ	ਪ	ਨੁ	ਨੁ	ਸੰ	—	—	—	—
ਮਹਾ	ਫ	ਫ	ਦੁ	ਖ	ਏ	ਹੁ	ਮਹ	ਤ	ਫ	ਫ	ਫ	ਹੈ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ
ਸੰ	ਗੁੰ	ਗੁੰ	ਸੰ	ਗੁੰ	ਮੰ	ਪੰ	ਗੁੰ	ਗੁੰ	ਗੁੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ
ਆ	ਫ	ਸ	ਪਿਆ	ਫ	ਸ	ਰ	ਮ	ਫ	ਫ	ਹਰਿ	ਕੀ	ਰ	ਤ	ਨ	ਨ	ਨ
ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਨੁ	ਨੁ	ਧ	ਪ	ਪ	ਪ	ਪ	ਗੁ	ਗੁ	ਮ	—	—	—	—
ਏ	ਹੁ	ਪ	ਦਾ	ਰਥ	ਤਾ	ਗ	ਫ	ਫ	ਫ	ਤ	ਲ	ਪ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ

ਹਲਤ ਸੁਖ...

ਸਵਾਰੀ ਪੰਜਤਾਲ (ਚਾਰਤਾਲ ਦੀ ਦੁਗੁਨ)

×	੨				੩				੪				੫	—
ਪ	ਨੁ	-ਨੁ	ਪ	ਪ	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਪ	ਨੁ	ਨੁ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	—
ਸ	ਰ	ੜ	ਸ	ਮ	ਰ	ਥ	ਅ	ਕ	ਥ	ਅ	ਗੋ	ਚ	ਰਾ	ੜ
ਸੰ	ਸੰ	-ਸੰ	ਗੁੰ	—	ਰੰ	ਸੰ	ਨੁ	—	—	ਧ	ਪ	—	ਪ	—
ਪ	ਤਿਤ	ੜਉ	ਧਾ	ੜ	ਰ	ਣ	ਨਾ	ੜ	ੜ	ਮ	ਭੇ	ੜ	ਰਾ	ੜ

ਤਿੰਨਤਾਲ (ਚਾਰਤਾਲ ਦੀ ਚੌਗੁਨ ਤੇ ਸਵਾਦੀ ਦੀ ਦੁਗੁਨ)

×	੨				੦				੩				੪	—
ਪ	—	ਪ	ਪ	ਪ	ਮ	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਨੁ	ਪ	ਮ	ਗੁ	ਰ	ਸ
ਅੰ	ੜ	ਤ	ਰ	ਜਾ	ੜ	ਮੀ	ਨ	ਨ	ਕ	ਕੇ	ੜ	ਸੁਆ	ੜ	ਮੀ
ਨੁ	ਨੁ	ਸ	ਸ	ਗੁ	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਮ	ਗੁ	ਗੁ	ਰ	ਨੁ	ਸ	—
ਸਰ	ਬ	ਤ	ਪ	ਰ	ਨ	ਠਾ	ੜ	ਕੁ	ਰ	ਮੇ	ੜ	ਰਾ	ੜ	ੜ

—ਹਲਤ ਸੁਖ...

ਨੋਟ—ਪੜਤਾਲ ਗਾਉਣ ਸਮੇਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ 'ਚਾਰਤਾਲ' ਦੀ ਲਾਜ ਕਾਇਮ ਰਹੇ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਤਾਲਾਂ ਉਸੇ ਅਨੁਸਾਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਲਾਜ ਵਿਚ ਚਲਦੀਆਂ ਰਹਿਣ। (ਸ਼ਾਸਤਰ ਅਨੁਸਾਰ ਪੜਤਾਲ ਦੀ ਸੋਧ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੮. ਰਾਗ ਧਨਾਸਰੀ (ਭੈਰਵੀ ਠਾਟ), ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਾਜ)

ਬਾਰਿ ਜਾਉ ਗੁਰ ਅਪੁਨੇ ਉਪਰਿ ਜਿਨਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਾਯਾ ॥
ਮਹਾ ਉਦਿਆਨ ਅੰਧਕਾਰ ਮਹਿ ਜਿਨਿ ਸੀਧਾ ਮਾਰਗੁ ਦਿਖਾਯਾ ॥ ੧ ॥
ਹਮਰੇ ਪ੍ਰਾਨ ਗੁਪਾਲ ਗੋਬਿੰਦ ॥
ਈਹਾਂ ਉਹਾ ਸਰਬ ਬੋਕ ਕੀ ਜਿਸਹਿ ਹਮਾਰੀ ਚਿੰਦ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਜਾ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ ਸਰਬ ਨਿਧਾਨਾ ਮਾਨੁ ਮਹਤੁ ਪਤਿ ਪੂਰੀ ॥
ਨਾਮੁ ਲੈਤ ਕੋਟਿ ਅਘ ਨਾਸੇ ਭਗਤ ਬਾਛਹਿ ਸਭਿ ਪੂਰੀ ॥ ੨ ॥
ਸਰਬ ਮਨੋਰਥ ਜੇ ਕੋ ਚਾਹੈ ਸੇਵੈ ਏਕੁ ਨਿਧਾਨਾ ॥
ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਅਪਰੰਪਰ ਸੁਆਮੀ ਸਿਮਰਤ ਪਾਰਿ ਪਰਾਨਾ ॥ ੩ ॥
ਸੀਤਲ ਸਾਂਤਿ ਮਹਾ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ਸੰਤ ਸੰਗਿ ਰਹਿਓ ਓਲਾ ॥
ਹਰਿ ਧਨੁ ਸੰਚਨੁ ਹਰਿਨਾਮੁ ਭੋਜਨੁ ਇਹੁ ਨਾਨਕ ਕੀਨੋ ਚੋਲਾ ॥ ੪ ॥

(ਧਨਾਸਰੀ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੬੭੨)

ਅਸਥਾਈ

੦					੩					×					੨		
	ਸ	ਰੁ	ਸ	ਰੁ	ਨੁ	ਸ	ਗੁ	ਮ	ਪ	—	—	ਮ	ਗੁ	ਮ	ਗੁ	ਰੁ	ਸ
	ਪ੍ਰਾ	ਨ	ਗੁ	ਗੁ	ਪਾ	ਫ	ਲ	ਗੋ	ਬਿੰ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਦ	ਫ	ਹ	ਮ
ਗੁ	ਰੁ	ਸ	ਰੁ	ਨੁ	ਸ	ਗੁ	ਮ	ਪ	—	—	ਮ	ਗੁ	ਮ	ਗੁ	ਰੁ	ਸ	
ਰੇ	ਪ੍ਰਾ	ਣ	ਗੁ	ਪਾ	ਫ	ਲ	ਗੋ	ਬਿੰ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਦ	ਫ	ਫ	ਫ	
—	ਨੁ	—	ਸ	ਗੁ	—	ਮ	—	ਪ	ਪ	ਪ	ਨੁ	ਧੁ	ਧੁ	ਪ	—		
ਫ	ਈ	ਫ	ਹਾ	ਉ	ਫ	ਹਾ	ਫ	ਸ	ਰ	ਬ	ਬੋ	ਫ	ਕ	ਕੀ	ਫ		
—	ਪ	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਨੁ	ਪ	ਨੁ	ਸੰ	—	—	ਨੁ	ਧੁਪ	ਮਗੁ	ਰੁ	ਸ		
ਫ	ਜਿ	ਸਹਿ	ਹ	ਮਾ	ਫ	ਰੀ	ਫ	ਚਿੰ	ਫ	ਫ	ਫ	ਦਫ	ਫਫ,	ਹ	ਮ		

ਅੰਤਰਾ

ਪ	—	ਗੁ	ਮ	ਪ	—	ਪ	ਮ	ਪ	ਨੁ	ਨੁ	ਪ	ਨ	—	ਸੰ	ਸੰ
ਬਾ	ਫ	ਰ	ਜਾ	ਉ	ਫ	ਗੁ	ਰ	ਅ	ਪ	ਨੋ	ਫ	ਉ	ਫ	ਪਰ	ਜਿਨ
ਨੁ	ਸੰ	ਗੁੰ	ਗੁੰ	ਗੁੰ	—	ਨੁ	ਨੁ	ਸੰ	—	—	ਨੁ	ਧੁ	—	ਪ	—
ਹ	ਰ	ਹ	ਰ	ਨਾ	ਫ	ਮ	ਦਿ	ਫਾ	ਫ	ਫ	ਫ	ਯਾ	ਫ	ਫ	ਫ
ਮ	ਗੁ	ਗੁ	ਮ	ਗੁ	ਰੁ	ਸ	ਨੁ	ਸ	—	ਮ	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਪ	ਪ
ਮ	ਹਾ	ਫ	ਉ	ਦਿਆ	ਫ	ਫ	ਨ	ਅੰ	ਫ	ਧ	ਕਾ	ਫ	ਰ	ਮਹਿ	ਜਿਨ
ਮ	ਪ	ਨੁ	—	ਪ	ਨੁ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਨੁ	ਧੁ	ਪ	ਮ	ਗੁ	ਰੁ	ਸ
ਸੀ	ਫ	ਧਾ	ਫ	ਮਾ	ਗ	ਰ	ਦਿ	ਖਾ	ਫ	ਫ	ਫ	ਯਾ	ਫ,	ਹ	ਮ
ਗੁ	ਰੁ	ਸ	ਰੁ	ਨੁ	ਸ	ਗੁ	ਮ								
ਰੇ	ਪ੍ਰਾ	ਨ	ਗੁ	ਪਾ	ਫ	ਲ	ਗੋ								

—ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ।

(ਟਿਯੂਨ ਦੀ ਸੋਧ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੯. ਰਾਗ ਧਨਾਸਰੀ, ਦਾਦਰਾ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਪਾਨੀ ਪਖਾ ਪੀਸਉ ਸੰਤ ਆਗੈ ਗੁਣ ਗੋਵਿੰਦ ਜਸੁ ਗਾਈ ॥
 ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਮਨੁ ਨਾਮ ਸਮੁਰੈ ਇਹੁ ਬਿਸੁਮ ਨਿਧਿ ਪਾਈ ॥ ੧ ॥
 ਤੁਮੁ ਕਰਹੁ ਦਇਆ ਮੇਰੇ ਸਾਈ ॥
 ਐਸੀ ਮਤਿ ਦੀਜੈ ਮੇਰੇ ਠਾਕੁਰ ਸਦਾ ਸਦਾ ਤੁਮ ਧਿਆਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਤੁਮਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੇ ਮੋਹੁ ਮਾਨੁ ਛੂਟੈ ਬਿਨਸਿ ਜਾਇ ਭਰਮਾਈ ॥
 ਅਨਦ ਰੂਪੁ ਰਵਿਓ ਸਭ ਮਧੇ ਜਤ ਕਤ ਪੇਖਉ ਜਾਈ ॥ ੨ ॥
 ਤੁਮ ਦਇਆਲ ਕਿਰਪਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧਿ ਪਤਿਤ ਪਾਵਨ ਗੋਸਾਈ ॥
 ਕੋਟਿ ਸੂਖ ਅਨੰਦ ਰਾਜ ਪਾਏ ਮੁਖ ਤੇ ਨਿਮਖ ਬੁਲਾਈ ॥ ੩ ॥
 ਜਾਪ ਤਾਪ ਭਗਤਿ ਸਾ ਪੂਰੀ ਜੋ ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਮਨਿ ਭਾਈ ॥
 ਨਾਮੁ ਜਪਤ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਸਭ ਬੁਝੀ ਹੈ ਨਾਨਕ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਅਘਾਈ ॥ ੪ ॥

(ਧਨਾਸਰੀ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੬੭੩)

ਅਸਥਾਈ

×			੦			×			੦			ਪਨੁ ਤੁਮ
ਧੁਪ	ਮਗੁ	ਮਗੁ	ਰੁਸ	ਸਰੁ	ਨੁਨੁ	ਸ	ਗੁ	ਮ	ਪ	—	—	
ਕੜ	ਰਹੁ	ੜਦ	ਇਆ	ੜੜ	ਮੇਰੇ	ਸਾ	ੜ	ੜ	ਈ	ੜ,	ੜ	
ਪ	ਪ	—	ਪਧੁ	ਪਧੁ	ਮ	ਪ	—	ਪਨੁ	ਧੁ	ਪ	ਪ	
ਐ	ਸੀ	ੜ	ਮੜ	ਤੜ	ਦੀ	ਜੈ	ੜ	ਮੇਰੇ	ਠਾ	ਕੁ	ਰ	
ਸੰ	ਸੰ	ਸਨੁ	ਸੰਨ	ਧੁਪ	ਪਪ	ਪ						
ਸ	ਦਾ	ੜਸ	ਦਾੜ	ੜੜ	ਤੁਧ	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਮਗੁ	ਰੁਸ	ਪਨੁ	
						ਧਿਆ	ੜ	ੜ	ਈੜ	ੜੜ	ਤੁਮ...	

ਅੰਤਰਾ

ਪ	ਪ	—	ਪ	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਨੁ	ਨੁ	ਸੰ	ਸੰ	—
ਪਾ	ਨੀ	ੜ	ਪ	ਖਾ	ਪੀ	ਸਉ	ਸੰ	ਤ	ਆ	ਗੈ	ੜ
ਸੰ											
ਨੁ	ਸੰ	ਗੁ	ਰੁੰ	ਸੰ	ਸੰਰੁ	ਨੁ	ਸੰ	—ਨੁ	ਧੁ	ਪ	—
ਗੁ	ਣ	ਗੰ	ਵਿੰ	ਦ	ਜਸ	ਗਾ	ੜ	ੜੜ	ਈ	ੜ	ੜ

ਪ	ਪ	—	ਪ	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਗੁ	ਮ	ਗੁਰੁ	ਸ	—
ਸਾ	ਸ	ੜ	ਸਾ	ਸ	ਮਨ	ਨਾ	ਮ	ਸ	ਮਾੜ	ਰੈ	ੜ
ਨੁ	ਸ	ਗੁਮ	ਪ	ਨੁ	ਪਨੁ	ਸੰ	—	—ਨੁ	ਧੁਪ	ਮਗੁ	ਪਨੁ
ਇ	ਹੁ	ਬਿਸ	ਰਾ	ਮ	ਨਿਧ	ਪਾ	ੜ	ੜੜ	ਈੜ	ੜੜ	ਤੁਮ ਕਰਹੁ...

—ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ। (ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੧੦. ਰਾਗ ਧਨਾਸਰੀ, ਦਾਦਰਾ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਰੂੜੋ ਰੂਪੁ ਰੂੜੋ ਅਤਿ ਰੰਗੁ ਰੂੜੋ ਮੇਰੋ ਰਾਮਈਆ ॥

ਨੋਟ—ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਪਾਠ ਪਿਛੇ ਨੰ: ੫ ਤੇ ਨੋਟ ਹੈ।

ਅਸਥਾਈ

×			○			×			○		
										ਨੁਸ	
										ਤੇਰਾ	
ਮ	—	—ਗੁ	ਪ	ਪ	—	ਪ	—	ਸੰਨੁ	ਧੁ	ਪ	ਪਨੁ
ਨਾ	ੜ	ੜਮ	ਰੂ	ੜੋ	ੜ	ਨੁ	ੜ	ੜਪ	ਰੂ	ੜੋ	ਅਤਿ
ਧੁ	ਪ	—ਪ	ਗੁ	ਗੁ	ਮਪ	ਮ	ਗੁ	ਰੁ	ਸ	—ਰੁ	ਨੁਸ
ਰੰ	ੜ	ੜਗ	ਰੂ	ੜੋ	ਮੇਰੋ	ਰਾ	ੜ	ਮਈ	ਆ	ੜੜ	ਤੇਰਾ..

ਅੰਤਰਾ

ਪ	ਪ	ਪ	ਪ	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਨੁ	ਪਨੁ	ਸੰਸੰ	ਸੰ	—
ਮਾ	ਰ	ਵਾ	ੜੜ	ਜੈ	ਸੇ	ਨੀ	ਰ	ਬਾੜ	ੜਲ	ਹਾ	ੜ
ਨੁ	ਸੰ	ਗੁੰ	ਰੁੰ	ਸੰ	ਰੁੰ	ਨੁ	ਸੰ	ਸੰਨੁ	ਧੁ	ਪ	—
ਬੋ	ਲ	ਬਾ	ੜ	ਲ	ਹਾ	ਕ	ਰ	ਹੜ	ਲਾ	ੜ	ੜ
ਪ	—	ਨੁ	ਧੁ	ਪ	ਪਪ	ਪ					
ਜਿਉ	ੜ	ਕੁ	ਰੈ	ਕ	ਨਿਸ	ਗੁ	ਮ	ਮਗੁ	ਪ	ਪ	—
						ਨਾ	ਦ	ਬਾੜ	ੜਲ	ਹਾ	ੜ
ਪ	—	ਪ	ਗੁ	—	ਮਪ	ਮ	ਗੁ	ਰੁ	ਸ	—ਰੁ	ਨੁਸ
ਤਿਉ	ੜ	ਮੇ	ਰੈ	ੜ	ਮਨ	ਰਾ	ੜ	ਮਈ	ਆ	ੜੜ	ਤੇਰਾ...

— ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ। (ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੧੧. ਰਾਗ ਧਨਾਸਰੀ, ਚਾਰਤਾਲ (ਬਿਲੰਬਿਤ ਲਯ)

ਹਰਿ ਏਕੁ ਸਿਮਰਿ ਏਕੁ ਸਿਮਰਿ ਏਕੁ ਸਿਮਰਿ ਪਿਆਰੇ ॥
ਕਲਿ ਕਲੇਸ ਲੋਭ ਮੋਹ ਮਹਾ ਭਉਜਲੁ ਤਾਰੇ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਨਿਮਖ ਨਿਮਖ ਦਿਨਸੁ ਰੈਨਿ ਚਿਤਾਰੇ ॥
ਸਾਧ ਸੰਗ ਜਪਿ ਨਿਸੰਗ ਮਨਿ ਨਿਧਾਨੁ ਧਾਰੇ ॥੧॥
ਚਰਨ ਕਮਲ ਨਮਸਕਾਰ ਗੁਨ ਗੋਬਿੰਦ ਬੀਚਾਰੇ ॥
ਸਾਧ ਜਨਾ ਕੀ ਰੇਨ ਨਾਨਕ ਮੰਗਲ ਸੂਖ ਸਧਾਰੇ ॥੨॥

(ਧਨਾਸਰੀ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੬੭੬)

ਅਸਥਾਈ

X		੦		੨		੦		੩		੪	
ਪ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਨੁ	ਧੁ	ਪ	ਗੁ	ਮ	ਗੁ	ਰੁ	ਸ
ਸੰ	ੜ	ਰਿ	ਏ	ੜ	ਕ	ਸਿ	ਮ	ਰ	ਏ	ੜ	ਕ
ਹ											
ਰੁ	ਨੁ	ਸ	ਗੁ	—	ਮ	ਪ	ਗੁ	ਮ	ਗੁ	ਰੁ	ਸ
ਸਿ	ਮ	ਰ	ਏ	ੜ	ਕ	ਸਿ	ਮ	ਰ	ਪਿਆ	ੜ	ਰੇ,
ਸਰੁ	ਨੁ	ਸ	ਮ	ਗੁ	ਮ	ਪ	—	ਨੁ	ਧੁ	ਪ	—
ਕੜ	ਲ	ਕ	ਲੇ	ੜ	ਸ	ਲੋ	ੜ	ਭ	ਮੋ	ਹ	ੜ
ਪ	ਨੁ	ਸੰ	ਨੁ	ਧੁ	ਪ	ਪ	ਗੁ	ਮ	ਗੁ	ਰੁ	ਸ
ਮਹਾ	ੜ	ੜ	ਭਉ	ਜ	ਲ	ਤਾ	ੜ	ੜ	ਰੇ	ੜ	ੜ

ਅੰਤਰਾ

ਪ	—	ਪ	ਪ	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਨੁ	ਨੁ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ
ਸਾ	ੜ	ਸ	ਸਾ	ੜ	ਸ	ਨਿ	ਮ	ਖ	ਨਿ	ਮ	ਖ
ਚ	ਰ	ਨ	ਕ	ਮ	ਲ	ਨ	ਮ	ਸ	ਕਾ	ੜ	ੜ
ਸੰ	ਨੁ	ਨੁ	ਸੰ	ਸੰ	ਗੁ	ਰੁ	ਸੰ	—	ਨੁ	ਧੁ	ਪ
ਦਿ	ਨੁ	ਨੁ	ਰੈ	ਨੁ	ਚਿ	ਤਾ	ੜ	ੜ	ਰੇ	ੜ	ੜ
ਗੁ	ਨ	ਗੋ	ਬਿੰ	ਦ	ਬੀ	ਚਾ	ੜ	ੜ	ਰੇ	ੜ	ੜ
ਪ	—	ਪ	ਪ	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਗੁ	ਮ	ਗੁ	ਰੁ	ਸ
ਸਾ	ੜ	ਧ	ਸੰ	ੜ	ਗ	ਜੁ	ਪ	ਨਿ	ਸੰ	ੜ	ਗ
ਸਾ	ਧ	ਜ	ਨਾ	ੜ	ਕੀ	ਰੇ	ੜ	ਨ	ਨਾ	ਨ	ਕ

ਪ	ਨੁ	ਸੰ	ਨੁ	ਧੁ	ਪ	ਪ	ਗੁ	ਮ	ਗੁ	ਰੁ	ਸ
ਮ	ਨ	ਨਿ	ਧਾ	ਫ	ਨ	ਧਾ	ਫ	ਫ	ਰੇ	ਫ	ਫ-੭੮੬੬—
ਮੰ	ਗ	ਲ	ਸੁ	ਖ	ਸਿ	ਧਾ	ਫ	ਫ	ਰੇ	ਫ	ਫ

ਨੋਟ—ਪੁਰਪਦ ਗਾਉਣ ਸਮੇਂ ਦੁਗੁਨ, ਤਿਗੁਨ, ਚੌਗੁਨ ਆਦਿ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਤਿਹਾਈ ਲਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

੧੨. ਰਾਗ ਧਨਾਸਰੀ, ਪੜਤਾਲ, ਝਪਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਕਤਹੂੰ ਸੁਚੇਤ ਹੁਇ ਕੈ ਚੇਤਨਾ ਕੋ ਚਾਰ ਕੀਓ,
ਕਤਹੂੰ ਅਚਿੰਤ ਹੁਇ ਕੈ ਸੋਵਤ ਅਚੇਤ ਹੋ ॥
ਕਤਹੂੰ ਭਿਖਾਰੀ ਹੁਇ ਕੈ ਮਾਂਗਤ ਫਿਰਤ ਭੀਖ,
ਕਹੂੰ ਮਹਾ ਦਾਨ ਹੁਇ ਕੈ ਮਾਂਗਿਓ ਧਨ ਦੇਤ ਹੋ ॥
ਕਹੂੰ ਮਹਾਂ ਰਾਜਨ ਕੋ ਦੀਜਤ ਅਨੰਤ ਦਾਨ,
ਕਹੂੰ ਮਹਾਰਾਜਨ ਤੇ ਛੀਨ ਛਿਤ ਲੇਤ ਹੋ ॥
ਕਹੂੰ ਬੇਦ ਰੀਤ, ਕਹੂੰ ਤਾ ਸਿਉ ਬਿਪ੍ਰੀਤ,
ਕਹੂੰ ਤ੍ਰਿਗੁਨ ਅਤੀਤ, ਕਹੂੰ ਸੁਰਗੁਨ ਸਮੇਤ ਹੋ ॥੧॥੧੧॥

(ਅਕਾਲ ਉਸਤਤ ਪਾ: ੧੦, ਕਬਿੱਤ ਨੰ: ੧੧)

ਅਸਥਾਈ

×	੨	੦	੩
ਸ	ਸ	ਸ	ਸ
ਨੁ	ਮ	ਗੁ	ਰੁ
ਕ	ਤ	ਫ	ਸੁ
ਨੁ	ਸ	ਗੁ	ਮ
ਚੇ	ਤ	ਨਾ	ਫ
ਪ	ਪ	ਗੁ	ਮ
ਕ	ਤ	ਫ	ਅ
ਨੁ	ਧੁ	ਪ	ਗੁ
ਸ	ਵ	ਤ	ਫ

ਅੰਤਰਾ ਇਕਤਾਲਾ (ਝਪਤਾਲ ਦੀ ਦੁਗੁਨ ਜਾਂ ਤਿਗੁਨ ਲਯ:)

x		੦	੧	੨	੩	੪					
ਪ	ਪ	—	ਪ	—	ਮ	ਪ	ਨੁ	—	ਸ	ਸ	ਸ
ਕ	ਤ	ੜ	ਗੁ	ੜ	ਭਿ	ਖਾ	ਰੀ	ੜ	ਹੁ	ਇ	ਕੈ
ਸ	ਨੁ	—	ਸ	ਗੁ	ਰੁ	ਨੁ	ਸ	ਨੁ	ਧੁ	ਪ	ਪ
ਮਾਂ	ਗ	ੜ	ਤ	ੜ	ਫਿ	ਰ	ਤ	ੜ	ਭੀ	ੜ	ਖ
ਪ	ਪ	—	ਪ	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਨੁ	ਧੁ	ਪ	ਪ	ਪ
ਕ	ਹੁੰ	ੜ	ਮ	ਹਾ	ੜ	ਦਾ	ੜ	ਨ	ਹੁ	ਇ	ਕੈ
ਪ	ਪ	—	ਪ	—	ਮ	ਗੁ	—	ਰੁ	ਸ	—	—
ਮਾਂ	ਗਿਓ	ੜ	ਧ	ੜ	ਨ	ਦੇ	ੜ	ਤ	ਹੋ	ੜ	ੜ ਅਸਥਾਈ ਕਤਰੂ...

ਸੰਚਾਰੀ, ਰੂਪਕ (ਝਪਤਾਲ ਦੀ ਦੁਗੁਨ:)

×	×	੧	੨	×	੧	੨
ਸ	ਸ	ਧੁ	ਨੁ	ਸ	ਸ	ਸ
ਕ	ਹੁੰ	ਮ	ਹਾਂ	ਰਾ	ਜ	ਕੋ
ਨੁ	ਸ	ਗੁ	ਗੁ	ਪ	ਪ	ਪ
ਦੀ	ਜ	ਤ	ੜ	ਨੰ	ਤ	ਨ
ਪ	ਪ	ਪ	ਗੁ	ਪ	ਨੁ	ਪ
ਕ	ਹੁੰ	ਮ	ਹਾਂ	ਰਾ	ਜ	ਤੇ
ਪ	—	ਪ	ਗੁ	ਮ	—	—
ਛੀ	ੜ	ਛਿ	ਤ	ਲੋ	ਰੁ	ੜ

ਅਭੋਗ, ਸੂਲਫਾਕ (ਰੂਪਕ ਦੀ ਦੁਗੁਨ ਜਾਂ ਝਪ ਦੀ ਚੌਗੁਨ ਲਯ:)

x		੦	੧	੨	੩	੪	੦	
ਪ	ਪ	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਨੁ	ਸੰ	—	ਸੰ
ਕ	ਹੁੰ	ਬ	ਦ	ਰੀ	ੜ	ਤ	ੜ	ਕ
ਨੁ	ਨੁ	ਸੰ	ਰੁ	ਨੁ	ਸੰ	ਨੁ	ਧੁ	ਪ
ਤਾ	ਸਿਉ	ਬਿ	ਪ	ਰੀ	ੜ,	ਤ	ੜ	ਕ

ਪ	ਗੁੰ	ਗੁੰ	ਰੁੰ	ਸੰ	ਨੁ	ਸੰ	ਨੁ	ਧੁ	ਪ	ਪ
ਗੁੰ	ਗੁੰ	ਗੁੰ	ਨੁ	ਅ	ਤੀ	ਸ	ਰ	ਸ	ਕ	ਹੁੰ
ਗੁ	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਮ	ਗੁ	ਰੁ	ਸ	—	—	—
ਸੁਰ	ਗੁ	ਨ	ਸ	ਮੇ	ਤ	ਹੋ	ਸ	ਸ	ਸ	—

— ਅਸਥਾਈ ਕਤਹੂੰ ਸੁਚੇਤ...

(ਪੜਤਾਲ ਦੀ ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

(ਧਨਾਸਰੀ ਰਾਗ ਸਮਾਪਤਿ)

ਰਾਗ ਮਧੁਵੰਤੀ

ਵਾਦੀ—ਪ	ਠਾਟ—ਟੱਡੀ	ਸਮਾਂ—ਦਿਨ ਦਾ ਤੀਜਾ ਪਹਿਰ ।
ਸੰਵਾਦੀ—ਸ	ਜਾਤੀ—ਓਡਵ-ਸੰਪੂਰਣ	ਮੰ
		ਵਿਸ਼ੇਸ਼-- 'ਪ ਗ' ਸਰ-ਸੰਗਤੀ ।

ਮ.
ਆਰੋਹ—ਨ, ਸ, ਗ, ਮ, ਪ, ਨ, ਸ।

ਸ
ਅਵਰੋਹ—ਸ ਨ ਧ, ਪ, ਮੰ ਗੁ, ਰ, ਸ।

ਮੱ ਮੱ ਸ
ਪਕੜ—ਗੁ, ਮੱ ਪ ਨ—ਧਪ, ਮੱਪ ਗੁ, ਰ ਸ ।

ਮਧੁਵੰਤੀ ਜਾਂ ਮਧੁਮੰਤੀ ਇਕ ਆਧੁਨਿਕ ਅਤੇ ਮੁਲਤਾਨੀ ਅੰਗ ਦਾ ਰਾਗ ਹੈ। ਇਸ ਰਾਗ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ 'ਰਿਖਭ-ਧੈਵਤ' ਤੀਵਰ (ਸ਼ੁੱਧ) ਲਗਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਚਲਣ, ਜਾਤੀ, ਵਾਦੀ-ਸੰਵਾਦੀ, ਮੁਲਤਾਨੀ ਨਾਲ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਕਈ ਸੰਗੀਤਕਾਰ ਇਸ ਨੂੰ ਮੁਲਤਾਨੀ ਰਾਗ ਦਾ ਇਕ ਨਵਾਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ।

ਮਧੁਵੰਤੀ ਟੋਡੀ ਠਾਟ ਦਾ ਰਾਗ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਜਾਤੀ ਓਡਵ-ਸੰਪੂਰਣ, ਵਾਦੀ-ਪੰਚਮ ਤੇ ਸੰਵਾਦੀ-ਖੜਜ ਅਤੇ ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਦਿਨ ਦਾ ਤੀਜਾ ਪਹਿਰ (ਲਗ-ਭਗ ਚਾਰ ਵਜੇ) ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਗੰਧਾਰ ਕੌਮਲ, ਮੱਧਮ ਤੀਵਰ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਸੁਰ ਸ਼ੁੱਧ ਲਗਦੇ ਹਨ।

ਮਧੁਵੰਤੀ ਭਾਵੇਂ ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਇਕ ਸੁਤੰਤ੍ਰ ਰਾਗ ਹੈ, ਪਰ ਤਾਂ ਵੀ ਇਸ ਦੇ ਪੂਰਵਾਂਗ ਵਿਚ ਮੁਲਤਾਨੀ ਅਤੇ ਉਤ੍ਰਾਂਗ ਵਿਚ ਨਿਖਾਦ ਸੁਰ ਪ੍ਰਬਲ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਦੀਪ ਰਾਗ ਦੀ ਛਾਇਆ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ, ਇਸ ਵਿਚ ਕਲਿਆਨ ਦਾ ਅੰਗ ਵੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ—

“ਸ, ਰੰ ਨ, ਧਪ, ਮੰਪ ਨ, ਧਪ” ਪਰ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਦ “ਮੰਪ ਗੁ, ਰ ਸ” ਇਹ ਸੁਰ ਲਾਉਣ ਨਾਲ ਇਹ

ਕਲਿਆਨ, ਪ੍ਰਦੀਪ ਅਤੇ ਮੁਲਤਾਨੀ ਤੋਂ ਵੱਖ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਚਲਣ — "ਨਸ, ਗੁ, ਮਪ, ਜਾਂ

ਮੰ ਸ
ਨਸ, ਮੰਗੁ, ਮੱਪਨ—ਧਪ, ਮੱਪ ਗੁ, ਰ, ਸ" ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਅੰਤਰੇ ਦਾ ਉਠਾਵ

ਪ ਮ
“ਪ ਪ ਮ ਪ ਨ, ਸ-ਜਾਂ ਪ ਪ, ਗੁ ਮ ਪ ਨ, ਸ” ਇੰਜ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਰਾਗ ਦਾ ਵਾਦੀ ਸੁਰ ‘ਪੰਚਮ’
ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਥਾਨ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਗੰਧਾਰ ਕੌਮਲ, ਮੱਧਮ ਤੀਵਰ ਤੇ ਨਿਖਾਦ ਸੁਰ ਵੀ ਮਹੱਤਵ-ਪੂਰਨ
ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਮਧੁਵੰਤੀ ਜਿਥੇ ਇਕ ਮਨੋਹਰ ਰਾਗ ਹੈ ਉਥੇ ਇਹ ਬਹੁਤ ਲੋਕ-ਪ੍ਰਿਅ ਹੁੰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅਜ-ਕਲ ਇਹ ਰਾਗ ਅਕਸਰ ਸੁਣਨ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਕਈ ਸੰਗੀਤ ਕਰਤਾ ਮਧੁਮਾਲਤੀ ਜਾਂ ਅੰਬਿਕਾ ਰਾਗ ਭੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ।

ਸੁਰ-ਵਿਸਥਾਰ (ਆਲਾਪ)

੧. ਸ—ਨ, ਨਸ — ਨ, ਪਨਸ, ਪ, ਪਨ, ਨਸ - ਸਨ, ਧਪ, ਮੱਪਨ, ਪਨ, ਸ— ।
੨. ਸ—ਰਸਨ, ਧਪ, ਪਨ, ਸਨਧਪ, ਮੱਪਨ, ਸ—ਸਰਨ, ਧਪ, ਪਨ, ਪਨਸ - ਨਸ, ਗੁ, ਰ, ਸ—
ਰਨ, ਪਨ, ਨਸ ਗੁ, ਰ, ਸ— ।
੩. ਸ—ਨਸ ਗੁ, ਰਸਨ, ਧਪ, ਮੱਪਨ, ਨਸ ਗੁ, ਮੱਪ ਗੁ, ਰ, ਸ—ਨਸ ਗੁਮੱਪ—ਮੱਪ ਗੁ, ਨਸ ਗੁ,
ਮੱਪ—ਗੁ, ਰਸ, ਪਨਸ ਗੁ, ਨਸ, ਗੁ, ਮੱਗੁਰਸਨ, ਪਨਸ, ਪਨਸਰਨਸ ਗੁ, ਮੱਪ, ਧਪ, ਮੱਪ ਗੁ, ਮੱਪ
ਗੁ, ਰ, ਸ— ।
੪. ਨਸ, ਗੁ, ਮੱਪ ਗੁ, ਨਸਮੱਗੁਮੱਪ — ਮੱਪ, ਗੁਪ, ਨਸ ਗੁ ਮੱਪ, ਧਪ, ਗੁ ਮੱਪ, ਨਧਪ, ਧਮ, ਪਗੁ, ਮੱਗੁ
ਰਸਨ, ਸ ਗੁਮੱਪਨ, ਧਪ, ਮੱਪ ਗੁਮੱਪਨ, ਨਧਪ, ਮੱਪ ਗੁ, ਰ, ਸ — ਨਸ ਗੁਮੱਪਨ, ਧਪ, ਗੁਮੱਪਨ, ਨਸ
ਗੁਮੱਪਨ, ਪਨ, ਸ — ਸਨ, ਨਧਪ, ਮੱਗੁਮੱਪ, ਧਪ, ਨਧਪ, ਮੱਪਨਧਪ, ਗੁਮਪਨ, ਧਪ, ਮੱਪ ਗੁ,
ਰ, ਸ ।
੫. ਨਸ ਗੁਮੱਪਨ — ਗੁਮੱਪਨ, ਮੱਪਨ, ਨਧਪ—ਮ, ਗੁਮੱਪਨ, ਸ—ਸਰਨ, ਧਪ, ਗੁ, ਮੱਪ ਗੁ, ਰਸ, ਨਸ
ਗੁਮੱਪਨ, ਸ—ਨਸ ਗੁ, ਰ, ਸ—ਪਨਸ, ਰਨ, ਧਪ, ਮੱਪਨ, ਨਧਪ ਮੱਪ ਗੁਮੱਪ, ਨਸ ਗੁਮੱਪ, ਪਨ,
ਨਧ, ਧਪ, ਮੱਪ ਗੁਮੱਪ, ਨਸ, ਗੁਮੱਪ, ਮੱਪ ਗੁਮੱਪਨ, ਸ—ਨਸਰਨ, ਸਨਧਪ, ਮੱਪਧਪ ਨਧਪ, ਮੱਪਨ,
ਰਨਧਪਮੱਪ ਗੁਮੱਪ ਗੁ, ਰਸ । ਨਸ ਗੁਰਸ, ਨਸ ਗੁਮੱਗੁਰਸ, ਨਸ ਗੁਮੱਪ ਗੁਰਸ, ਨਸ ਗੁਮੱਪਧਪ
ਗੁਰਸ, ਨਸ ਗੁਮੱਪਨਧਪ ਗੁਰਸ, ਨਸ ਗੁਮੱਪਨਸ, ਨਧਪਮੱਪ ਗੁਰਸ, ਨਸ ਗੁਮੱਪਨਸਰਨ ਧਪਮੱਪ
ਗੁ, ਰ, ਸ, ਨਸ ਗੁਮੱਪਨਸ ਗੁਰਸ, ਸਨਧ, ਨਧਪ, ਧਪਮ, ਪਮੱਗੁ, ਮੱਗੁਰਸ, ਨਸ ਗੁਮੱਪ— ।

ਮਧੁਵੰਤੀ ਰਾਗ ਦੀਆਂ ਤਾਨਾਂ (ਸ਼ਬਦ ਰੀਤ ਨੰ: ੧)

ਅਸਥਾਈ

	੦	੩	×	੨
	ਪ ਮ ਪ	ਗੁ — ਰ ਸ		
੧.	* ਜਿ ਹ ਵਾ	ਏ ਟ ਕ ਕ	ਨਸ ਗੁਮ ਪਨ ਸੰਨ	ਧਪ ਮਗੁ ਰਸ ਨਸ.
੨.	* . . .	ਨਸ ਮਗੁ ਮਪ ਨਨ	ਧਪ ਮਪ ਨਸ ਰੰਸ	ਨਨ ਧਪ ਮਗੁ ਰਸ.
੩.	ਨਸ ਮਗੁ ਪਮ ਧਪ	ਨਧ ਸੰਨ ਰੰਸ ਨਨ	ਧਪ ਮਪ ਮਗੁ ਮਪ	ਮਗੁ ਮਗੁ ਰਸ ਨਸ.
੪.	* . . .	. . .	ਨਸ ਰਸ, ਮਗੁ ਰਸ,	ਨਸ ਰਸ, ਪਮ ਧਪ
	ਮਗੁ ਰਸ, ਨਸ ਰਸ,	ਨਨ ਧਪ ਮਗੁ ਰਸ,	ਨਸ ਰਸ, ਨਸ ਰੰਸ	ਨਨ ਧਪ ਮਗੁ ਰਸ.
੫.	* ਜਿ ਹ ਵਾ	ਗੁਗੁ ਰਸ, ਮਪ ਮਗੁ	ਰਸ, ਨਨ ਧਪ ਮਗੁ	ਰਸ, ਰੰਸ ਸੰਨ ਧਪ
	ਮਗੁ ਰਸ, ਗੁਗੁ ਰੰਸ	ਨਨ ਧਪ ਮਗੁ ਰਸ,	ਨਸ ਗੁਮ ਪਨ ਸੰਨ	ਸੰਨ ਧਪ ਮਗੁ ਰਸ.
੬.	ਮਗੁ ਮਪ ਮਗੁ ਮਪ	ਮਗੁ ਰਸ, ਨਧ ਨਸ	ਨਧ ਨਸ ਨਨ ਧਪ	ਮਗੁ ਮਪ ਮਗੁ ਮਪ
	ਮਗੁ ਰੰਸ, ਰੰਸ ਸੰਨ,	ਸੰਸ ਨਧ, ਨਨ ਧਪ,	ਧਪ ਪਮ, ਪਪ ਮਗੁ	ਮਮ ਗੁਰ, ਗੁਗੁ ਰਸ
੭.	ਮਮ ਗੁ, ਮ ਮਗੁ ਮਗੁ,	ਨਨ ਧ, ਨ ਨਧ ਨਧ,	ਰੰਸ ਸੰ, ਰੰਸ ਰੰਸ,	ਮਮ ਗੁ, ਮ ਮਗੁ ਮਗੁ
	ਰੰਸ ਸੰਸ ਨਨ ਧਪ	ਪਪ ਮਮ ਗੁਗੁ ਰਸ,	ਨਸ ਗੁਮ ਪਨ ਸੰਨ	ਸੰਨ ਧਪ ਮਗੁ ਰਸ.
੮.	* . . .	. . .	ਮਗੁ ਰਸ ਨਸ, ਮਗੁ	ਮਪ ਮਗੁ ਰਸ ਨਸ,
	ਮਗੁ ਮਪ ਧਪ ਮਗੁ	ਰਸ ਨਸ, ਮਗੁ ਮਪ	ਨਨ ਧਪ ਮਗੁ ਰਸ	ਨਸ, ਮਗੁ ਮਪ ਨਸ,
	ਨਨ ਧਪ ਮਗੁ ਰਸ	ਨਸ, ਮਗੁ ਮਪ ਨਸ	ਰੰਸ ਮਗੁ ਮਪ ਨਨ	ਧਪ ਮਗੁ ਰਸ ਨਸ.

ਅੰਤਰਾ

	ਪ ਪ ਮ	ਪ ਪ ਨ ਨ		
	ਗੁ ਮ			
੧.	ਤੁ ਮ ਰੀ ਟ	ਸ ਰ ਣ ਤੁ	ਸੰਨ ਧਪ ਮਗੁ ਰਸ	ਨਸ ਗੁਮ ਪਨ ਸ.
੨.	. . .	ਸੰਸ ਸੰਨ ਧਪ ਮਪ	ਨਨ ਧਪ ਮਗੁ ਰਸ	ਨਸ ਗੁਮ ਪਨ ਸ.
੩.	ਮਪ ਧਪ, ਮਪ ਨਨ	ਧਪ, ਮਪ ਸੰਨ ਧਪ	ਮਪ ਸੰਸ ਸੰਨ ਧਪ	ਮਗੁ ਰਸ ਨਸ ਗੁਮ.
੪.	. . .	. . .	. . .	ਸੰਨ ਧਪ, ਨਧ ਪਮ,
	ਧਪ ਮਗੁ, ਪਮ ਗੁਰ,	ਮਗੁ ਰਸ, ਨਸ ਗੁਗੁ,	ਸਗੁ ਮਮ ਗੁਮ ਪਪ,	ਮਪ ਨਨ, ਪਨ ਸੰਸ

੫.	ਨਨ ਧਪ, ਰੰਰੰ ਸੰ,ਰੰ	ਰੰਸੰ ਰੰਰੰ ਸੰਨ ਧਪ	ਪਪ ਮੰ,ਪ ਪਮੰ ਪਪ ਮੰਗੁ ਰਸ, ਨਸ ਮੰਗੁ	ਮੰਗੁ, ਨਨ ਪ,ਨ ਨਪ ਪਮੰ ਧਪ ਨਧ ਸੰਨ.
੬.	ਮੰਪ ਪ,ਮੰ ਪਪ ਮੰਪ, ਧਧ ਪਮੰ, ਪਪ ਮੰਗੁ,	ਨਸੰ ਸੰ,ਨ ਸੰਸੰ ਨਸੰ, ਮੰਮੰ ਗੁਰ, ਗੁਗੁ ਰਸ,	ਗੁੰਗੁ ਰੰਸੰ, ਰੰਰੰ ਸੰਨ, ਗੁਮੰ ਪਨ ਸੰ, ਗੁਮੰ	ਸੰਸੰ ਨਧ, ਨਨ ਧਪ, ਪਨ ਸੰ, ਗੁਮੰ ਪਨ.
੭.	ਪਨ ਸੰ,ਪ ਨਸੰ ਪਨ ਨਸ ਗੁ,ਸ ਗੁਮੰ, ਗੁਮੰ	ਸੰਨ ਧਪ ਮੰਗੁ ਰਸ, ਪ,ਮੰ ਪਨ, ਪਨ ਸੰ,	ਨਸ ਗੁ,ਸ ਗੁਮੰ, ਗੁਮੰ ਨਸ ਗੁ,ਸ ਗੁਮੰ, ਗੁਮੰ	ਪ,ਮੰ ਪਨ, ਪਨ ਸੰ, ਪ,ਮੰ ਪਨ, ਪਨ ਸੰ.
੮.	ਮੰਪ ਧਪ, ਮੰਪ ਧਪ, ਗੁਗੁ ਰਸ, ਮੰਮੰ ਗੁਗੁ ਰੰਰੰ ਸੰਨ ਧਪ ਮੰਗੁ	ਮੰਪ ਧਪ ਮੰਗੁ ਰਸ, ਰਸ, ਪਪ ਮੰਗੁ ਰਸ, ਰਸ, ਗੁੰਗੁ ਰੰਸੰ ਰੰਨ	ਨਸੰ ਰੰਸੰ, ਨਸੰ ਰੰਸੰ, ਨਨ ਧਪ ਮੰਗੁ ਰਸ, ਸੰਨ ਧਪ ਮੰਗੁ ਰਸ,	ਨਸੰ ਰੰਸੰ ਨਧ ਪਮੰ ਸੰਨ ਧਪ ਮੰਗੁ ਰਸ, ਨਸ ਗੁਮੰ ਪਨ ਸੰ.

੧. ਰਾਗ ਮਧੁਵੰਤੀ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਯ ਲਯ)

ਤੁਮ ਦਾਤੇ ਠਾਕੁਰ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਕ ਨਾਇਕ ਖਸਮ ਹਮਾਰੇ ॥
ਨਿਮਖ ਨਿਮਖ ਤੁਮਹੀ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਹੁ ਹਮ ਬਾਰਿਕ ਤੁਮਰੇ ਧਾਰੇ ॥੧॥
ਜਿਹਵਾ ਏਕ ਕਵਨ ਗੁਨ ਕਹੀਐ ॥
ਬੇਸੁਮਾਰ ਬੇਅੰਤ ਸੁਆਮੀ ਤੇਰੇ ਅੰਤੁ ਨ ਕਿਨਹੀ ਲਹੀਐ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
ਕੋਟਿ ਪਰਾਧ ਹਮਾਰੇ ਖੰਡਹੁ ਅਨਿਕ ਬਿਧੀ ਸਮਝਾਵਹੁ ॥
ਹਮ ਅਗਿਆਨ ਅਲਪ ਮਤਿ ਥੋਰੀ ਤੁਮ ਆਪਨ ਬਿਰਦੁ ਰਖਾਵਹੁ ॥੨॥
ਤੁਮਰੀ ਸਰਣਿ ਤੁਮਾਰੀ ਆਸਾ ਤੁਮ ਹੀ ਸਜਨ ਸੁਹੇਲੇ ॥
ਰਾਖਹੁ ਰਾਖਨਹਾਰ ਦਇਆਲਾ ਨਾਨਕ ਘਰਿ ਕੇ ਗੋਲੇ ॥੩॥
(ਧਨਾਸਰੀ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੬੭੪)

ਅਸਥਾਈ

੦					੩				×				੨			
	ਪ	ਮੰ	ਪ		ਮੰ	ਗੁ	—	ਰ	ਸ	ਰ	ਰ	ਸ	ਸ	ਨ	ਸ	ਮੰ
	ਜਿ	ਹ	ਵਾ		ਗੁ	ਏ	੬	ਕ	ਕ	ਵ	ਨ	ਗੁ	ਨ	ਕ	ਹੀ	ਮੰ
																੬
੫	ਪ	ਮੰ	ਪ		ਮੰ	ਗੁ	—	ਰ	ਸ	ਰ	ਰ	ਸ	ਸ	ਨ	ਨ	ਸ
੬	ਜਿ	ਹ	ਵਾ		ਗੁ	ਏ	੬	ਕ	ਕ	ਵ	ਨ	ਗੁ	ਨ	ਕ	ਹੀ	ਮੰ
																੬
੭	ਸ	ਸ	ਸ	ਮੰ	—	ਰ	ਸ	ਨ	ਸ	ਮੰ	ਗੁ	—	ਮੰ	ਮੰ	ਰ	ਸ
੮	ਨ	ਸ	ਸ	ਗੁ	੬	ਰ	ਬੰ	੬	੬	ਅੰ	੬	ਤ	ਸੁ	ਆ	੬	ਮੀ
	ਬੰ	੬	ਸੁ	ਮਾ												੬

ਮੱ	ਪ			ਸ	—	ਸ	ਸ	ਨ	ਧ	ਪ	—	ਮ	ਗ	ਪ
ਗੁ	ਮ	ਪ	ਨ	ਅ	ਤ	ਨ	ਕਿ	ਨ	ਹੀ	ਲ	ਹੀ	ਮ	ਗ	ਮ
ਤੇ	ਤ	ਰ	ਤ	ਅ	ਤ	ਨ	ਕਿ	ਨ	ਹੀ	ਲ	ਹੀ	ਮ	ਗ	ਮ
—	ਪ	ਮ	ਪ											
ਤ	ਜਿ	ਹ	ਵਾ											

ਅੰਤਰਾ

ਪ	ਪ	ਮ	ਮ	ਪ	—	ਨ	—	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਰ	ਸ	ਸ
ਤੁ	ਮ	ਦਾ	ਤ	ਤੇ	ਤ	ਨਾ	ਤ	ਕੁ	ਰ	ਪ੍ਰ	ਤ	ਪਾ	ਤ	ਲ	ਕ
ਨ	—	ਮ	ਮ	ਰ	ਰ	ਸ	ਸ	ਰਨ	—	—	ਸ	ਨ	—	ਪ	—
ਸ	ਤ	ਇ	ਕ	ਖ	ਸ	ਮ	ਹ	ਮਾ	ਤ	ਤ	ਤ	ਰੇ	ਤ	ਤ	ਤ
ਨ	ਨ	ਧ	ਧ	ਪ	ਪ	ਮ	ਪ	ਮ	—	ਮ	ਪ	ਮ	ਰ	ਸ	ਸ
ਨਿ	ਮ	ਖ	ਨਿ	ਮ	ਖ	ਤੁ	ਮ	ਗੁ	ਤ	ਪ੍ਰ	ਤ	ਪਾ	ਤ	ਲਹ	ਹਮ
ਸ	—	ਮ	ਮ	ਪ	ਪ	ਨ	—	ਸ	ਰ	ਨ	ਸ	ਨ	—	ਮ	ਪ
ਨ	ਸ	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਪ	ਨ	—	ਸ	ਰ	ਨ	ਸ	ਧ	—	ਮ	ਪ
ਬਾ	ਤ	ਰਿ	ਕ	ਤੁ	ਮ	ਰੇ	ਤ	ਧਾ	ਤ	ਤ	ਤ	ਰੇ	ਤ	ਤ	ਤ

—ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ । (ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੨. ਰਾਗ ਮਧੁਵੰਤੀ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਯ ਲਯ)

ਗੋਪਾਲ ਤੇਰਾ ਆਰਤਾ ॥

ਜੋ ਜਨ ਤੁਮਰੀ ਭਗਤਿ ਕਰੰਤੇ ਤਿਨ ਕੇ ਕਾਜ ਸਵਾਰਤਾ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਦਾਲਿ ਸੀਧਾ ਮਾਗਉ ਘੀਉ ॥ ਹਮਰਾ ਖੁਸੀ ਕਛੈ ਨਿਭ ਜੀਉ ॥

ਪਨੀਆ ਛਾਦਨੁ ਨੀਕਾ ॥ ਅਨਾਜੁ ਮਾਗਉ ਸਤ ਸੀਕਾ ॥੧॥

ਗਉ ਭੈਸ ਮਗਉ ਲਾਵੇਰੀ ॥ ਇਕ ਤਾਜਨਿ ਤੁਰੀ ਚੰਗੇਰੀ ॥

ਘਰ ਕੀ ਗੀਹਨਿ ਚੰਗੀ ॥ ਜਨੁ ਧੰਨਾ ਲੇਵੈ ਮੰਗੀ ॥੨॥

(ਧਨਾਸਰੀ, ਭਯਤ ਧੰਨਾ ਜੀ, ਪੰਨਾ ੬੯੫)

ਅਸਥਾਈ

×	੨				੦				੩				ਨ, ਸ ਗੋ			
ਪ	—	—	—	ਮ	ਗੁ	ਪ	—	ਪ	—	—	ਮ	ਗੁ	ਰ	ਸ	ਨ,	ਸ
ਪਾ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ਲ	ਤੇ	ੜ	ਰਾ	ੜ	ੜ	ਆ	ਰ	ਰ	ਤਾ	ੜ,	ਗੋ
ਪ	—	—	—	ਮ	ਗੁ	ਪ	—	ਪ	—	—	ਮ	ਗੁ	ਰ	ਸ	ਨ	ਸ
ਪਾ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ਲ	ਤੇ	ੜ	ਰਾ	ੜ	ੜ	ਆ	ਰ	ਰ	ਤਾ	ੜ	ੜ
ਮ	—	—	—	ਰ	ਰ	ਸ	—	ਨ	ਸ	ਮ	ਮ	ਪ	—	ਪ	—	—
ਗੁ	ੜ	ਗੁ	ਗੁ	ਤੁ	ਮ	ਰੀ	ੜ	ਭ	ਗ	ਤ	ਕ	ਰੰ	ੜ	ਤੇ	ੜ	ੜ
ਜੋ	ੜ	ਜ	ਨ													
ਮ	ਪ	ਮ	ਮ	ਪ	ਨ	ਨ	ਸ	ਨ	—	ਪ	ਪ	ਮਪ	ਮਗੁ	ਰਸ	ਨਸ	
ਤਿ	ਨ	ਕੇ	ੜ	ਕਾ	ੜ	ਜ	ਸ	ਵਾ	ੜ	ੜ	ਰ	ਤਾੜ	ੜੜ	ੜੜ	ਗੋੜ	ੜ

ਅੰਤਰਾ

*	ਮ	—	ਪ	ਮ	ਪ	ਮ	ਮ	ਪ	—	ਨ	—	ਸ	—	ਸ	—	
*	ਦਾ	ੜ	ਲ	ਸੀ	ੜ	ਧਾ	ੜ	ਮਾ	ੜ	ਗੁ	ੜ	ਘੀ	ੜ	ਉ	ੜ	
—	ਨ	ਸ	ਮ	ਰ	ਰ	ਸ	ਸ	ਰ	—	ਨ	ਸ	ਨ	—	ਪ	—	
ੜ	ਹ	ਮ	ਰਾ	ਖੁ	ਸੀ	ੜ	ਕ	ਰੈ	ੜ	ਨਿ	ਤ	ਜੀ	ੜ	ਉ	ੜ	
—	ਪ	ਪ	ਪ	ਮ	—	ਰ	ਸ	ਰ	—	—	—	ਸ	—	—	—	
ੜ	ਪ	ਨੀ	ਆ	ਗੁ	ੜ	ਦ	ਨ	ਨੀ	ੜ	ੜ	ੜ	ਕਾ	ੜ	ੜ	ੜ	
ਨ	ਮ	ਮ	ਮ	ਪ	—	ਨ	ਸ	ਨ	—	ਪ	—	ਮਪ	ਮਗੁ	ਰਸ	ਨਸ	
ਸ	ਗੁ	ਜ	ਮਾਂ	ਗੁ	ੜ	ਸ	ਤ	ਸੀ	ੜ	ੜ	ੜ	ਕਾੜ	ੜੜ	ੜੜ	ਗੋੜ	ੜ
ਅ	ਨਾ															

—ਸਬਦ ਦੀਆਂ ਥਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ । (ਸੁਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੩. ਰਾਗ ਮਧੁਵੰਤੀ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਯ ਲਯ)

ਸਨਕ ਸਨੰਦ ਮਹੇਸ ਸਮਾਨਾ ॥ ਸੇਖ ਨਾਗਿ ਤੇਰੋ ਮਰਮੁ ਨ ਜਾਨਾ ॥੧॥

ਸੰਤ ਸੰਗਤ ਰਾਮੁ ਰਿਦੈ ਬਸਾਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਹਨੂਮਾਨ ਸਰਿ ਗੁਰੁਤ ਸਮਾਨਾ ॥ ਸੁਰਪਤਿ ਨਰਪਤਿ ਨਹੀ ਗੁਨ ਜਾਨਾਂ ॥੨॥

ਚਾਰਿ ਬੇਦ ਅਰੁ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਪੁਰਾਨਾਂ ॥ ਕਮਲਾ ਪਤਿ ਕਵਲਾ ਨਹੀ ਜਾਨਾਂ ॥੩॥

ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਸੋ ਭਰਮੈ ਨਾਹੀ ॥ ਪਗ ਲਗਿ ਰਾਮ ਰਹੈ ਸਰਨਾਂਹੀ ॥੪॥

(ਧਨਾਸਰੀ, ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਪੰਨਾ ੬੯੧)

ਅਸਥਾਈ

੩				×					੨					੦				
—	ਨ	ਮ			ਪ	ਪ	ਪ	ਪ	ਮ	ਧ	ਪ	ਮ		ਗੁਮ	ਪਮ	ਗੁਰ	ਸ	
ੳ	ਸ	ਗ	ਮ	ਪ	ਗ	ਤ	ਰਾ	ਮ	ਰਿ	ਦੈ	ੳ	ਬ		ਸਾੳ	ੳੳ	ਈੳ	ੳ	
	ਸੰ	ਤ	ਸੰ															
—	ਨ	ਮ			ਪ	ਪ	ਪ	ਪ	ਪ	ਨ	ਧ	ਪਮ		ਗੁਮ	ਪਮ	ਗੁਰ	ਸ	
ੳ	ਸ	ਗ	ਮ	ਪ	ਗ	ਤ	ਰਾ	ਮ	ਰਿ	ਨ	ੳ	ਬੳ		ਸਾੳ	ੳੳ	ਈੳ	ੳ	
	ਸੰ	ਤ	ਸੰ							ਦੈ	ੳ							

ਅੰਤਰਾ

ਪ	ਪ	ਮ		ਪ	—	ਨ	ਨ	ਸੰ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ	—			
ਸ	ਨ	ਕ	ਸ	ਨੰ	ੳ	ਦ	ਮ	ਹੇ		ਸ	ਸ	ਮਾ	ੳ	ਨਾ	ੳ			
ਸੰ		ਮ																
ਨ	ਸੰ	ਗੁੰ	ਗੁੰ	ਰੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਨ	ਨ	ਧ	ਪਮ	ਗੁਮ	ਪਮ	ਗੁਰ	ਸ			
ਸੇ	ੳ	ਖ	ਨਾ	ੳ	ਗ	ਤੇ	ਰੰ	ਮ	ਰ	ਮ	ਨੳ	ਜਾੳ	ੳੳ	ਨਾੳ	ੳ			
—	ਨ	ਮ																
ੳ	ਸ	ਗੁ	ਮ															
	ਸੰ	ਤ	ਸੰ															

—ਸਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ । (ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੪. ਰਾਗ ਮਧੁਵੰਤੀ, ਰੂਪਕ (ਮੱਧਯ ਲਯ)

ਘੋਲਿ ਘੁਮਾਈ ਲਾਲਨਾ ਗੁਰਿ ਮਨੁ ਦੀਨਾ ॥
 ਸੁਣਿ ਸਬਦੁ ਤੁਮਾਰਾ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਭੀਨਾ ॥
 ਇਹੁ ਮਨੁ ਭੀਨਾ ਜਿਉ ਜਲ ਮੀਨਾ ਲਾਗਾ ਰੰਗੁ ਮੁਰਾਰਾ ॥
 ਕੀਮਤਿ ਕਹੀ ਨੁ ਜਾਈ ਠਾਕੁਰ ਤੇਰਾ ਮਹਲੁ ਅਪਾਰਾ ॥
 ਸਗਲ ਗੁਣਾ ਦਾਤੇ ਸੁਆਮੀ ਬਿਨਉ ਸੁਨਹੁ ਇਕ ਦੀਨਾ ॥
 ਦੇਹੁ ਦਰਸੁ ਨਾਨਕ ਬਲਿਹਾਰੀ ਜੀਅੜਾ ਬਲਿ ਬਲਿ ਕੀਨਾ ॥ ੧ ॥

(ਤੁਖਾਰੀ ਛੰਤ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੧੧੧੭)

ਅਸਥਾਈ

×			੧		੨		×			੧		੨
ਮ'	ਪ	ਪ	ਮ'	ਗੁ	ਮ'	ਪ	ਮ'	ਗੁ	ਸ	ਰ	ਸ	
ਘੋ	ਲ	ਘੁ	ਮਾ	ਸ	ਈ	ਸ	ਲਾ	ਸ	ਲ	ਨਾ	ਸ	ਸ
ਨ	ਸ	—	ਮ'	ਗੁ	ਮ'	—	ਪ	ਨ	—	ਧ	—	ਪ
ਗੁ	ਰ	ਸ	ਮ	ਸ	ਨ	ਸ	ਦੀ	ਸ	ਸ	ਨਾ	ਸ	ਸ

ਅੰਤਰਾ

ਮ'	ਪ	ਪ	—	ਮ'	ਗੁ	ਗੁ	ਮ'	ਮ'	ਪ	ਨ	—	ਸ'	—	—	—
ਸੁ	ਣ	—	ਸ	ਸ	ਬ	ਦ	ਤੁ	ਮਾ	ਸ	ਸ	ਸ	ਰਾ	ਸ	ਸ	ਸ
ਮ'	ਗੁ	—	ਗੁ	ਰ	—	ਸ'	—	ਰ	—	—	—	ਧ	—	ਪ	—
ਮੇ	—	—	ਰਾ	ਮ	ਸ	ਨ	ਸ	ਭੀ	ਸ	ਸ	ਸ	ਨਾ	ਸ	ਸ	ਸ

—ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ । (ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੫. ਰਾਗ ਮਧੁਵੰਤੀ, ਸੂਲਛਾਕ (ਦਰੁੱਤ ਲਯ)

ਗੁਰ ਕੇ ਚਰਨ ਜੀਅ ਕਾ ਨਿਸਤਾਰਾ ॥
 ਸਮੁੰਦੁ ਸਾਗਰ ਜਿਨਿ ਖਿਨ ਮਹਿ ਤਾਰਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਕੋਈ ਹੋਆ ਕ੍ਰਮ ਰਤੁ ਕੋਈ ਤੀਰਥ ਨਾਇਆ ॥
 ਦਾਸੀਂ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇਆ ॥ ੧ ॥
 ਬੰਧਨ ਕਾਟਨਹਾਰੁ ਸੁਆਮੀ ॥
 ਜਨ ਨਾਨਕੁ ਸਿਮਰੈ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ॥ ੨ ॥

(ਧਨਾਸਰੀ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੬੮੪)

ਅਸਥਾਈ

×	੦	੨	੩	੦	੪
ਮੁ	ਗੁ	ਰ	ਸ	ਰ	ਨ
ਗੁ	ਰ	ਕੇ	ਸ	ਚ	ਰ
			੨		੨
ਨ	—	ਸ	ਸ	ਮੁ	—
ਕਾ	੨	ਨਿ	੨ਸ	ਤਾ	੨
ਮੁ	ਪ	ਨ	ਨ	ਨ	ਸ
ਪ	ਮੁ	ਦ	ਸਾ	ਗ	ਰ
ਸ				ਜਿ	ਨ
ਮੁ	ਧ	ਪ	—	ਮੁ	—
ਖਿ	ਨ	ਮਹਿ	੨	ਤਾ	੨

ਅੰਤਰਾ

ਪ	ਪ	ਮੁ	ਮੁ	ਪ	ਨ	ਸ	ਸ	—	—
ਕੇ	ਈ	ਹੋ	ਆ	ਕੁ	ਮ	ਰ	ਤ	੨	੨
ਪ	ਨ	ਸ	ਮੁ	ਰ	—	ਸ	—	ਨ	ਧ
ਕੇ	ਈ	ਤੀ	ਗੁ	ਰਥ	ਨਾ	੨	ਇਆ	੨	੨
ਪ	—	ਨ	—	ਨ	ਸ	ਧ	—	ਪ	—
ਦਾ	੨	ਸੀ	੨	ਹ	ਰਿ	ਕਾ	੨	੨	੨
ਮੁ	ਧ	ਪ	ਪ	ਮੁ	ਗੁ	ਮੁ	—	ਪ	—
ਨਾ	੨	ਮ	ਧਿ	ਆ	੨	ਇਆ	੨	੨	੨

—ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ । (ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੬. ਰਾਗ ਮਧੁਵੰਤੀ, ਇਕਤਾਲਾ (ਦਰੁੱਤ ਲਯ)

ਹਰਿ ਏਕੁ ਸਿਮਰਿ ਏਕੁ ਸਿਮਰਿ ਏਕੁ ਸਿਮਰਿ ਪਿਆਰੇ ॥
 ਕਲਿ ਕਲੇਸ ਲੋਭ ਮੋਹ ਮਹਾ ਭਉਜਲੁ ਤਾਰੇ ॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਨਿਮਖ ਨਿਮਖ ਦਿਨਸੁ ਰੈਨਿ ਚਿਤਾਰੇ ॥
 ਸਾਧ ਸੰਗ ਜਪਿ ਨਿਸੰਗ ਮਨਿ ਨਿਧਾਨ ਧਾਰੇ ॥ ੧ ॥
 ਚਰਨ ਕਮਲ ਨਮਸਕਾਰ ਗੁਨ ਗੋਬਿਦ ਬੀਚਾਰੇ ॥
 ਸਾਧ ਜਨਾ ਕੀ ਰੇਨ ਨਾਨਕ ਮੰਗਲ ਸੂਖ ਸਧਾਰੇ ॥ ੨ ॥

(ਧਨਾਸਰੀ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੬੭੯)

ਅਸਥਾਈ

×		੦		੨		੦		੩		੪	੫
											ਹਰਿ
ਪ	ਨ	ਨ	ਨ	ਨ	ਸੰ	ਨ	ਨ	ਧ	ਪ	ਮੱ	ਪ
ਏ	ੜ	ਕ	ਸਿ	ਮ	ਰ	ਏ	ੜ	ਕ	ਸਿ	ਮ	ਰ
ਮੱਪ	ਧ	ਪ	ਮੱ	ਰਸ	ਨਸ	ਮੱ	—	ਮ'	ਪ	—	ਪ
ਏੜ	ੜ	ਕ	ਗੁ	ਮੜ	ਰੜ	ਗੁ	ੜ	ੜ	ਰੇ	ੜ; ।	ੜ
ਮੱ	ਗੁ	ਰ	ਸ	—	ਸ	ਨ	—	ਨ	ਸ	ਸ	—
ਕ	ਲ	ਕ	ਲੇ	ੜ	ਸ	ਲੋ	ੜ	ਭ	ਮੋ	ਹ	ੜ
ਸ	ਸ	—	ਮੱ	ਮੱ	ਪ	ਪ	ਨ	—	ਸੰਨ	ਧਪ	ਮੱਪ
ਨ	ਹਾ	ੜ	ਗੁ	ਜ	ਲ	ਤਾ	ੜ	ੜ	ਰੇੜ	ੜੜ	ਹਰਿ
ਮ			ਭਉ								

ਅੰਤਰਾ

ਮੱ	—	ਪ	ਮੱਪ	ਮੱ	ਪ	ਨ	ਨ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ
ਪ	ੜ	ਸ	ਸਾੜ	ਸ	ਨਿ	ਮ	ਖ	ਨਿ	ਮ	ਖ
ਦਿ	ਨ	ਨ	ਨ	ਨ	ਸੰ	ਧ	ਨ	ਪ	—	—
	ਨ	ਸ	ਰੈ	ਨ	ਚਿ	ਤਾ	ੜ	ਰੇ	ੜ	ੜ

ਮ	—	ਪ	ਮ	—	ਰ	ਰ	ਸ	—	ਸ
ਪ	ੜ	ਧ	ਗੁ	ੜ	ਗ	ਜ	ਨ	ਸ	ੜ
ਸ			ਮ				ਨ	ਸ	
ਨ	ਸ	ਸ	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਪ	—	ਸੰਨ	ਧਪ ਮਪ
ਮ	ਨ	ਨਿ	ਧਾ	ੜ	ਨ	ਧਾ	ੜ	ੜ	ੜੜ ਹਰਿ ਏਕਸਿ...

—ਬਾਕੀ ਤੁਕਾ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ ।

੭. ਰਾਗ ਮਧੁਵੰਤੀ, ਚੰਚਲ (ਮੱਧਯ ਲਯ)

ਹਮ ਸਰਿ ਦੀਨੁ ਦਇਆਲੁ ਨ ਤੁਮ ਸਰਿ ਅਬ ਪਤੀਆਰੁ ਕਿਆ ਕੀਜੈ ॥

ਬਚਨੀ ਤੋਰ ਮੋਰ ਮਨੁ ਮਾਨੈ ਜਨ ਕਉ ਪੂਰਨ ਦੀਜੈ ॥ ੧ ॥

ਹਉ ਬਲਿ ਬਲਿ ਜਾਉ ਰਮਈਆ ਕਾਰਨੇ ॥

ਕਾਰਨ ਕਵਨ ਅਬੋਲ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਬਹੁਤ ਜਨਮ ਬਿਛਰੇ ਬੇ ਮਾਧਉ ਇਹੁ ਜਨਮੁ ਤੁਮਾਰੇ ਲੇਖੇ ॥

ਕਹਿ ਰਵਿਦਾਸ ਆਸ ਲਗਿ ਜੀਵਉ ਚਿਰ ਭਇਓ ਦਰਸਨੁ ਦੇਖੇ ॥ ੨ ॥

(ਪਨਾਸਰੀ, ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ, ਪੰਨਾ ੬੬੪)

ਅਸਥਾਈ

×			੨				੦			੩			
			ਸ		ਮ		ਪ	ਪ	ਮ	ਪ	ਪ	—	—
			ਨ	ਸ	ਗੁ	ਮ	ਬ	ਲ	ੜ	ਜਾ	ਉ	ੜ	ੜ
			ਹਉ	ੜ	ਬ	ਲ							
—	—	—	ਪ	ਨ	ਨ	ਸ	ਨ	—	ਧ	ਪ	—	—	—
ੜ	ੜ	ੜ	ਰ	ਮਈ	ਆ	ੜ	ਕਾ	ੜ	ਰ	ਨੇ	ੜ	ੜ	ੜ
ਮ							ਪ			ਮ		ਰ	
ਗੁ	ਰ	ਸ	ਪ	ਮ	ਧ	ਧ	ਮ	ਪ	—	ਗੁ	—	ਸ	ਰ
ੜ	ੜ	ੜ	ਕਾ	ੜ	ਰ	ਨ	ਕ	ਵ	ੜ	ਨ	ੜ	ੜ	ਅ
ਸ													
ਨ	ਸ	ਸ											
ਬੋ	ੜ	ਲ											

ਅੰਤਰਾ

ਪ	ਪ	ਮ		ਪ	ਨ	—	ਸ	—	—	—
ਹ	ਮ	ਗੁ	ਮ	ਦੀ	ੜ	ੜ	ਨ	ੜ	ੜ	ੜ
		ਸ	ਰ							

—	—	—	ਨ	ਸ	—	ਸ	ਮ	ਗੁੰ	ਰੰ	ਰੰ	—	ਸ	ਸ	—	—
ੜ	ੜ	ੜ	ਦਯਾ	ੜ	ਲ	ਨ	ਤੁ	ਮ	ੜ	ਮ	ੜ	ਸ	ਰ	ੜ	ੜ
ਨ	ਪ	ਪ	ਪ	ਪ	ਪ	ਪ	ਮ	—	—	—	—	ਪ	—	ਪ	ਪ
ੜ	ੜ	ੜ	ਅ	ਬ	ਪ	ਤਿ	ਗੁ	ਆ	ੜ	ੜ	ੜ	ਮ	ੜ	ੜ	ਕਿਆ
ਮ	ਗੁ	ਕੀ	ਰ	ੜ	ਸ	ਜੈ	ਹਉ	ਬਲ...							

—ਸਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ । (ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੮. ਰਾਗ ਮਧੁਵੰਤੀ, ਪੜਤਾਲ, ਝਪਤਾਲ (ਲਗ-ਭਗ ਬਿਲੰਬਿਤ ਲਯ)

ਚਿਤ ਸਿਮਰਨੁ ਕਰਉ ਨੈਨ ਅਵਿਲੋਕਨੋ ਸ੍ਵਨ ਬਾਨੀ ਸੁਜਸੁ ਪੂਰਿ ਰਾਖਉ ॥
 ਮਨੁ ਸੁ ਮਧੁਕਰੁ ਕਰਉ ਚਰਨ ਹਿਰਦੇ ਧਰਉ ਰਸਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਾਮ ਨਾਮ ਭਾਖਉ॥੧॥
 ਮੇਰੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿਉ ਜਿਨਿ ਘਟੈ ॥
 ਮੈ ਤਉ ਮੋਲਿ ਮਹਗੀ ਲਈ ਜੀਅ ਸਟੈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਬਿਨਾ ਭਾਉ ਨਹੀ ਉਪਜੈ ਭਾਵ ਬਿਨੁ ਭਗਤਿ ਨਹੀ ਹੋਇ ਤੇਰੀ ॥
 ਕਹੈ ਰਵਿਦਾਸ ਇਕ ਬੇਨਤੀ ਹਰਿ ਸਿਉ ਪੈਸ ਰਾਖਹੁ ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਮੇਰੀ ॥ ੨ ॥
 (ਧਨਾਸਰੀ, ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ, ਪੰਨਾ ੬੯੪)

ਅਸਥਾਈ

×	ਮ	੨			੦		੩		
ਪ	ਗੁ	ਪ	ਪ	ਪ	ਗੁ	ਰਸ	ਰ	ਸ	ਸਸ
ਪ੍ਰੀ	ੜ	ਤ	ੜ	ਗੋ	ਬਿੰ	ਦੜ	ਸਿ	ਉ	ਮੇਰੀ
ਪ	ਗੁ	ਪ	ਪ	ਪ	ਗੁ	ਰਸ	ਰ	ਸ	ਸ
ਪ੍ਰੀ	ੜ	ਤ	ੜ	ਗੋ	ਬਿੰ	ਦੜ	ਸਿ	ੜ	ਉ
ਪ	—	ਮ	ਮ	ਮ	ਪਮ	ਧ	ਪਮ	ਗੁਰ	ਸ
ਜਿ	ੜ	ਗੁ	ੜ	ਘ	ਟੈੜ	ੜ	ਮੇੜ	ੜੜ	ਨਸ
		ਨ							ਰੀੜ
ਪ	ਗੁ	ਪ	ਪ	ਪ	ਗੁ	ਰਸ	ਰ	ਸ	ਸ
ਪ੍ਰੀ	ੜ	ਤ	ੜ	ਗੋ	ਬਿੰ	ਦੜ	ਸਿ	ੜ	ਉ

ਪ	—	ਮੱ	ਮੱ	ਪਮੱ	ਧ	ਪ	—	ਪ
ਜਿ	ਫ	ਨ	ਘ	ਟੈਫ	ਫ	ਮੈ	ਫ	ਤਉ
ਪ	ਪ	ਮੱ	ਮੱ	ਪ	ਨ	ਸੰ	—	ਸੰ
ਮੱ	ਫ	ਲ	ਮਰ	ਗੀ	ਫ	ਲ	ਫ	ਈ
ਰੋ								ਸ
ਨ	ਨ	ਧ	ਪ	ਪਮੱ	ਧ	ਪਮੱ	ਗੁਰ	ਨਸ
ਜੀ	ਅ	ਫ	ਫ	ਟੈਫ	ਫ	ਮੈਫ	ਫਫ	ਰੀਫ

ਸੂਲਫਾਕ (ਝਪਤਾਲ ਦੀ ਚੋਗੁਨ ਲਯ)

×	੦	੨	੩	੦		
ਮੱ	ਪ	ਨ	ਸੰ	ਨ	ਸੰ	—
ਪ	ਤ	ਸਿ	ਮ	ਰ	ਨ	ਕ
ਚਿ	ਤ	ਸਿ	ਮ	ਰ	ਨ	ਕ
ਮੱ	ਗੁੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਰੰ	ਨ	ਸੰ
ਗੁੰ	ਨ	ਅ	ਵਿ	ਲੋ	ਕ	ਨੋ
ਨੈ	ਨ	ਅ	ਵਿ	ਲੋ	ਕ	ਨੋ
ਨ	ਨ	ਨ	ਸੰ	ਧ	ਧ	ਪ
ਸੂ	ਵ	ਨ	ਬਾ	ਨੀ	ਸੁ	ਜ
ਮੱ	—	ਮੱ	ਪ	ਮੱ	ਸ	—
ਗੁ	ਫ	ਰ	ਰਾ	ਗੁ	ਰ	ਫ
ਪੂ	ਫ	ਰ	ਰਾ	ਖਉ	ਫ	ਫ

ਇਕਤਾਲਾ (ਝਪ ਦੀ ਚੋਗੁਨ)

×	੦	੨	੦	੩	੪	—
ਪ	ਪ	ਮੱ	ਪ	ਨ	ਨ	—
ਮ	ਨ	ਸੁ	ਧ	ਰ	ਕ	ਫ
ਨ	ਸੰ	ਮੱ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	—
ਸੰ	ਰ	ਗੁੰ	ਗੁੰ	ਰੰ	ਧ	ਫ
ਚ	ਰ	ਹਿ	ਰ	ਦੇ	ਧ	ਫ
ਪ	ਨ	ਨ	ਸੰ	ਧ	ਪ	—
ਰ	ਸ	ਨ	ਅੰ	ਮਿ	ਤ	ਮ

ਮੰ ਗੁ ਨਾ — | — | ਮੰ ਮ — | ਪ ਗੁ — | ਰ ਸ ਨ ਸ ਰੀ ਪ੍ਰੀਤ ਗੰ .

ਤਾਲ-ਰੂਪਕ (ਭਪ ਦੀ ਦੁਗੁਨ...)

⊕			੧			੨	⊕			੧			੨
ਮੰ	—	—	ਮੰ	—	ਮੰ	ਮੰ	ਪ	ਮੰ	ਧ	ਪ	ਪ	—	—
ਪ	—	—	ਗੁ	—	ਮੰ	ਸੰ	ਗ	ਤ	—	ਬਿ	ਨ	—	—
ਸਾ	—	—	ਧ	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
ਮੰ	ਪ	—	ਨ	ਨ	—	ਸੰ	ਧ	ਧ	—	ਪ	—	—	—
ਭਾ	ਉ	—	ਨ	ਚੀ	—	—	ਉ	ਪ	—	ਜੈ	—	—	—
ਮੰ	ਪ	—	ਮੰ	ਗੁ	ਮੰ	—	ਪ	ਮੰ	ਧ	ਪ	—	—	ਪ
ਭਾ	ਵ	—	ਬਿ	—	ਨ	—	ਭ	ਗ	—	ਤਿ	—	—	ਨੀ
ਮੰ	—	—	ਰ	—	ਸ	ਸ	ਰ	ਨ	—	ਸ	—	—	—
ਗੁ	—	—	ਇ	—	—	—	ਰੀ	—	—	—	—	—	—
ਰੋ	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

ਤਿੰਨਤਾਲ (ਭਪ ਦੀ ਚੰਗੁਨ ਲਯ)

×					੨					੦					੩
ਮੰ	—	—	—	—	ਮੰ	ਪ	ਗੁ	ਮੰ	ਪ	—	ਨ	ਨ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ
ਪ	—	—	—	—	ਦਾ	ਸ	ਇ	ਕ	ਬ	—	ਨ	ਤੀ	ਹ	ਰਿ	ਸਿਉ
ਕ	—	—	—	—	ਵਿ	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
ਨ	—	—	—	—	ਰੰ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਰੰ	—	ਨ	ਸੰ	ਧ	—	ਪ
ਸੰ	—	—	—	—	ਖਹੁ	—	ਰਾ	ਜਾ	ਰਾ	—	ਮ	ਮੇ	ਰੀ	—	—
ਪੈ	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
ਪ	—	—	—	—	ਨ	—	ਪ	ਖ	ਮੰ	—	ਮੰ	ਪ	ਗੁ	—	ਸ
ਪੈ	—	—	—	—	ਧ	—	ਰਾ	ਜਾ	ਰਾ	—	ਮ	ਮੇ	ਰੀ	—	ਰੀ

(ਪੜਤਾਲ ਦੀ ਸੁਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

(ਮਧੁਵੰਤੀ ਰਾਗ ਸਮਾਪਤਿ)

ਰਾਗ ਕਾਨੜਾ (ਨਾਇਕੀ ਕਾਨੜਾ)

ਵਾਦੀ—ਮ	ਠਾਟ—ਕਾਫੀ	ਸਮਾਂ—ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਜਾ ਪਹਿਰ।
ਸੰਵਾਦੀ—ਸ	ਜਾਤੀ—ਖਾਡਵ-ਖਾਡਵ	ਵਿਸ਼ੇਸ਼—ਦੋਵੇਂ ਨਿਖਾਦ ਤੇ 'ਰ ਪਾ' ਦੀ ਸੁਰ-ਸੰਗਤੀ।

ਮ   ਮ   ਪ
 ਆਰੋਹ—ਸ, ਰ ਪ, ਗੁ ਮ, ਰ ਸ, ਮ, ਪ, ਨੁ ਪ ਨ, ਸੰ।

ਪ   ਮ   ਮ
 ਅਵਰੋਹ—ਸੰ, ਨੁ ਪ, ਨੁ ਮ ਪ ਗੁ—ਗੁ ਮ, ਰ, ਸ।

ਮ   ਪ   ਮ   ਮ
 ਪਕੜ—ਸ, ਰ ਪ, ਨੁਪ, ਗੁ - ਗੁਮ, ਰਸਰ, ਸ।

ਕਾਨੜਾ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਤੇ ਪੁਰਾਤਨ ਰਾਗ ਹੈ। ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਦੇ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਨਾਮ ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲਿਖੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ—ਕਰਣਾਟ, ਕਰਣਾਟੀ, ਕੰਨੜ, ਕਾਨੜੀ ਜਾਂ ਕੰਨੜ ਗੌਡ, ਕਰਣਾਟ ਗੌਡ ਆਦਿ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ੧੮ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਤੇ ਆਧੁਨਿਕ ਸੰਗੀਤ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ—ਦਰਬਾਰੀ, ਅਡਾਣਾ, ਸ਼ਹਾਨਾ, ਨਾਇਕੀ, ਹੁਸੈਨੀ, ਅਭੋਗੀ, ਕੌਂਸੀ, ਸੂਹਾ, ਸੁਘੜਈ, ਬਾਗੋਸ਼੍ਰੀ, ਕਾਫੀ, ਗਾਰਾ, ਟੰਕੀ, ਨਾਗਧਵਨੀ, ਕੋਲਾਹਲ, ਮੁੱਦ੍ਰਿਕਾ, ਮੰਗਲ, ਦੇਵਸਾਖ ਅਤੇ ਜੈਜਾਵੰਤੀ ਕਾਨੜਾ, ਖਮਾਜੀ ਕਾਨੜਾ, ਸੋਰਠੀ ਕਾਨੜਾ, ਸ਼ਯਾਮ ਕਾਨੜਾ ਆਦਿ। ਪਰ ਅਸੀਂ ਇਥੇ ਕਾਨੜਾ (ਨਾਇਕੀ ਕਾਨੜਾ) ਦਾ ਉਲੇਖ ਹੀ ਕਰਾਂਗੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਭਾਰਤੀ ਸੰਗੀਤਕਾਰ (ਗਾਇਕ) ਜਿਸ ਰਾਗ ਨੂੰ ਨਾਇਕੀ ਕਾਨੜਾ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਉਸੇ ਨੂੰ ਹੁਣ ਤੋਂ ਪੰਜਾਹ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜਾਬ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦੇ ਗਾਇਕ-ਵਾਦਿਕ (ਰਾਗੀ-ਰਬਾਬੀ) ਸਿਰਫ ਕਾਨੜਾ ਹੀ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਕੀਰਤਨੀਏਂ ਇਸੇ ਕਾਨੜਾ ਪ੍ਰਕਾਰ ਵਿਚ ਪੁਰਾਤਨ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਸ਼ਬਦ ਗੀਤਾਂ, ਪੜਤਾਲਾਂ, ਗਾਇਨ ਕਰਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਰ ਅਜ ਕਲ ਸੰਗੀਤ ਪ੍ਰਸਤਕਾਂ ਪੜ੍ਹਨ-ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਰਾਗੀ ਸਿੰਘ ਭੀ ਇਸ ਨੂੰ ਨਾਇਕੀ ਕਾਨੜਾ ਹੀ ਆਖਣ ਲਗ ਪਏ ਹਨ। ਸੋ, ਅਸੀਂ ਉਸੇ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਥੇ ਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਨਾਇਕੀ ਕਾਨੜਾ ਕਾਫੀ ਠਾਟ ਦਾ ਰਾਗ ਹੈ। ਜਾਤੀ ਵੱਕ੍ਰ-ਖਾਡਵ-ਖਾਡਵ, ਵਾਦੀ ਮੱਧਮ, ਸੰਵਾਦੀ ਖੜਜ ਹੈ। ਕਈ 'ਪੰਚਮ-ਖੜਜ' ਸੰਵਾਦ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਜਾ ਪਹਿਰ (ਲਗ-ਭਗ ੧੦ ਵਜੇ ਰਾਤੀਂ) ਹੈ।

ਇਸ ਰਾਗ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਾਨੜਾ ਅਤੇ ਸਾਰੰਗ ਦੇ ਮਿਸ਼ਰਣ ਤੋਂ ਹੋਈ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

ਮ   ਮ   ਮ   ਮ   ਪ

ਜਿਵੇਂ—“ਸ, ਰ ਗੁ—ਗੁ ਮ ਰ ਸ, ਜਾਂ ਸ, ਰ ਪ, ਗੁ—ਗੁ ਮ, ਰ ਸ” ਕਾਨੜਾ ਅੰਗ। ਮ, ਨੁ ਪ, ਨ ਸੰ,
 ਪ
 ਨੁਪ, ਸਾਰੰਗ ਅੰਗ। ਇਸ ਵਿਚ ਨਿਖਾਦ ਤੇ ਪੰਚਮ ਅਤੇ ਗੰਧਾਰ ਤੇ ਮੱਧਮ ਦਾ ਕਣ ਲਗਦਾ ਹੈ।

ਵੇਖੋ—ਆਰੋਹ-ਅਵਰੋਹ। ਨਾਲੇ ਗੰਧਾਰ ਅੰਦੋਲਿਤ ਤੇ ਵੱਕ ਕਰਕੇ ਲਾਈਦਾ ਹੈ। ਭਾਵ, ਆਰੋਹ ਕਰਨ

ਸਮੇਂ ਗੰਧਾਰ ਤੇ ਦੋ ਵਾਰ ਅੰਦੋਲਿਤ ਕਰਕੇ 'ਪ ਗੁ—ਗੁਮ, ਰ, ਸ' ਇੰਜ ਖੜਜ ਤੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਦਾ ਚਲਣ 'ਸ, ਰ ਗੁ—ਗੁ ਮ, ਰ, ਸ, ਜਾਂ ਸ, ਰ ਪ, ਗੁ—ਗੁਮ, ਰ, ਸ' ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਦੇ ਅੰਤਰੇ ਦਾ ਉਠਾਵ 'ਮ, ਮਪ ਨ, ਸੰ, ਜਾਂ ਨੁਪ, ਮ ਪ ਨ, ਸ—ਸ' ਇੰਜ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਤੀਵਰ ਨਿਖਾਦ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਸਿਰਫ ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਕੋਮਲ ਨਿਖਾਦ ਆਰੋਹ-ਅਵਰੋਹ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਉਂਜ ਅਨੁਵਾਦੀ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕੋਈ ਕੋਈ ਗਾਇਕ ਇਸ ਦੇ ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਕੋਮਲ ਜਾਂ ਤੀਵਰ ਧੋਵਤ ਭੀ ਲਗਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਦੇ ਸਮਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਿਕ ਰਾਗ ਹਨ—ਸੂਹਾ, ਸੁਘੜਈ, ਸ਼ਹਾਨਾ ਤੇ ਦੇਵਸਾਖ। ਪਰ ਨਾਇਕੀ ਕਾਨੜਾ ਦੇ ਆਰੋਹ ਵਿਚ 'ਰੇ ਪਾ' ਦੀ ਸੁਰ ਸੰਗਤੀ ਹੋਣ ਨਾਲ ਸੂਹਾ ਵੱਖ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਸੂਹਾ ਦੇ ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰਿਖਭ ਵਰਜ ਹੈ। ਸੁਘੜਈ ਤੇ ਸ਼ਹਾਨਾ ਵਿਚ ਧੋਵਤ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਨਾਇਕੀ ਵਿਚ ਧੋਵਤ ਵਰਜਿਤ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਵਸਾਖ ਵਿਚ 'ਗਾ ਪਾ' ਦੀ ਸੁਰ ਸੰਗਤੀ-ਮੱਧਮ ਗੋਣ ਤੇ ਪੰਚਮ ਮਹੱਤਵ-ਪੂਰਣ ਹੋਣ ਨਾਲ ਇਹ ਭੀ ਨਾਇਕੀ ਤੋਂ ਵੱਖ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਨਾਇਕੀ ਵਿਚ ਰਿਖਭ ਪਰਬਲ 'ਰੇ ਪਾ' ਸੁਰ ਸੰਗਤੀ ਅਤੇ ਮੱਧਮ ਵਾਦੀ ਸੁਰ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਾਗਾਂ ਦਾ ਪਾਰਸਪਰਿਕ ਭੇਦ ਹੇਠਾਂ ਵੇਖੋ :—

ਨਾਇਕੀ ਕਾਨੜਾ—^{ਮ ਮ ਮ}ਸ, ਰ ਪ, ਗੁ—ਗੁਮ, ਰ, ਸ।

ਸੂਹਾ—^{ਮ ਮ}ਨੁਸ, ਗੁ—ਮ ਪ, ਗੁ ਮ ਰ, ਸ।

ਸ਼ਹਾਨਾ—^ਮਨੁ ਸ, ਗੁ—^ਮਮ, ਨੁ ਧ ਨੁ ਪ, ਨੁ ਮ ਪ, ਗੁ—ਮ ਰ ਸ।

ਸੁਘੜਈ—^ਮਧ, ਪ ਮ ਰ, ਸ, ਨੁ ਸ ਰ ਗੁ—ਮ ਰ ਸ।

ਦੇਵਸਾਖ—^{ਮ ਮ ਮ}ਨੁ ਸ ਗੁ ਗੁ ਪ, ਗੁ—ਮ ਰ, ਸ।

ਇਹ ਇਕ ਗੰਭੀਰ ਪਰਕ੍ਰਿਤੀ ਦਾ ਰਾਗ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਮੱਧ ਤੇ ਤਾਰ ਸਪਤਕ ਵਿਚ ਹੀ ਗਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਰਾਗ ਵਿਚ ਧੁਰਪਦ-ਧਮਾਰ ਖਯਾਲ ਆਦਿ ਅਕਸਰ ਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕੁਝ ਸੰਗੀਤ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦਾ ਵੀਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਰਾਗ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ੧੩ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਅਲਾਉੱਦੀਨ ਖਿਲਜੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰੀ ਨਾਇਕ ਗੋਪਾਲ ਨੇ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਸੁਰ-ਵਿਸਥਾਰ (ਆਲਾਪ)

੧. ਸ — ਨਸ, ਸਰਨਸ — ਨੁਪ, ਮਪਸ — ਸਰ ਗੁ ਗੁਮ, ਰਸ — ਨਸਰ, ਰਸ ।
੨. ਸਰ, ਨਸ — ਰਪ ਗੁ ਗੁਮ, ਰਸਰ, ਨਸ — ਨੁਪ, ਮਪਸ — ਸਰ — ਗੁ ਗੁਮ, ਮਰ, ਰਸ — ਰਨੁਸਗੁ ਗੁ
ਮਰ, ਸਰਨੁਸਰ, ਰਪ, ਗੁ ਗੁਮ, ਤ, ਸ — ।
੩. ਸਰਨੁਸਰ ਗੁ ਗੁਮ, ਮਰ, ਨ, ਸਰਪ, ਨੁਪ ਗੁ ਗੁਮ, ਰਸਰ, ਸ — ਰਨੁਸਰਪ ਗੁ ਗੁਮ, ਨੁਪ ਗੁ ਗੁਮ,
ਰਸ — ਮ, ਮਪ ਨੁਪ, ਨੁਮਪ ਗੁ ਗੁਮ, ਮਰ, ਰਸ — ਰਪ, ਨੁ ਨੁਪ, ਮਪ, ਗੁ ਗੁ ਮਪ, ਗੁਮਰਸ —
ਨਸਰ, ਰਪ, ਨੁਮਪਸ — ਨੁਪਮਪ ਗੁ ਗੁਮ, ਰਸਨੁਰ — ਰਸ — ।
੪. ਨੁਸਰ, ਰਪ, ਨੁ ਨੁਪ ਨੁਮਪ ਗੁ — ਗੁਮ, ਰਪ, ਪ ਗੁ ਗੁਮ, ਨੁਪ ਨ, ਸ — ਨੁ ਨੁਪ, ਮਪ ਗੁ — ਗੁਮ,
ਮਰ, ਰਸ — ਨੁਸਰ ਗੁ ਗੁਮ, ਮਪ ਨੁਪ, ਮਪਸ — ਨੁਪ ਮਮਪ ਗੁ ਗੁਮਰ, ਰਸ ਮਪਨੁਮਪਸ — ਨਸ —
ਨੁਪਮਪਨ, ਸ — ਨਸਰ, ਨ, ਸ — ਨੁਪ, ਨੁ ਨੁਪ ਮਪ ਗੁ — ਗੁਮ, ਮਰ, ਰਸ — ਮਪਨੁਮਪਸ — ਸਰ
ਮ ਮ ਸ ਪ ਮ ਮ ਸ
ਗੁ — ਗੁਮਰ, ਰਸ, ਨੁਪ ਮਪ ਗੁ — ਗੁਮਰ, ਰਸ — ।
੫. ਮਪਨੁਮਪਨ, ਸ ਨਸਰ, ਸਰ ਗੁ ਗੁਮ, ਰਸਨਸਰ, ਸਰ ਨਸ ਪਨੁਮਪ ਗੁ ਗੁਮ, ਮਪਸ — ਸਰ ਰਪ
ਗੁ — ਗੁਮ, ਮਰ, ਰਸ ਨੁਪ, ਮਪਸ, ਨੁਪ ਮਪ ਗੁ — ਗੁਮ, ਰ — ਰਸ — ਨਸਰਸ — ਨਸਰਮਰਸ —
ਰਪਗੁਮਰਸ, ਨਸਰਪਗੁਮ ਨੁਨੁਪਮਪ ਗੁਮਰਸ — ਰਪਗੁਮਪਨੁਸ — ਨੁਨੁਪ ਗੁਮਰਸ — ਸਮਰਪ ਮਨੁ ਪਸ
ਨੁਨੁ ਮਪ ਗੁਮਰਸ, ਮਪਨਸ ਰਸ ਨੁਸ ਨੁਨੁਪਮਗੁਮਰਸ, ਮਪ ਨਸ, ਸਰ ਰਪ — ਗੁਮਰਸ ਨੁਪਮਪ
ਗੁਮਰਸ — ।

ਕਾਨੜਾ ਰਾਗ ਦੀਆਂ ਤਾਨਾਂ (ਸ਼ਬਦ ਰੀਤ ਨੰ: ੨)

ਅਸਥਾਈ

	੦	੧	੨	੩	੪	੫	੬	੭	੮	੯
	ਨ	ਸ	ਰ	ਗ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ
੧.	ਭਿ	ਸ	ਰ	ਗ	ਭਿ	ਸ	ਰ	ਗ	ਭਿ	ਸ
੨.	.	.	.	.	ਸਰ	ਮਮ	ਰਸ,	ਰਪ	ਮਪ	ਨਸ
੩.	.	.	.	.	ਸਸ	ਮਮ	ਰਰ	ਪਪ	ਮਮ	ਨੁਨ
੪.	ਸਰ	ਨੁਸ	ਰਪ	ਮਪ	ਗੁਮ	ਰਸ,	ਮਪ	ਨੁਪ	ਗੁਮ	ਰਸ,
੫.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
੬.	ਨੁਨ	ਪਮ,	ਸਸ	ਨੁਨ	ਰਰ	ਸਸ	ਮਮ	ਰਰ	ਪਪ	ਗੁਮ
੭.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
੮.	ਗੁਮ,	ਰਰ	ਸਸ	ਨੁਪ	ਗੁਮ,	ਮਮ	ਰਸ	ਨੁਪ	ਗੁਮ,	ਰਪ
੯.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
੧੦.	ਸਸ	ਨੁਪ	ਮਪ	ਗੁਮ	ਰਰ	ਸਸ,	ਸਮ	ਰਪ	ਮਨੁ	ਪਸ
੧੧.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
੧੨.	ਰਸ	ਨੁਸ	ਰਪ	ਮਪ	ਗੁਮ	ਰਸ,	ਨੁਸ	ਰਪ	ਮਪ	ਨੁਨ
੧੩.	ਨੁਸ	ਨੁਪ	ਮਪ	ਗੁਮ	ਰਸ,	ਨੁਸ	ਰਪ	ਮਪ	ਨੁਸ	ਗੁਮ

ਅੰਤਰਾ

੧.	ਸ	ਭ	ਮਹਿ	੬	ਰ	੬	ਵ	ਰ	ਸਸ	ਨੁਪ	ਗੁਮ	ਰਸ,	ਨੁਸ	ਰਪ	ਮਪ	ਨਸ
੨.	.	.	.	.	ਸਰ	ਨਸ	ਪਨੁ	ਮਪ	ਗੁਮ	ਰਸ,	ਨੁਸ	ਰਸ	ਰਸ,	ਰਪ	ਮਪ	ਨਸ
੩.	ਮਪ	ਨਸ	ਗੁਮ	ਰਸ	ਨੁਪ	ਮਪ	ਗੁਮ	ਰਸ,	ਨੁਸ	ਮਮ	ਰਮ	ਪਪ	ਮਪ	ਨੁਨ	ਪਨੁ	ਸਸ
੪.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	ਸਰ	ਸਰ	ਨਨ	ਸਸ
੫.	ਪਨੁ	ਪਨੁ	ਮਮ	ਪਪ,	ਗੁਗੁ	ਮਮ	ਰਰ	ਸਸ,	ਨੁਸ	ਰਰ	ਸਰ	ਪਪ	ਮਪ	ਨੁਨ	ਪਨੁ	ਸਸ
੬.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	ਮਮ	ਰਸ,	ਰਰ	ਸਨੁ
੭.	ਸਸ	ਨੁਪ,	ਨੁਨ	ਪਮ,	ਪਪ	ਮਗੁ,	ਮਮ	ਰਸ,	ਨੁਸ	ਰਸ,	ਰਮ	ਪਮ,	ਮਪ	ਨੁਪ	ਨਸ	ਰਸ

੬.	ਗੁਮ ਪ, ਗੁ ਮਪ, ਗੁਮ	ਪਨੁ ਸਪ ਗੁਮ ਰਸ,	ਪਨੁ ਸ, ਪ ਨੁਸ, ਪਨੁ ਨੁਸ ਰ, ਨੁ ਸਰ ਨੁਸ	ਸਰੰ ਨੁਸੰ ਨੁਪ ਮਪ ਰਪ ਮਪ ਪਨੁ ਪਸੰ
੭.	ਨਸੰ ਰਰੰ ਸਰੰ ਨਸੰ, ਰਰ ਸਰ, ਮਮ ਰਮ,	ਪਨੁ ਸਸੰ ਨੁਸੰ ਪਨੁ, ਪਪ ਮਪ, ਨੁਨੁ ਪਨੁ	ਮਪ ਨੁਨੁ ਪਨੁ ਮਪ, ਸਰੰ ਸ, ਪਨੁ ਸਰੰ	ਗੁਮ ਪਪ ਗੁਮ ਰਸ ਸੰ, ਪਨੁ ਸਰੰ ਸੰ
੮.	ਨੁਨੁ ਪ, ਨੁ ਨੁਪ ਨੁਨੁ ਮਮ ਰ, ਮ ਸਰੰ ਮਮ ਸਰੰ ਸਸੰ, ਨੁਸੰ ਨੁਨੁ,	ਪਮ ਗੁਮ ਰਸ ਨੁਸ, ਰਰੰ ਸਸੰ ਨੁਨੁ ਪਪ ਪਨੁ ਪਪ, ਮਪ ਮਮ,	ਰਰੰ ਸ, ਰ ਰਸੰ, ਰਰੰ ਗੁਮ ਰਸ, ਨੁਸ ਰਸ, ਗੁਮ ਰਰ, ਸਰ ਸਸ,	ਸਨੁ ਪਮ ਗੁਮ ਰਸ ਮਪ ਨੁਪ ਨਸੰ ਰਸੰ ਸਮ ਰਪ ਮਨੁ ਪਸੰ

੧. ਰਾਗ ਕਾਨੜਾ (ਨਾਇਕੀ ਕਾਨੜਾ), ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਸਾਜਨਾ ਸੰਤ ਆਉ ਮੇਰੈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਆਨਦਾ ਗੁਨ ਗਾਇ ਮੰਗਲ ਕਸਮਲਾ ਮਿਟਿ ਜਾਹਿ ਪਰੇਰੈ ॥ ੧ ॥

ਸੰਤ ਚਰਨ ਧਰਉ ਮਾਥੈ ਚਾਂਦਨਾ ਗ੍ਰਿਹਿ ਹੋਇ ਅੰਧੈਰੈ ॥ ੨ ॥

ਸੰਤ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਕਮਲੁ ਬਿਗਸੈ ਗੋਬਿੰਦ ਭਜਉ ਪੇਖਿ ਨੇਰੈ ॥ ੩ ॥

ਪ੍ਰਭ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੇ ਸੰਤ ਪਾਏ ਵਾਰਿ ਵਾਰਿ ਨਾਨਕ ਉਹ ਬੇਰੈ ॥ ੪ ॥

(ਕਾਨੜਾ ਮ: ਪ, ਪੰਨਾ ੧੩੦੧)

ਅਸਥਾਈ

×		੨		੦		੩	
						ਰ	ਸ
						ਸਾ	ਨੁ
							ਸ
ਮ	—	ਮ	ਰ	—	ਸ	—	ਰ
ਗੁ	—	ਗੁ	ਮ	—	ਸ	—	ਨੁ
ਆ	ੜ	ਵਹੁ	ੜ	ਮੇ	ੜ	ਰੈ	ੜ
							ਸਾ
ਮ	—	ਮ	ਰ	—	ਸ	—	ਰ
ਗੁ	—	ਗੁ	ਮ	—	ਸ	—	ਨੁ
ਆ	ੜ	ਵਹੁ	ੜ	ਮੇ	ੜ	ਰੈ	ੜ
							ਸਾ
ਨੁ	ਪ	ਨੁ	—	ਸ	—	ਸ	ਸ
ਗਾ	ੜ	ਇ	ੜ	ਮੰ	ੜ	ਗ	ਲ
							ਸ
ਮਪ	ਸੰ	ਨੁ	ਪ	ਮਪ	ਨੁਪ	ਗੁ	ਮ
ਜਾ	ੜ	ਇ	ਪ	ਰੈ	ੜ	ਰੈ	ੜ
							ਸਾਜਨਾ...

ਅੰਤਰਾ

								ਪ				ਸੰ			
								ਮ				ਪ			
								ਤ				ਚ			
								ਦ				ਗੁ			
								ਨਾ				ਮ			
								ਗਿ				ਰ			
								ਹਿ				ਸ			
								ਰ				ਚ			
								ਦ				ਗੁ			
								ਨਾ				ਮ			
								ਗਿ				ਰ			
								ਹਿ				ਸ			
								ਰ				ਚ			
								ਦ				ਗੁ			
								ਨਾ				ਮ			
								ਗਿ				ਰ			
								ਹਿ				ਸ			
								ਰ				ਚ			
								ਦ				ਗੁ			
								ਨਾ				ਮ			
								ਗਿ				ਰ			
								ਹਿ				ਸ			
								ਰ				ਚ			
								ਦ				ਗੁ			
								ਨਾ				ਮ			
								ਗਿ				ਰ			
								ਹਿ				ਸ			
								ਰ				ਚ			
								ਦ				ਗੁ			
								ਨਾ				ਮ			
								ਗਿ				ਰ			
								ਹਿ				ਸ			
								ਰ				ਚ			
								ਦ				ਗੁ			
								ਨਾ				ਮ			
								ਗਿ				ਰ			
								ਹਿ				ਸ			
								ਰ				ਚ			
								ਦ				ਗੁ			
								ਨਾ				ਮ			
								ਗਿ				ਰ			
								ਹਿ				ਸ			
								ਰ				ਚ			
								ਦ				ਗੁ			
								ਨਾ				ਮ			
								ਗਿ				ਰ			
								ਹਿ				ਸ			
								ਰ				ਚ			
								ਦ				ਗੁ			
								ਨਾ				ਮ			
								ਗਿ				ਰ			
								ਹਿ				ਸ			
								ਰ				ਚ			
								ਦ				ਗੁ			
								ਨਾ				ਮ			
								ਗਿ				ਰ			
								ਹਿ				ਸ			
								ਰ				ਚ			
								ਦ				ਗੁ			
								ਨਾ				ਮ			
								ਗਿ				ਰ			
								ਹਿ				ਸ			
								ਰ				ਚ			
								ਦ				ਗੁ			
								ਨਾ				ਮ			
								ਗਿ				ਰ			
								ਹਿ				ਸ			
								ਰ				ਚ			
								ਦ				ਗੁ			
								ਨਾ				ਮ			
								ਗਿ				ਰ			
								ਹਿ				ਸ			
								ਰ				ਚ			
								ਦ				ਗੁ			
								ਨਾ				ਮ			
								ਗਿ				ਰ			
								ਹਿ				ਸ			
								ਰ				ਚ			
								ਦ				ਗੁ			
								ਨਾ				ਮ			
								ਗਿ				ਰ			
								ਹਿ				ਸ			
								ਰ				ਚ			
								ਦ				ਗੁ			
								ਨਾ				ਮ			
								ਗਿ				ਰ			
								ਹਿ				ਸ			
								ਰ				ਚ			
								ਦ				ਗੁ			
								ਨਾ				ਮ			
								ਗਿ				ਰ			
								ਹਿ				ਸ			
								ਰ				ਚ			
								ਦ				ਗੁ			
								ਨਾ				ਮ			
								ਗਿ				ਰ			
								ਹਿ				ਸ			
								ਰ				ਚ			
								ਦ				ਗੁ			
								ਨਾ				ਮ			
								ਗਿ				ਰ			
								ਹਿ				ਸ			
								ਰ				ਚ			
								ਦ				ਗੁ			
								ਨਾ				ਮ			
								ਗਿ				ਰ			
								ਹਿ				ਸ			
								ਰ				ਚ			
								ਦ				ਗੁ			
								ਨਾ				ਮ			
								ਗਿ				ਰ			
								ਹਿ				ਸ			
								ਰ				ਚ			
								ਦ				ਗੁ			
								ਨਾ				ਮ			
								ਗਿ				ਰ			
								ਹਿ				ਸ			
								ਰ				ਚ			
								ਦ				ਗੁ			
								ਨਾ				ਮ			
								ਗਿ				ਰ			
								ਹਿ				ਸ			
								ਰ				ਚ			
								ਦ				ਗੁ			
								ਨਾ				ਮ			
								ਗਿ				ਰ			
								ਹਿ				ਸ			
								ਰ				ਚ			
								ਦ				ਗੁ			
								ਨਾ				ਮ			
								ਗਿ				ਰ			
								ਹਿ				ਸ			
								ਰ				ਚ			
								ਦ				ਗੁ			
								ਨਾ				ਮ			
								ਗਿ				ਰ			
								ਹਿ				ਸ			
								ਰ				ਚ			
								ਦ				ਗੁ			
								ਨਾ				ਮ			
								ਗਿ				ਰ			
								ਹਿ				ਸ			
								ਰ				ਚ			
								ਦ				ਗੁ			
								ਨਾ				ਮ			
								ਗਿ				ਰ			
								ਹਿ				ਸ			
								ਰ				ਚ			
								ਦ				ਗੁ			
								ਨਾ				ਮ			
								ਗਿ				ਰ			
								ਹਿ				ਸ			
								ਰ				ਚ			
								ਦ				ਗੁ			
								ਨਾ				ਮ			
								ਗਿ				ਰ			
								ਹਿ				ਸ			
								ਰ				ਚ			
								ਦ				ਗੁ			
								ਨਾ				ਮ			
								ਗਿ				ਰ			
								ਹਿ				ਸ			
								ਰ				ਚ			
								ਦ				ਗੁ			
								ਨਾ				ਮ			
								ਗਿ				ਰ			
								ਹਿ				ਸ			
								ਰ				ਚ			
								ਦ				ਗੁ			
								ਨਾ				ਮ			
								ਗਿ				ਰ			
								ਹਿ				ਸ			
								ਰ				ਚ			
								ਦ				ਗੁ			
								ਨਾ				ਮ			
								ਗਿ				ਰ			
								ਹਿ				ਸ			
								ਰ				ਚ			
								ਦ				ਗੁ			
								ਨਾ				ਮ			
								ਗਿ				ਰ			
								ਹਿ				ਸ			
								ਰ				ਚ			
								ਦ				ਗੁ			
								ਨਾ				ਮ			
								ਗਿ				ਰ			
								ਹਿ				ਸ			
								ਰ				ਚ			
								ਦ				ਗੁ			
								ਨਾ				ਮ			
								ਗਿ				ਰ			
								ਹਿ				ਸ			
								ਰ				ਚ			
								ਦ				ਗੁ			
								ਨਾ				ਮ			
								ਗਿ				ਰ			
								ਹਿ				ਸ			
								ਰ				ਚ			
								ਦ				ਗੁ			
								ਨਾ				ਮ			
								ਗਿ				ਰ			
								ਹਿ				ਸ			
								ਰ				ਚ			
								ਦ				ਗੁ			
								ਨਾ				ਮ			
								ਗਿ				ਰ			
								ਹਿ				ਸ			
								ਰ				ਚ			
								ਦ				ਗੁ			
								ਨਾ				ਮ			
								ਗਿ				ਰ			
								ਹਿ				ਸ			
								ਰ				ਚ			
								ਦ				ਗੁ			
								ਨਾ				ਮ			
								ਗਿ				ਰ			
								ਹਿ				ਸ			
								ਰ				ਚ			
								ਦ				ਗੁ			
								ਨਾ				ਮ			
								ਗਿ				ਰ			
								ਹਿ				ਸ			
								ਰ				ਚ			
								ਦ				ਗੁ			
								ਨਾ				ਮ			
								ਗਿ				ਰ			
								ਹਿ				ਸ			
								ਰ				ਚ			
								ਦ				ਗੁ			
								ਨਾ				ਮ			
								ਗਿ				ਰ			
								ਹਿ				ਸ			
								ਰ				ਚ			
								ਦ				ਗੁ			
								ਨਾ				ਮ			
								ਗਿ				ਰ			
								ਹਿ				ਸ			
								ਰ				ਚ			
								ਦ				ਗੁ			
								ਨਾ				ਮ			
								ਗਿ				ਰ			
								ਹਿ				ਸ			
								ਰ				ਚ			
								ਦ				ਗੁ			
								ਨਾ				ਮ			
								ਗਿ				ਰ			
								ਹਿ				ਸ			
								ਰ				ਚ			
								ਦ				ਗੁ			
								ਨਾ				ਮ			
								ਗਿ				ਰ			
								ਹਿ				ਸ			
								ਰ				ਚ			
								ਦ				ਗੁ			
								ਨਾ				ਮ			
								ਗਿ				ਰ			
								ਹਿ				ਸ			
								ਰ				ਚ			
								ਦ				ਗੁ			
								ਨਾ				ਮ			
								ਗਿ				ਰ			
								ਹਿ				ਸ			
								ਰ				ਚ			
								ਦ				ਗੁ			
								ਨਾ				ਮ			
								ਗਿ				ਰ			
								ਹਿ				ਸ			
								ਰ				ਚ			
								ਦ				ਗੁ			
								ਨਾ				ਮ			
								ਗਿ				ਰ			
								ਹਿ				ਸ			
								ਰ				ਚ			
								ਦ				ਗੁ			
								ਨਾ				ਮ			
								ਗਿ				ਰ			
								ਹਿ				ਸ			
								ਰ				ਚ			
								ਦ				ਗੁ			
								ਨਾ				ਮ			
								ਗਿ				ਰ			
								ਹਿ				ਸ			
								ਰ				ਚ			
								ਦ				ਗੁ			
								ਨਾ				ਮ			
								ਗਿ				ਰ			
								ਹਿ				ਸ			
								ਰ				ਚ			
								ਦ				ਗੁ			
								ਨਾ				ਮ			
								ਗਿ				ਰ			
								ਹਿ				ਸ			
								ਰ				ਚ			
								ਦ				ਗੁ			
								ਨਾ				ਮ			
								ਗਿ				ਰ			
								ਹਿ				ਸ			
								ਰ				ਚ			
								ਦ				ਗੁ			
								ਨਾ				ਮ			
								ਗਿ				ਰ			
								ਹਿ				ਸ			
								ਰ				ਚ			
								ਦ				ਗੁ			
								ਨਾ				ਮ			
								ਗਿ				ਰ			
								ਹਿ				ਸ			
								ਰ				ਚ			
								ਦ				ਗੁ			
								ਨਾ				ਮ			
								ਗਿ				ਰ			
								ਹਿ				ਸ			
								ਰ				ਚ			
								ਦ				ਗੁ			
								ਨਾ				ਮ			
								ਗਿ				ਰ			
								ਹਿ				ਸ			
								ਰ				ਚ			
								ਦ				ਗੁ			
								ਨਾ				ਮ			
								ਗਿ				ਰ			
								ਹਿ				ਸ			
								ਰ				ਚ			
								ਦ				ਗੁ			
								ਨਾ				ਮ			
								ਗਿ				ਰ			
								ਹਿ				ਸ			
								ਰ				ਚ			
								ਦ				ਗੁ			
								ਨਾ				ਮ			
								ਗਿ				ਰ			
								ਹਿ				ਸ			
								ਰ				ਚ			
								ਦ				ਗੁ			
								ਨਾ				ਮ			
								ਗਿ				ਰ			

—ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ। (ਸੁਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੨. ਰਾਗ ਕਾਨੜਾ (ਨਾਇਕੀ ਕਾਨੜਾ), ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਬਿਸਰਿ ਗਈ ਸਭ ਤਾਤਿ ਪਰਾਈ ॥

ਜਬ ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਮੋਹਿ ਪਾਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਨਾ ਕੋ ਬੈਰੀ ਨਹੀ ਬਿਗਾਨਾ ਸਗਲ ਸੰਗਿ ਹਮ ਕਉ ਬਨਿ ਆਈ ॥ ੧ ॥

ਜੇ ਪ੍ਰਭ ਕੀਨੋ ਸੇ ਭਲ ਮਾਨਿਓ ਏਹ ਸੁਮਤਿ ਸਾਧੂ ਤੇ ਪਾਈ ॥ ੨ ॥

ਸਭ ਮਹਿ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਪ੍ਰਭ ਏਕੈ ਪੇਖਿ ਪੇਖਿ ਨਾਨਕ ਬਿਗਸਾਈ ॥ ੩ ॥

(ਕਾਨੜਾ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੧੨੯੯)

ਅਸਥਾਈ

੦					੩					×					੨
ਨ	ਸ	ਪ	ਪ	ਮ	ਪ	ਗੁਰ	ਸਰ	ਮ	—	ਮ	ਮ	ਰ	—	ਸ	—
ਸ	ਸ	ਰ	ਗ	ਈ	—	ਸ	ਭ	ਗੁ	—	ਤ	ਪ	ਰਾ	—	ਈ	—
ਬਿ	ਸ	ਰ	ਗ	ਈ	—	ਸ	ਭ	ਤਾ	—	ਤ	ਪ	ਰਾ	—	ਈ	—
ਨ	ਸ	ਮ	—	ਪ	—	ਪ	ਪ	ਮ	ਪ	ਸ	ਸ	ਰ	ਸ	ਨਪ	ਮਪ
ਸ	ਸ	ਰ	—	ਸਾ	—	ਧ	ਸੰ	ਗ	ਤ	ਮੋ	ਹਿ	ਪਾ	—	ਈ	—
ਜ	ਬ	ਤੇ	—	ਸਾ	—	ਧ	ਸੰ	ਗ	ਤ	ਮੋ	ਹਿ	ਪਾ	—	ਈ	—

ਅੰਤਰਾ

ਪ	—	ਮ	—	ਨ	—	ਸ	ਨ	ਸ	ਸ	—	ਸ	ਨ	ਰ	ਸ	—
ਮ	—	ਕੋ	—	ਪ	—	ਰੀ	—	ਨ	ਰੀ	—	ਬਿ	ਗਾ	—	ਨਾ	—
ਨਾ	—	—	—	ਬੈ	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

ਸੰ	ਸੰ	ਮੰ	ਮੰ	ਰੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਨ	—	ਨੁ	ਪ	ਮਪ	ਨੁਪ	ਗੁ	ਮ
ਨ	ਸ	ਗੁ	ਸੰ	ਰ	ਰ	ਸ	ਸ	ਸੰ	—	ਨੁ	ਪ	ਮਪ	ਨੁਪ	ਗੁ	ਮ
ਸ	ਗ	ਲ	ਸੰ	ਰ	ਗ	ਹ	ਮ	ਕਉ	ੜ	ਬ	ਨ	ਆੜ	ੜੜ	ਈ	ੜ

—ਸਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਦੋਵੇਂ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ ।

੩. ਰਾਗ ਕਾਨੜਾ (ਨਾਇਕੀ ਕਾਨੜਾ), ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਤੇਰੇ ਜਨੁ ਹਰਿ ਜਸੁ ਸੁਨਤ ਉਮਾਹਿਓ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਮਨਹਿ ਪ੍ਰਗਾਸੁ ਪੇਖਿ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਸੋਭਾ ਜਤ ਕਤ ਪੇਖਉ ਆਹਿਓ ॥ ੧ ॥

ਸਭ ਤੇ ਪਰੈ ਪਰੈ ਤੇ ਉਚਾ ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰ ਅਥਾਹਿਓ ॥ ੨ ॥

ਓਤਿ ਪੋਤਿ ਮਿਲਿਓ ਭਗਤਨ ਕਉ ਜਨ ਸਿਉ ਪਰਦਾ ਲਾਹਿਓ ॥ ੩ ॥

ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਗਾਵੈ ਗੁਣ ਨਾਨਕ ਸਹਜ ਸਮਾਧਿ ਸਮਾਹਿਓ ॥ ੪ ॥

(ਕਾਨੜਾ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੧੨੯੯)

ਅਸਥਾਈ

੩	੫	੫	ਮ	×	੨	੦									
ਪ	ਧ	ਪ	ਗੁ	ਮ	ਮ	ਮ	ਮ	ਪ	ਪ	ਗੁ	ਮ	ਰ	—	ਸ	—
ਨੁ	ਨੁ	ਜ	ਨ	ਹ	ਰਿ	ਜ	ਸ	ਸੁ	ਨ	ਤ	ਉ	ਮਾ	ੜ	ਹਿਓ	ੜ
ਤੇ	ਰੇ														
ਨੁ	ਸ	ਪ	ਪ	ਨ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਧ	—	ਪ	—
ਸ	ਸ	ਨੁ	ਪ	ਹ	ਰਿ	ਜ	ਸ	ਨ	ਸੰ	ਤ	ਉ	ਨੁ	—	ਪ	—
ਤੇ	ਰੇ	ਜ	ਨ					ਸੁ	ਨ			ਮਾ	ੜ	ਹਿਉ	ੜ

ਅੰਤਰਾ

੫	੫	ਨੁ	ਪ	ਨ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਧ	ਨੁ	ਨੁ	ਪ	—	ਰੰ	—	ਸੰ	—
ਮ	ਪ	ਨੁ	ਪ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਨੁ	ਨੁ	ਪ	—	ਰੰ	—	ਸੰ	—		
ਮ	ਨਹਿ	ੜ	ਪ੍ਰ	ਗਾ	ਸ	ਪੇ	ਖ	ਜ	ਨ	ਕੀ	ੜ	ਸੇ	ੜ	ਭਾ	ੜ		
ਮੰ																	
ਗੁੰ	ਮੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਨਸੰ	ਰਸੰ	ਨੁ	ਪ	ਨ	—	ਨੁ	ਪ	ਮ	ਗੁ	ਮ	ਰ	ਸ	
ਜ	ਤ	ਕ	ਤ	ਪੇੜ	ੜੜ	ਖਉ	ੜ	ਆ	ੜ	ੜ	ੜ	ਹਿਓ	ੜ	ੜ	ੜ		

—ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ । (ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੪. ਰਾਗ ਕਾਨੜਾ (ਨਾਇਕੀ ਕਾਨੜਾ), ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਨਿਧਿ ਹਰਿ ਕੋ ਨਾਮ ॥ ਸੰਗਿ ਸਹਾਈ ਜੀਅ ਕੇ ਕਾਮ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥

ਸੰਤ ਰੇਨੁ ਨਿਤਿ ਮਜਨੁ ਕਰੈ ॥ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੇ ਕਿਲਬਿਖ ਹਰੈ ॥੧॥

ਸੰਤ ਜਨਾ ਕੀ ਉਚੀ ਬਾਨੀ ॥ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਤਰੇ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਾਨੀ ॥੨॥

(ਕਾਨੜਾ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੧੩੦੦)

ਅਸਥਾਈ

੦	ਸ				ੜ				X				੨			
—	ਰ	ਨ	ਸ		ਰ	ਰ	ਸ	ਰ	ਮ	ਗੁ	ਕੁ	ਮ	ਰ	—	ਸ	—
5	ਸਾ	ਧ	ਸੰ		ਗ	ਤ	ਨਿ	ਧਿ	ਹ	ਰਿ	ਕੋ	5	ਨਾ	5	ਮ	5
—	ਮ	ਮ	ਮ		ਪ	—	ਪ	—	ਪ	ਮ	ਪ	ਮ	ਗੁ	—	ਮ	—
5	ਸੰ	ਗ	ਸ		ਹਾ	5	ਈ	5	ਜੀ	ਅ	ਨੁ	ਪ	ਕੈ	5	ਮ	5

ਅੰਤਰਾ

	ਪ	—	ਮ		ਨੁ	ਪ	ਸੰ	ਨ	ਸੰ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	—	—
	ਸੰ	5	ਤ		ਰੇ	ਨ	ਨਿ	ਤ	ਮ	5	ਜ	ਨ	ਕ	ਰੈ	5	5
—	ਸੰ	ਨ	ਸੰ		ਰੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਰੰ	ਮੰ	ਗੁ	ਗੁ	ਮੰ	ਰੰ	ਰੰ	ਸੰ	—
5	ਜਨ	ਮ	ਜ		ਨ	ਮ	ਕੋ	5	ਕਿ	ਲ	ਬਿ	ਖ	ਹ	ਰੈ	5	5
—	ਨ	ਸੰ	ਸੰ		ਨੁ	ਪ	ਮ	ਪ	ਮ	—	ਮ	—	ਰ	—	ਸ	—
5	ਸੰ	ਤ	ਜ		ਨਾ	5	ਕੀ	5	ਉ	5	ਚੀ	5	ਬਾ	5	ਨੀ	5
—	ਮੰ	ਮ	ਮ		ਪ	ਪ	ਪ	ਪ	ਪ	ਮ	ਨੁ	ਪ	ਗੁ	—	ਮ	—
5	ਸਿਮ	ਰ	ਸਿ		ਮ	ਰ	ਤ	ਰੈ	ਨਾ	5	ਨ	ਕ	ਪ੍ਰਾ	5	ਨੀ	5

ਨੋਟ—ਇਸ ਟਿਯੂਨ ਤੇ ਹੋਰ ਵੀ ਸ਼ਬਦ ਗਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ।

੫. ਰਾਗ ਕਾਨੜਾ (ਨਾਇਕੀ ਕਾਨੜਾ), ਸੂਲਫਾਕ (ਦਰੁੱਤ ਲੜ)

ਆਨਦ ਰੰਗ ਬਿਨੋਦ ਹਮਾਰੈ ॥

ਨਾਮੋ ਗਾਵਨੁ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵਨੁ ਨਾਮੁ ਹਮਾਰੈ ਪ੍ਰਾਨ ਅਧਾਰੈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਨਾਮੋ ਗਿਆਨੁ ਨਾਮੁ ਇਸ਼ਨਾਨਾ ਹਰਿਨਾਮੁ ਹਮਾਰੈ ਕਾਰਜ ਸਵਾਰੈ ॥

ਹਰਿਨਾਮੋ ਸੰਤਾ ਨਾਮੁ ਬਡਾਈ ਭਉਜਲੁ ਬਿਖਮੁ ਨਾਮੁ ਹਰਿ ਤਾਰੈ ॥੧॥

ਅਗਮ ਪਦਾਰਥ ਲਾਲ ਅਮੋਲਾ ਭਇਓ ਪਰਾਪਤਿ ਗੁਰ ਚਰਨਾਰੈ ॥

ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਭਏ ਕ੍ਰਿਪਾਲਾ ਮਗਨ ਭਏ ਹੀਅਰੈ ਦਰਸਾਰੈ ॥ ੨ ॥

(ਕਾਨੜਾ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੧੩੦੨)

ਅਸਥਾਈ

×		੦		੨		੩		੦	
ਸੰ	—	ਨੁ	ਪ	ਮ	ਪ	ਮ	—	ਸ	ਰ
ਆ	₪	ਨ	ਦ	ਰੈ	₪	ਗ	₪	₪	ਬਿ
ਮ	—	ਰ	ਸ	ਰ	—	ਸ	—	—	—
ਗੁ	₪	ਦ	ਹ	ਮਾ	₪	ਰੈ	₪	₪	₪
ਨੰ	₪								
ਰ	—	ਮ	ਮ	ਪ	—	—	ਪ	ਮ	ਪ
ਆ	₪	ਨ	ਦ	ਰੈ	₪	₪	ਗ	₪	ਬਿ
ਪ	—	ਰ	ਰ	ਨ	—	—	ਪ	ਮ	ਪ
ਨੰ	₪	ਦ	ਹ	ਸੰ	₪	₪	ਨੁ	₪	₪
				ਮਾ			ਰੈ		

ਅੰਤਰਾ

ਮ	—	ਪ	—	ਸੰ	—	ਸੰ	ਸੰ	—	—
ਨਾ	₪	ਮੰ	₪	ਨ	₪	ਵ	ਨ	₪	₪
				ਗਾ					
ਨ	—	ਰੰ	ਰੰ	ਸੰ	—	ਪ	—	—	—
ਨਾ	₪	ਮ.	ਧਿ	ਨ	₪	ਨੁ	ਨੁ	ਪ	₪
				ਆ		ਵ	ਨ	₪	
ਮੰ	—	ਮੰ	ਮੰ	ਰੰ	—	ਸੰ	—	—	—
ਗੁੰ	₪	ਗੁੰ	ਹ	ਮਾ	₪	ਰੈ	₪	₪	₪
ਨਾ		ਮ							

ਨ	—	ਸ	ਰ	ਸ	—	ਪ	ਮ	ਪ
ਸ	—	ਨ	ਅ	ਨ	—	ਨ	ਸ	ਪ
ਪ੍ਰ	—	ਨ	ਅ	ਧਾ	—	ਨ	ਸ	ਪ

—ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ ।

੬. ਰਾਗ ਕਾਨੜਾ (ਨਾਇਕੀ ਕਾਨੜਾ), ਇਕਤਾਲਾ (ਦਰੁੱਤ ਲਯ)

ਜਾ ਕਉ ਮੁਨਿ ਧ੍ਰਾਨੁ ਧਰੈ ਫਿਰਤ ਸਕਲ ਜੁਗ
 ਕਬਹੂਕ ਕਉ ਪਾਵੈ ਆਤਮ ਪ੍ਰਗਾਸ ਕਉ ॥
 ਬੇਦ ਬਾਣੀ ਸਹਿਤ ਬਿਰੰਚਿ ਜਸੁ ਗਾਵੈ ਜਾ ਕੋ
 ਸਿਵ ਮੁਨਿ ਗਹਿ ਨ ਤਜਾਤ ਕਬਿਲਾਸ ਕਉ ॥
 ਜਾ ਕੋ ਜੋਗੀ ਜਤੀ ਸਿਧ ਸਾਧਿਕ ਅਨੇਕ ਤਪ
 ਜਟਾਜੂਟ ਭੇਖ ਕੀਏ ਫਿਰਤ ਉਦਾਸ ਕਉ ॥
 ਸੁ ਤਿਨਿ ਸਤਿਗੁਰਿ ਸੁਖ ਭਾਇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਧਾਰੀ ਜੀਅ
 ਨਾਮ ਕੀ ਬਡਾਈ ਦਈ ਗੁਰ ਰਾਮਦਾਸ ਕਉ ॥ ੫ ॥

(ਸਵਈਏ ਮਹਲੇ ਚਉਥੇ ਕੇ, ਪੰਨਾ ੧੪੦੪)

ਅਸਥਾਈ

×	—	੦	੨	੦	੩	੪
ਪ	—	ਪ	ਮ	ਸ	ਸ	ਨ
ਨਾ	—	ਮ	ਕੀ	ਡਾ	ਈ	ਦ
ਮ	—	ਮ	—	ਰ	ਸ	—
ਗੁ	ਗੁ	ਰਾ	ਮ	ਦਾ	ਕਉ	—
ਗੁ	ਰੂ	ਸ	ਮ	ਸ	—	—
ਸ	ਨੁ	ਸ	ਮ	ਪ	ਪ	ਮ
ਨਾ	—	ਮ	ਕੀ	ਡਾ	ਈ	ਦ
ਪ	ਰੰ	—	ਸ	ਨ	ਸ	ਪ
ਗੁ	ਰੂ	—	ਰਾ	ਦਾ	ਸ	—

ਅੰਤਰਾ

ਪ	—	ਮ	ਪ	ਨ	—	ਸ	—	ਨ	ਸ	—
ਮ	—	ਕਉ	ਮੁ	ਨਿ	—	ਧਾ	—	ਨ	ਧ	—
ਜਾ	—	ਕਉ	ਮੁ	ਨਿ	—	ਧਾ	—	ਨ	ਧ	—
ਨ	ਸ	ਨ	ਸ	ਰ	ਰ	ਸ	—	ਨ	ਪ	—
ਫਿ	ਰ	—	ਤ	—	ਸ	ਕ	—	ਜੁ	ਗ	—

ਮ	ਮ	—	ਮ	—	ਮ	ਪ	ਪ	—	ਨੁ	ਮ	ਪ
ਕ	ਬ	ੜ	ਹੂ	ੜ	ਕ	ਕੋ	ਉ	ੜ	ਪਾ	ੜ	ਵੈ
ਪ	ਰੰ	—	ਸੰ	—	ਰੰ	ਨ	ਸੰ	ਸੰ	ਨੁ	ਪ	—
ਆ	ਤ	ੜ	ਮ	ੜ	ਪ੍ਰ	ਗਾ	ੜ	ਸ	ਕਉ	ੜ	ੜ

— ਸਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਤੇ ਅਖੀਰਲੀ ਤੁਕ ਭੀ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ ।

੭. ਰਾਗ ਕਾਨੜਾ (ਨਾਇਕੀ ਕਾਨੜਾ), ਝਪਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਸੁਪਨ ਚਰਿਤ੍ਰ ਚਿਤ੍ਰ ਬਾਨਕ ਬਨੇ ਬਚਿਤ੍ਰ ਪਾਵਨ ਪਵਿਤ੍ਰ ਮਿਤ੍ਰ ਆਜ ਮੋਰੇ ਆਏ ਹੈਂ ॥
 ਪਰਮ ਦਯਾਲ ਲਾਲ ਲੋਚਨ ਬਿਸਾਲ, ਮੁਖ ਬਚਨ ਰਸਾਲ ਮਧੁ, ਮਧੁਰ ਪੀਆਏ ਹੈਂ ॥
 ਸੋਭਤ ਸੇਜਾਸਨ ਬਿਲਾਸਨ ਦੇ ਅੰਕਮਾਲ, ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਬਿਸਮ ਹੈਂ ਸਹਿਜ ਸਮਾਏ ਹੈਂ ॥
 ਚਾਤ੍ਰਕ ਸਬਦ ਸੁਨ ਅਖੀਆ ਉਘਰ ਗਈ, ਭਈ ਜਲ ਮੀਨ ਗਤਿ ਬਿਰਹ ਜਗਾਏ ਹੈਂ ॥੨੦॥
 (ਕਬਿੱਤ ਸਵੱਈਏ, ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ)

ਅਸਥਾਈ

×		੨		੦		੩			
ਸ	ਸ	ਰ	—	ਪ	ਮ	ਰ	—	ਸ	
ਸੁ	ਪ	ਨ	ੜ	ਚ	ਗੁ	ਤ੍ਰ	ਚਿ	ੜ	ੜ
ਰ	ਸ	ਨੁ	—	ਪ	ਨ	ਨ	ਸ	—	ਸ
ਬਾ	ਨ	ਕ	ੜ	ਬ	ਨੇ	ਬ	ਚਿ	ੜ	ਤ੍ਰ
ਸ	ਸ	ਮ	—	ਮ	ਪ	ਪ	ਮ	ਨੁ	ਪ
ਪਾ	ਵ	ਨ	ੜ	ਪ	ਵਿ	ਤ੍ਰ	ਮਿ	ੜ	ਤ੍ਰ
		ਪ			ਮ				
ਸੰ	ਸੰ	ਨੁ	ਪ	ਪ	ਗੁ	ਗੁ	ਮ	—	—
ਆ	ਜ	ਮੋ	ੜ	ਰੇ	ਆ	ਏ	ਹੈ	ੜ	ੜ

ਅੰਤਰਾ

ਮ	ਮ	ਪ	—	ਪ	ਸੰ				
ਪ	ਰ	ਨੁ	ੜ	ਦ	ਨ	ਨ	ਸੰ	—	ਸੰ
		ਮ			ਯਾ	ਲ	ਲਾ	ੜ	ਲ
ਨ					ਮੰ				
ਸੰ	ਸੰ	ਰੰ	—	ਰੰ	ਗੁੰ	ਮੰ	ਰੰ	—	ਸੰ
ਲੋ	ਚ	ਨ	ੜ	ਬਿ	ਸਾ	ਲ	ਮੁ	ੜ	ਖ

ਪ	ਮ	ਪ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਪ	—	ਪ
ਬ	ਚ	ਨ	ਨ	ਰ	ਨ	ਲ	ਸ	ਧੁ
ਸੰ	ਸੰ	ਪ	ਪ	ਪ	ਮ	ਗੁ	ਮ	—
ਮ	ਧੁ	ਨੁ	ਰ	ਪੀ	ਗੁ	ਏ	ਹੈ	ਸ

ਜੁਪਨ -

ਸੰਚਾਰੀ

ਸ	ਸ	ਮ	—	ਮ	ਪ	ਪ	—	ਪ
ਸੋ	ਭ	ਤ	ਸ	ਸੋ	ਜਾ	ਸ	ਨ	ਬਿ
ਮ	ਮ	ਨੁ	—	ਨੁ	ਮ	ਮ	ਪ	ਪ
ਲਾ	ਸ	ਨ	ਸ	ਦੇ	ਅੰ	ਕ	ਮਾ	ਲ
ਮ	ਗੁ	ਮ	—	ਮ	ਰ	ਰ	ਸ	—
ਪ੍ਰ	ਮ	ਰ	ਸ	ਸ	ਬਿ	ਸਮ	ਹੈ	ਸ
ਨੁ	ਸ	ਰ	—	ਪ	ਮ	ਗੁ	ਮ	—
ਸ	ਹਿ	ਜ	ਸ	ਸ	ਮਾ	ਏ	ਹੈ	ਸ →

ਅਭੋਗ

← ਪ	ਪ	ਮ	ਨੁ	ਪ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	—	ਸੰ
ਚਾ	ਤ੍ਰਿ	ਕ	ਸ	ਸ	ਬ	ਦ	ਸੁ	ਸ	ਨ
ਸੰ	ਸੰ	ਰੰ	—	ਪੰ	ਮੰ	ਮੰ	ਰੰ	—	ਸੰ
ਅ	ਖੀ	ਆ	ਸ	ਉ	ਗੁ	ਰ	ਗ	ਸ	ਈ
ਪ	ਪ	ਸੰ	ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਪ	—	ਪ
ਭ	ਈ	ਜ	ਸ	ਲ	ਮੀ	ਨ	ਗ	ਸ	ਤ
ਸੰ	ਸੰ	ਪ	ਪ	ਪ	ਮ	ਗੁ	ਮ	—	—
ਬਿ	ਰ	ਹ	ਸ	ਜ	ਗਾ	ਏ	ਹੈ	ਸ	ਸ

(ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੮. ਰਾਗ ਕਾਨੜਾ (ਨਾਇਕੀ ਕਾਨੜਾ), ਚਾਰਤਾਲ (ਬਿਲੰਬਿਤ ਲਯ)

ਭਗਤ ਵਛਲ ਸੁਨਿ ਹੋਤ ਹੋਂ ਨਿਰਾਸ ਰਿਦੈ,
ਪਤਿਤ ਪਾਵਨ ਸੁਨਿ ਆਸਾ ਉਰਧਾਰਿ ਹੋਂ ॥
ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਸੁਨਿ ਕੰਪਤ ਹੋਂ ਅੰਤਰਗਤਿ,
ਦੀਨ ਕੈ ਦਯਾਲ ਸੁਨਿ ਭੈ ਭ੍ਰਮ ਟਾਰ ਹੋਂ ॥
ਜਲਧਰ ਸੰਗਮ ਕੈ ਅਫਲ ਸੇਬਲ ਦੂਮ,
ਚੰਦਨ ਸੁਗੰਧ ਸਨਬੰਧ ਮਲਗਾਰ ਹੋਂ ॥
ਅਪਨੀ ਕਰਨੀ ਕਰ ਨਰਕ ਹੂ ਨ ਪਾਵਹੁ ਠੋਰ,
ਤੁਮਰੇ ਬਿਰਦ ਕਰਿ ਆਸਰੇ ਸਮਾਰ ਹੋਂ ॥੫੦੩॥

(ਕਬਿੱਤ ਸਵੱਈਏ, ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ)

ਅਸਥਾਈ

×		੦	੨	੦	੩	੪	
					ਮ ਭ	ਪ ਨੁਪ ਗ	ਸ ਨ ਤ
ਸੰ ਰੰ ਛ	ਸੰ ਲ	— ੜ	ਰੰ ਸੁ	ਸੰ ੜ	ਧ ਨੁ ਹੋਂ	ਪ ੜ	ਪ ਨੁਪ ਨਿ
ਮ ਗੁ ਰਾ	ਮ ਗੁ ੜ	ਮ ਸ	ਰ ਰਿ	— ੜ	ਨੁ ਸ ਪ	— ੜ	ਪ ਨੁ ਪਾ
ਸ ਵ	ਸ ਨ	— ੜ	ਰ ਸੁ	— ੜ	ਨੁ ਸ ਆ	— ੜ	ਪ ਰ
ਮ ਗੁ ਧਾ	— ੜ	ਮ ੜ	ਮ ਰ	— ੜ	ਸ ੜ	— ੜ	ਭਗ...

ਅੰਤਰਾ

ਮ ਅੰ	ਮ ਤ	— ੜ	ਪ ਨੁ ਰ	ਪ ੜ	ਸੰ ਜਾ	ਸੰ ਮੀ	— ੜ	— ੜ	ਸੰ ਸੁ	— ੜ	ਸੰ ਨ
---------	--------	--------	--------------	--------	----------	----------	--------	--------	----------	--------	---------

ਪ	ਪ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਰੰ	ਮੰ	ਮੰ	ਮੰ	ਰੰ	—	ਸੰ
ਨੁਕੰ	ਪ	ਫ	ਨਤ	ਫ	ਹੋਂ	ਗੁੰ	ਗੁੰ	ਰ	ਗ	ਫ	ਤ
ਨ	ਸੰ	—	ਪ	ਪ	ਪ	ਮ	—	ਮ	ਰ	—	ਸ
ਸੰਦੀ	ਨ	ਫ	ਨੁਕੰ	ਫ	ਦ	ਗੁਯਾ	ਫ	ਲ	ਸੁ	ਫ	ਨ
ਪ	ਪ	ਸੰ	ਸੰ	ਰੰ	ਰੰ	ਸੰ	—	ਪ	ਪ	ਸੰ	ਸੰ
ਮਭੈ	ਫ	ਨਭੁ	ਮ	ਟਾ	ਰ	ਹੋਂ	ਫ	ਮਭ	ਨੁਪਗ	ਨਤ	ਵਛਲ

ਸੰਚਾਰੀ

ਸ	ਸ	—	ਮ	—	ਮ	ਪ	ਪ	—	ਪ	—	ਪ
ਜ	ਲ	ਫ	ਧ	ਫ	ਰ	ਸੰ	ਗ	ਫ	ਮ	ਫ	ਕੈ
ਮ	ਮ	—	ਪ	—	ਪ	ਨੁ	ਨੁ	ਮ	ਪ	—	ਪ
ਅ	ਫ	ਫ	ਲ	ਫ	ਸੇਂ	ਬ	ਲ	ਫ	ਦੁ	ਫ	ਮ
ਮ	ਮ	—	ਪ	—	ਪ	ਮ	—	ਮ	ਰ	—	ਸ
ਚੈ	ਦ	ਫ	ਨ	ਫ	ਨੁਪਸੁ	ਗੁੰ	ਫ	ਧ	ਸ	ਫ	ਨ
ਸ	ਸ	—	ਮ	—	ਪ	ਮ	—	ਮ	ਰ	—	ਸ
ਬੈ	ਧ	ਫ	ਰਮ	ਫ	ਲ	ਗਾ	ਫ	ਰ	ਹੋਂ	ਫ	ਫ

ਅਭੋਗ

ਮ	ਮ	—	ਪ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	—	—	ਸੰ	—	ਸੰ
ਅ	ਪ	ਫ	ਨੁਪਨੀ	ਫ	ਨਨਕਰ	ਨੀ	ਫ	ਫ	ਕ	ਫ	ਰ
ਪ	ਪ	ਪ	ਨ	ਸੰ	ਰੰ	ਮੰ	—	ਮੰ	ਰੰ	—	ਸੰ
ਨੁਨ	ਰ	ਕ	ਹੂ	ਫ	ਨਾ	ਗੁੰ	ਫ	ਵਉ	ਠੋਂ	ਫ	ਰ
ਨ	ਸੰ	—	ਪ	ਪ	ਪ	ਮ	ਮ	ਮ	ਰ	—	ਸ
ਸੰਤੁ	ਮ	ਫ	ਨੁਰੇ	ਫ	ਬਿ	ਗੁਰ	ਦ	ਫ	ਕ	ਫ	ਰ

ਪ	ਪ	ਸੰ	ਸੰ	ਰੰ	ਰੰ	ਸੰ	—	ਪ	ਪ	ਸੰ	
ਮ	ਪ	ਨ	ਸੰ	ਰੰ	ਰੰ	ਸੰ	—	ਮ	ਨੁਪ	ਨ	ਸ
ਆ	ਸ	ਰੋ	ਸੰ	ਮਾ	ਰ	ਰੋ	ਸ	ਭ	ਗ	ਤ	ਵਛਲ...

ਨੋਟ—ਧੁਰਪਦ ਗਾਉਣ ਸਮੇਂ ਠਾਅ, ਦੁਗੁਨ, ਤਿਗੁਨ ਆਦਿ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਤਿਹਾਈ ਲਾ ਕੇ ਮੁਕਾਅ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਸੰਚਾਰੀ-ਅਭੰਗ ਇਕੱਠਾ ਗਾਓ।

੯. ਰਾਗ ਕਾਨੜਾ (ਨਾਇਕੀ ਕਾਨੜਾ); ਪੜਤਾਲ, ਰੂਪਕ (ਮਧਜ ਲਯ)

ਤਿਖ ਬੂਝਿ ਗਈ ਗਈ ਮਿਲਿ ਸਾਧ ਜਨਾ ॥

ਪੰਚ ਭਾਗੇ ਚੋਰ ਸਹਜੇ ਸੁਖੈ ਨੋ ਹਰੇ

ਗੁਨ ਗਾਵਤੀ ਗਾਵਤੀ ਗਾਵਤੀ ਦਰਸ ਪਿਆਰਿ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਜੈਸੀ ਕਰੀ ਪ੍ਰਭ ਮੋ ਸਿਉ ਮੋ ਸਿਉ ਐਸੀ ਹਉ ਕੈਸੇ ਕਰਉ ॥

ਹੀਉ ਤੁਮਾਰੇ ਬਲਿ ਬਲੇ ਬਲਿ ਬਲੇ ਬਲਿ ਗਈ ॥੧॥

ਪਹਿਲੇ ਪੈ ਸੰਤ ਪਾਇ ਧਿਆਇ ਧਿਆਇ ਪ੍ਰੀਤਿ ਲਾਇ ॥

ਪ੍ਰਭ ਥਾਨੁ ਤੇਰੇ ਕੇਹਰੇ ਜਿਤੁ ਜੰਤਨ ਕਰਿ ਬੀਚਾਰੁ ॥

ਅਨਿਕ ਦਾਸ ਕੀਰਤਿ ਕਰਹਿ ਤੁਹਾਰੀ ॥

ਸੋਈ ਮਿਲਿਓ ਜੋ ਭਾਵਤੋ ਜਨ ਨਾਨਕ ਠਾਕੁਰ ਰਹਿਓ ਸਮਾਇ ॥

ਏਕ ਤੂਹੀ ਤੂਹੀ ਤੂਹੀ ॥੨॥

(ਕਾਨੜਾ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੧੩੦੫)

ਅਸਥਾਈ

⊕				੧	੨	⊕				੧	੨	ਮਧ ਤਿਖ
ਸੰ	ਸੰ	—ਸੰ	ਧ	ਪ	ਮਪ	ਨੁਪ	ਮਗੁ	—	ਮ	ਰ	—	ਸਰ
ਬੂ	ਝ	ਸਗ	ਈ	ਸ	ਸਸ	ਸਗ	ਈ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਮਿਲ
ਮ	ਮ	ਰਸ	ਰ	—	ਸ	ਸਸ	ਸੰ	ਸੰ	—ਸੰ	ਧ	ਪ	ਮਪ
ਗੁ	ਗੁ	ਸਜ	ਨਾ	ਸ	ਸ;	ਤਿਖ	ਬੂ	ਝ	ਸਗ	ਈ	ਸ	ਸਸ
ਸਾ	ਧ											ਸਗ
ਮਗੁ	—	ਮ	ਰ	—	—	ਸਰ	ਮ	ਮ	ਰਸ	ਰ	—	—
ਈ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਮਿਲ	ਗੁ	ਗੁ	ਸਜ	ਨਾ	ਸ	ਸ
ਨ	—	ਸ	ਮ	—	ਮ	—	ਪ	—	—ਮ	ਪ	—	—
ਸ	ਸ	ਚ	ਰ	ਸ	ਗੇ	ਸ	ਚੈ	ਸ	ਸਸ	ਰ	ਸ	ਸ
ਪੰ			ਭਾ									

ਮ	ਮ	—	ਪ	ਨੁ	ਪ	ਪ	ਮ	—	ਮ	ਰ	ਰ	ਸ	ਸ
ਸ	ਹ	ੜ	ਜੇ	ੜ	ੜ	ਸੁ	ਖੈ	ੜ	ਨੋਂ	ਹ	ਰੇ	ਗੁ	ਨ
ਮ	ਮ	ਮ	ਪ	—	ਸੰ	ਨ	ਸੰ	—	ਨ	ਸੰ	—	—	—
ਗਾ	ਵ	ਤੀ	ਨੁਪ	ੜ	ਵ	ਤੀ	ਗਾ	ੜ	ਵ	ਤੀ	ੜ	ੜ	ੜ
ਸੰ	ਰੰ	—	ਨ	—	ਧ	ਪ	ਮ	—	ਮ	ਰ	—	ਸ	ਮਪ
ਦ	ਰ	ੜ	ਸੰ	ੜ	ਨੁ	ਪਿ	ਗੁ	ੜ	ੜ	ਰ	ੜ	ੜ,	ਤਿਖ...

ਅੰਤਰਾ-ਇਕਤਾਲਾ (ਰੂਪਕ ਦੀ ਦੁਗੁਨ)

×	੦		੨		੦		੩		੪		
ਸ ਜੈ	ਸ ਸੀ	ਸ ਕ	ਰ ਰੀ	ਮ ਪ੍ਰ	ਮ ਭ	ਪ ਮੋ	ਪ ਸਿਉ	ਮ ਸ	ਨੁ ਮੋ	ਨੁ ਸਿਉ	ਪ ਸ
ਮ ਐ	ਮ ਸੀ	—	ਪ ਹਉ	ਸੰ ਨ ਸ	ਨ ਕੈ	ਸੰ ਸੇ	—	ਨ ਕ	ਸੰ ਰਉ	—	—
ਰੰ ਹੀ	ਰੰ ਉ	ਰੰ ਤੁ	ਰੰ ਮਾ	ਸੰ ਰੇ	ਰੰ ਸ	ਮੰ ਗੁੰ ਬ	ਗੁੰ ਲ	ਮੰ ਬ	ਰੰ ਲੇ	—	ਸੰ ਸ
ਸੰ ਬ	ਸੰ ਲ	ਸੰ ਬ	ਨੁ ਲੋ	ਪ ਸ	—	ਮ ਗੁੰ ਬ	ਗੁੰ ਲ	ਮ ਗ	ਰ ਈ	ਸ ਈ	—
											ੜ ਤਿਖ ਬੁ...

ਸੰਚਾਰੀ, ਰੂਪਕ (ਲਯ ਬਰਾਬਰ ਅਸਥਾਈ:)

ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	—	ਨੁ	ਸ	ਰ	ਰ	ਰ	ਰ	—	ਰ	—
ਪਹਿ	ਲੇ	ਪੈ	ਸੰ	ੜ	ਤ	ੜ	ਪਾ	ਇ	ਪਿ	ਆ	ੜ	ਇ	ੜ
ਸ	—	ਰ	ਰ	—	ਸ	ਰ	ਮ	—	ਮ	ਰ	—	ਸ	ਸ
ਰਿਆ	ੜ	ਇ	ਪ੍ਰੀ	ੜ	ਤ	ੜ	ਗੁ	ੜ	ੜ	ਇ	ੜ	ਪ੍ਰ	ਭ
ਮ	—	ਮ	ਮ	—	ਮ	—	ਪ	ਪ	—	ਪ	—	ਪ	ਪ
ਥਾ	ੜ	ਨ	ਭੇ	ੜ	ਰੋ	ੜ	ਕੈ	ਹ	ੜ	ਰੋ	ੜ	ਜਿ	ਤ
ਮ	ਮ	ਮ	ਪ	ਪ	ਨੁ	ਪ	ਮ	—	ਮ	ਰ	—	ਸ	—
ਜੰ	ਭ	ਨ	ਕ	ਰ	ੜ	ਬੀ	ਗੁ	ੜ	ੜ	ਰ	ੜ	ੜ	ੜ

ਅਭੋਗ, ਸੂਲਫਾਕ (ਰੂਪਕ ਦੀ ਦੁਗੁਨ)

×		੦	੨	੩	੦			
ਮ	ਮ	ਪ	ਪ	ਨ	ਨ	ਸ	—	—
ਅ	ਨਿਕ	ਦਾ	ਸ	ਕੀ	ਰ	ਤ	ੜ	ੜ
ਨ	ਸ	ਰ	ਰ	ਸੰਨ	ਸ	ਨੁ	ਪ	—
ਕ	ਰਹਿ	ੜ	ਤੁ	ਹਾੜ	ੜ	ਰੀ	ੜ	ੜ
ਮ	—	ਪ	—	ਸ	ਸ	ਨੁ	ਪ	—
ਸੋ	ੜ	ਈ	—	ਮਿ	ਲਿ	ਓ	ੜ	ੜ
ਮ	—	ਮ	—	ਰ	ਰ	ਸ	—	—
ਗੁ	ੜ	ੜ	ੜ	ਭਾ	ਵ	ਤੋ	ੜ	ੜ
ਜੋ	ੜ	ੜ	ੜ	ਭਾ	ਵ	ਤੋ	ੜ	ੜ

ਤਿੰਨਤਾਲ (ਸੂਲ ਦੀ ਬਰਾਬਰ ਲਯ ਵਿਚ)

×				੨				੦				੩				
ਪ	ਮ	ਮ	ਮ	ਪਨੁ	ਪ	ਸ	ਨ	ਸ	ਸ	—	ਸ	ਸ	—	ਸ	—	
ਮ	ਨਾ	ਨ	ਕ	ਠਾੜ	ੜ	ਕੁ	ਰ	ਰ	ਹਿਓ	ੜ	ਸ	ਮਾ	ੜ	ਇ	ੜ	
—	ਰ	—	ਰ	ਰ	—	ਪ	—	ਮ	—	ਮ	ਮ	ਰ	—	ਸ	—	
ੜ	ਏ	ੜ	ਕ	ਤੁ	ੜ	ਹੀ	ੜ	ਗੁ	ੜ	ਹੀ	ੜ	ਤੁ	ੜ	ਹੀ	ੜ	
—	ਸ	—	ਸ	ਨੁ	ਪ	ਮਪ	ਨੁਪ	ਮ	—	ਮ	ਮ	ਰ	ਰ	ਸ	ਸ	
ੜ	ਏ	ੜ	ਕ	ਤੁ	ੜ	ਹੀੜ	ੜੜ	ਗੁ	ੜ	ਹੀ	ੜ	ਤੁ	ਹੀ	ਤਿ	ਖ	

ਨੋਟ—ਪੜਤਾਲ ਗਾਉਣ ਸਮੇਂ ਅਸਥਾਈ ਦੀ ਲਯ ਕਾਯਮ—ਤੇ ਵਖੋ-ਵਖ ਤਾਲਾਂ ਉਸੇ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲਣ, ਇਹੋ ਹੀ ਪੜਤਾਲ ਗਾਉਣ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ। ਇਸ 'ਪੜਤਾਲ' ਵਿਚ ਸੂਲ ਤੇ ਤਿੰਨਤਾਲ (ਦੋ ਤਾਲ) ਹੋਰ ਪਾ ਕੇ ਵਾਧਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਅਤੀ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਪੁਰਾਤਨ ਪੜਤਾਲ ਹੈ। (ਕਰਤਾ)

੧੦. ਰਾਗ ਕਾਨੜਾ (ਨਾ: ਕਾ:), ਪੜਤਾਲ, ਚਾਰਤਾਲ (ਬਿਲੰਬਿਤ)

ਮਨ ਜਾਪਹੁ ਰਾਮ ਗੁਪਾਲ ॥ ਹਰਿ ਰਤਨ ਜਵੇਹਰ ਲਾਲ ॥
ਹਰਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਘੜ ਟਕਸਾਲ ॥ ਹਰਿ ਹੋ ਹੋ ਕਿਰਪਾਲ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
ਤੁਮਰੇ ਗੁਨ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰ ਏਕ ਜੀਹ ਕਿਆ ਕਥੈ ਬਿਚਾਰੀ
ਰਾਮ ਰਾਮ ਰਾਮ ਰਾਮ ਲਾਲ ॥
ਤੁਮਰੀ ਜੀ ਅਕਥ ਕਥਾ ਤੂ ਤੂ ਤੂ ਹੀ ਜਾਨਹਿ
ਹਉ ਹਰਿ ਜਪਿ ਭਈ ਨਿਹਾਲ ਨਿਹਾਲ ਨਿਹਾਲ ॥ ੧ ॥
ਹਮਰੇ ਹਰਿ ਪ੍ਰਾਨ ਸਥਾ ਸੁਆਮੀ ਹਰਿ ਮੀਤਾ,
ਮੇਰੇ ਮਨਿ ਤਨਿ ਜੀਹ ਹਰਿ ਹਰੇ ਹਰੇ ਰਾਮ ਨਾਮ ਧਨੁ ਮਾਲ ॥
ਜਾ ਕੋ ਭਾਗਿ ਤਿਨਿ ਲੀਓ ਰੀ ਸੁਹਾਗੁ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰੇ ਹਰੇ
ਗੁਨ ਗਾਵੈ ਗੁਰਮਤਿ, ਹਉ ਬਲਿ ਬਲੇ ਹਉ ਬਲ ਬਲੇ,
ਜਨ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਜਪਿ ਭਈ ਨਿਹਾਲ ਨਿਹਾਲ ਨਿਹਾਲ ॥ ੨ ॥

(ਕਾਨੜਾ ਮ: ੪, ਪੜਤਾਲ, ਪੰਨਾ ੧੨੯੬)

ਅਸਥਾਈ

×		੦		੨		੦		੩		੪	
										ਸ	ਰ
										ਸ	ਸ
ਮ	ਮ	ਮ	ਮਰ	—	ਸ	ਸ	ਰ	ਸ	ਸ	—	ਰ
ਗੁ	ਗੁ	ਸ	ਜਾਸ	ਸ	ਪਹੁ	ਰਾ	ਸ	ਨ	ਮ	ਸ	ਗੁ
ਨ	ਸ										
					ਪ	ਮ			ਮ		
ਪ	—	—	ਮ	ਪ	ਨੁਪ	ਗੁ	—	ਮ	ਰ	—ਰ	ਸਰ
ਪਾ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸਸ	ਲ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸਮ	ਸਸ
ਮ	ਮ	ਮ	ਮਰ	—	ਸ	ਸ	ਰ	ਸ	ਸ	—	ਰ
ਗੁ	ਗੁ	ਸ	ਜਾਸ	ਸ	ਪਹੁ	ਰਾ	ਸ	ਨ	ਮ	ਸ	ਗੁ
ਨ	ਸ										
					ਪ	ਮ					
ਪ	—	—	ਮ	ਪ	ਨੁਪ	ਗੁਮ	ਸਨ	ਸਰ	ਰ-	ਰਸ	ਰਪ
ਪਾ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸਸ	ਲਸ	ਮਨ	ਜਾਸ	ਪਹੁਸ	ਰਾਸ	ਮਗੁ

ਤਿੰਨਤਾਲ (ਚਾਰਤਾਲ ਦੀ ਦੁਗੁਨ:)

×	ਮ	ਗੁ	—	—	ਮ	ਮ	ਸ	ਨ	ਸ	ਰ	ਰ	—	ਰ	ਸ	ਰ	ਪ
ਪਾ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਲ	ਮ	ਨ	ਜਾ	ਸ	ਪਹੁ	ਸ	ਰਾ	ਸ	ਮ	ਗੁ	
ਮ	ਗੁ	—	—	ਮ	ਮ	ਸ	ਸ	ਰ	ਰ	ਮ	ਮ	ਪ	ਮ	ਨੁ	ਪ	
ਪਾ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਲ	ਹ	ਰਿ	ਰ	ਤ	ਨ	ਜ	ਵੇ	ਸ	ਹ	ਰ	
ਮ	ਗੁ	—	—	ਮ	ਮ	ਮ	ਮ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਰ	ਰ	ਮ	ਮ	
ਲਾ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਲ,	ਹ	ਰਿ	ਗੁ	ਰ	ਮੁ	ਖ	ਘ	ੜ	ਟ	ਕ	
ਪ	—	—	—	—	ਪ	ਪ	ਪ	ਮ	—	ਪ	—	ਸੰ	—	ਨੁ	ਪ	
ਸਾ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਲ	ਹ	ਰਿ	ਹੋ	ਸ	ਸ	ਸ	ਹੋ	ਸ	ਕਿ	ਰ	
ਮ	ਗੁ	—	—	ਮ	ਮ	ਸ	ਨ	ਸ	—	ਰ	—	—	ਰ	ਸ	ਰ	
ਪਾ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਲ,	ਮ	ਨ	ਜਾ	ਸ	ਪਹੁ	ਸ	ਸ	ਮ	ਸ	ਸ	

ਮ
ਗੁ
ਨ
ਸ ਜਾਪਹੁ —ਅਗੋਂ ਚਾਰਤਾਲ ਵਿਚ ਅਸਥਾਈ ਗਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਦ ਅੰਤਰਾ ਫੜੋ।

ਅੰਤਰਾ—ਇਕਤਾਲਾ (ਚਾਰਤਾਲ ਦੀ ਚੌਗੁਨ ਲਯ:)

×	ਨੁ	ਧ	(ਨੁ)	—	ਪ	ਪ	ਪ	ਮ	ਪ	ਮ	ਗੁ	ਮ
ਤੁ	ਮ	ਰ	ਰ	ਸ	ਗੁ	ਨ	ਅ	ਗ	ਮਅ	ਗੋ	ਚ	ਰ;
ਰ	—	ਰ	ਰ	ਰ	ਰ	ਰ	ਰ	ਰ	ਪ	ਮ	ਗੁ	ਮ
ਏ	ਸ	ਕ	ਜੀ	ਹ	ਕਿਆ	ਕ	ਥੈ	ਬੀ	ਚਾ	ਸ	ਰੀ	
ਰ	—	ਰ	ਰ	—	ਰ	ਰ	—	ਸ	ਰ	—	ਪ	
ਰਾ	ਸ	ਮ	ਰਾ	ਸ	ਮ	ਰਾ	ਸ	ਮ	ਰਾ	ਸ	ਮ	
ਮ	ਗੁ	—	—	—	ਮ	ਮ	ਰ	—	ਸ	—	—	
ਲਾ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਲ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ;	
ਮ	ਮ	ਨੁ	ਪ	ਨ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	—	
ਤੁ	ਮ	ਰੀ	ਸ	ਜੀ	ਸ	ਅ	ਕ	ਬ	ਕ	ਥਾ	ਸ	
ਸੰ	—	ਰੰ	—	ਸੰ	ਰੰ	ਮੰ	—	ਮੰ	ਰੰ	—	ਸੰ	
ਤੁ	ਸ	ਤੁ	ਸ	ਤੁ	ਹੀ	ਜਾ	ਸ	ਸ	ਨਹਿ	ਸ	ਹਉ	

ਨ	ਸੰ	ਸੰ	—	ਸੰ	—	ਰੰ	ਸੰ	—	ਨੁ	ਮ	ਪ
ਹ	ਰਿ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਨਿ
ਸੰ	—	—	ਨੁ	ਪ	ਪ	ਮ	—	—	ਪ	ਨੁ	ਪ
ਹਾ	ਭ	ਭ	ਲ	ਭ	ਨਿ	ਹਾ	ਭ	ਭ	ਲ	ਭ	ਨਿ
ਮ	ਮ	ਸ	ਨੁ	ਸ	—	ਰ	—	ਰ	ਸ	ਰ	ਪ
ਹਾ	ਲ	ਮ	ਨ	ਜਾ	ਭ	ਰਾ	ਭ	ਰਾ	ਭ	ਮ	ਗੁ

ਪਾਲ—ਅਗੋਂ ਤਿੰਨਤਾਲ ਦੀ ਅਸਥਾਈ ਅਤੇ ਮੁੜ ਚਾਰਤਾਲ ਦੀ ਅਸਥਾਈ ਗਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਦ ਮੁਕਾਅ ਕਰੋ।

ਅੰਤਰਾ ਨੰ: ੨—ਚਾਰਤਾਲ (ਬਿਲੰਬਿਤ ਭਾਵ ਸਥਾਈ ਦੀ ਬਰਾਬਰ)

×

ਮ	ਮ	ਪ	—	ਸੰ	ਨ	ਸੰ	—	ਸੰ	ਸੰ	—	ਸੰ
ਹ	ਮ	ਨੁਪ	ਭ	ਹ	ਰਿ	ਪ੍ਰਾ	ਭ	ਨ	ਸ	ਭ	ਖਾ
ਧ	ਪ	ਸੰ	ਸੰ	ਰੰ	ਰੰ	ਸੰ	—	ਪ	ਨੁ	—	ਪ
ਨੁ	ਭ	ਮੀ	ਭ	ਹ	ਰਿ	ਮੀ	ਭ	ਭ	ਤਾ	ਭ	ਭ,
ਸੁਆ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ
ਰੰ	—	ਰੰ	ਰੰ	—	ਰੰ	ਮੰ	—	ਮੰ	ਮੰ	—	ਸੰ
ਮੇ	ਭ	ਰੇ	ਮ	ਭ	ਨ	ਗੁੰ	ਭ	ਨ	ਜੀਹ	ਭ	ਭ
ਸੰ	ਧ	ਪ	ਪ	ਮ	ਪ	ਮ	ਮ	ਮ	ਰ	—	ਸ
ਹ	ਰਿ	ਭ	ਭ	ਰੇ	ਭ	ਗੁ	ਰੇ	ਭ	ਰਾ	ਭ	ਮ

ਤਿੰਨਤਾਲ (ਚਾਰਤਾਲ ਦੀ ਦੁਗੁਨ)

×

ਸ	ਰ	ਰ	ਰ	—	ਰ	ਸ	ਨੁ	ਸ	ਰ	ਰ	ਰ	—	ਸ	ਰ	ਪ
ਰਾ	ਭ	ਮ	ਨਾ	ਭ	ਮ	ਜੀ	ਭ	ਰਾ	ਭ	ਮ	ਨਾ	ਭ	ਮ	ਧ	ਨ
ਮ	ਗੁ	—	—	—	ਮ	ਸ	ਨੁ	ਸ	ਰ	ਰ	—	—	ਮ	ਰ	ਪ
ਮਾ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਲ	ਮ	ਨ	ਜਾ	ਭ	ਪਹੁ	ਭ	—	ਮ	ਰ	ਪ

ਅਗੋਂ ਸਥਾਈ ਤਿੰਨ: ਤੇ ਚਾਰ: ਵਿਚ

ਅੰਤਰਾ ਨੰ: ੩-ਸੁਲਫਾਕ (ਚਾਰਤਾਲ ਦੀ ਚੋਗੁਨ)

×

ਮ	—	ਪ	—	ਸੰ	—	ਸੰ	—	ਸੰ	ਸੰ
ਜਾ	ਫ	ਕੋ	ਫ	ਭਾ	ਫ	ਗ	ਫ	ਤਿ	ਨ
ਨ	ਸੰ	ਰੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਨ	ਸੰ	ਨੁ	ਪ	—
ਲੀ	ਓ	ਰੀ	ਸੁ	ਹਾ	ਫ	ਫ	ਗ	ਫ	ਫ,
ਸੰ	ਸੰ	ਨੁ	ਪ	ਮ	ਪ	ਮ	ਗੁ	—	ਮ
ਹ	ਰਿ	ਹ	ਰਿ	ਹ	ਰੇ	ਹ	ਚੇ	ਫ	ਫ
ਮ	ਮ	ਰ	ਸ	ਰ	ਰ	ਸ	ਸ	—	—
ਗੁ	ਨ	ਗਾ	ਵੇ	ਗੁ	ਰ	ਮ	ਤਿ	ਫ	ਫ

ਚੰਚਲ (ਚਾਰਤਾਲ ਦੀ ਦੁਗੁਨ)

×

ਪ	—	—	੨	ਪ	—	ਸੰ	—	੦	—	੩	—	—	—
ਮ	—	—	ਪ	ਨੁ	ਪ	ਨ	—	ਸੰ	—	ਨ	ਸੰ	—	—
ਹਉ	ਫ	ਫ	ਬ	ਫ	ਫ	ਲ	ਫ	ਬ	ਫ	ਫ	ਲੇ	ਫ	ਫ
ਨ	ਸੰ	ਨ	ਸੰ	ਰੰ	ਰੰ	—	—	ਸੰ	ਨ	ਸੰ	ਧ	—	ਪ
ਹਉ	ਫ	ਫ	ਬ	ਫ	ਲ	ਫ	ਫ	ਬ	ਫ	ਫ	ਲੇ	ਫ	ਫ
												ਜ	ਨ

ਤਾਲ-ਕਹਿਰਵਾ (ਚਾਰਤਾਲ ਦੀ ਚੋਗੁਨ)

×	—	ਰੰ	ਰੰ	×	—	ਰੰ	—	×	—	ਸੰ	ਸੰ	×	ਨੁ	ਪ	ਮ	ਪ
ਨਾ	ਫ	ਨ	ਕ	ਹ	ਫ	ਰਿ	ਫ	ਜ	ਫ	ਪ	ਭ	ਈ	ਫ	ਜ	ਨ	
ਰੰ	—	ਰੰ	ਰੰ	ਰੰ	—	ਰੰ	—	ਸੰ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਨੁ	ਪ	ਮ	ਪ	
ਨਾ	ਫ	ਨ	ਕ	ਹ	ਫ	ਰਿ	ਫ	ਜ	ਫ	ਪ	ਭ	ਈ	ਫ	ਹੇ	ਨਿ	
ਸੰ	—	—	—	—	ਨੁ	ਪ	ਪ	ਮ	—	—	—	—	ਪ	ਨੁ	ਪ	
ਹਾ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਲ	ਫ	ਨਿ	ਹਾ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਲ	ਫ	ਨਿ	
ਮ	ਗੁ	—	—	—	ਮ	ਸ	ਨ	ਸ	ਰ	ਰ	—	ਰ	ਸ	ਰ	ਪ	
ਹਾ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਲ,	ਮ	ਨ	ਜਾ	ਫ	ਪਹੁ	ਫ	ਰਾ	ਫ	ਮ	ਗੁ	

ਮ ਗੁ...

ਪਾ ... ਲ —ਅਗੋਂ ਤਿੰਨਤਾਲ ਵਿਚ ਅਸਥਾਈ ਮੁੜ ਚਾਰਤਾਲ ਤੇ ਮੁਕਾਮ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਨੋਟ—ਇਸ ਪੜਤਾਲ ਨੂੰ ਰਾਗੀ-ਰਬਾਬੀ ਆਮ ਗਾਉਂਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਸੰਗੀਤ ਵਿਦਵਾਨ ਪੰਡਿਤ ਨੱਥੂ ਰਾਮ ਜੀ (ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਵਾਲਿਆਂ) ਨੇ ਇਸੇ ਪੜਤਾਲ ਵਿਚ ਸੂਲ, ਚੰਚਲ, ਤਿੰਨਤਾਲ ਆਦਿ ਤਾਲਾਂ ਦਾ ਵਾਧਾ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਨਵੀਨ ਕਰਿਆ ਸੀ, ਉਸੇ ਦੀ ਇਥੇ ਨੁਟੇਬਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

੧੧. ਰਾਗ ਕਾਨੜਾ (ਕਾ: ਪੁ:), ਪੜਤਾਲ; ਮਹੇਸ਼ ਤਾਲ ੯ ਮਾਤ੍ਰੇ (ਬਿਲੰਬਿਤ)

ਕਰਤ ਕਰਤ ਚਰਚ ਚਰਚ ਚਰਚਰੀ ॥

ਜੋਗ ਧਿਆਨ ਭੇਖ ਗਿਆਨ, ਫਿਰਤ ਫਿਰਤ ਧਰਤ ਧਰਤ ਧਰਚਰੀ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥

ਅਹੰ ਅਹੰ ਅਹੈ ਅਵਰ, ਮੂੜ ਮੂੜ ਮੂੜ ਬਵਰਈ ॥

ਜਤਿ ਜਾਤ ਜਾਤ ਜਾਤ ਸਦਾ ਸਦਾ ਸਦਾ ਸਦਾ ਕਾਲ ਹਈ ॥ ੧ ॥

ਮਾਨੁ ਮਾਨੁ ਮਾਨੁ ਤਿਆਗਿ ਮਿਰਤੁ ਮਿਰਤੁ ਨਿਕਟਿ ਨਿਕਟਿ ਸਦਾ ਹਈ ॥

ਹਰਿ ਹਰੇ ਹਰੇ ਭਾਜੁ ਕਹਤੁ ਨਾਨਕੁ ਸੁਨਹੁ ਰੇ ਮੂੜ,

ਬਿਨੁ ਵਜਨ ਭਜਨ ਭਜਨ ਅਹਿਲਾ ਜਨਮੁ ਗਈ ॥ ੨ ॥

(ਕਾਨੜਾ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੧੩੦੮)

ਅਸਥਾਈ

×

	੨			੩		
	ਮ	ਰ	ਸ	ਮ	ਰ	ਸ
ਗੁਰੀ	ਮਪ ੜ,ਕ	ਸੰਨ ਰਤ	ਸੰਨ ਕਰ	ਸੰਪ ਹ,ਚ	ਨੁਪ ਰਚ	ਗੁਗੁ ਚਰ
ਮ	ਮ	ਪ	—	ਮ	ਮ	ਸ
ਗੁਰੀ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜਜੋ	ੜਗ	ਧਿਆੜ
ਸੰ-ਗਿਆ	ਸੰਰੇ ਨਫਿ	ਚੰਰੇ ਚਤ	ਸੰਸੰ ਫਿਰ	ਸੰਨ ਤਧ	ਨਨ ਰਤ	ਸੰਨ ਧਰ
ਨੁਰੀ	ਪਪ ੜਕ	ਸੰਨ ਰਤ	ਸੰਨ ਕਰਤ...			

ਅੰਤਰਾ-ਰੂਪਕ (ਮਹੇਸ਼ ਦੀ ਦੁਗੁਨ:)

⊕			੧		੨		⊕			੧		੨
ਪ	ਮ	—	ਪ	ਪ	ਸ	—	ਸ	ਸ	—	ਨ	ਸ	ਸ
ਅ	ਹੈ	ੜ	ਅ	ਹੈ	ਨ	ੜ	ਅ	ਹੈ	ੜ	ਅ	ਵ	ਰ
ਸ	ਨ	—	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਨ	ਸ	ਰ	ਧ	—	ਪ
ਮੂ	ੜ	ੜ	ਮੂ	ੜ	ਮੂ	ੜ	ਥ	ਵ	ਰ	ਈ	ੜ	ੜ

ਤਿੰਨਤਾਲ (ਰੂਪਕ ਦੀ ਦੁਗੁਨ:)

×														
ਪ	ਸ	—	ਸ	ਨ	ਪ	ਮ	ਪ	ਮ	ਗੁ	—	ਮ	ਰ	ਰ	ਸ
ਜਤਿ	ਜਾ	ੜ	ਤ	ਜਾ	ੜ	ੜ	ਤ	ਜਾ	ੜ	ੜ	ਤ	ਸ	ਦਾ	ੜ
ਸ	ਸ	—	ਸ	ਨ	ਪ	ਮ	ਪ	ਮ	ਗੁ	—	ਮ	ਰ	—	ਸ
ਜਤਿ	ਜਾ	ੜ	ਤ	ਜਾ	ੜ	ੜ	ਤ	ਜਾ	ੜ	ੜ	ਤ	ੜ	ੜ	ੜ
—	ਮ	ਮ	—	ਪ	ਪ	ਪ	ਪ	*	ਰੰ	—	ਰੰ	ਸ	ਸ	ਨ
(ੜ	ਸ	ਦਾ	ੜ	ਸ	ਦਾ	ਸ	ਦਾ	*	ਕਾ	ੜ	ਲ	ਹ	ਈ	ੜ
*	ਪ	ਸ	ਨ	ਸ	ਨ	ਸ	ਪ	ਨ	ਪ	ਮ	ਗੁ	ਮ	ਰ	ਸ
*	ਕ	ਰ	ਤ	ਕ	ਰ	ਤ	ਚ	ਰ	ਚ	ਚ	ਰ	ਚ	ਚ	ਚ

ਮ
ਗੁ
ਰੀ

ਮਪ
ੜ ਕ—ਅਸਥਾਈ ਮਹੇਸ਼ ਤਾਲ ਦੀ।

ਅੰਤਰਾ ਨੰ: ੨—ਰਾਗ ਦਰਬਾਰੀ ਕਾਨੜਾ, ਇਕਤਾਲਾ (ਮਹੇਸ਼ ਦੀ ਚੌਗੁਨ:)

×		੦		੨		੦		੩		੪	
ਪ	—	ਪ	ਨ	—	ਨ	ਨ	ਸ	ਨ	ਸ	—	ਸ
ਮ	ੜ	ਨ	ਮਾ	ੜ	ਨ	ਮਾ	ੜ	ਨ	ਤਿਆ	ੜ	ਗ
ਰੰ	ਰੰ	ਰੰ	ਸ	ਸ	ਸ	ਨ	ਸ	ਰੰ	ਨ	ਨ	ਪ
ਮਿ	ਰ	ਤ	ਮਿ	ਰ	ਤ	ਨਿ	ਕ	ਟ	ਨਿ	ਕ	ਟ
ਸ	ਸ	—	ਨ	ਨ	ਪ	ਮ	—	ਮ	ਰ	—	ਸ
ਸ	ਦਾ	ੜ	ਧੁ	ੜ	ਹ	ਗੁ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ

ਸੰ	ਸੰ	—	ਨੁ	ਨੁ	ਪ	ਮ	—	ਮ	ਪ	ਸੰ	ਨ
ਸ	ਦਾ	ਫ	ਫ	ਫ	ਹ	ਈ	ਫ	ਫ,	ਕ	ਰ	ਤ
ਸੰ	ਨ	ਸੰ	ਪ	ਨੁ	ਪ	ਮ	ਗੁ	ਮ	ਰ	ਸ	ਰ
ਕ	ਰ	ਤ	ਚ	ਰ	ਚ	ਚ	ਰ	ਚ	ਚ	ਰ	ਹ

ਮ
ਗੁ
ਰੀ...ਅਗੋਂ ਸਥਾਈ ਮਹੇਸ਼ ਤਾਲ ਦੀ ।

ਅੰਤਰਾ ਨੰ: ੩—ਰਾਗ ਅਡਾਣਾ, ਸੂਲਫਾਕ (ਮਹੇਸ਼ ਦੀ ਚੰਗੁਨ...)

×	੦	੨	੩	੦	
ਪ	ਸੰ	ਨ	ਨੁ	ਪ	—
ਹ	ਹ	ਹ	ਧੁ	ਜ	ਫ
			ਭਾ		
ਮ	ਮ	ਰ	ਸ	—	—
ਗੁ	ਗੁ	ਨਾ	ਨ	ਫ	ਫ
ਭ	ਭ		ਕ		
		ਮੰ			
ਮ	ਨੁ	ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ	—
ਸੁ	ਰੇ	ਫ	ਭ	ਫ	ਫ
		ਮੰ			
ਮ	ਨੁ	ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਸੰ
ਸੁ	ਰੇ	ਫ	ਭ	ਫ	ਨ

ਮੂੜ ਨਾਇਕੀ ਕਾਨੜਾ, ਤਾਲ ਕੇਹਿਰਵਾ (ਸੂਲ ਦੀ ਬਰਾਬਰ ਲਯ)

×	ਨ	ਨ	ਨ	ਨ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਨ	ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਨੁ	ਪ	ਮ	ਪ
ਭਜ	ਨਭ	ਜਨ	ਭ	ਜ	ਜ	ਨ	ਅਹਿ	ਲਾ	ਜ	ਨ	ਮ	ਗ	ਈ	ਫ	ਬਿ	ਨ
ਨ	ਨ	ਨ	ਨ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਨ	ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਨੁ	ਪ	—	—	—
ਭਜ	ਨਭ	ਜਨ	ਭ	ਜ	ਨ	ਅਹਿ	ਲਾ	ਜ	ਨ	ਮ	ਗ	ਈ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ
*	ਪ	ਸੰ	ਨ	ਸੰ	ਨ	ਸੰ	ਪ	ਨੁ	ਪ	ਮ	ਗੁ	ਮ	ਰ	ਸ	ਰ	ਰ
*	ਕ	ਰ	ਤ	ਕ	ਰ	ਤ	ਚ	ਰ	ਚ	ਚ	ਰ	ਚ	ਚ	ਰ	ਚ	ਚ

ਮ
ਗੁ
ਰੀ —
ਫ—ਅਗੋਂ ਅਸਥਾਈ ਮਹੇਸ਼ ਤਾਲ ਵਿਚ ਗਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਦ ਮੁਕਾਮ ਕਰੋ ।

ਨੋਟ—ਆਦਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਇਹ ਇਕ ਅੰਸਾ ਅਲੌਕਿਕ ਸ਼ਬਦ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ ਵਿਚ ੧੬ ਅੱਖਰ ਹਨ ਅਤੇ ੧੫ ਨੂੰ ਕੋਈ ਲਗ-ਮਾਤ੍ਰ ਨਹੀਂ। ਉਸ ਭੀ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਦਾਸ ਨੇ ਕਿਸੇ ਰਾਗੀ-ਰਬਾਬੀ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸੁਣਿਆ। ਇਸ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਾਨੜਾ ਰਾਗ ਦੇ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਹੈ। (ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੧੨. ਰਾਗ ਕਾਨੜਾ (ਨਾਇਕੀ ਕਾਨੜਾ), ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਧੂਮ ਪਰੀ ਜਗਤ ਮੈਂ ਤੁਮਰੀ ॥

ਮਹਾਂ ਬਲੀ ਭੀਮ ਕੰਪਿਓ ਥਰਹਰ, ਗਦਾ ਤਿਆਗ ਚੱਕ੍ਰਿਤ ਭਇਓ,
ਡੰਕਾ ਬਜਾ ਰਣਜੀਤ ਪੈ ਜਬ ਹੀ, ਘਨਨਨ ਨਨਨਨ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਗਟ ਭਇਓ,
ਕੰਪਿਓ ਧਰਨੀਧਰ, ਥਰਰਰ ਕਰੇ ਇੰਦ੍ਰਪੁਰੀ ॥ ੧ ॥

ਛਨਨਨ ਨਨਨਨ ਛਨਤ ਛਉਂਕਾਰ, ਛਾਡਤ ਤੀਰ ਕਲਗੀਧਰ,
ਸਰਰਰ ਸਰਰਰ ਕੇ, ਜਾਵਤ ਤੀਰ, ਛਤੀਯਾਂ ਚੀਰ, ਦੁਸ਼ਟ ਸਭਨ ਕੀ, ਤੜਫ ਤੜਫ
ਨਿਕਸੇ ਪ੍ਰਾਨ, ਮਹਾਂਬੀਰ ਮਹਾਂ ਰਣਧੀਰ ਕੀ ਗਿਰਤ ਪਗਰੀ ॥ ੨ ॥

ਚੱਕ੍ਰ ਚਲਤ ਖੰਡ ਖੰਡ ਰੁੰਡ ਮੁੰਡ ਕਰ, ਖੰਡਾ ਖੜਗ ਤੁਪਕ ਤਬਰ,
ਮਹਾਂ ਯੁੱਧ ਦੁਸ਼ਟ ਦਮਨ ਕਰੇ ਗੰਧ੍ਵ, ਅਲਮਸਤ, ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ, ਕੀ ਜਗ
ਧੂਮਪਰੀ, ਡਰਤ ਭਈ ਸ਼ਿਵ ਪੁਰੀ, ਪੇਖ ਅਨਦਪੁਰੀ ॥ ੩ ॥

ਅਸਥਾਈ

×					੨					੦					੩				
							ਨ	ਸੰ	ਨ	ਸੰ	ਧ	ਪ	ਮ	ਗੁ	ਗੁਰ	ਸ	ਰ		
							ਪੂ	ਮ	ਪ	ਰੀ	ਜ	ਗ		ਤ	ਮੈਂ	ਤੁ	ਮ		
ਮ																			
ਗੁ	—	ਮ	—	ਪ	—	ਨ	ਸੰ	ਨ	ਸੰ	ਧ	ਪ	ਮ	ਗੁ	ਗੁਰ	ਸ	ਰ			
ਰੀ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ਪੂ	ਮ	ਪ	ਰੀ	ਜ	ਗ		ਤ	ਮੈਂ	ਤੁ	ਮ			
ਮ							ਸੰ												
ਗੁ	—	ਮ	—	ਮ	ਪ	ਨ	—	ਸੰ	—	ਨ	ਸੰ	ਨ	ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ				
ਰੀ	ੜ	ੜ	ੜ	ਮ	ਹਾਂ	ਬ	ੜ	ਲੀ	ੜ	ਭੀ	ਮ	ਕੰ	ਪਿਓ	ਥ	ਰ				
ਨੁ	ਪ	—	ਮ	ਪ	ਨ	ਸੰ	ਸੰ	ਨ	ਸੰ	ਰੰ	ਮੰ	ਰੰ	ਸੰ	—					
ਹ	ਰ	ੜ	ਗ	ਦਾ	ਤਿਆ	ੜ	ਗ	ਚ	ੜ	ਕ੍ਰਿ	ਤ	ਭ	ੜ	ਇਓ	ੜ				
ਸੰ	—	ਪ	ਸੰ	—	ਪ	ਗੁ	—	ਰ		ਮ		ਮ	ਮ	ਰ	ਰ				
ਭੰ	ੜ	ੜ	ਕਾ	ੜ	ਬ	ਜਾ	ੜ	ਰ	ਣ	ਜੀ	ੜ	ਤ	ਪੈ	ਜ	ਬ				

ਸ	—	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਮ	ਮ	ਮ	ਮ	ਪ	ਪ	ਪ	ਪ	ਪ	ਪ
ਹੀ	ਫ	ਘ	ਨ	ਨ	ਨ	ਨ	ਨ	ਨ	ਨ	ਸ਼	ਬ	ਦ	ਪ੍ਰ	ਗ	ਟ
ਰੰ	—	ਪ	—	ਪ	ਪ	ਨੁ	ਮ	ਪ	ਪ	ਨ	ਸੰ	ਨ	ਸੰ	ਨ	ਸੰ
ਭਇਓ	ਫ	ਕੰ	ਫ	ਪਿਉ	ਧਰ	ਨੀ	ਫ	ਧ	ਰ	ਥ	ਰ	ਰ	ਰ	ਕ	ਰੇ
ਨ	ਸੰ	ਨ	ਰੰ	ਸੰ	—	ਨ	ਸੰ	ਨ	ਸੰ	ਨੁ	ਪ				
ਇੰ	ਫ	ਦੁ	ਪੁ	ਰੀ	ਫ,	ਧੁ	ਮ	ਪ	ਰ	ਜ	ਗ	ਤ	ਮੈ...		

ਅੰਤਰਾ

ਮ	ਮ	ਮ	ਮ	ਪ	ਪ	ਨ	ਨ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ
ਫ	ਨ	ਨ	ਨ	ਨ	ਨ	ਨ	ਨ	ਫ	ਨ	ਤ	ਫਉ	ਫ	ਕਾ	ਫ	ਰ
ਨ	ਨ	ਨ	ਸੰ	—	ਸੰ	ਨ	ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਨੁ	ਪ	ਮ	ਪ	ਨ	ਸੰ
ਫਾ	ਡ	ਤ	ਤੀ	ਫ	ਰ	ਕ	ਲ	ਗੀ	ਫ	ਧ	ਰ	ਸ	ਰ	ਰ	ਰ
ਪਨ	ਸੰਰੰ	ਸੰ	—	ਨੁ	ਪ	ਪ	ਪ	ਮ	ਪ	ਪ	ਪ	ਪ	ਨੁ	ਮ	ਪ
ਸਰ	ਰਰ	ਕੇ	ਫ	ਜਾ	ਵ	ਤ	ਤੀ	ਫ	ਰ	ਫ	ਤੀ	ਯਾ	ਚੀ	ਫ	ਰ
ਮ	—	ਮ	ਮ	ਰ	ਰ	ਸ	—	ਸ	ਸ	ਸ	ਮ	ਮ	ਮ	ਪ	ਪ
ਗੁ	—	ਗੁ	ਮ	ਭ	ਨ	ਕੀ	ਫ	ਤ	ਤ	ਫ	ਤ	ਤ	ਫ	ਨਿ	ਕ
ਦੁ	ਫਸ	ਟ	ਸ	ਮ	ਪ	ਨ	ਸੰ	ਨ	ਸੰ	ਨ	ਸੰ	ਨ	ਸੰ	ਨ	ਸੰ
ਪ	ਨੁ	ਮ	ਪ	ਮ	ਪ	ਨ	ਸੰ	ਨ	ਸੰ	ਨ	ਸੰ	ਨ	ਸੰ	ਨ	ਸੰ
ਸੇ	ਪ੍ਰਾ	ਫ	ਨ	ਮ	ਹਾ	ਥੀ	ਰ	ਮ	ਹਾ	ਰ	ਣ	ਧੀ	ਰ	ਕੀ	ਗਿ
ਨ	ਸੰ	ਨ	ਰੰ	ਸੰ	—										
ਰ	ਤ	ਪ	ਗ	ਰੀ	ਫ	ਧੁਮ	ਪਰੀ...								

ਅੰਤਰਾ ਨੰ: ੨

ਨ	—	ਧ		ਮ				ਮ				ਮ			
ਸੰ	—	ਨੁ	ਪ	ਗੁ	ਗੁ	ਰਸ	ਰ	ਗੁ	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਗੁ	ਰ	ਸ	ਸ
ਚੰ	ਫ	ਕੁ	ਚ	ਲ	ਤ	ਖੰਫ	ਫ	ਖੰ	ਫ	ਰੰ	ਫ	ਮੁੰ	ਫ	ਕ	ਰ
ਸ	—	ਸ	ਮ	ਗ	ਮ	ਪ	ਪ	ਪ	ਨੁ	ਮ	ਪ	ਮ	ਪ	ਨ	ਸੰ
ਖੰ	ਫ	ਫਾ	ਖ	ਤ	ਗ	ਤੁ	ਪ	ਕ	ਤ	ਥ	ਰ	ਮ	ਹਾ	ਯੁ	ਧ
ਨ	ਸੰ	ਨ	ਸੰ	ਨ	ਸੰਰੰ	ਸੰ	—	ਸੰ	—	ਸੰ	ਮ	ਗੰ	ਮ	ਰੰ	ਰੰ
ਦੁਸ	ਟ	ਦ	ਮ	ਨ	ਕਫ	ਰੇ	ਫ	ਗੰ	ਫ	ਧੁ	ਵ	ਅ	ਲ	ਮ	ਫਸ

ਰੰ ਤ	ਸੰ ਨ ਕੈ ਭ	— ਭ	ਨ ਪ੍ਰ	ਸੰ ਭੂ	— ਭ	ਸੰ ਕੀ	ਮੰ ਭ	ਗੰ ਜ	ਮੰ ਗ	ਰੰ ਧੂ	— ਭ	ਸੰ ਮ	ਨ ਪ	ਸੰ ਰੀ	— ਭ
ਨ ਡ	ਸੰ ਰ	ਨ ਭ	ਰੰ ਭ	ਸੰ ਈ	ਸੰ ਸ਼ਿ	ਨ ਵ	ਰੰ ਪ੍ਰ	ਸੰ ਰੀ	— ਭ	ਧ ਨੁ ਪੇ	ਪ ਖ	ਮ ਗੁ ਅ	ਗੁ ਨ	ਰ ਸ	ਰ ਪ੍ਰ
ਮ ਗੁ ਰੀ	— ਭ	ਮ ਭ	— ਭ	ਪ ਭ	— ਭ	ਨ ਧੂ	ਸੰ ਮ	ਨ ਪ	ਸੰ ਰੀ	ਜਗਤ ਮੈ...					

ਨੋਟ—ਨੁਮਰੀ ਨੂੰ ਦੁਗੁਨ ਵਿਚ ਗਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਤਿਹਾਈ ਆਦਿ ਦੀ ਨੁਟੇਸ਼ਨ ।

×	੨	੦	੩
੧.	. . . . .	. . . . .	. . . . .
ਧ ਮ ਨਸੰ ਨੁਪ ਗੁਗੁਰ ਸਰ ਪਰੀ ਜਗ ਤਮੈਂਭ ਤੁਮ	ਮ ਗੁ ਮ ਮਪ ਨ ਰੀ ਭ ਮਹਾ ਬ	ਸੰ ਨਸੰ ਨਸੰ ਰਸੰ ਲੀ ਭੀਮ ਕੰਪਿਓ ਬਰ	ਮ ਗੁ ਗੁਰ ਸ ਨਸੰ ਤ ਮੈਂਭ ਤੁ ਮ
ਸੰ ਨਸੰ ਰੰਮੰ ਰੰਨ ਸੰ ਚਭ ਕ੍ਰਿਤ ਭਭ ਇਓ	ਮ ਸੰ ਪਸੰ ਪ ਗੁ ਭੈ ਭਕਾ ਭਬ ਜਾ	ਰ ਮ ਸਰ ਗੁ ਮਮ ਰਰ ਰਣ ਜੀ ਤਪੇ ਜਬ	ਸ ਸਸ ਸਸ ਮਮ ਹੀ ਘਨ ਨਨ ਨਨ
ਮਮ ਪਪ ਪਪ ਪਪ ਨਨ ਸਬ ਦਪੁ ਗਟ	ਰੰ ਪ ਪਪ ਨੁਮ ਭਇਓ ਕੰ ਪਿਓਧਰ ਨੀਭ	ਪਪ ਨਸੰ ਨਸੰ ਨਸੰ ਧਰ ਬਰ ਰਰ ਕਰੇ	ਨਸੰ ਨਰੰ ਸੰ ਨਸੰ ਇੰਭ ਦਪੁ ਰੀ, ਧੁਮ
ਧ ਮ ਨਸੰ ਨੁਪ ਗੁਗੁਰ ਸਰ ਪਰੀ ਜਗ ਤਮੈਂਭ ਤੁਮ	ਮ ਗੁ ਨਸੰ ਨਸੰ ਨੁਪ ਰੀ, ਧੁਮ ਪਰੀ ਜਗ	ਮ ਗੁਗੁਰ ਸਰ ਗੁ ਨਸੰ ਤਮੈਂਭ ਤੁਮ ਰੀ, ਧੁਮ	ਧ ਮ ਨਸੰ ਨੁਪ ਗੁਗੁਰ ਸਰ ਪਰੀ ਜਗ ਤਮੈਂਭ ਤੁਮ
ਮ ਗੁ — ਮ — ਰੀ ਭ ਭ ਭ	ਪ — ਭ ਭ		

੨.	. . . . .	. . . . .	. . . . .
. . . . .	. . . . .	. . . . .	. . . . .
. . . . .	. . . . .	. . . . .	. . . . .
. . . . .	. . . . .	. . . . .	. . . . .

ਮ ਗੁ — ਮਮ ਮਮ ਰੀ S ਛਨ ਨਨ	ਪਪ ਨਨ ਸਸੰ ਸਸੰ ਨਨ ਨਨ ਛਨ ਤਛਉ	—ਸੰ —ਸੰ ਨਨ ਨਸੰ Sਕਾ Sਰ ਛਾਡ ਤਤੀ	—ਸੰ —ਸੰ ਰਸੰ ਨੁਪ Sਰ ਕਲ ਗੀS ਧਰ
ਮਪ ਨਸੰ ਪਨਸੰਰ ਸੰ ਸਰ ਰਰ ਸਰਰਰ ਕੇ,	ਨੁ ਪਪ ਪਨੁ ਮਪ ਪਪ ਜਾਵ ਤਤੀ Sਰ ਛਤੀ	ਮ ਮ ਪਨੁ ਮਪ ਗੁਗੁ ਗੁਮ ਯਾਚੀ Sਰ ਦੁਸ਼ ਟਸ	ਰਰ ਸ ਸਸ ਸਮ ਭਨ ਕੀ ਤਤ ਫਤ
ਮਮ ਪਪ ਪਨੁ ਮਪ ਤਫ ਨਿਕ ਸੇਪ੍ਰਾ Sਨ	ਮਪ ਨਸੰ ਨਸੰ ਨਸੰ ਮਹਾ ਬੀਰ ਮਹਾ ਰਣੀ	ਨਸੰ ਨਸੰ ਨਸੰ ਨਰੰ ਪੀਰ ਕੀਗਿ ਰਰ ਧਗ	ਧ ਸੰ ਨਸੰ ਨਸੰ ਨੁਪ ਰੀ, ਧੂਮ ਪਰੀ ਜਗ
ਮ ਮ ਗੁਗੁਰ ਸਰ ਗੁ * ਤਮੈS ਤੁਮ ਰੀ *	ਧ ਮ ਨਸੰ ਨਸੰ ਨੁਪ ਗੁਗੁਰ ਧੂਮ ਪਰੀ ਜਗ ਤਮੈS	ਮ ਸਰ ਗੁ * ਨਸੰ ਤੁਮ ਰੀ * ਧੂਮ	ਧ ਮ ਨਸੰ ਨੁਪ ਗੁਗੁਰ ਸਰ ਪਰੀ ਜਗ ਤਮੈS ਤੁਮ
ਮ ਗੁ — ਮ — ਰੀ S S S	ਪ — S S		

੩.	ਨ ਸੰ ਧੁ ਮ	ਨ ਸੰ ਨੁ ਪ ਪ ਰੀ ਜ ਗ	ਮ ਗੁ ਗੁਰ ਸ ਰ ਤ ਮੈS ਤੁ ਮ
ਨ ਧ ਮ ਰ ਸੰ ਨੁਪ ਗੁਗੁ ਸਰ ਚੋ ਕੂਚ ਲਤ ਖੰਡ	ਮ ਮ ਗੁਗੁ ਮਪ ਗੁਰ ਸਸ ਖੰਡ ਰੁੰਡ ਮੁੰਡ ਕਰ	ਸ ਸਮ ਗਮ ਪਪ ਖੰ ਡਾਖ ਤਗ ਰੁਪ	ਪਨੁ ਮਪ ਮਪ ਨਸੰ ਕਤ ਬਰ ਮਹਾ ਯੁਪ
ਨਸੰ ਨਸੰ ਨਰੰ ਸੰ ਦੁਸ਼ਟ ਦਮ ਨਕ ਰੇ	ਸੰ ਸਸੰ ਗਮ ਰਰੰ ਗੰ ਧੂਵ ਅਲ ਮSਸ	ਸੰ ਰਤ -ਨ ਸੰ ਸਸੰ ਤਕੇ Sਪੁ ਤੁ ਕੀS	ਮੰ ਗਮ ਰੰ ਸੰਨ ਸੰ ਜਗ ਧੂ ਮਪ ਰੀ,
ਨਸੰ ਨਰੰ ਸਸੰ ਨਰੰ ਡਰ ਤਭ ਈਸ਼ਿ ਵਪੁ	ਧ ਮ ਰ ਸੰ ਨੁਪ ਗੁਗੁ ਸਰ ਰੀ, ਪੇਖ ਅਨ ਦਪੁ	ਮ ਗੁ ਮ ਪ ਨਸੰ ਰੀ S S, ਧੂਮ	ਧ ਮ ਨਸੰ ਨੁਪ ਗੁਗੁਰ ਸਰ ਪਰੀ ਜਗ ਤਮੈS ਤੁਮ
ਮ ਗੁ ਮ ਪ ਨਸੰ ਰੀ S S, ਧੂਮ	ਧ ਮ ਨਸੰ ਨੁਪ ਗੁਗੁਰ ਸਰ ਪਰੀ ਗਗ ਤਮੈS ਤੁਮ	ਮ ਗੁ ਮ ਪ ਨਸੰ ਰੀ S S ਧੂਮ	ਧ ਮ ਨਸੰ ਨੁਪ ਗੁਗੁਰ ਸਰ ਪਰੀ ਜਗ ਤਮੈS ਤੁਮ
ਮ ਗੁ — ਮ — ਰੀ S S S	ਪ — S S		

ੳ.	ਨ ਸੰ ਧੁ ਮ	ਨ ਸੰ ਪ ਰੀ	ਧ ਨੁ ਪ ਜ ਗ	ਮ ਗੁ ਨਸੰ ਨਸੰ ਨੁਪ ਤ ਧੁਮ ਪਰੀ ਜਗ
ਮ ਗੁਗੁਰ ਸਰ ਗੁ * ਤਮੈਂ ਤੁਮ ਰੀ *	ਧ ਮ ਨਸੰ ਨਸੰ ਨੁਪ ਗੁਗੁਰ ਧੁਮ ਪਰੀ ਜਗ ਤਮੈਂ	ਮ ਸਰ ਗੁ * ਨਸੰ ਤੁਮ ਰੀ * ਧੁਮ	ਧ ਮ ਨਸੰ ਨੁਪ ਗੁਗੁਰ ਸਰ ਪਰੀ ਜਗ ਤਮੈਂ ਤੁਮ	
ਮ ਗੁ — ਮ — ਰੀ S S S	ਪ — S S			

ੲ.	ਨ ਸੰ ਧੁ ਮ	ਨ ਨਸੰ ਨਸੰ ਨਸੰ ਪ ਧੁਮ ਪਰੀ ਧੁਮ	ਧ ਮ ਨਸੰ ਨੁਪ ਗੁਗੁਰ ਸਰ ਪਰੀ ਜਗ ਤਮੈਂ ਤੁਮ
ਮ ਗੁ ਨਸੰ ਨਸੰ ਨਸੰ ਰੀ, ਧੁਮ ਪਰੀ ਧੁਮ	ਧ ਮ ਨਸੰ ਨੁਪ ਗੁਗੁਰ ਸਰ ਪਰੀ ਜਗ ਤਮੈਂ ਤੁਮ	ਮ ਗੁ ਨਸੰ ਨਸੰ ਨਸੰ ਰੀ, ਧੁਮ ਪਰੀ ਧੁਮ	ਧ ਮ ਨਸੰ ਨੁਪ ਗੁਗੁਰ ਸਰ ਪਰੀ ਜਗ ਤਮੈਂ ਤੁਮ
ਮ ਗੁ — ਮ — ਰੀ S S S	ਧ — S		

ੳ.	ਨ ਨਸੰ ਧੁ ਧੁਮ	ਧ ਮ ਨਸੰ ਨੁਪ ਗੁਗੁਰ ਨਸੰ ਪਰੀ ਜਗ ਤਮੈਂ ਧੁਮ	ਪ ਮ ਨਸੰ ਨੁਪ ਗੁਗੁਰ ਨਸੰ ਪਰੀ ਜਗ ਤਮੈਂ ਧੁਮ
ਧ ਮ ਨਸੰ ਨੁਪ ਗੁਗੁਰ ਸਰ ਪਰੀ ਜਗ ਤਮੈਂ ਤੁਮ	ਮ ਗੁ ਨਸੰ ਨਸੰ ਨੁਪ ਰੀ, ਧੁਮ ਪਰੀ ਜਗ	ਧ ਮ ਗੁਗੁਰ ਨਸੰ ਨਸੰ ਨੁਪ ਤਮੈਂ ਧੁਮ ਪਰੀ ਜਗ	ਮ ਗੁਗੁਰ ਨਸੰ ਨਸੰ ਨੁਪ ਤਮੈਂ ਧੁਮ ਪਰੀ ਜਗ
ਮ ਗੁਗੁਰ ਸਰ ਗੁ ਨਸੰ ਤਮੈਂ ਤੁਮ ਰੀ, ਧੁਮ	ਧ ਮ ਨਸੰ ਨੁਪ ਗੁਗੁਰ ਨਸੰ ਪਰੀ ਜਗ ਤਮੈਂ ਧੁਮ	ਧ ਮ ਨਸੰ ਨੁਪ ਗੁਗੁਰ ਨਸੰ ਪਰੀ ਜਗ ਤਮੈਂ ਧੁਮ	ਧ ਮ ਨਸੰ ਨੁਪ ਗੁਗੁਰ ਸਰ ਪਰੀ ਜਗ ਤਮੈਂ ਤੁਮ
ਮ ਗੁ — ਮ — ਰੀ S S S	ਪ — S S ਧੁਮ ਪਰੀ...		

ਨੋਟ—ਇਸ ਨੁਮਰੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਗਾਇਕ-ਵਾਦਕ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ
ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ (ਅਲਮੱਸਤ ਜੀ) ਨੇ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਵਿਚ ਆਪ ਜੀ ਨੇ
'ਅਨੰਦਪੁਰ' ਦੇ ਜੰਗ ਨੂੰ ਬੜੇ ਸੁੰਦਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਚਿਤ੍ਰਤ ਕੀਤਾ ਹੈ।

(ਕਾਨੜਾ ਰਾਗ ਸਮਾਪਤਿ)

ਰਾਗ ਦਰਬਾਰੀ ਕਾਨੜਾ

ਵਾਦੀ—ਰ | ਠਾਟ—ਆਸਾਵਰੀ | ਸਮਾਂ—ਲਗ-ਭਗ ਅੱਧੀ ਰਾਤ, ਜਾਂ ੧੦ ਤੋਂ ਬਾਦ ।
ਸੰਵਾਦੀ—ਪ | ਜਾਤੀ—ਵੱਕ੍ਰ-ਸੰਪੂਰਣ | ਵਿਸ਼ੇਸ਼—‘ਗੰਧਾਰ-ਧੈਵਤ’ ਅੰਦੋਲਿਤ ।

ਆਰੋਹ—ਨੁ. ਨੁ. ਨੁ. ਮ ਸ ਨੁ. ਨੁ. ਨੁ. ਪੁ. ਪੁ. ਨੁ. ਪੁ. ਮੁ. ਪੁ. ਨੁ. ਸ, ਸ ਰ ਗੁ, ਰ ਰ ਸ, ਮ ਪ, ਧੁ ਧੁ ਨੁ ਸ ।

ਅਵਰੋਹ—ਸੁ. ਨੁ. ਮ ਮ ਮ ਮ, ਰਸਨੁਸਰ—ਸ ।

ਪਕੜ—ਨੁ. ਨੁ. ਨੁ. ਸ ਨੁ. ਸ ਨੁ. ਪੁ. ਪੁ. ਨੁ. ਪੁ. ਮੁ. ਪੁ. ਨੁ. ਰ, ਸ ।

ਪਿਛੇ ਨਾਇਕੀ ਕਾਨੜਾ ਰਾਗ ਦੇ ਪਰਕਰਣ ਵਿਚ ਅਸਾਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਕਾਨੜਾ ਇਕ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਰਾਗ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਗੀਤ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਦੇ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਨਾਮ ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲਿਖੇ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦਰਬਾਰੀ ਜਾਂ ਦਰਬਾਰੀ ਕਾਨੜਾ ਭਾਵੇਂ ਇਕ ਪਰਮੁੱਖ ਤੇ ਲੋਕ-ਪ੍ਰਿਅ ਰਾਗ ਹੈ, ਪਰ ਪੁਰਾਤਨ ਸੰਗੀਤ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਸਪਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਉਲੇਖ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ । ਉਂਜ ਦਰਬਾਰੀ ਸੰਬੰਧੀ ਇਹ ਗੱਲ ਪਰਚਲਿਤ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਰਾਗ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਅਕਬਰ ਦੇ ਸਮੇਂ ਸੰਗੀਤ ਸਮਰਾਟ ਸ੍ਰੀ ਤਾਨਸੈਨ ਨੇ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਅਕਬਰ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਬਾਰ ਬਾਰ ਗਾਉਣ ਨਾਲ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਦਰਬਾਰੀ ਪੈ ਗਿਆ ।

ਕਾਨੜਾ ਇਕ ਐਸਾ ਵਿਸ਼ਾਲ ਰਾਗ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ੧੮ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੰਗੀਤਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਹਨ । ਉਹ ਅਠਾਰਹ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੇਂ ਦੇ ਤਿੰਨ ਠਾਟਾਂ ਵਿਚ ਗਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ—ਆਸਾਵਰੀ, ਕਾਫੀ ਤੇ ਖਮਾਜ ।

ਦਰਬਾਰੀ ਕਾਨੜਾ ਆਸਾਵਰੀ ਠਾਟ ਦਾ ਰਾਗ ਹੈ । ਇਸ ਦੀ ਜਾਤੀ ਵੱਕ੍ਰ-ਸੰਪੂਰਣ ਜਾਂ ਸੰਪੂਰਣ-ਖਾਡਵ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਵਾਦੀ ਰਿਖਭ ਤੇ ਸੰਵਾਦੀ ਪੰਚਮ, ਅਤੇ ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਇਕ ਗੰਭੀਰ ਪਰਕ੍ਰਿਤੀ ਦਾ ਰਾਗ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਮੰਦਰ ਤੇ ਮੱਧ ਸਪਤਕਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਕਿਉਂਕਿ ਤਾਰ ਸਪਤਕ ਵਿਚ ਬਹੁਤਾ ਠਹਿਰਨ ਨਾਲ ਅਡਾਣਾ ਰਾਗ ਦੀ ਛਾਯਾ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣ ਲਗਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਵਿਚ ‘ਰੇ ਧੁ’ ਤੇ ‘ਨੀ ਪਾ’ ਦੀ ਸੁਰ ਸੰਗਤੀ ਬਹੁਤ ਮਨੋਹਰ

ਲਗਦੀ ਹੈ । ਜਿਵੇਂ—“ਨੁ. ਨੁ. ਨੁ. ਸ ਰ, ਧੁ. ਧੁ. ਨੁ. ਪੁ”, ਇਹ ਤਾਨ ਰਾਗ ਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਨਿਖਾਰਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਦਾ

ਚਲਣ—“ਨੁ. ਨੁ. ਨੁ. ਨੁ. ਰ ਰ ਰ ਨੁ. ਸ ਰ, ਧੁ. ਧੁ. ਨੁ. ਪੁ, ਧੁ. ਧੁ. ਨੁ. ਸ, ਨੁ. ਸ ਰ, ਗੁ. ਗੁ. ਗੁ. ਮ, ਰਸਨੁਸਰ—ਸ” ਇੰਜ

ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਭਾਵ, ਇਸ ਰਾਗ ਵਿਚ ਗੰਧਾਰ ਤੇ ਧੈਵਤ ਦੋਵੇਂ ਸੁਰ ਅੰਦੋਲਤ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਮੀਂਡ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਅਧਿਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਰਾਗ ਦਾ ਸ਼ੁੱਧ ਰੂਪ ਪ੍ਰਗਟ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਭਾਵ, ਦਰਬਾਰੀ ਪੂਰਵਾਂਗ ਵਾਦੀ ਤੇ ਆਲਾਪ ਪ੍ਰਧਾਨ ਰਾਗ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਬਿਲੰਬਿਤ ਆਲਾਪ ਤੇ ਬਿਲੰਬਿਤ ਖਯਾਲ

ਅਧਿਕ ਸੁੰਦਰ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਅੰਤਰੇ ਦਾ ਉਠਾਵ "ਮ ਮ, ਪ ਪ, ਧੁ ਧੁ ਨੁ ਸ, ਜਾਂ ਮ ਪ, ਧੁ, ਨੁ ਸ" ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਦਰਬਾਰੀ ਤੇ ਅਡਾਣਾ ਦੋਵੇਂ ਜੋੜੀ ਦੇ ਰਾਗ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਦਰਬਾਰੀ ਗੰਭੀਰ ਤੇ ਪੂਰਵਾਂਗ ਪ੍ਰਧਾਨ ਰਾਗ ਹੈ ਅਤੇ ਅਡਾਣਾ ਚੰਚਲ ਤੇ ਉਤ੍ਰਾਂਗ ਪ੍ਰਧਾਨ ਰਾਗ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਦਰਬਾਰੀ ਦਾ ਗੰਧਾਰ-ਧੈਵਤ ਅਤੀ ਕੌਮਲ ਤੇ ਅੰਦੋਲਤ ਹਨ, ਪਰ ਅਡਾਣਾ ਦੇ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਸੁਰ ਕੌਮਲ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਖਾਦ ਸੁਰ ਦੇ ਲਾਉਣ ਵਿਚ ਭੀ ਕਾਫੀ ਅੰਤਰ ਹੈ। ਭਾਵ, ਦਰਬਾਰੀ ਦਾ ਨਿਖਾਦ ਜਿਰਫ ਕੌਮਲ ਹੈ। ਪਰ ਅਡਾਣਾ ਦੇ ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਨਿਖਾਦ ਕੌਮਲ ਅਤੇ ਆਰੋਹ ਦਾ ਨਿਖਾਦ ਤੀਵਰ ਦੇ ਬਹੁਤ ਨੇੜੇ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਇਥੇ ਇਹ ਗੱਲ ਨੋਟ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਰਾਗ ਹਾਰਮੋਨੀਅਮ (ਵਾਜੇ) ਤੇ ਨਹੀਂ ਗਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ। ਭਾਵ, ਹਾਰਮੋਨੀਅਮ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਇਕ ਬੇਸੁਰਾ ਸਾਜ਼ ਹੈ। ਉਂਜ ਵੀ ਸੰਗੀਤ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਦੇ ਨਿਯਮ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਸਾਜ਼ ਤੇ ਰਾਗਾਂ ਨੂੰ ਗਾਉਣਾ ਉਚਿਤ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਸੂਰਲਿਪੀ (ਨੁਟੇਸ਼ਨ) ਇਸੇ ਸਾਜ਼ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਹਾਰਮੋਨੀਅਮ (ਵਾਜੇ) ਨਾਲ ਰਾਗਾਂ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਸਮਝ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਇਸੇ ਕਾਰਣ ਚੀਜ਼ਾਂ (ਬੰਦਿਸ਼ਾਂ) ਨੂੰ ਸੂਰਲਿਪੀ ਵਿਚ ਲਿਖਣ ਲਈ ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸੁਰ-ਵਿਸਥਾਰ (ਆਲਾਪ)

੧. ਸ—ਨੁਸ—(ਸ) ਧੁ—ਧੁ ਨੁਸ—ਨੁਸਰ—ਨੁਸ, ਰ ਧੁ ਧੁ, ਨੁਪ, ਮਪਧੁ ਧੁ ਧੁ, ਨੁਸ—ਰਸਨੁਸਰ ਧੁ

ਨੁ. ਮ ਮ ਨੁ. ਨੁ.
ਧੁ, ਨੁਪ—ਮਪ, ਗੁ ਗੁਮਰ ਸ, ਮਪ ਪਪੁ—ਧੁਨੁਰ—ਸ—।

੨. ਨੁਸਰ ਧੁ—ਨੁ ਪ—ਮਪ ਧੁ—ਧੁ ਨੁਸ—ਸਰ, ਰਗੁ ਗੁ, ਰ, ਰਸ ਧੁ ਧੁ, ਨੁਸ—ਮਪ ਧੁ ਧੁ—

ਨੁਪ—ਮਪਸ—ਰਸਧੁ ਨੁਸ—ਸਰਗੁ ਧੁ ਧੁ—ਧੁ—ਨੁਪ, ਮਪਧੁ, ਧੁਨੁਸ—ਨੁਸਰ—ਸਰ ਗੁਗੁ

ਰ ਰ ਸ — ਸ
ਸਰ ਗੁਗੁ ਰ ਗੁ ਧੁ—ਨੁਸ—।

੩. ਸ—ਨੁਰ—ਸ, ਨੁਸ ਨੁਸਰਧੁ—ਨੁਪ, ਮਪ ਪੁ ਪੁਨੁਰ—ਰਸ—ਪੁਨੁਸਰ—ਰਸਧੁ—ਨੁਸ. ਮਪ

ਨੁ. ਨੁ. ਸ ਨੁ. ਮ ਮ ਮ
ਪੁਨੁਸ—ਨੁਸਰ—ਪੁਨੁਸਰ—ਮਪਪੁਨੁਸਰ—ਰਸ ਪੁਨੁਸ—ਸਰ ਗੁ ਗੁ ਗੁਮ, ਰਸਨੁਸਰਸਧੁ—

ਨੁ. ਮ ਮ— ਨੁ. ਮ ਮ ਮ ਮ ਸ
ਪੁਨੁਸ—ਸਰ ਗੁ ਗੁ—ਧੁ—ਪੁਨੁਰ—ਸ, ਸਰ ਗੁ ਗੁ ਗੁਮ, ਰਸਧੁ—ਨੁਸਰਗੁ—ਗੁਮਰ—ਰਸ—।

੪. ਨੁਸਰਗੁ—ਗੁ—ਮਪ—ਮਪ ਗੁ ਗੁ ਮ, ਰਸਧੁ, ਪੁ—ਗੁ ਗੁ ਮ, ਪ ਗੁ—ਮ, ਰਸਨੁਸਰ, ਰਸ, ਸਰ

ਮ ਮ ਨੁ ਨੁ ਮ ਮ ਸ ਨੁ. ਮ ਮ ਨੁ.
ਗੁ ਗੁ ਮਪ—ਪ ਪੁ ਪੁ—ਨੁਪ, ਮਪ ਗੁ—ਗੁਮਰ—ਰਸ ਪੁ—ਨੁਸਰ ਗੁ ਗੁਮਰ, ਸ (ਸ) ਪੁ—ਨੁਪ

ਨੁ. ਮ ਮ ਪ ਮ ਮ ਮ ਪ ਨੁ ਨੁ
—ਮਪ—ਪੁਨੁਸਰਗੁ—ਮਪ, ਮਪਨੁਪ ਗੁ—ਮਪ—ਪ ਗੁ—ਗੁਮ, ਰਸਧੁ—ਨੁਰਸ—ਮਪ—ਪੁ ਪੁ

ਸ ਨੁ ਨੁ ਮ ਮ ਸ
ਨੁਸ—(ਸ) ਪੁ ਪੁ—ਨੁਪ, ਮਪਨੁ ਗੁ—ਗੁਮ, ਰਸਨੁਸਰ—ਰਸ—।

੫. ਪ ਮ ਨੁ ਨੁ ਨੁ ਨੁ ਨੁ ਨੁ ਸ ਨੁ
ਮਪ—ਪ ਪੁ ਪੁ, ਨੁਸ—ਨੁਸਰ—ਸ, ਰੰ ਪੁ—ਪੁਨੁਪ, ਮਪ ਪੁ ਪੁ ਨੁਸ—ਨੁਸਰ—ਪੁ—ਨੁਰ—ਸ,

ਨੁ ਨੁ ਮ ਮ ਸ ਨੁ ਨੁ ਸ ਨੁ ਨੁ
ਨੁਸਰੰਸ, ਨੁਸਰੰ ਪੁ—ਪੁਨੁਪ, ਮਪਸ—ਗੁ—ਗੁਮਰ, ਰਸ, ਮਪ ਪੁ ਪੁਨੁਪ, ਨੁਸਰੰ ਪੁ—ਪੁ—ਨੁਪ,

ਨੁ. ਸ ਨੁ ਮ ਸ ਨੁ ਮ
ਮਪ ਪੁ—ਗੁ—(ਮ) ਰ—ਸ, ਮਪ ਪੁਨੁਸ—ਨੁਸਰੰ ਗੁ—ਰੰ, ਸੰ, ਰੰਸਧੁ—ਨੁਪ, ਮਪਨੁ ਗੁ—

ਮ ਗੁਮਰ—ਸ। ਨੁਸ ਰਰ ਸਸ—ਨੁਸ ਰਮ ਰਰ ਸਸ—ਨੁਸ ਰਮ ਪਪ ਗੁਮ ਰਰ ਸਸ—ਨੁਸ ਰਮ ਪਨੁ

ਮਪ ਗੁਮ ਰਰ ਸਸ—ਪੁਨੁਸਰਗੁਮ ਰਸ—ਮਪ ਪੁਪੁ ਨੁਸ ਨੁਪ ਮਪ ਗੁਮ ਰਸ—ਪੁਨੁਸਰਮਪਪੁਨੁਸ,

ਰੰ ਨੁਸ ਪੁਪੁ ਨੁਪ ਮਪ ਗੁਮ ਰਰ ਸਸ—ਪੁਨੁਸਰ ਗੁਗੁ ਮਪ ਪੁਪੁ ਨੁਸ ਰੰਸਨੁਸ ਪੁਨੁਮਪ ਗੁਮ ਰਸ—

ਪੁਨੁਸਰ ਗੁਗੁ ਮਪ ਪੁਪੁ ਨੁਸ ਰੰ ਗੁਮ ਰੰਸ ਪੁਪੁ ਨੁਪ ਮਪ ਗੁਮ ਰਸ, ਪੁਪੁ ਨੁਪ ਮਪ ਸ—ਪੁਨੁਸਰ

ਮ ਮ ਸ
ਗੁ ਗੁਰ—ਰਸ—।

ਰਾਗ ਦਰਬਾਰੀ ਕਾਨੜ ਦੀਆਂ ਤਾਨਾਂ (ਸਬਦ ਰੀਤ ਨੰ: ੧)

ਅਸਥਾਈ

	×	੨	੦	੩
			ਲਾ	ਲ ਮੇ S ਰੇ
੧.	ਆ S ਨੁਸ ਰਮ	ਪਨੁ ਮਪ ਨੁਨੁ ਮਪ	ਗੁਮ ਰਸ ਨੁਸ ਲਾ	ਲ...
੨.	ਸਰ ਮਪ ਧੁਧੁ ਨੁਪ	ਮਪ ਧੁਨੁ ਸੰਸ ਨੁਪ	ਮਪ ਗੁਮ ਰਸ ਲਾ	ਲ ਮੇ...
੩.	. . . .	. . . .	ਸਰ ਮਪ ਨੁ ਧੁ, ਨੁਪ	ਮਪ ਧੁਨੁ ਸੰਨੁ ਨੁ ਧੁ,
	ਨੁਪ ਮਪ ਧੁਨੁ ਸੰਰ	ਨੁਸੰ ਨੁ ਧੁ, ਨੁਪ ਮਪ	ਗੁਮ ਰਸ ਨੁਸ ਲਾ	...
੪.	. ਮ ਗੁਮ ਰਸ, ਨੁਸ	ਧੁਨੁ ਸਰ ਮਪ ਗੁਮ	ਰਸ, ਨੁਸ ਧੁਨੁ ਸਰ	ਮਪ ਨੁਪ ਗੁਮ ਰਸ.
	ਨੁਸ ਧੁਨੁ ਸਰ ਮਪ	ਧੁਨੁ ਸੰਰ ਨੁਸੰ ਨੁਪ	ਮਪ ਗੁਮ ਰਸ ਲਾ	...
੫.	. ਨੁਸ ਰਮ ਰਰ	ਸਸ, ਨੁਸ ਰਮ ਪਪ	ਗੁਮ ਰਰ ਸਸ, ਨੁਸ	ਰਮ ਪਧੁ ਨੁਨੁ ਮਪ
	ਗੁਮ ਰਰ ਸਸ, ਨੁਸ	ਰਮ ਪਧੁ ਨੁਸੰ ਨੁਪ	ਮਪ ਗੁਮ ਰਸ, ਲਾ	...
੬.	ਧੁਨੁ ਸ,ਧੁ ਨੁਸ, ਧੁਨੁ	ਸਰ ਨੁਸ ਧੁਨੁ ਰਸ,	ਮਪ ਧੁਨੁ ਸਰ ਨੁਸ,	ਸਰ ਮਪ ਧੁਧੁ ਨੁਪ
	ਮਪ ਧੁਨੁ ਸੰਰ ਨੁਸੰ,	ਧੁਨੁ ਸੰਰ ਨੁਸੰ ਨੁਪ	ਮਪ ਗੁਮ ਰਸ ਲਾ	...
੭.	. . . .	ਧੁਨੁ ਮਪ ਸਰ ਨੁਸ,	ਧੁਨੁ ਮਪ ਸਰ ਸਮ	ਰਸ ਨੁਸ, ਧੁਨੁ ਮਪ
	ਸਰ ਸਮ ਰਪ ਗੁਮ	ਰਸ ਨੁਸ, ਧੁਨੁ ਮਪ	ਸਰ ਸਮ ਰਪ ਮਨੁ	ਮਪ ਗੁਮ ਰਸ ਨੁਸ,
	ਧੁਨੁ ਮਪ ਸਰ ਸਮ	ਰਪ ਮਨੁ ਪਸੰ ਧੁਨੁ	ਮਪ ਗੁਮ ਰਸ ਲਾ	...
੮.	. . ਪ, ਨੁਨੁ	ਪ,ਨੁ ਨੁਪ ਮਪ, ਰਰ	ਸ,ਰ ਰਸ ਨੁਸ, ਮਮ	ਰ,ਮ ਮਰ ਸਰ, ਨੁਨੁ
	ਪ,ਨੁ ਨੁਪ ਮਪ, ਰੰਰ	ਸੰ,ਰੰ ਰੰਸੰ ਨੁਸੰ, ਮੰਮ	ਰੰ,ਮੰ ਮੰਰੰ ਨੁਸੰ ਨੁਪ	ਮਪ ਗੁਮ ਰਸ, ਨੁਸ
	ਰਮ ਪਨੁ ਮਪ ਧੁਨੁ	ਸੰਰ ਗੁਮੰ ਰੰਸੰ ਨੁਪ	ਮਪ ਗੁਮ ਰਸ ਲਾ	...

ਅੰਤਰਾ

	੦	੩	×	੨
			ਮ	
੧.	ਸ ਫ ਲ ਜ	ਨ ਮ ਧ ਨ	ਧੁਨੁ ਸੰਨੁ ਘਮ ਗੁਮ	ਰਸ, ਮਪ ਧੁਨੁ ਸੰ
੨.	. . . .	ਧੁਨੁ ਸੰਰ ਨੁਸੰ ਧੁਧੁ	ਨੁਪ ਮਪ ਗੁਮ ਰਰ	ਸਸ, ਮਪ ਧੁਨੁ ਸੰ

੩.	ਸੰਨੁ ਧੁਨੁ ਸੰ, ਸੰਨੁ	ਧੁਨੁ ਰੰਰੰ ਸੰਨੁ ਧੁਨੁ	ਸੰ, ਨੁਪ ਮਪ ਗੁਮ	ਰਸ, ਮਪ ਧੁਨੁ ਸੰ
੪.	ਮੰਮੰ ਰੰਸੰ, ਰੰਰੰ ਸੰਨੁ.	ਸੰਸੰ ਨੁਧੁ, ਨੁਨੁ ਪਮ,	ਪਪ ਮਗੁ, ਮਮ ਰਸ,	ਸਮ ਰਪ ਮਨੁ ਪਸੰ
੫.	ਨੁਸ ਰਮ ਪਨੁ ਮਪ,	ਮਪ ਧੁਨੁ ਸੰਰੰ ਨੁਸੰ,	ਨੁਸੰ ਮੰਮੰ ਰੰਰੰ ਸੰਰੰ	ਸੰਸੰ ਨੁਪ ਗੁਮ ਰਸ,
੬.	ਮਪ ਪਪ, ਗੁਮ ਮਮ,	ਰਰ ਸਸ, ਮਮ ਗੁਮ,	ਗੁਮੰ ਮੰਮੰ, ਸੰਰੰ ਰੰਰੰ,	ਨੁਸੰ ਸੰਸੰ, ਧੁਨੁ ਨੁਨੁ,
੭.	ਸੰ, ਨੁਧੁ ਨੁਸੰ ਨੁ	ਪਮ ਪਨੁ ਪ, ਮਗੁ	ਮਪ ਮ, ਗੁਰ ਗੁਮ	ਗੁ, ਰਸ ਰਗੁ ਰ,
	ਸੰਨੁ ਸਰ ਸ, ਮਰ	ਪਮ ਨੁਪ ਸੰਨੁ ਰੰਸੰ	ਮੰਰੰ ਪੰਗੁ ਮੰਰੰ ਸੰਰੰ	ਨੁਸੰ ਪਨੁ ਮਪ ਸੰ
	ਸੰਸੰ ਨੁਪ, ਨੁਨੁ ਪਗੁ	ਮਮ ਰਸ, ਨੁਸ ਰਮ	ਪਨੁ ਮਪ ਧੁਨੁ ਸੰਰੰ	ਮੰਮੰ ਰੰਸੰ, ਰੰਰੰ ਸੰਨੁ,
	ਗੁਮ ਰਸ, ਧੁਨੁ ਸਰ	ਗੁ, ਮਪ ਸੰ, ਧੁਨੁ	ਸਰ ਗੁ, ਮਪ ਸੰ,	ਗੁਮੰ ਰੰਸੰ ਨੁਪ ਮਪ

੧. ਰਾਗ ਦਰਬਾਰੀ ਕਾਨੜਾ. ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਸਫਲ ਜਨਮ ਧੰਨ ਆਜ ਕੋ ਦਿਵਸ ਹੈਨਿ,
ਪਹਰ ਮਹੂਰਤ ਘਰੀ ਐ ਪਲ ਪਾਏ ਹੈਂ ॥
ਸਫਲ ਸਿੰਗਾਰ ਚਾਰੁ ਸਿਹਜਾ ਸੰਜੋਗ ਭੋਗ,
ਆਂਗਨ ਮੰਦਰ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਸੁਹਾਏ ਹੈਂ ॥
ਜਗਮਗ ਜੋਤਿ ਸੋਭਾ ਕੀਰਤਿ ਪ੍ਰਤਾਪ ਛਬਿ,
ਆਨੰਦ ਸਹਜਿ ਸੁਖ ਸਾਗਰ ਬਢਾਏ ਹੈਂ ॥
ਅਰਥ ਧਰਮ ਕਾਮ ਮੋਖ ਨਿਹਕਾਮ ਨਾਮੁ,
ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਰਸਿਕ ਹੂੰ ਲਾਲ ਮੇਰੇ ਆਏ ਹੈਂ ॥

(ਕਬਿੱਤ, ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ)

ਅਸਥਾਈ

	੩			×				੨
ਮ	ਮ	ਰ	—	ਸ	ਨੁ.	—	—	ਨੁ.
ਰ	ਲ	ਮੇ	ੜ	ਰੇ	ਧੁ.	—	—	ਰ
ਲਾ	ਲ	ਮੇ	ੜ	ਰੇ	ਆ	ੜ	ੜ	ਏ

ਸ	—	—	ਮ	ਮ	ਰ	—	ਸ	ਨੁ.	—	—	—	ਨੁ.	—	ਪ	—
ਹੈ	ਸ	ਸ	ਲਾ	ਲ	ਮੇ	ਸ	ਰੇ	ਆ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਏ	ਸ
ਮ	ਮ	ਪ	ਪ	ਨੁ.	—	ਨੁ.	ਨੁ.	ਸ	—	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ
ਅ	ਰਬ	ਧ	ਰਮ	ਕਾ	ਸ	ਸ	ਮ	ਮੋ	ਸ	ਸਖ	ਨਿਹ	ਕਾ	ਸਮ	ਨਾ	ਸਮ
ਮ	—	—	—	ਪ	ਪ	ਪ	—	ਪ	ਮ	ਨੁ	ਪ	ਮ	—	ਮ	—
ਰ	—	—	—	ਰ	ਸ਼ਕ	ਹੈ	—	ਲਾ	ਸਲ	ਮੋ	ਰੇ	ਆ	ਸ	ਏ	ਸ
ਪ੍ਰੇ	ਸਮ	ਰ	ਸ	ਰ	ਸ਼ਕ	ਹੈ	—	ਲਾ	ਸਲ	ਮੋ	ਰੇ	ਆ	ਸ	ਏ	ਸ
ਰ	ਸ	—	—	ਰ	ਸ਼ਕ	ਹੈ	—	ਲਾ	ਸਲ	ਮੋ	ਰੇ	ਆ	ਸ	ਏ	ਸ
ਹੈ	ਸ	ਸ	ਲਾਲ	..											

ਅੰਤਰਾ

ਪ	ਮ	ਪ	ਪ	ਨੁ	ਸ	ਨੁ	ਨੁ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ
ਸ	ਫ	ਲ	ਜ	ਨ	ਮ	ਧੈ	ਨ	ਆ	ਸਜ	ਕੋ	ਦਿ	ਵ	ਸ	ਰੈ	ਨਿ
ਰ	ਰ	ਰ	ਰ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਨੁ	ਰ	ਸ	ਨੁ	ਪ	—	—
ਪ	ਹਿ	ਰ	ਮ	ਰੂ	ਰਤ	ਘ	ਰੀ	ਅੰ	ਸ	ਪ	ਲ	ਪਾ	ਏ	ਹੈ	ਸ
ਮ	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
ਰ	ਸ	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
ਸ	ਸ	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਰੁਕਾ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ । (ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕ:)

੨. ਰਾਗ ਦਰਬਾਰੀ ਕਾਨੜਾ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਸਾਧ ਜਨਾਂ ਮਿਲਿ ਹਰਿਆ ॥
 ਹਉ ਬਲਿ, ਬਲਿ ਬਲਿ ਬਲਿ ਸਾਧ ਜਨਾਂ ਕਉ,
 ਮਿਲਿ ਸੰਗਤਿ ਪਾਰਿ ਉਤਰਿਆ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਹਰਿ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਹੁ ਪ੍ਰਭ ਅਪਨੀ
 ਹਮ ਸਾਧ ਜਨਾਂ ਪਗ ਪਰਿਆ ॥
 ਧਨੁ ਧਨੁ ਸਾਧ ਜਿਨ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਜਾਨਿਆ
 ਮਿਲਿ ਸਾਧੂ ਪਤਿਤ ਉਧਰਿਆ ॥ ੧ ॥
 ਮਨੁਆ ਚਲੈ ਚਲੈ ਬਹੁ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਮਿਲਿ ਸਾਧੂ ਵਸਗਤਿ ਕਰਿਆ ॥
 ਜਿਉ ਜਲ ਤੰਤੁ ਪਸਾਰਿਓ ਬਧਕਿ ਗ੍ਰਸਿ ਮੀਨਾ ਵਸਗਤਿ ਖਰਿਆ ॥੨॥
 ਹਰਿ ਕੇ ਸੰਤ ਸੰਤ ਭਲ ਨੀਕੇ ਮਿਲਿ ਸੰਤ ਜਨਾ ਮਲੁ ਲਹੀਆ ॥
 ਹਉਮੈ ਦੁਰਤੁ ਗਇਆ ਸਭੁ ਨੀਕਰਿ ਜਿਉ ਸਾਬੁਨਿ ਕਾਪਹੁ ਕਰਿਆ ॥ ੩ ॥
 ਮਸਤਕਿ ਲਿਲਾਟਿ ਲਿਖਿਆ ਧੁਰਿ ਠਾਕੁਰਿ ਗੁਰ ਸਤਿਗੁਰ ਚਰਨ ਉਰ ਧਰਿਆ ॥
 ਸਭ ਦਾਲਦੁ ਦੂਖ ਭੰਜ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਇਆ ਜਨ ਨਾਨਕ ਨਾਮਿ ਉਧਰਿਆ ॥ ੪ ॥
 (ਕਾਨੜਾ ਮਹਲਾ ੪, ਪੰਨਾ ੧੨੯੪)

ਅਸਥਾਈ

੨					੦				੩				×				
ਸ	ਨੁ	ਸ	ਸਤ	ਨੁਸ	ਨੁ	—	ਨੁ	ਪ	ਪ	ਪ	ਨੁ	ਨੁ	×	ਸ	ਸ	ਸ	—
ਮੇ	ਰਾ	ਮਝ	ਨਝ	ਸਾ	ਝ	ਝ	ਜ	ਨਾ	ਝ	ਮਿ	ਲ	ਹ	ਰਿ	ਆ	ਝ		
ਸ	ਨੁ	ਸਰ	ਰ	ਰ	ਰ	ਰ	ਸ	ਰ	ਗੁ	—	ਗੁ	ਮ	ਰ	—	ਸ	—	
ਹਉ	ਬਲ	ਬ	ਲ	ਬ	ਲ	ਬ	ਲ	ਸਾ	ਝ	ਧ	ਜ	ਨਾ	ਝ	ਕਉ			
—	ਮ	ਰ	ਮ	ਮ	ਪ	ਮ	ਨੁ	ਪ	ਗੁ	—	ਗੁ	ਮ	ਰ	ਰ	ਸ	—	
ਝ	ਮਿ	ਝ	ਲ	ਸੰ	ਝ	ਝ	ਗ	ਤ	ਪਾ	ਝ	ਰ	ਉ	ਤ	ਰਿ	ਆ		

ਅੰਤਰਾ

ਪ	ਮ	ਪ	ਪ	ਨੁ	ਨੁ	ਸੰ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਰੰ	ਸ	—		
ਚ	ਰਿ	ਚ	ਰਿ	ਕਿ	ਰ	ਪਾ	ਝ	ਕ	ਰਹੁ	ਪ੍ਰ	ਭ	ਅ	ਪ	ਨੀ			

ਨੁ	—	ਸੰ	ਰੰ	ਨੁ	—	ਨੁ	ਪ	ਪ	ਪ	ਨੁ	ਨੁ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	—
ਹ	ੜ	ਮ	ੜ	ਧੁ	ੜ	ਧ	ਜ	ਨਾ	ੜ	ਪ	ਗ	ਪ	ਰਿ	ਆ	ੜ
ਨੁ	ਸੰ	ਰੰ	ਰੰ	ਰੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਰੰ	ਮੰ	ਮੰ	ਮੰ	ਮੰ	ਰੰ	—	ਸੰ	—
ਧ	ਨ	ਧ	ਨ	ਸਾ	ਧ	ਜਿ	ਨ	ਗੁੰ	ਗੁੰ	ਗੁੰ	ਪੁ	ਭ	ਜਾ	ੜ	ਨਿਆ ੜ
ਨੁ	ਨੁ	ਸੰ	ਰੰ	ਨੁ	—	ਨੁ	ਪ	ਮ	ਮ	ਮ	ਮ	ਰ	ਰ	ਸ	—
ਮਿ	ਲ	ਸਾ	ੜ	ਧੁ	ੜ	ੜ	ੜ	ਗੁ	ਗੁ	ਗੁ	ਉ	ਧ	ਰਿ	ਆ	ੜ

—ਬਾਕੀ ਤੁਕਾ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ ।

੩. ਰਾਗ ਦਰਬਾਰੀ ਕਾਨੜਾ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਹਉ ਢੂੰਢੇਂਦੀ ਸਜਣਾ ਸਜਣੁ ਮੈਡੈ ਨਾਲਿ ॥

ਜਨ ਨਾਨਕ ਅਲਖ ਨ ਲਖੀਐ ਗੁਰਮੁਖਿ ਦੇਹਿ ਦਿਖਾਲਿ ॥ ੧ ॥

(ਕਾਨੜੇ ਕੀ ਫਾਰ ਮ: ੪, ਪੰਨਾ ੧੩੧੮)

ਅਸਥਾਈ

੦				੩				×				੨			
—	ਨੁ	ਸ	ਰ	ਨੁ	—	ਨੁ	ਸ	ਰ	ਮ	—	ਗੁ	ਮ	ਰ	—	ਸ
ੜ	ਹਉ	ੜ	ੜ	ਢੂੰ	ੜ	ਦੀ	ੜ	ੜ	ਸ	ੜ	ੜ	ਜ	ਣਾ	ੜ	ੜ
—	ਮ	ਮ	ਪ	ਸੰ	—	ਨੁ	ਪ	ਮ	—	ਮ	ਗੁ	ਮ	ਰ	—	ਸ
ੜ	ਸ	ਜ	ਣ	ਮੈ	ੜ	ਡੈ	ੜ	ਨਾ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ

ਅੰਤਰਾ

ਪ	ਮ	ਮ	ਪ	ਨੁ	ਪੁ	ਨੁ	ਨੁ	ਸੰ	—	—	ਸੰ	ਸੰ	—	—	—
ਜਨ	ਨਾ	ਨ	ਕ	ਅ	ਲ	ਖ	ਨ	ਲ	ੜ	ੜ	ਖੀ	ਐ	ੜ	ੜ	ੜ
—	ਰੰ	ਰੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਸੰ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਨੁ	ਰੰ	ਸੰ	ਨੁ	—	ਨੁ	ਪ
ੜ	ਗੁਰ	ਮੁ	ਖ	ਦੇ	ਹਿ	ੜ	ਦਿ	ਖਾ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ਲ	ੜ
—	ਮ	ਮ	ਪ	ਸੰ	ਸੰ	ਨੁ	ਪ	ਮ	—	ਮ	ਗੁ	ਮ	ਰ	—	ਸ
ੜ	ਗੁਰ	ਮੁ	ਖ	ਦੇ	ਹਿ	ੜ	ਦਿ	ਖਾ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ਲ	ੜ

੪. ਰਾਜਾ ਦਰਬਾਰੀ ਕਾਨੜਾ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਕਚਿਲ ਕਠੋਰ ਕਪਟ ਕਾਮੀ ॥

ਜਿਓ ਜਾਨਹਿ ਤਿਓ ਤਾਰਿ ਸੁਆਮੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤੁ ਸਮਰਥੁ ਸਰਨਿ ਜੋਗੁ ਤੂ ਰਾਖਹਿ ਅਪਨੀ ਕਲ ਧਾਰਿ ॥ ੧ ॥

ਜਾਪ ਤਾਪ ਨੇਮ ਸੁਚਿ ਸੰਜਮ ਨਾਹੀ ਇਨ ਬਿਧੇ ਛੁਟਕਾਰ ॥

ਗਰਤ ਘੋਰ ਅੰਧ ਤੇ ਕਾਢਹੁ ਪ੍ਰਭ ਨਾਨਕ ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਰਿ ॥ ੨ ॥

(ਕਾਨੜਾ ਮਹਲਾ ੫, ਪੰਨਾ ੧੩੦੧)

ਅਸਥਾਈ

×	੨								੦				੩				
													ਰ	ਸ	ਨੁ	—	ਨੁ
													ਕੁ	ਚਿ	ਲ	ੜ	ਕ
ਰ	—	—	ਸ	ਸ	ਨੁ	ਰ	ਸ	ਨੁ	ਨੁ	ਪ	—	ਮ	—	ਪ	—		
ਨੁ	ੜ	ੜ	ਰ	ਕ	ਪ	ੜ	ਟ	ਕਾ	ੜ	ਮੀ	ੜ	ਜਿਉ	ੜ	ਜਾ	ੜ		
ਨੁ	—	ਨੁ	—	ਸ	—	ਰ	ਮ	ਰ	—	ਸ							
ਨੁਹਿ	ੜ	ਤਿਉ	ੜ	ਤਾ	ੜ	ਰ	ਸੁ	ਆ	ੜ	ਮੀ	ਕ	ਚਿਲ...					

ਅੰਤਰਾ

ਨੁ ਧੁ ਰ	— S	ਸੰ ਨੁ ਥ	— S	ਸੰ ਸ	ਸੰ ਰ	— S	ਸੰ ਨ	ਸੰ ਨੁ ਜ	— S	ਸੰ ਗ	— S	ਸੰ ਤੁ	ਰੰ ਰਾ	ਰੰ ਖਹਿ	ਸੰ ਅਪ
ਨੁ ਧੁ ਨੀ	— S	ਨੁ ਕ	ਪ ਲ	ਮ ਗੁ ਧਾ	— S	ਮ ਗੁ ਧਾ	ਮ ਰ	— S	ਸ ਕੁ	ਚਿਲ					

—ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ । (ਸੁਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੫. ਰਾਗ ਦਰਬਾਰੀ ਕਾਨੜਾ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਲਗ-ਭਗ ਬਿਲੰਬਿਤ ਲਯ)

ਸਾਧੂ ਹਰਿ ਹਰੇ ਗੁਨ ਗਾਇ ॥

ਮਾਨ ਤਨੁ ਧਨੁ ਪ੍ਰਾਨ ਪ੍ਰਭ ਕੇ ਸਿਮਰਤ ਦੁਖੁ ਜਾਇ ॥੧॥ਰਹਾਉ ॥

ਈਤ ਉਤ ਕਹਾ ਲੋਭਾਵਹਿ ਏਕ ਸਿਉ ਮਨੁ ਲਾਇ ॥੧॥

ਮਹਾ ਪਵਿਤ੍ਰ ਸੰਤ ਆਸਨੁ ਮਿਲਿ ਸੰਗਿ ਗੋਬਿੰਦੁ ਧਿਆਇ ॥੨॥

ਸਗਲ ਤਿਆਗਿ ਸਰਨਿ ਆਇਓ ਨਾਨਕ ਲੇਹੁ ਮਿਲਾਇ ॥੩॥

(ਕਾਨੜਾ ਮਹਲਾ ੫, ਪੰਨਾ ੧੩੦੦)

ਅਸਥਾਈ

×	੨				੦				੩			
									ਰ	ਸ	ਨੁ.	ਪ.
									ਸਾ	ਸ	ਧੁ	ਮ
											ਧੁ	ਹ
ਸ	—	ਸ	—	ਰਸ	ਨੁਸ	ਰ	ਰਸ	ਰ	—	—	ਸ	ਨੁਸ
ਹ	ਸ	ਰੇ	ਸ	ਗੁ	ਸਸ	ਸ	ਨਸ	ਗਾ	ਸ	ਸ	ਇ	ਮਾ
ਨੁ.	—	ਨੁ.	ਪ	ਮ	ਪ	ਸ	ਰਰ	ਮ	—	ਮ	—	ਨੁਸ
ਧੁ	—	ਨੁ.	ਪ	ਮ	ਪ	ਸ	ਰਰ	ਗੁ	—	ਗੁ	—	ਨੁਨੁ
ਤ	ਸ	ਸ	ਨ	ਧ	ਸ	ਨ	ਸਸ	ਪ੍ਰਾ	ਸ	ਨ	ਸ	ਪ੍ਰਭ
				ਮ	—	ਗੁ	—	ਰਸ	ਨੁਸਰ	—	ਸ	ਮਮ
ਰ	ਰ	ਰ	ਰ	ਗੁ	—	ਗੁ	—	ਰਸ	ਨੁਸਰ	—	ਸ	ਰਸ
ਸਿ	ਮ	ਰ	ਤ	ਦੁ	ਸ	ਖ	ਸ	ਜਾ	ਸਸ	ਸ	ਇ	ਰਾ

ਅੰਤਰਾ

												ਪ	ਨੁ
												ਮ	ਪ
												ਈ	ਤ
												ਧੁ	ਨੁ
ਸਸ	ਨੁਸ	ਸ	ਸ	ਨੁ	ਸ	ਰ	ਸ	ਨੁਸ	ਰਸ	ਨੁਧੁ	ਨੁਪ	ਮ	ਪ
ਕਹਾ	ਲੋ	ਭਾ	ਵੈ	ਏ	ਕ	ਸਿਉ	ਸ	ਮ	ਨ	ਲਾ	ਇ	ਸਾ	ਹ
												ਧੁ	ਰਿ
												ਨੁ.	ਪ
ਨੁਨੁ	ਪਮਪ	ਗੁ	—	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਰ	—	ਸ	—	ਰਸ	ਧੁ	ਨੁ
ਹਸ	ਰੇ	ਗੁ	ਸ	ਨ	ਸ	ਸ	ਗਾ	ਸ	ਇ	ਸ	ਸਾ	ਧੁ	ਮ

ਹਰੇ...

ਨੋਟ--ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਦੋਵੇਂ ਤੁਕਾਂ ਉਤੇ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਗਾਓ ।
 'ਦਰਬਾਰੀ' ਦੀ ਇਹ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਗੀਤ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਧੀਮੀ ਲਯ ਵਿਚ ਹੀ
 ਗਾਉਣਾ ਹੈ ।

੬. ਰਾਗ ਦਰਬਾਰੀ ਕਾਨੜਾ, ਇਕਤਾਲਾ (ਦਰੁੱਤ ਲਯ)

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿ ਜੀਉ ॥
 ਕਵਲ ਨੈਨ ਮਧੁਰ ਬੈਨ ਕੋਟਿ ਸੈਨ ਸੰਗ ਸੋਭ,
 ਕਹਤ ਮਾ ਜਸੋਦ ਜਿਸਹਿ ਦਹੀ ਭਾਤੁ ਖਾਹਿ ਜੀਉ ॥
 ਦੇਖਿ ਰੂਪੁ ਅਤਿ ਅਨੂਪੁ ਮੋਹ ਮਹਾ ਮਗ ਭਈ,
 ਕਿੰਕਨੀ ਸਬਦ ਝਨਤਕਾਰ ਖੇਲੁ ਧਾਹਿ ਜੀਉ ॥
 ਕਾਲ ਕਲਮ ਹੁਕਮੁ ਹਾਥਿ ਕਹਹੁ ਕਉਨੁ ਮੋਟਿ ਸਕੈ,
 ਈਸੁ ਬੰਮੁ ਗੁਨ ਧਾਨੁ ਧਰਤ ਹੀਐ ਚਾਹਿ ਜੀਉ ॥
 ਸਤਿ ਸਾਚੁ ਸ੍ਰੀ ਨਿਵਾਸੁ ਆਦਿ ਪੁਰਖੁ ਸਦਾ ਤੁਹੀ,
 ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿ ਜੀਉ ॥੧॥੬॥

(ਸਵਈਏ ਮਹਲੇ ਚਉਥੇ ਕੇ ੪, ਪੰਨਾ ੧੪੦੨)

ਅਸਥਾਈ

×		੦		੨		੦		੩	ਨੁ.	੪	
ਰ	ਰ	ਰ	ਸ	—	ਸ	ਨੁ.	ਸ	ਰਸ	ਧੁ.	—	ਨੁ.
ਕ	ਵ	ਲ	ਨੈ	ੜ	ਨ	ਮ	ਧੁ	ਰੜ	ਬੈ	ੜ	ਨ
ਪ			ਨੁ.								
ਮ	—	ਪ	ਧੁ.	—	ਨੁ.	ਨੁ.	ਸ	ਨੁ.	ਸ	—	ਸ
ਕੋ	ੜ	ਟ	ਸੈ	ੜ	ਨ	ਸੰ	ੜ	ਗ	ਸੰ	ੜ	ਭ
ਸ	ਸ	ਸ	ਰ	ਮ	ਮ	ਪ	—	ਪ	ਪ	ਪ	—
ਕ	ਹ	ਤ	ਮਾ	ੜ	ਜ	ਸੰ	ੜ	ਦ	ਜਿ	ਸਹਿ	ੜ
						ਮ					
ਮ	ਮ	ਪ	ਮਪ	ਨੁ.	ਪ	ਗੁ	—	ਮ	ਰਸ	ਨੁਸ	ਸ
ਦ	ਹੀ	ੜ	ਭਾੜ	ੜ	ਤ	ਖਾ	ੜ	ਹਿ	ਜੀੜ	ੜੜ	ਉ

ਅੰਤਰਾ

ਮ	—	ਪ	ਨੁ	—	ਨੁ	ਸੰ	ਸੰ	ਨੁ	ਸੰ	—	ਸੰ
ਦੇ	ਫ	ਖ	ਰੂ	ਫ	ਪ	ਅ	ਤਿ	ਅ	ਨੁ	ਫ	ਪ
ਨੁ	ਸੰ	—	ਰੰ	ਸੰ	—	ਨੁ	ਸੰ	ਰੰ	ਨੁ	ਪ	ਪ
ਮੋ	ਹ	ਫ	ਮ	ਹਾ	ਫ	ਮ	ਫ	ਗੰ	ਭ	ਈ	ਫ
ਰੰ	—	ਰੰ	ਸੰ	—	ਸੰ	ਨੁ	ਸੰ	ਰੰ	ਨੁ	ਪ	ਪ
ਕਿੰ	ਫ	ਕ	ਨੀ	ਫ	ਸ	ਬ	ਦ	ਫਫ	ਝ	ਨ	ਤ
ਮ	—	ਪ	ਸੰ	—	ਸੰ	ਮ	—	ਮ	ਰਸ	ਨੁਸ	ਸ
ਕਾ	ਫ	ਨ	ਖੇ	ਫ	ਲ	ਪਾ	ਫ	ਹਿ	ਜੀਫ	ਫਫ	ਉ ਕਵਲ...

—ਬਾਕੀ ਤੁਕਾ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ ।

੭. ਰਾਗ ਦਰਬਾਰੀ ਕਾਨੜਾ, ਇਕਤਾਲਾ (ਦਰੁੱਤ ਲਯ)

ਰਾਮ ਨਾਮ ਪਰਮ ਧਾਮ, ਸੁਧ ਬੁਧ ਨਿਰੀਕਾਰ, ਬੇਸੁਮਾਰ ਸਰਬਰ ਕਉ ਕਾਹਿ ਜੀਉ ॥
 ਸੁਬਰ ਚਿਤ ਭਗਤ ਹਿਤ, ਭੇਖੁ ਧਰਿਓ ਹਰਨਾਖਸੁ ਹਰਿਓ, ਨਖ ਬਿਦਾਰਿ ਜੀਉ ॥
 ਸੰਖ ਚਕ੍ਰ ਗਦਾ ਪਦਮ, ਆਪਿ ਆਪੁ ਕੀਓ ਛਦਮ,
 ਅਪਰੰਪਰ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ, ਲਖੈ ਕਉਨੁ ਤਾਹਿ ਜੀਉ ॥
 ਸਤਿ ਸਾਚੁ ਸ੍ਰੀ ਨਿਵਾਸੁ ਆਦਿ ਪੁਰਖੁ ਸਦਾ ਤੁਹੀ
 ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿ ਜੀਉ ॥੨॥੭॥

(ਸਵਈਏ ਮਹਲੇ ਚਉਥੇ ਕੇ ੪, ਪੰਨਾ ੧੪੦੨)

ਅਸਥਾਈ

×	—	੦	੨	—	੦	੩	੪
ਰ	—	ਰ	ਸ	—	ਸ	ਨੁ	ਨੁ
ਰਾ	ਫ	ਮ	ਨਾ	ਫ	ਮ	ਪ	ਮ
ਮ	—	ਮ	ਨੁ	—	ਪ	ਮ	ਰ
ਗੁ	ਫ	ਧ	ਬੁ	ਫ	ਧ	ਨਿ	ਕਾ
ਸੁ	ਫ	ਧ	ਬੁ	ਫ	ਧ	ਨਿ	ਕਾ

ਸੰ	—	ਸੰ	ਨੁ	ਪ	ਪ	ਮ	ਪ	ਮਪ	ਨੁਪ	ਮ	—
ਬੇ	ਫ	ਸੁ	ਮਾ	ਫ	ਰ	ਸ	ਰ	ਬਫ	ਰਫ	ਗੁ	ਕਉ
ਮ											
ਗੁ	ਮ	ਨੁ	—	ਮ	ਪ	ਗੁਮ	ਪਮ	ਰਸ	ਨੁਸ	ਰਰ	ਸ
ਕਾ	ਫ	ਹਿ	ਫ	ਜੀ	ਫ	ਉਫ	ਫਫ	ਫਫ	ਫਫ	ਫਫ	ਫ

ਅੰਤਰਾ

ਮ	ਮ	ਪ	ਨੁ	—	ਨੁ	ਸੰ	ਸੰ	ਨੁ	ਸੰ	—	ਸੰ
ਸੁ	ਬ	ਰ	ਚਿ	ਫ	ਤ	ਭ	ਗ	ਤ	ਹਿ	ਫ	ਤ
ਨੁ	ਸੰ	ਰੰ	ਰੰ	ਸੰ	—	ਨੁ	ਸੰ	ਨੁਸੰ	ਰੰਸੰ	ਨੁ	ਪ
ਭੇ	ਫ	ਖ	ਧ	ਰਿਓ	ਫ	ਹ	ਰ	ਨਾਫ	ਫਫ	ਖ	ਸ
ਪ	ਸੰ	—	ਨੁ	ਪ	ਪ	ਮਪ	ਨੁਨੁ	ਪਮ	ਗੁਮ	ਰਸ	ਨੁਸ
ਹ	ਰਿਓ	ਫ	ਨ	ਖ	ਬਿ	ਦਾ	ਫਫ	ਰਫ	ਜੀਫ	ਫਫ	ਉਫ

ਅੰਤਰਾ ਦੂਜਾ

ਮ	—	ਪ	ਨੁ	—	ਨੁ	ਸੰ	ਸੰ	ਨੁ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ
ਸੰ	ਫ	ਖ	ਚ	ਫ	ਕੁ	ਗ	ਦਾ	ਫ	ਪ	ਦ	ਮ
ਨੁ	ਸੰ	ਰੰ	—	ਸੰ	—	ਨੁ	ਸੰ	ਨੁਸੰ	ਰੰਸੰ	ਨੁ	ਪ
ਆ	ਪ	ਆ	ਫ	ਪ	ਫ	ਕੀ	ਓ	ਫਫ	ਫਫ	ਦ	ਮ
ਮ	ਪ	ਨੁ	—	ਪ	ਪ	ਮ	ਪ	ਮਪ	ਨੁਪ	ਮ	—
ਅ	ਪ	ਰੰ	ਫ	ਪ	ਰ	ਪਾ	ਰ	ਬੁਹ	ਫਫ	ਮ	ਫ
ਮ	ਸੰ	—	ਨੁ	ਪ	ਪ	ਮਪ	ਨੁਪ	ਪਮ	ਗੁਮ	ਰਸ	ਨੁਸ
ਲ	ਖੀ	ਫ	ਕਉ	ਫ	ਨ	ਤਾਫ	ਫਫ	ਹਿਫ	ਜੀਫ	ਫਫ	ਉਫ

ਨੋਟ—ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਅਖੀਰਲੀ ਭੁਕ ਦੂਜੇ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ ।

੮. ਰਾਗ ਦਰਬਾਰੀ ਕਾਨੜਾ, ਸੂਲਫਾਕ (ਦਰੁੱਤ ਲਯ)

ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਨਿਧਿ ਹਰਿ ਕੋ ਨਾਮ ॥ ਸੰਗਿ ਸਹਾਈ ਜੀਅ ਕੈ ਕਾਮ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥

ਸੰਤ ਰੇਨੁ ਨਿਤਿ ਮਜਨੁ ਕਰੈ ॥ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੇ ਕਿਲਬਿਖ ਹਰੈ ॥੧॥

ਸੰਤ ਜਨਾ ਕੀ ਉਚੀ ਬਾਨੀ ॥ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਤਰੇ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਾਨੀ ॥੨॥

(ਕਾਨੜਾ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੧੩੦੦)

ਅਸਥਾਈ

×		੦		੨		੩		੦	
ਰ	ਮ	ਰ	ਸ	ਨੁ.	ਧੁ.	ਨੁ.	ਧੁ.	ਪ.	—
ਸਾ	ੜ	ਧ	ਸੰ	ਗ	ਤ	ਨਿ	ਧ	ੜ	ੜ
ਮ	ਪ	ਨੁ.	—	ਨੁ.	—	ਸ	—	—	—
ਹ	ਰਿ	ਧੁ.	ੜ	ਨਾ	ੜ	ਮ	ੜ	ੜ	ੜ
ਮ	—	ਪ	ਪ	ਸੰ	—	ਨੁ.	ਪ	—	—
ਸੰ	ੜ	ਗ	ਸ	ਹਾ	ੜ	ਈ	ੜ	ੜ	ੜ
ਮ	—	ਮ	—	ਰ	—	ਸ	—	—	—
ਗੁ	ੜ	ਗੁ	ਮ	ਕਾ	ੜ	ਮ	ੜ	ੜ	ੜ
ਜੀ		ਅ	ਕੈ						

ਅੰਤਰਾ

ਮ	ਪ	ਨੁ.	ਨੁ.	ਸੰ	—	ਸੰ	—	ਸੰ	ਸੰ
ਸੰ	ੜ	ਧੁ.	ੜ	ਰੇ	ੜ	ਨ	ੜ	ਨਿ	ਤ
ਰੰ	—	ਰੰ	ਸੰ	ਨੁ.	ਨੁ.	ਸੰ	—	—	—
ਮ	ੜ	ਜ	ਨ	ਕ	ਰੈ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ
ਨੁ.	ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਨੁ.	ਧੁ.	ਨੁ.	ਪ	—	—
ਜ	ਨ	ਮ	ਜ	ਨ	ਮ	ਕੈ	ੜ	ੜ	ੜ
ਮ	—	ਮ	—	ਰ	—	ਸ	—	—	—
ਗੁ	ਗੁ	ਗੁ	ਮ	ਰ	ਰੈ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ
ਕਿ	ਲ	ਬਿ	ਖ	ਹ					

—ਬਾਕੀ ਤੁਕਾ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ । (ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੯. ਰਾਗ ਦਰਬਾਰੀ ਕਾਨੜਾ, ਚੋਚਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਕੀਰਤਿ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਗਾਉ ਮੇਰੀ ਰਸਨਾ ॥
 ਅਨਿਕ ਬਾਰ ਕਰਿ ਬੰਦਨ ਸੰਤਨ ਉਹਾਂ ਚਰਨ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਕੇ ਬਸਨਾ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
 ਅਨਿਕ ਭਾਂਤਿ ਕਰਿ ਦੁਆਰੁ ਨ ਪਾਵਉ ॥
 ਹੋਇ ਕ੍ਰਿਪਾਲੁ ਤ ਹਰਿ ਹਰਿ ਧਿਆਉ ॥੧॥
 ਕੋਟਿ ਕਰਮ ਕਰਿ ਦੇਹ ਨ ਸੋਧਾ ॥
 ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਮਹਿ ਮਨੁ ਪਰਬੋਧਾ ॥੨॥
 ਤਿਸਨਾ ਨ ਬੂਝੀ ਬਹੁ ਰੰਗ ਮਾਇਆ ॥
 ਨਾਮ ਲੈਤ ਸਰਬ ਸੁਖ ਪਾਇਆ ॥੩॥
 ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜਬ ਭਏ ਦਇਆਲ ॥
 ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਤਉ ਛੁਟੇ ਜੰਜਾਲ ॥੪॥

(ਕਾਨੜਾ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੧੨੬੮)

				ਅਸਥਾਈ							
X				੨				੦			
				ਨੁ.	ਸ	ਰ	ਸ	ਨੁ.	ਨੁ.	—	੩
				ਕੀ	ਭ	ਰ	ਤ	ਪੁ.	ਧੁ.	ਭ	ਨੁ.
					ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਪੁ.
—	—	—		ਮੁ.	ਪੁ.	ਧੁ.	ਧੁ.	ਸ	ਨੁ.	ਨੁ.	ਸ
ਭ	ਭ	ਭ		ਗਾ	ਉ	ਮੇ	ਰੀ	ਰ	ਸ	ਭ	ਨਾ
—	—	—		ਸ	ਸ	ਸਰ	ਰ	—	ਰ	—	ਰ
ਭ	ਭ	ਭ;		ਅ	ਨਿ	ਕਭ	ਬਾ	ਭ	ਰ	ਭ	ਕ
—	—	—		ਮ	—	ਮ	—	ਮ	—	—	ਸ
ਭ	ਭ	ਭ		ਗੁ	ਭ	ਗੁ	ਮ	ਰ	—	—	ਸ
				ਬੰ	ਭ	ਦ	ਨ	ਸੰ	ਭ	ਭ	ਤ
—	—	—		ਮ	—	ਮ	—	ਪ	ਪ	—	ਨੁ.
ਭ	ਭ	ਭ		ਉ	ਭ	ਹਾ	ਭ	ਚ	ਰ	ਭ	ਪੁ.
											ਨ
ਨੁ.	ਪ	ਪ		ਮ	—	ਮ	—	ਰ	ਰ	ਸ	ਸ
ਭ	ਭ	ਭ		ਗੁ	ਗੁ	ਗੁ	ਮ	ਬ	ਸ	ਭ	ਨਾ
				ਬਿੰ	ਦ	ਜੀ	ਕੇ				ਭ
—	—	—									
ਭ	ਭ	ਭ									

			ਪ	ਪ	ਨੁ	ਸ	ਸ	—	ਸ	ਸ	—	—
			ਮ	ਪ	ਧੁ	ਨੁ	ਸ	—	ਸ	ਸ	—	—
			ਅ	ਨਿ	ਕ	ਤ	ਤ	ਤ	ਕ	ਰ	ਤ	ਤ
—	—	—	ਸ	ਨੁ	ਰ	ਸ	ਨੁ	—	ਨੁ	ਨੁ	ਪ	—
ਤ	ਤ	ਤ	ਦੁਆ	ਤ	ਰ	ਨ	ਪਾ	ਤ	ਵਉ	ਤ	ਤ	ਤ
—	—	—	ਮ	ਮ	ਪ	ਪ	ਸ	—	ਨੁ	ਪ	—	—
ਤ	ਤ	ਤ	ਹੋ	ਇ	ਕਿ	ਰ	ਪਾ	ਤ	ਲ	ਤ	ਤ	ਤ
—	—	ਪ	ਮ	ਮ	ਮ	ਮ	ਰ	—	ਸ	ਸ	—	—
ਤ	ਤ	ਤ	ਗੁ	ਗੁ	ਗੁ	ਮ	ਧਿਆ	ਤ	ਉ	ਤ	ਤ	ਤ
ਤ	ਤ	ਤ	ਹ	ਰਿ	ਹ	ਰਿ	ਧਿਆ	ਤ	ਉ	ਤ	ਤ	ਤ
ਤ	ਤ	ਤ	—ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ। (ਸੁਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)									

੧੦. ਰਾਗ ਦਰਬਾਰੀ ਕਾਨੜਾ, ਝਪਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਰੂਪ ਹੀਨ ਕੁਲ ਹੀਨ, ਗੁਨ ਹੀਨ ਗਜਾਨ ਹੀਨ,
 ਸੋਭਾ ਹੀਨ ਭਾਗ ਹੀਨ ਤਪ ਹੀਨ ਬਾਵਰੀ ॥
 ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਦਰਸ ਹੀਨ, ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਹੀਨ,
 ਬੁਧਿ ਬਲ ਹੀਨ, ਸੂਧੇ ਹਸਤ ਨ ਪਾਵਰੀ ॥
 ਪ੍ਰੀਤ ਹੀਨ ਰੀਤ ਹੀਨ ਭਾਇ ਭੈ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੀਨ,
 ਚਿਤ ਹੀਨ ਬਿਤ ਹੀਨ ਸਹਜ ਸੁਭਾਵਰੀ ॥
 ਅੰਗ ਅੰਗ ਹੀਨ, ਦੀਨਾਧੀਨ ਪਰਾਚੀਨ ਲਗ,
 ਚਰਨਿ ਸਰਨਿ ਕੈਸੇ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋ ਰਾਵਰੀ ॥ ੨੨੦ ॥

(ਕਬਿੱਤ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ)

ਅਸਥਾਈ

×	੨	੦	੩
ਸ	ਨੁ.	ਸ	ਸ
ਰ	ਧੁ	ਸ	ਸ
ਗੁ	ਹੀ	ਕੁ	ਹੀ
	ਤ	ਲ	ਤ
ਨੁ.	ਰ	ਨੁ.	ਪ
ਗੁ	ਹੀ	ਧੁ	ਪ
	ਤ	ਗਜਾ	ਤ

ਪ		ਨੁ							
ਮ	ਪ	ਧੁ	—	ਨੁ	ਸ	ਸ	ਰ	—	ਰ
ਸੋ	ਭਾ	ਹੀ	ਫ	ਨ	ਭਾ	ਗ	ਹੀ	ਫ	ਨ
ਪ					ਮ				
ਮ	ਮ	ਪ	ਨੁ	ਪ	ਗੁ	ਮ	ਰ	—	ਸ
ਤ	ਪ	ਹੀ	ਫ	ਨ	ਬਾ	ਵ	ਰੀ	ਫ	ਫ

ਅੰਤਰਾ

ਮ	ਪ	ਨੁ							
ਦਿ	ਸਸ	ਟ	ਫ	ਦ	ਸ	ਸਨੁ	ਸ	—	ਸ
					ਰ	ਸਫ	ਹੀ	ਫ	ਨ
ਸ					ਨੁ	ਨੁ			
ਨੁ	ਸ	ਰ	ਸ	ਸ	ਧੁ	ਧੁ	ਨੁ	ਪ	ਪ
ਸ	ਬ	ਦ	ਫ	ਸੁ	ਰ	ਤ	ਹੀ	ਫ	ਨ
					ਨੁ	ਨੁ			
ਰ	ਰ	ਸ	—	ਸ	ਧੁ	ਧੁ	ਨੁ	ਪ	ਪ
ਬੁ	ਧ	ਬ	ਫ	ਲ	ਹੀ	ਨ	ਸੁ	ਫ	ਧੇ
					ਮ				
ਮ	ਮ	ਪ	ਨੁ	ਪ	ਗੁ	ਮ	ਰ	—	ਸ
ਹ	ਸਸ	ਤ	ਫ	ਨ	ਪਾ	ਵ	ਰੀ	ਫ	ਫ

—ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ । (ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੧੧. ਰਾਗ ਦਰਬਾਰੀ ਕਾਨੜਾ, ਚਾਰਤਾਲ (ਬਿਲੰਬਿਤ)

ਨਾਰਾਇਨ ਨਰਪਤਿ ਨਮਸਕਾਰੈ ॥

ਐਸੇ ਗੁਰ ਕਉ ਬਲਿ ਬਲਿ ਜਾਈਐ ਆਪਿ ਮੁਕਤੁ ਮੋਹਿ ਤਾਰੈ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥

ਕਵਨ ਕਵਨ ਕਵਨ ਗੁਨ ਕਹੀਐ ਅੰਤੁ ਨਹੀ ਕਿਛੁ ਪਾਰੈ ॥

ਲਾਖ ਲਾਖ ਲਾਖ ਕਈ ਕੋਰੈ ਕੋ ਹੈ ਐਸੇ ਬੀਚਾਰੈ ॥ ੧ ॥

ਬਿਸਮ ਬਿਸਮ ਬਿਸਮ ਹੀ ਭਈ ਹੈ ਲਾਲ ਗੁਲਾਲ ਰੰਗਾਰੈ ॥

ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸੰਤਨ ਰਸੁ ਆਈ ਹੈ ਜਿਉ ਚਾਖਿ ਗੁੰਗਾ ਮੁਸਕਾਰੈ ॥ ੨ ॥

(ਕਾਨੜਾ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੧੩੦੨)

ਅਸਥਾਈ

×	੦	੨	੦	੩	੪
			ਨੁ. ਧੁ. ਨਾ	ਨੁ. ਸ	ਰ ਰ
			* ਨਾ	ੜ ਰਾ	ਇ ਨ
ਮ ਗੁ ਨ	— ੜ	ਮ ਪ — ੜ	ਮ ਗੁ ਨ	ਰਸ ਰ ਸੜ	— ਸ
					ੜ ਰੈ
* *	ਸ ਸ	ਰ ਰ	ਮ ਗੁ ਕਉ	ਰਸ ਰ	— ਸ
	ਐ ਸੇ	ਗੁ ਰ	ੜ	ੜੜ ਬ	ੜ ਲ
ਸ ਬ	ਮ ਲ	— ਮ ਜਾ	ਪ ਆ	ਪ ਮ ਪ	ਪ ਨੁ
	ੜ	ੜਈ	ੜ	ੜ ਮੁ	ਕ ਤ
ਮ ਗੁ ਮ	— ੜ	ਰਸ ਰ — ੜ			
		ਹਿੜ ਤਾ	ਸ ਰੈ		

ਅੰਤਰਾ

ਪ ਮ ਕ	ਪ ਵ	ਨੁ ਧੁ ਨ	— ੜ	ਨੁ ਧੁ ਕ	ਨੁ ਵ	ਸੰ ਨ	— ੜ	— ੜ	ਸੰ ਨੁ ਕ	ਸੰ ਵ	ਸੰ ਨ
ਸੰ ਨੁ ਗੁ	ਸੰ ਨ	ਰੰ ਕਹੀ	ਸੰ ਐ	ਨੁ ਅੰ	ਸੰ ਤ	ਰੰ ਨ	ਸੰ ਹੀ	ਨੁ ਧੁ ਕਿ	ਨੁ ਧੁ ਛ	ਨੁ ਪਾ	ਪ ਰੈ,
ਪ ਮ ਲਾ	ਪ ਖ	ਨੁ ਧੁ ਲਾ	ਨੁ ੜ	ਪ ਖ	ਪ ਮ ਲਾ	ਪ ਖ	ਸੰ ਕ	ਸੰ ਈ	ਨੁ ਧੁ ਕੋ	ਨੁ ਰੈ	ਪਮ ਕੋਹੈ
ਪ ਐ	ਮ ਗੁ ਸੇ	ਮ ਬੀ	ਸ ਰ ਚਾ	— ੜ	ਸ ਰੈ	ਨਾਰਾਇਣ...					

ਸੰਚਾਰੀ

ਸ	ਸ	ਨੁ	ਪੁ	—	ਨੁ	ਨੁ	—	ਨੁ	ਨੁ	ਨੁ	ਪ
ਬਿ	ਸ	ਮ	ਸ	ਸ	ਬਿ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਮ
ਪ	ਪ	ਪ	ਪ	—	—	ਪ	ਪ	ਪ	ਪ	ਪ	—
ਮ	ਸ	ਮ	ਸੰ	ਸ	ਸ	ਨੁ	ਈ	ਮ	ਨੁ	ਸ	ਸ,
ਬਿ	ਸ	ਮ	ਹੀ	ਸ	ਸ	ਭ	ਈ	ਹੈ	ਸ	ਸ	ਸ,
ਮ	ਮ	ਮ	ਪਮ	ਨੁ	ਪ	ਮ	ਮ	ਮ	ਸ	—	—
ਗੁ	ਗੁ	ਸ	ਲ	ਸ	ਗੁ	ਗੁ	ਗੁ	ਸ	ਮ	ਰ	—
ਲਾ	ਸ	ਸ	ਲ	ਸ	ਗੁ	ਲਾ	ਸ	ਸ	ਲ	ਸ	ਸ
ਸ	ਸ	ਸ	ਰ	—	—	ਮ	—	ਰਸ	ਰ	—	ਸ
ਨੁ	ਸ	ਸ	ਗੁ	ਸ	ਸ	ਗੁ	ਸ	ਰੰ	ਗਾ	ਸ	ਰੈ
ਲਾ	ਲ	ਗੁ	ਲਾ	ਸ	ਸ	ਲ	ਸ	ਰੰ	ਗਾ	ਸ	ਰੈ

ਅਭੇਗ

ਮ	—	ਪ	ਨੁ	ਨੁ	ਨੁ	ਸੰ	—	—	ਸੰ	—	ਸੰ
ਕ	ਸ	ਸ	ਹੁ	ਸ	ਸ	ਨਾ	ਸ	ਸ	ਨ	ਸ	ਕ
ਸ	ਸੰ	ਰੰ	ਰੰ	ਸੰ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਰੰ	ਨੁ	ਨੁ	ਪ
ਨੁ	ਸ	ਤ	ਨ	ਰ	ਸ	ਸ	ਆ	ਈ	ਹੈ	ਸ	ਸ,
ਸੰ	ਸੰ	—	ਮੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਨੁ	ਨੁ	ਨੁ	ਸੰ	—	—
ਗੁ	ਗੁ	ਸ	ਚਾ	ਸ	ਖ	ਧੁ	ਧੁ	ਨੁ	ਗਾ	ਸ	ਸ
ਜਿਉ	ਸ	ਸ	ਚਾ	ਸ	ਖ	ਗੁ	ਸ	ਨੁ	ਗਾ	ਸ	ਸ
ਮ	ਮ	ਮ	ਸ	—	ਸ	ਨਾਰਾਇਣ...					
ਗੁ	ਗੁ	ਸ	ਰ	ਸ	ਰੈ						
ਮੁ	ਸ	ਸ	ਕਾ	ਸ	ਰੈ						

ਨੋਟ—ਇਸੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਕਾਨੜਾ ਰਾਗ ਦੇ ਕੁਝ ਪ੍ਰਕਾਰਾਂ ਵਿਚ 'ਗੁਲਦਸਤੇ' ਦਾ ਰੂਪ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

੧੨. ਰਾਗ ਦਰਬਾਰੀ ਕਾਨੜਾ (ਗੁਲਦਸਤਾ), ਤਾਲ ਧਮਾਰ (ਬਿਲੰਬਿਤ)

ਅਸਥਾਈ

×					੨		੦			੩			
			ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਨੁਸ	ਰ	ਰ	ਨੁ.	—	ਨੁ.	ਪੁ
			ਨਾ	ਰਾ	ਇ	ਨ	ਨਰ	ਪ	ਤ	ਨ	ੜ	ਸ	ਮਪ
ਸ	—	ਸ	ਪ	ਪ	ਨੁ.	—	ਸ	ਸ	—	—	—	ਸ	—
ਕਾ	ੜ	ਰੈ,	ਐ	ੜ	ਸੇ	ੜ	ਗੁ	ਰ	ੜ	ੜ	ੜ	ਕਉ	ੜ
ਰ	ਰ	—	—	—	ਸ	ਰ	ਗੁ	—	—	ਮ	ਮ	ਮ	ਮ
ਬ	ਲ	ੜ	ੜ	ੜ	ਬ	ਲ	ਜਾ	ੜ	ੜ	ਗੁ	ਗੁ	ਗੁ	ਈ
ਮਰ	—	—	ਸ	—	ਮ	ਮ	ਮ	ਪ	—	—	—	ਪ	ਪ
ਐੜ	ੜ	ੜ	ਆ	ੜ	ਪ	ਮੁ	ਕ	ਤ	ੜ	ੜ	ੜ	ਮ	ਹਿ
ਮ	—	ਮ	ਰ	—	ਸ	ਸਸ	ਨੁਸ	ਰ	ਰ				
ਗੁ	—	ਮ	ਰ	—	ਸ	ਸਸ	ਨੁਸ	ਰ	ਰ				
ਤਾ	ੜ	ਰੈ,	ਨਾ	ੜ	ਰਾ	ਇਨ	ਨਰ	ਪ	ਤ ..				

ਰਾਗ ਅਡਾਣਾ-ਸੂਲਫਾਕ (ਧਮਾਰ ਦੀ ਚੋਗੁਨ:)

×	੦		੨		੩		੦	
ਪ	ਰੰ	ਸੰ	ਰੰ	ਨੁ	ਸੰ	ਨੁ	ਪ	ਪ
ਕ	ਵ	ਨ	ੜ	ਕ	ਵ	ਨ	ੜ	ਕ
ਮ	ਪ	ਨੁ	ਪ	ਗੁ	ਮ	ਰ	ਸ	—
ਵ	ਨ	ਗੁ	ਨ	ਕ	ਹੀ	ਐ	ੜ	ੜ; ਦੁਬਾਰਾ

ਅਭੋਗੀ ਕਾਨੜਾ

ਰ	—	ਸ	ਰ	ਮ	—	—	—	ਸ	ਰ
ਧੁ	—	ਤ	ਨ	ਗੁ	—	—	—	ੜ	ਨ
ਐ	ੜ			ਹੀ	ੜ	ੜ	ੜ		

ਮ	—	ਮ	ਮ	ਰ	—	ਸ	—	—	—
ਗੁ	—	ਗੁ	ਛ	ਪਾ	—	ਰੈ	—	—	—
ਹੀ	ੜ	ਕਿ	ਛ	ਪਾ	ੜ	ਰੈ	ੜ	ੜ	ੜ; ਦੁਬਾਰਾ...
ਨੁ	ਸ	ਰ	ਸ	ਨੁ	ਸ	ਧੁ	ਨੁ	ਮ	ਪ
ਨਾ	ਰਾ	ਇ	ਨ	ਨ	ਰ	ਪ	ਤ	ਨ	ਮਸ-ਕਾਰੈ...

ਰਾਗ ਬਾਗੇਸ਼ੀ, ਇਕਤਾਲਾ (ਧਮਾਰ ਦੀ ਚੌਗੁਨ:)

×	—	੦	—	੨	—	੦	—	੩	—	੪	—
ਮ	—	ਧ	—	ਨੁ	ਧ	ਸੰ	—	ਸੰ	—	—	—
ਲਾ	ੜ	ਖ	ੜ	ੜ	ੜ	ਲਾ	ੜ	ਖ	ੜ	ੜ	ੜ
ਨੁ	—	ਸੰ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਨੁ	—	ਧ	—	ਮ	—
ਲਾ	ੜ	ਖ	ੜ	ਕ	ਈ	ਕੋ	ੜ	ਰੈ	ੜ	ੜ	ੜ; ਦੁਬਾਰਾ...

ਰਾਗ ਮਾਲਕੋਸ

ਸੰ	—	ਨੁ	ਨੁ	ਧੁ	ਮ	ਮ	ਮ	ਗੁ	ਸ	ਸ	—
ਕੋ	ੜ	ਧੁ	ੜ	ਐ	ੜ	ਸੋ	ਬੀ	ਚਾ	ੜ	ਰੈ	ੜ
ਸੰ	—	ਨੁ	ਨੁ	ਧੁ	ਮ	ਮ	ਮ	ਗੁ	ਸ	ਸ	—
ਕੋ	ੜ	ਧੁ	ੜ	ਐ	ੜ	ਸੋ	ਬੀ	ਚਾ	ੜ	ਰੈ	ੜ
ਸ	ਨੁ	ਸ	ਸ	ਰ	ਰ	ਸ	ਸ	ਧੁ	ਨੁ	ਮ	ਪ
ਨਾ	ਰਾ	ਇ	ਨ	ਨ	ਰ	ਪ	ਤ	ਨ	ੜ	ਮ	ਸ-ਕਾਰੈ...

ਰਾਗ ਨਾਇਕੀ ਕਾਨੜਾ, ਚੰਚਲ (ਧਮਾਰ ਦੀ ਦੁਗੁਨ:)

×	—	—	—	੨	—	੦	—	੩	—	—	—
—	—	—	—	ਮ	ਪ	ਸੰ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਨ	—
ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ਬਿ	ਸ	ਮ	ੜ	ਬਿ	ਸ	ੜ	ੜ
—	—	—	—	ਨ	ਸੰ	ਰੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਸੰ	—	—
ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ਬਿ	ਸ	ਮ	ਹੀ	ਭੜ	ਈ	ੜ	ੜ
											ੜ; ਦੁਬਾਰਾ...

ਰਾਗ ਕਾਫੀ

ਮਗੁ SS	ਰਸ SS	— S	ਸ ਲਾ	— S	ਰ ਲ	ਰ ਗੁ	ਮ ਗੁ ਲਾ	— S	— S	ਮ ਲ	— S	ਪ S	ਮ ਰੰ
ਧ ਪ ਗਾ	— S	ਪ ਰੈ	ਮਗੁ ਲਾ	ਰਸ SS	ਰ ਲ	ਰ ਗੁ	ਮ ਗੁ ਲਾ	— S	— S	ਮ ਲ	— S	ਪ S	ਮ ਰੰ
ਧ ਪ ਗਾ	— S	— S	— S	— S	ਰੰ S	— S	ਸੰ ਰੈ	— S	— S	ਨੁਧ SS	ਪਮ SS	ਗੁਰ SS	ਸ S
— *	— *	— *	ਨੁ ਨਾ	ਨੁ ਰਾ	ਸ ਇ	ਸ ਨ	ਰ ਨ	ਰ ਰ	ਸ ਪ	ਸ ਤ	ਧੁ ਨ	ਨੁ ਮੁਪ	ਮੁਪ ਸ-ਕਾਰੇ..

ਰਾਗ ਚੰਦ੍ਰਕੋਸ਼, ਦਾਦਰਾ (ਧਮਾਰ ਦੀ ਦੁਗੁਨ:)

×	ਨ	ਧੁ	ਨ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਗੁੰਗੁ	ਗੁੰ	ਮੰ	ਗੁੰਗੁ	ਸੰ	—
ਸੰ	ਧੁ	ਨ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਗੁੰਗੁ	ਗੁੰ	ਮੰ	ਗੁੰਗੁ	ਸੰ	—
ਕ	ਹੁ	ਨਾ	ਨ	ਕ	ਸੰ	ਸੰ	ਤਨ	ਬ	ਲ	ਜਾਈ	ਐ	S
ਨ	ਧੁ	ਨ	ਸੰ	ਧੁ	ਮ	ਮ	ਗੁੰਗੁ	ਗੁੰ	ਮੰ	ਗੁੰਗੁ	ਸੰ	—
ਕ	ਹੁ	ਨਾ	ਨ	ਕ	ਸੰ	ਸੰ	ਤਨ	ਬ	ਲ	ਜਾਈ	ਐ	S-ਜਿਉ...

ਰਾਗ ਮੀਯਾਂ ਮਲਾਰ, ਇਕਤਾਲਾ (ਧਮਾਰ ਦੀ ਚੌਗੁਨ:)

×	੦	੨	੦	੩	੪
ਪ.	—	ਪ.	ਸ.	—	—
ਮ.	—	ਪ.	ਨ.	—	—
ਚਾ	ੜ	ੜ	ਗੁੰ	ੜ	ਗੁੰ
ਨ.	ਸ.	ਪ.	ਮ.	—	ਰ.
ਗਾ	ੜ	ਮੁ	ਕਾ	ੜ	ੜ
ਨੁ.	ਨੁ.	ਰ.	ਸ.	ਸ.	ਮੁ.
ਨਾ	ਰਾ	ਨ.	ਪ.	ਤ.	ਮ.

ਨੋਟ—ਗੁਲਦਸਤਾ ਜਾਂ ਪੜਤਾਲ ਗਾਉਣ ਸਮੇਂ ਲਯ ਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਭਾਵ, ਅਸਥਾਈ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ ਤਾਲ ਵਜਾਈ ਜਾਵੇ ਉਸੇ ਅਨੁਸਾਰ ਬਾਕੀ ਤਾਲਾਂ ਨੂੰ ਠਾਅ, ਦੁਗੁਨ, ਤਿਗੁਨ, ਚੌਗੁਨ ਆਦਿ ਲਯ ਵਿਚ ਗਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਅਸਥਾਈ ਤੇ ਮੁਕਾਅ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
(ਗੁਲਦਸਤੇ ਦੀ ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੧੩. ਰਾਗ ਦਰਬਾਰੀ ਕਾਨੜਾ (ਪੜਤਾਲ), ਤਾਲ ਰੂਪਕ (ਲਗ-ਭਗ ਬਿਲੰਬਿਤ)

ਭਜੁ ਰਾਮੋ ਮਨਿ ਰਾਮ ॥ ਜਿਸੁ ਰੂਪ ਨ ਰੇਖ ਵਡਾਮ ॥
 ਸਤ ਸੰਗਤਿ ਮਿਲੁ ਭਜੁ ਰਾਮ ॥ ਬਡ ਹੋ ਹੋ ਭਾਗ ਮਥਾਮ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਜਿਤੁ ਗ੍ਰਿਹਿ ਮੰਦਰਿ ਹਰਿ ਹੋਤੁ ਜਾਸੁ, ਤਿਤੁ ਘਰਿ
 ਆਨਦੋ ਆਨੰਦੁ ਭਜੁ ਰਾਮ ਰਾਮ ਰਾਮ ॥
 ਰਾਮ ਨਾਮ ਗੁਨ ਗਾਵਹੁ ਹਰਿ ਪ੍ਰੀਤਮ ਉਪਦੇਸਿ ਗੁਰੁ ਗੁਰ ਸਤਿਗੁਰਾ
 ਸੁਖੁ ਹੋਤੁ ਹਰਿ ਹਰੇ ਹਰਿ ਹਰੇ ਹਰੇ ਭਜੁ ਰਾਮ ਰਾਮ ਰਾਮ ॥ ੧ ॥
 ਸਭ ਸਿਸਟਿ ਧਾਰ ਹਰਿ ਤੁਮ ਕਿਰਪਾਲ
 ਕਰਤਾ ਸਭ ਤੂ ਤੂ ਤੂ ਰਾਮ ਰਾਮ ਰਾਮ ॥
 ਜਨ ਨਾਨਕੋ ਸਰਣਾਗਤੀ ਦੇਹੁ ਗੁਰਮਤੀ
 ਭਜੁ ਰਾਮ ਰਾਮ ਰਾਮ ॥ ੧ ॥

(ਕਾਨੜਾ ਮ: ੪, 'ਪੜਤਾਲ', ਪੰਨਾ ੧੨੯੭)

ਅਸਥਾਈ

⊕				੧	੨				⊕				੧	੨	ਨੁ. ਧੁਨੁ ਭਜ
ਸ	—	—	ਰ	—	—	ਪਪ	ਮ	ਮ	ਗੁ	ਗੁ	ਮ	ਰ	—	ਸ	ਸਸ
ਰਾ	ੜ	ੜ	ਮੋ	ੜ	ੜ	ਮਨ	ਰਾ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ਮ	ੜ	ੜ	ਜਿਸ
ਨੁ.	ਨੁ.	ਨੁ.	ਪ	—	ਮ	ਪ	ਸ	—	—	ਸ	—	ਸ	—	—	ਸਸ
ਧੁ.	ਧੁ.	ਨੁ.	ਰੇ	ੜ	ਖ	ਵ	ਡਾ	ੜ	ੜ	ਮ	ੜ	ਸ	ੜ	ੜ	ਸਤ
ਰੂ	ਪ	ੜਨ													
ਮ			ਪ	ਪ	—	ਮਪ	ਨੁ	—	ਨੁ	ਪ	—	—	—	—	ਮਪ
ਚ	ਮ	ਮ	ਮਿ	ਲ	ੜ	ਭਜ	ਧੁ	ੜ	ੜੜ	ਮ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ਬਡ
ਸੰ	ਗ	ੜਤ					ਰਾ	ੜ	ੜੜ						
ਸੰ	—	ਸੰ	ਨੁ	ਨੁ	ਪ	ਮਪ	ਮ	ਮ	ਮ	ਰ	—	ਸ	ਨੁ.	ਨੁ.	ਧੁਨੁ
ਹੋ	ੜ	ਹੋ	ਧੁ	ੜੜ	ਗ	ੜਮ	ਗੁ	ਗੁ	ਮ	ਮ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ਭਜ...
			ਭਾ				ਥਾ	ੜ	ੜੜ	ਮ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	

ਅੰਤਰਾ-ਸੂਲਫਾਕ (ਰੂਪਕ ਦੀ ਦੁਗੁਨ ਲਯ ਵਿਚ)

×	੦	੨	੩	੦
ਸੰ ਜਿ	ਸੰ ਤ	ਸੰ ਗ੍ਰਿ	ਸੰ ਹ	ਸੰ ਨੁ ਮ
ਮ ਗੁ ਹੈ	— S	ਮ ਗੁ ਤ	ਮ ਜਾ	ਮ ਰ S
ਰ ਤਿ	ਰ ਤ	ਮ ਘ	ਮ ਰ	ਪ ਆ
ਪ ਆ	ਮ S	ਪ ਨੁ ਨੰ	ਪ S	ਮ ਗੁ ਦ
ਗੁ ਰਾ	— S	ਮ ਮ	ਰ ਰਾ	— S

ਮ—ਦੁਬਾਰਾ...

ਤਿੰਨਤਾਲ (ਲਯ ਬਰਾਬਰ ਸੂਲ:)

×	੦	੨	੩	੦
ਮ ਰਾ	— S	ਪ ਮ	ਪ ਨਾ	ਨੁ ਧੁ S
ਪ ਮ ਰਾ	— S	ਪ ਮ	ਪ ਨਾ	ਨੁ ਧੁ S
ਸੰ ਦੇ	ਰੰ S	ਰੰ ਸ	ਰੰ ਗੁ	ਰੰ ਰੁ
ਸੰ ਹੈ	— S	ਸੰ ਤ	ਸੰ ਹ	ਨੁ ਰਿ
ਸੰ ਭ	ਰੰ ਜ	— S	ਰੰ ਰਾ	ਸੰ ਮ

...ਅਸ:

ਸੰਚਾਰੀ-ਅਭੋਗ, ਇਕਤਾਲਾ (ਰੂਪਕ ਦੀ ਤਿਗੁਨ:)

×	ਰ	—	ਸ	ਨੁ.	ਧੁ	ਧੁ	ਨੁ	ਸ	—	—	ਸ	—	—
ਸ	ਸ	ਭ	ਸਿ	ਸ	ਸ	ਟ	ਧਾ	ਸ	ਸ	ਰ	ਸ	ਸ	ਸ
ਰ	ਰ	—	ਮ	ਮ	ਮ	ਪ	—	—	ਪ	—	—	—	—
ਹ	ਰਿ	ਸ	ਤੁ	ਮ	ਕਿਰ	ਪਾ	ਸ	ਸ	ਲ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ
ਪ	ਮ	ਪ	ਨੁ	ਪ	ਪ	ਪ	ਗੁ	—	ਗੁ	—	ਮ	ਮ	ਮ
ਕ	ਰ	ਤਾ	ਸ	ਸ	ਭ	ਤੁ	ਸ	ਤੁ	ਸ	ਤੁ	ਸ	ਸ	ਸ
ਰ	—	ਰ	ਰ	—	ਸਨੁ	ਸ	—	—	—	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ
ਰਾ	ਸ	ਮ	ਰਾ	ਸ	ਮਸ	ਰਾ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਮ	—ਦੁਬਾਰਾ...

ਰੂਪਕ (ਰੂਪਕ ਦੀ ਦੁਗੁਨ:)

⊕	ਮ	ਮ	ਪ	ਨੁ	ਧੁ	—	ਸੰ	—	ਸੰ	—	ਸੰਨੁ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	—
ਜ	ਨ	ਸ	ਨਾ	ਨ	ਨ	ਸ	ਨ	ਨ	ਕੇ	ਸ	ਸਰ	ਣਾ	ਗ	ਤੀ	ਸ
ਪ	ਮ	ਮ	ਪ	ਨੁ	ਧੁ	—	ਸੰ	—	ਸੰ	—	ਸੰਨੁ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਨੁਸ
ਜ	ਨ	ਸ	ਨਾ	ਨ	ਨ	ਸ	ਨ	ਨ	ਕੇ	ਸ	ਸਰ	ਣਾ	ਗ	ਤੀ	ਦੇਹ
ਰ	ਰ	ਰ	ਸੰ	—	ਨੁ	—	ਨੁ	—	ਨੁ	—	ਨੁ	ਪ	—	—	—
ਗੁ	ਰ	ਮ	ਤੀ	ਸ	ਭ	ਜ	ਰਾ	ਸ	ਸ	ਸ	ਮ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ
ਮ	—	ਮ	ਰ	—	—	—	ਸ	—	—	ਸ	—	ਨੁ.	ਧੁ	ਨੁ	—
ਰਾ	ਸ	ਸ	ਮ	ਸ	ਸ	ਸ	ਰਾ	ਸ	ਸ	ਮ	ਸ	ਭ	ਜ	ਜ	—

(‘ਪੜਤਾਲ’ ਦੀ ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੧੪. ਰਾਗ ਦਰਬਾਰੀ ਕਾਨੜਾ (ਗੁਲਦਸਤਾ), ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਾਜ਼)

ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ ਹੈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਾਇਆ ਜਾਇ ॥

ਜਿਨ ਧੁਰਿ ਮਸਤਕਿ ਲਿਖਿਆ ਤਿਨ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲਿਆ ਆਇ ॥

ਤਨੁ ਮਨੁ ਸੀਤਲੁ ਹੋਇਆ ਸਾਂਤਿ ਵਸੀ ਮਨਿ ਆਇ ॥

ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਹਰਿ ਚਉਦਿਆ ਸਭੁ ਦਾਲਦੁ ਦੁਖੁ ਲਹਿ ਜਾਇ ॥ ੨ ॥

(ਕਾਨੜੇ ਕੀ ਵਾਰ ਮ: ੪, ਪੰਨਾ ੧੩੧੬)

ਅਸਥਾਈ

੦					੩					×					੨				
—	ਨੁਸ	ਰ	ਸ	ਨੁ.	—	ਨੁ.	ਸਰ	ਮ	ਮ	ਮ	ਮ	ਰ	—	ਸ	—				
ੜ	ਹਰਿ	ਹ	ਰਿ	ਨਾ	ੜ	ਮ	ਨਿੜ	ਧਾ	ੜ	ੜ	ਨ	ਹੈ	ੜ	ੜ	ੜ				
—	ਮ	ਮ	ਮ	ਪ	—	ਪ	—	ਪ	ਮ	ਪਨੁ	ਪ	ਮ	ਰ	ਸ					
ਏ	ਗੁਰ	ਮੁ	ਖ	ਪਾ	ੜ	ਇਆ	ੜ	ਜਾ	ੜ	ੜੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	

ਅੰਤਰਾ

ਪ	ਮ	ਪ	ਪ	ਨੁ	ਨੁ	ਨੁ	ਨੁ	ਸੰ	—	—	ਸੰ	ਸੰ	—	—	—				
ਜਿ	ਨ	ਧੁ	ਰ	ਮ	ੜਸ	ਤ	ਕ	ਲਿ	ੜ	ੜ	ਖਿ	ਆ	ੜ	ੜ	ੜ				
ਸੰ	ਰੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਨੁ	ਨੁ	ਪ	—	ਮ	ਮ	ਮ	ਮ	ਰ	—	ਸ	—				
ਤਿਨ	ਸਤਿ	ਗੁ	ਰ	ਮਿ	ਲਿ	ਆ	ੜ	ਆ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ

ਅਭੋਗੀ ਕਾਨੜਾ, ਸੂਲਫਾਕ (ਤਿੰਨਤਾਲ ਦੀ ਦੁਗੁਨ:)

×	੦	੨	੩	੪				
ਮ	ਧ	ਸੰ	ਸੰ	—	—	—	—	—
ਤ	ਮ	ਸੀ	ਤ	ਲ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ
ਮੰ	ਮੰ	ਰੰ	ਸੰ	—	—	—	—	—
ਗੁੰ	ਗੁੰ	ਆ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ
ਹੋ	ੜ	ਇ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ
ਸੰ	ਧ	ਧ	ਮ	—	—	—	—	—
ਧ	ਤ	ਵ	ਸੀ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ
ਸਾ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ
ਮ	ਮ	ਰ	ਸ	—	—	—	—	—
ਗੁ	ਗੁ	ਆ	ਇ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ
ਮ	ਨ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ
ਨੁ.	ਸ	ਨੁ.	ਨੁ.	—	—	—	—	—
ਹ	ਰਿ	ਹ	ਰਿ	ਨਾ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ

ਨਿ—ਧਾਨ ਹੈ...ਅਥਸਾਈ...

ਨਾਇਕੀ ਕਾਨੜਾ, ਰੂਪਕ (ਤਿੰਨਤਾਲ ਦੀ ਬਰਾਬਰ ਲਯ)

⊕			੧		੨		⊕			੧		੨	
ਪ	ਮ	ਮ	ਪ	ਪ	ਸ	ਨ	ਸ	—	ਨ	ਸ	—	ਸ	ਸ
ਨਾ	ਨ	ਕ	ਹ	ਰਿ	ਹ	ਰਿ	ਚਉ	ੜ	ਦਿ	ਆ	ੜ	ੜ	ਭ
ਰ	ਰ	ਰ	ਨ	ਸ	ਪ	ਪ	ਮ	—	ਮ	ਰ	—	ਸ	—
ਦਾ	ਲ	ਦ	ਸ	ਖ	ਨੁ	ਲਹਿ	ਗੁ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ਇ	ੜ ਦੁਬਾਰਾ
ਨੁਸ	ਰ	ਸ	ਨੁ	—	ਨੁ	ਸਰ							
ਹਰਿ	ਹ	ਰਿ	ਨਾ	ੜ	ਮ	ਨਿੜ							

ਅਸਥਾਈ ਤਿੰਨ: (ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੧੫. ਰਾਗ ਦਰਬਾਰੀ ਕਾਨੜਾ (ਗੁਲਦਸਤਾ), ਸਵਾਰੀ ਪੰਜਤਾਲ
(ਲਗ-ਭਗ ਬਿਲੰਬਿਤ ਲਯ)

ਸਤਿਗੁਰ ਚਾਟਉ ਪਗ ਚਾਟ ॥
ਜਿਤੁ ਮਿਲਿ ਹਰਿ ਪਾਧਰ ਬਾਟ ॥
ਭਜੁ ਹਰਿ ਰਸੁ ਰਸ ਹਰਿ ਗਾਟ ॥
ਹਰਿ ਹੋ ਹੋ ਲਿਖੇ ਲਿਲਾਟ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਖਟ ਕਰਮ ਕਿਰਿਆ ਕਰਿ ਬਹੁ ਬਹੁ ਬਿਸਥਾਰ
ਸਿਧ ਸਾਧਿਕ ਜੋਗੀਆ ਕਰਿ ਜਟ ਜਟਾ ਜਟ ਜਾਟ ॥
ਕਰਿ ਭੇਖ ਨ ਪਾਈਐ ਹਰਿ ਬ੍ਰਹਮ ਜੋਗੁ ਹਰਿ ਪਾਈਐ
ਸਤ ਸੇਗਤੀ ਉਪਦੇਸਿ ਗੁਰੂ ਗੁਰ ਸੰਤ ਜਨਾ ਖੋਲਿ ਖੋਲਿ ਕਪਾਟ ॥੧॥
ਤੂ ਅਪਰੰਪਰੁ ਸੁਆਮੀ ਅਤਿ ਆਗਾਹੁ ਤੂ ਭਰਪੁਰਿ ਰਹਿਆ ਜਲ ਥਲੇ
ਹਰਿ ਇਕੁ ਇਕੋ ਇਕ ਏਕੈ ਹਰਿ ਬਾਟ ॥
ਤੂ ਜਾਣਹਿ ਸਭ ਬਿਧਿ ਬੁਝਹਿ ਆਪੇ
ਜਨ ਨਾਨਕ ਕੇ ਪ੍ਰਭ ਘਟਿ ਘਟੇ ਘਟਿ ਘਟੇ ਘਟਿ ਹਰਿ ਘਾਟ ॥੨॥

(ਰਾਗ ਕਾਨੜਾ ਮ: ੪, 'ਪੜਤਾਲ', ਪੰਨਾ ੧੨੬੭)

ਅਸਥਾਈ

×	੨			੩				੪	੫		
									ਰਸ	ਨੁ.	ਪ
									ਸਤਿ	ਧੁਨੁ	ਰ
ਸ	—	—	ਰ	—	—	ਰ	ਮ	ਮ	ਨੁ.	ਨੁ.	ਪਪ
ਚਾ	ੜ	ੜ	ਟਉ	ੜ	ੜ	ਪਗ	ਗੁ	ਗੈ	ਧੁ	ਧੁਨੁ	ਮਿਲ
ਪ			ਨੁ.				ਚਾ	ੜ	ਜਿ	ਤੜ	
ਮ	ਪ	—	ਧੁ	—	ਨੁ	ਨੁ	ਸ	—	—	—	ਨੁਸ
ਹ	ਰਿ	ੜ	ਪਾ	ੜ	ਧ	ਰ	ਬਾ	ੜ	ੜ	ੜ	ਭਜ
ਰ	ਰ	—	ਮ	ਮ	ਪ	ਪ	ਪ				
ਹ	ਰਿ	ੜ	ਰ	ਸ	ਰ	ਸ	ਮ	ਪ	ਨੁਰੰ	ਸੰ	ਰੇਸੰ
ਨੁ	ਨੁ						ਹ	ਰਿ	ੜੜ	ਟ	ਹਰਿ
ਧੁ	ਧੁ		ਪ	ਪ	—	ਪ	ਮ				
ਹੋ	ੜ	ਨੁ	ਲਿ	ਖੇ	ੜੜ	ਹੋਲਿ	ਗੁ	ਗੁ	ਸ	ਸਤਿਗੁ...	
							ਲਾ	ੜ	ੜ		
							ਗੁਮ	ਰ			
							ਟ				

ਰਾਗ ਮਾਲਕੋਸ, ਤਾਲ ਰੂਪਕ (ਸਵਾਰੀ ਦੀ ਦੁਗੁਨ ਲਯ ਵਿਚ)

⊕	੧			੨			⊕	੧			੨		
ਮ			ਨੁ			ਨੁ	ਗੁ			੧			੨
ਗੁ	—	ਮ	ਧੁ	ਧੁ	ਨੁ	ਨੁ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	—	ਸੰ
ਖ	ੜ	ਟ	ਕਰ	ਮ	ਕਿਰਿ	ਆ	ਕ	ਰ	ਬਹੁ	ਬਹੁ	ਬਿਸ	ਥਾ	ੜਰ
ਸੰ							ਨੁ						
ਗੁ	—	ਮੰ	ਗੁ	ਗੁ	ਸੰ	—	ਧੁ	ਨੁ	ਸੰਨੁ	ਧੁ	—	ਮ	ਮ
ਸਿ	ੜ	ਧ	ਸਾ	ਧਿ	ਕ	ੜ	ਜੋ	ੜ	ਗੀੜ	ਆ	ੜ	ੜ	ਕਰਿ
ਮ													
ਗੁ	ਮ	ਗੁ	ਸ	ਨੁ	ਧੁ	ਨੁ	ਸ	ਗੁ	—	ਮ	—	—	ਮ
ਜ	ਟ	ਜ	ਟਾ	ੜ	ਜ	ਟ	ਜਾ	ੜ	ੜ	ਟ	ੜ	ੜ	ਕਰਿ ਦੁਬਾਰਾ

...ਫਿਰ ਅਗੋਂ ਤਿੰਨਤਾਲ

ਰਾਗ ਬਾਗੋਸ਼ਰੀ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਸਵਾਰੀ ਦੀ ਚੌਗੁਨ ਲਯ)

੦	ਮ	—	ਮ	੩	—	ਨੁ	ਧ	×	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	—	੨	ਸੰ	—	ਸੰ	—
*	ਕ	ੜ	ਰ	ਧ	ੜ	ਖ	ਨ	ਸੰ	ਪਾ	ੜਈ	ਐ	ੜ	ਹ	ੜ	ਰਿ	ੜ	
ਸੰ	ਸੰ	ਨੁ	ਨੁ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਮੰ	ਗੁੰ	—	—	ਗੁੰ	ਰੰ	—	ਸੰ	—	ੜ:	
*	ਥੁ	ਹ	ਮ	ਜੋ	ਗ	ਹ	ਰਿ	ਪਾ	ੜ	ੜ	ਈ	ਐ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ:	
—	ਸੰ	ਸੰ	ਨੁ	ਧ	ਮ	ਪ	ਧ	ਮ	—	ਗੁ	ਗੁ	ਰ	—	ਸ	—	ੜ	
*	ਸ	ਤ	ਸੰ	ਗ	ਤੀ	ਉ	ਪ	ਗੁ	ਦੇ	ੜ	ਸ	ਗੁ	ਰੁ	ੜ	ੜ	ੜ	
ਸ	ਨੁ	ਧੁ	ਨੁ	ਸ	—	ਸ	ਮ	ਗੁ	—	ਗੁ	ਗੁ	ਰ	—	ਸ	—	ੜ	
ਗੁਰ	ਸੰ	ਤ	ਜ	ਨਾ	ੜ	ਖੋ	ਲ	ਖੋ	ੜ	ਲ	ਕ	ਪਾ	ੜ	ਟ	ੜ;	ਦੁਬਾਰਾ...	
—	—	ਰ	ਸ	ਨੁ	ਧੁ	ਨੁ	ਪ	—	ਚਾਟਉ	—	ਅਸਥਾਈ	ਪੰਜਤਾਲ...	—	—	—	—	
*	*	ਤਿ	ਗ	ੜ	ਰ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	

ਰਾਗ ਤਿਲੰਗ, ਸੁਲਫਾਕ (ਸਵਾਰੀ ਦੀ ਚੌਗੁਨ ਲਯ)

×	—	੦	ਮ	੨	—	੩	ਪ	੦	ਪ
ਸ	ੜ	ਗ	ਪ	ਪ	ੜ	ਪ	ਰ	ਪ	ਪ
ਤੂ	ੜ	ਅ	ਪ	ਰੰ	ੜ	ਪ	ਰ	ਸੁਆ	ਮੀ
ਨੁ	ਪ	ਮ	ਗ	—	ਗ	ਸ	—	ਗ	ਮ
ਅ	ਤਿ	ਆ	ਗਾ	ੜ	ਹੁ	ਤੂ	ੜ	ਭ	ਰ
ਪ	ਨ	ਸੰ	ਰ	ਸੰ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ
ਪੂ	ੜ	ਰ	ਰ	ਹਿਆ	ੜ	ਜ	ਲ	ਬ	ਲੇ,
ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਨ	—	ਸੰ	—	ਨ	ਸੰ
ਹ	ਰਿ	ਇ	ਕ	ਇ	ੜ	ਕੋ	ੜ	ਇ	ਕ
ਰੇ	ਸੰ	ਨੁ	—	ਪ	ਪ	ਮ	—	ਗ	—
ਏ	ੜ	ਕੋ	ੜ	ਹ	ਰਿ	ਥਾ	ੜ	ਟ	ੜ

—ਤੂ ਅਪਰੰਪਰ...ਤੋਂ ਸਾਰੇ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਗਾਓ ।

ਰਾਗ ਦੁਰਗਾ, ਇਕਤਾਲਾ (ਸੂਲ ਦੀ ਬਰਾਬਰ ਲਯ)

×	੦			੨	੦			੩	੪		
ਸੰ	ਧ	—	ਮ	—	ਪ	ਰ	ਰ	—	ਸ	ਸ	ਸ
ਤੁ	ੜ	ੜ	ਜਾ	ੜ	ਣਹਿ	ਸ	ਭ	ੜ	ਬਿ	ੜ	ਧਿ
ਸ	—	—	ਰ	ਮ	—	ਪ	ਧ	ਮ	ਪ	—	—
ਬੁ	ੜ	ੜ	ਝਹਿ	ੜ	ੜ	ਆ	ੜ	ੜ	ਪੇ	ੜ	ੜ,
ਮ	—	ਮ	ਪ	ਧ	ਧ	ਸੰ	—	ਧ	ਸੰ	ਸੰ	—
ਜ	ੜ	ਨ	ਨਾ	ਨ	ਕ	ਕੇ	ੜ	ੜ	ਪ੍ਰ	ਭ	ੜ ਜਨ ਨਾਨਕ... ਦੁਬਾਰਾ...
ਰੰ	ਰੰ	ਮੰ	ਮੰ	ਰੰ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਧ	ਧ	ਮ	—
ਘ	ਟਿ	ਘ	ਟੇ	ੜ	ੜ	ਘ	ਟਿ	ਘ	ਟੇ	ੜ	ੜ
ਪ	ਧ	ਸੰ	ਭੰ	ਸੰ	—	ਧ	—	ਮ	—	—	—
ਘ	ਟਿ	ਹ	ਰਿ	ਘਾ	ੜ	ਟ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ
ਪ	ਧ	ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ	—	ਧ	ਮ	ਮ	ਰ	ਸ	ਧ
ਘ	ਟਿ	ਹ	ਰਿ	ਘਾ	ੜ	ਟ	ੜ	ਸ	ਤਿ	ਗੁ	ਰ—ਚਾਟਉ... ਅਸਥਾਈ...

(ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

(ਦਰਬਾਰੀ ਕਾਨੜਾ ਰਾਗ ਸਮਾਪਤਿ)

ਰਾਗ ਬਸੰਤ

ਵਾਦੀ—ਤਾਰ (ਸੰ) | ਠਾਟ—ਪੂਰਵੀ | ਸਮਾਂ—ਰਾਤ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ (ਬਸੰਤ-ਰੁਤ ਵਿਚ ਹਰ ਸਮੇਂ)
ਸੰਵਾਦੀ—ਪ | ਜਾਤੀ—ਵੱਕ੍ਰ-ਸੰਪੂਰਣ | ਵਿਸ਼ੇਸ਼—ਦੋਵੇਂ ਮੱਧਮ ਤੇ ਲਲਿਤ ਅੰਗ ।

ਆਰੋਹ—ਸ ਗ, ਮ ਧ ਰੁ, ਸੰ ।

ਅਵਰੋਹ—ਰੁ ਨ ਧੁ, ਪ, ਮੰਗ ਮੰਡਗ, ਗ ਮ ਧੁ ਗ, ਮੰਗ ਰੁ ਸ ।

ਪਕੜ—ਮ ਧੁ, ਰੁ—ਸੰ, ਰੁ ਨ ਧੁ, ਪ—(ਪ) ਮੰਗ ਮੰਡਗ ।

ਬਸੰਤ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਤੇ ਪੁਰਾਤਨ ਰਾਗ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਸਰੂਪ ਸੰਬੰਧੀ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਤੇ ਆਧੁਨਿਕ ਸੰਗੀਤ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਮਤ-ਭੇਦ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ—ਕੋਈ ਆਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਠਾਟ ਮਾਰਵਾ ਤੇ ਜਾਤੀ ਸੰਪੂਰਣ ਹੈ। ਕੋਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪੰਚਮ ਵਰਜਿਤ ਖਾਡਵ ਜਾਤੀ ਦਾ ਰਾਗ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਈ ਸੰਗੀਤ ਕਰਤਾ ਇਸ ਨੂੰ ਪੂਰਵੀ ਠਾਟ ਦਾ ਰਾਗ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਕੋਈ ਇਸ ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਤੀਵਰ ਮੱਧਮ ਲਾਉਣ ਲਈ ਆਖਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੋਈ ਦੋਵੇਂ ਮੱਧਮਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਨ ਲਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਕ ਮਤ ਹੋਰ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਵਿਚ ਗੰਧਾਰ ਕੋਮਲ ਤੇ ਠਾਟ ਟੋਡੀ ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਸੋ, ਸੰਗੀਤ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਬਸੰਤ ਲਿਖੇ ਹਨ, ਪਰ ਅਸੀਂ ਇਥੇ ਮਾਰਵਾ ਤੇ ਪੂਰਵੀ ਠਾਟ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਬਸੰਤ ਦਾ ਹੀ ਵੇਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਸੰਗੀਤ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਸੰਤ ਰਾਗ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਸੁੱਧ (ਤੀਵਰ) ਸੁਰਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਇਸ ਵਿਚ ਥੋੜਾ ਪਰਿਵਰਤਨ ਹੋਇਆ। ਭਾਵ, ਰਿਖਭ ਤੀਵਰ ਦੀ ਥਾਂ ਕੋਮਲ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਸੁੱਧ ਮੱਧਮ ਦੇ ਨਾਲ ਤੀਵਰ ਮੱਧਮ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਭੀ ਹੋਣ ਲਗ ਪਿਆ। ਬਸੰਤ ਦਾ ਇਹ ਸਰੂਪ ਸੰਗੀਤ "ਰਾਗ ਕਲਪਦਰੁਮਾਂਕੁਰ, ਅਭਿੰਨ ਰਾਗ ਮੰਜਰੀ ਤੇ ਰਾਗ ਚੰਦ੍ਰਕਾਸ਼ਾਰ" ਆਦਿ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਕੀਰਤਨੀਏਂ (ਰਾਗੀ-ਚਬਾਈ) ਅਕਸਰ ਇਸੇ ਸੂਰ-ਰੂਪ ਵਿਚ ਪੁਰਾਤਨ ਸ਼ਬਦ ਰੀਤਾਂ ਗਾਇਨ ਕਰਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਆਧੁਨਿਕ ਸੰਗੀਤਕਾਰ ਮਾਰਵਾ ਠਾਟ ਦਾ ਬਸੰਤ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਇਸ ਦੇ ਦੋ ਰੂਪ ਪਰਚਲਿਤ ਹਨ—ਸੰਪੂਰਣ ਤੇ ਖਾਡਵ।

ਪਹਿਲਾ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ—ਠਾਟ ਮਾਰਵਾ, ਜਾਤੀ ਵੱਕ੍ਰ-ਸੰਪੂਰਣ ਵਾਦੀ ਤਾਰ ਖੜਜ (ਸੰ) ਤੇ ਸੰਵਾਦੀ ਪੰਚਮ। ਸੂਰ-ਰੂਪ—ਸ ਗ, ਮ ਧ, ਨ ਮ ਧ ਸੰ—ਸੰ ਨ ਧ ਪ ਮ, ਨ ਧ, ਮੰਗ, ਗ ਮੰਗ, ਮੰਗ ਰੁ ਸ—
ਸ ਮ, ਮੰਮ, ਮੰਮਗ, ਪ—(ਪ) ਮੰਗ, ਨ—ਮੰਗ, ਮੰਗਰੁਸ—ਸਗ, ਮੱਧਸੰ—।

ਦੂਜਾ ਪ੍ਰਕਾਰ—ਪੰਚਮ ਸੁਰ ਵਰਜਿਤ, ਜਾਤੀ ਓਡਵ-ਸੰਪੂਰਣ, ਵਾਦੀ (ਸੰ) ਸੰਵਾਦੀ ਸੁੱਧ ਮੱਧਮ।

ਇਸ ਦਾ ਚਲਣ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ—ਸ ਗ, ਮ ਧ ਸ—ਰੁੰ ਨ ਧ, ਨ ਧ ਮੰਗ, ਗ ਮ ਧ ਗ, ਮੰਗਰੁਸ ਸਮ
ਮੰਮਗ, ਨ—ਮੱਗ ਮੱਡਗ, ਮੱਗਰੁਸ—ਸ ਗ, ਮ ਧ, ਨ ਮ ਧ ਸ— ।

ਨੋਟ :—ਮਾਰਵਾ ਠਾਟ ਦਾ ਬਸੰਤ ਅਕਸਰ ਪੰਜਾਬ ਪ੍ਰਾਂਤ ਵਿਚ ਹੀ ਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬਾਕੀ
ਪ੍ਰਾਂਤਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਨੂੰ ਘਟ ਹੀ ਗਾਉਂਦੇ ਬਜਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਪੂਰਵੀ ਠਾਟ ਦਾ ਬਸੰਤ—

ਇਹ ਪੂਰਵੀ ਠਾਟ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਜਾਤੀ ਵਕ੍ਰ-ਸੰਪੂਰਣ ਜਾਂ ਓਡਵ-ਸੰਪੂਰਣ
ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਵਾਦੀ ਸੁਰ ਤਾਰ ਖੜਜ (ਸ) ਤੇ ਸੰਵਾਦੀ-ਪੰਚਮ, ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਰਾਤ ਦਾ ਚੌਥਾ
ਪਹਿਰ ਹੈ, ਪਰ ਬਸੰਤ-ਰੁਤ ਵਿਚ ਸਮੇਂ ਦਾ ਬੰਧਨ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਵਿਚ ਰੁਤ ਦੇ ਗੀਤ ਅਕਸਰ ਗਾਏ
ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਕਾਰਣ ਇਹ ਇਕ ਰੁਤ-ਰਾਗ (ਮੌਸਮੀ) ਰਾਗ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਬਸੰਤ ਤੇ ਪਰਜ, ਦੋਵੇਂ ਜੋੜੀ ਦੇ ਰਾਗ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਠਾਟ, ਜਾਤੀ,
ਵਾਦ-ਸੰਵਾਦ ਤੇ ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਇਕੋ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਦੋਵੇਂ ਉਤ੍ਰਾਂਗ ਪ੍ਰਧਾਨ ਤੇ ਸੰਧੀ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼
ਰਾਗ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਰ, ਪਰਜ ਇਕ ਚੰਚਲ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਦਾ ਰਾਗ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਮੀਂਡ ਦਾ
ਕੰਮ ਅਤੀ ਸੁੰਦਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਦਿਖਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਦ ਕਿ ਬਸੰਤ ਦੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਗੰਭੀਰ ਤੇ ਠਰੰਮੇ
ਵਾਲੀ ਹੈ। ਉਂਜ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਵਖੋ-ਵਖ ਕਰਕੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਨਿਯਮ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਲੈਣੇ ਚਾਹੀਦੇ
ਹਨ। ਜਿਵੇਂ :—

੧. ਬਸੰਤ ਸ੍ਰੀ ਅੰਗ ਨਾਲ ਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪਰਜ ਪੂਰਵੀ ਅੰਗ ਨਾਲ।
੨. ਬਸੰਤ ਦੇ ਪੂਰਵਾਂਗ ਵਿਚ ਲਲਿਤ ਅੰਗ ਹੈ, ਪਰ ਪਰਜ ਵਿਚ ਨਹੀਂ।
੩. ਬਸੰਤ ਵਿਚ ਨਿਖਾਦ ਕਮਜ਼ੋਰ ਤੇ ਧੈਵਤ ਪ੍ਰਬਲ ਰਹੇਗਾ, ਪਰ ਪਰਜ ਵਿਚ ਨਿਖਾਦ
ਪ੍ਰਬਲ ਤੇ ਧੈਵਤ ਕਮਜ਼ੋਰ ਰਹੇਗਾ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਸੰਤ ਵਿਚ (ਪ) ਮੰਗ ਮੱਡਗ, ਸੁਰ ਬਾਰ ਬਾਰ ਦਿਖਾਈ ਦੇਣਗੇ, ਪਰ ਪਰਜ ਵਿਚ
ਇਸ ਦੀ ਥਾਂ—“ਪ—ਮ ਪ ਧ ਪ ਗ ਮ ਗ” ਇਹ ਤਾਨ ਬਾਰ ਬਾਰ ਆਏਗੀ। ਬਸੰਤ ਦਾ ਸੂਰ-ਰੂਪ—
ਸ ਨੁਧ, ਪ—(ਪ) ਮੰਗ ਮੱਡਗ, ਮਧੁ ਰੁੰ, ਸ—ਰੁੰਨਧ, ਪ—ਪ ਮੰਗ ਮੱਡਗ, ਗਮਧੁਗ-ਮੰਗ, ਮੰਗਰੁਸ—
ਸਮ—ਮੱਮ, ਮੰਮਗ, ਮਧੁ ਸ—ਮਧੁਡਪ, (ਪ) ਗ, ਨ—ਮੰਗ ਮੱਡਗ, ਮੰਗ ਰੁਸ, ਸ ਗ, ਮਧੁ ਰੁੰ—ਸ— ।
ਪਰਜ ਦਾ ਸੂਰ-ਰੂਪ—ਮਧੁਨਡਸ, ਸਰੁੰ ਸਰੁੰ ਨ ਧ ਨ—ਧ ਪ, ਮ ਪ ਧ ਪ ਗ ਮ ਗ, ਮੰਗ ਰੁਸ—ਇਸ
ਪ੍ਰਕਾਰ ਰਹੇਗਾ।

ਨੋਟ :—ਉਤੇ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਬਸੰਤ ਤੇ ਪਰਜ ਦੋ ਦੋਵੇਂ ਜੋੜੀ ਰਾਗ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਭੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੂਰ-ਰੂਪਾਂ
ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਅੰਤਰ ਹੈ। ਬਸੰਤ ਅਤੀ ਮਨੋਹਰ ਤੇ ਲੋਕ-ਪ੍ਰਿਅ ਰਾਗ ਹੈ, ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ
ਪੂਰਵੀ ਠਾਟ ਦਾ ਬਸੰਤ ਹੀ ਅੱਜ-ਕਲ ਪਰਚਲਿਤ ਹੈ, ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਪੂਰਵੀ ਠਾਟ ਦੇ
ਬਸੰਤ ਦੀਆਂ ਸ਼ਬਦ-ਰੀਤਾਂ ਨੂੰ ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸੂਰ-ਲਿਪੀ ਵਿਚ ਤਾਲ-ਬਧ (ਨੁਟੇਸ਼ਨ) ਕੀਤਾ
ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਸਿਖਿਆਰਥੀ ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੇਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦ ਰੀਤਾਂ ਨੂੰ ਗਾਇਨ ਕਰ ਸਕਣ।

ਸੁਰ-ਵਿਸਥਾਰ (ਆਲਾਪ)

੧. ਸਗ, ਮੱਧੁਰੁ —ਸ, (ਸ) ਨਧੁ, ਪ —ਮੱਧੁਰੁ—ਨਧੁ, ਪ—(ਪ) ਮੰਗਮੰਡਗ, ਮੰਗਰੁਸ— ।
੨. ਨਸਗ —ਮੱਧੁਸ—ਮੱਧੁਰੁ—ਸ, ਰੁ—ਨਧੁਨਧੁ —ਪ, ਮੱਨਧੁਪ, ਮੱਧੁਰੁ, ਨਧੁ, ਪ—ਮੱਧੁਰੁ—ਸ—
ਨ
(ਸ) ਰੁਨਧੁ—ਪ—(ਪ) ਮੰਗਮੰਡਗ, ਮੱਧੁਨ ਮੰਗ, ਗਮੱਧੁਗ, ਮੰਗਰੁਸ— ।
੩. ਮੱਧੁਸ—ਸੰਨਧੁਪ, ਨਧੁਪ, ਰੁਨਧੁ, ਪ—(ਪ) ਮੰਗ, ਗਮੱਧੁਗਮੰਗ, ਨ—ਮੰਗ, ਮੰਗਰੁਸ—ਸਮ—
ਗ
ਮਮੰਮਗ, ਮੱਧੁਸ—ਮੱਧੁਰੁ—ਸ, ਨਧੁਰੁਨਧੁ, ਪ—(ਪ) ਗ, ਗਮੰਨ — ਮੰਗ, ਗਮੱਧੁਗ, ਮੱਧੁਮੰਗ, ਮੰਗ
ਰੁਸ—ਨਸਮ —ਮਮੰਮਗ, ਮੱਧੁਰੁ— ਸ ।
੪. (ਸ) ਨਧੁ, ਮੱਧੁਨਧੁ, ਪ —ਮੱਧੁਸ—ਮੱਧੁਰੁ—ਸ, ਨਧੁਰੁਨਧੁਪ, ਮੱਧੁਸ—ਨਰੁ—ਸ, ਰੁ—ਨਧੁਪ,
ਮੱਧੁਸ—(ਸ) ਨਧੁਪ, (ਪ) ਮੰਗਮੰਡਗ, ਮੱਧੁਰੁ—ਸ, ਮੱਧੁਸ—ਸਰੁਸ, ਨਰੁਨਧੁ, ਪ—(ਪ) ਗ,
ਮੰਨ—ਧੁਮੰਗ, ਗਮੱਧੁਗ, ਮੰਗਰੁਸ—ਮੱਧੁਰੁ—ਸ, (ਸ) ਨਧੁਪ, ਨਰੁਨਧੁਪ, ਮੱਧੁਸ—ਨਰੁਸ—
ਨ
ਗਰੁਸ—(ਸ) ਨਧੁ, ਰੁਨਧੁ, ਪ—(ਪ) ਮੰਗਮੰਡਗ, ਮੰਗਰੁਸ — ਸਮ—ਮਮੰਮਗ, ਮੱਧੁਰੁ—ਸ ।
੫. ਸ—ਮੱਧੁਸ—ਮੱਧੁਰੁ—ਸ, ਸਗ, ਮੰ ਗਰੁਸ—ਨਰੁਨਧੁ —ਪ, ਮੱਧੁਰੁ—ਸ, ਸਗ, ਮੰਗ, ਮੰਗਰੁਸ
—ਪ—(ਪ) ਮੰਗਮੰਡਗ, ਮੰਗਰੁਸ—ਰੁਨਧੁ, ਪ—ਨਰੁਨਧੁ, ਪ—ਮੱਧੁਰੁ—ਸ, (ਸ) ਨਧੁ,
ਪ—(ਪ) ਮੰਗ, ਨ—ਮੰਗ, ਮੱਧੁਨਧੁਮੰਗ, ਮੱਧੁਮੰਗ, ਗਮੱਧੁਗਮੰਗ, ਮੰਗਰੁਸ— ਸਮ—ਮਮੰਮਗ, ਨਧੁ—
ਪ, (ਪ) ਮੰਗਮੰਡਗ, ਗਮੱਧੁਰੁ—ਸ, ਸਗ —ਮੰਗਰੁਸ—ਪ—(ਪ) ਗ ਮੰਗਰੁਸ—(ਸ) ਨਧੁਪ,
(ਪ) ਗ ਮੰਗਰੁਸ ।

ਨਸ ਗਗ ਰੁਸ, ਨਸ ਮਮ ਮਮੰ ਮਗ ਗਮੰ ਧੁਗ ਮੰਗ ਰੁਸ, ਨਸ ਮਮ ਮਮੰ ਮਗ ਨਨ
ਮੰਗ, ਮੰਗ ਰੁਸ—ਸਗ ਮੱਧੁ ਸ—ਨਨ ਧੁਪ ਮੰਗ ਰੁਸ, ਨਸ ਗਮੰ ਧੁਸ, ਨਧੁ, ਰੁਨ ਧੁਪ ਮੰਗ, ਮੰਗ
ਰੁਸ— ਗਮੰ ਧੁਰੁ ਸਸ, ਗਰੁ ਮੰਗ ਰੁਸ ਨਧੁ ਪਪ ਮੰਗ ਮੰਗ ਰੁਸ —ਸਗ ਗਮੰ, ਮੱਧੁ, ਧੁਰੁ—ਸ,
ਮੱਧੁ ਸ— ।

ਬਸੰਤ ਰਾਗ ਦੀਆਂ ਤਾਨਾਂ (ਸ਼ਬਦ ਗੀਤ ਨੰ: ੧)

ਅਸਥਾਈ

	੦	੩	×	੨
	ਸੰ ਯੰ ਨਧੁ ਧੁ	ਪ ਪ ਮ ਗ		
੧.	ਬ ਖੀ ੧੧ ਤ	ਚ ਡਿ, ਆ ੧	ਸਗ ਮੱਧੁ ਨਸੰ ਨਧੁ	ਪਪ ਮੰਗ ਮੰਗ ਰੁਸ
੨.	.	.	ਸਗ ਮੱਧੁ ਰੁਰੁੰ ਸੰਸੰ	ਨਧੁ ਪਪ ਮੰਗ ਰੁਸ
੩.	.	ਸਗ ਮੱਧੁ ਨਸੰ ਰੁਸੰ	ਗੰਗ ਰੁਸੰ ਨਧੁ ਨਰੁੰ	ਨਧੁ ਪਪ ਮੰਗ ਰੁਸ
੪.	ਮੱਧੁ ਸੰਨ ਧੁਪ, ਮੱਧੁ	ਨਸੰ ਰੁਰੁੰ ਸੰਨ ਧੁਪ	ਮੱਧੁ ਨਰੁੰ ਗੰਗੁੰ ਸੰਨ	ਧੁਪ ਮੰਗ ਮੰਗ ਰੁਸ
੫.	ਮੱਧੁ ਸੰਸੰ ਨਧੁ ਪਪ,	ਮੱਧੁ ਨਰੁੰ ਨਧੁ ਪਪ,	ਮੱਧੁ ਨਰੁੰ ਗੰਗੁੰ ਸੰਸੰ	ਪਪ ਮੱਧੁ ਨਧੁ ਪਪ, ਨਧੁ ਪਪ ਮੰਗ ਰੁਸ
੬.	ਗਮ ਧੁਨ ਸੰਰੁੰ ਸੰਸੰ	ਨਧੁ ਪਪ ਮੰਗ ਰੁਸ,	ਨਸ ਮਮ ਮੱਮ ਗਗ, ਗਮ ਧੁਨ ਸੰਗ ਰੁਸੰ	ਨਧੁ ਪਪ ਮੰਗ ਰੁਸ, ਨਧੁ ਪਪ ਮੰਗ ਰੁਸ
੭.	ਸਗ ਮੱਧੁ ਮੱਧੁ ਨਰੁੰ ਗੰਗੁੰ ਸੰਨ	ਸੰਨ ਧੁਪ ਮੰਗ ਰੁਸ, ਧੁਪ ਮੰਗ ਰੁਸ, ਸਗ	ਸਗ ਮੱਧੁ ਸੰਰੁੰ ਸੰਨ ਮੱਧੁ ਨਰੁੰ ਗੰਗੁੰ ਗੰਗੁੰ	ਧੁਪ ਮੰਗ ਰੁਸ, ਸਗ ਸੰਨ ਧੁਪ ਮੰਗ ਰੁਸ
੮.	ਮੱਧੁ ਨਨ ਧੁਪ, ਮੱਧੁ ਨਰੁੰ ਗੰਗੁੰ ਗੰਗੁੰ ਸੰਨ ਗੰਗੁੰ ਰੁਸੰ, ਰੁਰੁੰ ਸੰਨ,	ਸੰਨ ਧੁਪ, ਮੱਧੁ ਰੁਰੁੰ ਧੁਪ ਮੰਗ ਰੁਸ, ਨਰੁੰ ਸੰਸੰ ਨਧੁ, ਨਨ ਧੁਪ,	ਸੰਨ ਧੁਪ, ਮੱਧੁ ਰੁਰੁੰ ਗ,ਰੁ ਗੰਗੁੰ, ਗੰਗੁੰ ਧੁ,ਮੱ ਧੁਧੁ ਪਮੰ, ਪਪ ਮੰਗ,	ਗੰਗੁੰ ਸੰਨ ਧੁਪ, ਮੱਧੁ ਧੁਨ, ਧੁਨ ਸੰ, ਨਰੁੰ ਮੰਮ ਗਗੁੰ, ਗਗ ਰੁਸ

ਅੰਤਰਾ

੧.	ਆ ੧ ਪ ਬ	ਸੈ ੧ ਤ ਜ	ਮੱਧੁ ਸੰਨ ਧੁਪ ਮੰਗ	ਰੁਸ, ਮੱਧੁ ਨਸੰ ਰੁਸ
੨.	.	ਮੱਧੁ ਸੰਰੁੰ ਸੰਨ ਧੁਪ	ਮੰਗ ਰੁਸ, ਸਮ ਮੰਮ	ਗਗ ਮੱਧੁ ਨਸੰ ਰੁਸੰ
੩.	ਮੱਧੁ ਨਸੰ ਗੰਗੁੰ ਰੁਸੰ	ਨਰੁੰ ਸੰਨ ਧੁਪ ਮੱਧੁ	ਸੰਨ ਧੁਪ ਮੰਗ ਰੁਸ	ਸਗ ਮੱਧੁ ਨਸੰ ਰੁਸੰ
੪.	ਸੰਰੁੰ ਸੰਨ ਧੁਪ ਮੰਗ	ਰੁਸ; ਸੰਨ ਧੁਨ ਰੁਗੰ	ਸੰਨ ਧੁਨ ਸੰਨ ਧੁਪ ਰੁਸੰ ਨਧੁ ਪਮੰ ਗਗੁੰ	ਮੰਗ ਰੁਸ, ਸੰਨ ਧੁਨ ਸ, ਗੰਗੁੰ ਧੁਨ ਸੰ
੫.	ਰੁਰੁੰ ਸਸ, ਨਨ ਰੁਸ	ਗਗ ਮੰਗ, ਧੁਧੁ ਨਧੁ,	ਗੰਗੁੰ ਰੁਰੁੰ ਸੰਸੰ ਨਨ ਰੁਰੁੰ ਗੰਗੁੰ ਮੰਮੰ ਗੰਗੁੰ	ਧੁਧੁ ਪਪ ਮੰਮੰ ਗਗ ਸੰਨ ਧੁਪ ਮੱਧੁ ਸੰ
੬.	ਮੱਧੁ ਸੰਨ ਧੁਪ ਮੰਗ ਸੰਨ ਧੁਪ ਮੰਗ ਰੁਸ,	ਰੁਸ, ਮੱਧੁ ਨਰੁੰ ਗੰਗੁੰ ਨਸ ਮਮ ਮੰਮ ਮਗ	ਸੰਨ ਧੁਪ ਮੰਗ ਰੁਸ, ਮੱਧੁ ਸੰਰੁੰ ਸੰ, ਮੱਧੁ	ਮੱਧੁ ਨਰੁੰ ਗੰਗੁੰ ਗੰਗੁੰ ਸੰਰੁੰ ਸੰ, ਮੱਧੁ ਸੰਰੁੰ

੭.	ਗੰਗੰ ਰੁੰਗੰ ਗੰਗੰ ਗੰਗੰ ਧੁਪ ਮੰਗ ਰੁਸ, ਨਸ	ਰੁੰਗੁ ਸੰਨ ਧੁਪ ਮੰਗ ਗਮ ਧੁਨ ਸਰੁੰ ਸ,	ਰੁੰਗੁ ਸੰ, ਰੁੰਗੁ ਰੁੰਗੁ ਰੁਸ, ਮੰਮੰ ਗੰ, ਮੰਮੰ ਗੰ ਗਮ ਧੁਨ ਸਰੁੰ ਸ,	ਸੰਨ ਧੁਪ ਮੰਗ ਰੁਸ ਮੰਮੰ ਗੰਗੰ ਰੁੰਗੁ ਸੰਨ ਗਮ ਧੁਨ ਸਰੁੰ ਸ
੮.	ਗੰਮੰ ਮੰਗੰ, ਰੁਗ ਗਰੁ, ਸਰੁ ਰੁਸ, ਰੁਸ, ਗਗ ਮੰਧੁ ਸੰ	ਰੁੰਗੰ ਗੰਗੁ, ਸਰੁੰ ਰੁੰਗੁ, ਨਰੁ ਰੁਸ, ਗਮੰ ਮੰਧੁ, ਮੰਧੁ ਸੰ, ਗਗ ਮੰਧੁ	ਨਸੰ ਸੰਨ, ਧੁਨ ਨਧੁ, ਧੁਨ ਨਰੁੰ ਰੁੰਗੰ ਗੰਮੰ ਸੰ ਮਧੁ ਸੰ, ਗਗ	ਮੰਧੁ ਧੁਮੰ, ਗਮੰ ਮੰਗੰ, ਗੰਗੁ ਸੰਨ ਧੁਪ ਮੰਗ ਮੰਧੁ ਸੰ ਮੰਧੁ ਸੰ

੧. ਰਾਗ ਬਸੰਤ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਬਸੰਤੁ ਚੜਿਆ ਫੂਲੀ ਬਨਰਾਇ ॥

ਏਹਿ ਜੀਅ ਜੰਤ ਫੂਲਹਿ ਹਰਿ ਚਿਤੁ ਲਾਇ ॥ ੧ ॥

ਇਨਿ ਬਿਧਿ ਇਹੁ ਮਨੁ ਹਰਿਆ ਹੋਇ ॥

ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਜਪੈ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਉਮੈ ਕਢੈ ਧੋਇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਸਤਿਗੁਰ ਬਾਣੀ ਸਬਦੁ ਸੁਣਾਏ ॥

ਇਹੁ ਜਗੁ ਹਰਿਆ ਸਤਿਗੁਰ ਭਾਏ ॥ ੨ ॥

ਫਲ ਫੂਲ ਲਾਗੇ ਜਾਂ ਆਪੇ ਲਾਏ ॥

ਮੂਲਿ ਲਗੈ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪਾਏ ॥ ੩ ॥

ਆਪਿ ਬਸੰਤੁ ਜਗਤੁ ਸਭੁ ਵਾੜੀ ॥

ਨਾਨਕ ਪੂਰੈ ਭਾਗਿ ਭਗਤਿ ਨਿਰਾਲੀ ॥ ੪ ॥

(ਬਸੰਤ ਮ: ੩, ਪੰਨਾ ੧੧੭੭)

ਅਸਥਾਈ

੦					੩					×					੨				
ਸੰ	(ਸੰ)	ਨਧੁ	ਧੁ		ਪ	ਪ	ਗ	ਮੰ	ਗ	ਧੁ					੨				
ਬ	ਭ	੧੩	ਤ		ਚ	ੜਿ	ਆ	੬		ਫੂ	ਲੀ	ਬ	ਨ		ਰੁੰ	—	ਸੰ	—	
															ਰਾ	੬	ਇ	੬	
ਸੰ	(ਸੰ)	ਨਧੁ	ਧੁ		ਪ	ਪ	ਗ	ਮੰ	ਗ	ਮੰ					ਗ	ਰੁ	ਸ	—	
ਬ	ਭ	੧੬	ਤ		ਚ	ੜਿ	ਆ	੬	ਗ	ਗ	ਧੁ	ਮੰ	ਗ	ਰਾ	੬	ਇ	੬		
ਸੰ	ਸ	ਮ	ਮ		ਮ	ਮ	ਮੰ	ਮ	ਗ	ਗ	ਮੰ	ਧੁ	ਰੁੰ	—	ਸੰ	—			
ਏ	ਹਿ	ਜੀ	ਅ		ਜੰ	ਤ	ਫੂ	ਲਹਿ	ਹ	ਰਿ	ਚਿ	ਤ	ਲਾ	੬	ਇ	੬			

ਅੰਤਰਾ

—	ਧੁ	ਮੱ	ਧੁ	ਮੱਧੁ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	—	ਸੰ	ਨ	ਸੰ	ਸੰ	ਰੁ	—	ਸੰ	—
ੜ	ਇਨ	ਬਿ	ਧੜ	ੜ	ਇ	ਹੁ	ਮ	ਨੁ	ੜ	ਹ	ਰਿ	ਆ	ਰੁ	ੜ	ੜ	ਇ	ੜ
—	ਹਰਿ	ਹ	ਰਿੜ	ੜ	ਨਾ	ੜ	ਮ	ੜ	ੜ	ਜ	ਪੈ	ਦਿਨ	ਰਾ	ੜ	ਤੀ	ੜ	ੜ
—	ਗੰ	ਗੰ	ਮੱ	ਗੰ	ਗੰ	ਰੁੰ	ਸੰ	—	—	ਨ	ਸੰ	ਰੁੰ	ਨ	—	ਪ	—	ਧੁ
ੜ	ਗੁਰ	ਮੁ	ਖ	ਹਉ	ੜ	ਮੈ	ੜ	ੜ	ੜ	ਕ	ੜ	ਢੈ	ਧੁ	ੜ	ਇ	ੜੜ	ੜ

— ਸਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਦੋ-ਦੋ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ ।

੨. ਰਾਗ ਬਸੰਤ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਯ ਲਯ)

ਬਨਸਪਤਿ ਮਉਲੀ ਚੜਿਆ ਬਸੰਤੁ ॥
 ਇਹੁ ਮਨੁ ਮਉਲਿਆ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੰਗਿ ॥ ੧ ॥
 ਤੁਮ ਸਾਚੁ ਧਿਆਵਹੁ ਮੁਗਧ ਮਨਾ ॥
 ਤਾਂ ਸੁਖ ਪਾਵਹੁ ਮੇਰੇ ਮਨਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਇਤੁ ਮਨਿ ਮਉਲਿਐ ਭਇਆ ਅੰਨੰਦੁ ॥
 ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਫਲੁ ਪਾਇਆ ਨਾਮੁ ਗੋਬਿੰਦੁ ॥ ੨ ॥
 ਏਕੋ ਏਕੁ ਸਭੁ ਆਪਿ ਵਖਾਣੈ ॥
 ਹੁਕਮੁ ਬੁਝੈ ਤਾਂ ਏਕੋ ਜਾਣੈ ॥ ੩ ॥
 ਕਹਤ ਨਾਨਕੁ ਹਉਮੈ ਕਹੈ ਨ ਕੋਇ ॥
 ਆਖਣ ਵੇਖਣੁ ਸਭੁ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਹੋਇ ॥ ੪ ॥

(ਬਸੰਤ ਮ: ੩, ਪੰਨਾ ੧੧੭੬)

ਅਸਥਾਈ

੦				੩				×				੨				ਸ
	ਨ	ਨ	ਨ	ਧੁ	—	ਪ	ਮ	ਧੁ	ਧੁ	ਸੰ	ਸੰ	ਰੁੰ	—	ਸੰ	—	ਬ
ਨ	ਧੁ	ਰੁੰ	ਨ	ਮਉ	ੜ	ਲੀ	ੜ	ਮ	ਧੁ	ਸੰ	ਸੰ	ਰੁੰ	ੜ	ਤੀ	ੜ	
ਨ	ਸ	ਪ	ਤ	ਮਉ	ੜ	ਲੀ	ੜ	ਚ	ਝਿ	ਆ	ਬ	ਸੰ	ੜ	ਤੀ	ੜ	
ਸੰ	ਨ	ਸੰ	ਸੰ	ਨ	ਧੁ	ਪ	—	ਮ	ਗ	ਮੱਧੁ	ਮ	ਗ	ਰੁ	ਸ	—	
ਇ	ਹੁ	ਮ	ਨ	ਮਉ	ੜ	ਲਿਆ	ੜ	ਸ	ਤ	ਕੁੜ	ਰ	ਸੰ	ੜ	ਗ	ੜ	

ਸ	ਸ	ਮ	ਮ	ਮੰਮ	ਮੰਮ	ਗ	—	ਧੁ	ਸੰ			ਰੁੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ
ਇ	ਹੁ	ਮ	ਨ	ਮਉ	SS	ਲਿਆ	S	ਮ	ਧੁ	ਨ	ਸੰ	ਸੰ	S	ਗ,	ਬ
								ਸ	ਤ	ਗੁ	ਰ				

ਅੰਤਰਾ

ਮੰ				ਧੁ				ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	—	—	—
ਧੁ	ਮੰ	ਗ	ਗ	ਮੰ	—	ਧੁ	ਮੰਧੁ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	S	S	S
ਤੁਮ	ਸਾ	ਚ	ਧਿ	ਆ	S	ਵਹੁ	SS	ਮੁ	ਗ	ਧ	ਮ	ਨਾ	S	S	S
ਸੰ	ਨ	ਰੁੰ	ਗੰ	ਰੁੰ	—	ਸੰ	—	ਰੁੰ	—	ਨ	ਧੁ	ਨ	ਧੁ	ਪ	—
ਤਾ	S	ਸੁ	ਖ	ਪਾ	S	ਵਹੁ	S	ਮੋ	S	ਰੇ	ਮ	ਨਾ	S	S	S
ਪ	ਪ	ਪ	ਪ	ਗ				ਧੁ							
ਇ	ਤ	ਮ	ਨ	ਮੰ	—	ਗ	—	ਮੰ	ਧੁ	ਮੰ	ਗ	ਮੰ	ਗ	ਰੁੰ	ਸ
				ਮਉ	S	ਲਿਆ	S	ਭ	ਇਆ	S	ਅ	ਨੰ	S	ਦ	S
ਸ	ਸ	ਗ	ਗ	ਧੁ								ਨ			
ਅੰਮ	ਰਿਤ	ਫ	ਲ	ਮੰ	—	ਧੁ	ਮੰਧੁ	ਸੰ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਧੁ	ਰੁੰ	ਸੰ	ਸੰ
				ਪਾ	S	ਇਆ	SS	ਨਾ	S	ਮ	ਗੋ	ਬਿੰ	S	ਦ,	ਬ

—ਬਾਕੀ ਤੁਕਾ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ।

੩. ਰਾਗ ਬਸੰਤ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਯ ਲਯ)

ਤਿਸੁ ਬਸੰਤੁ ਜਿਸੁ ਪ੍ਰਭੁ ਕ੍ਰਿਪਾਲੁ ॥ ਤਿਸੁ ਬਸੰਤੁ ਜਿਸੁ ਗੁਰੁ ਦਇਆਲੁ ॥
 ਮੰਗਲ ਤਿਸ ਕੈ ਜਿਸੁ ਏਕੁ ਕਾਮੁ ॥ ਤਿਸੁ ਬਸੰਤੁ ਜਿਸੁ ਰਿਦੈ ਨਾਮੁ ॥੧॥
 ਗ੍ਰਿਹਿ ਤਾ ਕੇ ਬਸੰਤੁ ਗਨੀ ॥ ਜਾ ਕੈ ਕੀਰਤਨੁ ਹਰਿ ਧੁਨੀ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
 ਪ੍ਰੀਤਿ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਮਉਲ ਮਨਾ ॥ ਗਿਆਨ ਕਮਾਈਐ ਪੂਛਿ ਜਨਾ ॥
 ਸੋ ਤਪਸੀ ਜਿਸੁ ਸਾਧ ਸੰਗੁ ॥ ਸਦ ਧਿਆਨੀ ਜਿਸੁ ਗੁਰਹਿ ਰੰਗੁ ॥੨॥
 ਸੇ ਨਿਰਭਉ ਜਿਨ ਭਉ ਪਇਆ ॥ ਸੇ ਸੁਖੀਆ ਜਿਸੁ ਭ੍ਰਮੁ ਗਇਆ ॥
 ਸੇ ਇਕਾਂਤੀ ਜਿਸੁ ਰਿਦਾ ਥਾਇ ॥ ਸੋਈ ਨਿਹਚਲੁ ਸਾਚ ਠਾਇ ॥੩॥
 ਏਕਾ ਖੋਜੈ ਏਕ ਪ੍ਰੀਤਿ ॥ ਦਰਸਨ ਪਰਸਨ ਹੀਤ ਚੀਤਿ ॥
 ਹਰਿ ਰੰਗ ਰੰਗਾ ਸਹਜਿ ਮਾਣੁ ॥ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਤਿਸੁ ਜਨ ਕੁਰਬਾਨੁ ॥੪॥

(ਬਸੰਤ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੧੧੮੦)

ਅਸਥਾਈ

੩				×			੨			੦				
ਧੁ	ਧੁ	ਰੁੰ	ਨ	(੫)	—	ਗ	ਮ	ਗ	ਧੁ	—	—	—	—	—
ਮ	ਹਿ	ਤਾ	ੜ	ਕੇ	ੜ	ਮ	ਸੰ	ੜ	ਤ	ਗ	ਸੰ	ੜ	ੜ	ੜ
ਗ੍ਰਿ						ਬ					ਨੀ	ੜ	ੜ	ੜ
ਧੁ	ਧੁ	ਧੁ	—	ਸੰ		ਧੁ	ਮ	ਗ	ਮ	ਗ	ਰੁ	—	ਸ	—
ਮ	ੜ	ਸੰ	ੜ	ਨ	ਨ	ਮ	ਗ	ਗ	ੜ	ਗ	ਨੀ	ੜ	ੜ	ੜ
ਜਾ		ਕੈ		ਕੀ	ਰ	ਤ	ਨ	ਹ	ੜ	ਧੁ				

ਅੰਤਰਾ

ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਮ	ਮ	ਮ	ਮ	(ਮ)	ਮ	—	ਮ	ਮ	ਮ	ਗ	—
ਤਿ	ਸ	ਬ	ਸੰ	ੜ	ਰ	ਜਿ	ਸ	ਪ੍ਰ	ਭ	ੜ	ਕ੍ਰਿ	ਪਾ	ੜ	ਲ	ੜ
ਮ				ਧੁ											
ਗ	ਗ	ਮ	ਧੁ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	—	ਰੁੰ	ਨ	ਧੁ	ਪ	—
ਤਿ	ਸ	ਬ	ਸੰ	ੜ	ਤ	ਜਿ	ਸ	ਗੁ	ਰ	ੜ	ਦ	ਇਆ	ੜ	ਲ	ੜ
ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਨ	ਰੁੰ	ਸੰ	—	ਸੰ	ਗੰ	ਗੰ	ਮੰ	ਗੰ	ਰੁੰ	ਸੰ	—
ਨ	ੜ	ਗ	ਲ	ਤਿ	ਸ	ਕੈ	ੜ	ਜਿ	ਸ	ਏ	ਕ	ਕਾ	ੜ	ਮ	ੜ
ਨ															
ਸੰ	ਸੰ	ਨ	ਧੁ	ਧੁ	ਧੁ	ਰੁੰ	ਰੁੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਨ	ਧੁ	ਰੁੰ	ਨ	ਧੁ	ਪ
ਤਿ	ਸ	ਸ	ਦ	ਬ	ਸੰ	ੜ	ਤ	ਜਿ	ਸ	ਰਿ	ਦੈ	ੜ	ਨਾ	ੜ	ਮ

ਗ੍ਰਿਹਿ ਤਾ ਕੇ...

ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਸ਼ਾਇ।

੪. ਰਾਗ ਬਸੰਤ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਾਜ)

ਅੰਤਰਿ ਪੂਜਾ ਮਨ ਤੇ ਹੋਇ ॥ ਏਕੋ ਵੇਖੈ ਅਉਰੁ ਨ ਕੋਇ ॥
ਦੂਜੈ ਲੋਕੀ ਬਹੁਤੁ ਦੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥ ਸਤਿਗੁਰਿ ਮੈਨੋ ਏਕੁ ਦਿਖਾਇਆ ॥੧॥
ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਭ ਮਉਲਿਆ ਸਦ ਬਸੰਤੁ ॥
ਇਹੁ ਮਨੁ ਮਉਲਿਆ ਗਾਇ ਗੁਣ ਗੋਬਿੰਦ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਗੁਰ ਪੁਡਹੁ ਤੁਮ ਕਰਹੁ ਬੀਚਾਰੁ ॥ ਤਾਂ ਪ੍ਰਭ ਸਾਚੇ ਲਗੈ ਪਿਆਰ ॥
ਆਪੁ ਛੋਡਿ ਹੋਹਿ ਦਾਸਤ ਭਾਇ ॥ ਤਉ ਜਗ ਜੀਵਨ ਵਸੈ ਮਨਿ ਆਇ ॥ ੨ ॥
ਭਗਤਿ ਕਰੇ ਸਦ ਵੇਖੈ ਹਜ਼ੂਰਿ ॥ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਭੁ ਸਦ ਰਹਿਆ ਭਰਪੂਰਿ ॥
ਇਸੁ ਭਗਤੀ ਕਾ ਕੋਈ ਜਾਣੈ ਭੇਉ ॥ ਸਭੁ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਭੁ ਆਤਮ ਦੇਉ ॥ ੩ ॥
ਆਪੇ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਏ ॥ ਜਗ ਜੀਵਨ ਸਿਉ ਆਪਿ ਚਿਤੁ ਲਾਏ ॥
ਮਨੁ ਤਨੁ ਹਰਿਆ ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਏ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮਿ ਰਹੇ ਲਿਵ ਲਾਇ ॥੪॥

(ਬਸੰਤ ਮ: ੩, ਪੰਨਾ ੧੧੭੩)

ਅਸਥਾਈ

੦	੩				×				੨			
										ਧੁ	ਮੱ	ਧੁ
										ਮੱ	ਮੇ	ਧੁ
ਧੁ	—	ਨ	ਧੁ	ਪ	—	ਗ	ਧੁ	ਮੱ	ਧੁ	ਰੁੰ	ਸੰ	—
ਸੰ	ੜ	ਪ੍ਰ	ਭ	ਮਉ	ੜ	ਲਿਆ	ੜ	ਸ	ਦ	ਬ	ਸੰ	ੜ
ਰਾ	ੜ	ਪ੍ਰ	ਭ	ਮਉ	ੜ	ਲਿਆ	ੜ	ਸ	ਦ	ਬ	ਸੰ	ੜ
ਰੁੰ	ਨ	ਧੁ	—	ਪ	—	ਗ	ਗਮੱ	ਧੁ	ਮੱ	ਗ	ਰੁੰ	ਸ
ਮ	ਨ	ਮਉ	ੜ	ਲਿਆ	ੜ	ਗਾ	ਗੁੜ	ਣ	ਗੱ	ਬਿੰ	ੜ	ਸ
												ਧੁ
												ਮੱ
												ਧੁ
												ਮੇ
												ਧੁ

ਅੰਤਰਾ

ਗ	—	ਗ	ਗ	ਧੁ	—	ਧੁ	ਮੱਧੁ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	—	ਨ	ਰੁੰ	ਸੰ	—
ਮੱ	ੜ	ਭ	ਰ	ਪ੍ਰ	ੜ	ਜਾ	ੜੜ	ਮ	ਨ	ਤੇ	ੜ	ਹੁੰ	ੜ	ਇ	ੜ
ਅੰ	ੜ	ਭ	ਰ	ਪ੍ਰ	ੜ	ਜਾ	ੜੜ	ਮ	ਨ	ਤੇ	ੜ	ਹੁੰ	ੜ	ਇ	ੜ
ਸੰ	ਨ	ਰੁੰ	ਗੰ	ਰੁੰ	—	ਸੰ	—	ਨ	ਧੁ	ਨ	ਨ	ਧੁ	—	ਪ	—
ਏ	ੜ	ਕੋ	ੜ	ਵੋ	ੜ	ਖੈ	ੜ	ਅਉ	ੜ	ਰ	ਨ	ਕੋ	ੜ	ਇ	ੜ
ਪ	—	ਪ	—	ਗ	—	ਗ	—	ਮੱ	ਗ	ਮੱ	ਧੁ	ਮੱ	ਗ	ਰੁੰ	ਸ
ਦੁ	ੜ	ਜੈ	ੜ	ਲੋ	ੜ	ਕੀ	ੜ	ਬਹੁ	ਤ	ਦੁ	ਖ	ਪਾ	ੜ	ਇਆ	ੜ

ਸ	ਸ	ਮ	ਮ	ਮ	—	ਮ	ਗ	ਧੁ	ਮ	ਧੁ	ਸ	ਸ	ਨ	ਧੁ	ਮ	ਧ
ਸ	ਤ	ਗੁ	ਰ	ਮੇ	ਸ	ਨੇ	ਸ	ਏ	ਸ	ਕ	ਦਿ	ਖਾ	ਇਆ	ਮੇ	ਸ	

—ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ ।

ਨੋਟ - ਇਸੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਦੂਜੀ ਸ਼ਬਦ ਰੀਤ (ਟਿਯੂਨ) ਸੂਲਫਾਕ ਵਿਚ ਹੇਠਾਂ ਨੁਟੇਸ਼ਨ ਕੀਤੀ ਹੈ ।

੫. ਰਾਗ ਬਸੰਤ, ਸੂਲਫਾਕ (ਦਰੁੱਤ ਲਯ)

ਅਸਥਾਈ									
×		੦		੨		੩		੦	
ਧੁ	ਧੁ	ਸੰ	ਸੰ	ਰੁੰ	—	ਸੰ	—	—	—
ਮੰ	ਰਾ	ਨ	ਭ	ਮਉ	ਸ	ਲਿਆ	ਸ	ਸ	ਸ
ਮੇ		ਪੁ							
ਨ	ਧੁ	ਰੁੰ	ਨ	ਧੁ	—	ਪ	—	—	—
ਸ	ਦ	ਸ	ਬ	ਸੰ	ਸ	ਤ	ਸ	ਸ	ਸ
ਮੱ	ਪ	ਮੰ	ਗ	ਮੱ	ਗ	ਰੁੰ	ਸ	ਸ	ਸ
ਪ	ਹੁ	ਮ	ਨ	ਮਉ	ਸ	ਲਿਆ	ਸ	ਗਾ	ਇ
ਇ									
ਮ	ਮ	—	ਮ	ਮ	ਮੱਮ	ਗ	—	—	—
ਕੁ	ਣ	ਸ	ਗੰ	ਬਿੰ	ਸਸ	ਦ	ਸ	ਸ	ਸ

ਅੰਤਰਾ									
ਧੁ	—	ਧੁ	ਮਧੁ	ਸੰ	—	ਸੰ	—	—	—
ਮੰ	ਸ	ਤ	ਰਸ	ਪੂ	ਸ	ਜਾ	ਸ	ਸ	ਸ
ਅੰ									
ਨ	ਸੰ	ਨ	ਧੁ	ਰੁੰ	—	ਸੰ	—	—	—
ਸੰ	ਨ	ਤੇ	ਸ	ਹੰ	ਸ	ਇ	ਸ	ਸ	ਸ
ਮ									
ਸੰ	ਕੰ	ਕੰ	ਮੰ	ਗੰ	ਰੁੰ	ਸੰ	—	—	—
ਦੇ	ਸ	ਕੋ	ਸ	ਵੇ	ਸ	ਬੋ	ਸ	ਸ	ਸ
ਨ	—	ਨ	ਧੁ	ਰੁੰ	ਨ	ਧੁ	—	ਪ	—
ਸੰ	ਸ	ਰ	ਨ	ਕੰ	ਸ	ਇ	ਸ	ਸ	ਸ
ਅਉ									

—ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ । (ਜੁਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

ਨੋਟ—ਇਸੇ ਟਿਯੂਨ ਤੇ ਸ਼ਬਦ "ਸਭ ਮਦ ਖਾਤੇ ਕੀਉ ਨ ਜਾਰ" ਭੀ ਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । (ਪੰਨਾ ੧੧੯੩)

੬. ਰਾਗ ਬਸੰਤ, ਸੂਲਫਾਕ (ਦਰੁੱਤ ਲਯ)

ਗੁਰੁ ਸੇਵਤੈ ਕਰਿ ਨਮਸਕਾਰ ॥ ਆਜੁ ਹਮਾਰੈ ਮੰਗਲਚਾਰ ॥
ਆਜੁ ਹਮਾਰੈ ਮਹਾ ਅਨੰਦ ॥ ਚਿੰਤ ਲਥੀ ਭੇਟੇ ਗੋਬਿੰਦ ॥੧॥
ਆਜੁ ਹਮਾਰੈ ਗ੍ਰਿਹਿ ਬਸੰਤ ॥ ਗੁਨ ਗਾਏ ਪ੍ਰਭ ਤੁਮ ਬੇਅੰਤ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
ਆਜੁ ਹਮਾਰੈ ਬਨੇ ਫਾਗ ॥ ਪ੍ਰਭ ਸੰਗੀ ਮਿਲਿ ਖੇਲਨ ਲਾਗ ॥
ਹੋਲੀ ਕੀਨੀ ਸੰਤ ਸੇਵ ॥ ਰੰਗ ਲਾਗਾ ਅਤਿ ਲਾਲ ਦੇਵ ॥੨॥
ਮਨੁ ਤਨੁ ਮਉਲਿਓ ਅਤਿ ਅਨੂਪ ॥ ਸੂਕੈ ਨਾਹੀ ਛਾਵ ਧੂਪ ॥
ਸਗਲੀ ਰੂਤੀ ਹਰਿਆ ਹੋਇ ॥ ਸਦ ਬਸੰਤ ਗੁਰ ਮਿਲੇ ਦੇਵ ॥੩॥
ਬਿਰਖੁ ਜਮਿਓ ਹੈ ਪਾਰਿਜਾਤ ॥ ਫੂਲ ਲਗੇ ਫਲ ਰਤਨ ਭਾਂਤਿ ॥
ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਅਘਾਨੇ ਹਰਿ ਗੁਨਹ ਗਾਇ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਧਿਆਇ ॥੪॥
(ਬਸੰਤ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੧੧੮੦)

ਅਸਥਾਈ

×		੦		੨		੩		੦	
ਸੰ	—	ਨ	ਧੁ	ਪ	—	ਗ	—	ਗ	—
ਆ	ੜ	ਜ	ਹ	ਮਾ	ੜ	ਮੱ	ੜ	ੜ	ੜ
ਧੁ	ਮੱ	ਧੁ	ਧੁ	ਰੁੰ	—	ਸੰ	—	—	—
ਮੰ	ਹਿ	ੜ	ਬ	ਸੰ	ੜ	ਤ	ੜ	ੜ	ੜ
ਗ੍ਰਿ									
ਨ	ਨ	ਰੁੰ	ਨ	ਧੁ	—	ਪ	ਪ	—	—
ਗੁ	ਨ	ਗਾ	ੜ	ਏ	ੜ	ਪ੍ਰ	ਭ	ੜ	ੜ
ਗ	ਮੱ	ਗ	ਮੱ	ਗ	ਰੁ	ਸ	—	—	—
ਮੰ	ਮ	ੜ	ਬੇ	ਅੰ	ੜ	ਤ	ੜ	ੜ	ੜ
ਤੁ									

ਅੰਤਰਾ

ਧੁ	ਮੱ	ਧੁ	—	ਨ	—	ਸੰ	ਸੰ	—	—
ਮੰ	ਰ	ਸੰ	ੜ	ਸੰ	ਵਉ	ਕ	ਰ	ੜ	ੜ
ਗੁ									
ਨ	ਧੁ	ਸੰ	ਸੰ	ਰੁੰ	—	ਸੰ	—	—	—
ਧੁ	ਮ	ੜ	ਸ	ਕਾ	ੜ	ਰ	ੜ	ੜ	ੜ
ਨ									
ਗੰ	—	ਗੰ	ਮੰ	ਗੰ	ਰੁੰ	ਸੰ	—	—	—
ਆ	ੜ	ਜ	ਹ	ਮਾ	ੜ	ਰੈ	ੜ	ੜ	ੜ

ਨ	—	ਧ	ਧ	ਨ	—	ਨ	—	ਧ	
ਮ	ੜ	ਗ	ਲ	ਚਾ	ੜ	ਰ	ੜ	ਮ	ਧ

— ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ । (ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

ਨੋਟ—ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ 'ਬਹਾਰ' ਅਤੇ 'ਕਾਫੀ' ਰਾਗ ਵਿਚ ਭੀ ਰਾਗੀ ਨਿਘ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ ।
(ਗੁਰਮਤ ਸੰਗੀਤ ਸਾਗਰ) ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਰਾਗ (ਹੌਲੀ ਕਾਫੀ) ਵਿਚ
ਇਸ ਦੀ ਟਿਉਨ ਲਿਖੀ ਹੈ ।

੭. ਰਾਗ ਬਸੰਤ, ਇਕਤਾਲਾ (ਦਰੁਤ ਲਯੋ)

ਦੇਖੁ ਫੂਲ ਫੂਲ ਫੂਲੇ ॥ ਅਹੰ ਤਿਆਗਿ ਤਿਆਗੇ ॥ ਚਰਨ ਕਮਲ ਪਾਗੇ ॥
ਤੁਮ ਮਿਲਹੁ ਪ੍ਰਭ ਸਭਾਗੇ ਹਰਿ ਚੋਤਿ ਮਨ ਮੇਰੇ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਸਘਨ ਬਾਸੁ ਕੂਲੇ ॥ ਇਕਿ ਰਹੇ ਸੂਕਿ ਕਠੂਲੇ ॥ ਬਸੰਤ ਰੁਤਿ ਆਈ ॥
ਪਰਫੁਲਤਾ ਰਹੇ ॥ ੧ ॥ ਅਬ ਕਲ੍ਹ ਆਇਓ ਰੇ ॥ ਇਕੁ ਨਾਮੁ ਬੋਵਹੁ ਬੋਵਹੁ ॥
ਅਨ ਰੁਤਿ ਨਾਹੀ ਨਾਹੀ ॥ ਮਤੁ ਭਰਮਿ ਭੁਲਹੁ ਭੁਲਹੁ ॥
ਗੁਰ ਮਿਲੇ ਹਰਿ ਪਾਏ ॥ ਜਿਸੁ ਮਸਤਕਿ ਹੈ ਲੇਖਾ ॥
ਮਨ ਰੁਤਿ ਨਾਮ ਰੇ ॥ ਗੁਨ ਕਹੇ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਹਰੇ ਹਰਿ ਹਰੇ ॥੨॥

(ਬਸੰਤ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੧੧੮੫)

ਅਸਥਾਈ

×		੦	੨	੦	੩	੪			
ਧੁ	—	ਨ	ਧ	—	ਪ	ਮ	ਗ	—	ਗ
ਸ	ੜ	ਖ	ਫੁ	ੜ	ਲ	ਫੁ	ਲ	ੜ	ਲ
ਦੇ									
ਧੁ	ਧੁ	—	ਨ	ਸ	ਸ	ਰ	—	ਸ	ਨ
ਮ	ਹ	ੜ	ਤਿਆ	ੜ	ਗ	ਤਿਆ	ੜ	ੜ	ਗੇ
ਅ									
ਧੁ	ਮ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਨ	ਸ	ਨ	ਧੁ
ਮ	ਚ	ਧੁ	ਨ	ਸ	ਸ	ਪਾ	ੜ	ੜ	ਮ
ਚ	ਰ	ਨ	ਕ	ਮ	ਲ			ੜ	ਗੇ
ਧੁ	ਨ	—	ਧੁ	ਧੁ	ਮ	ਗ	ਗ	ਮ	ਗ
ਤੁ	ਮ	ੜ	ਮਿ	ਲਹੁ	ੜ	ਪ੍ਰ	ਭ	ਸ	ਭਾ
ਸ	ਸ	—	ਗ	—	ਗ	ਧੁ	—	ਧੁ	ਮਧੁ
ਹ	ਰਿ	ੜ	ਚੇ	ੜ	ਤ	ਮ	ੜ	ੜ	ਮੇੜ

ਸ ਰੇ—ਦੇਖ...

ਅੰਤਰਾ

ਪ	ਮ	ਪੁ	ਨ	—	ਸ	ਸ	—	ਨ	ਸ	—	ਸ
ਧ	ਘ	ਨ	ਬਾ	ਫ	ਸ	ਕੂ	ਫ	ਨ	ਲੇ	ਫ	ਇਕ
ਨ	ਨ	—	ਸ	ਸ	ਰੁ	ਨ	ਸ	ਨ	ਧ	ਨ	ਧ
ਰ	ਰੇ	ਫ	ਸੂ	ਕ	ਕ	ਨੂ	ਫ	ਫ	ਲੇ	ਫ	ਲੇ
ਪੁ	ਮ	ਪੁ	ਮ	—	ਧ	ਗ	—	ਮ	ਗ	ਰੁ	ਸ
ਮ	ਸ	ਤ	ਰੂ	ਫ	ਤ	ਆ	ਫ	ਫ	ਈ	ਫ	ਪਰ
ਬ	ਸ	ਤ	ਰੂ	ਫ	ਤ	ਆ	ਫ	ਫ	ਈ	ਫ	ਪਰ
ਗ	—	ਮ	ਗ	ਰੁ	ਸ	ਸ	—	—	ਨ	ਮ	ਧ
ਫ	ਫ	ਲ	ਤਾ	ਫ	ਰ	ਰੇ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ—ਦੇਖ...

ਨੋਟ—ਇਹ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਬਦ ਰੀਤ ਹੈ। ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਭੇ ਲਾਓ।

੮. ਰਾਗ ਬਸੰਤ, ਇਕਤਾਲਾ (ਦਰੁੱਤ ਲਯ)

ਮਾਹਾ ਰੁਤੀ ਮਹਿ ਸਦ ਬਸੰਤੁ ॥ ਜਿਤੁ ਹਰਿਆ ਸਭੁ ਜੀਅ ਜੰਤੁ ॥
ਕਿਆ ਹਉ ਆਖਾਂ ਕਿਰਮ ਜੰਤੁ ॥ ਤੇਰਾ ਕਿਨੈ ਨ ਪਾਇਆ ਆਦਿ ਅੰਤੁ ॥੧॥
ਤੈ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਕਰਹਿ ਸੇਵ ॥ ਪਰਮ ਸੁਖ ਪਾਵਹਿ ਆਤਮ ਦੇਵ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
ਕਰਮੁ ਹੋਵੈ ਤਾਂ ਸੇਵਾ ਕਰੈ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਜੀਵਤ ਮਰੈ ॥
ਅਨਦਿਨੁ ਸਾਚੁ ਨਾਮੁ ਉਚਰੈ ॥ ਇਨ ਬਿਧਿ ਪ੍ਰਾਣੀ ਦੁਤਰੁ ਤਰੈ ॥੨॥
ਬਿਖੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਕਰਤਾਰਿ ਉਪਾਏ ॥ ਸੰਸਾਰ ਬਿਰਖ ਕਉ ਦੁਇ ਫਲ ਲਾਏ ॥
ਆਪੇ ਕਰਤਾ ਕਰੇ ਕਰਾਏ ॥ ਜੋ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਤਿਸੈ ਖਵਾਏ ॥੩॥
ਨਾਨਕ ਜਿਸ ਨੋ ਨਦਰਿ ਕਰੇਇ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਆਪੇ ਦੇਇ ॥
ਬਿਖਿਆ ਕੀ ਬਾਸਨਾ ਮਨਹਿ ਕਰੇਇ ॥ ਆਪਣਾ ਭਾਣਾ ਆਪਿ ਕਰੇਇ ॥੪॥

(ਬਸੰਤ ਮ: ੩, ਪੰਨਾ ੧੧੭੨)

ਅਸਥਾਈ

×	੦	੨	੦	੩	੪
ਨ	—	ਨ	ਪੁ	ਪ	ਗ
ਸ	ਫ	ਸਾ	ਹਿ	ਬ	ਕੀ
ਤੈ	ਫ	ਸਾ	ਹਿ	ਬ	ਕੀ
ਪ	ਪੁ	ਨ	ਨ	ਸ	ਸ
ਪਰ	ਮ	ਸੂ	ਖ	ਪਾ	ਵਹਿ
				ਰੁ	ਰੁ
				ਆ	ਤ
				ਮ	ਦੇ
				ਸ	ਫ

ਨਸੰ	ਰੁੰਸੰ	ਨਧੁ	ਧੁਨ	ਸੰਨ	ਧੁਪ	ਮੰਪ	ਧੁਪ	ਮੰਗ	ਗਮੰ	ਪਮੰ	ਗ
ਤੈਂ	ਸ	ਸਾ	ਸ	ਹਿ	ਬ	ਕੀ	ਸ	ਕ	ਰਹਿ	ਸੇਵ	ਵ
ਸ	ਸ	ਗ	ਗ	ਮੰ	ਧੁ	ਮੰਧੁ	ਨਸੰ	ਰੁੰ	ਸੰਰੁੰ	ਨਸੰ	ਸੰ
ਪਰ	ਮ	ਸੁ	ਖ	ਪਾ	ਸ	ਵਹਿ	ਸ	ਆ	ਤਮ	ਦੇ	ਵ

ਅੰਤਰਾ

ਧੁ	ਮੰ	ਮੰ	ਧੁ	ਸੰ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	—	ਸੰ
ਮਾ	ਹਾ	ਰੁ	ਤੀ	ਸ	ਮਹਿ	ਸ	ਦ	ਬ	ਸੰ	ਸ	ਤ
ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਰੁੰ	—	ਸੰ	ਨ	ਸੰ	ਨ	ਧੁ	ਨ	ਧੁ
ਜਿ	ਤ	ਹ	ਰਿ	ਸ	ਆ	ਸ	ਭ	ਜੀ	ਅ	ਜੰ	ਤ
ਮੰ	ਧੁ	ਨ	ਮੰ	—	ਧੁ	ਗ	ਗ	ਮੰ	ਗ	ਰੁ	ਸ
ਕਿਆ	ਸ	ਹਉ	ਆ	ਸ	ਖਾ	ਕਿ	ਰ	ਮ	ਜੰ	ਸ	ਤ
ਸੰ	ਗੰ	ਰੁੰ	ਮੰ	ਗੰ	ਰੁੰ	ਸੰ	ਸੰ	—	ਨ	ਮੰ	ਧੁ
ਤੇ	ਰਾ	ਕਿ	ਨੰ	ਨ	ਪਾ	ਆ	ਸ	ਸ	ਦ	ਅੰ	ਤ — ਤੈਸਾ...

—ਸਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ ।

੯. ਰਾਗ ਬਸੰਤ, ਝਪਤਾਲ (ਲਗ-ਭਗ ਬਿਲੰਬਿਤ ਲਯ)

ਮਉਲੀ ਧਰਤੀ ਮਉਲਿਆ ਆਕਾਸੁ ॥ ਘਟਿ ਘਟਿ ਮਉਲਿਆ ਆਤਮ ਪ੍ਰਗਾਸੁ ॥
ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਮਉਲਿਆ ਅਨਤ ਭਾਇ ॥ ਜਹ ਦੇਖਉ ਤਹ ਰਹਿਆ ਸਮਾਇ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
ਦੁਤੀਆ ਮਉਲੇ ਚਾਰਿ ਬੇਦਿ ॥ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਮਉਲੀ ਸਿਉ ਕਤੇਬ ॥੨॥
ਸੰਕਰੁ ਮਉਲਿਓ ਜੋਗ ਧਿਆਨ ॥ ਕਬੀਰ ਕੋ ਸੁਆਮੀ ਸਭ ਸਮਾਨ ॥੩॥
(ਬਸੰਤ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਪੰਨਾ ੧੧੯੩)

ਅਸਥਾਈ

×	੨	੦	੩
ਸੰ	ਸੰ	ਨ	ਧੁ
ਰਾ	ਜਾ	ਰਾ	ਸ
ਧੁ	ਧੁ	ਸੰ	—
ਮੰ	ਧੁ	ਨ	ਸ
ਅ	ਸ	ਨ	ਤ
ਸ	—	ਮ	—
ਜਹ	ਸ	ਦੇ	ਸ

ਮੰ	—	ਪੁ	—	ਪੁ	—	ਨ	ਮੰ	ਪੁ
ਗ	—	ਮੰ	—	ਸ	—	ਇ	—	—
ਰਹਿ	ੜ	ਆ	ੜ	ਮਾ	ੜ	—	—	—

ਅੰਤਰਾ

ਪੁ	—	ਸੰ	—	—	ਸੰ	—	—	—
ਮੰ	—	ਲੀ	ੜ	ੜ	ਧ	ਰ	ਤੀ	ੜ
ਮਉ	ੜ	—	—	—	—	—	—	—
ਨ	—	ਸੰ	—	ਰੁੰ	ਸੰ	ਨਪੁ	ਨ	ਪੁ
ਮਉ	ੜ	ਲਿਆ	ੜ	ਅ	ਕਾ	ੜੜ	ਸ	ੜ
ਸੰ	—	—	—	—	—	—	—	—
ਨ	—	ਗੰ	—	ਮੰ	ਗੰ	ਰੁੰ	ਸੰ	—
ਘ	—	ਘ	ੜ	ਟ	ਮਉ	ੜ	ਲਿਆ	ੜ
—	—	—	—	—	—	—	—	—
ਨ	—	ਸੰ	—	ਰੁੰ	ਨ	ਪੁ	ਨ	ਮੰ
ਤ	ਮ	ਪ	ੜ	ਰ	ਗਾ	ੜ	ਸ	ੜ

ਨੋਟ—ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ ਜਾਂ ਅਗੋਂ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ "ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਭ ਮਉਲਿਆ ਸਦ ਬਸੰਤ" ਸੁਲਫਾਕ ਵਾਲੀ ਟਿਯੂਨ ਤੇ ਗਾਓ।

੧੦. ਰਾਗ ਬਸੰਤ, ਧਮਾਰ (ਬਿਲੰਬਿਤ)

ਮਾਘ ਬਤੀਤਿ ਭਈ ਰੁਤ ਫਾਗੁਨ, ਆਇ ਗਈ ਸਭ ਖੇਲਤ ਹੋਰੀ ॥
ਗਾਵਤ ਗੀਤ ਬਜਾਵਤ ਤਾਲ, ਕਹੈ ਮੁਖ ਤੇ ਭਰੂਆ ਮਿਲਿ ਜੋਰੀ ॥
ਡਾਰਤ ਹੈ ਅਲਤਾ ਪਲਿਤਾ, ਛਟਕਾ ਸੰਗ ਮਾਰਤ ਬੈਸਨ ਬੋਰੀ ॥
ਖੇਲਤ ਸਜਾਮ ਧਮਾਰ ਅਨੂਪ, ਮਹਾਂ ਮਿਲਿ ਸੁੰਦਰਿ ਸਾਂਵਲ ਗੋਰੀ ॥੨੨੫॥

(ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਅਵਤਾਰ, ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ, ਪੰਨਾ ੨੮੧)

ਅਸਥਾਈ

ੜ	×	੨	੦
ਪੁ	—	—	—
ਮੰ	—	—	—
ਮਾ	ੜ	ਪ	ਮੰਗ
—	—	ਰੁ	ਤੜ
—	—	—	—
ਮੰ	—	—	—
ਆ	ੜ	ਮ	ਮ
—	—	—	—
ਮੰ	—	—	—
ਗ	ਮੰ	—	—
ਖੇ	ੜ	ੜ	ੜ

ਅੰਤਰਾ

				ਪ	ਗ	ਧ	—	ਧ	ਮਧ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ
				ਖੇ	ਲ	ਤ	ਸਯਾ	ਮ	ਧ	ਮਾ	ਰ	ਅ
ਰੁ	—	ਸੰ	—	ਨ	ਰੁ	ਨ	ਧ	ਪ	—	ਮੰ	ਗ	ਮੰ
ਨੁ	ਧ	ਪ	ਧ	ਮ	ਹਾਂ	ਧ	ਮਿ	ਲ	ਧ	ਸੁੰ	ਦ	ਧ
ਗ	ਰੁ	ਸ	—	ਮ	—	—	ਗ	ਧ	ਰੁ	ਸੰ	—	ਸੰ
ਰ	ਧ	ਧ	ਧ	ਸਾਂ	ਧ	ਧ	ਵ	ਲ	ਧ	ਗੋ	ਧ	ਰੀ...

ਨੋਟ—ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਅਗੋਂ ਤਿੰਨਤਾਲ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਤਾਲ ਵਿਚ ਗਾਇਨ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ।
ਉਂਜ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਨੁਟੇਸ਼ਨ ਰਾਗ ਕਾਫੀ (ਹੌਲੀ ਕਾਫੀ) 'ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਸਾਗਰ'
ਦੇ ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ ਵਿਚ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ।

੧੧. ਰਾਗ ਬਸੰਤ, (ਮਾਰਵਾ ਠਾਟ), ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਯ ਲਯ)

ਰੁਤ ਆਈਲੇ ਸਰਸ ਬਸੰਤ ਮਾਹਿ ॥ ਰੰਗਿ ਰਾਤੇ ਰਵਹਿ ਸਿ ਤੇਰੈ ਚਾਇ ॥
ਕਿਸੁ ਪੂਜ ਚੜਾਵਉ ਲਗਉ ਪਾਇ ॥੧॥ ਤੇਰਾ ਦਾਸਨਿ ਦਾਸ ਕਹਉ ਰਾਇ ॥
ਜਗ ਜੀਵਨ ਜੁਗਤਿ ਨ ਮਿਲੈ ਕਾਇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਤੇਰੀ ਮੂਰਤਿ ਏਕਾ ਬਹੁਤੁ ਰੂਪ ॥ ਕਿਸੁ ਪੂਜ ਚੜਾਵਉ ਦੇਉ ਧੂਪ ॥
ਤੇਰਾ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਇਆ ਕਹਾ ਪਾਇ ॥ ਤੇਰਾ ਦਾਸਨਿ ਦਾਸਾ ਕਹਉ ਰਾਇ ॥੨॥
ਤੇਰੇ ਸਠਿ ਸੰਬਤ ਸਭਿ ਤੀਰਥਾ ॥ ਤੇਰਾ ਸਚੁ ਨਾਮੁ ਪਰਮੇਸਰਾ ॥
ਤੇਰੀ ਗਤਿ ਅਵਿਗਤਿ ਨਹੀ ਜਾਣੀਐ ॥ ਅਣਜਾਣਤ ਨਾਮੁ ਵਖਾਣੀਐ ॥੩॥
ਨਾਨਕੁ ਵੇਚਾਰਾ ਕਿਆ ਕਹੈ ॥ ਸਭੁ ਲੋਕੁ ਸਲਾਹੇ ਏਕ ਸੈ ॥
ਸਿਰੁ ਨਾਨਕ ਲੋਕਾ ਪਾਵ ਹੈ ॥ ਬਲਿਹਾਰੀ ਜਾਉ ਜੇਤੇ ਤੇਰੇ ਨਾਵ ਹੈ ॥੪॥

(ਬਸੰਤ ਮ: ੧, ਪੰਨਾ ੧੧੬੮)

ਅਸਥਾਈ

×				੨				੦				੩			
					ਸ	ਨ		ਸ	ਗ	ਗ	ਮਧ	ਮੰ	ਗ	ਗ	ਰੁ
					ਤੇ	ਰਾ		ਦਾ	ਸ	ਨ	ਦਾ	ਸਾ	ਕ	ਹਉ	ਧ
ਸ	—	—	—	—	ਸ	ਗਮ	ਪ	—	ਪ	ਪ	ਪ	ਪ	ਪ	ਮੰ	ਪ
ਰਾ	ਧ	ਧ	ਧ	ਧ	ਇ,	ਜ	ਗ	ਧ	ਜੀ	ਵ	ਨ	ਜੁ	ਗ	ਤ	ਨ
ਮੰ	ਗ	—	ਮੰ	ਗ	ਰੁਸ										
ਮਿ	ਲੈ	ਧ	ਕਾ	ਧ	ਇ										

ਅੰਤਰਾ

						ਸ	ਸ	ਨ	ਧ	ਧ	ਨ	ਧ	ਮ	ਮ	ਗ
						ਰੁ	ਤ	ਆ	ਭ	ਈ	ਲੇ	ਸ	ਰ	ਸ	ਬ
ਮ	ਧ	ਮ	ਧ	ਸ	—	ਸ	ਸ	—	ਪ	—	ਪ	ਪ	ਪ	—	ਪ
ਸ	ਭ	ਤ	ਮਾ	ਹਿ	ਭ	ਰੰ	ਗ	ਭ	ਰਾ	ਭ	ਭ	ਰ	ਵਹਿ	ਭ	ਸੇ
ਮ	ਗ	ਗ	ਮ	ਗ	ਰੁ	ਗ	ਗ	ਮ	—	ਧ	ਧ	ਨ	—	ਸ	ਨ
ਤੇ	ਭ	ਰੰ	ਚਾ	ਭ	ਇ	ਕਿ	ਸ	ਪੂ	ਭ	ਜ	ਚ	ਭਾ	ਭ	ਵਉ	ਭ
ਧ	ਮ	ਗ	ਮ	ਗ	ਰੁ	ਸ	ਨ								
ਲ	ਗਉ	ਭ	ਪਾ	ਭ	ਇ	ਤੇ	ਰਾ								

—ਸਬਦ ਦੀਆਂ ਅਗਲੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਲਾਉਣ ਸਮੇਂ ਅੰਤਰੇ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਤੇ ਦੋ ਦੋ ਤੁਕਾਂ ਲਾ ਕੇ ਗਾਓ ।

ਨੋਟ—ਇਸ (ਟਿਯੂਨ) ਤੇ “ਤੇਰਿਆਂ ਸੰਤਾ ਜਾਚਹੁ ਚਰਨ ਰੇਨ” ਸਬਦ ਭੀ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ ।

੧੨. ਰਾਗ ਬਸੰਤ, (ਮਾ: ਠਾਟ), ਪੜਤਾਲ, ਚਾਰਤਾਲ (ਬਿਲੰਬਿਤ:)

ਮਨ ਕਹਾ ਬਿਸਾਰਿਓ ਰਾਮ ਨਾਮ ॥ ਤਨੁ ਬਿਨਸੈ ਜਮ ਸਿਉ ਪਰੈ ਕਾਮੁ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਇਹੁ ਜਗੁ ਧੂਏ ਕਾ ਪਹਾਰ ॥ ਤੈ ਸਾਚਾ ਮਾਨਿਆ ਕਿਹ ਬਿਚਾਰਿ ॥ ੨ ॥
 ਧਨੁ ਦਾਰਾ ਸੰਪਤਿ ਗ੍ਰੇਹੁ ॥ ਕਛੁ ਸੰਗਿ ਨ ਚਾਲੈ ਸਮਝ ਲੈਹੁ ॥ ੨ ॥
 ਇਕ ਭਗਤਿ ਨਾਰਾਇਨ ਹੋਇ ਸੰਗਿ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਭਜੁ ਤਿਹ ਏਕ ਰੰਗਿ ॥ ੩ ॥

(ਬਸੰਤ ਮ: ੯, ਪੰਨਾ ੧੧੮੬)

ਅਸਥਾਈ

×	੦	੨	੦	੩	੪
		ਨ			
		ਸਸ	ਪ	(ਪ)	ਗ
		ਮਨ	ਕਹਾ	ਭ	ਰੁ
			ਭ	ਭ	ਸ
ਮ	—	—	ਮ	—	—
ਸਾ	ਭ	ਭ	ਰਿ	ਭ	ਭ
ਮ	ਗ	—	ਰੁ	—	ਨ
ਨਾ	ਮ	ਭ	ਭ	ਭ	ਸੈ
		ਭ	ਭ	ਭ	ਭ
ਨ	ਨਧ	ਧਪ	ਗ	—	—
ਜ	ਮਭ	ਭਭ	ਸਿਉ	ਭ	ਭ

ਮੱ ਗ | — ਰੁ | — ਸਸ |
 ਕਾ ਮ | 5 5 | 5 ਮਨ | ਕਹਾ...

ਅੰਤਰਾ-ਤਾਲ ਰੂਪਕ (ਚਾਰਤਾਲ ਦੀ ਤਿਗੁਨ ਲਯ)

⊕	੧			੨			⊕	੧			੨		
ਮੱ	ਗ	—	ਮੱ	—	ਧ	—	ਸੰ	—	ਰੁੰ	ਸੰ	—	—	—
ਗ	ਹੁ	5	ਜ	5	ਗ	5	ਧੂ	5	5	ਏ	5	5	5
ਨ	—	—	ਧ	—	ਧ	ਧ	ਨ	—	—	ਧ	ਮੱ	ਧ	ਨ
ਕਾ	5	5	5	5	5	ਪ	ਹਾ	5	5	ਰ	5	ਤੈ	5
ਗੰ	—	—	ਗੰ	—	—	ਮੱ	ਗੰ	ਰੁੰ	—	ਸੰ	—	—	—
ਸਾ	5	5	ਚਾ	5	5	5	ਮਾ	5	5	ਨਿਆ	5	5	5
ਨ	—	—	ਧ	—	ਧ	ਧ	ਨ	—	—	ਧ	ਮੱ	ਗਰੁ	ਸ
ਕਿਹ	5	5	5	5	5	ਬਿ	ਚਾ	5	5	ਰ	5	55	ਬਿ

×
 ਮ —
 ਸਾ 5 ਚਾਰਤਾਲ ਅਸਥਾਈ...

ਦੂਜਾ ਅੰਤਰਾ-ਸੂਲਫਾਕ (ਚਾਰਤਾਲ ਦੀ ਚੌਗੁਨ ਲਯ)

×	੦		੨		੩		੦	
ਮੱ	ਗ	ਮੱ	ਧ	ਸੰ	—	ਰੁੰ	ਸੰ	—
ਗ	ਨ	ਦਾ	5	ਰਾ	5	5	5	5
ਧ	—	ਧ	ਧ	ਨ	—	—	ਧ	ਮੱ
ਨ	5	ਪ	ਤਿ	ਗ੍ਰੇਹ	5	5	5	ਧ
ਸੰ	—	—	—	—	—	—	—	ਕ
ਸੰ	ਗੰ	ਰੁੰ	ਸੰ	ਨ	—	ਸੰ	—	—
ਸੰ	5	ਗ	ਨ	ਚਾ	5	ਲੈ	5	5
ਨ	ਨ	ਧ	ਧ	ਨ	—	ਧ	—	ਮੱ
ਸ	ਮ	5	ਭ	ਲੇਹ	5	5	5	ਇ
								ਕ→

ਤਿੰਨਤਾਲ (ਸੁਲਫਾਕ ਦੀ ਬਰਾਬਰ ਲਯ ਵਿਚ)

੦				੩				×				੨			
ਮ	ਗ	ਗ	ਗ	ਮ	—	ਧ	ਧ	ਸ	—	ਸ	ਸ	—	ਸ	ਸ	ਸ
ਭ	ਗ	ਤ	ਨਾ	ਰਾ	ੜ	ਇ	ਨ	ਹੋ	ੜ	ਇ	ਸੰ	ੜ	ਗ	ਇ	ਕ
ਮ	ਗ	ਗ	ਗ	ਮ	—	ਧ	ਧ	ਸ	—	ਸ	ਸ	—	ਸ	ਸ	ਸ
ਭ	ਗ	ਤ	ਨਾ	ਰਾ	ੜ	ਇ	ਨ	ਹੋ	ੜ	ਇ	ਸੰ	ੜ	ਗ	ਕ	ਹੁ
ਸ	ਗ	ਗ	ਮ	ਗ	ਰੁ	ਸ	ਸ	ਨ	—	ਸ	ਸ	ਨ	ਧ	ਮ	ਧ
ਨਾ	ੜ	ਨ	ਕ	ਭ	ਜ	ਤਿ	ਹ	ਸੰ	ੜ	ਕ	ਰੰ	ੜ	ਗ	ਜੀ	ੜ
ਨ	—	ਨ	ਧ	ਮ	ਗ	ਰੁ	ਸ	×							
ਏ	ੜ	ਕ	ਰੰ	ੜ	ਗ	ੜ	ਬਿ	ਮ	ਸਾਰਿਓ...ਅਸਥਾਈ ਚਾਰਤਾਲ...						

ਨੋਟ - ਇਹ ਪੁਰਾਤਨ ਸ਼ਬਦ ਰੀਤ ਪਹਿਲਾਂ ਚਾਰਤਾਲ ਤੇ **ਸੁਲਫਾਕ** ਵਿਚ ਹੀ ਸੀ, ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਰੂਪਕ ਤੇ ਤਿੰਨਤਾਲ ਦੇ ਤਾਲ ਵਧਾ ਕੇ ਇਸੇ ਨੂੰ ਪੜਤਾਲ ਦਾ ਰੂਪ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

੧੩. ਰਾਗ ਬਸੰਤ (ਗੁਲਦਸਤਾ), ਧਮਾਰ (ਬਿਲੰਬਿਤ ਲਯ)

ਕਤ ਜਾਈਐ ਰੇ ਘਰ ਲਾਗੋ ਰੰਗੁ ॥ ਮੇਰਾ ਚਿਤੁ ਨ ਚਲੈ ਮਨੁ ਭਇਓ ਪੰਗੁ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਏਕ ਦਿਵਸ ਮਨ ਭਈ ਉਮੰਗ ॥ ਘਸਿ ਚੰਦਨ ਚੋਆ ਬਹੁ ਸੁਗੰਧ ॥
 ਪੂਜਨ ਚਾਲੀ ਬ੍ਰਹਮ ਠਾਇ ॥ ਸੋ ਬ੍ਰਹਮ ਬਤਾਇਓ ਗੁਰ ਮਨ ਹੀ ਮਾਹਿ ॥ ੧ ॥
 ਜਹਾ ਜਾਈਐ ਤਹ ਜਲ ਪਖਾਨ ॥ ਤੂ ਪੂਰਿ ਰਹਿਓ ਹੈ ਸਭ ਸਮਾਨ ॥
 ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਸਭ ਦੇਖੇ ਜੋਇ ॥ ਉਹਾ ਤਉ ਜਾਈਐ ਜਉ ਈਹਾ ਨ ਹੋਇ ॥ ੨ ॥
 ਸਤਿਗੁਰ ਮੈ ਬਲਿਹਾਰੀ ਤੋਰ ॥ ਜਿਨਿ ਸਕਲ ਬਿਕਲ ਭ੍ਰਮ ਕਾਟੇ ਮੋਰ ॥
 ਰਾਮਾਨੰਦ ਸੁਆਮੀ ਰਮਤ ਬ੍ਰਹਮ ॥ ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਕਾਟੈ ਕੋਟਿ ਕਰਮ ॥ ੩ ॥
 (ਬਸੰਤੁ ਭਗਤ ਰਾਮਾਨੰਦ ਜੀ, ਪੰਨਾ ੧੧੯੫)

ਅਸਥਾਈ

੩				×				੨		੦		
ਧੁ	ਧੁ	ਸ	(ਸ)	ਨ	ਧੁ	ਪ	ਗ	ਮ	ਨ	ਧੁ	ਗਮ	ਗ
ਕ	ਤ	ਜਾ	ਈਐ	ਰੇ	ੜ	ੜ	ਘ	ਰ	ਲਾ	ਗੋ	ੜੜ	ਗ

ਧੁ ਮ ਕ	ਧੁ ਤ	ਸੰ ਜਾ	(ਸੰ) ਈਐ	ਨ ਰੇ	ਧੁ ਭ	ਪ ਭ	—	—	ਮ ਘ	ਨ ਰ	ਧੁ ਮ ਕ	ਗ ਲਾ	ਮ ਗ
ਗ ਰੇ	ਗ ਭ	ਸ ਗ	—	ਸ ਮੇ	ਸ ਰਾ	—	ਮ ਚਿ	ਮ ਤ	ਮ ਨ	(ਮ) ਚ	ਗ ਲਾ	—	—
ਧੁ ਮ ਮ	—	ਧੁ ਨ	—	ਗੁੰ ਭ	ਸੰ ਇਓ	—	ਨ ਭ	ਧੁ ਭ	ਨ ਭ	ਧੁ ਭ	ਪ ਪ	—	ਮਗ ਗਭ—ਕਤ...

ਅੰਤਰਾ-ਸੁਲਫਾਕ (ਧਮਾਰ ਦੀ ਚੋਗੁਨ:)

×	੦	੨	੨	੦
ਪ ਧੁ ਏ	ਮੰ ਭ	ਧੁ ਕ	ਧੁ ਦਿ	ਸੰ ਵ
ਨ ਸੰ ਭ	ਸੰ ਈ	ਨ ਭ	ਧੁ ਉ	ਗੁੰ ਮੰ
ਨ ਚੰ	— ਭ	ਮੰ ਦ	ਗ ਨ	ਮੰ ਚੰ
ਮ ਬਹੁ	— ਭ	— ਭ	ਮ ਸੁ	ਮ ਗੰ

ਬਸੰਤ ਮਾਰਵਾਣ: ਤਿੰਨਤਾਲ (ਲਯ ਬਰਾਬਰ)

×	ਗ ਮ ਪੂ	—	ਗ ਜ	ਗ ਨ	ਧੁ ਮ ਚਾ	—	ਧੁ ਲੀ	ਮਧ ਭ	ਸੰ ਭ	ਸੰ ਹ	—	ਸੰ ਮ	ਸੰ ਠਾ	—	ਸੰ ਇ	—
ਗ ਮ ਪੂ	—	ਗ ਜ	ਗ ਨ	ਧੁ ਮ ਚਾ	—	ਧੁ ਲੀ	ਮਧ ਭ	ਸੰ ਭ	ਸੰ ਹ	ਸੰ ਮ	ਸੰ ਠਾ	—	ਸੰ ਇ	ਸੰ ਠਾ	—	ਨ ਭ
ਸੰ ਭ	ਗੰ ਹ	ਗੰ ਮ	ਮੰ ਬ	ਗੰ ਭਾ	ਗੁੰ ਇਓ	ਸੰ ਗੁ	ਸੰ ਰ	ਸੰ ਮ	ਸੰ ਨ	ਨ ਹੀ	ਸੰ ਮਾ	ਨ ਹਿ	ਧੁ ਭ	ਪ ਭ	—	—
ਮ ਕ	ਧੁ ਤ	ਸੰ ਜਾਈ	ਸੰ ਐ	ਨ ਰੇ	ਧੁ ਭ	ਮ ਕ	ਧੁ ਭ	ਸੰ ਜਾਈ	ਸੰ ਐ	ਨ ਰੇ	ਧੁ ਭ	ਮ ਕ	ਧੁ ਤ	ਸੰ ਜਾਈ	ਸੰ ਐ	—

×

ਨ ਧੁ ਪ
ਰੇ ਟ ਟ—ਧਮਾਰ, ਅਸਥਾਈ ਗਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਦ ਅਗੋਂ ਦੂਜਾ ਅੰਤਰਾ ਫੜੇ।

ਬਸੰਤ ਹਿੰਡੋਲ, ਇਕਤਾਲਾ (ਧਮਾਰ ਦੀ ਚੋਗੁਨ:)

×	੦	੨	੦	੩	੪
ਮ					
ਗ	ਗ	ਮ'	ਧ	ਮੱਧ	ਸੰ
ਜ	ਹਾ	ਜਾ	ਈ	ਐ	ਤ
ਨ	ਧ	ਮ'	ਧ	ਨ	ਧ
ਜ	ਟ	ਲ	ਪ	ਖਾ	ਨ
ਗੰ	—	ਗੰ	ਮੱ	ਗੰ	ਸੰ
ਪੁ	ਟ	ਰ	ਰ	ਹਿਓ	ਹੈ
ਸੰ	—	ਨ	ਮ'	ਨ	ਧ
ਸ	ਟ	ਭ	ਸ	ਮਾ	ਨ

ਬਸੰਤ ਪੂਰੂਪਕ (ਢਾਈਤਾਲ), (ਧਮਾਰ ਦੀ ਦੁਗੁਨ, ਭਾਵ ਇਕਤਾਲੇ ਦੀ ਠਾਅ)

⊕	੧	੨	⊕	੧	੨
ਪ	ਮ'	ਧ	ਮ'	ਗ	ਸ
ਬੇ	ਰਾ	ਨ	ਦੇ	ਟ	ਭ
ਮ	ਮ	ਗ	ਨ	ਧ	ਧ
ਉ	ਹਾਂ	ਜਉ	ਈ	ਹਾਂ	ਨ
ਮ	ਮ	ਗ	ਨ	ਧ	ਧ
ਉ	ਹਾਂ	ਜਉ	ਈ	ਹਾਂ	ਨ
ਸੰ	ਮ'	ਧ	ਨ	ਧ	ਪ
ਜਾਈ	ਐ	ਤ	ਰੇ	ਟ	ਟ

ਟ—ਧਮਾਰ ਅ: ਅਗੋਂ ਫਿਰ ਅੰਤਰਾ...

ਉੱਤ੍ਰੀ ਬਸੰਤ, ਸੂਲਫਾਕ (ਧਮਾਰ ਦੀ ਚੋਗੁਨ:)

×	੦	੨	੩	੦
ਮ'				
ਗੁ	ਮ'	ਧ	—	ਸ
ਸ	ਗੁ	ਰ	ਸ	ਬ
ਗੁ	—	ਸੰ	ਰੁੰ	ਧ
ਹਾ	ਰੀ	ਤ	ਰ	ਜਿ

ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਨ	ਨ	ਰੁੰ	ਨ	ਧੁ	ਪ
ਸ	ਕ	ਲ	ਬਿ	ਕ	ਲ	ਕੁ	ਮ	ਸ	ਸ
ਮੱ	ਪ	ਮੱ	ਗੁ	ਮੱ	—	ਗੁ	ਰੁ	ਸ	—
ਕਾ	ਸ	ਟੈ	ਸ	ਮੇ	ਸ	ਰ	ਸ	ਸ	ਸ

ਰਾਗ ਬਹਾਰ, ਚੰਚਲ (ਸੂਲ ਦੀ ਠਾਅ)

×

ਸ	—	—	ਮ	ਪ	ਮ	ਨੁ	ਧ	ਨ	ਸੰ	—	—	—
*	*	*	ਰਾ	ਮਾ	ਨੰ	ਦ	ਸੁਆ	ਸ	ਸ	ਮੀ	ਸ	ਸ
—	—	—	ਸੰ	ਸੰ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਨ (ਸ)	ਨੁ	—	ਪ	—
ਸ	ਸ	ਸ	ਰ	ਮ	ਸ	ਤ	ਬੁ	ਹ	ਸ	ਮ	ਸ	ਸ
—	—	—	ਮੰ	ਗੁੰ	ਮੰ	ਮੰ	ਰੰ	ਰ	—	ਸੰ	ਸੰ	—
ਸ	ਸ	ਸ	ਗੁੰ	ਗੁੰ	ਗੁੰ	ਸ	ਬ	ਦ	ਸ	ਕਾ	ਸ	ਟੈ
—	—	—	ਸੰ	—	—	ਸੰ	ਸੰ	ਨ (ਸ)	ਨੁ	—	ਪ	—
ਸ	ਸ	ਸ	ਕੋ	ਸ	ਸ	ਟ	ਕ	ਰ	ਸ	ਮ	ਸ	ਸ
—	—	—	ਸੰ	—	—	ਸੰ	ਨ	ਨ	ਰੁੰ	ਧੁ	ਨ	ਸੰ
ਸ	ਸ	ਸ	ਕੋ	ਸ	ਸ	ਟ	ਕ	ਰ	ਮਸ	ਕ	ਤ	ਜਾਈ
×												ਐ
ਨ	ਧੁ	ਪ										
ਰੇ	ਸ	ਸ										

ਸ—ਧਮਾਰ ਦੀ ਅਸਥਾਈ ਗਾਇਣ ਤੋਂ ਬਾਦ ਮਕਾਮ ਕਰੋ ।

—ਧਮਾਰ ਦੀ ਅਸਥਾਈ ਗਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਦ ਮੁਕਾਅ ਕਰੋ।

ਨੋਟ—ਪੜਤਾਲ ਜਾਂ ਗੁਲਦਸਤਾ ਗਾਉਣ ਸਮੇਂ ਲਯ ਦਾ ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਰਖੋ। ਭਾਵ, ਅਸਥਾਈ ਜਿਸ ਤਾਲ ਵਿਚ ਹੋਵੇ ਉਸੇ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦੂਜੀਆਂ ਤਾਲਾਂ ਚਲਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਬਸੰਤ ਰਾਗ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਰਾਂ ਦਾ ਗੁਲਦਸਤਾ ਹੈ।

(ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

(ਬਸੰਤ ਰਾਗ ਸਮਾਪਤਿ)

ਰਾਗ ਬਹਾਰ

ਵਾਦੀ—ਮ | ਠਾਟ—ਕਾਫੀ | ਸਮਾਂ—ਅੱਧੀ ਰਾਤ (ਬਸੰਤ ਰੁਤ ਵਿਚ ਹਰ ਸਮੇਂ)
ਸੰਵਾਦੀ—ਸ | ਜਾਤੀ—ਖਾਡਵ-ਖਾਡਵ | ਵਿਸ਼ੇਸ਼—ਇਸ ਦਾ ਸੰਯੋਗ ਕਈ ਰਾਗਾਂ ਤੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਆਰੋਹ—ਨੁ ਸ, ਗੁ ਮ, ਪ ਗੁ ਮ, ਨੁਧ, ਨ ਸੰ।

ਅਵਰੋਹ—ਸੰ, ਨੁ ਪ, ਮ ਪ ਗੁ ਮ, ਰ ਸ।

ਮ

ਪਕੜ—ਮ ਪ ਗੁ ਮ, ਨੁਧ, ਨ ਸੰ।

ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਸੰਗੀਤ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਬਹਾਰ ਰਾਗ ਦਾ ਉਲੇਖ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਰਾਗ ਅਫਗਾਨ, ਯੂਨਾਨ ਆਦਿ ਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਆਏ ਮੁਸਲਮਾਨ ਗਾਇਕਾਂ ਦੇ ਆਉਣ ਨਾਲ ਇਥੇ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਬਹਾਰ ਭਾਵੇਂ ਇਕ ਯਾਵਨਿਕ ਰਾਗ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਪੁਰਾਣੇ ਸੰਗੀਤਕਾਰਾਂ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਕਿਤੇ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਆਧੁਨਿਕ ਸਮੇਂ ਦਾ ਇਹ ਇਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਰਾਗ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਲਗ-ਭਗ ਸਾਰੇ ਹੀ ਗਾਉਣ-ਬਜਾਉਣ ਵਾਲੇ ਭਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜਾਣਦੇ ਹਨ।

ਬਹਾਰ ਕਾਫੀ ਠਾਟ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਜਾਤੀ ਖਾਡਵ-ਖਾਡਵ ਮੰਨੀ ਗਈ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦੇ ਆਰੋਹ ਵਿਚ 'ਰਿਖਭ' ਤੇ ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ 'ਧੈਵਤ' ਸੁਰ ਵਰਜਿਤ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਵਾਦੀ ਸੁਰ ਮੱਧਮ ਤੇ ਸੰਵਾਦੀ ਖੜਜ ਹੈ ਅਤੇ ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਜਾ ਪਹਿਰ (ਅੱਧੀ ਰਾਤ) ਹੈ। ਪਰ ਬਸੰਤ ਰੁਤ ਵਿਚ ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਵੀ ਗਾ ਸਕਦੇ ਹੋ।

ਇਸ ਰਾਗ ਵਿਚ ਮੱਧਮ ਤੇ ਧੈਵਤ ਦੀ ਸੁਰ-ਸੰਗਤਿ ਬੜੀ ਸੁੰਦਰ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਬਾਗੋਸ਼੍ਰੀ ਰਾਗ ਦੀ ਛਾਇਆ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਧੈਵਤ ਸੁਰ ਵਰਜਿਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਬਾਗੋਸ਼੍ਰੀ ਦੀ ਥਾਂ ਅਡਾਣਾ ਰਾਗ ਦੀ ਛਾਇਆ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ :—“ਬਾਗੋਸ਼੍ਰੀ, ਮਲ੍ਹਾਰ ਸੁ ਮਿਲਤ, ਸੁਰ ਅਡਾਣਾ ਬੀਚ ਚਮਕਤ”। ਇਹੋ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਇਸ ਰਾਗ ਵਿਚ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਰਾਗਾਂ ਦਾ ਸੁਮੇਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਇਸ ਨੂੰ ਮਿਸਰਤ ਰਾਗਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ :—ਬਸੰਤ ਬਹਾਰ, ਅਡਾਣਾ ਬਹਾਰ, ਮਾਲਕੋਂਸ ਬਹਾਰ, ਬਾਗੋਸ਼੍ਰੀ ਬਹਾਰ, ਕੇਦਾਰ ਬਹਾਰ ਇਤਿਆਦਿ।

ਮ

ਬਹਾਰ ਦਾ 'ਗੁ ਮ ਨੁ ਧ, ਨ ਸੰ' ਅਤੇ ਮੀਆਂ ਮਲ੍ਹਾਰ ਦਾ 'ਮਪ ਨੁ—ਧ ਨ ਸੰ' ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ

ਮ

ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸਿਖਣਾ ਤੇ ਸਮਝ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦੇ ਪੂਰਵਾਂਗ ਵਿਚ 'ਗੁ ਮ ਰ ਸ' ਅਤੇ ਉਤ੍ਰਾਂਗ ਵਿਚ 'ਨੁ ਧ ਨ ਸੰ' ਸੁਰ ਬਾਰ ਬਾਰ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਵਿਚ ਕੌਮਲ ਤੇ ਤੀਵਰ ਦੋਹਾਂ ਨਿਖਾਦਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਨਿਖਾਦ ਤੀਵਰ, ਕੇਵਲ ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਹੀ ਲਾਈਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਕੌਮਲ ਨਿਖਾਦ ਆਰੋਹ-ਅਵਰੋਹ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ—

“ਮ, ਨੁਧ, ਨ ਸੰ, ਰੰ ਨ ਸੰ ਨੁ ਪ, ਮ ਪ ਗੁ ਮ ਨੁਧ, ਨ ਸੰ”।

ਬਹਾਰ ਦੀ ਰਚਨਾ ਭਾਵੇਂ ਬਾਗੋਈ ਤੇ ਕਾਨੜਾ ਦੇ ਮਿਸਰਣ ਨਾਲ ਹੋਈ ਦੱਸੀ ਗਈ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਤੀਵਰ ਨਿਖਾਦ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਲਾਏ ਬਗੈਰ ਬਹਾਰ ਦਾ

ਸਰੂਪ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਇਸ ਰਾਗ ਵਿਚ “ਸ ਮ, ਪ ਗੁ—ਮ ਨੁਧ, ਨਸੰ, ਜਾਂ ਮ ਪ ਗੁ ਮ ਨੁ—

ਧ, ਨ ਸੰ” ਸੁਰ-ਸਮੂਹ ਬਾਰ ਬਾਰ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ “ਨੁ ਪ ਗੁ ਮ, ਰ ਸ,

ਨੁਪ ਮਪ ਗੁਮ, ਰਸ” ਇਹ ਸੁਰ ਕਾਨੜਾ ਰਾਗ ਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਤਾਂ ਵੀ ਬਹਾਰ ਨੂੰ ਕਾਨੜਾ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਖਿਆ ਗਿਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਬਹਾਰ ਪੂਰਵਾਂਗ ਦੀ ਥਾਂ ਉਤ੍ਰਾਂਗ ਵਿਚ ਹੀ ਖਿਲਦਾ ਹੈ। “ਮ ਨੁ ਧ, ਨ ਸੰ, ਜਾਂ ਮ ਪ ਗੁ ਮਨੁ-ਧ, ਨਸੰ” ਇਹੋ ਇਸ ਦੇ ਜੀਵ ਸੁਰ ਮੰਨੇ ਗਏ ਹਨ, ਸਗੋਂ ਜਿਸ ਰਾਗ ਵਿਚ ਭੀ ਇਹ ਸੁਰ ਲਾਏ ਜਾਣਗੇ ਉਸੇ ਵਿਚ ਹੀ ਬਹਾਰ ਦਾ ਸਰੂਪ ਦਿਖਾਈ ਦੇਵੇਗਾ। ਜਿਵੇਂ :—

੧. ਬਸੰਤ ਬਹਾਰ—ਮ ਪੁ ਰੁੰ, ਧ—ਨਧੁਪ, (ਪ) ਮੱਗਮ, ਗ, ਗਮਧੁ, ਗਮੰਗ, ਮੰਗਰਸ, ਸਮ, ਪ ਗੁ ਮ ਨੁ ਧ, ਨ ਸੰ।

੨. ਆਡਾਣਾ ਬਹਾਰ—ਮ ਪ ਧੁ ਨ ਸੰ, ਰੰ ਨੁ ਸੰ ਧੁ ਨੁ ਪ, ਗੁ ਮ ਰਸ, ਸਮ, ਮਪ ਗੁ—ਮ, ਨੁਧ, ਨਸੰ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਵੀ ਬਹਾਰ ਦੇ ਇਹ ਸੁਰ ਲਾਏ ਜਾਣਗੇ ਤਾਂ ਉਸ ਰਾਗ ਵਿਚ ਬਹਾਰ ਦਾ ਰੂਪ ਦਿਖਾਈ ਦੇਵੇਗਾ। ਸੋ, ਬਹਾਰ ਬਹੁਤ ਮਨੋਹਰ ਤੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਰਾਗ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਭਗਤੀ ਤੇ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਰਸ ਦਾ ਸੁਮੇਲ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਬਹਾਰ ਤੇ ਬਸੰਤ ਦੋਵੇਂ ਮੌਸਮੀ ਰਾਗ ਮੰਨੇ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਸੰਤ ਰੁਤ ਵਿਚ ਹੀ ਅਕਸਰ ਗਾਉਂਦੇ-ਬਜਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਸੁਰ-ਵਿਸਥਾਰ (ਆਲਾਪ)

੧. ਸ—ਮ, ਮਪ ਗੁ—ਮ, ਰਸ—ਸਮ—ਮਪ ਗੁ—ਮ, ਨੁਧ (ਨੁ) ਪ, ਮਪ ਗੁ—ਮ, ਰਸ।

੨. ਸਮ—ਮਪ ਗੁ—ਮ, ਮਪਨੁਪ ਗੁ—ਗੁਮ, ਮਨੁ—ਧ, ਨਸੰ—ਨੁਨੁਪਮਪ ਗੁ—ਗੁ—ਮਰ—ਸ,

ਨੁਧ (ਨੁ) ਪ, ਮਨੁਧਨੁਸ—ਗੁ—ਮਰ, ਸ—ਗੁਮਨੁਧ—ਮ, ਗੁਮਪ ਗੁ—ਮ, ਨੁਧਨਸੰ—ਨੁਪਮਪ

ਗੁ—ਮ, ਰ—ਸ—।

੩. ਸ—ਮ, ਗੁਮਪ ਗੁ—ਮ, ਮਨੁਪ, (ਨੁ) ਪਮਪ ਗੁ—ਮ, ਨੁਧਨਸ—ਨੁਪਮਪ ਗੁ—ਮ, ਮਨੁਪ,
ਨਸ—(ਨੁ) ਪਮਪ ਗੁ—ਗੁ—ਮ, ਰਸ—ਗੁਮਨੁ—ਪ, ਨਸ, ਨੁਧ (ਨੁ) ਪ—ਮਪ ਗੁ—ਮ, ਨੁਨੁ
ਪਮਪਗੁ—ਗੁ—ਗੁ—ਮ, ਰਸ—, ਨਸਮ—ਮਪ ਗੁ—ਮ, ਗੁਮਪ ਗੁ—ਮ, ਗੁਮਨੁਧਨੁਪ—ਗੁਮ
ਨੁਧ ਨਸ—ਨੁਧ (ਨੁ) ਪ, ਮਪਗੁ—ਮਰਸ— ।

੪. ਮ—ਗੁਮਨੁਧਨਸ—(ਸ) ਨੁਧਨਸ, ਰਸਰਨਸਨੁਧਨਸ—ਗੁ—ਮਰ, ਸ—ਨੁਧਨਸ—ਰਨਸ, ਧਨਸਰ
ਨਸਨੁਧ (ਨੁ) ਪ, ਮਪ ਗੁ—ਮ—ਰ—ਸ—ਮਨੁਧ, ਨਸਰਨਸ, ਗੁਮਰਸ, ਸ—(ਸ) ਨੁਧਨਸ,
ਗੁ—ਮ—ਰ—ਸ—ਨੁਧਨਸ, ਰਸਰਨਸਨੁਧਨਸ—ਨੁਪਮਪ ਗੁਮ—ਮਨੁ—ਪ, ਨਸ—ਧਨਸਰਨਸ
(ਸ) ਨੁਪ, ਮਪ ਗੁ—ਮ, ਰ—ਸ— ।

੫. ਗੁਮਨੁਧਨਸ—ਸ (ਸ) ਨੁਧਨਸ—ਸਮ—ਗੁਮਪ ਗੁ—ਮ, ਰ—ਸ, ਰਨ (ਸ) ਨੁਧ—(ਨੁ) ਮਪ
ਗੁਮਨੁ—ਪ, ਨਸ—ਨਸਰਨਸਨੁਧ, ਨਸ—ਨਸ ਗੁ—ਮਰਸ, ਨਸ, ਧਨਸਰਨਸ, ਨੁਪ, ਮਪ ਗੁ—
ਮਨੁਧਨਸ—ਸਮ—ਮਪ ਗੁਮਰਸ—ਨਸ, ਰਸ—ਰਰਨਸ—ਨੁਧਨਸ, ਨੁਪਮਪ ਗੁ—ਮ, ਰ,
ਸ— ।

ਨਸਰਸ, ਨਸ ਗੁਮਰਸ, ਨਸਗੁਮਪਗੁ—ਮ, ਰਸ, ਨਸਗੁਮਪਗੁਮ, ਨੁਪਮਪਗੁਮਰਸ, ਨਸਗੁਮ
ਪਗੁ—ਮ, ਨੁਧਨਸਨੁਪਮਪਗੁਮਰਸ, ਗੁਮਨੁਧਨਸਰਨਸਨੁਧਨੁਪਮਪਗੁਮਰਸ, ਨਸਗੁਮਨੁਧਨਸ ਗੁਮਰਸ
ਨੁਪਮਪਗੁਮਰਸ, ਮਨੁਧਨਸ, ਗੁਮਪਗੁਮਰਸ, ਨੁਧਨੁਪ ਮਪਗੁਮਰਸ— ।

ਬਹਾਰ ਰਾਗ ਦੀਆਂ ਤਾਨਾਂ (ਸ਼ਬਦ ਰੀਤ ਨੰ: ੧)

ਅਸਥਾਈ

	੦	੩	×	੨
	ਸ਼ ਰ ਸ — ਪ ਨੁ	ਪ ਮ ਗੁ — ਮ		
੧.	ਇ ਸ S ਮ	ਨ ਕਉ S ਬ	ਨੁਸ ਗੁਮ ਨੁਧ ਨਸ਼	ਨੁਪ ਮਪ ਗੁਮ ਰਸ
੨.	. . . .	ਨੁਸ ਗੁਮ ਨੁਧ ਨੁਪ	ਧਨ ਸ਼ਰੰ ਨਸ਼ ਨੁਧ	ਨੁਪ ਮਪ ਗੁਮ ਰਸ
੩.	ਨੁਸ ਗੁਮ ਪਮ ਗੁਮ	ਨੁਧ ਨੁਪ ਮਪ ਗੁਮ	ਧਨ ਸ਼ਰੰ ਨਸ਼ ਨੁਧ	ਨੁਪ ਮਪ ਗੁਮ ਰਸ
੪.	. . . .	. . . .	ਨੁਸ ਗੁਮ ਨੁਧ ਨੁਪ	ਮਪ ਗੁਮ ਧਨ ਸ਼ਰੰ
	ਨਸ਼ ਨੁਧ ਨੁਪ-ਮਪ	ਗੁਮ ਧਨ ਸ਼ਰੰ ਨਸ਼	ਗੁਮ ਰੰਸ਼ ਨਸ਼ ਨੁਧ	ਨੁਪ ਮਪ ਗੁਮ ਰਸ
੫.	. . . .	. . . .	ਧਨ ਸ਼ਰੰ ਨਸ਼ ਨੁਪ	ਮਪ ਗੁਮ ਰਸ, ਨੁਸ
	ਮਮ, ਗੁਮ ਪਪ ਮਪ	ਨੁਨੁ, ਧਨ ਸ਼ਸ਼, ਨਸ਼	ਰੰਰ, ਸ਼ਨ ਸ਼ਸ਼ ਨੁਧ	ਨੁਪ ਮਪ ਗੁਮ ਰਸ
੬.	ਗੁਮ ਰਸ ਨੁਸ, ਗੁਮ	ਪਮ ਗੁਮ ਰਸ ਨੁਸ,	ਗੁਮ ਪਨੁ ਪਮ ਗੁਮ	ਰਸ ਨੁਸ, ਗੁਮ ਪਨੁ
	ਧਨੁ ਸ਼ਨੁ ਪਮ ਗੁਮ	ਰਸ ਨਸ਼ ਗੁਮ ਧਨ	ਸ਼ਰੰ ਨਸ਼ ਨੁਧ ਨੁਪ	ਮਪ ਗੁਮ ਰਸ ਨੁਸ
੭.	ਮਪ ਗੁਮ, ਨੁਧ ਨੁਪ	ਮਪ ਗੁਮ, ਨੁਧ ਨਸ਼	ਨੁਧ ਨੁਪ ਮਪ ਗੁਮ,	ਨੁਧ ਨਸ਼ ਰੰਸ਼ ਨਸ਼
	ਨੁਧ ਨੁਪ ਮਪ ਗੁਮ,	ਨੁਧ ਨਸ਼ ਗੁਮ ਰੰਸ਼	ਨਸ਼ ਰੰਸ਼ ਨੁਧ ਨੁਪ	ਮਪ ਗੁਮ ਰਸ ਨੁਸ
੮.	ਧਨ ਸ਼,ਧ ਨਸ਼ ਧਨ	ਸ਼ਰੰ ਨੁਧ ਨੁਪ ਗੁਮ	ਪ,ਗੁ ਮਪ ਗੁਮ ਨੁਪ	ਮਪ ਗੁਮ ਰਸ ਨੁਸ
	ਮਮ ਗੁਮ, ਪਪ ਮਪ,	ਨੁਨੁ ਧਨ, ਸ਼ਸ਼ ਨਸ਼,	ਮਮ ਗੁਮ ਰੰਸ਼ ਨਸ਼	ਨੁਧ ਨੁਪ ਗੁਮ ਰਸ

ਅੰਤਰਾ

੧.	ਇ ਹੁ ਮ ਨ	ਫੁ ਟਾ ਗੁ ਰ	ਨਸ਼ ਰੰਸ਼ ਨੁਧ ਨੁਪ	ਮਪ ਗੁਮ ਨੁਧ ਨਸ਼
੨.	. . . .	ਧਨ ਸ਼ਰੰ ਨਸ਼ ਨੁਧ	ਨੁਪ ਮਪ ਗੁਮ ਰਸ	ਨੁਸ ਗੁਮ ਨੁਧ ਨਸ਼
੩.	ਨਸ਼ ਗੁਮ ਰੰਸ਼ ਨਸ਼	ਰੰਸ਼ ਨੁਧ ਨਸ਼ ਨੁਧ	ਨੁਪ ਮਪ ਗੁਮ ਨੁਧ	ਨਸ਼ ਨੁਧ ਨਸ਼ ਰੰਸ਼
੪.	. . . .	. . . .	ਨੁਨੁ ਪ,ਨੁ ਨੁਪ ਮਪ,	ਨਸ਼ ਰੁਨ ਸ਼ਰੰ ਨਸ਼
	ਰੰਸ਼ ਨੁਧ ਨੁਪ ਮਪ,	ਗੁਮ ਪ,ਗੁ ਮਪ ਗੁਮ	ਨੁਧ ਨਸ਼ ਗੁਮ ਨੁਧ	ਨਸ਼, ਗੁਮ ਨੁਧ ਨਸ਼
੫.	. . . .	. . . .	ਸ਼ਸ਼ ਰੰਸ਼, ਰੰਰ ਸ਼ਨੁ,	ਸ਼ਸ਼ ਨੁਪ, ਨੁਨੁ ਪਮ
	ਪਪ ਮਗੁ, ਮਮ ਰਸ,	ਗੁਮ ਧਨ ਸ਼ਰੰ ਨਸ਼,	ਗੁਮ ਧਨ ਸ਼ਰੰ ਨਸ਼,	ਗੁਮ ਧਨ ਸ਼ਰੰ ਨਸ਼

੬.	ਮਪ ਨੁਨੁ ਪਮ ਗੁਮ,	ਸਸ ਮਮ ਗੁਮ ਰਸ,	ਸਸ ਮਮ ਗੁਮ ਰਸ,	ਨੁਸ ਮਮ, ਗੁਮ ਪਪ,	ਧਨ ਸਸ ਨੁਧ ਨੁਪ
੭.	ਮਮ ਗੁਮ ਰਸ ਨਸ	ਰਸ, ਰਰ ਸਰ ਸਨੁ	ਧਨੁ ਸਨੁ, ਸਸ ਨੁਸ	ਨੁਪ ਮਪ ਨੁਪ, ਨੁਨੁ	ਮਪ ਨੁਨੁ ਧਨ ਸਸ
੮.	ਪਮ ਗੁਮ ਨੁਨੁ ਪਮ,	ਸਸ ਨੁਪ ਰਰ ਸਨੁ,	ਮਮ ਰਸ, ਨਸ ਰਸ,	ਨੁਧ ਨੁਸ, ਨੁਧ ਨੁਪ	ਮਨੁ ਧਨ ਨਸ ਰਸ
	ਮਮ ਰਸ, ਨਸ ਰਸ,	ਮਮ ਰਸ ਨਸ ਰਸ,	ਮਮ ਰਸ, ਨਸ ਰਸ,	ਨੁਧ ਨੁਸ ਨੁਧ ਨੁਪ	

੧. ਰਾਗ ਬਹਾਰ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਤਿਨ ਬਸੰਤੁ ਜੋ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਇ ॥ ਪੂਰੇ ਭਾਗਿ ਹਰਿ ਭਗਤਿ ਕਰਾਇ ॥ ੧ ॥
 ਇਸੁ ਮਨ ਕਉ ਬਸੰਤ ਕੀ ਲਗੈ ਨ ਸੋਇ ॥ ਇਹੁ ਮਨੁ ਜਲਿਆ ਦੂਜੈ ਦੋਇ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਇਹੁ ਮਨੁ ਧੰਧੈ ਬਾਂਧਾ ਕਰਮ ਕਮਾਇ ॥ ਮਾਇਆ ਮੂਠਾ ਸਦਾ ਬਿਲਲਾਇ ॥ ੨ ॥
 ਇਹੁ ਮਨੁ ਛੂਟੈ ਜਾਂ ਸਤਿਗੁਰੁ ਭੇਟੈ ॥ ਜਮਕਾਲ ਕੀ ਫਿਰਿ ਆਵੈ ਨ ਫੇਟੈ ॥ ੩ ॥
 ਇਨੁ ਮਨੁ ਛੂਟਾ ਗੁਰਿ ਲੀਆ ਛਡਾਇ ॥ ਨਾਨਕ ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਸਬਦਿ ਜਲਾਇ ॥ ੪ ॥
 (ਬਸੰਤ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੧੧੭੬)

ਅਸਥਾਈ

੦	੧	੨	੩	੪	੫	੬	੭	੮	੯	੧੦	੧੧	੧੨	੧੩	੧੪	੧੫
ਸੰ	ਸੰ	—	ਪ	ਪ	ਮ	—	ਮ	ਨੁ	—	—	—	੨	ਨ	—	ਸੰ
ਰ	ਸ	ੜ	ਨੁ	ਪ	ਗੁ	—	ਬ	ਧ	—	—	—	ਤ	ੜ	ਕੀ	ੜ
ਇ	ਸ	ੜ	ਮ	ਨ	ਕਉ	ੜ	ਬ	ਸੰ	ੜ	ੜ	ੜ	ਤ	ੜ	ਕੀ	ੜ
ਨੁ	ਧ	ਨੁ	ਰ	ਰ	ਰ	ਸੰ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਨ	ਸੰ	ਰ	ਸੰ	ਨੁ	ਪ
ਇ	ਸ	ਮ	ਨ	ਕਉ	ਬ	ਸੰ	ੜ	ਤ	ਕੀ	ਲ	ਗੈ	ਨ	ਸੰ	ੜ	ਇ;
ਮ	ਗੁ	ਮ	ਮ	ਰ	ਰ	ਸ	—	ਮ	ਨੁ	ਧ	ਨ	ਸੰ	ਸੰ	—	—
ਇ	ਹੁ	ਮ	ਨ	ਜ	ਲਿ	ਆ	ੜ	ਦੂ	ੜ	ਜੈ	ੜ	ਦੋ	ਇ	*	*

ਅੰਤਰਾ

ਸ	ਸ	ਮ	ਮ	—	ਪ	ਗੁ	ਮ	ਨੁ	ਨੁ	ਧ	ਧ	ਨ	—	ਸੰ	—
ਤਿ	ਨ	ਬ	ਸੰ	ੜ	ਤ	ਜੋ	ੜ	ਹ	ਰਿ	ਗੁ	ਣ	ਗਾ	ੜ	ਇ	ੜ
ਸੰ	—	ਮੰ	ਮੰ	ਰ	ਰ	ਸੰ	ਸੰ	ਨ	ਸੰ	ਰ	ਸੰ	ਨੁ	ਪ	—	—
ਪੂ	ੜ	ਰੈ	ੜ	ਭਾ	ਗ	ਹ	ਰਿ	ਭ	ਗ	ਤ	ਕ	ਰਾ	ਇ	*	*

—ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ । (ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੨. ਰਾਗ ਬਹਾਰ, ਛੋਟੀ ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਾਜ਼)

ਬਸੰਤੁ ਚੜਿਆ ਫੂਲੀ ਬਨਰਾਇ ॥

ਏਹਿ ਜੀਅ ਜੰਤ ਫੂਲਹਿ ਹਰਿ ਚਿਤੁ ਲਾਇ ॥ ੧ ॥

ਇਨ ਬਿਧਿ ਇਹੁ ਮਨੁ ਹਰਿਆ ਹੋਇ ॥

ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਜਪੈ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਉਮੈ ਕਵੈ ਧੋਇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਸਤਿਗੁਰ ਬਾਣੀ ਸਬਦੁ ਸੁਣਾਏ ॥ ਇਹੁ ਜਗੁ ਹਰਿਆ ਸਤਿਗੁਰ ਭਾਏ ॥ ੨ ॥

ਫਲ ਫੂਲ ਲਾਗੇ ਜਾਂ ਆਪੇ ਲਾਏ ॥ ਮੂਲਿ ਲਗੈ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪਾਏ ॥ ੩ ॥

ਅਸੰਤੁ ਬਸੰਤੁ ਅਸੰਤੁ ਜਗਤੁ ਸਭੁ ਵਾੜੀ ॥ ਨਾਨਕ ਪੂਰੈ ਭਾਗਿ ਭਗਤਿ ਨਿਰਾਲੀ ॥ ੪ ॥

(ਬਸੰਤ ਮ: ੩, ਪੰਨਾ ੧੧੭੭)

ਅਸਥਾਈ

੦				੩					×					੨				
			ਪ		ਮ				ਮ					੧		ਨ		
			ਨ	ਪ	ਗੁ	—	ਮ	ਨ	ਨ	—	—	—		੧	—	ਨ	—	
			ਫੂ	ਲੀ	ਬ	ੜ	ਨ		ਰਾ	ੜ	ੜ	ੜ		੧	ੜ	ੜ	ੜ	
ਸ	—	—	ਪ		ਮ				ਮ					੧	—	ਨ	—	
ਇ	ੜ	ੜ	ਨ	ਪ	ਗੁ	—	ਮ	ਨ	ਨ	—	—	—		੧	—	ਨ	—	
			ਫੂ	ਲੀ	ਬ	ੜ	ਨ		ਰਾ	ੜ	ੜ	ੜ		੧	ੜ	ਇ	ੜ	
ਨ	ਨ	—	ਪ		ਮ				ਮ					੧		ਨ	—	
ਸੰ	ਸੰ	—	ਨ	ਪ	ਗੁ	—	ਮ	ਨ	ਨ	—	—	—		੧	—	ਨ	—	
ਬ	ਸੰ	ੜ	ਤ	ਚ	ੜ	ਆ	ੜ		ਫੂ	ਲੀ	ਬ	ਨ		੧	ੜ	ਇ	ੜ	
—	—	—																
*	*	*																

ਅੰਤਰਾ

ਮ	ਮ	—	ਮ	ਨ	੧	ਨ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਰੰ	ਨ	ਸੰ	—
ਗੁ	ਸੰ	ੜ	ਤ	ਚ	ੜ	ਆ	ੜ	ਫੂ	ਲੀ	ਬ	ਨ	ਰਾ	ੜ	ਇ	ੜ
ਬ															
ਸ				ਮੰ				ਨ							
ਨ	ਨ	ਸੰ	ਸੰ	ਗੁੰ	ਮੰ	ਰੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਨ	ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ
ਏ	ਹ	ਜੀ	ਅ	ਜੰ	ਤ	ਫੂ	ਲਹਿ	ਹ	ਰਿ	ਚਿ	ਤ	ਲਾ	ੜ	ੜ	ੜ
ਨੁ	ਪ	—													
ਇ	ੜ	ੜ	ਫੂਲੀ...												

ਨੋਟ—ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਉਣ ਸਮੇਂ "ਇਨ ਬਿਧਿ ਇਹੁ ਮਨ ਹਰਿਆ ਹੋਇ" ਅੰਤਰੇ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਤੇ ਕਹੋ ਅਤੇ ਫਿਰ "ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮ..." ਵਾਲੀ ਤੁਕ ਕਹਿਣੀ ਹੈ। (ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕ:)

੩. ਰਾਗ ਬਹਾਰ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਮਾਹਾ ਮਾਹ ਮੁਮਾਰਖੀ ਚੜਿਆ ਸਦਾ ਬਸੰਤੁ ॥
 ਪਰਫੜੁ ਚਿਤ ਸਮਾਲਿ ਸੋਇ ਸਦਾ ਸਦਾ ਗੋਬਿੰਦੁ ॥ ੧ ॥
 ਭੋਲਿਆ ਹਉਮੈ ਸੁਰਤਿ ਵਿਸਾਰਿ ॥
 ਹਉਮੈ ਮਾਰਿ ਬੀਚਾਰਿ ਮਨ ਗੁਣ ਵਿਚਿ ਗੁਣੁ ਲੈ ਸਾਰਿ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਕਰਮ ਪੇਡੁ ਸਾਖਾ ਹਰੀ ਧਰਮੁ ਫੁਲੁ ਫਲੁ ਗਿਆਨੁ ॥
 ਪਤ ਪਰਾਪਤਿ ਛਾਵ ਘਣੀ ਚੂਕਾ ਮਨ ਅਭਿਮਾਨੁ ॥ ੨ ॥
 ਅਖੀ ਕੁਦਰਤਿ ਕੰਨੀ ਬਾਣੀ ਮੁਖਿ ਆਖਣੁ ਸਚੁ ਨਾਮੁ ॥
 ਪਤਿ ਕਾ ਧਨੁ ਪੂਰਾ ਹੋਆ ਲਾਗਾ ਸਹਜਿ ਧਿਆਨੁ ॥ ੩ ॥
 ਮਾਹਾ ਰੁਤੀ ਆਵੇਣਾ ਵੇਖਹੁ ਕਰਮ ਕਮਾਇ ॥
 ਨਾਨਕ ਹਰੇ ਨ ਸੂਕਹੀ ਜਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਰਹੇ ਸਮਾਇ ॥ ੪ ॥

(ਬਸੰਤ ਮ: ੧, ਪੰਨਾ ੧੧੬੮)

ਅਸਥਾਈ

੦					੩					×					੨				
			ਸੰਨ		ਰੰ	ਨੁ	ਧ	ਨੁ	ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਨ	ਸੰ	—			
			ਮਾ	ਸ	ਸ	ਹਾ	ਸ	ਮ	ਹਾ	ਸ	ਸ	ਮੁ	ਮਾ	ਰ	ਖੀ	ਸ			
ਨੁ	ਪ	ਪ	ਮ	ਪ	ਮ	ਗੁ	—	ਮ	ਮ	ਨੁ	ਧ	—	ਨ	—	ਸੰ	ਨ			
ਚ	ੜਿ	ਆ	ਸ	ਸ	ਦਾ	ਦਾ	ਸ	ਬ	ਸੰ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ			
ਸੰ	—	—							ਮ	ਨੁ	ਧ	—	ਨ	—	ਸੰ	—			
ਤ	ਸ	ਸ	—ਦੁਬਾਰਾ, ਮਾਹਾ ਮਾਹ.....				ਬ	ਸੰ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਤ	ਸ			
—	ਨ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਨ	ਰੰ		ਮ	ਗੁ	—	ਮ	ਮ	ਰ	—	ਸ	—			
ਸ	ਪਰ	ਫ	ੜ	ਚਿ	ਸ	ਤ	ਪ	ਮਾ	ਸ	ਸ	ਗੁ	ਲ	ਸੋ	ਸ	ਇ	ਸ			
—	ਸ	ਮ	ਮ	ਮ	ਪ	ਗੁ	ਮ	ਮ	ਨੁ	ਧ	ਨ	ਸੰ	ਨ	ਰੰ	ਨ	ਸੰ			
ਸ	ਸ	ਦਾ	ਸ	ਦਾ	ਸ	ਸ	ਗੋ	ਬਿੰ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ			
ਸੰ	—	—																	
ਦ	ਸ	ਸ	ਮਾਹਾ...																

ਅੰਤਰਾ

ਮ	ਗੁ	ਭ	ਮ	ਮ	ਨੁ	ਧ	ਨ	—	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਨ	—	ਸ	—
	ਭ		ਲਿਆ		ਹਉ	ਭ	ਮੈ	ਭ	ਸੁ	ਰ	ਤ	ਵਿ	ਸਾ	ਭ	ਰ	ਭ
—	ਨ	ਸ	ਸ	ਮ	ਗੁ	ਮ	ਰ	ਸ	(ਸ)	—	—	—	ਸਨ	ਰ	ਨੁ	ਧ
ਭ	ਹਉ	ਭ	ਮੈ		ਸੁ	ਰ	ਤ	ਵਿ	ਸਾ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਰ	ਭ
—	ਸ	—	ਨ	ਸ	ਮਾ	—	ਨੁ	ਪ	ਮ	—	ਮ	ਮ	ਰ	—	ਸ	—
ਭ	ਹਉ	ਭ	ਮੈ		ਮਾ	ਭ	ਰ	ਬੀ	ਚਾ	ਭ	ਭ	ਰ	ਮ	ਭ	ਨ	ਭ
—	ਸ	ਮ	ਮ	ਮ	ਮ	ਪ	ਗੁ	ਮ	ਮ	ਨੁ	ਧ	ਨ	ਸ	ਨ	ਰ	ਸ
ਭ	ਗੁਣ	ਵਿ	ਚ		ਗੁ	ਣ	ਲੈ	ਭ	ਸਾ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ
ਸ	—	—														
ਰ	ਭ	ਭ														

—ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ ।

੪. ਰਾਗ ਬਹਾਰ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਇਹ ਬਿਧਿ ਫਾਗ ਕ੍ਰਿਪਾਨਨ ਖੇਲੇ ॥
ਸੋਭਤ ਢਾਲ ਮਾਲ ਡਫ ਮਾਲੈ ਮੂਠ ਗੁਲਾਲਨ ਸੇਲੇ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਜਨ ਤੁਫੰਗ ਭਰਤ ਪਚਕਾਰੀ, ਸੂਰਨ ਅੰਗ ਲਗਾਵਤ ॥
ਨਿਕਸ ਸੁਣ ਅਧਿਕ ਛਬਿ ਉਪਜਤ, ਕੇਸਰ ਜਾਨ ਸੁਹਾਵਤ ॥
ਸੁਣਤ ਭਰੀ ਜਟਾ ਅਤਿ ਸੋਭਤ, ਛਬਹਿ ਨ ਜਾਤ ਕਹਿਓ ॥
ਮਾਨਹੁ ਪਰਮ ਪ੍ਰੇਮ ਸੋ ਡਾਰਿਓ, ਈਂਗਰ ਲਾਗਿ ਰਹਿਓ ॥
ਜਹਿ ਤਹਿ ਗਿਰਤ ਭਏ ਨਾਨਾ ਬਿਧਿ, ਸਾਂਗਨ ਸਤ੍ਰ ਪਰੋਏ ॥
ਜਾਨੁਕ ਖੇਲ ਧਮਾਰ ਪਸਾਰ ਕੈ, ਅਧਿਕ ਸ੍ਰਮਿਤ ਹੋ ਸੋਏ ॥ ੧੧੮ ॥
(ਬਸੰਤ, ਬਿਸਨ ਪਦ ॥ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਅਵਤਾਰ, ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਪੰਨਾ ੬੮੩)

ਅਸਥਾਈ

੦	ਨ	ਸ	ਸ	ਨੁ	ਪ	੩	ਮ	ਪ	×	੨	ਨੁ	ਧ	ਨ	ਸ
ਇ	ਹ	ਬਿ	ਧਿ	ਫਾ	ਭ	ਗੁ	ਗ	ਕ੍ਰਿ	ਪਾ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ

ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਪ	ਪ	ਮ	ਮ	ਮ	ਮ	ਰ	—	ਸ	—
ਸੰ	ਸ	ਭ	ਤ	ਨ	ਸ	ਨ	ਮ	ਗ	ਗ	ਗ	ਫ	ਮ	ਸ	ਲੈ	ਸ
ਸ	—	ਮ	ਮ	ਮ	ਪ	ਮ	ਮ	ਨ	ਧ	ਨ	ਸੰ	ਰੰ	ਨ	ਸੰ	
ਮੁ	ਸ	ਠ	ਗੁ	ਲਾ	ਸ	ਲ	ਨ	ਖੇ	ਸ	ਸ	ਲੈ	ਸ	ਸ	ਸ	

ਅੰਤਰਾ

ਮ	ਗੁ	ਮ	ਮ	ਨ	ਧ	ਨ	ਨ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਨ	—	ਸੰ	—
ਜ	ਨ	ਸ	ਤੁ	ਫੇ	ਸ	ਗ	ਭ	ਰ	ਤ	ਪ	ਚ	ਕਾ	ਸ	ਰੀ	ਸ
ਨੁ	ਧ	ਨੁ	ਧ	ਸੰ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਨ	—	ਸੰ	—	ਨੁ	ਧ	ਨ	ਸੰ
ਸੁ	ਸ	ਰ	ਨ	ਅੰ	ਸ	ਗ	ਲ	ਗਾ	ਸ	ਸ	ਸ	ਵ	ਤ	ਸ	ਸ
ਮ	ਗੁ	ਮ	ਮ	ਨੁ	ਧ	ਨ	ਨ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਨ	ਨ	ਸੰ	ਸੰ
ਨਿ	ਕ	ਸ	ਤ	ਸੁੰ	ਸ	ਣ	ਅ	ਧਿ	ਕ	ਛ	ਬਿ	ਉ	ਪ	ਜ	ਤ
ਨ	—	ਮੰ	ਮੰ	ਰੰ	—	ਸੰ	ਸੰ	(ਸੰ)	—	—	—	ਨੁ	ਧ	ਨ	ਸੰ
ਸੰ	ਸ	ਗੁੰ	ਰ	ਜਾ	ਸ	ਨ	ਸੁ	ਹਾ	ਸ	ਸ	ਸ	ਵ	ਤ	ਸ	ਸ

—ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ।

ਨੋਟ —ਇਸ 'ਟਿਯੂਨ' ਤੇ "ਮਤ ਭੁਲਹਿ ਰੇ ਮਨ ਚੇਤ ਹਰੀ" ਸ਼ਬਦ ਭੀ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ।

੫. ਰਾਗ ਬਹਾਰ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਘਨਹਰ ਬੰਦ ਬਸੁਅਰੋਮਾਵਲਿ, ਕੁਸਮ ਬਸੰਤ ਗਨੰਤ ਨ ਆਵੈ ॥
 ਰਵਿ ਸਸਿ ਕਿਰਣਿ ਉਦਰ ਸਾਗਰ ਕੇ, ਗੰਗ ਤਰੇਗ ਅੰਤੁ ਕੇ ਪਾਵੈ ॥
 ਰੁਦ੍ਰ ਧਿਆਨ ਗਿਆਨ ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ, ਕਬਿ ਜਨ ਭਲੁ ਉਨਹ ਜੋ ਗਾਵੈ ॥
 ਭਲੇ ਅਮਰਦਾਸ ਗੁਣ ਤੇਰੇ, ਤੇਰੀ ਉਪਮਾ ਤੋਹਿ ਬਨਿ ਆਵੈ ॥ ੧ ॥ ੨੨ ॥
 (ਸਵਈਏ ਮਹਲੇ ਤੀਜੇ ਕੇ ੩, ਪੰਨਾ ੧੩੯੬)

ਅਸਥਾਈ

੩	×				੨				੦				ਧਨ ਸੰ			
													ਘ	ਸ	ਘ	ਨ
ਨੁਧ	ਨੁਪ	ਪਗੁ	ਮ	*	ਨੁ	ਧ	ਨ	ਧਨ	ਸੰਰ	ਨਸੰ	ਧਨ	ਸੰ	—	—	—	
ਹਸ	ਸਸ	ਸਸ	ਰ	*	ਬੁੰ	ਦ	ਬ	ਸੁਅ	ਰੋਸ	ਮਾਸ	ਵਸ	ਲ	ਸ	ਸ	ਸ	

* ਗੁ ਕੁਸ	ਗੁ ਮ	ਮ ਬ	ਰ ਸੰ	—	ਸ ਤ	—	* ਨ ਕੁਸ	ਰ ਮ	ਸ ਬ	ਨ ਸੰ	—	ਸ ਤ	ਸ ਗ
ਮ ਗੁ ਨ	ਮ ਗੁ ਤ	ਮ ਮ	ਮ ਨ	ਰ ਆ	—	ਸ ਵੈ	ਧਨ ਘ	ਸਰੰ	ਨਨ ਨ	ਸਸੰ	ਧਨ ਘ	ਸ ਨ	ਧਨ ਸ

ਅੰਤਰਾ

ਮ ਗੁ ਰ	ਮ ਵਿ	ਨ ਸ	ਧ ਸਿ	ਸ ਕਿ	ਨ ਰ	ਸ ਣ	ਸ ਉ	ਨਸੰ ਦ	ਰਗੁੰ ਰ	ਸ ਸਾ	ਨ ਗ	ਸ ਰ	ਨ ਕੋ	ਧ
ਸਰੰ ਗੰ	ਨਸੰ	ਧਨੁ ਗੰ	ਪ ਤ	ਮ ਰੰ	—	ਪ ਗ	ਪ ਅੰ	ਮ ਗੁ ਤ	ਮ ਗੁ ਕੋ	ਮ ਸ	ਰ ਪਾ	—	ਸ ਵੈ	—
ਸ ਕੁ	ਮ ਸ	ਗੁ ਮ	ਮ ਬ	ਮਨੁ ਸੰ	ਧਨੁ	ਸ ਤ	ਸ ਗ	ਰਗੁੰ ਨੰ	ਸਰੰ	ਨਸੰ ਤ	ਧਨੁ ਨ	ਪ ਆ	ਮ ਵੈ	ਧਨ ਘ

—ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ, ਉੱਤੇ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਲਾਓ।

੬. ਰਾਗ ਬਹਾਰ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇ ਕੈ ਹੋਹੁ ਹਰਿਆ ਭਾਈ ॥

ਕਰਮਿ ਲਿਖੰ ਤੈ ਪਾਈਐ ਇਹ ਰੁਤਿ ਸੁਹਾਈ ॥

ਵਣੁ ਤਿਣੁ ਤਿਭਵਣੁ ਮਉਲਿਆ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਫਲੁ ਪਾਈ ॥

ਮਿਲਿ ਸਾਧੂ ਸੁਖੁ ਊਪਜੈ ਲਬੀ ਸਭ ਛਾਈ ॥

ਨਾਨਕੁ ਸਿਮਰੈ ਏਕੁ ਨਾਮੁ ਫਿਰਿ ਬਹੁੜਿ ਨ ਧਾਈ ॥ ੧ ॥

(ਬਸੰਤ ਕੀ ਵਾਰ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੧੧੯੩)

ਅਸਥਾਈ

੦			ਨ	੩			×		੨					
			ਸੰ	ਨ	ਸੰ	—	ਧ	ਨ	ਧ	ਨ	ਪ	ਮ	ਪ	ਮ
			ਹ	ਰਿ	ਕਾ	—	ਨਾ	ਤ	ਤ	ਤ	ਮ	ਧਿਆ	ਇ	ਕੈ
—	ਪ	—	ਮ	ਨੁ	ਪ	ਮ	—	ਨੁ	—	ਨ	ਸੰ	—	(ਸੰ)	—
ਤ	ਹੋਹੁ	ਤ	ਤ	ਹ	ਰਿ	ਆ	ਤ	ਤ	ਭਾ	ਤ	ਤ	ਈ	ਤ	ਤ
ਨੁ	ਧ	ਨੁ	ਸੰ											
ਤ	ਤ	ਤ	ਹਰਿ ਕਾ...											

ਮ	ਨੁ	ਧ	ਨ	ਸੰ	—	ਸੰ	—	ਸੰ	ਗੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਨ	ਸੰ	ਨੁ	ਪ
ਕ	ਰ	ਮ	ਲਿ	ਖੰ	ਫ	ਤੈ	ਫ	ਪਾ	ਫ	ਫ	ਈ	ਐ	ਫ	ਫ	ਫ
ਮ	ਪ	—	ਮ	ਨੁ	ਪ	ਗੁ	ਮ	—	ਨੁ	ਧ	ਨ	ਸੰ	—	(ਸੰ)	—
ਇ	ਹ	ਫ	ਫ	ਰੁ	ਫ	ਤ	ਫ	ਫ	ਸੁ	ਹਾ	ਫ	ਈ	ਫ	ਫ	ਫ
ਨੁ	ਧ	ਨੁ	ਸੰ												
ਫ	ਫ	ਫ	ਹਰਿ ਕਾ...	—ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਭੀ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ।											

ਨੋਟ—'ਬਸੰਤ ਕੀ ਵਾਰ' ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਪਉੜੀਆਂ ਅਕਸਰ ਰਾਗੀ ਸਿੰਘ ਬਸੰਤ ਰੁਤ ਵਿਚ ਬਸੰਤ ਰਾਗ ਦਾ ਸਬਦ ਗਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਉੜੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੀ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ।

੭. ਰਾਗ ਬਹਾਰ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਾਜ)

ਕਤ ਜਾਈਐ ਰੇ ਘਰ ਲਾਗੋ ਰੰਗੁ ॥

ਮੇਰਾ ਚਿਤੁ ਨ ਚਲੈ ਮਨੁ ਭਇਓ ਪੰਗੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਏਕ ਦਿਵਸ ਮਨ ਭਈ ਉਮੰਗੁ ॥ ਘਸਿ ਚੰਦਨ ਚੋਆ ਬਹੁ ਸੁਗੰਧ ॥

ਪੂਜਨ ਚਾਲੀ ਬ੍ਰਹਮ ਠਾਇ ॥ ਸੋ ਬ੍ਰਹਮੁ ਬਤਾਇਓ ਗੁਰ ਮਨ ਹੀ ਮਾਹਿ ॥ ੧ ॥

ਜਹਾ ਜਾਈਐ ਤਹ ਜਲ ਪਖਾਨ ॥ ਤੂ ਪੂਰਿ ਰਹਿਓ ਹੈ ਸਭ ਸਮਾਨ ॥

ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਸਭ ਦੇਖੇ ਜੋਇ ॥ ਊਹਾਂ ਤਉ ਜਾਈਐ ਜਉ ਈਹਾਂ ਨ ਹੋਇ ॥ ੨ ॥

ਸਤਿਗੁਰ ਮੈ ਬਲਿਹਾਰੀ ਤੋਰ ॥ ਜਿਨਿ ਸਕਲ ਬਿਕਲ ਭ੍ਰਮ ਕਾਟੇ ਮੋਰ ॥

ਰਾਮਨੰਦ ਸੁਆਮੀ ਰਮਤ ਬ੍ਰਹਮ ॥ ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦ ਕਾਟੈ ਕੋਟਿ ਕਰਮ ॥ ੩ ॥

(ਬਸੰਤ, ਭ: ਰਾਮਾਨੰਦ ਜੀ, ਪੰਨਾ ੧੧੯੫)

ਅਸਥਾਈ

੦					੩					×					੨				
						ਮ	—	ਮ	ਮ	ਨੁ	ਧ	ਨ	ਸੰ	—	—	—	ਸੰ	ਨ	
ਸੰ	ਨੁ	ਪ	ਮ	ਪ	ਗੁ	ਲਾ	ਫ	ਗੋ	ਰੰ	ਫ	ਫ	ਫ	ਗ	ਫ	ਫ	ਫ	ਕ	ਤ	
ਜਈ	ਐ	ਰੇ	ਘ	ਰ	ਲਾ	ਫ	ਫ	ਗੋ	ਰੰ	ਫ	ਫ	ਫ	ਗ	ਫ	ਫ	ਫ	ਕ	ਤ	
ਸੰ	ਸੰਮੰ	ਗੰ	ਮੰ	ਰੰ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਨ	ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਨੁ	ਪ						
ਮੇਰਾ	ਚਿਤ	ਨ	ਚ	ਲੈ	ਫ	ਮ	ਨ	ਭ	ਇਓ	ਫ	ਪੰ	ਫ	ਗ	ਕਤ...					

ਅੰਤਰਾ

	ਮ	ਮ	ਮ	ਮ	ਧ	ਨ	ਨ	ਸੰ	ਸੰ	—	ਸੰ	ਸੰ	—	ਸੰ	—
	ਏ	ਕ	ਦਿ	ਵ	ਸ	ਮ	ਨ	ਭ	ਈ	ਫ	ਉ	ਮੰ	ਫ	ਗ	ਫ
ਸੰ	ਨ	ਨ	ਨ	ਸੰ	—	ਸੰ	—	ਸੰ	ਨ	ਰੰ	ਸੰ	ਨੁ	—	ਧ	—
ਘਸ	ਚੰ	ਦ	ਨ	ਚੋ	ਫ	ਆ	ਫ	ਬਹੁ	ਫ	ਫ	ਸੁ	ਗੰ	ਫ	ਧ	ਫ
—	ਮ	ਮ	ਮ	ਧ	ਧ	ਸੰ	ਨ	ਸੰ	ਸੰ	—	ਸੰ	ਸੰ	—	ਸੰ	—
ਫ	ਗੁ	ਜ	ਨ	ਚਾ	ਫ	ਲੀ	ਫ	ਬੁ	ਹ	ਫ	ਮ	ਠਾ	ਫ	ਇ	ਫ
ਸੰ	ਸੰਮ	ਗੰ	ਮੰ	ਰੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਨ	ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਨੁ	ਪ		
ਸੋ	ਬੁਹ	ਮ	ਬ	ਤਾ	ਇਓ	ਗੁ	ਰ	ਮ	ਨ	ਹੀ	ਮਾ	ਹਿ	ਫ	ਕਤ	ਜਾਈ...

੮. ਰਾਗ ਬਹਾਰ, ਛੋਟੀ ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਪੰਡਿਤ ਜਨ ਮਾਤੇ ਪੜਿ ਪੁਰਾਨ ॥ ਜੋਗੀ ਮਾਤੇ ਜੋਗ ਧਿਆਨ ॥
ਸੰਨਿਆਸੀ ਮਾਤੇ ਅਹੰਮੇਵ ॥ ਤਪਸੀ ਮਾਤੇ ਤਪ ਕੈ ਭੇਵ ॥ ੧ ॥
ਸਭ ਮਦ ਮਾਤੇ ਕੋਊ ਨ ਜਾਗ ॥ ਸੰਗ ਹੀ ਚੋਰ ਘਰੁ ਮੁਸਨ ਲਾਗ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
ਜਾਗੈ ਸੁਕਦੇਉ ਅਰੁ ਅਕੂਰੁ ॥ ਹਣਵੰਤੁ ਜਾਗੈ ਧਰਿ ਲੰਕੂਰੁ ॥
ਸੰਕਰੁ ਜਾਗੈ ਚਰਨ ਸੇਵ ॥ ਕਲਿ ਜਾਗੈ ਨਾਮਾ ਜੈਦੇਵ ॥ ੨ ॥
ਜਾਗਤ ਸੇਵਤ ਬਹੁ ਪ੍ਰਕਾਰ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਾਗੈ ਸੋਈ ਸਾਰੁ ॥
ਇਸੁ ਦੇਹੀ ਕੇ ਅਧਿਕ ਕਾਮ ॥ ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਭਜਿ ਰਾਮ ਨਾਮ ॥ ੩ ॥
(ਬਸੰਤ, ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਪੰਨਾ ੧੧੯੩)

ਅਸਥਾਈ

੦				੩				×				੨			
				ਰੰ	ਸੰ	ਰੰ	—	ਸੰ	ਨ	ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਨੁ	ਧ	ਨੁ
				ਸ	ਭ	ਮ	ਫ	ਦ	ਮਾ	ਫ	ਫ	ਫ	ਭੇ	ਫ	ਫ
—	—	—	ਮ	ਪ	ਮ	ਗ	ਮ	ਪ	ਧ	ਸੰ	—	—	ਧ	ਪ	—
ਫ	ਫ	ਫ	ਕੋ	ਫ	ਉ	ਫ	ਨ	ਜਾ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਗ	ਫ	ਫ
—	—	—	ਮ	ਗ	ਗ	—	ਮ	ਰ	—	ਰ	—	—	ਸ	ਸ	—
ਫ	ਫ	ਫ	ਗੰ	ਗ	ਹੀ	ਫ	ਫ	ਚੋ	ਫ	ਚ	ਫ	ਫ	ਘ	ਰ	ਫ

—	—	—	ਮੰ	—	ਗੰ	—	ਮੰ	ਰੰ	—	—	—	ਸੰ	—	ਨੁ	—
ੜ	ੜ	ੜ	ਮੁ	ੜ	ਸ	ੜ	ਨ	ਲਾ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ
ਧ	ਪ	—													
ਗ	ੜ	ੜ													

ਅੰਤਰਾ

			ਧ												
			ਨੁ	ਧ	ਪ	ਮ	ਮ	ਮ	ਪ	ਧ	ਨੁ	—	ਧ	—	—
			ਪੰ	ਡਿਤ	ਜ	ੜ	ਨ	ਮਾ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ਤੇ	ੜ	ੜ
—	—	—	ਧ	ਨੁ	ਧ	ਪ	ਧ	ਨ	—	—	—	—	ਸੰ	—	—
ੜ	ੜ	ੜ	ਪ	ੜ	ੜੁ	ੜ	ਪੁ	ਰਾ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ਨ	ੜ	ੜ
—	—	—	ਨ	ਸੰ	ਰੰ	—	ਸੰ	ਨੁ	—	ਧ	—	—	ਨ	ਸੰ	—
ੜ	ੜ	ੜ	ਜੋ	ੜ	ਗੀ	ੜ	ੜ	ਮਾ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ਤੇ	ੜ	ੜ
—	—	—	ਮੰ	—	ਗੰ	—	ਮੰ	ਰੰ	—	—	—	ਸੰ	—	ਨੁ	—
ੜ	ੜ	ੜ	ਜੋ	ੜ	ਗ	ੜ	ਧਿ	ਆ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ
ਧ	ਪ	—													
ਨ	ੜ	ੜ	ਸਭ ਮਦ—ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ...												

ਨੋਟ—ਇਹ ਇਕ ਪੁਰਾਤਨ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਬਦ ਰੀਤ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਇਥੇ ਨੁਟੇਸ਼ਨ ਕੀਤੀ ਹੈ।
ਉਂਜ ਅਜ-ਕਲ ਇੰਜ ਦਾ ਬਹਾਰ ਸੁਣਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਪਰ ਪੁਰਾਤਨ
ਰਾਗੀ-ਰਬਾਬੀ ਇੰਜ ਹੀ ਗਾਉਂਦੇ ਸਨ।

੯. ਰਾਗ ਬਹਾਰ, ਰੂਪਕ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਰੋਗ ਮਿਟਾਏ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪਿ ॥ ਬਾਲਕ ਰਾਖੇ ਅਪਨੇ ਕਰ ਥਾਪਿ ॥ ੧ ॥

ਸਾਂਤਿ ਸਹਜ ਗ੍ਰਿਹਿ ਸਦ ਬਸੰਤ ॥

ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਕੀ ਸਰਣੀ ਆਏ ਕਲਿਆਣ ਰੂਪ ਜਪਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਮੰਤ੍ਰ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਸੋਗ ਸੰਤਾਪ ਕਟੇ ਪ੍ਰਭਿ ਆਪਿ ॥ ਗੁਰ ਅਪਨੇ ਕਉ ਨਿਤ ਨਿਤ ਜਾਪਿ ॥ ੨ ॥

ਜੋ ਜਨੁ ਤੇਰਾ ਜਪੇ ਨਾਉ ॥ ਸਭਿ ਫਲ ਪਾਏ ਨਿਹਚਲ ਗੁਣ ਗਾਉ ॥ ੩ ॥

ਨਾਨਕ ਭਗਤਾ ਭਲੀ ਰੀਤਿ ॥ ਸੁਖਦਾਤਾ ਜਪਦੇ ਨੀਤ ਨੀਤ ॥ ੪ ॥

(ਬਸੰਤ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੧੧੮੪)

ਅਸਥਾਈ

⊕			੧		੨		⊕			੧		੨	
ਪ	ਧ		ਮ	ਪ	ਮ	ਧ	ਧ	ਧ	ਨ	ਸੰ	—	ਨ	—
ਨੁ	ਨੁ	ਪ	ਸਹ	ਜ	ਗੁ	ਹਿ	ਨੁ	ਦ	ਬ	ਸੰ	—	ਸੰ	—
ਸਾ	ਸ	ਤ			ਗ੍ਰਿ		ਸ			ਸੰ	—	ਤ	—
											—		—
ਨ	ਸੰ	ਸੰ	ਧ	ਪ	ਮ	ਪ	ਮ	ਮ	ਮ	ਰ	—	ਸ	—
ਸੰ	ਰ	ਪੂ	ਨੁ	ਸ	ਕੀ	ਸ	ਗੁ	ਗੁ	ਣੀ	ਆ	—	ਏ	—
ਗੁ			ਰੇ				ਸ	ਰ			—		—
											—		—
ਸ	ਮ	ਮ	ਮ	ਪ	ਮ	ਮ	ਧ	ਧ	ਨ	ਸੰ	—	ਸੰ	—
ਕ	ਲਿਆ	ਣ	ਰੁ	ਪ	ਗੁ	ਪ	ਨੁ	ਹ	ਰਿ	ਮੰ	—	ਤ	—
					ਜ		ਹਰਿ	ਹ			—		—

ਅੰਤਰਾ

ਮ	ਮ		ਧ		ਸੰ		ਸੰ	ਸੰ	—	ਸੰ		ਸੰ	
ਗੁ	ਗੁ	ਮ	ਨ	ਧ	ਨ	—	ਪ੍ਰ	ਭੁ	—	ਆ	—	ਪ	—
ਰੇ	ਗ	ਮਿ	ਣਾ	ਸ	ਏ	—	ਪ੍ਰ	ਭੁ	—	ਆ	—	ਪ	—
ਨ	ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਧ	ਨੁ	ਪ	ਮ	ਮ	ਮ	ਰ	—	ਸ	—
ਬਾ	ਲ	ਕ	ਨ	ਸੰ	ਅ	ਪ	ਗੁ	ਗੁ	ਰ	ਬਾ	—	ਪ	—
			ਰਾ	ਖੇ		ਪ	ਨੇ	ਕ			—		—

—ਬਾਕੀ ਤੁਕਾ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ ।

੧੦. ਰਾਗ ਬਹਾਰ, ਸੂਲਫਾਕ (ਦਰੁੱਤ ਲਯ)

ਮਉਲੀ ਧਰਤੀ ਮਉਲਿਆ ਅਕਾਸੁ ॥ ਘਟਿ ਘਟਿ ਮਉਲਿਆ ਆਤਮ ਪ੍ਰਗਾਸੁ ॥ ੧ ॥
 ਰਾਜਾ ਰਾਮੁ ਮਉਲਿਆ ਅਨਤ ਭਾਇ ॥ ਜਹ ਦੇਖਉ ਤਹ ਰਹਿਆ ਸਮਾਇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਦੁਤੀਆ ਮਉਲੇ ਚਾਰਿ ਬੇਦਿ ॥ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਮਉਲੀ ਸਿਉ ਕਤੇਬ ॥ ੨ ॥
 ਸੰਕਰ ਮਉਲਿਓ ਜੋਗ ਧਿਆਨ ॥ ਕਬੀਰ ਕੋ ਸੁਆਮੀ ਸਭ ਸਮਾਨ ॥ ੩ ॥

(ਬਸੰਤ, ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਪੰਨਾ ੧੧੯੩)

ਅਸਥਾਈ

×		੦		੨		੩		੦	
ਸੰ	—	ਨ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਧ	ਪ	—	—
*	*	ਮਉ	ਲੀ	ਧ	ਰ	ਤੀ	ਸ	—	—
ਮ	ਪ	ਮ	ਧ	ਨੁ	ਧ	ਨ	ਸੰ	—	—
ਮਉ	ਸ	ਲਿਆ	ਅ	ਕਾ	ਸ	ਸ	ਸ	—	—

ਨ	ਨ	ਸ	ਸ	(ਸ)	—	ਨ	ਪ	—	—
ਘ	ਟ	ਘ	ਟ	ਮਉ	ੜ	ਲਿਆ	ੜ	ੜ	ੜ
ਮ		ਮ							
ਗੁ	ਗੁ	ਗੁ	ਮ	ਰ	—	ਸ	—	—	—
ਆ	ਤ	ਮ	ਪ੍ਰ	ਗਾ	ੜ	ਸ	ੜ	ੜ	ੜ

ਅੰਤਰਾ

ਮ	ਮ	ਨ	ਧ	ਨ	—	ਸ	—	—	—
ਰਾ	ਜਾ	ਰਾ	ਮ	ਮਉ	ੜ	ਲਿਆ	ੜ	ੜ	ੜ
					ਰੰ	ਧ	—	—	—
ਨ	ਨ	ਸ	ਸ	ਸਨ	ਸ	ਨ	—	ਪ	—
ਅ	ਨ	ੜ	ਤ	ਭਾੜ	ੜ	ਇ	ੜ	ੜ	ੜ
ਮੰ		ਮੰ							
ਗੁੰ	—	ਗੁੰ	ਮੰ	ਰੰ	—	ਸ	—	—	—
ਜਹ	ੜ	ਦੇ	ੜ	ਖਉ	ੜ	ਤਹ	ੜ	ੜ	ੜ
					ਰੰ	ਧ	—	—	—
ਨ	ਨ	ਸ	ਸ	ਸਨ	ਸ	ਨ	—	ਪ	—
ਰ	ਹਿਆ	ੜ	ਸ	ਮਾੜ	ੜ	ਇ	ੜ	ੜ	ੜ

— ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ । (ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੧੧. ਰਾਗ ਬਹਾਰ, ਧਮਾਰ (ਬਿਲੰਬਿਤ)

ਅਸਥਾਈ

×					੨		੦			੩			
					ਨ		ਧ			ਮ	ਪ	ਮ	ਮ
					ਸੰ		ਨ	ਪ	—	ਧ	ਰ	ਗੁ	ਮ
					ਮਉ		ੜ	ਲੀ	ੜ	ਧ	ਰ	ਤੀ	ੜ
ਨ							ਸੰ	ਰੰ					
ਧ	—	ਨ	ਸ	ਰੰ	ਸੰ	—	ਰੰ	ਨ	ਸੰ	ਨ	—	ਧ	—
ਮਉ	ੜ	ੜ	ੜ	ਲਿ	ਆ	ੜ	ਆ	ੜ	ੜ	ਕਾ	ੜ	ਸ	ੜ
ਸੰ	ਨ						ਗੁੰ	ਗੁੰ					
ਧ	ਧ	ਨ	ਸੰ	—	ਰੰ	—	ਰੰ	ਰੰ	ਗੁੰ	ਸੰ	—	ਨ	ਸੰ
ਘ	ਟ	ੜ	ਘ	ੜ	ਟ	ੜ	ਮਉ	ੜ	ੜ	ਲਿਆ	ੜ	ੜ	ੜ
ਸੰ							ਨ						
ਧ	ਨ	ਸੰ	ਰੰ	ਨਸੰ	ਨਧ	ਸੰ							
ਆ	ਭ	ਮ	ਪ੍ਰ	ਗਾ	ਸੜ	ਮਉ...							

ਅੰਤਰਾ

ਮ	—	ਨੁ	ਧ	—	ਨ	ਨ	ਸ	—	ਨ	ਸ	—	—	—
ਰਾ	ੜ	ੜ	ਜਾ	ੜ	ਰਾ	ਮ	ਮਉ	ੜ	ੜ	ਲਿਆ	ੜ	ੜ	ੜ
ਰੰ	ਨ	ਸ	ਨੁ	ਸ	ਨੁ	ਧ	ਧ	ਨੁ	ਸ	ਗੁੰ	ਮੰ	ਰੰ	ਸ
ਅ	ਨ	ਤ	ਭਾ	ੜ	ਇ	ੜ	ਜਹ	ੜ	ਦੇ	ਖਉ	ੜ	ਤਹ	ੜ
ਨੁ	ਨੁ	ਸ	ਰੰ	ਨੁਸ	ਨੁਧ	ਸ	...						
ਰਹਿ	ੜ	ਆ	ਸ	ਮਾੜ	ਇੜ	ਮਉ	...	ਧਮਾਰ ਦੀ	ਠਾਅ,	ਦੁਗੁਨ ਆਦਿ	ਕਰਨ ਤੋਂ	ਬਾਅਦ	

ਇਸੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਉਤੇ ਲਿਖੇ ਤਾਲ-ਸੂਲਫਾਕ ਵਿਚ ਗਾਓ।

੧੨. ਰਾਗ ਬਸੰਤ ਬਹਾਰ, ਛੋਟੀ ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਯ ਲਯ)

ਹਟਵਾਣੀ ਧਨ ਮਾਲ ਹਾਟੁ ਕੀਤੁ ॥ ਜੁਆਰੀ ਜੂਏ ਮਾਹਿ ਚੀਤੁ ॥
ਅਮਲੀ ਜੀਵੈ ਅਮਲੁ ਖਾਇ ॥ ਤਿਉ ਹਰਿ ਜਨੁ ਜੀਵੈ ਹਰਿ ਧਿਆਇ ॥ ੧ ॥
ਅਪਨੈ ਰੰਗਿ ਸਭੁ ਕੋ ਰਚੈ ॥ ਜਿਤੁ ਪ੍ਰਭਿ ਲਾਇਆ ਤਿਤੁ ਤਿਤੁ ਲਗੈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਮੇਘ ਸਮੈ ਮੋਰ ਨਿਰਤਿਕਾਰ ॥ ਚੰਦ ਦੇਖਿ ਬਿਗਸਹਿ ਕਉਲਾਰ ॥
ਮਾਤਾ ਬਾਰਿਕ ਦੇਖਿ ਅਨੰਦ ॥ ਤਿਉ ਹਰਿ ਜਨ ਜੀਵਹਿ ਜਪਿ ਗੋਬਿੰਦ ॥ ੨ ॥
ਸਿੰਘ ਰੁਚੈ ਸਦ ਭੋਜਨੁ ਮਾਸ ॥ ਰਣੁ ਦੇਖਿ ਸੂਰੇ ਚਿਤ ਉਲਾਸ ॥
ਕਿਰਪਨ ਕਉ ਅਤਿ ਧਨ ਪਿਆਰੁ ॥ ਹਰਿ ਜਨ ਕਉ ਹਰਿ ਹਰਿ ਆਧਾਰੁ ॥ ੩ ॥
ਸਰਬ ਰੰਗ ਇਕ ਰੰਗ ਮਾਹਿ ॥ ਸਰਬ ਸੁਖਾ ਸੁਖ ਹਰਿ ਕੈ ਨਾਇ ॥
ਤਿਸਹਿ ਪਰਾਪਤਿ ਇਹੁ ਨਿਧਾਨੁ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰੁ ਜਿਸੁ ਕਰੇ ਦਾਨੁ ॥ ੪ ॥

(ਬਸੰਤ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੧੧੮੦)

ਅਸਥਾਈ

×				੨				੦				੩	
						ਸ	ਸ	ਨਧ	-ਧ	—	-ਨ	ਧ	
						ਅ	ਪ	ਨੈੜ	ੜਰੰ	ੜ	ੜਗ	ਮ	-ਮ
								ਨੈੜ	ੜਰੰ	ੜ	ੜਗ	ਸਭ	ੜਕੋ
ਧ	—	ਧ	—	ਸ	—	—	—	ਗ	-ਗ	—	ਮ	ਗ	ਰੁੰ
ਮ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ਜਿਤ	ੜਜਿ	ੜ	ਤ	ਲਾ	ੜ
ਚੈ													ਇਆ
													ੜ
ਨਧ	-ਧ	-ਧ	-ਨ	ਸ	—								
ਤਿਤ	ੜਤਿ	ੜਤ	ੜਲ	ਫੈ	ੜ	ਅਪਨੇ	ਰੰਗ	ਕੋ...					

ਅੰਤਰਾ-ਰੂਪਕ (ਤਿੰਨਤਾਲ ਦੀ ਨਾਅ:)

⊕	ਮ	ਮ	ਮ	੧	੨	⊕	ਸੰ	ਸੰ	ਨ	੧	੨
ਹ	ਟ	ਵਾ	ਨੁਣੀ	ਧ	ਨ	ਸੰ	ਸੰ	ਨ	ਸੰ	—	—
				ਧ	ਨ	ਮਾਲ	ਹਾ	ਟ	ਕੀ	ਧ	ਤ
ਰੰ	ਰੰ	ਰੰ	ਰੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਧ	ਧ	ਨ	ਸੰ	—	—
ਜੁ	ਆ	ਰੀ	ਜੁ	ਧ	ਏ	ਨੁ	ਧ	ਨ	ਚੀ	ਧ	ਤ
				ਧ	—	ਮਾ	ਧ	ਨ	ਚੀ	ਧ	ਤ
ਨ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਧ	ਪ	ਮ	ਮ	ਮ	ਰ	—	ਸ
ਅ	ਮ	ਲੀ	ਜੀ	ਧ	ਵੈ	ਗੁ	ਗੁ	ਲ	ਖਾ	ਧ	ਤਿਉ
				ਧ	—	ਅ	ਮ	ਲ	ਖਾ	ਧ	ਤਿਉ
ਸ	ਸ	ਸ	ਗ	—	ਮੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਨ	ਧੁੰ	ਸੰ
ਹਰਿ	ਜ	ਨ	ਜੀ	ਧ	ਵੈ	ਹ	ਰਿ	ਧਿ	ਆ	ਇ,	ਅ
				ਧ	—	ਸੰ	—	—			ਪ
ਨ	ਧ	ਨ	ਮੰ	ਗ	ਮੰ	ਸੰ	—	—			
ਨੈ	ਰੰ	ਗ	ਸ	ਭ	ਕੰ	ਚੈ	...	ਤਿੰਨਤਾਲ ਅਸਥਾਈ...			

ਨੋਟ—ਅੱਗੋਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਸਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਉੱਤੇ ਤੇ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ 'ਰੂਪਕ' ਤਾਲ ਵਿਚ ਗਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਅਸਥਾਈ ਤੇ ਮੁਕਾਅ ਕਰੋ । (ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੧੩. ਰਾਗ ਬਸੰਤ ਬਹਾਰ, (ਪੜਤਾਲ), ਚਾਰਤਾਲ (ਬਿਲੰਬਿਤ)

ਦੇਖੁ ਫੂਲ ਫੂਲ ਫੂਲੇ ॥ ਅਹੰ ਤਿਆਗਿ ਤਿਆਗੇ ॥ ਚਰਨ ਕਮਲ ਪਾਗੇ ॥
ਤੁਮ ਮਿਲਹੁ ਪ੍ਰਭ ਸਭਾਗੇ ॥ ਹਰਿ ਚੇਤਿ ਮਨ ਮੇਰੇ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਸਘਨੁ ਬਾਸੁ ਕੂਲੇ ॥ ਇਕਿ ਰਹੇ ਸੂਕਿ ਕਨੂਲੇ ॥ ਬਸੰਤ ਰੁਤਿ ਆਈ ॥
ਪਰਫੂਲਤਾ ਰਹੇ ॥ ੧ ॥ ਅਬ ਕਲੁ ਆਇਓ ਰੇ ॥ ਇਕੁ ਨਾਮੁ ਬੋਵਹੁ ਬੋਵਹੁ ॥
ਅਨ ਰੁਤਿ ਨਾਹੀ ਨਾਹੀ ॥ ਮਤੁ ਭਰਮਿ ਭੂਲਹੁ ਭੂਲਹੁ ॥ ਗੁਰ ਮਿਲੇ ਹਰਿ ਪਾਏ ॥
ਜਿਸੁ ਮਸਤਕਿ ਹੈ ਲੇਖਾ ॥ ਮਨ ਰੁਤਿ ਨਾਮੁ ਰੇ ॥
ਗੁਨ ਕਹੇ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਹਰੇ ਹਰਿ ਹਰੇ ॥ ੨ ॥

(ਬਸੰਤ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੧੧੮੫)

ਅਸਥਾਈ

×		੦		੨		੦		੩		੪	ਸਸ ਦੇਖ
ਮ ਫੁ	— ੜ	ਮ ਲ	ਮ ਫੁ	ਮਮ ੜੜ	ਗ ਲ	ਪ ਫੁ	— ੜ	ਮ ਗ ੜ	ਰੁ ਲੁ	ਸ ੜ	— ੜ
ਨ ਸ ਅ	ਗ ਚੰ	ਮ ੜ	ਨ ਤਿਆ	ਧੁ ੜ	ਪ ਗ	ਮੰਗ ਤਿਆ	ਮ ੜ	ਗ ੜ	ਰੁ ਗੇ	ਸ ੜ	— ੜ
ਨ ਸ ਚ	ਸ ਰ	ਸ ਨ	ਗ ਕ	ਧੁ ਮ	ਧੁ ਲ	ਰੁੰ ਪਾ	ਸੰ ੜ	— ੜ	ਨ ਗੇ	ਧੁ ੜ	ਮਧੁ ਤੁਮ
ਸੰ ਮਿ	ਸੰ ਲਹੁ	— ੜ	ਨ ਪ੍ਰ	ਰੁੰ ਭ	ਨ ਸ	ਧੁ ਭਾ	ਪ ੜ	— ੜ	ਮੰਗ ਗੇ	ਰੁਸ ੜੜ	ਸਸ ਹਰਿ
ਮ ਚੇ	— ੜ	ਮ ਤ	ਧ ਨੁ ਮ	ਧ ੜ	ਨ ਨ	ਸੰ ਮੇ	— ੜ	ਨ ੜ	ਸੰ ਰੇ	— ੜ	— ੜ
ਨ ਸੰ ਸ	ਰੰ ਘ	ਸੰ ਨ	ਧ ਨੁ ਬਾ	— ੜ	ਧ ਸ	ਸੰ ਨ ਕੁ	— ੜ	— ੜ	ਸੰ ਲੇ	— ੜ	ਸੰਸੰ ਇਕ
ਗੰ ਰ	ਰੁੰ ਹੇ	ਸੰ ੜ	ਨ ਸੁ	ਰੁੰ ਕੜ	ਧੁ ਕ	ਪ ਨੁ	— ੜ	ਮੰਗ ੜੜ	ਮ ਲੇ	ਗਰੁ ੜੜ	ਸਸ ਦੇਖ—ਫੁਲ...

ਅੰਤਰਾ—ਇਕਤਾਲਾ (ਚਾਰਤਾਲ ਦੀ ਚੋਗੁਨ ਲਯ)

×	੦	੨	੦	੩	੪	ਮੱਧੁ ਬੁ					
ਨ ਸੰ ਸੰ	— ੜ	ਸੰ ਤ	ਸੰ ਰ	— ੜ	ਸੰ ਭ	ਨ ਆ	ਰੁੰ ੜ	— ੜ	ਸੰ ਈ	— ੜ	ਸੰ ਪਰ
ਸੰ ਫੁ	ਗੰ ੜ	ਗੰ ਲ	ਗੰ ਤਾ	— ੜ	ਮੰ ਰ	ਗੰ ਹੇ	ਰੁੰ ੜ	— ੜ	ਸੰ ੜ	ਸੰ ਪ	ਸੰ ਰ
ਨ ਫ	ਰੁੰ ੜ	ਨ ਲ	ਧੁ ਤਾ	— ੜ	ਪ ਰ	ਮ ਪ ਹੇ	— ੜ	ਮੰ ੜ	ਗ ੜ	ਰੁ ਦੇ	ਸ ਖ — ਅਸਥਾਈ

ਅੰਤਰਾ-ਤਿੰਨਤਾਲ (ਚਾ: ਚੌਗੁਨ)

×	੨				੦				੩			
									ਮ	ਪ	ਮ	ਮ
ਮ									ਅ	ਬ	ਕ	ਲ
ਨੁ	—	ਧ	—	ਨ	—	ਸੰ	ਨ	ਸੰ	—	ਰੰ	ਰੰ	—
ਆ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ਇਓ	ੜ	ਰੇ	ੜ	ੜ	ਕ	ਨਾ
												ੜ
ਸੰ	ਨ	ਸੰ	—	ਨੁ	ਧ	ਨੁ	ਪ	—	—	—	ਮ	ਗੁ
ਬੋ	ੜ	ਵਹੁ	ੜ	ਬੋ	ੜ	ਵਹੁ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ਅ	ਗੁ
												ਨ
ਰ	—	ਰ	—	—	ਸ	ਸ	—	—	—	—	ਮ	ਮ
ਨਾ	ੜ	ਹੀ	ੜ	ੜ	ਨਾ	ਹੀ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ਮ	ਤ
												ਨੁ
ਸੰ	—	ਸੰ	—	ਨੁ	ਧ	ਨੁ	ਪ	—	—	—	ਪ	ਧ
ਭੂ	ੜ	ਲਹੁ	ੜ	ਭੂ	ੜ	ਲਹੁ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	*	ਭ
												ਰ
												ਨ
												ਮ

ਸੂਲਫਾਕ (ਲਯ ਬਰਾਬਰ:)

×	੦		੨		੩		੪	
ਸੰ	ਸੰ	ਸ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਨ	ਰੁੰ	੪
ਗੁ	ਰ	ਮਿ	ਲੇ	ਹ	ਰਿ	ਪਾ	ੜ	ਏ
								ੜ
ਮ	ਮ	ਮ	ਮ	ਮ	ਮ	ਮ	—	—
ਜਿ	ਸ	ਮ	ੜਸ	ਤ	ਕ	ਹੈ	ੜ	ੜ
								ੜ
ਮੰ	ਮ	ਗ	—	—	—	—	—	ਮੰ
ਲੇ	ੜ	ਖਾ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ਧੁ
								ੜ
ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਨ	—	ਰੁੰ	ਸੰ	—
ਮ	ਨ	ਰੁ	ਤ	ਨਾ	ੜ	ਮ	ਰੇ	ੜ
								ੜ
ਸੰ	ਸੰ	ਗੰ	ਰੁੰ	ਮੰ	ਗੰ	ਰੁੰ	ਸੰ	ਸੰ
ਗੁ	ਨ	ਕ	ਹੈ	ੜ	ਨਾ	ਨ	ਕ	ਹ
								ਰਿ
ਨ	ਰੁੰ	ਨ	ਧੁ	ਪ	ਪ	ਮੰ	ਗ	ਰੁ
ਹ	ਰੇ	ੜ	ੜ	ਹ	ਰਿ	ਹ	ਰੇ	ੜ

ਨੋਟ—ਇਸ 'ਪੜਤਾਲ' ਵਿਚ ਕੁਝ ਪਰਿਵਰਤਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

(ਬਹਾਰ ਰਾਗ ਸਮਾਪਤਿ)

ਰਾਗ ਮਲਾਰ (ਮੀਆਂ ਮਲਾਰ)

ਵਾਦੀ—ਸ	ਠਾਟ—ਕਾਫੀ	ਸਮਾਂ - ਅੱਧੀ ਰਾਤ (ਵਰਖਾ ਰੁਤ ਵਿਚ ਹਰ ਸਮੇਂ)
ਸੰਵਾਦੀ—ਪ	ਜਾਤੀ—ਵੱਕ੍ਰ-ਸੰਪੂਰਣ	ਵਿਸ਼ੇਸ਼—ਗੰਧਾਰ-ਧੈਵਤ ਅੰਦੋਲਿਤ ਅਤੇ ਦੋਵੇਂ ਨਿਖਾਦ ਸਾਥ-ਸਾਥ ਵੀ ਲਗਦੇ ਹਨ।

ਮ

ਆਰੋਹ—ਸ, ਨੁਧ, ਨੁਧ ਨਸ, ਰ ਪ, ਨੁਧ ਨੁਧ ਨਸ।

ਧ   ਮ ਮ

ਅਵਰੋਹ—ਸ ਨੁਪ, ਮਪ ਗੁ, ਗੁ, ਮ ਰ, ਸ।

ਧ

ਮ ਮ ਮ

ਪਤਤ—ਨਸ ਰਸ ਨੁ-ਪ, ਮ ਪ ਨੁ-ਧ ਨੁ-ਧ ਨੁ ਸ, ਰ ਪ, ਗੁ ਗੁ ਗੁ ਮ ਰ, ਸ।

ਮਲਾਰ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਤੇ ਪੁਰਾਤਨ ਰਾਗ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਗੀਤ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਦੇ ੧੫-੧੬ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲਿਖੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ :—ਸੁੱਧ ਮਲਾਰ, ਗੌਂਡ ਮਲਾਰ, ਮੀਆਂ ਮਲਾਰ, ਸੂਰ ਮਲਾਰ, ਮੇਘ ਮਲਾਰ, ਨਟ ਮਲਾਰ, ਜਯੰਤ ਮਲਾਰ, ਸੋਰਠ ਮਲਾਰ, ਰੂਪਮੰਜਰੀ ਮਲਾਰ, ਰਾਮਦਾਸੀ ਮਲਾਰ, ਘੁੰਡੀਆ ਮਲਾਰ, ਚਾਰਜੂ ਕੀ ਮਲਾਰ, ਮੀਰਾਂ ਬਾਈ ਕੀ ਮਲਾਰ ਇਤਿਆਦਿ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਮੀਆਂ ਮਲਾਰ, ਗੌਂਡ ਮਲਾਰ, ਸੂਰ ਮਲਾਰ ਅਤੇ ਮੇਘ ਮਲਾਰ ਹੀ ਅਧਿਕ ਸੁਣਨ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਇਥੇ ਕੇਵਲ ਮਲਾਰ (ਮੀਆਂ ਮਲਾਰ) ਦਾ ਹੀ ਵੇਰਵਾ ਦਿਤਾ ਹੈ।

ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਰਾਗ ਦੀ ਰਚਨਾ ਤਾਨਸੇਨ ਨੇ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ :—ਮੀਏਂ ਕੀ ਸਾਰੰਗ, ਮੀਏਂ ਕੀ ਟੋਡੀ, ਮੀਏਂ ਕੀ ਮਲਾਰ, ਇੰਜ ਦੋ ਚਾਰ ਐਸੇ ਰਾਗ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮੀਆਂ ਲਕਸ਼ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪਰ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਸੰਗੀਤ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਐਸਾ ਕੋਈ ਉਲੇਖ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਜਿਸ ਤੋਂ ਇਹ ਪਤਾ ਚੱਲੇ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਰਚਤਾ ਤਾਨਸੇਨ ਹੀ ਸਨ।

ਗਵਾਲੀਅਰ ਘਰਾਣੇ ਦੇ ਸੰਗੀਤਕਾਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਰਾਵ ਸ਼ੰਕਰ ਪੰਡਿਤ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਵਿਨਾਯਕ ਰਾਵ 'ਪਟਵਰਧਨ' ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਰਾਗ ਮਲਾਰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦੇ ਗਾਇਕ (ਰਾਗੀ-ਰਬਾਬੀ) ਭੀ ਇਸ ਨੂੰ ਮਲਾਰ ਹੀ ਆਖਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਆਧੁਨਿਕ ਸਮੇਂ ਦੇ ਗਾਇਕ ਅਕਸਰ ਇਸ ਨੂੰ 'ਮੀਆਂ ਮਲਾਰ' ਹੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਰਾਗ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਕਾਫੀ ਠਾਟ ਤੋਂ ਮੰਨੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਜਾਤੀ ਵੱਕ੍ਰ-ਸੰਪੂਰਣ ਹੈ। ਪਰ ਕੋਈ ਸੰਪੂਰਣ-ਖਾਡਵ ਤੇ ਕੋਈ ਖਾਡਵ-ਸੰਪੂਰਣ ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਉਂਜ ਇਸ ਦੇ ਆਰੋਹ ਵਿਚ 'ਗੰਧਾਰ' ਅਤੇ ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ 'ਧੈਵਤ' ਸੁਰ ਘਟ ਲਾਈਏ ਹਨ। ਭਾਵ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੁਰਾਂ ਨੂੰ ਵਕ੍ਰ ਕਰਕੇ ਹੀ ਲਾਉਣਾ

ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ—“ਸ ^ਮ ਮ ਰ ਪ, ਮ ਪ ਗੁ ਮ ਰ, ਸ ਅਤੇ ਸ, ਨੁ ਪ: ਮ ਪ ਨੁ ਨੁ ਪ”। ਇਸ ਦੇ ਵਾਦੀ-

ਸੰਵਾਦੀ ਸੰਧੰਧੀ ਵੀ ਬੜਾ ਮਤ-ਭੇਦ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ—ਕੋਈ ਵਾਦ-ਸੰਵਾਦ ‘ਮ-ਸ’ ਤੇ ਕੋਈ ‘ਪ-ਸ’ ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਵਾਦੀ ਖੜਜ ਤੇ ਸੰਵਾਦੀ ਪੰਚਮ ਹੀ ਅਧਿਕ ਸੰਗਤਿ-ਯੁਕਤ ਰਹੇਗਾ। ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਰਾਤੀਂ, ਪਰ ਅਧਿਕਤਰ ਇਸ ਨੂੰ ਵਰਖਾ ਰੁਤ ਵਿਚ ਹੀ ਗਾਉਂਦੇ ਬਜਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਇਹ ਰਾਗ ਮਲਾਰ ਤੇ ਕਾਨੜੇ ਦਾ ਸੁਮੇਲ ਹੈ। ਭਾਵ, ਇਸ ਦੇ ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਮਲਾਰ ਤੇ

ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਕਾਨੜਾ ਰਾਗ ਦੀ ਛਾਇਆ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ—“ਸ, ^{ਧ ਧ} ਮ ਰ ਪ, ਨੁ-ਨੁ-ਧਨ ਸ, ਅਤੇ ਸ ^ਧ ਨੁ ਪ, ਮ ਪ ਗੁ ਗੁ ਗੁ ਮ ਰ, ਸ”। ਇਸ ਰਾਗ ਵਿਚ ਗੰਧਾਰ ਤੇ ਧੈਵਤ ਦੋਹਾਂ ਤੇ ਅੰਦੋਲਿਤ ਦੀ ਗੰਮਗਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹੋ ਸੁਰ ਰਾਗ ਦੇ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਕਈ ਵੇਰ

ਦੋਵੇਂ ਨਿਖਾਦ ਸਾਥ-ਸਾਥ ਲਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ—“ਮ ਪ ਨੁ ਧ ਨੁ ਨ, ਸ (ਸ) ਨੁ ਨੁ ਪ”। ਮਲਾਰ ਦੀ ਇਹ ਖਾਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ।

ਮਲਾਰ ਦੇ ਪੂਰਵਾਗ ਵਿਚ “ਸ, ਨੁ ਸਰ ਨੁ, ਨੁ, ਨੁ ਪ, ਮ ਪ, ਨੁ-ਧ ਨੁ ਧਨ, ਸ—ਰ ਪ, ਗੁ ਗੁ ਗੁ

(ਮ) ਰ, ਸ, ਅਤੇ ਉਤ੍ਰਾਗ ਵਿਚ ਮ ਪ ਨੁ ਧ ਨੁ ਧ ਨ, ਸ—ਨਸ ਨੁ-ਨੁ ਪ, ਮ ਪ ਗੁ ਗੁ ਗੁ ਮ ਰ, ਸ” ਇਹ ਸੁਰ ਬਾਰ ਬਾਰ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਮਲਾਰ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਿਸਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਉਸਤਾਦ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਕੇ ਸਿੱਖ ਲੈਣ। ਕਿਉਂਕਿ ਦਰਬਾਰੀ, ਅਛਾਣਾ, ਟੋਡੀ, ਮੁਲਤਾਨੀ, ਮਲਾਰ ਆਦਿ ਐਸੇ ਰਾਗ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਾਜੇ (ਹਾਰਮੋਨੀਅਮ) ਦੀਆਂ ਸੁਰਾਂ ਤੇ ਕਦਾਚਿਤ ਨਹੀਂ ਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਇਹ ਰਾਗ ਭਾਵੇਂ ਤਿੰਨਾਂ ਸਪਤਕਾਂ ਵਿਚ ਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਰੂਪ ਮੰਦ੍ਰ ਤੇ ਮੱਧ ਸਪਤਕ ਵਿਚ ਹੀ ਅਧਿਕ ਨਿਖਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪੂਰਵਾਗ ਵਾਦੀ ਤੇ ਆਲਾਪ ਪ੍ਰਧਾਨ ਰਾਗ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਗਾਇਕ ਹੀ ਅਕਸਰ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਉੱਤਮ, ਮਧੁਰ ਤੇ ਭਗਤੀ ਰਸ ਰਾਗ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਮਲਾਰਾਂ ਦਾ ਸਰਦਾਰ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸੁਰ-ਵਿਸਥਾਰ (ਆਲਾਪ)

੧. $\begin{matrix} \text{ਧ} & \text{ਧ} & & \text{ਧ} & & & \text{ਧ} & \text{ਧ} & \text{ਧ} & \text{ਪ} \\ \text{ਸ} & \text{—ਰਮਰਸ, ਨੁ—ਨੁਪ, ਮਪ—ਨੁ—ਧਨੁ—ਧਨ, ਸ—ਸ (ਸ) ਨੁ ਨੁ ਨ, ਸ—ਨੁਪ, ਮਪ ਨੁਪ} \end{matrix}$
 $\begin{matrix} \text{ਧ} & \text{ਧ} & & \text{ਧ} & \text{ਧ} & \text{ਧ} \\ \text{ਨਸ—ਨਸਰ ਨੁ—ਨੁਧਨ, ਸ—ਮਪ ਨੁ—ਨੁ ਨੁ—ਸ—} \end{matrix}$

੨. $\begin{matrix} \text{ਧ} & & \text{ਧ} & \text{ਧ} & & \text{ਮ} & \text{ਮ} & & \text{ਧ} & \text{ਧ} \\ \text{ਰਮਰਸ ਨੁ—ਪ, ਮਪ ਨੁ—ਨੁਧਨ, ਸ—ਸਰਪ ਗੁS ਗੁS (ਮ) ਰ, ਸ—ਨਸਰ ਨੁS ਪ ਨੁS ਧਨ} \end{matrix}$
 $\begin{matrix} \text{ਨੁ ਧ} & & \text{ਧ} & & \text{ਪ} & & \text{ਧ} & \text{ਧ} \\ (\text{ਸ}) ਨੁ ਨੁਪ ਮਪਨੁਧਨ, ਸ—ਸ ਨੁਪ, ਮਪਨੁਧਨ ਨੁਪ, ਮਪ ਨੁ ਨੁਪ ਮਪ ਨੁS ਧਨ—ਸ—ਸ ਰਪ \end{matrix}$
 $\begin{matrix} \text{ਮ} & \text{ਮ} & \text{ਮ} \\ \text{ਮਪਗੁS ਗੁS ਗੁS (ਮ) ਰ, ਸ—} \end{matrix}$

੩. $\begin{matrix} \text{ਧ} & \text{ਧ} & \text{—} & \text{ਧ} & & \text{ਧ} & & \text{ਮ} & & \text{ਪ} & \text{ਧ} & \text{ਮ} & \text{ਮ} & \text{ਮ} \\ \text{ਸਰਨਸ, ਨੁ ਨੁਪ ਮਪ ਨੁ ਨੁਪ, ਮਪਨੁਧਨ ਨੁਪ, ਨੁਧਨਸ—ਰਪ—ਮਪ ਨੁS ਨੁਪ, ਮਪਗੁSਗੁSਗੁS} \end{matrix}$
 $\begin{matrix} \text{ਧ} & & \text{ਪ} & \text{ਧ} & & \text{ਪ} & & \text{ਪ} & \text{ਧ} & \text{ਮ} & \text{ਮ} & \text{ਮ} & \text{—} \\ \text{ਮਰ, ਸ—ਮਪਨੁਧਨੁਪ, ਮਪ ਨੁS ਨੁS ਧਨ, ਸ—ਨੁਪ, ਮਪ ਨੁS ਨੁਪ ਗੁS ਗੁS ਗੁਮ ਨੁਪ} \end{matrix}$
 $\begin{matrix} \text{ਧ} & \text{ਧ} & & \text{ਧ} & & \text{ਧ} & \text{ਧ} & \text{—} & \text{ਧ} & & \text{ਮ} & \text{ਮ} & \text{ਮ} \\ \text{ਮਪ ਨੁSਧ, ਨੁS ਧਨ, ਸ—ਨੁਪ, ਮਪ, ਨੁ ਨੁਪ ਮਪ ਸ—ਨੁਪ, ਮਪ ਗੁ ਗੁ ਗੁ (ਮ) ਰ ਸ} \end{matrix}$
 $\begin{matrix} \text{ਧ} & \text{ਧ} & & \text{ਧ} & \text{ਧ} & \text{ਧ} & & \text{ਮ} & \text{ਮ} & \text{ਮ} & \text{ਮ} \\ \text{ਨੁS ਨੁਪ, ਮਪ ਨੁS ਨੁS ਨੁS—ਰਪ ਗੁS ਗੁS ਗੁ ਮ, ਰ, ਸ—} \end{matrix}$

੪. $\begin{matrix} \text{ਧ} & \text{ਧ} & & \text{ਧ} & \text{ਧ} & \text{ਧ} & & \text{ਧ} & \text{ਧ} & & \text{ਨ} & \text{ਸ} \\ \text{ਮਪਨੁਧਨਸ—ਨਸ (ਸ) ਨੁS ਨੁਪ, ਮਪ ਨੁS ਨੁS ਨੁS, ਨਸਰ ਨੁS ਨੁਪ, ਮਪਨੁਧਨਸ, ਸ ਨ} \end{matrix}$
 $\begin{matrix} \text{ਧ} & & \text{ਧ} & \text{ਧ} & & \text{ਪ} & \text{ਧ} & & \text{ਮ} & \text{ਮ} & \text{ਮ} \\ \text{ਨਸ—ਨਸਰਨਸ ਨੁ, ਨੁਪ, ਮਪ, ਨੁ ਨੁਪ ਮਪ ਗੁS ਗੁS ਗੁS ਮ, ਰ, ਸ—ਮਰਪ, ਨੁਧਨਸ—} \end{matrix}$
 $\begin{matrix} \text{ਧ} \\ \text{ਨਸ, (ਸ) ਨੁਧਨਸ—ਨਸਰਨਸ ਨੁਧਨਸ, ਮਪਨੁਧਨਸ—ਮਪਨੁਧਨਸਰਨਸਨੁਧਨੁਪ, ਮਪ ਨੁ—} \end{matrix}$
 $\begin{matrix} \text{ਧ} & \text{ਧ} & & \text{ਧ} & \text{ਧ} & \text{ਧ} & \text{ਨ} & \text{ਨ} & \text{ਧ} & \text{ਧ} & \text{ਮ} & \text{ਮ} & \text{ਮ} \\ \text{ਨੁS ਨ—ਸ, ਨਸ, ਰਮਰਸ, ਨਸਰ ਨੁS ਨੁS ਨ, ਸ ਨੁS ਨੁ ਨੁਪ, ਨੁਧਨਸ—ਗੁS ਗੁS ਗੁS} \end{matrix}$
 $\begin{matrix} \text{ਮ} & \text{ਮ} \\ (\text{ਮ}) ਰ, ਸ—ਨਸਰਮਰਸਨੁਧਨਸ—ਮਪਨੁਧਨਸ—ਰਪ ਗੁS ਗੁS ਮ, ਰ, ਸ—} \end{matrix}$

ਪ ਧ ਧ ਮੰ ਮੰ ਮੰ ਧ ਧ ਧ ਮ
 ੫. ਮਪ ਨੁS ਨੁS ਨ ਨਸੰ, ਰੰਪੰ ਗੁੰS ਗੁੰS ਮੰ ਰੰ, ਸੰ—ਨਸਰੰ ਨੁS ਨੁS ਨ, ਸੰ—ਸਰੰਨਸੰਧਨੁਮਪ, ਗੁੰS
 ਮ ਗੁੰS ਮਰ, ਸ—ਮਰਪਮਨੁਧਸੰਨਰੰਸੰ—ਰੰਪੰ, ਗੁੰS ਗੁੰS (ਮੰ) ਰੰ, ਸੰ—ਨੁS ਨੁਪ, ਮਪਸੰ—ਗੁੰS
 ਮ ਗੁੰS ਮ ਰ, ਸ—। ਨੁਸਰਮਰਸ, ਨੁਰਪਗੁਮਰਸ, ਨੁਸਰਪਮਨੁਮਪਗੁਮਰਸ, ਨੁਸਰਮਰਪਨੁਧਨੁਪ ਮਪਗੁਮ
 ਰਸ, ਨੁਸਰਮਰਪਮਨੁਧਨਸੰ, ਨੁਪਮਪਗੁਮਰਸ, ਨੁਸਰਮਪਮਨੁਧਨਸਰੰਨਸੰਨੁਪਮਪਗੁਮਰਸ, ਨੁਸਰਮਰਪ
 ਮਪਧਨਸਰੰਨਸੰ ਰੰਮਰੰਸੰਨੁਪਮਪਗੁਮਰਸ, ਨੁਸਰਮਰਪਧਨਸਰੰਨਸੰਰੰਪਗੁਮਰੰਸੰ ਨਸੰਧਨੁਮਪਗੁਮਰਸ—
 ਮ ਮ
 ਮਪਨੁਧਨੁਸਰਪ ਗੁੰS ਗੁੰS ਮਰ, ਸ—।

ਮਲੁਾਰ ਰਾਗ ਦੀਆਂ ਤਾਨਾਂ (ਸਬਦ ਰੀਤ ਨੰ: ੮)

ਅਸਥਾਈ

੦	੩	×	੨
ਧ ਧ ਧ	ਧ ਧ ਧ		
ਨੁਸ ਰਮ ਰ ਸ	ਨੁ ਨੁ ਮ ਪ		
੧. ਬS ਰS ਸ ਮੇ	S ਘ ਜੀ ਤਿਲ	ਸਰ ਮਪ ਨੁਧ ਨੁਪ	ਮਪ ਗੁਮ ਰਸ ਨੁਸ
੨. . . .	ਨੁਸ ਰਮ ਰਪ ਮਪ	ਨੁਧ ਨਸੰ ਰੰਸੰ ਨੁਧ	ਨੁਪ ਮਪ ਗੁਮ ਰਸ
੩. ਨੁਸ ਮਮ ਰਸ, ਪਪ	ਮਪ ਗੁਮ ਰਸ, ਨੁਨੁ	ਮਪ ਗੁਮ ਰਸ, ਸੰਸੰ	ਨੁਪ ਮਪ ਗੁਮ ਰਸ
੪. . . .	. . . .	. . . .	ਨੁਸ ਰਪ ਗੁਮ ਰਸ,
ਨੁਸ ਰਮ ਪਨੁ ਮਪ	ਗੁਮ ਰਸ, ਨੁਸ ਰਮ	ਪਨੁ ਧਨ ਸੰਰੰ ਸੰਸੰ	ਨੁਪ ਮਪ ਗੁਮ ਰਸ
੫. . . .	. . . .	ਨੁਸ ਰਮ ਪਨੁ ਧਨ	ਸੰਰੰ ਨਸੰ ਨੁਪ ਮਪ
ਗੁਮ ਰਸ, ਨੁਸ ਰਮ	ਪਨੁ ਧਨ ਸੰਰੰ ਮੰਮੰ	ਰੰਸੰ ਨਸੰ ਨੁਧ ਨਸੰ	ਨੁਪ ਮਪ ਗੁਮ ਰਸ
੬. ਨੁਸ ਰਸ ਨੁਧ ਨੁਸ,	ਰਮ ਰਸ ਨੁਧ ਨੁਸ,	ਰਮ ਰਪ ਗੁਮ ਰਸ	ਨੁਧ ਨੁਸ, ਰਮ ਰਪ
ਨੁਨੁ ਮਪ ਗੁਮ ਰਸ	ਨੁਧ ਨੁਸ, ਰਮ ਰਪ	ਨੁਧ ਨਸੰ ਰੰਸੰ ਨਸੰ	ਧਨੁ ਮਪ ਗੁਮ ਰਸ
੭. ਮਪ ਨੁਧ ਨੁਸ, ਰਮ	ਰਸ ਮਪ ਨੁਧ ਨੁਸ,	ਰਪ ਮਪ ਗੁਮ ਰਸ	ਮਪ ਨੁਧ ਨੁਸ, ਰਪ
ਮਨੁ ਮਪ ਗੁਮ ਰਸ	ਮਪ ਨੁਧ ਨੁਸ, ਰਮ	ਨੁਧ ਨਸੰ ਰੰਸੰ ਨਸੰ	ਧਨੁ ਮਪ ਗੁਮ ਰਸ
੮. . . .	ਮਮ ਰ,ਮ ਮਰ ਨੁਧ	ਨੁਸ, ਨੁਨੁ ਪ,ਨੁ ਨੁਪ	ਮਪ ਗੁਮ ਰਸ ਨੁਧ
ਨੁਸ, ਰੰਰੰ ਸੰ,ਰੰ ਰੰਸੰ	ਨੁਨੁ ਪ,ਨੁ ਨੁਪ ਮਪ	ਗੁਮ ਰਸ ਨੁਧ ਨੁਸ,	ਰਰ ਸਸ, ਮਮ ਰਰ
ਪਪ ਮਮ, ਨੁਨੁ ਧਧ	ਸੰਸੰ ਨਨ ਰੰਰੰ ਸੰਸੰ	ਮੰਮੰ ਰੰਰੰ ਸੰਸੰ ਨੁਨੁ	ਪਪ ਗੁਮ ਰਰ ਸਸ

ਅੰਤਰਾ

੧.	ਬਿ ਨਉ ਾ ਸੁ	ਨਿਓ ਾ ਜ ਬ	ਮਪ ਨੁਧ ਨਸੰ ਨੁਧ	ਨੁਪ ਮਪ ਧਨ ਸੰ
੨.	. . . .	ਮਪ ਨੁਧ ਨਸੰ ਰਸੰ	ਰਸੰ ਨੁਧ ਨਸੰ ਰਸੰ	ਨੁਪ ਮਪ ਧਨ ਸੰ
੩.	ਨਸੰ ਰਪੰ ਗੁਮੰ ਰਸੰ	ਨਸੰ ਰਸੰ ਨੁਧ ਨਸੰ	ਨੁਪ ਮਪ ਗੁਮ ਰਸ	ਮਪ ਧਨ ਸੰਰੰ ਨਸੰ
੪.	. . . .	. . . .	ਮਰ ਪਪ ਨੁਧ ਨਸੰ	ਧਨ ਸੰ,ਧ ਨਸੰ ਧਨ
	ਸੰਰੰ ਨਸੰ ਨੁਧ ਨੁਪ	ਮਪ ਗੁਮ ਰਸ, ਮਪ	ਧਨ ਸੰਸੰ, ਮਪ ਧਨ	ਸੰਸੰ, ਮਪ ਧਨ ਸੰਸੰ
੫.	. . . .	. . . .	ਨੁਨੁ ਪਮ ਗੁਮ ਰਸ,	ਸੰਸੰ ਨੁਪ ਗੁਮ ਰਸ,
	ਰੰਰੰ ਸੰਸੰ ਨੁਪ ਮਪ	ਗੁਮ ਰਸ, ਮੰਮੰ ਰਸੰ	ਨੁਪ ਮਪ ਗੁਮ ਰਸ,	ਰਮ ਪਨੁ ਧਨ ਸੰ
੬.	. . . .	ਮਪ ਨੁਧ ਨਸੰ ਨੁਪ	ਮਪ ਗੁਮ ਰਸ, ਮਪ	ਨੁਧ ਨਸੰ ਰੰਸੰ ਨੁਪ
	ਮਪ ਗੁਮ ਰਸ, ਮਪ	ਨੁਧ ਨਸੰ ਰੰਮੰ ਰੰਸੰ	ਨਸੰ ਨੁਪ ਮਪ ਗੁਮ	ਰਸ, ਮਪ ਨੁਧ ਨਸੰ
੭.	ਨੁਨੁ ਪ,ਨੁ ਨੁਪ ਨੁਨੁ	ਮਪ ਗੁਮ ਰਸ ਨਸ,	ਰੰਰੰ ਸੰ,ਰੰ ਰੰਸੰ ਰੰਰੰ	ਸੰਨੁ ਧਨੁ ਮਪ ਗੁਮ
	ਰਸ ਨਸ, ਮੰਮੰ ਗੁ,ਮੰ	ਮਗੁੰ ਮੰਮੰ ਰੰਸੰ ਨਸੰ	ਧਨੁ ਮਪ ਗੁਮ ਰਸ,	ਨਸ ਰਮ ਪਨੁ ਧਸੰ
੮.	ਧਨ ਸੰ,ਧ ਨਸੰ ਧਨ	ਸੰਰੰ ਨਸੰ ਨੁਪ ਮਪ	ਗੁਮ ਰਸ, ਨਸੰ ਰੰ,ਨ	ਸੰਰੰ ਨਸੰ ਮੰਮੰ ਰੰਸੰ
	ਨੁਪ ਮਪ ਗੁਮ ਰਸ,	ਸੰਰੰ ਮੰ,ਸੰ ਰੰਮੰ ਸੰਰੰ	ਪੰਪੰ ਗੁਮੰ ਰੰਸੰ ਨਸੰ	ਨੁਪ ਮਪ ਗੁਮ ਰਸ
	ਸਮ ਰਪ ਮਨੁ	ਧਨ ਸੰ, ਸਮ ਰਪ	ਮਨੁ ਧਨ ਸੰ, ਸਮ	ਰਪ ਮਨੁ ਧਨ ਸੰ

੧. ਰਾਗ ਮਲ੍ਹਾਰ (ਮੀਆਂ ਮਲ੍ਹਾਰ), ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਘਨੁ ਗਰਜਨ ਗੋਬਿੰਦ ਰੂਪ ॥ ਗਨ ਗਾਵਤ ਸਖ ਚੈਨ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਹਰਿ ਚਰਨ ਸਰਨ ਤਰਨ ਸੁਖ ਸਾਗਰ ਧੁਨਿ ਅਨਹਤਾ ਰਸ ਬੈਨ ॥ ੧ ॥

ਪਥਿਕ ਪਿਆਸ ਚਿਤ ਸਰੋਵਰ ਆਤਮ ਜਲੁ ਲੈਨ ॥

ਹਰਿ ਦਰਸ ਪ੍ਰੇਮ ਜਨ ਨਾਨਕ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਪ੍ਰਭ ਦੇਨ ॥ ੨ ॥

(ਮਲਾਰ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੧੨੭੩)

ਅਸਥਾਈ

੦				ਬ				×				੨			
ਨ		ਧ		ਮ	ਮ	ਰ	—	ਪ	ਪ	ਮ	ਮ	ਮ	ਮ	ਰ	ਸ
ਸੰ	ਸੰ	ਨੁ	ਪ	ਮ	ਪ	ਰ	—	ਪ	ਪ	ਗੁ	ਗੁ	ਗੁ	ਮ	ਰ	ਸ
ਘੰ	ਠ	ਗ	ਰ	ਜ	ਤ	ਕੋ	ੜ	ਬਿੰ	ਦ	ਰੂ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ਪ,
ਨੁ	ਸ	ਮ	—	ਰ	ਰ	ਸ	ਸ	ਮ	ਪ	ਧਨ	ਸਰੰ	ਨਸੰ	—	ਧਨੁ	ਪ
ਗੁ	ਠ	ਗਾ	ੜ	ਵ	ਰ	ਸੁ	ਖ	ਚੇ	ੜ	ੜੜ	ੜੜ	ੜੜ	ੜ	ੜੜ	ਨ

ਅੰਤਰਾ

ਮ	ਪ	ਮ	ਮ	ਮ	ਧ	ਧ	ਸ	—	ਸ	ਸ	—	ਸ	ਨ	—	ਸ	ਸ
ਹਰਿ,	ਚ	ਰ	ਨ	ਨ	ਸ	ਰ	ਨ	ਫ	ਤ	ਰ	ਫ	ਨ	ਸਾ	ਫ	ਗ	ਰ
—	ਰ	ਰ	ਰ	ਮ	ਮ	ਰ	ਸ	ਨ	ਸ	—	—	—	ਨਸ	ਰਸ	ਨ	ਪ
ਫ	ਧ	ਨਿ	ਅਨ	ਗੁ	ਤਾ	ਰ	ਸ	ਬੈ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫਫ	ਫਫ	ਫ	ਨ

—ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ ।

੨. ਰਾਗ ਮਲਾਰ (ਮੀਆਂ ਮਲਾਰ), ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਜ ਲਯ)

ਕਰਉ ਬਿਨਉ ਗੁਰੇ ਅਪਨੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਹਰਿ ਵਰੁ ਆਣਿ ਮਿਲਾਵੈ ॥
ਸੁਣਿ ਘਨਘੋਰ ਸੀਤਲੁ ਮਨ ਮੋਰਾ ਲਾਲ ਰਤੀ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ॥ ੧ ॥
ਬਰਸੁ ਘਨਾ ਮੋਰਾ ਮਨੁ ਭੀਨਾ ॥
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬੂੰਦ ਸੁਹਾਨੀ ਹੀਅਰੈ ਗੁਰਿ ਮੋਹੀ ਮਨੁ ਹਰਿ ਰਸਿ ਲੀਨਾ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
ਸਹਜਿ ਸੁਖੀ ਵਰ ਕਾਮਣਿ ਪਿਆਰੀ ਜਿਸੁ ਗੁਰ ਬਚਨੀ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ ॥
ਹਰਿ ਵਰਿ ਨਾਰਿ ਭਈ ਸੋਹਾਗਣਿ ਮਨਿ ਤਨਿ ਪ੍ਰੇਮੁ ਸੁਖਾਨਿਆ ॥ ੨ ॥
ਅਵਗਣ ਤਿਆਗਿ ਭਈ ਬੈਰਾਗਣਿ ਅਸਥਿਰੁ ਵਰੁ ਸੋਹਾਗੁ ਹਰੀ ॥
ਸੋਗੁ ਵਿਜੋਗੁ ਤਿਸੁ ਕਦੇ ਨ ਵਿਆਪੈ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭਿ ਅਪਣੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰੀ ॥ ੩ ॥
ਆਵਣ ਜਾਣੁ ਨਹੀ ਮਨੁ ਨਿਹਚਲੁ ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਕੀ ਓਟ ਗਹੀ ॥
ਨਾਨਕ ਰਾਮੁ ਨਾਮੁ ਜਪਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਧਨੁ ਸੋਹਾਗਣਿ ਸਚੁ ਸਹੀ ॥ ੪ ॥

(ਮਲਾਰ ਮ: ੧, ਪੰਨਾ ੧੨੫੪)

ਅਸਥਾਈ

×				੨				੦				੩				
												ਪ	ਪ	ਪ	ਮ	ਪ
												ਬ	ਰ	ਸ	ਫ	ਘ
ਨ		ਪ		ਮ	ਗੁ	ਮ	ਰ	ਸ	ਰ	ਸ	—	ਪ	ਪ	ਪ	ਮ	ਪ
ਸ	—	ਨੁ	ਪ	ਗੁ	ਰਾ	ਫ	ਅ	ਨ	ਭੀ	ਨਾ	ਫ,	ਬ	ਪ	ਪ	ਸ	ਘ
ਨਾ	ਫ	ਫ	ਮੇ	ਰਾ	ਫ	ਮ	ਨ									
ਨ		ਪ		ਮ	ਗੁ	ਮ	ਰ	ਸ	ਰ	—	ਸ	—	ਧ	ਧ	ਧ	
ਸ	—	ਨੁ	ਪ	ਗੁ	ਰਾ	ਫ	ਅ	ਨ	ਭੀ	ਫ	ਨਾ	ਫ	ਨੁ	ਨੁ	ਨੁ	ਧ
ਨਾ	ਫ	ਫ	ਮੇ	ਰਾ	ਫ	ਮ	ਨ						ਅੰ	ਫ	ਮਿ	ਤ

ਨ	—	ਸ	ਸ	ਮ	ਮ	ਰ	ਸ	ਰ	ਰ	ਸ	—	ਮ	ਰ	ਪ	—
ਬੁ	ੜ	ਦ	ਸੁ	ਗੁ	ੜ	ਨੀ	ੜ	ਹੀ	ਅ	ਰੈ	ੜ	ਗੁ	ਰ	ਮੈ	ੜ
ਨੁ	ਧ	ਨ	ਨ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ	—					
ਹੀ	ੜ	ਮ	ਨ	ਹ	ਰਿ	ਰ	ਸ	ਲੀ	ਨਾ	ੜ	ਬਰ.....				

ਅੰਤਰਾ

ਮ	ਰ	ਪ	ਪ	ਨੁ	ਧ	ਨ	ਨ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	—	ਨ	—	ਸੰ	ਸੰ
ਕ	ਰਉ	ੜ	ਬਿ	ਨਉ	ੜ	ਗੁ	ਰ	ਅ	ਪ	ਨੇ	ੜ	ਪ੍ਰੀ	ੜ	ਤ	ਮ
ਧ	ਧ											ਸੰ		ਧ	
ਨੁ	ਨੁ	ਨੁ	ਧ	ਨ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਰੰ	—	—	—	ਨ	ਸੰ	ਨੁ	ਪ
ਹ	ਰਿ	ਵ	ਰ	ਆ	ੜ	ਣ	ਮਿ	ਲਾ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ਵੈ	ੜ
ਸੰ						ਧ		ਮ	ਮ	ਮ					
ਨ	ਨ	ਸੰ	ਨ	ਸੰ	—	ਨੁ	ਪ	ਗੁ	ਗੁ	ਗੁ	ਮ	ਰ	—	ਸ	—
ਸੁ	ਣ	ਘ	ਨ	ਘੋ	ੜ	ਰ	ਸੀ	ਤ	ਲ	ਮ	ਨ	ਮੈ	ੜ	ਰਾ	ੜ
				ਧ											
ਮ	ਰ	ਪ	ਪ	ਨੁ	ਧ	ਨ	ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ	—					
ਲਾ	ੜ	ਲ	ਰ	ਤੀ	ੜ	ਗੁ	ਣ	ਗਾ	ਵੈ	ੜ	ਬਰ.....				

— ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ । (ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੩. ਰਾਗ ਮਲਾਰ (ਮੀਆਂ ਮਲਾਰ), ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਜ ਲਯ)

ਸਾਵਣਿ ਸਰਸ ਮਨਾ ਘਣਿ ਵਰਸਹਿ ਰੁਤਿ ਆਏ ॥
ਮੈ ਮਨਿ ਤਨਿ ਸਹੁ ਭਾਵੈ ਪਿਰ ਪਰਦੇਸਿ ਸਿਧਾਏ ॥
ਪਿਰੁ ਘਰਿ ਨਹੀ ਆਵੈ ਮਰੀਐ ਹਾਵੈ ਦਾਮਨਿ ਚਮਕਿ ਡਰਾਏ ॥
ਸੇਜ ਇਕੇਲੀ ਖਰੀ ਦੁਹੇਲੀ ਮਰਣ ਭਇਆ ਦੁਖੁ ਮਾਏ ॥
ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਨੀਦ ਭੂਖ ਕਹੁ ਕੈਸੀ ਕਾਪੜੁ ਤਨਿ ਨ ਸੁਖਾਵਏ ॥
ਨਾਨਕ ਸਾ ਸੋਹਾਗਣਿ ਕੰਤੀ ਪਿਰ ਕੈ ਅੰਕਿ ਸਮਾਵਏ ॥ ੯ ॥

(ਤੁਖਾਰੀ ਛੰਤ ਮ: ੧, ਪੰਨਾ ੧੧੦੮)

ਅਸਥਾਈ

੦				੩				×				੨			
		ਪ	ਨੁ	ਮ	ਪਧ	ਨਸੰ	ਨ	ਸੰ	—	—	—	ਨੁ	ਪ	ਮ	ਮ
		ਸਾ	ਵ	ਣ	ਸਰ	ਸੜ	ਮ	ਨਾ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ
ਰ	ਸ	ਪ	ਨੁ	ਮ	ਪਧ	ਨਸੰ	ਨ	ਸੰ	—	—	—	ਨੁ	ਪ	ਮ	ਮ
ੜ	ੜ	ਸਾ	ਵ	ਣ	ਸਰ	ਸੜ	ਮ	ਨਾ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ
ਮ	ਮ	ਰ	—	ਸ	ਸ	ਮ	ਰ	ਪ	—	—	ਮਪ	ਨਸੰ	ਰੰਮ	ਰੰਸੰ	ਨਸੰ
ਗੁ	ਰ	ਸਹਿ	ੜ	ਰੁ	ਤ	ਆ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ਆੜ	ੜੜ	ੜੜ	ੜੜ	ੜੜ
ਰੰਸੰ	ਨੁਪ														
ੜੜ	ਏੜ	ਸਾਵ	.....												

ਅੰਤਰਾ

ਮ	ਰ	ਪ	ਪ	ਨੁ	ਧ	ਨ	—	ਸੰ	—	ਸੰ	—	ਨੁ	ਧ	ਨ	ਸੰ
ਮੈ	ੜ	ਮ	ਨ	ਤ	ਨ	ਸਹੁ	ੜ	ਭਾ	ੜ	ਵੈ	ੜ	ਪਿਆ	ੜ	ਰਾ	ੜ
		ਮੰ						ਸੰ				ਸੰ			
ਨ	ਸੰ	ਗੁੰ	ਮੰ	ਰੰ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਨ	—	ਸੰ	ਰੰ	ਨ	ਸੰ	ਨੁ	ਪ
ਪਿ	ਰ	ਪ	ਰ	ਏ	ੜ	ਸ	ਸਿ	ਧਾ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ਏ	ੜ
ਮ	ਮ	ਮ		ਰ	—	ਸ	ਸ	ਮ	ਰ	ਪ	ਮਪ	ਨਸੰ	ਰੰਮ	ਰੰਸੰ	ਨਸੰ
ਗੁ	ਗੁ	ਗੁ	ਮ	ਰ	ਸਹਿ	ੜ	ਰੁ	ਤ	ਆ	ੜ	ੜ	ਆੜ	ੜੜ	ੜੜ	ੜੜ
ਘ	ਣ	ਵ	ਰ												
ਰੰਸੰ	ਨੁਪ														
ੜੜ	ਏੜ														

—ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ, ਉਤੇ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਛਾਓ।

੪. ਰਾਗ ਮਲ੍ਹਾਰ (ਮੀਆਂ ਮਲ੍ਹਾਰ), ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਜ ਲਯ)*

ਸਲੋਕ ਮ: ੪ ॥ ਸਾਵਣੁ ਆਇਆ ਝਿਮ ਝਿਮਾ ਹਰਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇ ॥
ਦੁਖ ਭੁਖ ਕਾੜਾ ਸਭੁ ਚੁਕਾਇਸੀ ਮੀਹੁ ਵੁਠਾ ਛਹਬਰ ਲਾਇ ॥
ਸਭ ਧਰਤਿ ਭਈ ਹਰੀਆਵਲੀ ਅੰਨੁ ਜੰਮਿਆ ਬੋਹਲ ਲਾਇ ॥
ਹਰਿ ਅਚਿੰਤੁ ਬੁਲਾਵੈ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਿ ਹਰਿ ਆਪੈ ਪਾਵੈ ਬਾਇ ॥
ਹਰਿ ਤਿਸਹਿ ਧਿਆਵਹੁ ਸੰਤ ਜਨਹੁ ਜੁ ਅੰਤੇ ਲਏ ਛਡਾਇ ॥
ਹਰਿ ਕੀਰਤਿ ਭਗਤਿ ਅਨੰਦੁ ਹੈ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਵਸੈ ਮਨਿ ਆਇ ॥
ਜਿਨਾ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਅਰਾਧਿਆ ਤਿਨਾ ਦੁਖ ਭੁਖ ਲਹਿ ਜਾਇ ॥
ਜਨ ਨਾਨਕੁ ਤ੍ਰਿਪਤੈ ਗਾਇ ਗੁਣ ਹਰਿ ਦਰਸਨੁ ਦੇਹੁ ਸਭਾਇ ॥੩॥

(ਸਾਰੰਗ ਕੀ ਵਾਰ ਮ: ੪, ਪੰਨਾ ੧੨੫੦)

ਅਸਥਾਈ

੦					੩					×					੨				
ਨ	ਮ	ਰ	ਸ		ਧ	ਧ	ਪ	ਪ		ਧ	ਧ	ਧ	ਨ		ਸ	—	—	—	
ਸ	ਮ	ਰ	ਸ		ਨ	ਨ	ਮ	ਪ		ਨ	ਨ	ਧ	ਨ		ਸ	—	—	—	
ਸਾ	ਸ	ਵ	ਣ		ਆ	ਸ	ਇਆ	ਸ		ਝਿ	ਮ	ਸ	ਝਿ		ਮਾ	ਸ	ਸ	ਸ	
						ਨ	ਧ			ਮ	ਮ	ਮ			ਰ	—	ਸ	—	
ਸ	ਮਰ	ਪ	ਪ		ਮਪ	ਸੰ	ਨ	ਪ		ਗ	ਗ	ਗ	ਮ		ਰ	—	ਸ	—	
ਹਰਿ	ਗੁਰ	ਮੁ	ਖ		ਨਾ	ਸ	ਮ	ਧਿ		ਆ	ਸ	ਸ	ਸ		ਸ	ਸ	ਇ	ਸ	

ਅੰਤਰਾ

ਰ	ਮ	ਰ	ਪ	ਪ	ਨੁਧ	ਨੁਧ	ਨ	ਨ	ਸੰ	—	—	ਨ	ਸੰ	—	—	—			
ਦੁ	ਖ	ਭੁ	ਖ		ਕਾ	ਕਾ	ਸਭ	ਚੁ	ਕਾ	ਸ	ਸ	ਇ	ਸੀ	ਸ	ਸ	ਸ			
									ਨ				ਪ	ਧ					
ਸੰ	ਨੁਧ	ਨੁਧ	ਨੁਧ		ਨ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ	—	ਨੁ	ਨੁ	ਪ	—			
ਮੀਹੁ	ਵੁ	ਸ	ਠਾ		ਛਹ	ਸ	ਬ	ਰ	ਲਾ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਇ	ਸ			
ਪ		ਧ			ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਧ	ਪ	ਮ	ਪ	ਮ	ਗੁ	ਮ	ਰ	ਸ		
ਮ	ਪ	ਨੁਧ	ਨ		ਧ	ਰ	ਤ	ਭ	ਈ	ਸ	ਹ	ਗੀ	ਆ	ਵ	ਲੀ	ਸ			
ਸ	ਸ	ਭ	ਸ																
ਨ	ਮੰ	ਰੰ	ਸੰ		ਧ	ਪ	ਮਪ	ਨੁਪ	ਮ	ਮ	ਮ	ਮ	ਰ	—	ਸ	—			
ਸੰ	ਮੰ	ਰੰ	ਸੰ		ਨੁ	ਪ	ਹ	ਲ	ਗੁ	ਗੁ	ਗੁ	ਮ	ਸ	ਸ	ਇ	ਸ			
ਅੰਨ	ਜੰ	ਸ	ਮਿਆ		ਬੋ	ਸ	ਹ	ਲ	ਲਾ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਇ	ਸ			

—ਬਾਕੀ ਰੁਕਾ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ ।

*ਇਸ ਟਿਯੂਨ ਤੇ ਹੋਰ ਵੀ ਸ਼ਬਦ ਗਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ।

੫. ਰਾਗ ਮਲ੍ਹਾਰ (ਮੀਆਂ ਮਲ੍ਹਾਰ), ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਸਲੋਕ ਮ: ੩ ॥ ਖੇਤਿ ਮਿਆਲਾ ਉਚੀਆ ਘਰੁ ਉਚਾ ਨਿਰਣਉ ॥

ਮਹਲ ਭਗਤੀ ਘਰਿ ਸਰੈ ਸਜਣ ਪਾਹੁਣਿਅਉ ॥

ਬਰਸਨਾ ਤ ਬਰਸੁ ਘਨਾ ਬਹੁੜਿ ਬਰਸਹਿ ਕਾਹਿ ॥

ਨਾਨਕ ਤਿਨੁ ਬਲਿਹਾਰਣੈ ਜਿਨੁ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਾਇਆ ਮਨ ਮਾਹਿ ॥ ੧ ॥

(ਗੁਜਰੀ ਕੀ ਵਾਰ ਮ: ੩, ਪੰਨਾ ੫੧੭)

ਅਸਥਾਈ

×	੨				੦				੩			
									ਪ	ਮ	ਪ	
									ਨੁ	ਰ	ਸ	
ਪ	—	—	—	—	ਸ	ਨ	ਰ	ਧ	ਨ	ਸ	ਸ	
ਰ	—	—	—	—	ਬ	ਰ	ਸ	ਨੁ	—	—	—	
ਨਾ	₪	₪	₪	₪				ਨਾ	₪	₪	₪	
ਧ				ਮ	ਮ	ਮ		ਰ		ਮ		
ਨੁ	ਪ	ਮਪ	ਨਪ	ਗੁ	ਗੁ	ਗੁ	ਮ	ਰ	—	ਰ	ਪ	ਪ
ਨਾ	₪	ਤ₪	₪₪	ਬ	ਰ	ਸ	ਘ	ਨਾ	₪	₪	₪	ਤ
ਧ				ਸ	—	—	—	ਨਸ	ਰਸ	ਧ	—	
ਨੁ	ਧ	ਨ	—	ਸ	—	—	—	₪₪	₪₪	ਨੁ	ਪ	
ਬ	ਰ	ਸਹਿ	₪	ਕਾ	₪	₪	₪			ਹਿ	₪	₪

ਅੰਤਰਾ

										ਮ	ਰ	ਪ	ਪ
										ਖੇ	₪	ਤ	ਮਿ
ਧ				ਸ	—	—	ਸ	ਨ	—	—	—	—	—
ਨੁ	ਧ	ਨ	—	ਉ	₪	₪	ਚੀ	ਸ	—	—	—	ਭ	ਰ
ਆ	₪	ਲਾ	₪					ਆ	₪	₪	₪	ਘ	ਰ
ਮੰ				ਨ	—	—	—						ਰ
ਗੁੰ	ਮੰ	ਰ	ਰ	ਸ	—	—	—	ਨਸ	ਰਸ	ਧ	—		ਉ
ਚਾ	₪	ਨਿ	ਰ	ਣਉ	₪	₪	₪	₪₪	₪₪	ਨੁ	₪	₪	₪

—ਬਾਕੀ ਤੁਕਾ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ। (ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੬. ਰਾਗ ਮਲਾਰ (ਮੀਆਂ ਮਲਾਰ), ਛੋਟੀ ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਮੋਰੀ ਰੁਣ ਝੁਣ ਲਾਇਆ ਭੈਣੇ ਸਾਵਣੁ ਆਇਆ ॥
 ਤੇਰੇ ਮੁੰਧ ਕਟਾਰੇ ਜੇਵਡਾ ਤਿਨਿ ਲੋਭੀ ਲੋਭ ਲੁਭਾਇਆ ॥
 ਤੇਰੇ ਦਰਸਨ ਵਿਟਹੁ ਖੰਨੀਐ ਵੰਞਾ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਵਿਟਹੁ ਕੁਰਬਾਣੇ ॥
 ਜਾ ਤੂ ਤਾ ਮੈ ਮਾਣੁ ਕੀਆ ਹੈ ਤੁਧੁ ਬਿਨੁ ਕੇਹਾ ਮੇਰਾ ਮਾਣੇ ॥
 ਚੂੜਾ ਭੰਨੁ ਪਲੰਘੁ ਸਿਉ ਮੁੰਧੇ ਸਣੁ ਬਾਹੀ ਸਣੁ ਬਾਹਾ ॥
 ਏਤੇ ਵੇਸ ਕਰੇਦੀਏ ਮੁੰਧੇ ਸਹੁ ਰਾਤੇ ਅਵਰਾਹਾ ॥
 ਨਾ ਮਨੀਆਰ ਨ ਚੂੜੀਆ ਨਾ ਸੇ ਵੰਗੜੀਆਹਾ ॥
 ਜੋ ਸਹੁ ਕੰਠਿ ਨ ਲਗੀਆ ਜਲਨੁ ਸਿ ਬਾਹੁੜੀਆਹਾ ॥
 ਸਭਿ ਸਹੀਆ ਸਹੁ ਰਾਵਣਿ ਗਈਆ ਹਉ ਦਾਧੀ ਕੈ ਦਰਿ ਜਾਵਾ ॥
 ਅੰਮਾਲੀ ਹਉ ਖਰੀ ਸੁਚਜੀ ਤੈ ਸਹੁ ਏਕਿ ਨਾ ਭਾਵਾ ॥
 ਮਾਠਿ ਗੁੰਦਾਈ ਪਟੀਆ ਭਰੀਐ ਮਾਗ ਸੰਧੂਰੇ ॥
 ਅਗੈ ਗਈ ਨ ਮੰਨੀਆ ਮਰਉ ਵਿਸੂਰਿ ਵਿਸੂਰੇ ॥
 ਮੈ ਰੋਵੰਦੀ ਸਭੁ ਜਗੁ ਰੁਨਾ ਰੁਨਤੇ ਵਣਹੁ ਪੰਖੇਰੂ ॥
 ਇਕੁ ਨ ਰੁਨਾ ਮੇਰੇ ਤਨੁ ਕਾ ਬਿਰਹਾ ਜਿਨਿ ਹਉ ਪਿਰਹੁ ਵਿਛੋੜੀ ॥
 ਸੁਪਨੇ ਆਇਆ ਭੀ ਗਇਆ ਮੈ ਜਲੁ ਭਰਿਆ ਰੋਇ ॥
 ਆਇ ਨ ਸਕਾ ਤੁਝ ਕਨਿ ਪਿਆਰੇ ਭੇਜਿ ਨ ਸਕਾ ਕੋਇ ॥
 ਆਉ ਸਭਾਗੀ ਨੀਦੜੀਏ ਮਤੁ ਸਹੁ ਦੇਖਾ ਸੋਇ ॥
 ਤੈ ਜਾਹਿਬ ਕੀ ਬਾਤ ਜਿ ਆਖੈ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਕਿਆ ਦੀਜੈ ॥
 ਸੀਸੁ ਵਢੇ ਕਰਿ ਬੈਸਣੁ ਦੀਜੈ ਵਿਣੁ ਸਿਰ ਸੇਵ ਕਰੀਜੈ ॥
 ਕਿਉ ਨ ਮਰੀਜੈ ਜੀਅੜਾ ਨ ਦੀਜੈ ਜਾ ਸਹੁ ਭਇਆ ਵਿਡਾਣਾ ॥ ੧ ॥

(ਵਡਹੰਸ ਮ: ੧, ਪੰਨਾ ੫੫੭)

ਅਸਥਾਈ

੦	੩							×	੨							ਪਨੁ ਮਪ ਮੋਸ ਸਸ
ਨ ਸੰ ਗੀ	— S	— S	ਧ ਨੁ ਰੁ	ਪ ਣ	ਮਪ ਝੁS	ਨਨੁ SS	ਪ ਣ	ਮ ਗੁ ਲਾ	— S	ਰ ਇਆ	— S	— S	— S	ਸ ਭੈ	— S	
ਰ ਣੇ	— S	— S	ਮ ਗੁ ਸਾ	ਮ S	ਰ ਵ	— S	ਸ ਣ	ਰ ਆ	— S	ਸ ਇਆ	— S	— S	— S	— S	— S	

ਸ	ਪ	ਮ	ਪ	ਨੁ	ਧ	ਨ	—	ਸ	—	—	ਸ	ਰ	ਨ	ਸ	—
ਤੇਰੇ	ਮੁੰ	ਧ	ਕ	ਟਾ	SS	ਰੇ	S	S	S	S	ਜੇ	ਵ	ਡਾ	S	S
ਸ	ਮ	ਮ	ਮ	ਪ	—	ਮ	ਪ	ਰੰ	—	—	—	ਸੰਨ	ਸੰ	ਪਨੁ	ਮਪ
ਤਿਨ	ਲੋ	S	ਭੀ	ਲੋ	S	ਭ	ਲੁ	ਭਾ	S	S	S	ਇਆ	S	ਮੋਰੀ...	

ਅੰਤਰਾ

ਪ	ਮ	ਮ	ਮ	ਧ	ਨੁ	ਧ	ਨ	—	ਸੰ	—	ਸੰ	—	ਰੰ	ਸੰ	ਸ	—
ਤੇਰੇ	ਦਰ	ਸ	ਨ	ਵਿ	SS	ਟਹੁ	S	ਖੰ	S	ਨੀਐ	S	ਵੰ	S	ਵਾ	S	
ਸੰ	ਨ	ਨ	ਨ	ਸੰ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਨ	ਸੰ	ਨਸੰ	ਰਸੰ	ਧ	ਨੁ	ਧ	ਨੁ	ਪ
ਤੇਰੇ	ਨਾ	ਮ	ਵਿ	ਟਹੁ	S	ਕੁ	ਰ	ਬਾ	S	SS	SS	ਣੋ	SS	S	S	
—	ਮ	—	ਮ	ਨੁ	ਧ	ਨ	—	ਸੰ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਨ	—	ਸੰ	—	
S	ਜਾ	S	ਤੁ	ਤਾ	SS	ਮੈ	S	ਮਾ	S	ਣ	ਕੀ	ਆ	S	ਹੈ	S	
—	ਰੰ	ਰੰ	ਰੰ	ਮੰ	ਗੁੰ	ਮੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਸੰ	—	—	ਧ	ਨੁ	ਪ	ਪਨੁ	ਮਪ
S	ਤੁਧ	ਬਿ	ਨ	ਕੇ	ਹਾ	ਮੇ	ਰਾ	ਮਾ	S	S	S	ਣੋ	S	ਮੋS	SS	

ਨੋਟ—ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ। ਇਹ ਇਕ ਪੁਰਾਰਨ ਸ਼ਬਦ-ਰੀਤ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਥੋੜਾ ਪਰਿਵਰਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

੭. ਰਾਗ ਮਲਾਰ (ਮੀਆਂ ਮਲਾਰ), ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਾਜ਼)

ਮ: ਪ ॥ ਨਾਨਕ ਬਿਜੁਲੀਆ ਚਮਕੰਨਿ, ਘੁਰਨਿ ਘਟਾ ਅਤਿ ਕਾਲੀਆ ॥

ਬਰਸਨਿ ਮੇਘ ਅਪਾਰ, ਨਾਨਕ ਸੰਗਮਿ ਪਿਰੀ ਸੁਹੰਦੀਆ ॥ ੨ ॥ ੨੨ ॥

(ਮਾਰੂ ਵਾਰ ਮ: ਪ, ਦਖਣੇ, ਪੰਨਾ ੧੧੦੨)

ਅਸਥਾਈ

੦					੩					×					੨				
	ਪ	ਧ	ਨੁ		ਪ	ਧ	ਮ	ਪ	ਨ	—	—	ਸੰ		ਧ	ਧ				
੬	ਭਿ	ਜੁ	ਲੀ		ਆ	੬	ਚ	ਮ	ਕ	੬	੬	ਨ		ਨਸੰ	ਰਸੰ	ਨੁ	ਨੁ		
														ਨਾ੬	੬੬	ਨ	ਕ		

ਪ	ਨੁ	ਧ	ਨੁ	ਪ	ਧ	ਮ	ਪ	ਨ	—	—	—	ਨ	—	ਸੰ	—
ੜ	ਬਿ	ਜੁ	ਲੀ	ਆ	ੜ	ਚ	ਮ	ਕ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ਨ	ੜ
—	ਨ	ਨ	ਨ	ਸੰ	—	ਪ	ਮ	ਮ	ਮ	ਮ	ਮ	ਰ	—	ਸ	—
ੜ	ਘੁਰ	ਨ	ਘ	ਟਾ	ੜ	ਅ	ਤਿ	ਗੁ	ਗੁ	ਗੁ	ਮ	ਆ	ੜ	ੜ	ੜ
—								ਕਾ	ੜ	ੜ	ਲੀ				
ੜ															

ਅੰਤਰਾ

ਪ	ਮ	ਪ	ਪ	ਨੁਧ	ਨੁਧ	ਨ	ਨ	ਸੰ	—	—	ਸੰ	ਨ	—	ਸੰ	ਸੰ
	ਬਰ	ਸ	ਨ	ਮੜ	ੜੜ	ਘ	ਅ	ਪਾ	ੜ	ੜ	ਰ	ਨਾ	ੜ	ਨ	ਕ
—	ਨ	ਸੰ	ਰੰ	ਮੰ	ਗੁੰ	ਮੰ	ਰੰ	ਨ	—	—	(ਸੰ)	ਨੁਧ	ਨੁਧ	ਨੁਧ	—
ੜ	ਸੰ	ਗ	ਮ	ਪਿ	ਰੀ	ੜ	ਸੁ	ਹੰ	ੜ	ੜ	ਦੀ	ਆੜ	ੜੜ	ੜੜ	ੜ
—															
ੜ	ਬਿਜਲੀ...														

੮. ਰਾਗ ਮਲਾਰ (ਮੀਆਂ ਮਲਾਰ), ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਬਰਸੁ ਮੇਘ ਜੀ ਤਿਲੁ ਬਿਲਮੁ ਨ ਲਾਉ ॥
ਬਰਸੁ ਪਿਆਰੇ ਮਨਹਿ ਸਧਾਰੇ ਹੋਇ ਅਨਦੁ ਸਦਾ ਮਨਿ ਚਾਉ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
ਹਮ ਤੇਰੀ ਧਰ ਸੁਆਮੀਆ ਮੇਰੇ ਤੂ ਕਿਉ ਮਨਹੁ ਬਿਸਾਰੇ ॥
ਇਸਤ੍ਰੀ ਰੂਪ ਚੇਰੀ ਕੀ ਨਿਆਈ ਸੋਭ ਨਹੀ ਬਿਨੁ ਭਰਤਾਰੇ ॥ ੧ ॥
ਬਿਨਉ ਸੁਨਿਓ ਜਬ ਠਾਕੁਰ ਮੇਰੇ ਬੋਗਿ ਆਇਓ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰੇ ॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਮੇਰੇ ਬਨਿਉ ਸੁਹਾਗੇ ਪਤਿ ਸੋਭਾ ਭਲੇ ਅਚਾਰੇ ॥ ੨ ॥

(ਮਲਾਰ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੧੨੬੮)

ਅਸਥਾਈ

੦				੩				×				੨			
	ਨਸ	ਰਮ	ਰ	ਸ	ਧ	ਧ	ਪ	ਧ	ਧ	ਨੁਧ	ਨ	ਸ	ਰ	ਨ	ਸ
	ੜ	ੜ	ਸ	ਮੇ	ੜ	ਘ	ਚੀ	ਤਿਲ	ਬਿ	ਲ	ਮੜ	ਲਾ	ੜ	ਉ	ੜ

ਨੁਧ	ਨੁਧ	ਨ	ਨ	ਸ	—	ਸ	—	ਮ	ਮ	ਗੁ	ਮ	ਰ	—	ਸ	—
ਬS	ਰS	ਸ	ਪਿ	ਆ	S	ਰੇ	S	ਮ	ਨਹਿ	S	ਸ	ਧਾ	S	ਰੇ	S
				ਧ				ਧ				ਮ			
ਮ	ਰ	ਪ	ਪ	ਨੁ	ਧ	ਨ	ਸੰ	ਨੁ	ਪ	ਮਪ	ਨੁਪ	ਗੁ	ਮ	ਰ	ਸ
ਹੋ	S	ਇ	ਅ	ਨ	S	ਦ	ਸ	ਦਾ	S	ਮS	ਨS	ਚਾ	S	ਉ	S

ਅੰਤਰਾ

ਮ	ਰ	ਪ	ਪ	ਨੁਧ	ਨੁਧ	ਨ	ਨ	ਸੰ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਨ	ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ	—
ਹ	ਮ	ਤੇ	S	ਰੀS	SS	ਧ	ਰ	ਸੁਆ	S	ਮੀ	ਆ	ਮੇ	S	ਰੇ	S	
ਨੁ	ਨੁ	ਨੁ	ਨੁ									ਧ	ਧ	ਪ	—	
ਧ	ਧ	ਧ	ਧ	ਨ	ਨ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਰੰ	ਨ	ਸੰ	ਨੁ	ਨੁ	S	S	S
ਤੁ	S	ਕਿਉ	S	ਮ	ਨਹੁ	S	ਬਿ	ਸਾ	S	S	S	ਰੇ	S	S	S	
ਮ	ਮ	ਪ	—	ਨ		ਧ		ਮ	ਮ	ਮ		ਰ	—	ਸ	—	
ਇ	Sਸ	ਤੀ	S	ਸੰ	—	ਨੁ	ਪ	ਗੁ	ਗੁ	ਗੁ	ਮ	ਨਿਆ	S	S	S	
				ਰੂ	S	ਪ	ਚੇ	ਰੀ	S	ਕੀ	S					
ਮ	ਰ	ਪ	ਪ	ਧ				ਧ				ਮ				
ਸੋ	S	ਭ	ਨ	ਨੁ	ਧ	ਨ	ਸੰ	ਨੁ	ਪ	ਮਪ	ਨੁਪ	ਗੁ	ਮ	ਰ	ਸ	
				ਹੀ	S	ਬਿ	ਨ	ਭ	ਰ	ਤਾS	SS	ਰੇ	S	S	S	

ਨੋਟ— ਇਸੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਦੂਜੀ 'ਟਿਯੂਨ' ਹੇਠਾਂ ਇਕਤਾਲੇ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਹੈ।

੯. ਰਾਗ ਮਲਾਰ (ਮੀਆਂ ਮਲਾਰ), ਇਕਤਾਲਾ (ਦਰੁੱਤ ਲਯ)

ਅਸਥਾਈ

×	੦	੨	੦	੩	੪	੪	੪
				ਸ	ਨੁ	ਸ	
				ਬ	ਰ	ਸ	
ਰਮ	ਪਮ	ਗੁਮ	ਰ	ਸ	—	ਰ	ਸ
ਮੇS	SS	SS	ਘ	ਜੀ	S	ਤਿ	ਲ
ਧ							
ਨੁ	—	ਧ	ਧਨੁ	ਸ	ਨੁ	ਸ	—
ਲਾ	S	S	SS	S	S	ਉ	S
						S,	ਬਰ
							ਸ
							ਪਿ

ਨ	—	—	ਸ	ਰ	ਨ	ਸ	—	—	ਸ	ਰ	ਪ
ਆ	ਫ	ਫ	ਰੇ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਮ	ਨਹਿ	ਸ
ਮ	ਮ										
ਗੁ	ਗੁ	ਮ	ਰ	—	ਸ	ਮ	ਮ	ਮ	ਪ	ਪ	ਪ
ਧਾ	ਫ	ਫ	ਰੇ	ਫ	ਫ	ਹੇ	ਇ	ਅ	ਨੰ	ਦ	ਸ
ਮਪ	ਸੰ	ਨੁ	ਪ	ਮਪ	ਨੁਪ	ਗੁਮ	ਰਸ	ਸ			
ਦਾਫ	ਫ	ਮ	ਨ	ਚਾਫ	ਫਫ	ਫਫ	ਫਫ	ਉ			

ਅੰਤਰਾ

			ਮ	ਨੁ	ਧ	ਸੰ	—	—	ਸੰ	ਸੰ	ਨ
			ਹ	ਮ	ਤੇ	ਰੀ	ਫ	ਫ	ਧ	ਰ	ਫ
ਸੰ	—	—	ਨ	ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਸੰ	—	ਧ	—	ਧ
ਫ	ਫ	ਫ	ਸੁਆ	ਮੀ	ਆ	ਮੇ	ਫ	ਫ	ਨੁ	ਫ	ਫ
									ਰੇ	ਫ	ਫ
ਨੁ	ਪ	—	ਮ	ਨੁ	ਧ	ਸੰ	—	—	ਸੰ	ਸੰ	ਨ
ਫ	ਫ	ਫ	ਹ	ਮ	ਤੇ	ਰੀ	ਫ	ਫ	ਧ	ਰ	ਫ
ਸੰ	—	—	ਨ	ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਸੰ	—	ਧ	—	ਪ
ਫ	ਫ	ਫ	ਸੁਆ	ਮੀ	ਆ	ਮੇ	ਫ	ਫ	ਨੁ	ਫ	ਫ
									ਰੇ	ਫ	ਫ
ਮ	—	ਮ	ਪ	ਪ	ਪ	ਮਪ	ਨੁਪ	ਮਰ	ਸ	ਨ	ਸ
ਫ	ਫ	ਕਿਉ	ਮ	ਨਹ	ਬਿ	ਸਾਫ	ਫਫ	ਰੇਫ	ਬ	ਰ	ਸ...

ਨੋਟ—ਇਹ ਅਤੀ ਸੁੰਦਰ ਪੁਰਾਤਨ ਸ਼ਬਦ ਰੀਤ ਹੈ । ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ, ਉਤੇ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਲਾਉਣੀਆਂ ਹਨ ।

੧੦. ਰਾਗ ਮਲਾਰ (ਮੀਆਂ ਮਲਾਰ), ਇਕਤਾਲਾ (ਦਰੁੱਤ ਲਯ)

ਨਾਚਤ ਫਿਰਤ ਮੋਰ ਬਾਦਰ ਕਰਤ ਘੋਰ,
ਦਾਮਨੀ ਅਨੇਕ ਭਾਉ ਕਰਿਉ ਈ ਕਰਤ ਹੈ ॥
ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਤੇ ਸੀਤਲ ਨ ਸੂਰਜ ਤੇ ਤਪਤ ਤੇਜ,
ਇੰਦ੍ਰ ਸੋ ਨ ਰਾਜਾ ਭਵ ਭੂਮ ਕੋ ਭਰਤ ਹੈ ॥
ਸਿਵ ਸੇ ਤਪਸੀ ਆਦਿ ਬ੍ਰਹਮਾ ਸੇ ਨ ਬੇਦਚਾਰੀ,
ਸਨਤ ਕੁਮਾਰ ਸੀ ਤਪੱਸਿਆ ਨ ਅਨਤ ਹੈ ॥
ਗਿਆਨ ਕੇ ਬਿਹੀਨ ਕਾਲ ਫਾਸ ਕੇ ਅਧੀਨ ਸਦਾ,
ਜੁਗਨ ਕੀ ਚਉਕਰੀ ਫਿਰਾਏ ਈ ਫਿਰਤ ਹੈ ॥ ੬ ॥ ੭੬ ॥

(ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ, ਅਕਾਲ ਉਸਤਤ ਪਾ: ੧੦, ਕਬਿੱਤ ਨੰ: ੭੬)

ਅਸਥਾਈ

×		੦	੧	੨	੩	੪	੫	੬	੭	੮	੯
ਨਸ	ਰਸ	ਰਸ	ਧ	ਪ	ਪ	ਧ	ਧ	ਨ	ਸ	—	ਸ
ਨਾੜ	ੜੜ	ੜੜ	ਚ	ਤ	ਫਿ	ਰ	ਤ	ੜ	ਮੋ	ੜ	ਰ
ਨ.	ਸ.	—	ਰ	ਪ	ਪ	ਮ	ਮ	ਮ	ਰ	ਸ	ਸ
ਬਾ	ੜ	ੜ	ਦ	ਰ	ਕ	ਗੁ	ਗੁ	ੜ	ਘੋ	ੜ	ਰ
ਮ	ਪ	ਪ	ਨੁ	ਧ	ਨ	ਸੰ	—	ਨ	ਸੰ	—	ਸੰ
ਦਾ	ੜ	ਮ	ਨੀ	ੜ	ਅ	ਨੈ	ੜ	ਕ	ਭਾ	ੜ	ਉ
ਨਸ	ਰ	ਸੰ	ਧ	ਪ	ਪ	ਮ	ਮ	ਮ	ਰ	ਸ	—
ਕੜ	ਰਿਓ	ੜ	ਈ	ੜ	ਕ	ਗੁ	ਗੁ	ੜ	ਹੈ	ੜ	ੜ

ਅੰਤਰਾ

ਮ	ਪ	ਪ	ਨੁ	ਧ	ਨ	ਸੰ	—	ਨ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ
ਚੰ	ੜ	ਦੁ	ਮਾ	ੜ	ਤੇ	ਸੀ	ੜ	ੜ	ਤ	ਲ	ਨ
ਨਧ	ਨਧ	ਨਧ	ਨ	ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਧ	ਪ	ਪ
ਸੂੜ	ੜੜ	ੜੜ	ਰ	ਜ	ਤੇ	ਤ	ਪ	ਤ	ਨੁ	ੜ	ਜ

ਪ	ਰ	ਰ	ਗੁੰ	—	ਮ	ਰ	—	—	ਸ	—	ਨ
ਇ	ੜ	ਦੁ	ਸੋ	ੜ	ਨ	ਰਾ	ੜ	ੜ	ਜਾ	ੜ	ਭਵ
ਧ	ਮ	ਪ	ਨੁਧ	ਨਸ	ਸ	ਪਨੁ	ਪਮ	ਰਸ	ਰਮ	ਰਸ	ਨਸ
ਭ	ੜ	ਮ	ਕੋੜ	ੜੜ	ਭ	ਰੜ	ਤੜ	ੜੜ	ਹੈੜ	ੜੜ	ੜੜ—ਨਾਚਤ...

ਨੋਟ—ਬਾਕੀ ਭੁਕਾ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ। ਇਸੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਦੂਜੀ ਟਿਯੂਨ ਝਪਤਾਲ ਵਿਚ ਹੋਣਾ ਲਿਖੀ ਹੈ।

੧੧. ਰਾਗ ਮਲਾਰ (ਮੀਆਂ ਮਲਾਰ), ਝਪਤਾਲ (ਲਗ-ਭਗ ਬਿਲੰਬਿਤ ਲਯ)

×	੨	੦	੩
ਨ	ਮ	ਮ	ਰ
ਸ	ਰ	ਗੁ	—
ਨਾ	ਤ	ਰ	ਸ
	ੜ	ਤ	ੜ
ਸ	ਰ	ਨੁਧ	ਨੁਧ
ਨ	—	ਰੜ	ਤੜ
ਬਾ	ੜ	ਕ	ਘੋ
	ੜ		ੜ
ਮ	ਪ	ਨੁਧ	ਨੁਧ
ਦਾ	ਮ	ਨੀੜ	ੜੜ
		ਅ	ਨੇ
		ਕ	ਭਾ
		ੜ	ਉ
ਮ	ਪ	ਨੁਧ	ਨੁਧ
ਕ	ਰਿਓ	ਈੜ	ੜੜ
		ਕ	ਗੁ
		ਰ	ਮ
		ਤ	ਰ
		ਹੈ	ਸ
		ੜ	—
			ੜ

ਅੰਤਰਾ

ਪ	ਪ	ਨੁਧ	ਨੁਧ	ਨ	ਸ	ਨ	ਸ	—	ਸ
ਮ	ਦੁ	ਮਾੜ	ੜੜ	ਤੇ	ਸੀ	ਤ	ਲ	ੜ	ਨ
ਚੇ									
ਸ	ਸ	ਰ	ਸ	ਸ	ਸ	ਯਸ	ਧ	ਧ	ਪ
ਨ	ਰ	ਜ	ੜ	ਤੇ	ਤ	ਪਤ	ਨੁ	ਨੁ	ਜ
ਸੂ							ਤੇ	ੜ	
ਨ	ਮ	ਮ							
ਸੰ	ਸ	ਗੁੰ	ਗੁੰ	ਮ	ਰ	—	ਸ	—	ਯਸ
ਇ	ਦੁ	ਸੋ	ੜ	ਨ	ਰਾ	ੜ	ਜਾ	ੜ	ਭਵ

ਧ	ਪ	ਨ	ਧ	ਮ	ਮ	ਚ	ਯ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ
ਨੁ	ਮ	ਨੁ	ਨੁ	ਪ	ਗੁ	ਮ	ਚ	ਯ	ਭ	ਭ	ਭ
ਭੁ	ਮ	ਕੋ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ

(ਸ੍ਰਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

ਨੋਟ—ਅਸਥਾਈਆਂ ਆਕੀ ਭੁਕਾ ਅੰਤਰੇ ਤੋਂ ਪਲਾਓ। ਪਰ ਸੋ ਝਪਤਾਲ ਗਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਦ
 ਅਗੋਂ ਇਸੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਉਤੇ ਲਿਖੀ ਇਕਤਾਲ ਦੀ ਟਿਯੂਨ ਤੋਂ ਗਾਉਗੇ ਤਾਂ ਵਧੇਰੇ
 ਰਸ ਆਵੇਗਾ।

੧੨. ਰਾਗ (ਮੀਆਂ ਮਲਾਰ), ਪੜਤਾਲ, ਇਕਤਾਲਾ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਬਰਸੁ ਸਰਸੁ ਆਗਿਆ ਹੋਹਿ ਆਨੰਦ ਸਗਲ ਭਾਗ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਸੰਤ ਸੰਗੇ ਮਨੁ ਪਰਫੜੈ ਮਿਲਿ ਮੇਘ ਧਰ ਸੁਹਾਗ ॥ ੧ ॥
 ਘਨਘੋਰ ਪ੍ਰੀਤਿ ਮੋਰ ॥ ਚਿਤੁ ਚਾਤ੍ਰਕ ਬੰਦੁ ਓਰ ॥
 ਐਸੇ ਹਰਿ ਸੰਗੇ ਮਨ ਮੋਹ ॥ ਤਿਆਗਿ ਮਾਇਆ ਧੋਹ ॥
 ਮਿਲਿ ਸੰਤ ਨਾਨਕ ਜਾਗਿਆ ॥ ੨ ॥

(ਮਲਾਰ ਮ: ਪ, ਪੜਤਾਲ, ਪੰਨਾ ੧੨੭੨)

ਅਸਥਾਈ

×	੦	੨	੦	੩	੪
ਸ	ਰ	ਸ	ਧ	ਨ	ਸ
ਮ	ਰ	ਸ	ਨੁ	ਧ	ਨ
ਬ	ਰ	ਸ	ਆ	ਯ	ਗਿ
ਨੁ	ਨੁ	ਸ	ਮ	ਮ	ਮ
ਧ	ਧ	ਰ	ਗੁ	ਗੁ	ਰ
ਹ	ਹਿ	ਨ	ਸ	ਗ	ਲ

ਅੰਤਰਾ

ਮ	ਪ	ਪ	ਧ	ਧ	ਨ	ਸ	ਸ	ਨ	ਸ	—	ਸ
ਸੰ	ਤ	ਸੰ	ਗੋ	ਮ	ਨ	ਪ	ਰ	ਫ	ਭੈ	ਯ	ਯ
ਸੰ	—	ਸੰ	ਨੁਧ	ਨੁ	ਪ	ਗੁ	ਗੁ	ਮ	ਰ	ਸ	—
ਰੰ	ਯ	ਧ	ਧ	ਰ	ਸੁ	ਹਾ	ਯ	ਯ	ਗ	ਯ	ਯ—ਬਰਸ...

ਸੰਚਾਰੀ, ਤਾਲ-ਰੂਪਕ (ਇਕਤਾਲੇ ਦੀ ਠਾਅ)

⊕				⊕			
ਨ	—	ਸ	੧	੨	ਮ	ਮ	੧
ਸ	—	ਸ	ਮ	ਪ	ਗੁ	ਗੁ	੨
ਘ	ੜ	ਨ	ਰ	ੜ	ਪ੍ਰੀ	ੜ	ਸ
			ਘ	ੜ	ਤ	ਮ	ਸ
			ਘ	ੜ	ਧ	ਧ	ੜ
ਮ	ਮ	ਮ	ਪ	ਪ	ਨ	ਨ	ੜ
ਚਿ	ਤ	ਚਾ	ਤ੍ਰਿ	ਕ	ਓ	ੜ	ੜ

—ਅਗੋਂ ਤਿੰਨਤਾਲ

ਅਭੋਗ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਇਕਤਾਲੇ ਦੀ ਦੁਗੁਨ ਲਯ ਵਿਚ)

×				੦			
ਮ	—	ਪ	੨	ਪ	ਸ	ਸ	੩
ਐ	ੜ	ੜ	ਨ	ਧ	ਸ	ਗੇ	ਸ
			ਸ	ਹ	ਮ	ਨ	ਸ
ਨ	ਧ	ਨ	ਧ	ਨ	ਰੇ	ਸ	ਧ
ਤਿਆ	ੜ	ੜ	ਗ	ਮਾ	ਧੋਹ	ੜ	ਨ
				ਇਆ	ੜ	ੜ	ਪ
ਨ	—	—	ਸ	ਧ	ਮ	ਮ	ਮ
ਸ	ੜ	ੜ	ਤ	ਨ	ਗੁ	ਗੁ	ਗੁ
ਸ	ੜ	ੜ	ਤ	ਨਾ	ਜਾ	ੜ	ਗਿ
ਨ	—	—	ਸ	ਧ	ਮ	ਮ	ਮ
ਸ	ੜ	ੜ	ਤ	ਨਾ	ਜਾ	ੜ	ਗਿ

×

ਮ ਰ ਰ
ਬ ਰ ਸ—ਇਕਤਾਲਾ—ਅਸਥਾਈ ਤੇ ਮੁਕਾਅ ਕਰੋ ।

(ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

(ਮੀਆਂ ਮਲੂਰ ਰਾਗ ਸਮਾਪਤਿ)

ਰਾਗ ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ

ਵਾਦੀ—ਪੁ   ਠਾਟ—ਆਸਾਵਰੀ   ਸਮਾਂ—ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ (ਅੱਠ-ਨੌਂ ਵਜੇ)
ਸੰਵਾਦੀ—ਗੁ   ਜਾਤੀ—ਸੰ:—ਸੰਪੂਰਣ   ਵਿਸ਼ੇਸ਼—‘ਧਾ ਮਾ’ ਤੇ ‘ਪਾ ਗਾ’ ਦੀ ਸੁਰ-ਸੰਗਤੀ।

ਨੁ
ਆਰੋਹ—ਸ, ਰ ਗ, ਮ, ਪ ਧੁ, ਨੁ ਸੰ।

ਮ
ਅਵਰੋਹ—ਸੰ, ਨੁਪੁ, ਪ, ਧੁ ਮ, ਪ ਗੁ, ਰ ਸ।

ਨੁ
ਪਕੜ—ਸ, ਰਗ, ਮ, ਪ ਧੁ—ਪ, ਧੁ ਮ, ਪ ਗੁ, ਰ ਸ।

ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਕਾਲ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਰਾਗਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ ਇਕ ਐਸਾ ਰਾਗ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਅੱਜ-ਕਲ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਦੇ ਵਖੋ-ਵਖ ਨਾਮ ਲਿਖੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ—ਗੰਧਾਰ, ਦੇਵਗੰਧਾਰ, ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ, ਗੰਧਾਰੀ ਅਤੇ ਗੰਧਾਰੀ-ਟੋਡੀ ਆਦਿ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੁਝ ਸੰਗੀਤਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਦੇ ਸੁਰ-ਰੂਪ ਵੀ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ—ਰਾਗ ‘ਤਰੰਗਣੀ’ ਤੇ ‘ਹਿਰਦੈ ਕੋਤੁਕ’ ਦੇ ਕਰਤਾ ਨੇ ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ ਨੂੰ ਗੰਤੀ ਮੇਲ (ਭੈਰਉ ਠਾਟ) ਦਾ ਰਾਗ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਭਾਵ, ਇਸ ਦੇ ‘ਰੇ ਧਾ’ ਕੌਮਲ ਤੇ ‘ਗਾ ਨੀ’ ਤੀਵਰ। ਪਰ ਚੰਦ੍ਰੋਦਯ ਕਰਤਾ ਆਪਣੀ ਰਾਗ ਮਾਲਾ ਵਿਚ ਇਸ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਰਾਗ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ‘ਅਨਲਗਤੀ ਗਨੀ’ ਤੇ ‘ਪ੍ਰਥਮ ਗਤੀ ਰਿਧੋ’ ਐਸਾ ਲਿਖਦਾ ਹੈ। ਭਾਵ, ਆਧੁਨਿਕ ਬਿਲਾਵਲ ਠਾਟ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ‘ਸੂਰਮੇਲ ਕਲਾ ਨਿਧੀ ਅਤੇ ‘ਚਤੁਰ-ਦੰਡਪ੍ਰਕਾਸਕਾ’ ਵਿਚ ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਰਾਗ ਮੇਲ (ਕਾਫੀ ਠਾਟ) ਦਾ ਰਾਗ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਦੱਖਣ ਦੇ ਹੀ ‘ਰਾਗ ਲੱਛਣ’ ਦੇ ਕਰਤਾ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਨਟ ਭੈਰਵੀ ਮੇਲ (ਆਸਾਵਰੀ ਠਾਟ) ਦਾ ਰਾਗ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਇੰਜ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਸੰਗੀਤ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਦੇ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਨਾਮ ਤੇ ਰੂਪ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਹੁਣ ਅਸਾਂ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨੀ ਹੈ ਕਿ ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ, ਦੇਵਗੰਧਾਰ, ਗੰਧਾਰ, ਗੰਧਾਰੀ ਅਤੇ ਗੰਧਾਰੀ-ਟੋਡੀ, ਇਹ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਰਾਗ ਇਸ ਸਮੇਂ ਗਾਏ-ਬਜਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਹੀਂ? ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਤੇ ਆਧੁਨਿਕ ਸੰਗੀਤ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੀ ਖੋਜ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੰਧਾਰ, ਦੇਵਗੰਧਾਰ ਤੇ ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ ਇਕ ਰਾਗ ਹੈ ਅਤੇ ਗੰਧਾਰੀ ਜਾਂ ਗੰਧਾਰੀ-ਟੋਡੀ ਇਕ ਅਲੱਗ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ। ਭਾਵ, ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ ਵਿਚ ਦੋਵੇਂ ‘ਗੰਧਾਰ’ ਲਗਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਗੰਧਾਰੀ ਜਾਂ ਗੰਧਾਰੀ-ਟੋਡੀ ਵਿਚ ‘ਗੰਧਾਰ’ ਕੌਮਲ ਤੇ ‘ਰਿਖਭ’ ਦੋਵੇਂ ਲਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਪ੍ਰਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਇਹੋ ਭੇਦ ਹੈ।

ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ ਦੇ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ ਇਸ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹਨ, ਦੋਵੇਂ ਆਸਾਵਰੀ ਠਾਟ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਭੀ ਇਕੋ ਹੈ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਾਤੀ ਤੇ ਵਾਦੀ-ਸੰਵਾਦੀ ਵਿਚ ਭੇਦ ਹੈ।

ਪਹਿਲਾ ਪ੍ਰਕਾਰ—ਇਸ ਦੇ ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਹਿਖਭ-ਧੈਵਤ ਵਰਜਿਤ, ਅਵਰੋਹ ਸੰਪੂਰਣ, ਵਾਦੀ ਪੰਚਮ ਤੇ ਸੰਵਾਦੀ ਖੜਜ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਪੂਰਵਾਂਗ ਵਿਚ ਧਨਾਸਰੀ ਤੇ ਉਤ੍ਰਾਂਗ ਵਿਚ ਜੌਨਪੁਰੀ ਦਾ ਰੂਪ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਕੌਮਲ ਗੰਧਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
ਸੂਰ-ਰੂਪ—ਸ ਗੁ ਮ ਪ, ਨੁ ਸ—ਸ, ਨੁ ਧੁ ਪ, ਮ ਗੁ ਰ ਸ।

ਦੂਜਾ ਪ੍ਰਕਾਰ—ਇਸ ਦੀ ਜਾਤੀ ਸੰਪੂਰਣ-ਸੰਪੂਰਣ, ਵਾਦੀ ਧੈਵਤ ਸੰਵਾਦੀ ਗੰਧਾਰ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਦੋਵੇਂ ਗੰਧਾਰਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਕੁਝ ਵਿਦਵਾਨ ਇਸ ਨੂੰ ਦੋਵੇਂਗੰਧਾਰੀ ਭੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। (ਲੇਖਕ ਨੇ ਇਸੇ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ ਹੈ) ਇਹ ਆਸਾਵਰੀ ਅੰਗ

ਨਾਲ ਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੂਰ-ਰੂਪ—ਸ, ਰਗ, ਮ; ਪ ਧੁ—ਧੁ-ਪ, ਮਪ ਧੁ ਨੁ ਸ

—ਸ, ਨੁਧੁ, ਪ, ਧੁਮ, ਪਗੁ, ਰ ਸ। ਇੰਜ ਗੰਧਾਰ ਦਾ ਅੰਸ ਲੈ ਕੇ ਖੜਜ ਤੇ ਆਉਣ ਨਾਲ ਰਾਗ ਦੀ ਰੰਜਕਤਾ ਵਧਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਖੜਜ ਤੇ ਥੜਾ ਠਹਿਰ ਕੇ 'ਸ, ਰਗ,

ਨੁ ਮ; ਪ ਧੁ—ਪ' ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮੱਧਮ ਅਤੇ ਧੈਵਤ ਸੂਰ ਲਾ ਕੇ ਪੰਚਮ ਤੇ ਸਮਾਪਤੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਕਈ ਵਾਦ-ਸੰਵਾਦ 'ਪਾ-ਸ' ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਉਤ੍ਰਾਂਗ ਪ੍ਰਧਾਨ ਰਾਗ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ 'ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਤੇ ਸ' ਸੂਰ ਮਹੱਤਵ ਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਦੇ ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਕਈ ਵੇਰ ਤਾਨ ਲਾਉਣ

ਸਮੇਂ ਧੈਵਤ ਸੂਰ ਛੱਡ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਅੰਤਰੇ ਦਾ ਉਠਾਵ—ਮਪ ਧੁ ਨੁ ਸ, ਜਾ ਪ, ਧੁ ਮ, ਸ
ਪ ਨੁ ਸ ਇੰਜ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ ਕਰੁਣਾ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤ ਰਸ ਦਾ ਰਾਗ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਆਸਾਵਰੀ ਤੇ ਜੌਨਪੁਰੀ ਇਸ ਦੇ ਸਮਕ੍ਰਿਤਿਕ ਰਾਗ ਹਨ, ਪਰ ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ ਦਾ ਤੀਵਰ ਗੰਧਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਰਾਗਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਰਾਗ ਵਿਚ ਚੌਥੇ, ਪੰਜਵੇਂ ਤੇ ਨੌਵੇਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਬਾਣੀ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਦੋ ਸ਼ਬਦ ਇਸ ਰਾਗ ਵਿਚ ਗਾਇਨ ਕੀਤੇ ਹਨ।

ਸੁਰ-ਵਿਸਥਾਰ (ਆਲਾਪ)

੧. ਸ, ਰਗ, ਮ — ਪ ਧੁ — ਪ, ਧੁਮਪ ਗੁ — ਰ ਸ — ਨੁਧੁ — ਪ ਧੁਨੁਸ — ਸਰਗ, ਮਪ ਧੁ — ਪ ਧੁਮਪ
ਨੁਧੁ, ਪ, ਧੁ ਮ ਪ ਗੁ ਰ ਸ — ।
੨. ਸ, ਰਗ, ਮ — ਗਮਪ ਧੁ — ਧੁ — ਪ, ਮਪਨੁਧੁ — ਪ. ਮਪਧੁ ਗੁ — ਰ ਸ — ਰਸਨੁਧੁ — ਪ ਮਪਧੁ ਮਪ
ਧੁਨੁਸ — ਸਰਗ, ਮਪ ਧੁ — ਪ, ਮਪ ਧੁ, ਨੁਸ — ਨੁਧੁ — ਪ, ਧੁਮਪ ਗੁ — ਰਮਪ ਗੁ — ਰਸ — ਰਗ,
ਮਪ ਧੁ — ਪ, ਧੁਮਪ ਗੁ — ਰ ਸ ।
੩. ਸ — ਰਗਮਪਧੁਪ, ਧੁਮਪਨੁਧੁ — ਪ, ਮਪ ਧੁਨੁਸ — ਨੁਧੁ — ਧੁ — ਪ, ਰਮਪ ਧੁਨੁਸ — ਨੁਸਰੰ ਧੁ — ਪ,
ਮਪਨੁਧੁ — ਪ, ਮਪਧੁਮਪ ਗੁ — ਸਰਗ, ਮਪ ਧੁਨੁਸ — ਨੁਸਰੰਸਨੁਧੁ — ਧੁ — ਪ, ਧੁਮਪ ਗੁ — ਰ, ਸ —
ਰਨੁਸਰਗ, ਮ — ਪ, ਨੁ, ਸ — ਨੁਸਰੰ ਨੁਧੁ — ਪ, ਮਪ ਧੁ, ਨੁਸ ਧੁਨੁਸਰੰ ਧੁ ਧੁ — ਪ, ਧੁਮ,
ਪਗੁ — ਸਰਗ, ਮਪ ਗੁ — ਰ, ਸ — ।
੪. ਸ — ਰਮ, ਗਮਪ, ਮਪ ਧੁ — ਨੁਸ — ਨੁਸ, ਨੁਸਰੰਨੁਧੁ — ਪ, ਮਪਨੁਸਰੰਨੁਧੁ — ਪ, ਨੁਸਰੰਗੁ — ਰੰਸ
ਨੁਧੁ — ਪ, ਧੁਮਪਗੁ — ਸਰਗ, ਮਪਧੁਗੁ, ਰ, ਸ — ਮਪ ਧੁ — ਧੁਨੁਸ — ਧੁਨੁਸਰੰਨੁਧੁ — ਪ, ਗੁ —
ਰੰਸਨੁਧੁ — ਪ, ਮਪ ਧੁਨੁਸ — ਨੁਸ ਧੁਨੁਸ, ਮਪਧੁਨੁਸ — ਧੁ — ਧੁ — ਪ, ਧੁਮਪ ਗੁ — ਸਰਗ, ਮਪਗੁ —
ਰਸ — ਮਪਨੁਸਰੰਗੁ — ਰੰਸਨੁਧੁ — ਨੁਸ — ਨੁਸਰੰਸਨੁਧੁ — ਪ, ਮਪਨੁਧੁ — ਪ, ਧੁਮਪ ਗੁ — ਰ, ਸ —
ਮਪਧੁਨੁਸ — ਰੰਸ, ਗੁ — ਰੰਸਨੁਧੁ — ਪ, ਮਪਨੁਸਰੰਨੁਧੁ — ਪ, ਧੁਮਪਗੁ — ਰ, ਸ — ।
੫. ਮਪ ਧੁ — ਨੁਸ — ਰ, ਸਨੁਧੁ — ਪ, ਧੁਮ, ਪ ਧੁ — ਨੁਸ — ਸਰੰਗੁ — ਰੰਸਨੁਧੁ — ਨੁਸ — ਧੁਨੁਸਰੰਨੁਧੁ —
ਮਪਧੁਨੁਸ — ਨੁਸ — ਸਰੰਗ, ਮਪ ਗੁ — ਰ, ਸ — ਨੁਸਰੰਨੁਧੁ — ਪ, ਧੁ ਮ, ਪ ਗੁ, ਸਰਗ, ਮਪ ਗੁ —
ਰਸ — । ਸਰਸ, ਸਰਗੁਰਸ, ਸਰਗਮਪਗੁਰਸ, ਸਰਗਮਪਧੁਮਪਗੁਰਸ, ਸਰਗਮ ਧੁ ਧੁਮਪਗੁਰਸ,
ਸਰਗਮਪਨੁਧੁਪਮਗੁਰਸ, ਸਰਗਮਪਧੁਨੁਸਨੁਧੁਪਮਗੁਰਸ, ਸਰਗਮਪਨੁਸਰੰ ਨੁਧੁਪਮਗੁਰਸ, ਸਰਗਮਪਨੁਸ
ਰੰਗੁ, ਰੰਸਨੁਧੁਪਧੁਮਪਗੁ — ਰਸ — ।

ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ ਰਾਗ ਦੀਆਂ ਤਾਨਾਂ (ਸ਼ਬਦ ਰੀਤ ਨੰ: ੧)

ਅਸਥਾਈ

	੦	੩	×	੨
	* ਪਧੁ ਮ ਪ	ਮ ਗੁ ਸਰ ਗ ਮ		
੧.	* ਚੜ ਲੀ ਠਾ	ਕੁ ਰੜ ਪਹਿ ਝ	ਸਰ ਗਮ ਪਨੁ ਧੁਪ	ਸੰਨੁ ਧੁਪ ਮਗੁ ਰਸ
੨.	. . . .	ਸਰ ਗਮ ਪਧੁ ਮਪ	ਨੁਨੁ ਧੁਪ ਮਪ ਸੰਨੁ	ਧੁਪ ਮਪ ਮਗੁ ਰਸ
੩.	*	. . . .	ਸਰ ਨੁਸ, ਗੁਰ ਸਰ,	ਗਮ ਪਮ, ਧੁਪ ਮਪ,
	ਨੁਨੁ ਧੁਪ ਮਪ, ਸੰਨੁ	ਧੁਪ ਮਪ ਰੰਰ ਸੰਨੁ	ਧੁਪ ਮਪ, ਗੁਰੰ ਸੰਨੁ	ਧੁਪ ਮਪ ਮਗੁ ਰਸ
੪.	*	. . . .	ਗੁਗੁ ਜ,ਗੁ ਗੁਰ ਸਰ,	ਧੁਧੁ ਪ,ਧੁ ਧੁਪ ਮਪ,
	ਰੰਰ ਸੰ,ਰੰ ਰੰਸੰ ਨੁਸੰ	ਗੁਗੁ ਰੰ,ਗੁ ਗੁਰੰ ਸੰਰੰ	ਸੰਸੰ ਨੁਨੁ ਧੁਧੁ ਪਪ	ਮਮ ਗੁਗੁ ਰਰ ਸਸ
੫.	*	. . . .	ਸਰ ਰ,ਰ ਗਗ, ਗਮ	ਮਮ ਪਪ, ਪਧੁ ਧੁਧੁ
	ਨੁਨੁ, ਨੁਸੰ ਸੰ,ਸੰ ਰੰਰੰ	ਰੰ,ਗੁ ਗੁ,ਸੰ ਰੰਰੰ, ਨੁਸੰ	ਸੰ,ਧੁ ਨੁਨੁ, ਪਧੁ ਧੁਮ	ਪਪ, ਰਮ ਮ,ਗੁ ਰਸ
੬.	*	. . . .	. . . .	ਸਰ ਗਮ ਧੁਧੁ ਪਮ
	ਗੁਰ, ਗਮ ਪਧੁ ਨੁਸੰ	ਪਧੁ ਮਪ ਗੁਰ, ਗਮ	ਪਧੁ ਨੁਸੰ ਰੰਰੰ ਸੰਨੁ	ਧੁਪ ਧੁਮ ਪਗੁ ਰਸ
੭.	*	ਸਰ ਗਮ ਰਗ ਮਪ	ਮਗੁ ਰਸ, ਸਰ ਗਮ	ਰਗ ਮਪ ਨੁਨੁ ਧੁਪ
	ਮਗੁ ਰਸ, ਸਰ ਗਮ	ਰਗ ਮਪ ਨੁਧੁ ਸੰਨੁ	ਧੁਪ ਮਗੁ ਰਸ, ਸਰ	ਗਮ ਰਗ ਮਪ ਧੁਨੁ
	ਸੰਰੰ ਸੰਨੁ ਧੁਪ ਮਗੁ	ਰਸ, ਸਰ ਗਮ ਰਗ	ਮਪ ਧੁਨੁ ਸੰਰੰ ਗੁਰੰ	ਸੰਨੁ ਧੁਪ ਮਗੁ ਰਸ

ਅੰਤਰਾ

੧.	ਜਨ ਨਾ ਨ ਕ	ਸ ਰ ਣ ਤੁ	ਸੰਨੁ ਧੁਪ ਮਗੁ ਰਸ,	ਰਗ ਮਪ ਧੁਨੁ ਸੰ
੨.	. . . .	ਮਪ ਨੁਸੰ ਗੁਰੰ ਸੰਨੁ	ਧੁਪ ਮਗੁ ਰੰਸ, ਰਗ	ਮਪ ਧੁਨੁ ਸੰਰੰ ਸੰ
੩.	ਸੰਨੁ ਧੁਪ, ਨੁਧੁ ਪਮ,	ਧੁਪ ਮਗੁ, ਪਮ ਗੁਰ,	ਮਗੁ ਰਸ, ਰਗ ਮਪ	ਧੁਪ ਮਪ ਨੁਸੰ ਰੰਸੰ.
੪.	. . . .	. . . .	ਗੁਗੁ ਰੰਸੰ, ਰੰਰੰ ਸੰਨੁ,	ਸੰਸੰ ਨੁਧੁ, ਨੁਨੁ ਧੁਪ,
	ਧੁਧੁ ਪਮ, ਪਪ ਮਗੁ,	ਮਮ ਗੁਰ, ਗੁਗੁ ਰਸ,	ਸਰ ਮਮ ਗਮ ਪਪ	ਮਪ ਨੁਨੁ ਪਨੁ ਸੰਸੰ
੫.	. . . .	ਮਪ ਧੁਮ ਪਧੁ ਮਪ	ਧੁਪ ਮਗੁ ਰਸ, ਧੁਨੁ	ਸੰ,ਧੁ ਨੁਸੰ ਧੁਨੁ ਸੰਰੰ
	ਸੰਨੁ ਧੁਪ ਮਗੁ ਰਸ,	ਸਰ ਗਗ ਰਗ ਮਮ	ਗਮ ਪਪ ਮਪ ਧੁਧੁ	ਪਧੁ ਨੁਨੁ ਧੁਨੁ ਸੰਸੰ
੬.	. . . .	. . . .	ਪਨੁ ਸੰ,ਪ ਨੁਸੰ ਪਨੁ	ਸੰਰੰ ਸੰਨੁ ਧੁਪ ਮਗੁ
	ਰਸ, ਨੁਸੰ ਰੰ,ਨੁ ਸੰਰੰ	ਨੁਸੰ, ਰੰਗੁ ਸੰਰੰ ਨੁਸੰ	ਧੁਨੁ ਪਧੁ ਮਪ ਗਮ	ਰਗੁ ਸਰ ਨੁਸ, ਰਰ
	ਗਗ ਮਮ ਪਪ ਧੁਧੁ	ਨੁਨੁ ਸੰ, ਮਮ ਪਪ	ਧੁਧੁ ਨੁਨੁ ਸੰ ਮਮ	ਪਪ ਧੁਧੁ ਨੁਨੁ ਸੰ

੭.	.	.	.	.	ਗੁੰਰੰ ਸੰ,ਰੰ ਸੰਨੁ, ਸੰਨੁ	ਧੁਨੁ ਧੁਪ, ਧੁਪ ਮ,ਪ	ਮਗੁ, ਮਗੁ ਰ,ਗੁ ਰਸ
	ਸਰ ਗੁਰ, ਰਗ ਮਗ,	ਗਮ ਪਮ, ਮਪ ਧੁਪ,	ਪਧੁ ਨੁਧੁ, ਧੁਨੁ ਸੰਨੁ,				ਨਸੰ ਰੰਸੰ, ਗੁੰਗੁ ਰੰਰੰ
	ਸਸੰ ਨੁਨੁ ਧੁਧੁ ਪਪ	ਮਮ ਗੁਗੁ ਰਰ ਸਸ,	ਮਪ ਧੁਨੁ ਸੰ, ਮਪ				ਧੁਨੁ ਸੰ, ਮਪ ਧੁਨੁ

੧. ਰਾਗ ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਅਬ ਹਮ ਚਲੀ ਠਾਕੁਰ ਪਹਿ ਹਾਰਿ ॥

ਜਬ ਹਮ ਸਰਣਿ ਪ੍ਰਭੂ ਕੀ ਆਈ ਰਾਖੁ ਪ੍ਰਭੂ ਭਾਵੈ ਮਾਰਿ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥

ਲੋਕਨ ਕੀ ਚਤੁਰਾਈ ਉਪਮਾ ਤੇ ਬੈਸੰਤਰਿ ਜਾਰਿ ॥

ਕੋਈ ਭਲਾ ਕਹਉ ਭਾਵੈ ਬੂਰਾ ਕਹਉ ਹਮ ਤਨੁ ਦੀਓ ਹੈ ਢਾਰਿ ॥੧॥

ਜੋ ਆਵਤ ਸਰਣਿ ਠਾਕੁਰ ਪ੍ਰਭੂ ਤੁਮਰੀ ਤਿਸੁ ਰਾਖਹੁ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰਿ ॥

ਜਨ ਨਾਨਕ ਸਰਣਿ ਤੁਮਾਰੀ ਹਰਿ ਜੀਉ ਰਾਖਹੁ ਲਾਜ ਮੁਰਾਰਿ ॥੨॥

(ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ ਮ: ੪, ਪੰਨਾ ੫੨੭-੨੮)

ਅਸਥਾਈ

੦					੩					×					੨				
					ਮ		ਮ				੨	ਪ	ਪਨੁ	ਧੁ	ਪ				
					ਗੁ	ਸਰ	ਗ	ਮ	ਪ	—	ਮ	ਅ	ਬੜ	ਹ	ਮ				
—	ਪਧੁ	ਮ	ਪ	ਗੁ	ਕੁ	ਰੜ	ਪਹਿ	ੜ	ਪ	—	ਮ	ਪ	ਪਨੁ	ਧੁ	ਪ				
ੜ	ਚੜ	ਲੀ	ਠਾ	ਕੁ	ਰੜ	ਪਹਿ	ੜ	ਹਾ	ੜ	ੜ	ਰੁ	ਅ	ਬੜ	ਹ	ਮ				
				ਮ	ਰ														
—	ਪਧੁ	ਮ	ਪ	ਗੁ	ਸਰ	ਮ	ਗਮ	ਪ	—	—	ਮ	ਗੁ	ਰ	ਸ	—				
ੜ	ਚੜ	ਲੀ	ਠਾ	ਕੁ	ਰੜ	ਪਹਿ	ੜ	ਹਾ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ				
—	ਸਰ	ਰ	ਰ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਨੁ.	—	ਪ	ਧੁ	ਸ	—	ਸ	—				
ੜ	ਜਬ	ਹ	ਮ	ਸ	ਰ	ਣ	ਪੁ	ਧੁ	ੜ	ਕੀ	ੜ	ਆ	ੜ	ਈ	ੜ				
—	ਸ	ਗ	ਮ	ਪ	ਨੁ	ਸੰ	ਰੰ	ਸਰੰ	ਗੁੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਨੁ	ਧੁ	ਪ	—				
ੜ	ਰਾ	ਖ	ਪ੍ਰ	ਭੂ	ੜ	ਭਾ	ਵੈ	ਮਾ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ				
—	ਪਧੁ	ਮ	ਪ																
ੜ	ਚੜ	ਲੀ	ਠਾ	ਕੁਰ...															

ਅੰਤਰਾ

ਪਧੁ	ਮ	ਮ	ਪਧੁ	ਪ	ਨੁ	ਨੁ	ਸੰ	—	ਸੰ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	—
ਲੋਂ	ਕ	ਲ	ਕੀ	ੜ	ਚ	ਤੁ	ਰਾ	ੜ	ਈ	ੜ	ਉ	ਪ	ਮਾ	ੜ
—	ਨੁ	—	ਨੁ	ਸੰ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਨੁ	ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਨੁ	ਧੁ	ਪ
ੜ	ਤੇ	ੜ	ਬੈ	ਸੰ	ੜ	ਤ	ਰ	ਜਾ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ
ਪ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਨੁ	ਧੁ	ਪ	ਮ	ਗੁ	ਗੁ	ਰ	ਮ	ਗੁ	ਰ
ਕੋਈ	ਭ	ਲਾ	ਕੜ	ਹਉ	ੜ	ਭਾ	ਵੈ	ਬੁ	ਰਾ	ੜ	ਕ	ਹਉ	ੜ	ੜ
—	ਰ	ਮ	ਗ	ਮ	ਪ	ਨੁ	ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਗੁੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਨੁ	ਧੁ
ੜ	ਹਮ	ਤ	ਨ	ਦੀ	ਓ	ੜ	ਹੈ	ਚਾ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ
—	ਪਧੁ	ਮ	ਪ	ਤੁਰ...	ਸ਼ਬਦ	ਦੀਆ	ਬਾਕੀ	ਤੁਕਾ	ਅੰਤਰੇ	ਤੇ	ਲਾਓ	(ਸੁਰ	ਰਚਨਾ	ਕਰਤਾ)
ੜ	ਚੜ	ਲੀ	ਠਾ	ਨੋਟ—ਇਸੇ ਟਿਕੂਨ ਤੇ "ਇਕ ਬਿਨ ਦੂਸਰ ਸੋ ਨ ਚਿਨਾਰ" ਸ਼ਬਦ ਭੀ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ ।										

੨. ਰਾਗ ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਜਤ ਕਤ ਪੇਖਿਓ ਨੈਣੀ ॥

ਸੁਖਦਾਈ ਜੀਅਨ ਕੋ ਦਾਤਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਜਾ ਕੀ ਬੈਣੀ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥

ਅਗਿਆਨੁ ਅੰਧੇਰਾ ਸੰਤੀ ਕਾਟਿਆ ਜੀਅ ਦਾਨੁ ਗੁਰ ਦੇਣੀ ॥

ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਕਰਿ ਲੀਨੋ ਅਪੁਨਾ ਜਲਤੇ ਸੀਤਲ ਹੋਣੀ ॥੧॥

ਕਰਮੁ ਧਰਮੁ ਕਿਛੁ ਉਪਜਿ ਨ ਆਇਓ ਨਹ ਉਪਜੀ ਨਿਰਮਲ ਕਰਣੀ ॥

ਛਾਡਿ ਸਿਆਨਪ ਸੰਜਮ ਨਾਨਕ ਲਾਗੇ ਗੁਰ ਕੀ ਚਰਣੀ ॥੨॥

(ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ ਮ: ਪ, ਪੰਨਾ ੫੩੦)

ਅਸਥਾਈ

੩				×				੨				੦			
—	ਪ	ਮ	ਪ	ਨੁ	ਧੁ	ਧੁ	ਪਮ	ਪ	ਗੁ	—	ਰ	ਸ	ਰ	ਨੁ	ਸ
ੜ	ਸੇ	ਪ੍ਰ	ਭ	ਜ	ਤ	ਕੜ	ਤ	ਪੇ	ੜ	ਖਿਓ	ੜ	ਨੈ	ੜ	ਣੀ	ੜ
—	ਸ	ਸ	ਰ	ਗ	—	ਮ	—	ਪ	ਧੁ	ਪ	ਮ	ਪ	ਗ	ਮ	—
ੜ	ਸੁ	ਖ	ਦਾ	ਈ	ੜ	ਜੀ	ੜ	ਅ	ਨ	ਕੋ	ੜ	ਦਾ	ੜ	ਤਾ	ੜ
—	ਪ	ਨੁ	ਨੁ	ਸੰ	—	ਰੰ	—	ਸੰ	ਗੁੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਨੁ	ਧੁ	ਪਮ	ਗੁਰ
ੜ	ਅੰ	ਮ੍ਰਿ	ਤ	ਜਾ	ੜ	ਕੀ	ੜ	ਬੈ	ੜ	ੜ	ੜ	ਣੀ	ੜ	ੜ	ੜ

ਅੰਤਰਾ

ਪ	ਮ	ਮ	ਪ	ਨੁ	ਧੁ	—	ਨੁ	—	ਸੰ	—	ਸੰ	—	ਸੰ	—	ਸੰ	—
ਅ	ਗਿਆ	ਨ	ਅੰ	ਧੋ	ਧੋ	ਧੋ	ਰਾ	ਧੋ	ਸੰ	ਧੋ	ਤੀ	ਧੋ	ਕਾ	ਧੋ	ਟਿਆ	ਧੋ
—	ਪ	ਨੁ	ਨੁ	ਸੰ	ਸੰ	ਰ	ਰੰ	ਗੁੰ	—	ਰ	ਸੰ	ਨੁ	—	ਪ	—	—
ਧੋ	ਜੀ	ਅ	ਦਾ	ਧੋ	ਨ	ਗੁ	ਰ	ਦੈ	ਧੋ	ਧੋ	ਧੋ	ਣੀ	ਧੋ	ਧੋ	ਧੋ	ਧੋ
—	ਪ	ਨੁ	ਸੰ	ਨੁ	ਧੁ	ਪ	ਮ	ਪ	ਗੁ	—	ਰਸ	ਰ	ਗ	ਗ	ਮ	—
ਧੋ	ਕ	ਰ	ਕਿਰ	ਧਾ	ਧੋ	ਕ	ਰ	ਲੀ	ਧੋ	ਨੋ	ਧੋ	ਧੋ	ਅ	ਪ	ਨਾ	ਧੋ
—	ਪ	ਨੁ	ਨੁ	ਸੰ	—	ਰ	ਰੰ	ਸਰੰ	ਗੁੰ	ਰ	ਸੰ	ਨੁ	ਪਮ	ਗੁਰ	ਸ	—
ਧੋ	ਜ	ਲੋ	ਤੇ	ਸੀ	ਧੋ	ਤ	ਲ	ਹੋ	ਧੋ	ਧੋ	ਧੋ	ਣੀ	ਧੋ	ਧੋ	ਧੋ	ਧੋ

ਧੋ ਸੋ ਪ੍ਰਭ...

—ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ। (ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੩. ਰਾਗ ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਯ ਲਯ)

ਮਾਈ ਗੁਰਚਰਣੀ ਚਿਤੁ ਲਾਈਐ ॥

ਪ੍ਰਭੁ ਹੋਇ ਕ੍ਰਿਪਾਲੁ ਕਮਲੁ ਪਰਗਾਸੇ ਸਦਾ ਸਦਾ ਹਰਿ ਧਿਆਈਐ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥

ਅੰਤਰਿ ਏਕੋ ਬਾਹਰਿ ਏਕੋ ਸਭ ਮਹਿ ਏਕੁ ਸਮਾਈਐ ॥

ਘਟਿ ਅਵਘਟਿ ਰਵਿਆ ਸਭ ਠਾਈ ਹਰਿ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮੁ ਦਿਖਾਈਐ ॥੧॥

ਉਸਤਤਿ ਕਰਹਿ ਸੇਵਕ ਮੁਨਿ ਕੇਤੇ ਤੇਰਾ ਅੰਤੁ ਨ ਕਤਹੂ ਪਾਈਐ ॥

ਸੁਖ ਦਾਤੇ ਦੁਖ ਭੰਜਨ ਸੁਆਮੀ ਜਨ ਨਾਨਕ ਸਦ ਬਲਿ ਜਾਈਐ ॥੨॥

(ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੫੨੮)

ਅਸਥਾਈ

੫				੨				੦				੩				ਮ	
																ਗ	ਮ
																ਮਾ	ਈ
ਪ	ਪ	ਪ	ਪ	ਪ	—	ਪ	ਧੁ	ਮ	ਪ	ਪ	ਮ	ਗੁਰ	ਸ	ਗ	ਮ		
ਗੁ	ਰ	ਚ	ਰ	ਣੀ	ਧੋ	ਚਿ	ਤ	ਲਾ	ਧੋਈ	ਐ	ਧੋ	ਧੋ	ਧੋ	ਮਾ	ਈ		
ਪ	ਪ	ਪ	ਪ	ਪ	—	ਪ	ਧੁ	ਮ	ਪ	ਪ	ਮ	ਗੁ	ਰ	ਸ	ਸ		
ਗੁ	ਰ	ਚ	ਰ	ਣੀ	ਧੋ	ਚਿ	ਤ	ਲਾ	ਧੋਈ	ਐ	ਧੋ	ਧੋ	ਧੋ	ਪ੍ਰ	ਭ		

ਨੁ.	—	ਪੁ	ਪੁ	ਸ	—	ਸ	ਸ	ਸ	ਮ	ਗ	ਮ	ਪ	ਪੁ	ਪ	—
ਹੇ	ਫ	ਇ	ਕ੍ਰਿ	ਪਾ	ਫ	ਲ	ਕ	ਮ	ਲ	ਪ	ਰ	ਗਾ	ਫ	ਸੇ	ਫ
ਮ	ਪ	ਨੁ	ਨੁ	ਸੰ	—	ਸੰ	ਰੰ	ਸੰਰੰ	ਗੁੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਨੁਪੁ	ਪਮ	ਗ	ਮ
ਸ	ਦਾ	ਫ	ਸ	ਦਾ	ਫ	ਹ	ਰਿ	ਧਿਆ	ਫਈ	ਐ	ਫ	ਫਫ	ਫਫ	ਮਾ	ਈ

ਅੰਤਰਾ

ਪ	—	ਪ	ਪ	ਨੁ	—	ਨੁ	ਪੁਨੁ	ਸੰ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	—	ਸੰ	—
ਮ	ਫ	ਤ	ਰ	ਏ	ਫ	ਕੋ	ਫਫ	ਬਾ	ਫ	ਹ	ਰ	ਏ	ਫ	ਕੋ	ਫ
ਨੁ	ਪੁ	ਪ	ਪੁ	ਸੰ	—	ਸੰ	ਰੰ	ਸੰਰੰ	ਗੁੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਨੁਪੁ	ਪਮ	ਗ	ਮ
ਸ	ਭ	ਮਹਿ	ਫ	ਏ	ਫ	ਕ	ਸ	ਮਾਫ	ਫਈ	ਐ	ਫ	ਫਫ	ਫਫ	ਮਾ	ਈ

—ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ। (ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੪. ਰਾਗ ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਯ ਲਯ)

ਪ੍ਰਭ ਜੀਉ ਪੇਖਉ ਦਰਸੁ ਤੁਮਾਰਾ ॥

ਸੁੰਦਰ ਧਿਆਨੁ ਧਾਰੁ ਦਿਨੁ ਰੈਨੀ ਜੀਅ ਪ੍ਰਾਨ ਤੇ ਪਿਆਰਾ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥

ਸਾਸਤ੍ਰ ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਅਵਿਲੋਕੇ ਸ੍ਰਿਮਿਤਿ ਤਤੁ ਬੀਚਾਰਾ ॥

ਦੀਨਾ ਨਾਥ ਪ੍ਰਾਨ ਪਤਿ ਪੂਰਨ ਭਵਜਲ ਉਧਰਨ ਹਾਰਾ ॥੧॥

ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ਭਗਤ ਜਨ ਸੇਵਕ ਤਾ ਕੀ ਬਿਖੈ ਅਧਾਰਾ ॥

ਤਿਨ ਜਨ ਕੀ ਪੂਰਿ ਖਾਛੈ ਨਿਤ ਨਾਨਕ ਪਰਮੇਸਰੁ ਦੇਵਨਹਾਰਾ ॥੨॥

(ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ ਮ: ਪ, ਪੰਨਾ ੫੩੨)

ਅਸਥਾਈ

੦					੩					×					੨	
ਪ	ਸੰ	ਨੁ	ਸੰ	ਨੁ	ਪੁ	ਪ	ਮ	ਪ	ਮ	—	ਰਸ	ਰ	ਗ	ਗ	ਮ	ਮ
ਪੇ	ਫ	ਖਉ	ਫ	ਦ	ਰ	ਸ	ਤੁ	ਗੁ	ਮਾ	ਫ	ਰਾਫ	ਫ	ਪ੍ਰ	ਭ	ਜੀ	ਉ
ਮ																
ਗੁ	—	ਗੁ	ਗੁ	ਰ	—	ਸ	ਰ	ਗੁ	ਗੁ	ਰ	ਸ	ਰ	ਨੁ	ਸ	—	
ਸੁੰ	ਫ	ਦ	ਰ	ਧਿਆ	ਫ	ਨ	ਧਾ	ਫ	ਰ	ਦਿ	ਨ	ਰੈ	ਫ	ਨੀ	ਫ	
ਸ	ਮ	ਗ	ਮ	ਪ	ਨੁ	ਸੰ	ਰੰ	ਸੰਰੰ	ਗੁੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਨੁਪੁ	ਪਪੁ	ਪਮ	ਪ	
ਜੀ	ਅ	ਫ	ਪ੍ਰਾ	ਫ	ਨ	ਤੇ	ਫ	ਧਿਆ	ਫ	ਰਾ	ਫ	ਪ੍ਰਫ	ਭਫ	ਜੀਫ	ਉ	

ਅੰਤਰਾ

ਮ	ਪ	ਨੁ	ਧੁ	ਧੁਨ	ਸੰ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਨੁ	ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਨੁ	ਧੁ	—	ਪ	—
ਸਾ	ਸ	ਤ	ਰ	ਤ	ਬੇ	ਤ	ਦ	ਪੁ	ਰਾ	ਨ	ਅ	ਵਿ	ਲੋ	ਤ	ਕੇ	ਤ	
ਪ	ਗੁੰ	ਰੰ	ਗੁੰ	ਰੰ	ਰੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਰੰ	ਨੁ	ਸੰ	ਰੰ	ਨੁ	ਪੁ	ਪੁ	ਪਮ	ਪ
ਸਿ	ਸਮ	ਰਿ	ਤ	ਤ	ਤ	ਤ	ਬੀ	ਚਾ	ਚਾ	ਤ	ਰਾ	ਤ	ਤ	ਪੁਭ	ਭ	ਜੀ	ਉ

—ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਥਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ। (ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੫. ਰਾਗ ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਯਹ ਮਨੁ ਨੈਕ ਨ ਕਹਿਉ ਕਰੈ ॥

ਸੀਖ ਸਿਖਾਇ ਰਹਿਓ ਅਪਨੀ ਸੀ ਦੁਰਮਤਿ ਤੇ ਨ ਟਰੈ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥

ਮਦਿ ਮਾਇਆ ਕੈ ਭਇਓ ਬਾਵਰੋ ਹਰਿ ਜਸੁ ਨਹਿ ਉਚਰੈ ॥

ਕਰਿ ਪਰਪੰਚੁ ਜਗਤ ਕਉ ਡਹਕੈ ਅਪਨੋ ਉਦਰੁ ਭਰੈ ॥੧॥

ਸੁਆਨ ਪੂਛ ਜਿਉ ਹੋਇ ਨ ਸੂਧੋ ਕਹਿਓ ਨ ਕਾਨ ਧਰੈ ॥

ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਭਜੁ ਰਾਮ ਨਾਮ ਨਿਤ ਜਾ ਤੇ ਕਾਜੁ ਸਰੈ ॥੨॥

(ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ ਮ: ੯, ਪੰਨਾ ੫੩੬)

ਅਸਥਾਈ

੦			ਮ	੩		×		੨									
			ਗ	ਮ	ਪ	—	ਧੁ	ਪ	—	—	—	ਪ	ਨੁ	ਪ	ਮ		
			ਯ	ਹ	ਮ	ਤ	ਨ	ਨੈ	ਤ	ਤ	ਤ	ਨੈ	ਤ	ਕ	ਤ		
ਗੁ	ਰ	ਸ	ਗ	ਪ	ਪ	—	ਸੰ	ਨੁ	ਰੰ	ਸੰ	ਨੁ	ਧੁ	ਪ	ਮ	ਗੁ		
ਨਾ	ਤ	ਤ	ਕ	ਤ	ਹਿਉ	ਤ	ਕ	ਰੈ	ਤ	ਤ	ਤ	ਤ	ਤ	ਤ	ਤ	ਤ	ਤ
ਤ	ਸ	—	ਮ	ਮ													
ਤ	ਤ	ਤ	ਯ	ਹ													

ਅੰਤਰਾ

ਪ	ਪ	ਪ	ਨੁ	—	ਪ	ਧੁ	ਨੁ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	—	ਸੰ	—
ਸੀ	ਖ	ਸਿ	ਖਾ	ਤ	ਇ	ਰ	ਹਿਉ	ਤ	ਅ	ਪ	ਨੀ	ਤ	ਸੀ	ਤ

— ਰੰ ਰੰ ਗੁੰ ਰੰ ਸੰ ਨੁ ਸੰ ਰੁੰ ਗੁੰ ਰੰ ਸੰ ਨੁ ਧੁ ਪ ਮ ਗੁ
 ਦ ਦੁਰ ਮ ਤ ਤੇ ਟ ਨ ਟ ਰੇ ਟ ਸ ਸ ਸ ਸ ਸ ਸ ਸ
 ਰ ਸ
 ਸ ਸ ਸ ਯਹ ਮਨ .. —ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ।

੬. ਰਾਗ ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਲਗ-ਭਗ ਬਿਲੰਬਿਤ ਲਯ)

ਕਤ ਨਹੀਂ ਠਉਰ ਮੂਲੁ ਕਤ ਲਾਵਉ ॥ ਖੋਜਤ ਤਨ ਮਹਿ ਠਉਰ ਨ ਪਾਵਉ ॥੧॥
 ਲਾਗੀ ਹੋਇ ਸੁ ਜਾਨੈ ਪੀਰ ॥ ਰਾਮ ਭਗਤਿ ਅਨੀਆਲੇ ਤੀਰ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
 ਏਕ ਭਾਇ ਦੇਖਉ ਸਭ ਨਾਰੀ ॥ ਕਿਆ ਜਾਨਉ ਸਹ ਕਉਨ ਪਿਆਰੀ ॥੨॥
 ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਜਾ ਕੈ ਮਸਤਕਿ ਭਾਗੁ ॥ ਸਭ ਪਰ ਹਰਿ ਤਾ ਕਉ ਮਿਲੈ ਸੁਹਾਗੁ ॥੩॥
 (ਗਉੜੀ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਪੰਨਾ ੩੨੭)

ਅਸਥਾਈ

੦									×				੨			
					ਮ	ਰ	ਮ								ਪਨੁ	ਧਨੁ
					ਗੁ	ਸਰ	-ਗ	-ਮ	ਪ	—	—	ਪ	—	—	ਪਨੁ	ਧਨੁ
ਧੁਪ	ਪਮ	ਮਧੁ	ਪ	ਸੁ	ਜਾ	ਸ	ਨੈ	ਸ	ਪੀ	ਸ	ਸ	ਰ	*	*	ਲਾ	ਗੀ
ਸ	ਰੋ	ਇ	ਸੁ													
					ਮ	ਰ	ਮ									
ਧੁਪ	ਪਮ	ਮਧੁ	ਪ	ਸੁ	ਗੁ	ਸਰ	-ਗ	-ਮ	ਪ	—	—	ਪ	—	ਰੰ	ਰੰ	ਰੰ
ਸ	ਰੋ	ਇ	ਸੁ		ਜਾ	ਸ	ਨੈ	ਸ	ਪੀ	ਸ	ਸ	ਰ	ਸ	ਰਾ	ਮ	ਭ
ਰੰ	ਗੁੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਨੁ	ਸੰ	ਨੁ	—	ਪ	ਪ	—	—		
ਗ	ਤ	ਸ	ਸ	ਅਨੀ	ਆ	ਸ	ਲੇ	ਤੀ	ਤੀ	ਸ	ਸ	ਰ	*	*	ਲਾਗੀ...	

ਅੰਤਰਾ

	ਪਧੁ	ਪਮ	ਮ	ਪਧੁ	ਪ	ਨੁ	ਨੁ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	—	ਸੰ	—
	ਕਤ	ਨ	ਹੀ	ਠਉ	ਸ	ਰ	ਮੂ	ਸ	ਲ	ਕ	ਤ	ਲਾ	ਸ	ਵਉ	ਸ
—	ਰੰ	ਰੰ	ਰੰ	ਰੰ	ਗੁੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਨੁ	ਨੁ	ਸੰ	ਨੁ	ਪ		
ਸ	ਖੋ	ਜ	ਤ	ਤ	ਨ	ਮਹਿ	ਸ	ਠਉ	ਸ	ਰ	ਨ	ਪਾ	ਵਉ	—	ਲਾਗੀ...

—ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ। (ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੭. ਰਾਗ ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਮੋਕਉ ਤਾਰਿ ਲੇ ਰਾਮਾ ਤਾਰਿ ਲੇ ॥

ਮੈ ਅਜਾਨੁ ਜਨੁ ਤਰਿਬੇ ਨ ਜਾਨਉ ਬਾਪ ਬੀਠਲਾ ਬਾਹ ਦੇ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥

ਨਰ ਤੇ ਸੁਰ ਹੋਇ ਜਾਤ ਨਿਮਖ ਮੈ ਸਤਿਗੁਰ ਬੁਧਿ ਸਿਖਲਾਈ ॥

ਨਰ ਤੇ ਉਪਜਿ ਸੁਰਗ ਕਉ ਜੀਤਿਓ ਸੋ ਅਵਖਧ ਮੈ ਪਾਈ ॥੧॥

ਜਹਾ ਜਹਾ ਧੂਅ ਨਾਰਦੁ ਟੇਕੇ ਨੈਕੁ ਟਿਕਾਵਹੁ ਮੋਹਿ ॥

ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਅਵਿਲੰਬਿ ਬਹੁਤੁ ਜਨ ਉਧਰੇ ਨਾਮੇ ਕੀ ਨਿਜ ਮਤਿ ਏਹ ॥੨॥

(ਗੌਂਡ ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ, ਪੰਨਾ ੮੭੩)

ਅਸਥਾਈ

੦				੩				X				੨			
				ਪਧੁ ਰਾਨ	ਮ ਮਾ	ਪਧੁ ਮੋਨ	ਨੁਸੰ ਨੁ ਕਉ	ਸੰ ਤਾ	— ਨ	— ਨ	ਸੰ ਰ	ਨੁ ਤਾ	ਰੰ ਰਿ	ਸੰ ਲੇ	ਨੁ ਨ
ਧੁ	ਪ	—	ਮ	—	ਮਪ	ਧੁ	ਪ	ਮ	ਗੁ	ਗੁ	—	—	ਰ	ਗੁ	—
ਨ	ਨ	ਨ;	ਮੈ	ਨ	ਨਨ	ਨ	ਅ	ਜਾ	ਨ	ਨ	ਨ	ਨ	ਜ	ਨ	ਨ
ਸ	—	—	ਸ	ਸ	ਸ	—	ਰ	ਗ	—	ਮ	—	—	ਪਧੁ	ਪ	ਪ
ਨ	ਨ	ਨ	ਤ	ਰਿ	ਬੇ	ਨ	ਨ	ਜਾ	ਨ	ਨਉ	ਨ	ਨ	ਨ	ਰਾਨ	ਨ
ਮ	ਗੁ	—	ਰ	ਰ	ਸ	—	ਰ	ਗ	—	ਮ	—	—	—	—	—
ਮਾ	ਨ	ਨ	ਤ	ਰਿ	ਬੇ	ਨ	ਨ	ਜਾ	ਨ	ਨਉ	ਨ	ਨ	ਨ	ਨ	ਨ
—	—	—	—	ਮ	—	—	ਮ	ਪ	—	ਧ	ਧ	ਨੁ	—	ਸੰ	ਨੁ
*	*	*	*	ਬਾ	ਨ	ਨ	ਪ	ਬੀ	ਨ	ਠ	ਲਾ	ਬਾਹ	ਨ	ਦੇ	ਨ
ਸੰ	—	—													
ਨ	ਨ	ਨ													

ਅੰਤਰਾ

				ਸੰ ਨ	ਸੰ ਰ	ਨੁ ਧੁ ਤੇ	— ਨ	ਨੁ ਨ	ਸੰ ਸੁ	— ਨ	ਸੰ ਰ	— ਨ	— ਨ	ਸੰ ਹੋ	ਸੰ ਇ	— ਨ
—	—	—	ਪ	ਧੁ	ਸੰ	—	ਰੰ	ਸਰੰ	ਗੁੰ	ਗੁੰ	—	ਰੰ	ਸੰ	ਨੁ	ਨੁਸੰ	ਰਸੰ
ਨ	ਨ	ਨ	ਜਾ	ਨ	ਤ	ਨ	ਨਿ	ਮਨ	ਨ	ਖ	ਨ	ਮੈ	ਨ	ਨ	ਨਨ	ਨਨ

ਧੁ	ਪ	—	ਨੁ	ਨੁ	ਨੁ	—	ਧ	ਨੁ	ਸੰ	ਸੰ	ਨੁ	ਨੁ	ਰੰ	ਸੰ	ਨੁ
ੜ	ੜ	ੜ;	ਸ	ਤਿ	ਗੁ	ੜ	ਰ	ਬੁ	ਪ	ਸਿ	ਖ	ਲਾ	ੜ	ਈ	ੜ

ਧੁ	ਪ	—	ਧੁ	ਮ
ੜ	ੜ	ੜ	ਰਾ	ਮਾ ਮੱਕਉ...

—ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ।

ਨੋਟ—ਇਸ ਟਿਯੂਨ ਵਿਚ ਦੋਵੇਂ "ਗੰਧਾਰ" ਤੇ ਦੋਵੇਂ "ਧੈਵਤ" ਬੜੇ ਸੁੰਦਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲਾਏ ਹਨ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਸਮੁੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭੀ ਇਸ ਸ਼ਬਦ-ਰੀਤ ਨੂੰ ਗਾਉਂਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ।

੮. ਰਾਗ ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ, ਕਹਿਰਵਾ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਮੇਰੇ ਸੁੰਦਰੁ ਕਹਹੁ ਮਿਲੈ ਕਿਤੁ ਗਲੀ ॥

ਹਰਿ ਕੇ ਸੰਤ ਬਤਾਵਹੁ ਮਾਰਗੁ ਹਮ ਪੀਛੈ ਲਾਗਿ ਚਲੀ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥

ਪ੍ਰਿਅ ਕੇ ਬਚਨ ਸੁਖਾਨੇ ਹੀਅਰੈ ਇਹ ਚਾਲ ਬਨੀ ਹੈ ਭਲੀ ॥

ਲਟਰੀ ਮਧੁਰੀ ਠਾਕੁਰ ਭਾਈ ਓਹ ਸੁੰਦਰਿ ਹਰਿ ਢੁਲਿ ਮਿਲੀ ॥੨॥

ਏਕੋ ਪ੍ਰਿਉ ਸਖੀਆ ਸਭ ਪ੍ਰਿਅ ਕੀ ਜੋ ਭਾਵੈ ਪਿਰ ਸਾ ਭਲੀ ॥

ਨਾਨਕੁ ਗਰੀਬੁ ਕਿਆ ਕਰੈ ਬਿਚਾਰਾ ਹਰਿ ਭਾਵੈ ਤਿਤੁ ਰਾਹਿ ਚਲੀ ॥੩॥

(ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ ਮ: ੪, ਪੰਨਾ ੫੨੭)

ਅਸਥਾਈ

×				੦				×				੦			
ਪ	—	ਪ	—	—	ਪ	ਮ	ਪ	ਪ	ਸੰ	ਨੁ	ਸੰ	ਨੁ	ਪ	ਮਧੁ	ਪ
ਮੇ	ੜ	ਰੋ	ੜ	ੜ	ਸੁੰ	ਦ	ਰ	ਕ	ੜ	ਹਹੁ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜੜ	ਮਿ
ਮ				—	ਸ	ਸ	ਰ	ਗ	—	—	—	ਮ	—	—	—
ਗੁ	—	ਰ	ਸ	ੜ	ਕਿ	ਤ	ਗ	ਲੀ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ
ਲੈ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ											

ਅੰਤਰਾ

ਪ	—	—	—	—	ਪ	ਮ	ਪ	ਨੁਸੰ	—	—	—	ਨੁ	ਰੰ	ਸੰ	—
*	*	*	*	*	ਹ	ਰਿ	ਕੇ	ਸੰੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ਤ	ੜ	ੜ
—	—	—	ਸੰ	ਸੰ	—	ਸੰ	ਨੁ	ਨੁ	ਸੰ	ਰੰ	—	ਸੰ	ਨੁ	—	—
ੜ	ੜ	ੜ	ਬ	ਤਾ	ੜ	ਵਹੁ	ੜ	ਮਾ	ੜ	ਰ	ੜ	ੜ	ਗ	ੜ	ੜ
ਪ	—	—	ਰੰ	ਰੰ	—	ਰੰ	ਗੁੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਨੁ	ਨੁ	—	ਸੰ
ੜ	ੜ	ੜ	ਹਮ	ਪੀ	ੜ	ਛੈ	ੜ	ਲਾ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ਗ	ੜ	ਚ

ਅੰਤਰਾ

ਰੰ	ਸੰ	—	—	—	—	—	—	—	—	ਸੰ	ਸੰ	ਰੰ	ਰੰ	ਗੰ
ਲੀ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਹਮ	ਪੀ	ਭ	ਭੈ	ਭ
ਰੰ	ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਨੁ	ਨੁ	—	ਸੰ	ਗੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਨੁ	ਧ	ਪ	—
ਲਾ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਗ	ਭ	ਚ	ਲੀ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ

ਮੇਰੇ ਸੁੰਦਰ...

— ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਭੀ ਉੱਤੇ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ ।

੯. ਰਾਗ ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ, ਰੂਪਕ (ਮੱਧਮ ਲਾਜ)

ਠਾਕੁਰ ਹੋਏ ਆਪਿ ਦਇਆਲ ॥

ਭਈ ਕਲਿਆਣ ਅਨੰਦ ਰੂਪ ਹੋਈ ਹੈ ਉਬਰੇ ਬਾਲ ਗੁਪਾਲ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥

ਦੁਇ ਕਰ ਜੋੜਿ ਕਰੀ ਬੇਨੰਤੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਮਨਿ ਧਿਆਇਆ ॥

ਹਾਥੁ ਦੇਇ ਰਾਖੇ ਪਰਮੇਸੁਰਿ ਸਗਲਾ ਦੁਰਤੁ ਮਿਟਾਇਆ ॥੧॥

ਵਰ ਨਾਰੀ ਮਿਲਿ ਮੰਗਲੁ ਗਾਇਆ ਠਾਕੁਰ ਕਾ ਜੈਕਾਰ ॥

ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਜਨ ਕਉ ਬਲਿ ਜਾਈਐ ਜੋ ਸਭਨਾ ਕਰੇ ਉਧਾਰੁ ॥੨॥

(ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੫੩੨)

ਅਸਥਾਈ

⊕			੧		੨		⊕			੧		੨		
										ਮ		ਮ		ਮ
										ਗੁ		ਗੁ		ਰ
										ਠਾ		ਸ਼		
ਪ	—	ਮ	ਪ	—ਨੁ	ਧੁ	ਪ	ਮ	—	ਪ	ਮ		ਮ		ਮ
ਹੋਂ	ਫ	ਏ	ਆ	ਫਫ	ਪ	ਦ	ਇਆ	ਫ	ਲ	ਠਾ	ਫਫ	ਕੁ		ਰ
ਪ	—	ਮ	ਪ	—ਨੁ	ਧੁ	ਪ	ਮ	—	ਪ	ਮ		ਸ		—
ਹੋਂ	ਫ	ਏ	ਆ	ਫਫ	ਪ	ਦ	ਇਆ	ਫ	ਫ	ਲ	ਰ	ਫ		ਫ
ਰ	ਰ	ਰ	ਸ	—	ਸ	ਸ	ਨੁ.	ਪ	ਨੁਨੁ	ਸ	ਸ	ਸ		—
ਭ	ਈ	ਕਲਿ	ਆ	ਫ	ਨ	ਅ	ਨੈ	ਦ	ਰੂਪ	ਹੋਂ	ਈ	ਹੈ		ਫ
ਮ	ਗ	ਮ	ਪ	ਗੁੰ	ਗੁੰ	ਸੰ	ਨੁਧੁ	ਪ	ਧੁ					
ਉ	ਬ	ਰੇ	ਬਾ	ਫ	ਲ	ਗੁ	ਪਾਫ	ਫ	ਲ	ਠਾਕੁਰ				

ਪ	ਮ	ਪ	ਨੁ	—	ਨੁ	ਪੁਨੁ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	—	ਸੰ	—
ਦੁਇ	ਕ	ਰ	ਜੋ	ਫ	ਤੋ	ਫ	ਕ	ਰੀ	ਬੇ	ਨੰ	ਫ	ਤੀ	ਫ
ਪ	—	ਧੁ	ਸੰ	ਸੰ	ਰੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਗੁੰ	ਰੰ	ਨੁ	—	ਪ	—
ਪਾ	ਫ	ਰ	ਬੁਹ	ਮ	ਮ	ਨ	ਧਿਆ	ਫ	ਫਫ	ਇਆ	ਫ	ਫ	ਫ
ਨੁ	—	ਸੰ	ਨੁ	ਸੰ	ਪਧੁ	ਮਪ	ਮ	—	ਰਸ	ਰ	—	ਸ	ਸ
ਸ	ਫ	ਬਫ	ਦੇ	ਇ	ਰਾਫ	ਫਫ	ਗੁ	ਫ	ਪਰ	ਮੇ	ਫ	ਸੁ	ਰ
ਮ	ਗ	ਮ	ਪ	ਗੁੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਨੁਧੁ	ਪ	ਧੁ				
ਸ	ਗ	ਲਾ	ਦੁ	ਰ	ਤ	ਮਿ	ਟਾਫ	ਫ	ਇਆ	ਨਾਕੁਰ ..			

— ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ । (ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

ਨੋਟ—ਇਸੇ ਟਿਯੂਨ ਤੇ "ਬਿਨ ਹਰਿ ਨਾਮ ਨ ਬਾਚਨ ਪੈ ਹੈ" ਸ਼ਬਦ ਭੀ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ ।

੧੦. ਰਾਗ ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ. ਮੱਤਤਾਲ ੯ ਮਾਤ੍ਰੇ (ਬਿਲੰਬਿਤ ਲਯ)

ਮੇਰੇ ਮਨ ਮੁਖਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਬੋਲੀਐ ॥

ਗੁਰਮੁਖਿ ਰੰਗਿ ਚਲੂਲੈ ਰਾਤੀ ਹਰਿ ਪ੍ਰੇਮ ਭੀਨੀ ਚੋਲੀਐ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥

ਹਉ ਫਿਰਉ ਦਿਵਾਨੀ ਆਵਲ ਬਾਵਲ ਤਿਸੁ ਕਾਰਣਿ ਹਰਿ ਢੋਲੀਐ ॥

ਕੋਈ ਮੇਲੈ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰੀਤਮੁ ਪਿਆਰਾ ਹਮ ਤਿਸ ਕੀ ਗੁਲ ਗੋਲੀਐ ॥੧॥

ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੁਰਖੁ ਮਨਾਵਹੁ ਅਪੁਨਾ ਹਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀ ਝੋਲੀਐ ॥

ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ਜਨ ਨਾਨਕ ਪਾਇਆ ਹਰਿ ਲਾਧਾ ਦੇਹ ਟੋਲੀਐ ॥੨॥

(ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ ਮ: ੪, ਪੰਨਾ ੫੨੭)

ਅਸਥਾਈ

×		੨		੩			ਮ
							ਗਮ
							ਮੇਰੇ
ਪ	-ਪ	ਪ	ਪ	ਪਧੁ	ਮਪ	ਪਮ	ਗੁਰ,ਸ
ਮਨ	ਸਮੁਖ	ਹਰਿ	ਹਰਿ	ਹਰਿ	ਬੋਲੀ	ਐਫ	ਫਫਫਫ, ਮੇਰੇ
ਪ	-ਪ	ਪ	ਪ	ਪਧੁ	ਮਪ	ਪਮ	ਗੁਰ
ਮਨ	ਸਮੁਖ	ਹਰਿ	ਹਰਿ	ਹਰਿ	ਬੋਲੀ	ਐਫ	ਫਫ

ਰ	ਰ	ਸ	ਸਸ	ਨੁ.	ਪੁ.	ਨੁ.	ਸ	ਸ	ਸਸ
ਗੁਰ	ਮੁਖ	ਰੰ	ਗਚ	ਲੁ	ਲੈਂ	ਰਾ	ਤੀ	ਹਰ	
ਸਮ.	ਗਮ	ਪਨੁ	ਸਰੰ	ਸਰੰ,ਗੁੰ	ਰੰਸੰ	ਨੁਪੁਪਮ	ਗੁਰ,ਸ		
*ਪ੍ਰੇ	ਸਮ	ਭੀ	ਨੀ	ਚੋਲੀ	ਐ	ਸਸਸ	ਸਸ	ਮੇਰੇ...	

ਅੰਤਰਾ

ਪ								ਪਪ
ਮ	-ਮ	ਪ	ਨੁ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਹਉ
ਫਿਰਉ	ੲਦਿ	ਵਾ	ਨੀ	ਆ	ਵਲ	ਬਾ	ਵਲ	ੲਹਉ
ਪ								
ਮ	-ਮ	ਪ	ਨੁ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	—
ਫਿਰਉ	ੲਦਿ	ਵਾ	ਨੀ	ਆ	ਵਲ	ਬਾ	ਵਲ	ੲ
ਰੰ	ਰੰਗੁੰ	ਰੰਸੰ	ਸੰਨੁ	ਨੁਸੰ	ਰੰਗੁੰ	ਸੰਨੁਪੁਪ	ਮਗੁਰਸ	ਮ
ਤਿਸ	ਕਾੲ	ਰਣ	ਹਰਿ	ਵੋਲੀ	ਐ	ਸਸਸ	ਸਸਸ	ਗਮ
								ਮੇਰੇ...

—ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ । (ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

(ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ ਰਾਗ ਸਮਾਪਤਿ)

ਰਾਗ ਜੋਨਪੁਰੀ

ਵਾਦੀ—ਪੁ	ਠਾਟ—ਆਸਾਵਰੀ	ਸਮਾਂ—ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਜਾ ਪਹਿਰ ।
ਸੰਵਾਦੀ—ਗੁ	ਜਾਤੀ—ਖਾਡਵ-ਸੰਪੂਰਣ	ਵਿਸ਼ੇਸ਼— ^{ਮ ਮ} ਮ ਪ ਗੁ, ਰ ਮ ਪ— ।

ਆਰੋਹ ^{ਮ ਨ}ਸ, ਰ ਮ, ਪ, ਧੁ, ਨੁ ਸ ।

ਅਵਰੋਹ—^{ਮ ਸ}ਸ ਨੁਧੁ, ਪ; ਮ ਪ ਗੁ, ਰ, ਸ ।

ਪਕੜ—^{ਮ ਮ}ਮ ਪ, ਨੁ ਧੁ, ਪ, ਧੁ ਮ ਪ ਗੁ, ਰ ਮ ਪ ।

ਜੋਨਪੁਰੀ ਇਕ ਆਧੁਨਿਕ ਰਾਗ ਹੈ। ਪੁਰਾਤਨ ਸੰਗੀਤ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਉਲੇਖ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ, ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੋਇਆਂ ਲਗ-ਭਗ ਤਿੰਨ ਸੌ ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਦੀ ਰਚਨਾ ਸੰਬੰਧੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਦੋ ਮਤ ਹਨ। ਪਹਿਲਾ ਹੈ ਕਿ—ਜੋਨਪੁਰ ਦੇ ਸੰਗੀਤ-ਪ੍ਰੇਮੀ ਸੁਲਤਾਨ ਹੁਸੈਨ ਸ਼ਰਕੀ ਨੇ ਆਸਾਵਰੀ ਤੇ ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ ਦੇ ਸੁਮੇਲ ਨਾਲ ਇਕ ਨਵਾਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਬਣਾਇਆ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਸ ਨੇ ਜੋਨਪੁਰੀ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਪ੍ਰਚਾਰਿਆ। ਦੂਜਾ ਹੈ ਕਿ—ਹੁਸੈਨੀ ਤੇ ਤੁਰਸ਼ਕ ਟੋਡੀ (ਤੁਰੁਕ ਟੋਡੀ) ਇਹ ਅਰਬ ਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਆਏ ਰਾਗ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਮੀਰ ਖੁਸਰੋ ਨੇ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਦੂਜੇ ਰਾਗਾਂ ਵਾਂਗ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਰਾਗ ਸੰਗੀਤ 'ਰਾਗ ਵਿਬੱਧ' ਦੇ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਆਸਾਵਰੀ ਤੇ ਭੋਰਵੀ ਠਾਟ ਨਾਲ ਮਿਲਦੇ ਸਨ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਯਾਵਨਿਕ ਰਾਗਾਂ ਨੂੰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਗਾਇਕ-ਵਾਦਕ ਆਪਣੇ ਹੀ ਰਾਗ ਮੰਨਦੇ ਸਨ। ਜਿਹੜੇ ਗਾਇਕ (ਕੱਵਾਲ) ਦਿੱਲੀ ਜਾਂ ਇਸ ਦੇ ਆਸ-ਪਾਸ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਵਰਗ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਇਕ ਵਰਗ ਜੋਨਪੁਰ ਲਖਨਊ ਵਿਚ ਜਾ ਵੱਸਿਆ। ਜੋਨਪੁਰ ਵਿਚ ਵੱਸਣ ਵਾਲੇ ਗਾਇਕਾਂ ਨੇ ਸੰਗੀਤ ਕਲਾ ਦੇ ਕਦਰਦਾਨ ਸੁਲਤਾਨ ਹੁਸੈਨ ਸ਼ਰਕੀ ਦੀ ਛੱਤਰ-ਛਾਇਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਈ। ਯਾਵਨਿਕ ਰਾਗਾਂ ਵਿਚ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਕੱਵਾਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੁਚੀ ਰੱਖਦੇ ਸਨ, ਇਸ ਲਈ ਧੀਰੇ ਧੀਰੇ ਇਹ ਰਾਗ ਜੋਨਪੁਰ ਦੇ ਹੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਬਣ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਟੋਡੀ ਦੇ ਨਵੇਂ ਪ੍ਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਜੋਨਪੁਰੀ ਟੋਡੀ ਤੇ ਆਸਾਵਰੀ ਟੋਡੀ ਕਹਿਣ ਲਗ ਪਏ, ਜਾਂ ਇੰਜ ਕਹਿ ਲਵੇ ਕਿ ਸੁਲਤਾਨ ਹੁਸੈਨ ਸ਼ਰਕੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਗਾਇਕਾਂ ਦੀ ਸਮਤੀ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਾਗਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਕਰਣ ਕੀਤਾ।

ਜੋਨਪੁਰੀ ਆਸਾਵਰੀ ਠਾਟ ਦਾ ਜਨਯ ਰਾਗ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਜਾਤੀ ਖਾਡਵ-ਸੰਪੂਰਣ, ਵਾਦੀ ਧੋਵਤ ਅਤੇ ਸੰਵਾਦੀ ਗੰਧਾਰ ਹੈ। ਪਰ, ਕਿਉਂਕਿ 'ਪੰਚਮ' ਇਸ ਦਾ ਵਿਸ਼ਰਾਮ ਸੁਰ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਕਈ ਸੰਗੀਤਕਾਰ ਇਸ ਦਾ ਵਾਦ-ਸੰਵਾਦ 'ਪਾ-ਸਾ' ਜਾਂ 'ਪਾ-ਰੋ' ਵੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਜਾ ਪਹਿਰ (ਲਗ-ਭਗ ਨੌਂ ਵਜੇ) ਹੈ।

ਆਸਾਵਰੀ ਤੇ ਜੋਨਪੁਰੀ ਦੋਵੇਂ ਸਮਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਿਕ ਰਾਗ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਰਾਗਾਂ ਵਿਚ ਇਤਨਾ ਕੁ ਫਰਕ ਹੈ ਕਿ ਆਸਾਵਰੀ ਦੇ ਆਰੋਹ ਵਿਚ 'ਗੰਧਾਰ-ਧੈਵਤ' ਸੁਰ ਵਰਜਿਤ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋਨਪੁਰੀ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਗੰਧਾਰ ਸੁਰ ਵਰਜਿਤ ਹੈ। ਉੱਜ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਰਾਗਾਂ ਦੀਆਂ ਤਾਲ-ਬਧ ਬੰਦਿਸ਼ਾਂ (ਟਿਯੂਨਾਂ)

ਆਪਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੋਨਪੁਰੀ ਵਿਚ "ਮ ਪ, ਨੁ ਧੁ, ਪ, ਮ ਪ ਗੁ, ਰ ਸ, ਰ ਮ ਪ"

ਇਹ ਤਾਨ ਬਾਰ ਬਾਰ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਉਤ੍ਰਾਂਗ ਵਿਚ "ਮ ਪ, ਧੁ, ਨੁ ਸ, ਨੁ ਸ, ਧੁ, ਨੁ ਸ"

ਰਗੁ, ਰਸ, ਨੁਸਰਸ ਨੁਧੁ, ਪ, ਮ ਪ ਨੁ— ਧੁ, ਪ" ਇਹ ਸੁਰ-ਸਮੂਹ ਖਾਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਨਿਖਾਦ ਸੁਰ ਲਾਉਣ ਨਾਲ ਹੀ ਜੋਨਪੁਰੀ ਆਸਾਵਰੀ ਤੋਂ ਵੱਖ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ

ਅੰਤਰੇ ਦਾ ਉਠਾਵ "ਮ ਪ, ਧੁ, ਨੁ ਸ, ਨੁ ਸ" ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਉਤ੍ਰਾਂਗ ਪ੍ਰਧਾਨ ਰਾਗ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਮੱਧ ਤੇ ਤਾਰ ਸਪਤਕ ਵਿਚ ਹੀ ਅਕਸਰ ਗਾਉਂਦੇ ਵਜਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਜੋਨਪੁਰੀ ਆਧੁਨਿਕ ਸਮੇਂ ਦਾ ਇਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਤੇ ਮਨੋਹਰ ਰਾਗ ਹੈ। ਪਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਾਗਾਂ ਦੇ ਨਿਯਮ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਉਹ ਇਸੇ ਨੂੰ ਆਸਾਵਰੀ ਰਾਗ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਸੁਰ-ਵਿਸਥਾਰ (ਆਲਾਪ)

੧. ਸ—ਰਮਪ, ਗੁ—ਰ, ਸ—ਰਸਨੁਧੁ—ਪੁਸ ਸਰਗੁ—ਰਸਗੁ—ਰਸਨੁਧੁ—ਪ, ਧੁ, ਨੁਸ—ਸ

ਮ ਮ ਸ
ਰਮਪ, ਮਪ ਗੁ—ਰ, ਸ—।

੨. ਸ—ਰਮਪ—ਨੁ—ਧੁ—ਪ, ਮਪਧੁਮਪ ਗੁ—ਰਮਪ, ਗੁ—ਰ, ਸ—ਨੁਸ, ਨੁਸਰਸਨੁਧੁ—ਸ, ਸ

ਮ ਮ ਮ ਸ
ਰਮਪ, ਰਮਪਨੁਧੁ—ਪ, ਮਪਧੁ ਗੁ—ਸਰਮਪ ਗੁ—ਰ, ਸ—ਨੁ ਨੁਸ—ਰਸ—।

੩. ਰਮਪਨੁ—ਧੁ—ਪ, ਧੁਮਪਗੁ—ਰਮਪਧੁਮਪਨੁ ਧੁ—ਪ, ਮਪ ਧੁ ਧੁ—ਨੁਧੁ—ਪ, ਮਪਧੁ, ਪਧੁਨੁ

ਨੁ ਮ ਨੁ ਮ ਮ ਮ ਸ ਮ
ਧੁ—ਪ, ਰਮਪ, ਮਪਨੁ ਧੁ—ਪ, ਮਪਧੁਮਪ ਗੁ—ਰਮਪ ਗੁ—ਰ, ਸ—ਸ ਰਮਪ, ਮਪਨੁਧੁ—ਧੁਮਪ

ਮ ਮ ਸ ਨੁ ਪ—ਮ
ਗੁ—ਸਰਮਪਧੁਮਪ ਗੁ—ਰ, ਸ—ਮਪ ਧੁ—ਨੁਧੁ, ਪ—ਰਮਪ, ਧੁ ਗੁ—ਰ, ਸ—।

੪. ^{ਨੁ} ਮਪ — ^{ਸੰ} ਪ ਧੁ — ^{ਨੁ} ਨੁਸੰ — ^{ਨੁ} ਨੁਸੰ — ^{ਸੰ} ਧੁ — ਪ, ^{ਨੁ} ਮਪ ਧੁ — ^{ਨੁ} ਨੁਸੰ — ^{ਨੁ} ਨੁਸੰ, ^{ਨੁ} ਨੁਸੰਰੰਨੁਧੁ ^{ਨੁ} ਸੰ ਧੁ — ਨੁਧੁ
 — ਪ, ^{ਨੁ} ਮਪਨੁਧੁ, — ਸੰ — ^ਮ ਰੰਸੰਨੁਧੁ, ਪ — ^ਮ ਰਮਪਧੁਮਪ ਗੁ — ਰ, ^ਸ ਸ — ਰ, ਮ, ਪ, ^ਸ ਨੁਸੰ — ਨੁਸੰ, ^ਮ ਨੁਸੰਰੰ
^{ਨੁ} ਨੁਸੰ ਧੁ — ਧੁ, ^{ਨੁ} ਨੁਸੰ — ਮਪ ਧੁਨੁਸੰ — ^{ਨੁ} ਨੁਸੰ — ਧੁ, ^{ਨੁ} ਨੁਸੰਰੰਗੁ — ਰੰਸੰ, ^{ਨੁ} ਨੁਸੰਰੰਨੁਧੁ — ਪ, ^{ਨੁ} ਮਪਸੰ, ਧੁ —
^ਮ ਰੰ, ^ਸ ਸੰਨੁਧੁ — ਗੁ, ^ਮ ਰੰਸੰਨੁਧੁ — ਪ, ^ਮ ਧੁਮਪ ਗੁ, ^ਸ ਰਮਪ ਗੁ — ਰ, ਸ — ।

੫. ^{ਨੁ} ਮਪਨੁਧੁ — ਪ, ^{ਨੁ} ਧੁਮਪਨੁਧੁ — ^{ਨੁ} ਧੁਨੁਸੰ — ^{ਨੁ} ਨੁਸੰ ਧੁ — ^{ਨੁ} ਨੁਸੰ — ਮਪ ਧੁਨੁਸੰ — ਰ, ਮ, ਪ, ਧੁ, ਨੁ, ਸੰ — ਨੁਸੰ,
^{ਨੁ} ਸੰਰੰਗੁ, ^{ਨੁ} ਰੰਸੰਨੁਧੁ — ਰੰ, ^{ਨੁ} ਸੰਨੁਧੁ — ਗੁ, ^{ਨੁ} ਰੰਸੰ, ^{ਨੁ} ਨੁਸੰਰੰਸੰਨੁਧੁ — ਪ, ^{ਨੁ} ਮਪਸੰ ਧੁ — ਪ, ^{ਨੁ} ਮਪਧੁਮਪ ਗੁ — ਰਮਪ
^{ਨੁ} ਧੁਨੁਸੰ — ਨੁਸੰ, ^{ਨੁ} ਧੁਨੁਸੰ — ਮਪ ਧੁਨੁਸੰਰੰਗੁ — ਰੰਸੰਰੰ, ^{ਨੁ} ਸੰਨੁਧੁ — ਗੁ — ਰੰਸੰਨੁਧੁ — ਪ, ^{ਨੁ} ਧੁਮਪ ਗੁ, ^{ਨੁ} ਰਮਪ
^ਮ ਗੁ — ਰ, ^ਸ ਸ — ਸਗੁਰਸ — ਮਗੁਰਸ, ^ਸ ਸਰਮਪਮਗੁਰਸ, ^ਸ ਸਰਮਪਧੁਮਪ ਗੁਰਸ, ^ਸ ਸਰਮਪਨੁਨੁਧੁਮਗੁਰਸ,
^ਸ ਸਰਮਪਧੁਪਸੰ, ^ਸ ਸੰਨੁਧੁਪਮਗੁਰਸ, ^ਸ ਸਰਮਪਨੁਸੰ ਰੰਰੰਸੰਨੁਧੁਪਮਗੁਰਸ, ^ਸ ਮਪਧੁਨੁਸੰਰੰਗੁ, ^ਸ ਰੰਸੰਨੁਧੁਪਮਗੁਰਸ,
^ਮ ਮਪਧੁਨੁਸੰ, ^ਮ ਰੰਮਪੰ ਗੁ, ^ਮ ਰੰਸੰਨੁਧੁਪਮਗੁਰਸ, ^ਮ ਰਮਪਸੰ ਧੁ — ਪ, ^ਮ ਧੁਮਪ ਗੁ — ਰ, ਸ — ।

ਜੋਨਪੁਰੀ ਰਾਗ ਦੀਆਂ ਤਾਨਾਂ (ਸਬਦ ਰੀਤ ਨੰ: ੨)

ਅਸਥਾਈ

	੦	੩	×	੨
੧.	* ਇਹ ਹੈ ਮ	ਨੈਂ S ਰ ਬ	ਸਰ ਮਪ ਨੁਨੁ ਧੁਪ	ਸੰਨੁ ਧੁਪ ਮਗੁ ਰਸ
੨.	* . . .	. . . .	ਸਰ ਮਪ ਧੁਨੁ ਸੰਰੰ	ਸੰਨੁ ਧੁਪ ਮਗੁ ਰਸ
੩.	* . . .	ਸਰ ਮਪ ਧੁਮ ਪਧੁ	ਨੁਸੰ ਰੰਨੁ ਸੰਰੰ ਗੁਰੰ	ਸੰਨੁ ਧੁਪ ਮਗੁ ਰਸ
੪.	ਪਨੁ ਧੁਪ, ਮਪ ਨੁਨੁ	ਧੁਪ, ਸੰਨੁ ਧੁਪ, ਰੰਰੰ	ਸੰਨੁ ਧੁਪ, ਗੁਰੰਗੁ ਰੰਸੰ	ਨੁਧੁ ਪਮ ਗੁਰ ਸ
੫.	* . . .	. . . .	. . . .	ਗੁਰ ਮਪ ਨੁਨੁ ਧੁਪ
	ਗੁਰ ਮਪ ਸੰਨੁ ਧੁਪ,	ਗੁਰ ਮਪ ਰੰਰੰ ਸੰਨੁ	ਧੁਪ, ਗੁਰ ਮਪ ਗੁਰੰ	ਸੰਨੁ ਧੁਪ ਮਗੁ ਰਸ
੬.	* . . .	. . . .	ਸਰ ਮਗੁ ਰਸ, ਰਮ	ਪਮ ਗੁਰ, ਮਪ ਨੁਧੁ
	ਮਪ, ਪਧੁ ਸੰਨੁ ਧੁਪ,	ਧੁਨੁ ਰੰਸੰ ਨੁਧੁ, ਨੁਸੰ	ਗੁਰੰ ਸੰਨੁ ਸੰਰੰ ਮੰਗੁ	ਰੰਸੰ ਨੁਧੁ ਪਮ ਗੁਰ

੭.	ਸ, ਇ ਹੈ ਮ ਨੁ, ਪ ਯਨ, ਪਧੁ ਨੁਧ	. . . . ਪਮ ਗੁਰ ਸ, ਸਰ	ਮਪ ਧੁ, ਮ ਪਧੁ ਮਪ ਗੁਸ ਰਗੁ ਸਰ ਗੁਰ	ਧੁਪ ਮਗੁ ਰਸ, ਪਧੁ ਸਨੁ ਧੁਪ ਮਗੁ ਰਸ
੮.	* . . . . ਸਗੁ ਰਸ, ਰਮ ਗੁਰ ਧੁਨੁ ਸਰ, ਗੁਰ ਸਨੁ,	. . . . ਸਨੁ ਧੁਪ ਮਗੁ ਰਸ, ਰਸ ਨੁਧ, ਸਨੁ ਧੁਪ,	ਸਗੁ ਰਸ, ਰਮ ਗੁਰ, ਸਰ ਮਪ ਰਮ ਪਧੁ, ਨੁਧ ਪਮ, ਧੁਪ ਮਗੁ,	ਮਧੁ ਪਮ, ਪਸ ਨੁਧ ਮਪ ਧਨੁ, ਪਧੁ ਨੁਸ ਪਮ ਗੁਰ, ਮਗੁ ਰਸ

ਅੰਤਰਾ

੧.	* ਸਾ S ਸ ਨੁ, ਪ ਯਨ, ਪਧੁ ਨੁਧ	ਸਾ S ਸ ਸਿ ਧੁਨੁ ਸਰ ਗੁਰ ਸਨੁ	ਸਨੁ ਧੁਪ ਮਗੁ ਰਸ, ਧੁਪ ਮਗੁ ਰਸ, ਰਮ	ਰਮ ਪਧੁ ਮਪ ਸ
੨.	* . . . . ਸਰ ਗੁਰ ਸਨੁ ਧੁਪ,	ਧੁਨੁ ਸਰ ਗੁਰ ਸਨੁ ਮਪ ਰਰ ਸਨੁ ਧੁਪ,	ਧੁਪ ਮਗੁ ਰਸ, ਰਮ ਮਪ ਸਨੁ ਧੁਪ ਮਗੁ	ਪਧੁ ਮਪ ਧੁਨੁ ਸ
੩.	ਸਰ ਗੁਰ ਸਨੁ ਧੁਪ,	ਮਪ ਰਰ ਸਨੁ ਧੁਪ,	ਮਪ ਸਨੁ ਧੁਪ ਮਗੁ	ਰਸ, ਰਮ ਪਧੁ ਸ
੪.	* . . . . ਮਧੁ ਪਮ, ਰਮ ਗੁਰ,	. . . . ਸਗੁ ਰਸ, * ਮਪ	ਸਗੁ ਰਸ, ਨੁਰ ਸਨੁ, ਧੁਨੁ ਸ, ਮਪ ਧੁਨੁ	ਧੁਸ ਨੁਧ, ਪਨੁ ਧੁਪ ਸ, ਮਪ ਧੁਨੁ ਸ
੫.	* . . . . ਗੁਰ ਸਨੁ ਧੁਪ, ਮਪ	. . . . ਧੁਨੁ ਸਰ ਮਗੁ ਰਸ	ਮਪ ਧੁਨੁ ਸਰ ਸਨੁ ਨੁਧ ਪਮ ਗੁਰ ਸ	ਧੁਪ, ਮਪ ਧੁਨੁ ਸਰ ਰਮ ਪਧੁ ਮਪ ਸ
੬.	. . . . ਨੁਨ ਧੁਨੁ ਨੁਧ ਪਧੁ,	. . . . ਧੁਧ ਪਧੁ ਧੁਪ ਮਪ,	ਗੁਗੁ ਰਗੁ ਗੁਰ ਸਰ, ਗੁਗੁ ਰਗੁ ਗੁਰ ਸਰ	ਰਰ ਸ, ਰ ਰਸ ਨੁਸ ਮਪ ਧੁਨੁ ਸਰ ਨੁਸ
੭.	ਗੁਰ ਗੁਰ ਸਨੁ, ਰਸ ਪਮ ਗੁਰ ਮਗੁ ਰਸ,	ਰਸ ਨੁਧ, ਸਨੁ ਸਨੁ ਰਮ ਪਧੁ ਮਪ ਸ,	ਧੁਪ, ਨੁਧ, ਨੁਧ ਪਮ, ਰਮ ਪਧੁ ਮਪ ਸ,	ਧੁਪ ਧੁਪ ਮਗੁ ਪਮ ਰਮ ਪਧੁ ਮਪ ਸ
੮.	* . . . . ਸ, ਰ ਰਸ ਰਰ ਸਨੁ ਮਮ ਗੁ, ਮ ਮਗੁ ਮਮ	. . . . ਧੁਪ ਮਗੁ ਰਸ, ਗੁਗੁ ਗੁਰ ਸਨੁ ਧੁਪ ਮਗੁ	ਧੁਧ ਪਧੁ ਧੁਪ ਧੁਧ ਰਗੁ ਗੁਰ ਗੁਗੁ ਰਸ, ਰਸ, ਰਮ ਪਪ ਧੁਨੁ	ਪਮ ਗੁਰ ਸ, ਰਰ ਨੁਧ ਪਮ ਗੁਰ ਸ ਸ, ਧੁ ਨੁਸ ਧੁਨੁ ਸ

੧. ਰਾਗ ਜੋਨਪੁਰੀ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਯ ਲਯ)

ਮੂ ਲਾਲਨ ਸਿਉ ਪ੍ਰੀਤਿ ਬਨੀ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤੋਰੀ ਨ ਤੁਟੈ ਛੋਰੀ ਨ ਛੁਟੈ ਐਸੀ ਮਾਧੋ ਖਿਚਿ ਤਨੀ ॥੧॥

ਦਿਨਸੁ ਰੈਨਿ ਮਨ ਮਾਹਿ ਬਸਤੁ ਹੈ ਤੂ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਪ੍ਰਭ ਅਪਨੀ ॥੨॥

ਬਲਿ ਬਲਿ ਜਾਉ ਸਿਆਮ ਸੁੰਦਰ ਕਉ ਅਕਬ ਕਥਾ ਜਾ ਕੀ ਬਾਤ ਸੁਨੀ ॥੩॥

ਜਨ ਨਾਨਕ ਦਾਸਨਿ ਦਾਸੁ ਕਹੀਅਤ ਹੈ ਮੋਹਿ ਕਰਹੁ ਕ੍ਰਿਪਾ ਠਾਕੁਰ ਅਪੁਨੀ ॥੪॥

(ਬਿਲਾਵਲੁ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੮੨੭)

ਅਸਥਾਈ

੦					੩				×				੨				ਸੰਨੁ ਸੰ
					ਮ				ਪ	—	—	ਪਧੁ	ਪਮ ਪ			ਸੰਨੁ ਸੰ	ਮੂਲਾ
ਨੁ	ਧੁ	ਪਮ	ਪ	ਗੁ	ਰਸ	ਰ	ਮ	ਪ	ਨੀ	—	—	ਪਧੁ	ਪਮ ਪ			ਸੰਨੁ ਸੰ	ਮੂਲਾ
ਲ	ਨ	ਸਿਉ	ਸ	ਪ੍ਰੀ	ਸਸ	ਤ	ਬ	ਨੀ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸਬ	ਨੀਸ ਸ,			ਮੂਲਾ	ਲਾ
ਨੁ	ਧੁ	ਪਮ	ਪ	ਮ													
ਲ	ਨ	ਸਿਉ	ਸ	ਗੁ	ਰਸ	ਰ	ਮ	ਪ	ਪਨੁ	ਧੁ	ਪ	ਮ	ਗੁ	ਰਸ	—	—	
				ਪ੍ਰੀ	ਸਸ	ਤ	ਬ	ਨੀ	ਸਸ	ਸ	ਬ	ਨੀ	ਸਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ

ਅੰਤਰਾ

	ਮ	ਮ	ਪ	ਨੁ	—	ਨੁ	—	ਸੰ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	—	ਸੰ	—
	ਤੋ	ਰੀ	ਨ	ਧੁ	—	ਟੈ	—	ਛੋ	—	ਰੀ	ਨ	ਛੋ	—	ਟੈ	—
				ਤੂ	ਸ	ਸ	ਸ	ਛੋ	ਸ	ਰੀ	ਨ	ਛੋ	ਸ	ਟੈ	ਸ
—	ਪ	ਪ	ਧੁ	ਸੰ	ਗੁ	ਰੰ	ਸੰ	ਨੁ	ਸੰ	ਨੁ	ਧੁ	ਪਮ ਪ			
ਸ	ਐ	ਸ	ਸੀ	ਮਾ	ਸ	ਧੋ	ਸ	ਖਿ	ਸ	ਚ	ਤ	ਨੀਸ ਸ,	ਮੂਲਾ	ਲਾ	ਲਾਨ...

—ਸਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ।

੨. ਰਾਗ ਜੋਨਪੁਰੀ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਪ੍ਰਭ ਇਹੈ ਮਨੋਰਥੁ ਮੇਰਾ ॥

ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧਾਨੁ ਦਇਆਲ ਮੋਹਿ ਦੀਜੈ ਕਰਿ ਸੰਤਨ ਚੇਰਾ ॥ਰਹਾਉ॥

ਪ੍ਰਾਤਹਕਾਲ ਲਾਗਉ ਜਨ ਚਰਨੀ ਨਿਸਬਾਸੁਰ ਦਰਸੁ ਪਾਵਉ ॥

ਤਨੁ ਮਨੁ ਅਰਪਿ ਕਰਉ ਜਨ ਸੇਵਾ ਰੇਸਨਾ ਹਰਿ ਗੁਨ ਗਾਵਉ ॥੧॥

ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਸਿਮਰਉ ਪ੍ਰਭੁ ਅਪਨਾ ਸੰਤ ਸੰਗਿ ਨਿਤ ਰਹੀਐ ॥

ਏਕ ਅਧਾਰੁ ਨਾਮੁ ਧਨੁ ਮੋਰਾ ਅਨਦੁ ਨਾਨਕ ਇਹੁ ਲਹੀਐ ॥੨॥

(ਦੇਵਗੀਧਾਰੀ ਮ: ਪ, ਪੰਨਾ ਪੜੜ)

ਅਸਥਾਈ

੦					੩				×				੨				ਸੰਨੁ ਸੰ
	ਮ				ਪਧੁ	ਮ	ਪ	ਸੰ	ਨੁ	—	ਪ	ਧੁ	ਮ	ਗੁ	ਗੁ	ਰ	ਸ
—	ਰ	ਮ	ਮ	ਪਧੁ	ਮ	ਪ	ਸੰ	ਨੁ	ਧੁ	—	ਪ	ਧੁ	ਮ	ਗੁ	ਗੁ	ਰ	ਸ
ਸ	ਇ	ਹੈ	ਮ	ਨੋਸ	ਸ	ਰ	ਬ	ਮੇ	ਸ	ਰਾ	ਸ	ਪ੍ਰ	ਪ੍ਰ	ਭ	ਜੀ	ਸ	ਸ

—	ਮ	ਰ	ਮ	ਮ	ਪ	—	ਪਧੁ	ਮਪ	ਮ	ਗੁ	ਗੁ	ਰ	ਸ	ਰ	—	ਸ	—
ੜ	ਕ੍ਰਿ	ਪਾ	ਨਿ	ਧਾ	ੜ	ਨੜ	ਦੜ	ਇਆ	ਲ	ਮੋ	ਹਿ	ਦੀ	ੜ	ਜੈ	ੜ		
—	ਸ	ਸ	ਗੁ	ਰੰ	ਰੰ	ਸੰ	—	ਰੰ	ਨੁ	ਸੰ	ਰੰ	ਨੁ	ਧੁ	ਧੁ	ਪਧੁ	ਮ	
ੜ	ਕ	ਰ	ਸ	ਤ	ਨ	ਕਾ	ੜ	ਚੇ	ੜ	ਰਾ	ੜ;	ਪੁ	ਭ	ਜੀ	ੜ	ੜ	

ਅੰਤਰਾ

•	ਪ	ਮ	—	ਪ	ਨੁ	—	ਸੰ	ਨੁ	ਨੁ	ਸੰ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	—
	ਪ੍ਰਾ	ੜ	ਤਹ	ਕਾ	ੜ	ਲ	ਲਾ	ਗਉ	ੜ	ਜ	ਨ	ਚ	ਰ	ਨੀ	ੜ		
—	ਸੰ	ਨੁ	ਨੁ	ਨੁ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	—
	ਨਿ	ਸ	ਬਾ	ਸੁ	ਰ	ਦਰ	ਸ	ਪਾ	ੜ	ੜ	ੜ	ਵਉ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	
—	ਮ	ਪ	ਨੁ	ਨੁ	ਧੁ	ਧੁ	ਪਧੁ	ਮਪ	ਮ	ਗੁ	—	ਰ	ਸ	ਰ	—	ਸ	—
ੜ	ਤਨ	ਮ	ਨ	ਅ	ਰ	ਪੜ	ਕੜ	ਰਉ	ੜ	ਜ	ਨ	ਸੇ	ੜ	ਵਾ	ੜ		
—	ਸ	ਸ	ਗੁ	ਰੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਰੰ	ਨੁ	ਸੰ	ਰੰ	ਨੁ	ਧੁ	ਧੁ	ਪਧੁ	ਮ	
ੜ	ਰ	ਸ	ਨਾ	ਹ	ਰਿ	ਗੁ	ਨ	ਗਾ	ੜ	ਵਉ	ੜ;	ਪੁ	ਭ	ਜੀ	ੜ	ੜ	

—ਬਾਕੀ ਤੁਕਾ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ । (ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਡੋਂ)

੩. ਰਾਗ ਜੋਨਪੁਰੀ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਤਾ ਕਉ ਹਉ ਜੀਵਾ ॥ ਚਰਣ ਕਮਲ ਤੇਰੇ ਧੋਇ ਧੋਇ ਪੀਵਾ ॥੧॥
ਸੋ ਹਰਿ ਮੇਰਾ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ॥ ਭਗਤ ਜਨਾ ਕੈ ਸੰਗਿ ਸੁਆਮੀ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵਾ ॥ ਆਠ ਪਹਰ ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਗਾਵਾ ॥੨॥
ਪੈਖਿ ਪੈਖਿ ਲੀਲਾ ਮਨਿ ਆਨੰਦਾ ॥ ਗੁਣ ਅਪਾਰ ਪ੍ਰਭ ਪਰਮਾਨੰਦਾ ॥੩॥
ਜਾ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ ਕਛੁ ਭਉ ਨ ਬਿਆਪੈ ॥ ਸਦਾ ਸਦਾ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਜਾਪੈ ॥੪॥

(ਸੂਹੀ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੭੪੦)

ਅਸਥਾਈ															
੨					੦					੩					×
ਮ	ਮ	ਪ	ਸੰ	ਨੁ	ਧੁ	ਪ	ਪਧੁ	ਮਪ	ਗੁ	ਸ	ਮ	—	ਪ	—	ਪ
ਜਿ	ਮ	ਰ	ਸਿ	ਮ	ਰ	ਤਾ	ਤਾ	ਤਾ	ਕਉ	ਰ	ਹਉ	—	ਜੀ	—	ਵਾ
ਪ	ਨੁ	ਨੁ	ਨੁ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਨੁ	ਨੁ	ਸੰ	ਸੰ	ਨੁ	ਰੰ	ਨੁ	ਪ
ਚ	ਰ	ਨ	ਕ	ਮ	ਲ	ਤੈ	ਰੈ	ਧੋ	ਇ	ਧੋ	ਇ	ਪੀ	ਤਾ	ਵਾ	ਤਾ

ਅੰਤਰਾ															
ਮ	—	ਪ	ਪ	ਨੁ	—	ਨੁ	ਨੁ	ਸੰ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਨੁ	ਸੰ	ਸੰ
ਸੋ	ਤ	ਹ	ਰਿ	ਮੈ	ਤ	ਰਾ	ਤ	ਅੰ	ਤ	ਤ	ਰ	ਜਾ	ਤ	ਮੀ	ਤ
ਸੰ	ਨੁ	ਨੁ	ਨੁ	ਸੰ	—	ਸੰ	—	ਸੰ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਨੁ	ਰੰ	ਨੁ	ਪ
ਭ	ਗ	ਤ	ਜ	ਨਾ	ਤ	ਕੈ	ਤ	ਸੈ	ਤ	ਗ	ਸੁ	ਆ	ਤ	ਮੀ	ਤ

—ਥਾਕੀ ਤੁਕਾ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ ।

੪. ਰਾਗ ਜੋਨਪੁਰੀ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਸੇਵਕ ਕੈ ਭਰਪੂਰ ਜੁਗ ਜੁਗ ਵਾਹ ਗੁਰੂ ਤੇਰਾ ਸਭ ਸਦਕਾ ॥
 ਨਿਰੰਕਾਰ ਪ੍ਰਭੁ ਸਦਾ ਸਲਾਮਤਿ ਕਹਿ ਨ ਸਕੈ ਕੋਉ ਤੂ ਕਦਕਾ ॥
 ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਸਿਰੇ ਤੈ ਅਗਨਤ ਤਿਨ ਕਉ ਮੋਹੁ ਭਯਾ ਮਨ ਮਦਕਾ ॥
 ਚਵਰਾਸੀਹ ਲਖ ਜੋਨਿ ਉਪਾਈ ਰਿਜਕੁ ਦੀਆ ਸਭਹੁ ਕਉ ਤਦਕਾ ॥
 ਸੇਵਕ ਕੈ ਭਰਪੂਰ ਜੁਗ ਜੁਗ ਵਾਹ ਗੁਰੂ ਤੇਰਾ ਸਭ ਸਦਕਾ ॥੧॥੧੧॥

(ਸਵਈਏ ਮਹਲੇ ਚਉਕੇ ੪, ਪੰਨਾ ੧੪੦੩)

ਅਸਥਾਈ															
੦					੩					×					੨
ਮ	ਸੰ	ਨੁ	ਸੰ	ਨੁ	ਧੁ	ਪ	ਪਧੁ	ਮਪ	ਗੁ	—	—	ਰ	ਗੁ	ਗੁ	ਚਸ
ਸੋ	ਤ	ਵ	ਕ	ਕੈ	ਤ	ਭ	ਤ	ਤ	ਪੂ	ਤ	ਤ	ਰ	ਜੁ	ਗ	ਜੁ
ਮ	—	ਰਸ	ਰ	ਸ	—	—	—	—	ਨੁ	ਨੁ	ਪ	ਸ	ਸ	ਸ	—
ਗੁ	ਤ	ਹਤ	ਗੁ	ਰੂ	ਤ	ਤ	ਤ	ਤ	ਤੇ	ਰਾ	ਸ	ਭ	ਸ	ਦ	ਕਾ
ਵਾ	ਤ	ਹਤ	ਗੁ	ਰੂ	ਤ	ਤ	ਤ	ਤ	ਤੇ	ਰਾ	ਸ	ਭ	ਸ	ਦ	ਕਾ
ਮ	ਮ	ਪ	ਸੰ	ਨੁ	ਧੁ	—	ਪ	ਰੰ	ਸੰ	ਨੁ	ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਸੁ	ਧਮ
ਵਾ	ਤ	ਹ	ਗੁ	ਰੂ	ਤ	ਤੈ	ਤ	ਰਾ	ਤ	ਸ	ਤ	ਭ	ਸ	ਦ	ਕਾ

ਅੰਤਰਾ

ਮ	ਮ	ਪ	ਪ	ਨੁ	ਧੁ	ਨੁ	ਨੁ	ਸੰ	ਸੰ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ
ਨਿ	ਨੈ	ਠ	ਕਾ	ਠ	ਰ	ਪ੍ਰ	ਭ	ਸ	ਦਾ	ਠ	ਸ	ਲਾ	ਠ	ਮ	ਤ		
ਰੰ	—	ਰੰ	ਰੰ	ਰੰ	ਗੁੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਨੁ	ਰੰ	ਸੰ	ਨੁ	ਧੁ	ਧੁ	ਪਮ	ਪ	
ਕਹਿ	ਠ	ਨ	ਸ	ਕੈ	ਠ	ਕੈ	ਠ	ਉ	ਠ	ਤ੍ਰ	ਠ	ਕ	ਦ	ਕਾ	ਠ	ਠ	

—ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਰੁਕਾ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ ।

ਨੋਟ—ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਰੀਤ ਵਿਚ ਕਾਨੜਾ ਰਾਗ ਦਾ ਅੰਗ ਨਬਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ।

੫. ਰਾਗ ਜੋਨਪੁਰੀ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਕਰਤ ਫਿਰੇ ਬਨ ਭੇਖ ਮੋਹਨ ਰਹਤ ਨਿਰਾਰ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥

ਕਬਨ ਸੁਨਾਵਨ ਗੀਤ ਨੀਕੇ ਗਾਵਨ ਮਨ ਮਹਿ ਧਰਤੇਗਾਰ ॥੧॥

ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਬਹੁ ਚਤੁਰ ਸਿਆਨੇ ਬਿਦਿਆ ਰਸਨਾ ਚਾਰ ॥੨॥

ਮਾਨ ਮੋਹ ਮੇਰ ਤੇਰ ਬਿਬਫਜਿਤ ਏਹੁ ਮਾਰਗੁ ਖੰਡੇਧਾਰ ॥੩॥

ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਤਿਨਿ ਭਵਜਲੁ ਤਰੀਅਲੇ ਪ੍ਰਭ ਕਿਰਪਾ ਸੰਤ ਸੰਗਾਰ ॥੪॥

(ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੫੩੪)

ਅਸਥਾਈ

੦	ਪ			੩				×				੨					
—	ਮ	ਪ	ਸੰ	ਨੁ	ਪ	ਪਧੁ	ਮਪ	ਮ	—	ਸ		ਮ	ਮ	ਪ	ਪ		
ਠ	ਕਰ	ਤ	ਫਿ	ਰੇ	ਠ	ਬਠ	ਨਠ	ਗੁ	ਠ	ਠ	ਖ	ਰ	ਮ	ਹ	ਠ		
—	ਪ	ਪ	ਗੁੰ	ਰੰ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਨੁ	—	ਸੰ	—	ਨੁ	ਰੰ	ਰੰ	ਧੁ	ਪ	
ਠ	ਮੋ	ਹ	ਨ	ਰਹ	ਠ	ਤ	ਮੁ	ਰਾ	ਠ	ਠ	ਠ	ਠ	ਠ	ਠ	ਰ	ਠ	

ਅੰਤਰਾ

ਪ	ਮ	ਮ	ਪ	ਨ	—	ਸੰ	ਨੁ	ਸੰ	—	—	ਸੰ	ਸੰ	—	ਸੰ	—	—	
ਕਬ	ਠ	ਸੁ	ਨਾ	ਨਾ	ਠ	ਵ	ਨ	ਗੀ	ਠ	ਠ	ਤ	ਨੀ	ਠ	ਕੇ	ਠ		
—	ਨੁ	ਪ	ਧੁ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	—	ਸੰ	ਰੰ	ਗੁੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਨੁ	—	ਪ	—	
ਠ	ਗਾ	ਵ	ਤ	ਮ	ਨ	ਮਹਿ	ਠ	ਧ	ਰ	ਤੇ	ਠ	ਗਾ	ਠ	ਚ	ਠ		

—ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਰੁਕਾ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ ।

੬. ਰਾਗ ਜੋਨਪੁਰੀ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਅਨਾਥ ਨਾਥ ਪ੍ਰਭ ਹਮਾਰੇ ॥ ਸਰਨਿ ਆਇਓ ਰਾਖਨਹਾਰੇ ॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਸਰਬ ਪਾਖ ਰਾਖੁ ਮੁਰਾਰੇ ॥ ਆਗੈ ਪਾਛੈ ਅੰਤੀ ਵਾਰੇ ॥੧॥
 ਜਬ ਚਿਤਵਉ ਤਬ ਤੁਹਾਰੇ ॥ ਉਨ ਸਮਾਰਿ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਸਧਾਰੇ ॥੨॥
 ਸੁਨਿ ਗਾਵਉ ਗੁਰ ਬਚਨਾਰੇ ॥ ਬਲਿ ਬਲਿ ਜਾਉ ਸਾਧ ਦਰਸਾਰੇ ॥੩॥
 ਮਨ ਮਹਿ ਰਾਖਉ ਏਕ ਅਸਾਰੇ ॥ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਮੇਰੇ ਕਰਨੈਹਾਰੇ ॥੪॥

(ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੫੩੩)

ਅਸਥਾਈ

੦									×					੨				
ਪ				੩					ਮ	ਸ				੨				
ਧੁ	ਮ	ਪ	ਸੰ	ਨੁ	—	ਪਧੁ	ਮਪ	ਗੁ	ਰ	ਮ	ਮ	ਪ	—	ਪ	—			
ਅ	ਨਾ	ਸ	ਥ	ਨਾ	ਸ	ਥਸ	ਸਸ	ਪ੍ਰ	ਸ	ਭ	ਹ	ਮਾ	ਸ	ਰੇ	ਸ			
	ਪ																	
*	ਮ	ਪ	ਨੁ	ਸੰ	—	ਸੰ	—	ਨੁ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਨੁਸੰ	ਰਸੰ	ਧੁ	ਪ			
*	ਸ	ਰ	ਨ	ਆ	ਸ	ਇਓ	ਸ	ਰਾ	ਸ	ਖ	ਨ	ਹਾਸ	ਸਸ	ਰੇ	ਸ			

ਅੰਤਰਾ

ਪ				ਨੁ	—	ਨੁ	—	ਸੰ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	—				
ਮ	ਮ	ਪ	ਪ	ਧੁ	—	ਖ	—	ਰਾ	—	ਖ	ਮੁ	ਨੁ	ਸੰ	ਸੰ	—			
ਸ	ਰ	ਸ	ਥ	ਪਾ	ਸ	ਖ	ਸ	ਰਾ	ਸ	ਖ	ਮੁ	ਰਾ	ਸ	ਰੇ	ਸ			
	ਰੰ																	
—	ਗੁੰ	—	ਗੁੰ	ਰੰ	—	ਸੰ	—	ਨੁ	—	ਸੰ	ਰੰ	ਨੁ	—	ਪ	—			
*	ਆ	ਸ	ਗੈ	ਪਾ	ਸ	ਛੈ	ਸ	ਅੰ	ਸ	ਤੀ	ਸ	ਵਾ	ਸ	ਰੇ	ਸ			

—ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ। (ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੭. ਰਾਗ ਜੋਨਪੁਰੀ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਮਾਈ ਚਰਨ ਗੁਰ ਮੀਠੇ ॥
 ਵਡੈ ਭਾਗਿ ਦੇਵੈ ਪਰਮੇਸਰੁ ਕੋਟਿ ਫਲਾ ਦਰਸਨ ਗੁਰ ਡੀਠੇ ॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਗੁਨ ਗਾਵਤ ਅਚੁਤ ਅਭਿਨਾਸੀ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਬਿਨਸੇ ਮਦ ਢੀਠੇ ॥
 ਅਜਥਿਰ ਭਏ ਸਾਚ ਰੰਗਿ ਰਾਤੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਬਾਹੁਰਿ ਨਹੀ ਪੀਠੇ ॥੧॥
 ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਭਜਨ ਰੰਗ ਰਸ ਜੇਤੇ ਸੰਤ ਦਇਆਲ ਜਾਨੇ ਸਭਿ ਝੂਠੇ ॥
 ਨਾਮ ਰਤਨੁ ਪਾਇਓ ਜਨ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਬਿਹੂਨ ਚਲੇ ਸਭ ਮੂਠੇ ॥੨॥

(ਟੋਡੀ ਮਹਲਾ ੫, ਪੰਨਾ ੭੧੭)

ਅਸਥਾਈ

×	੨							੦				੩			
														ਮ	—
														ਮਾ	ੜ
ਪ	—	—	ਪ	ਪ	ਪ	ਪ	ਧੁ	ਮ	ਪ	ਪ	ਮ	ਗੁ	ਸ	ਸ	ਸ
ਈ	ੜ	ੜ	ਚ	ਰ	ਨ	ਗੁ	ਰ	ਮੀ	ੜ	ਠੇ	ੜ	ੜ	ੜ;	ਵ	ਡੈ
ਮ	ਮ	—	ਮ	ਮ	ਰਮ	ਪ	—	ਪ	ਨੁ	ਧੁ	—	ਪ	ਪ	ਮ	ਪ
ੜ	ਭਾ	ੜ	ਗ	ਦੇ	ੜੜ	ਵੈ	ੜ	ਪ	ਰ	ਮੈ	ੜ	ਸ	ਰ	ਕੋ	ੜ
ਨੁ	ਸੰ	ਰੰ	ਗੁੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਨੁ	ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਨੁ	—	ਪ	—	ਮ	—
ਟ	ਫ	ਲਾ	ੜ	ਦ	ਰ	ਸ	ਨ	ਗੁ	ਰ	ਡੀ	ੜ	ਠੇ	ੜ	ਮਾਈ	..

ਅੰਤਰਾ

														ਮ	ਮ
														ਗੁ	ਨ
ਪ	—	ਨੁ	ਧੁ	ਸੰ	ਨੁ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	—	ਸੰ	—	ਰੰ	—
ਗਾ	ੜ	ਵ	ਤ	ੜ	ਅ	ਚੁ	ਤ	ਅ	ਬਿ	ਨਾ	ੜ	ਸੀ	ੜ	ਕਾ	ੜ
ਰੰ	ਰੰ	—	ਗੁੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਨੁ	ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਨੁ	—	ਪ	—		
ਮ	ਕੋ	ੜ	ਧ	ਬਿ	ਨ	ਸੋ	ੜ	ਮ	ਦ	ਢੀ	ੜ	ਠੇ	ੜ	ਮਾਈ...	

—ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ।

੮. ਰਾਯ ਜੋਨਪੁਰੀ, ਸੁਲਫਾਕ (ਦਰੁੱਤ ਲਯ)

ਹੈ ਕੋਈ ਐਸਾ ਹਉਮੈ ਤੋਰੈ ॥
 ਇਸੁ ਮੀਠੀ ਤੇ ਇਹੁ ਮਨ ਹੋਰੈ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
 ਅਗਿਆਨੀ ਮਾਨੁਖੁ ਭਇਆ ਜੋ ਨਾਹੀ ਸੋ ਲੋਰੈ ॥
 ਰੈਣਿ ਅੰਧਾਰੀ ਕਾਰੀਆ ਕਵਨ ਜੁਗਤਿ ਜਿਤੁ ਭੋਰੈ ॥੧॥
 ਭ੍ਰਮਤੋ ਭ੍ਰਮਤੋ ਹਾਰੀਆ ਅਨਿਕ ਬਿਧੀ ਕਰਿ ਟੋਰੈ ॥
 ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਕਿਰਪਾ ਭਈ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਨਿਧਿ ਮੋਰੈ ॥੨॥

(ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫, ਪੰਨਾ ੨੧੨)

ਅਸਥਾਈ

×		੦		੨		੩		੦	
ਮ	ਮ	ਪ	ਸ	ਨੁ	—	ਪ	—	—	—
ਰ	ੜ	ਕੋ	ਈ	ਧੁ	ੜ	ਸਾ	ੜ	ੜ	ੜ
ਹ				ਐ					
ਧਨੁ	—	ਨੁ	ਸ	ਨੁ	—	ਪ	—	—	—
ਹਉ	ੜ	ਮੋ	ੜ	ਧੁ	ੜ	ਰੈ	ੜ	ੜ	ੜ
ਮ	ਪ	ਨੁ	ਸ	ਰ	ਗੁ	ਰ	ਸ	—	—
ਇ	ਸ	ਮੀ	ੜ	ਨੀ	ੜ	ਤੇ	ੜ	ੜ	ੜ
ਸ	ਨੁ	ਰ	ਸ	ਨੁ	—	ਪ	—	—	—
ਇ	ਰੁ	ਮ	ਨ	ਧੁ	ੜ	ਰੈ	ੜ	ੜ	ੜ
				ਹ					

ਅੰਤਰਾ

ਮ	ਪ	ਨੁ	ਨੁ	ਸ	—	—	—	—	—
ਅ	ੜ	ਧੁ	ੜ	ਨੀ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ
		ਗਿਆ							
ਸ	ਨੁ	ਰ	ਸ	ਨੁ	—	ਪ	—	—	—
ਮਾ	ਨੁ	ਖ	ਭ	ਧੁ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ
				ਇਆ					
ਰ	—	ਰ	—	ਰ	ਗੁ	ਰ	ਸ	—	ਸ
ਜੋ	ੜ	ਨਾ	ੜ	ਹੀ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ਨਾ
ਸ	ਨੁ	ਰ	ਸ	ਨੁ	—	ਪ	—	—	—
ਹੀ	ੜ	ਸੋ	ੜ	ਧੁ	ੜ	ਰੈ	ੜ	ੜ	ੜ
				ਲ					

—ਬਾਕੀ ਰੁਕਾ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ।

੯. ਰਾਗ ਜੋਨਪੁਰੀ, ਝਪਤਾਲ (ਲਗ-ਭਗ ਬਿਲੰਬਿਤ ਲਯ)

ਸੁਣਿ ਯਾਰ ਹਮਾਰੇ ਸਜਣ ਇਕ ਕਰਉ ਬੇਨੰਤੀਆ ॥
 ਤਿਸੁ ਮੋਹਨ ਲਾਲ ਪਿਆਰੇ ਹਉ ਫਿਰਉ ਖੋਜੰਤੀਆ ॥
 ਤਿਸੁ ਦਸਿ ਪਿਆਰੇ ਸਿਰੁ ਧਰੀ ਉਤਾਰੇ ਇਕ ਭੋਰੀ ਦਰਜਨ ਦੀਜੈ ॥
 ਨੈਨ ਹਮਾਰੇ ਪ੍ਰਿਅ ਰੰਗ ਰੰਗਾਰੇ ਇਕੁ ਤਿਲੁ ਭੀ ਨਾ ਧੀਰੀਜੈ ॥
 ਪ੍ਰਭ ਸਿਉ ਮਨੁ ਲੀਨਾ ਜਿਉ ਜਲ ਮੀਨਾ ਚਾਤ੍ਰਕ ਜਿਵੈ ਤਿਸੰਤੀਆ ॥
 ਜਨ ਨਾਨਕ ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਪਾਇਆ ਸਗਲੀ ਤਿਖਾ ਬੁਝੰਤੀਆ ॥੧॥

(ਜੈਤਸਰੀ, ਛੰਤ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੭੦੩)

ਅਸਥਾਈ

×	੨				੦		੩		
							ਮ	ਪ	ਪ
							ਸੁ	ਣ	ਯਾ
ਨੁ		ਨੁ	ਨੁ	ਮ	ਰ	ਰ			
ਧੁ	ਪ	ਪਧੁਨੁ	ਧੁ	ਗੁ	ਸਰ	ਗੁ	ਗੁ	ਗੁ	ਰ
ਰ	ੜ	ਹੜੜ	ਮਾ	ਸ	ਜਾ	ਨਾ	ਇ	ਕ	
ਮ						ਨੁ		ਮ	
ਗੁ	ਰਗੁ	ਰ	ਸ	ਰ	ਨੁ	ਸ	ਸ	ਸ	ਰ
ਕ	ੜੜ	ਰਉ	ਬੇ	ਨੰ	ਤੀ	ਆ	ਤਿ	ਸ	ਮੋ
ਮ	ਮ	ਪ	ਪ	ਨੁ	ਨੁ	ਪ	ਪ	ਗੁ	
ਹ	ਨ	ਲਾ	ਲ	ਪਿ	ਆ	ਰੇ	ਹਉ	ੜ	ਫਿ
ਰੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਨੁਸੰ	ਰੰ	ਨੁ			
ਰਉ	ੜ	ਖੋ	ਜੰ	ਤੀੜੜ	ਨੁਸੰ	ਧੁਪ	ਧਮ	ਮਪ	ਪਸੰ
					ੜੜ	ਆੜ,	ਸੁੜ	ਨੜ	ਯਾੜ

ਅੰਤਰਾ

						ਮ	ਪ	ਪ
						ਤਿ	ਸ	ਦ
ਨੁ		ਨੁ						ਸੰ
ਧੁ	ਨੁਧੁ	ਸੰ	ਸੰ	—	ਸੰ	—	ਸੰ	ਰੰ
ਸ	ੜੜ	ਪਿ	ਆ	ੜ	ਰੇ	ੜ	ਸਿ	ਰ
								ਧ

ਸਰੰਗੁੰ	—	ਰੰ	ਸੰ	ਰੰ	ਨੁ	ਪ	ਨੁ	ਨੁ	ਸੰ
ਰੀSS	SS	ਉ	ਤਾ	SS	ਰੰ	SS	ਇ	ਕ	SS
ਨੁ		ਪ		ਸੰ	ਨੁ		ਮ	ਸ	
ਧੁ	ਪ	ਰੰ	ਸੰ	ਰੰ	ਧੁ	ਪ	ਗੁ	ਰ	ਸ
ਰੰ	ਰੀ	ਦਰ	ਸ	ਨ	ਦੀ	ਜੈ,	ਨੈ	ਨ	ਹ
ਮ					ਨੁ		ਪ		
ਰ	ਮ	ਪ	ਪ	ਪਨੁ	ਧੁ	ਪ	ਮ	ਪ	ਕੁੰ
ਮਾ	ਰੇ	ਪ੍ਰਿਅ	ਰੰ	ਗਰੰ	ਗਾ	ਰੇ	ਇ	ਕ	ਤਿ
ਰੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਨੁਸਰੰ	ਸੰ	ਨੁ			
ਲ	ਭੀ	ਨਾ	ਧੀ	ਰੀSS	ਨੁਸੰ	ਧੁਪ	ਧੁਮ	ਮਪ	ਪਸੰ
					SS	ਜੈSS,	ਸੁSS	ਣSS	ਯਾ

—ਅਗਲੀਆਂ ਦੋਵੇਂ ਤੁਕਾਂ ਭੀ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ ।

੧੦. ਰਾਗ ਜੋਨਪੁਰੀ, ਚੰਚਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਰਾਜ ਲੀਲਾ ਤੇਰੇ ਨਾਮਿ ਬਨਾਈ ॥ ਜੋਗੁ ਬਨਿਆ ਤੇਰਾ ਕੀਰਤਨ ਗਾਈ ॥੧॥
 ਸਰਬ ਸੁਖਾ ਬਨੇ ਤੇਰੇ ਓਲੈ ॥ ਭ੍ਰਮ ਕੇ ਪਰਦੇ ਸਤਿਗੁਰ ਖੋਲੇ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
 ਹੁਕਮੁ ਬੂਝਿ ਰੰਗ ਰਸ ਮਾਣੇ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਵਾ ਮਹਾ ਨਿਰਬਾਣੇ ॥੨॥
 ਜਿਨਿ ਤੂੰ ਜਾਤਾ ਸੋ ਗਿਰਸਤ ਉਦਾਸੀ ਪਰਵਾਣੁ ॥ ਨਾਮਿ ਰਤਾ ਸੋਈ ਨਿਰਬਾਣੁ ॥੩॥
 ਜਾ ਕਉ ਮਿਲਿਓ ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨਾ ॥ ਭਨਤਿ ਨਾਨਕ ਤਾ ਕਾ ਪੂਰ ਖਜਾਨਾ ॥੪॥

(ਆਸਾ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੩੮੫)

ਅਸਥਾਈ

×			੨				੦		੩				
			ਮ	—	ਮ	ਮ	ਪ	—	ਨੁ	ਪ	ਪ	—	—
			ਰ		ਜ	ਲੀ	ਲਾ	SS	ਧੁ	ਭੇ	ਰੇ	SS	SS
—	—	—	ਪ	ਧੁ	ਪ	ਮ	ਪ	ਨੁ	—	ਸੰ	ਰੰ	ਸਰੰ	ਕੁੰ
SS	SS	SS	ਨਾ	SS	ਮ	ਬ	ਨਾ	SS	SS	ਈ	SS	SS	SS
ਰੰ	ਸੰ	—	ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਨੁ	ਨੁ	—	ਪ	ਪ	ਧੁ	ਪ	ਮ
SS	SS	SS	ਜੈ	SS	ਗ	ਬ	ਨਿਆ	SS	SS	ਤੇ	SS	ਰਾ	SS

—	—	—	ਪ	ਸੰ	ਨੁ	ਸੰ	ਨੁ	ਧੁ	—	ਪ	—	—	ਮ
ੜ	ੜ	ੜ	ਕੀ	ਰ	ਤ	ਨ	ਗਾ	ੜ	ੜ	ਈ	ੜ	ੜ	ੜ
ਗੁਰ	ਸ	—											
ੜੜ	ੜ	ੜ											

ਅੰਤਰਾ

			ਮ	ਪ	ਨੁ	ਨੁ	ਸੰ	—	—	—	—	—	—
			ਸ	ਰ	ਬ	ਸੁ	ਖਾ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ
—	—	—	ਪ	ਧੁ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਰ	—	ਸਰ	ਗੁ	ਰ	ਗੁ
*	*	*	ਬ	ਨੇ	ਤੇ	ਰੈ	ਓ	ੜ	ੜ	ਲੈ	ੜ	ੜ	ੜ
ਰ	ਸੰ	—	ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਨੁ	ਧ	ਧ	ਪ	ਪ	ਧੁ	ਪ	ਮ
ੜ	ੜ	ੜ	ਭ	ਰ	ਮ	ਕੇ	ਪ	ਰ	ੜ	ਦੇ	ੜ	ੜ	ੜ
—	—	—	ਪ	ਸੰ	ਨੁ	ਸੰ	ਨੁ	ਧੁ	—	ਪ	—	—	ਮ
ੜ	ੜ	ੜ	ਸ	ਤ	ਗੁ	ਰ	ਖ	ੜ	ੜ	ਲੇ	ੜ	ੜ	ੜ
ਗੁਰ	ਸ	—											
ੜੜ	ੜ	ੜ											

—ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ।

ਨੋਟ—ਕੁਝ ਪੁਰਾਤਨ ਸ਼ਬਦ ਰੀਤਾਂ (ਟਿਯੂਨਾਂ) ਵਿਚ ਕਈ ਥਾਂ ਤੀਵਰ ਧੈਵਤ ਦਾ ਪਰਯੋਗ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕਈ ਸੰਗੀਤਕਾਰ ਇਸ ਨਿਯਮ ਨੂੰ ਭੀ ਠੀਕ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਭਾਵ, ਦੋਵੇਂ ਧੈਵਤ ਲਗਾਉਂਦੇ ਹਨ।

੧੧. ਰਾਗ ਜੋਨਪੁਰੀ, ਤਾਲ ਫਰੋਦੱਸਤ (ਲਗ-ਭਗ ਬਿਲੰਬਿਤ)

ਹਲੇ ਯਾਰਾਂ ਹਲੇ ਯਾਰਾਂ ਖੁਸ਼ਿਖਬਰੀ ॥

ਬਲਿ ਬਲਿ ਜਾਂਉ ਹਉ ਬਲਿ ਖਲਿ ਜਾਂਉ ॥

ਨੀਕੀ ਤੇਰੀ ਬਿਗਾਰੀ ਆਲੇ ਤੇਰਾ ਨਾਉ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਕੁਜਾ ਆਮਦ ਕੁਜਾ ਰਫਤੀ ਕੁਜਾ ਮੇਰਵੀ ॥

ਦੁਾਰਿਕਾ ਨਗਰੀ ਰਾਸਿ ਬੁਗੋਈ ॥

ਖੂਬੁ ਤੇਰੀ ਪਗਰੀ ਮੀਠੇ ਤੇਰੇ ਬੋਲ ॥

ਦੁਾਰਿਕਾ ਨਗਰੀ ਕਾਹੇ ਕੇ ਮਗੋਲ ॥੨॥

ਚੰਦੀ ਹਜਾਰ ਆਲਮ ਏਕਲਖਾਨਾ ॥

ਹਮ ਚਿਨੀ ਪਾਤਿਸਾਹ ਸਾਂਵਲੇ ਬਰਨਾ ॥੩॥

ਅਸਪਤਿ ਗਜਪਤਿ ਨਰਹ ਨਰਿੰਦ ॥

ਨਾਮੇ ਕੇ ਸ਼੍ਰਾਮੀ ਮੀਰ ਮੁਕੰਦ ॥੪॥ (ਤਿਲੰਗ ਭ: ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ, ਪੰਨਾ ੭੨੭)

ਅਸਥਾਈ

×	੨	੩	੪	੫	੬
		ਮ ਗੁ ਰਮ ਯਾ ਰਾਂ	ਗੁਰ ਸਸ ਖੂਬ ਤੇਰੀ	ਮ ਰਰ ਮ ਪਗ ਰੀ	ਪਧੁ ਮਪ —ਸੰ ਮੀਝ ਠੇਠੇ ਝਰੇ
ਨੁ ਧੁ ਬ	— ਝ	ਪ ਲ	ਰਰੰ ਸੰ ਦੁਾਰਿ ਕਾ	ਨੁਨੁ ਧੁ ਪਮ ਨਗ ਰੀ ਝਝ	ਪਧੁ ਮਪ —ਸੰ ਕਾਝ ਹੇਕੇ ਝਮ
ਨੁ ਧੁ ਗੁ	— ਝ	ਪ ਲ			

ਅੰਤਰਾ

			ਪ *	— *	ਪਧੁ ਮਮ ਹਲੇ ਯਾਰਾ	ਪਧੁ -ਨੁ -ਧੁ ਹਲੇ ਝਯਾ ਝਰਾ	ਸੰਸੰ -ਸੰ -ਸੰ ਖੁਸਿ ਝਖ ਝਬ
ਸੰ ਰੀ	— ਝ	— ਝ	— ਝ	ਪ ਗੁ ਯਾ ਰਾਂ	ਰਰੰ ਸੰਸੰ ਬਲ ਬਲ	ਨੁ ਧੁ ਪਮ ਜਾ ਉ ਹਉ	ਪਧੁ ਮਪ -ਸੰ ਬਝ ਲਬ ਝਲ
ਨੁ ਧੁ ਜਾ	— ਝ	ਪ ਉ	— ਝ	ਮ ਗੁ ਰਮ ਯਾ ਰਾਂ	ਗੁਰ ਸਸ ਨੀਕੀ ਤੇਰੀ	ਰਰ ਮ ਬਿਗਾ ਰੀ	ਪਧੁ ਮਪ -ਸੰ ਆਝ ਲੇਠੇ ਝਰਾ
ਨੁ ਧੁ ਨਾ	— ਝ	ਪ ਉ	— ਝ	— ਸਬਦ ਦੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ, ਜਾਂ ਪਿਛੇ ਲਿਖੀ 'ਤਿੰਨਤ			

— ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ, ਜਾਂ ਪਿਛੇ ਲਿਖੀ 'ਤਿੰਨਤਾਲ' ਦੀ ਕਿਸੇ ਟਿਯੂਨ ਤੇ ਲਾਓ ਤਾਂ ਵਧੇਰੇ ਚੰਗਾ ਰਹੇਗਾ।

੧੨. ਰਾਗ ਜੋਨਪੁਰੀ, ਤਾਲ ਝੂਮਰਾ (ਬਿਲੰਬਿਤ ਲਯ)

ਮਾਈ ਚਰਨ ਗੁਰ ਮੀਠੇ ॥ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਮੂਲ ਪਾਠ ਨੰਬਰ ੭ ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ।

ਅਸਥਾਈ

੩	×	੨	੦
ਮ	ਪ ਨੁ	ਪ	ਮ ਸ
ਰ ਮ	ਸ ਧੁ	ਪਧੁ	ਪ ਮਪ ਪਧੁਮਪ
ਮਾ ਝ	ਝ ਝਝਝ ਈ	ਚ ਰ ਨ	ਗੁ ਝ ਰ ਝਝ ਝਝਝਝ
			ਮੀ ਝ ਠੇ

ਨੁ.	ਸ	ਰਰਸਨੁ	ਸ	ਸਰ	ਮ	ਪ	—	ਨੁਨੁਪਮ	ਪ	ਗੁ	ਗੁ	ਸ	ਗੁ	ਸ
ਵ	ਡੈ	SSS	S	ਭਾ	ਗ	ਦੇ	S	ਵੈ	SSS	S	ਪ	ਰ	ਮੇ	ਸ ਰ
ਨੁ.	ਮ							ਨੁ				ਪ		
ਸ	ਰ	ਮ	ਰੁਮਪ,ਮ	ਪ	—	—		ਧੁ	—	ਪ	ਮਪ	ਨੁਨੁਮਪ	ਰਮਖ	ਪ
ਕੋ	ਟ	S	ਫੁ	SSS	ਲਾ	S	S	ਦ	S	ਰ	SS	ਸ	SSS	SSS ਨ
ਨੁ					ਪ							ਮ	ਸ	
ਧੁ	—	ਪ	—		ਮਪ	ਨੁ	ਧੁ	ਪ	ਧੁ	ਮ	ਪ	ਗੁ	ਰ	ਸ
ਗੁ	S	ਰ	S		ਡੀ	S	S	S	S	S	S	S	S	ਠੇ

ਅੰਤਰਾ

ਪ		ਨੁ	ਪ	ਧੁ	—	ਸ	ਨੁ	ਮ	ਸਰਸਰ	ਗੁਸਰ	ਸਸ	ਨੁ	ਧੁ	ਪ
ਮ	ਪ	ਧੁ	—	ਧੁ	ਸ	—	ਸ	ਧੁਸ	ਸਰਸਰ	ਗੁਸਰ	ਸਸ	ਸਨੁਰਸ	ਧੁ	ਪ
ਗੁ	ਨ	ਗਾ	SS	ਵ	S	ਤ	ਅ	ਚੁ	ਡਾ	Sਅ	Sਬ	ਨਾ	SSS	ਸੀ S
	ਮ			ਨੁ	ਨੁ		ਪ	ਨੁ		ਨੁ		ਮ	ਸ	
ਪਧੁਮਪ	ਗੁ	ਰਮ	ਪਪ	ਧੁ	ਧੁ	ਪ	ਨੁ,ਮਪ	ਧੁ	ਸ	ਧੁ,ਪਧੁ	ਗੁ	ਰ	ਸ	
ਕਾ	SSS	ਮ	Sਕੋ	Sਧ	ਬਿ	ਨ	ਸੇ	ਮਦ	ਦੀ	S	SSS	S	S	ਠੇ

ਨੋਟ—ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ, ਜਾਂ ਪਿਛੇ ਲਿਖੀ 'ਤਿੰਨਤਾਲ' ਵਿਚ ਨੁਟੇਸ਼ਨ ਕੀਤੀ ਨੰ: ੭ ਦੀ ਟਿਉਨ ਤੇ ਲਾਓ।

੧੩. ਰਾਗ ਜੈਨਪੁਰੀ, ਧਮਾਰ (ਬਿਲੰਬਿਤ)

ਮ: ਪ ॥ ਸਜਣ ਮੈਡਾ ਚਾਈਆ ਹਭ ਕਹੀ ਦਾ ਮਿਤੁ ॥

ਹਭੇ ਜਾਣਨਿ ਆਪਣਾ ਕਹੀ ਨ ਠਾਹੇ ਚਿਤੁ ॥ ੭ ॥

(ਮਾਰੂ ਵਾਰ ਡਖਣੇ ਮ: ਪ, ਪੰਨਾ ੧੦੯੬)

ਅਸਥਾਈ

×		੨	੦	੩
		ਪ	ਨੁ	ਮ
		*ਸ	ਧੁ	ਗੁ
		*ਸ	ਜ	ਮੈ
			ਣ	S
				ਰਸ,ਰ
				ਮ
ਪ	—	—	ਧੁਪ	ਧੁਮ
ਚਾ	S	Sਈ	ਆ	SS
		ਪ	ਨੁ	ਮ
		*ਸ	ਧੁ	ਗੁ
		*ਸ	ਜ	ਮੈ
			ਣ	S
				ਰਸ,ਰ
				ਮ
				SSS
				ਡਾ

ਪ	—	ਮ	ਗੁਰ	ਗੁਸ	—	—	ਸ	ਮ	ਰਮ	ਪ	—	ਪਧੁ	ਪਧੁ
ਚਾ	ਫ	ਫਈ	ਆਫ	ਫਫ	ਫ	ਫ	ਹ	ਭ	ਫਕ	ਹੀ	ਫ	ਫਫ	ਦਾਫ
ਰਗੁੰ	ਰਗੁੰ	ਰਸੰ	ਸਰੰ	ਸਨੁ	ਧ,ਪਮ	ਪ							
ਮੀਫ	ਤਫ	ਫਫ	ਫਫ	ਫਫ	ਫਫਫ	*ਸੰ							
						*ਸਜਣ...							

ਅੰਤਰਾ

							ਮ	—	ਪ	ਨੁ	—	ਸੰ	
							ਹ	ਫ	ਫਭੇ	ਜਾ	ਫ	ਨੁ	ਨੁ
ਸੰ	—	ਨੁ	ਸੰ	—	—	—	ਨੁ						
ਆ	ਫ	ਫਪ	ਣਾ	ਫ	ਫ	ਫ;	ਧੁ	ਪ	ਧੁ	ਸੰ	—	ਰੰ	—
							ਕ	ਹੀ	ਫਨ	ਠਾ	ਫ	ਚੇ	ਫ
ਰਗੁੰ	ਰਗੁੰ	ਰਸੰ	ਸਰੰ	ਸਨੁ	ਧ,ਪਮ	ਪ							
ਚਿ	ਤਫ	ਫਫ	ਫਫ	ਫਫ	ਫਫਫ	*ਸੰ							
						*ਸਜਣ...							

*ਸਜਣ...ਇਹ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਪੁਰਾਤਨ ਸ਼ਬਦ-ਰੀਤ ਹੈ ।

੧੪. ਰਾਗ ਜੋਨਪੁਰੀ, ਸਵਾਰੀ ਪੰਜਤਾਲ (ਬਿਲੰਬਿਤ ਲਯ)

ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਸੁਖ ਪਾਵਉ ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਸਮਾਲੇ ॥
 ਇਹ ਲੋਕਿ ਪਰਲੋਕਿ ਸੰਗਿ ਸਹਾਈ ਜਤ ਕਤ ਮੋਹਿ ਰਖਵਾਲੇ ॥੧॥
 ਗੁਰ ਕਾ ਬਚਨੁ ਬਸੈ ਜੀਅ ਨਾਲੇ ॥
 ਜਲਿ ਨਹੀ ਡੂਬੈ ਤਸਕਰੁ ਨਹੀ ਲੇਵੈ ਭਾਹਿ ਨ ਸਾਕੈ ਜਾਲੇ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਨਿਰਧਨ ਕਉ ਧਨ ਅੰਧੁਲੇ ਕਉ ਟਿਕ ਮਾਤ ਦੂਧੁ ਜੈਸੇ ਬਾਲੇ ॥
 ਸਾਗਰ ਮਹਿ ਬੋਹਿਬੁ ਪਾਇਓ ਹਰਿ ਨਾਨਕ ਕਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਿਰਪਾਲੇ ॥੨॥

(ਧਨਾਸਰੀ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੬੭੬)

ਅਸਥਾਈ

੨				੩				੪		੫		×	
ਮ	ਪ	ਮਪ	ਨੁਸੰ	ਗੁਰੰ	ਸਨੁ	ਧੁਪ	ਪਧੁ	ਮਪ	ਗੁਰ	ਮ	ਪ	ਨੁ	
ਗੁ	ਰ	ਕਾਫ	ਫਫ	ਫਫ	ਫਫ	ਫਫ, ਬਚ		ਨਬ	ਸੰਫ	ਫਜੀ	ਅਫ	ਨਾ	ਫਲੇ ਫਫ

ਅੰਤਰਾ

								ਮਮ		ਨੁ							
								ਜਲ		ਪਪ ਧੁ- ਨਹੀ ਝੂੜ		-ਨੁ ਧੁਨੁ ਝੋੜ ਝੜ		ਸੰ ਝ		-ਸੰ ਪਪੁ ਝੜਸ ਕਰ	
										ਮ ਸ							
								ਮਪ ਗੁ ਰ		-ਮ -ਪ		ਨੁ ਧੁ		-ਪ -ਧੁ			
ਸੰਰ ਗੁ -ਚੰ ਨੁਸੰ				ਗੁਰੰ ਸੰਨੁ		ਪੁਪ ਪਪੁ		ਮਪ ਗੁ ਰ		-ਮ -ਪ		ਨੁ ਧੁ		-ਪ -ਧੁ			
ਨਹੀ ਲੇ ਝੋੜ ਝੜ				ਝੜ ਝੜ		ਝੜ ਝੜ		ਇਨ ਸਾਝ		ਝੋੜ ਝੜ		ਜਾ ਝਲੇ		ਝੜ			

—ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ ।

ਨੋਟ—ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਿਲੰਬਿਤ ਤਾਲਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਬਦ ਗੀਤਾਂ ਦੀ ਦੁਗੁਨ-ਤਿਗੁਨ-ਚੌਗੁਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਤਿਹਾਈ ਲਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

(ਜੰਨਪੁਰੀ ਰਾਗ ਸਮਾਪਤਿ)

ਰਾਗ ਦੇਸ਼ਕਾਰ

ਵਾਦੀ—ਧ | ਠਾਟ—ਬਿਲਾਵਲ | ਸਮਾਂ—ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
 ਸੰਵਾਦੀ—ਗ | ਜਾਤੀ—ਓਡਵ-ਓਡਵ | ਵਿਸ਼ੇਸ਼—ਕੁਝ ਗਾਇਕ ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਨਿਖਾਦ ਵੀ
 ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਆਰੋਹ—ਸ ਰ ਗ, ਪ ਧ, ਸ।

ਅਵਰੋਹ—ਸ ਧ, ਪ, ਗਪ ਧ—ਪ ਗ, ਰਸ।

ਪਕੜ—ਗ ਪ, ਧ ਪ ਧ—ਪਗ, ਰਸ।

ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇ ਸੰਗੀਤ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਦੇ ਦੇਸ਼ੀਕਾਰੋ, ਦੇਸ਼ਕਾਰੀ, ਦੇਸ਼ੀਕਾਰ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ਕਾਰ ਨਾਮ ਲਿਖੇ ਹਨ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਇਹ ਬਿਲਾਵਲ ਠਾਟ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤਿ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਰਾਗ ਹੈ। ਪਰ ਪੁਰਾਤਨ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਠਾਟਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ—ਸੰਗੀਤ 'ਰਾਗ ਵਿਬੋਧ' ਤੇ ਸੰਗੀਤ 'ਅਨੂਪ ਵਿਲਾਸ' ਦੇ ਕਰਤਾ ਇਸ ਨੂੰ ਰਾਮਕ੍ਰੀ ਮੇਲ (ਪੂਰਵੀ ਠਾਟ) ਦਾ ਰਾਗ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਭਾਵ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਇਸ ਵਿਚ 'ਮੱਧਮ' ਤੀਵਰ 'ਰੋ-ਧਾ' ਕੋਮਲ ਅਤੇ ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਦਿਨ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ। ਪਰ ਸੰਗੀਤ 'ਰਾਗ ਤਰੰਗਣੀ' ਦਾ ਕਰਤਾ ਇਸ ਨੂੰ ਗੋਰੀ ਮੇਲ (ਭੈਰਵੀ ਠਾਟ) ਦਾ ਰਾਗ ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਇਸ ਨੂੰ ਬੈਰਾਤੀ ਮੇਲ (ਮਾਰਵਾ ਠਾਟ) ਅਤੇ ਕੋਈ ਟੋਡੀ ਮੇਲ (ਭੈਰਵੀ ਠਾਟ) ਦਾ ਰਾਗ ਲਿਖਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਉਤੇ ਲਿਖੇ ਸਾਰੇ ਮਤਾਂ ਤੋਂ ਭਿੰਨ ਆਧੁਨਿਕ ਦੇਸ਼ਕਾਰ ਬਿਲਾਵਲ ਠਾਟ ਰਾਗ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਦੇਸ਼ਕਾਰ ਤੇ ਭੁਪਾਲੀ ਦੋਵੇਂ ਮਿਲਦੇ-ਜੁਲਦੇ ਰਾਗ ਹਨ। ਪਰ ਦੇਸ਼ਕਾਰ ਬਿਲਾਵਲ ਠਾਟ ਦਾ ਰਾਗ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਜਾਤੀ ਓਡਵ-ਓਡਵ, ਵਾਦੀ ਪੈਵਤ ਤੇ ਸੰਵਾਦੀ ਗੰਧਾਰ ਅਤੇ ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ ਹੈ, ਜਦ ਕਿ ਭੁਪਾਲੀ ਕਲਿਆਨ ਠਾਟ ਦਾ ਰਾਗ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਵਾਦੀ ਗੰਧਾਰ ਤੇ ਸੰਵਾਦੀ ਪੈਵਤ ਅਤੇ ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ ਹੈ। ਭਾਵ, ਭੁਪਾਲੀ ਪੂਰਵਾਂਗ ਵਾਦੀ ਤੇ ਕਲਿਆਨ ਅੰਗ ਨਾਲ ਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ਕਾਰ ਉਤ੍ਰਾਂਗ ਵਾਦੀ ਬਿਲਾਵਲ ਅੰਗ ਨਾਲ ਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਦੇਸ਼ਕਾਰ ਵਿਚ ਉਤ੍ਰਾਂਗ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਤਾ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਰੱਖਣਾ ਹੀ ਗਾਇਕ ਦੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਦੇਸ਼ਕਾਰ ਦੀ ਥਾਂ ਭੁਪਾਲੀ ਰਾਗ ਦਿਖਾਈ ਦੇਵੇਗਾ। ਭੁਪਾਲੀ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਇਸ ਦੇ ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਅਕਸਰ ਰਿਖਭ ਵਰਜ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਰਿਖਭ ਸੁਰ ਬਾਰ ਬਾਰ ਲਾਉਣ ਨਾਲ ਭੁਪਾਲੀ ਦੀ ਛਾਇਆ ਦਿਖਾਈ ਦੇਵੇਗੀ, ਇਸ ਲਈ ਰਿਖਭ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਲਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਦੇਸ਼ਕਾਰ ਦਾ ਚਲਣ "ਸ, ਗ ਪ, ਧ, ਸ—ਧ, ਪ, ਗ ਪ ਧ ਪ ਧ, ਪ, ਧ ਪ ਗ, ਰਸ" ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਗ

ਇਸ ਦੇ ਅੰਤਰੇ ਦਾ ਉਠਾਵ "ਪਪ ਧ, ਸ, ਜਾਂ ਪਗ, ਪਧ, ਸਧ ਸ" ਇੰਜ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮੱਧ ਤੇ ਤਾਰ

ਸਪਤਕ ਵਿਚ ਹੀ ਅਕਸਰ ਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਮੰਦ੍ਰ ਸਪਤਕ ਵਿਚ ਵਿਸਥਾਰ ਕਰਨ ਨਾਲ ਇਹ ਭੁਪਾਲੀ ਵਾਂਗ ਦਿਖਾਈ ਦੇਵੇਗਾ।

ਧਰਪਦ-ਧਮਾਰ ਗਾਉਣ ਵਾਲੇ ਇਸ ਵਿਚ ਰਿਖਭ ਕੋਮਲ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਕੋਈ ਕੋਈ ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਨਿਖਾਦ ਸੁਰ ਲਾ ਕੇ ਓਡਵ-ਖਾਡਵ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਵੀ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਜੇ 'ਰੇ-ਧਾ' ਕੋਮਲ ਕਰ ਦਿਤੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਇਹ ਭੈਰਉ ਠਾਟ ਦਾ ਬਿਭਾਸ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ। ਦੋਸ਼ਕਾਰ ਨੂੰ ਸੁੱਧ ਸਵਰੀ ਬਿਭਾਸ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਰਾਗ ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ ਸੂਰਜ ਉਦੈ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਗੰਭੀਰ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਦਾ ਰਾਗ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸੁਰ-ਵਿਸਥਾਰ (ਆਲਾਪ)

੧. $\begin{matrix} & \text{ਰ} & & \text{ਰ} & & \text{ਧ} \end{matrix}$
ਸ—ਧ, ਸ—ਸਰਗਰਸ—ਧ, ਸ—ਗਰਸ, ਸਰਗਪ—ਗਪ, ਗਪਧਪ, ਗਪਧਪਧ—ਪ, ਗਪਧਪ-
ਗ—ਰਸ, ਸ—ਪਗਪ—ਪਧਪ, ਗਪਧਪਗ, ਰਸ—।
੨. $\begin{matrix} & & & & & \text{ਪ} \end{matrix}$
ਸਰਗਰਗਪਧਪਧ—ਪ, ਗਪਧਪ, ਧਗਪ, ਗਪਗਰਸ—ਗਪ—ਪਧ-ਪ, ਧਪਗ; ਧਪ—ਗਪਧਪਗਰਸ
 $\begin{matrix} & \text{ਸ} & \text{ਸ} & & \text{ਪ} \end{matrix}$
—ਸਰਗਪ—ਧਪ, ਪ ਧ—ਧ—ਪ, ਗਪ, ਗਪਧਪ, ਗਰਸ—ਗਪਧਪਧ—ਪ, ਗਪਧਪਗਰਸ—।
੩. $\begin{matrix} & \text{ਪ} & \text{ਸ} & \text{ਸ} & \text{ਪ} & & \text{ਸ} & \text{ਸ} \end{matrix}$
ਸ—ਗਪਧ—ਧ—ਧ—ਗਪਧ, ਗਪਧਪ ਧ, ਧ, ਸ—ਧਪ, ਗਪਧਪਗ, ਰਸ—ਗਪਧਸ, ਧ—ਪ,
 $\begin{matrix} & \text{ਪ} \end{matrix}$
ਗਪਧ—ਪ, ਪਗਪ, ਗਪਧਪ, ਗਪਧਸੰਧਪਧਗਪ, ਧਪਗਪਗਰਸ—ਸਰਗਪਧਪ, ਪਧਪਗਪ, ਧਪਧ—
ਪ, ਗਰਸ—ਸਗਰਪਗਪਸ—ਧਪਗਪਧ—ਪ, ਗਰਸ—।
੪. $\begin{matrix} & & \text{ਸ} & \text{ਸ} & & & \text{ਪ} \end{matrix}$
ਸਰਗਪ, ਧਗਪ, ਧ, ਸ—ਧਸ—ਧਪਗਪਧਪਧ—ਪ, ਧ ਗਪ—ਧਪਗਰਸ—ਪਗਪ—ਧਪ, ਧਸ
 $\begin{matrix} & \text{ਪ} & & & & \text{ਪ} & & \text{ਪ} \end{matrix}$
ਧਪ, ਗਪਧਸੰਧਪਧਗਪ, ਧਧ ਪਪ ਗਰਸ—ਗਪਧਸ—ਧ—ਪ, ਗਪਧਸ, ਪਧਸ—ਧਪ, ਗਪਧ—
 $\begin{matrix} & \text{ਪ} & & & \text{ਸ} & \text{ਸ} & \text{ਸ} \end{matrix}$
ਧ, ਪ—ਗਪਧਸ—(ਸ) ਧ—ਪ, (ਪ) ਗ, ਰਸ—ਸਰਗਪ ਧ—ਧ—ਸ—ਧ—ਪ, ਧਪਧ, ਪਗਪ,
ਗਪਧਸੰਧਪਗਪਧਪਗਰਸ—।
੫. $\begin{matrix} & & & \text{ਪ} & & \text{ਸ} & \text{ਸ} \end{matrix}$
ਪਧਸ—ਸਰੰਸ, ਧ—ਪ, ਗਪਧ, (ਸ)—(ਪ) ਗਪਧਪਧ—ਧ—ਧ—ਸ—ਸਰੰਧਸ—ਗਰੰਸਰੰਧਸ
 $\begin{matrix} & \text{ਸ} & \text{ਪ} & \text{ਧ} & \text{ਸ} \end{matrix}$
—ਧ—ਪ, ਗਪ, ਪਧ, ਧਸ—ਰੰਸ, ਪਧਸ—ਸਰੰਧਸ—ਗ, ਰੰਸ—ਸਰੰਗਪ—ਗਰੰਸ—ਰੰਸਧਸ
 $\begin{matrix} & \text{ਸ} & \text{ਪ} & & & \text{ਪ} & \text{ਪ} \end{matrix}$
—ਧ—ਪ, ਗਪਧਸ—ਧ—ਪ, ਸ—ਧਪ, ਗਪਧ—ਧਪ, ਗਪਧਸੰਧਪਧਗਪ, ਸ—ਧ—ਪ, ਗਪ

ਸੰ

ਧਸੰ — ਗਰੰਸੰ ਪ — ਗਰੰਸੰਧ — ਪ, ਗਪਧਸੰਧ — ਪ, ਧਸੰ, ਸਰੰਸੰ, (ਸੰ) — (ਪ) — ਗ, ਗਪਧਪਗ,
 ਰਸ — ਸਸ ਗਗ ਰਸ, ਸਸ ਗਗ ਪਪ ਗਗ ਰਸ, ਸਸ ਗਗ ਪਪ ਧਧ ਪਪ ਗਰਸ, ਸਸ ਗਗ ਪਪ
 ਧਧ ਪਧ ਸੰਸੰ ਧਪ ਗਪ ਗਰਸ, ਸਸ ਗਗ ਪਪ ਧਧ ਪਧ ਸਰੰ ਸੰਸੰ ਧਪ ਗਰਸ, ਸਸ ਗਗ ਪਪ ਧਧ
 ਪਧ ਸੰਸ ਗਗ ਰਸੰ ਧਪ ਗਰਸ — ਸਰਗਪਧ — ਪ, ਗਰਸ — ।

ਦੇਸ਼ਕਾਰ ਰਾਗ ਦੀਆਂ ਤਾਨਾਂ (ਸ਼ਬਦ ਰੀਤ ਨੰ: ੮)

ਅਸਥਾਈ

	×		੦		੨		੦		੩		੪	
੧.	ਅ	੩	ਸਾ	ਗਪ	ਧਪ	ਗਪ	ਧਸੰ	ਧਪ	ਗਪ	ਧਪ	ਗਰ	ਸ-
੨.	ਗਪ	ਧਸੰ	ਧਪ,	ਗਪ	ਧਸੰ	ਰੰਸੰ	ਧਪ,	ਗਪ	ਧਸੰ	ਰੰਗੰ	ਰੰਸੰ	ਧਪ
੩.	*	*	*	ਸਰ	ਗਰ	ਗਪ	ਧਪ	ਧ,	ਗਪ	ਧਸੰ	ਧਪ	ਗਪ
	ਧਪ	ਧ,	ਸਰੰ	ਗਰੰ	ਸੰਧ	ਸੰਸੰ	ਧਪ	ਧਧ	ਪਗ	ਪਪ	ਗਰ	ਸ-
੪.	ਪਗ	ਪਪ	ਗਰ	ਸਸ,	ਧਪ	ਧਧ	ਪਗ	ਪਪ	ਗਰ	ਸਸ,	ਸੰਧ	ਸੰਸੰ
	ਧਪ	ਧਧ	ਪਗ	ਪਪ	ਗਰ	ਸਸ,	ਗਰੰ	ਗਗੰ	ਰੰਸੰ	ਧਪ	ਗਰ	ਸਸ
੫.	ਸਸ	ਗਗ	ਪਪ	ਧਧ	ਪਧ	ਸੰਸੰ	ਗਗੰ	ਰੰਗੰ	ਗਰੰ	ਸੰਸੰ	ਧਧ	ਪ,ਧ
	ਧਪ	ਗਪ	ਗਗ	ਰ,ਗ	ਗਰ	ਸਸ,	ਸਰ	ਗਪ	ਧਸੰ	ਧਪ	ਗਰ	ਸ-
੬.	ਗਰ	ਗਗ	ਰਸ,	ਪਗ	ਪਪ	ਗਰ,	ਧਪ	ਧਧ	ਪਗ,	ਸੰਧ	ਸੰਸੰ	ਧਪ,
	ਗਰ	ਗਗੰ	ਰਸੰ,	ਪਗੰ	ਪਪੰ	ਗਰੰ	ਸੰਧ	ਸੰਸੰ	ਧਪ	ਗਪ	ਗਰ	ਸ-
੭.	ਪ,	ਗਪ	ਧਪ	ਗਪ	ਧ,	ਪਧ	ਸੰਧ	ਪਧ	ਸੰ,	ਧਸੰ	ਰੰਸੰ	ਧਸੰ
	ਰੰ,	ਸਰੰ	ਗਰੰ	ਗਪੰ	ਗਰੰ	ਸੰਧ	ਸੰਸੰ	ਧਪ	ਗਪ	ਧਪ	ਗਰ	ਸ-
੮.	ਸਸ	ਗਪ,	ਸਸ	ਗਪ	ਧਧ	ਪਪ,	ਸਸ	ਗਪ	ਧਧ	ਸੰਸੰ	ਧਪ	ਗਪ,
	ਸਸ	ਗਗ	ਪਪ	ਧਧ	ਸਰੰ	ਸਸੰ	ਧਪ	ਗਪ,	ਸਸ	ਗਗ	ਪਪ	ਧਧ
	ਸਰੰ	ਗਗੰ	ਰੰਸੰ	ਧਪ	ਗਪ,	ਸਰੰ	ਗਪੰ	ਗਰੰ	ਸੰਸੰ	ਧਪ	ਗਰ	ਸਸ

ਅੰਤਰਾ

	ਸਕ	ਦ	ਮੁ	ਏ	੩	ਮਨ	ਮ	ਨ	ਤੇ	ਮਾ	ਰਿ	ਆ
੧.	ਧਸੰ	ਰੰਸੰ	ਧਸੰ	ਧਪ	ਗਪ	ਧਪ	ਗਰ	ਸ,	ਗਪ	ਧਸੰ	ਪਧ	ਸ-
੨.	ਧਧ	ਪ,ਧ	ਧਪ	ਧਧ	ਗਪ	ਗਰ	ਸ,	ਸੰਸੰ	ਧ,ਸੰ	ਸੰਧ	ਸੰਸੰ	ਧਸੰ
	ਧਪ	ਗਰ	ਸ,	ਗਗੰ	ਰੰ,ਗ	ਗਰੰ	ਗਗੰ	ਰੰਸੰ	ਧਸੰ	ਧਪ	ਗਰ	ਸ-

੩.	ਧਸੰ ਰੰਸੰ	ਧਪ ਧਸੰ	ਗਪ ਧਪ	ਧ, ਗਪ	ਧਸੰ ਧ,	ਰੰਸੰ ਗਪ	ਧਸੰ ਗਰ	ਧਪ ਸ,	ਗਪ ਗਪ	ਧ, ਧਧ	ਧਸੰ ਪਧ	ਰੰਗੰ ਸੰ-
੪.	ਗਪ ਰੰਸੰ	ਧਪ, ਧਪ,	ਗਪ ਗਪ	ਧਸੰ ਧਸੰ	ਧਪ, ਰੰਗੰ	ਗਪ ਪੰਪੰ	ਧਸੰ ਗਰੰ	ਰੰਸੰ ਸੰਸੰ	ਧਪ, ਧਪ	ਗਪ ਗਪ	ਧਸੰ ਧਪੰ	ਰੰਗੰ ਧਪ
੫.	ਸੰਧ ਸਗ	ਪਧ ਗਪ	ਸੰਰੰ ਪਧ	ਸੰਧ, ਧਸੰ	ਧਸੰ ਸੰਗੰ	ਧਪ ਗਰੰ	ਪਧ, ਰੰਸੰ	ਪਗ ਸੰਧ	ਗਪ ਧਪ	ਧਪ ਪਗ	ਗਰ ਗਪ	ਸ, ਧਸੰ
੬.	ਗੰਗੰ ਗਪ	ੲਰੰ, ੲਪ	ਧਸੰ ਗਰ	ਧਸੰ ਸ,	ਧਸੰ ਸਸ	ੲਸੰ, ਸ,ਗ	ਪਧ ਗਗ,	ਪਧ ਪਪ	ਪਧ ਪ,ਧ	ੲਧ, ਧਧ,	ਗਪ ਸੰਸੰ	ਗਪ ਸੰ-
੭.	ਗੰਗੰ ਗਗ ਰੰਸੰ,	ਰੰ,ਗੰ ਰ,ਗ ਗਰੰ	ਗੰਰੰ ਗਰ ਸੰਸੰ	ਸੰਧ, ਸਸ, ਧਪ	ਰੰਰੰ ਸਰ ਗਪ	ਸੰ,ਰੰ ਗਪ ਗਰ	ਰੰਸੰ ਗਰ, ਸਸ,	ਧਪ, ਗਪ ਗਗ	ਧਧ ਧਸੰ ਪਪ	ਪ,ਧ ਧਪ, ਧਧ	ਧਪ ਧਸੰ ਪਧ	ਗਰ, ਰੰਗੰ ਸੰ-
੮.	ਧਧ ਰੰਰੰ	ਪ,ਧ ਸੰਸੰ	ਧਪ ਧਪ	ਧਧ ਧਧ	ਪਪ ਪਗ	ਗਪ ਪਪ	ਗਰ ਗਰ	ਸਸ, ਸਸ	ਗੰਗੰ ਪੰਪੰ	ਰੰ,ਗੰ ਗੰ,ਪੰ	ਗੰਰੰ ਪੰਗੰ	ਗੰਗੰ ਪੰਪੰ
	ਗੰਰੰ	ਸੰਸੰ	ਧਪ	ਧਧ	ਪਪ	ਪਪ	ਗਰ	ਸਸ	ਗਗ	ਪਪ	ਧਧ.	ਸੰ
	ਸ,	ਸਸ	ਗਗ	ਪਪ	ਧਧ	ਸੰ	ਸ,	ਸਸ	ਗਗ	ਪਪ	ਧਧ	ਸੰ-

੧. ਰਾਗ ਦੇਸ਼ਕਾਰ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਗੁਰ ਬਚਨੀ ਮਨੁ ਸਹਜ ਧਿਆਨੇ ॥ ਹਰਿ ਕੈ ਰੰਗਿ ਰਤਾ ਮਨੁ ਮਾਨੇ ॥
ਗੁਰਮੁਖ ਭਰਮਿ ਭੁਲੇ ਬਉਰਾਨੇ ॥ ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਕਿਉ ਰਹੀਐ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਪਛਾਨੇ ॥੧॥
ਬਿਨੁ ਦਰਸਨ ਕੈਸੇ ਜੀਵਉ ਮੇਰੀ ਮਾਈ ॥
ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਜੀਅਰਾ ਰਹਿ ਨ ਸਕੈ ਖਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰਿ ਬੂਝ ਬੁਝਾਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਭੁ ਬਿਸਰੈ ਹਉ ਮਰਉ ਦੁਖਾਲੀ ॥ ਸਾਸਿ ਗਿਰਾਸਿ ਜਪਉ ਆਪੁਨੇ ਹਰਿ ਭਾਲੀ ॥
ਸਦ ਬੈਰਾਗਨਿ ਹਰਿਨਾਮੁ ਨਿਹਾਲੀ ॥ ਅਬ ਜਾਨੇ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਰਿ ਨਾਲੀ ॥੨॥
ਅਕਥ ਕਥਾ ਕਹੀਐ ਗੁਰ ਭਾਇ ॥ ਪ੍ਰਭੁ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰ ਦੇਇ ਦਿਖਾਇ ॥
ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਕਰਣੀ ਕਿਆ ਕਾਰ ਕਮਾਇ ॥ ਹਉਮੈ ਮੇਟਿ ਚਲੈ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਸਮਾਇ ॥੩॥
ਮਨਮੁਖੁ ਵਿਛੜੈ ਖੋਟੀ ਰਾਸਿ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮਿ ਮਿਲੈ ਸਾਬਾਸਿ ॥
ਹਰਿ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰੀ ਦਾਸਨਿ ਦਾਸ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਹਰਿਨਾਮ ਧਨੁ ਰਾਸਿ ॥੪॥

(ਬਿਲਾਵਲੁ ਮ. ੧, ਪੰਨਾ ੭੯੬)

ਅਸਥਾਈ

੦				੩				×				੨			
—	ਗ	ਪ		ਪ	ਪ	ਧ	ਪ	ਸੰ	ਧ	ਧ	ਸੰ	ਧ	ਪ	ਗ	ਰ
ੜ	ਬਿਨ	ਦ	ਰ	ਸ	ਨ	ਕੈ	ਸੇ	ਜੀ	ਵਉ	ਮੇ	ਰੀ	ਮਾ	ੜ	ਈ	ੜ
ਸ	ਸ	ਸ		ਸ	ਸ	ਸ	—	ਸ	ਰ	ਗ	ਪ	ਧ	ਪ	ਧ	ਧ
ੜ;	ਹਰਿ	ਬਿ	ਨ	ਜੀ	ਅ	ਰਾ	ੜ	ਰਹਿ	ੜ	ਨ	ਸ	ਕੈ	ੜ	ਖਿ	ਨ
ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ		ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	—	ਸੰ	—	ਧ	ਪ	ਗ	ਰਸ
ਸ	ਤਿ	ਗੁ	ਰ	ਬੂ	ੜ	ਝ	ਬੂ	ਝਾ	ੜ	ੜ	ੜ	ਈ	ੜ	ੜ	ੜੜ

ਅੰਤਰਾ

	ਗ	ਪ	ਗ	ਪ	—	ਧ	ਧ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ	—
	ਗੁਰ	ਬ	ਚ	ਨੀ	ੜ	ਮ	ਨ	ਸ	ਹ	ਜ	ਧਿ	ਆ	ੜ	ਨੇ	ੜ
—	ਧ	ਸੰ	ਧ	ਸੰ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਰੰ	ਗੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ	—
ੜ	ਹ	ਰਿ	ਕੈ	ਰੰ	ੜ	ਗ	ਰ	ਤਾ	ੜ	ਮ	ਨ	ਮਾ	ੜ	ਨੇ	ੜ
—	ਧ	ਗ	ਗ	ਪ	ਪ	ਸੰ	ਧ	ਸੰ	—	ਧ	ਪ	ਗ	—	ਪ	—
ੜ	ਮਨ	ਮੁ	ਖ	ਭ	ਰ	ਮ	ਭੁ	ਲੇ	ੜ	ਬਉ	ੜ	ਰਾ	ੜ	ਨੇ	ੜ
—	ਧ	ਸੰ	ਰੰ	ਗੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਪਧ	ਸੰ	ਸੰ	ਧ	ਪ	ਗ	ਰ	ਸ	—
ੜ	ਹਰਿ	ਬਿਨ	ਕਿਉ	ਰਹੀ	ਐ	ਗੁ	ਰੜ	ਸ	ਬ	ਦ	ਪ	ਛਾ	ੜ	ਨੇ	ੜ

—ਸਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ।

੨. ਰਾਗ ਦੇਸ਼ਕਾਰ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਵਿਦਿਆ ਵਿਚਾਰੀ ਤਾਂ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ॥ ਜਾਂ ਪੰਚ ਰਾਸੀ ਤਾਂ ਤੀਰਥ ਵਾਸੀ ॥੧॥
ਘੰਘਰੂ ਵਾਜੈ ਜੇ ਮਨੁ ਲਾਗੈ ॥ ਤਉ ਜਮੁ ਕਹਾ ਕਰੇ ਮੋ ਸਿਉ ਆਗੈ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
ਆਸ ਨਿਰਾਸੀ ਤਉ ਸੰਨਿਆਸੀ ॥ ਜਾਂ ਜਤੁ ਜੋਗੀ ਤਾਂ ਕਾਇਆ ਭੋਗੀ ॥੨॥
ਦਇਆ ਦਿਗੰਬਰੁ ਦੇਹ ਬੀਚਾਰੀ ॥ ਆਪਿ ਮਰੈ ਅਵਰਾ ਨਹ ਮਾਰੀ ॥੩॥
ਏਕੁ ਤੂ ਹੋਰਿ ਵੇਸ ਬਹੁਤੇਰੇ ॥ ਨਾਨਕ ਜਾਨੈ ਚੋਜ ਨ ਤੇਰੇ ॥੪॥

(ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੧, ਪੰਨਾ ੩੫੬)

ਅਸਥਾਈ

੩	×						੨	੦							
ਧ	ਧ		ਸੰ	—	ਸੰ	ਧ	—ਪ	ਗਪ	ਧ	ਪ	ਗ	—ਰ	ਸ	—	
ਸੰ	ਪ	ਧ	ਬਾ	ੜ	ਜੈ	ੜ	ੜੜ	ਜੈੜ	ਮ	ਨ	ਲਾ	ੜੜ	ਗੈ	ੜ	
ਘ	ਘ	ਰੂ													
—	ਸ	ਰਗ	ਗ	ਪ	ਪ	ਸੰ	ਧ	ਸੰ	—	ਸੰ	ਰ	ਸਰੰ	ਗਰੰ	ਸਧ	ਪਗ
ੜ	ਤਉ	ਜੜ	ਮ	ਕ	ਹਾ	ੜ	ਕ	ਰੇ	ੜ	ਮੋ	ਸਿਉ	ਆੜ	ੜੜ	ਗੈੜ	ੜੜ

ਰਸ
ੜੜ

ਅੰਤਰਾ

ਪ	ਪ	ਧ	ਸੰ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਧ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਰ	ਸੰ	—	
ਗ	ਪ	ਧ	ਚ	ੜ	ਰੀ	ਤਾ	ਪ	ਰ	ਉ	ਪ	ਕਾ	ੜ	ਰੀ	ੜ	
ਵਿ	ਦਿਆ	ਵੀ													
—	ਸਰੰ	ਗੰ	ਰੰ	ਸੰ	—	ਧ	ਧ	ਸੰ	—	ਧ	ਪ	ਗਪ	ਧਸੰ	ਰਸੰ	ਧਪ
ੜ	ਜਾੜ	ਪੰ	ਚ	ਰਾ	ੜ	ਸੀ	ਤਾ	ਤੀ	ੜ	ਰ	ਥ	ਵਾੜ	ੜੜ	ਸੀੜ	ੜੜ

ਗਰਸ

ੜੜੜ ਘੁੰਗਰੂ...

—ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ। (ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੩. ਰਾਗ ਦੇਸ਼ਕਾਰ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਾਜ)

ਭੂਲੇ ਮਾਰਗੁ ਜਿਨਹਿ ਬਤਾਇਆ ॥
 ਐਸਾ ਗੁਰੂ ਵਡਭਾਗੀ ਪਾਇਆ ॥ ੧ ॥
 ਸਿਮਰ ਮਨਾ ਰਾਮ ਨਾਮ ਚਿਤਾਰੇ ॥
 ਬਸਿ ਰਹੇ ਹਿਰਦੈ ਗੁਰ ਚਰਨ ਪਿਆਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਕਾਮਿ ਕ੍ਰੋਧਿ ਲੋਭਿ ਮੋਹਿ ਮਨੁ ਲੀਨਾ ॥
 ਬੰਧਨ ਕਾਟਿ ਮੁਕਤਿ ਗੁਰਿ ਕੀਨਾ ॥ ੨ ॥
 ਦੁਖ ਸੁਖ ਕਰਤ ਜਨਮਿ ਫੁਨਿ ਮੂਆ ॥
 ਚਰਨ ਕਮਲ ਗੁਰਿ ਆਸ੍ਰਮੁ ਦੀਆ ॥ ੩ ॥
 ਅਗਨਿ ਸਾਗਰ ਬੂਡਤ ਸੰਸਾਰਾ ॥
 ਨਾਨਕ ਬਾਹ ਪਕਰਿ ਸਤਿਗੁਰਿ ਨਿਸਤਾਰਾ ॥ ੪ ॥

(ਬਿਲਾਵਲੁ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੮੦੩-੪)

ਅਸਥਾਈ

×									੦								
											ਪ	੩	ਸੰ	ਸੰ			
											ਗ	ਪ	ਧ	ਧ	ਸੰ		
											ਸਿ	ਮ	ਰ	ਧ	ਮ		
ਸ	—	ਪ	ਪ	ਗ	ਪ	ਧ	ਪ	ਗ	—ਰ	ਸ	ਸੰ	ਸੰ	ਧ	ਰੰ	ਸੰ	ਸੰ	
ਧ	ਧ	ਰਾ	ਮ	ਨਾ	ਧ	ਮ	ਚਿ	ਤਾ	ਧਧ	ਰੇ	ਸਿ	ਮ	ਰ	ਧ	ਧ	ਮ	
ਨਾ	ਧ	ਰਾ	ਮ	ਨਾ	ਧ	ਮ	ਚਿ	ਤਾ	ਧਧ	ਰੇ	ਸਿ	ਮ	ਰ	ਧ	ਧ	ਮ	
ਸੰ	—	ਪ	ਪ	ਗ	ਪ	ਧ	ਪ	ਗ	—ਰ	ਸ	ਸ	ਸ	ਧ	ਪ	ਪ	ਪ	
ਧ	ਧ	ਰਾ	ਮ	ਨਾ	ਧ	ਮ	ਚਿ	ਤਾ	ਧਧ	ਰੇ	ਬ	ਸ	ਰ	ਹੇ	ਹਿਰ		
ਨਾ	ਧ	ਰਾ	ਮ	ਨਾ	ਧ	ਮ	ਚਿ	ਤਾ	ਧਧ	ਰੇ	ਬ	ਸ	ਰ	ਹੇ	ਹਿਰ		
ਸ	—	ਸ	ਸ	ਗ	ਪ	ਧ	ਪ	ਗ	—	ਰ							
ਰ	ਧ	ਗੁ	ਰ	ਚ	ਰ	ਨ	ਧਿ	ਆ	ਧ	ਰੇ							
ਦੈ	ਧ	ਗੁ	ਰ	ਚ	ਰ	ਨ	ਧਿ	ਆ	ਧ	ਰੇ							

ਅੰਤਰਾ

												ਪ	ਪ	ਸੰ			
												ਗ	ਪ	ਧ	ਸੰ		
												ਭੁ	ਧ	ਲੇ	ਧ		
ਸੰ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਧ	ਧ	ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ	—	ਧ	ਪ	ਗੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਧ	
ਮਾ	ਧ	ਰ	ਗ	ਜਿ	ਨਹਿ	ਧ	ਧ	ਬ	ਤਾ	ਧ	ਇਆ	ਧ	ਐ	ਧ	ਸਾ	ਧ	
ਰੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਧ	ਪ	ਗਪ	ਧਪ	ਗ	—ਰ	ਸ							
ਗੁ	ਰ	ਵ	ਡ	ਭਾ	ਧ	ਗੀ	ਧਧ	ਪਾ	ਧਧ	ਇਆ	—	ਸਿਮਰ...					

—ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ ।

੪. ਰਾਗ ਦੇਸ਼ਕਾਰ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਹਲੇ ਯਾਰਾਂ ਹਲੇ ਯਾਰਾਂ ਖੁਸ਼ਿ ਖਬਰੀ ॥

ਬਲਿ ਬਲਿ ਜਾਂਉ ਹਉ ਬਲਿ ਬਲਿ ਜਾਂਉ ॥

ਨੀਕੀ ਤੇਰੀ ਬਿਗਾਰੀ ਆਲੇ ਤੇਰਾ ਲਾਉ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਕੁਜਾ ਆਮਦ ਕੁਜਾ ਰਫਤੀ ਕੁਜਾ ਮੇਰਵੀ ॥ ਦੁਰਿਕਾ ਨਗਰੀ ਰਾਸਿ ਬੁਗੋਈ ॥

ਖੂਬੁ ਤੇਰੀ ਪਗਰੀ ਮੀਠੇ ਤੇਰੇ ਬੋਲ ॥ ਦੁਰਿਕਾ ਨਗਰੀ ਕਾਹੇ ਕੇ ਮਗੋਲ ॥ ੨ ॥

ਚੰਦੀ ਹਜਾਰ ਆਲਮ ਦੇਕਲ ਖਾਨਾਂ ॥ ਹਮ ਚਿਨੀ ਪਾਤਿਸਾਹ ਸਾਂਵਲੇ ਬਰਨਾਂ ॥ ੩ ॥

ਅਸਪਤਿ ਗਜਪਤਿ ਨਰਹ ਨਰਿੰਦ ॥ ਨਾਮੇ ਕੇ ਸ਼੍ਰਾਮੀ ਮੀਰ ਮੁਕੰਦ ॥ ੪ ॥

(ਤਿਲੰਗ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ, ਪੰਨਾ ੭੨੭)

ਅਸਥਾਈ

×				੨				੦				੩			
												ਪ	ਗ	ਧ	ਧ
												ਗ	ਗ	ਪ	ਧ
												ਮੀ	ਠੇ	ਤੇ	ਧ
														—	ਧ
														ੜ	ਰੇ
ਸੰ	—	—	ਸੰ	ਧ	ਸੰ	ਧ	ਪ	ਗ	—	ਰ	ਸ	ਸ	ਰ	ਗ	ਗ
ਬੋ	ੜ	ੜ	ਲ	ਤੇ	ੜ	ਰੇ	ੜ	ਬੋ	ੜ	ਲ	ਖੂ	ਬ	ਤੇ	ੜ	ਪ
															ਰੀ
ਧ	ਧ	—	ਪ	ਗ	ਪ	ਧ	ਪ	ਗ	—	ਰ	ਸ				
ਪ	ਗ	ੜ	ੜ	ਰੀ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ				

ਅੰਤਰਾ

												ਪ	ਗ	—	ਗ	ਗ
												ਹਲੇ	ੜ	ਯਾ	ਰਾ	ਰਾ
												ਬ	ਲਿ	ਬ	ਲਿ	ਲਿ
ਧ	—	ਧ	ਧ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	—	—	—	ਸੰ	ਰੰ	ਗੰ	ਰੰ	ਰੰ
ਪ	ੜ	ਯਾ	ਰਾ	ਖੂ	ਸ	ਖ	ਬ	ਰੀ	ੜ	ੜ	ੜ	ਸੰ	ਰੰ	ਗੰ	ਰੰ	ਰੰ
ਹਲੇ	ੜ	ਯਾ	ਰਾ	ਬ	ਲਿ	ਬ	ਲਿ	ਜਾ	ੜ	ਉ	ੜ	ਨੀ	ਕੀ	ਤੇ	ਰੀ	ਰੀ
ਜਾ	ੜ	ਉ	ਹਉ													
ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ	—	ਧ	ਸੰ	ਧ	ਪ	ਗ	—	ਰ	ਸ					
ਬਿ	ਗਾ	ਰੀ	ੜ	ਆ	ਲੇ	ਤੇ	ਰਾ	ਨਾ	ੜ	ਉ	—	ਮੀਠੇ...				

—ਸਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ ।

੫. ਰਾਗ ਦੇਸ਼ਕਾਰ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਏਕ ਰੂਪ ਸਗਲੋਂ ਪਾਸਾਰਾ ॥ ਆਪੇ ਬਨਜੁ ਆਪਿ ਬਿਉਹਾਰਾ ॥੧॥
 ਐਸੋ ਗਿਆਨੁ ਬਿਰਲੋ ਈ ਪਾਏ ॥ ਜਤ ਜਤ ਜਾਈਐ ਤਤ ਦ੍ਰਿਸਟਾਏ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਅਨਿਕ ਰੰਗ ਨਿਰਗੁਨ ਇਕ ਰੰਗਾ ॥ ਆਪੇ ਜਲੁ ਆਪ ਹੀ ਤਰੰਗਾ ॥੨॥
 ਆਪ ਹੀ ਮੰਦਰੁ ਆਪਹਿ ਸੇਵਾ ॥ ਆਪ ਹੀ ਪੂਜਾਰੀ ਆਪ ਹੀ ਦੇਵਾ ॥੩॥
 ਆਪਹਿ ਜੋਗ ਆਪ ਹੀ ਜੁਗਤਾ ॥ ਨਾਨਕ ਕੇ ਪ੍ਰਭ ਸਦ ਹੀ ਮੁਕਤਾ ॥੪॥

(ਬਿਲਾਵਲ ਸ: ੫, ਪੰਨਾ ੮੦੩)

ਅਸਥਾਈ

੨				×				੨				੦			
ਧ	ਪ	ਗ	ਪ	ਸੰ	—	ਧ	ਧ	ਪ	ਗ	ਧ	ਪ	ਗ	ਰ	ਸ	ਸ
ੜ	ਸੌ	ੜ	ੜ	ਗਿਆ	ੜ	ਨ	ਬਿਰ	ਲੋ	ੜ	ਈ	ੜ	ਪਾ	ੜ	ਏ,	ਜ
ਸ	ਧ	—	ਪ	ਧ	ਸ	ਸ	—	ਪ	ਪ	ਧ	ਪ	ਗ	ਰ	ਸ	
ਭ	ਜ	ੜ	ਤ	ਜਾ	ੜਈ	ਐ	ੜ	ਗ	ਤ	ਦਿ	ੜਸ	ਟਾ	ੜ	ਏ	

ਅੰਤਰਾ

ਪ	—	ਸੰ	ਧ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਰੰ	ਗੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਧ	ਸੰ	—
ਏ	ੜ	ਕ	ੜ	ਰੁ	ੜਪ	ਸ	ਗ	ਲੋ	ੜ	ਪਾ	ੜ	ਸਾ	ੜ	ਰਾ	ੜ
ਸੰ															
ਗੰ	ਰੰ	ਸੰ	ਧ	ਰੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਧ	ਪ	ਗਪ	ਧਪ	ਗ	ਰ	ਸ	
ਆ	ੜ	ਪੇ	ੜ	ਬ	ਨ	ਜ	ਆ	ੜ	ਪ	ਬਿੜ	ਉੜ	ਹਾ	ੜ	ਰਾ	ਐੜ...

—ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ ।

੬. ਰਾਗ ਦੇਸ਼ਕਾਰ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)੯

ਮਾਤੇ ਮਤੰਗ ਜਰੇ ਜਰ ਸੰਗ ਅਨੂਪ ਉਤੰਗ ਸੁਰੰਗ ਸਵਾਰੇ ॥

ਕੋਟ ਤੁਰੰਗ ਕੁਰੰਗ ਸੇ ਕੁਦਤ ਪਉਨ ਕੇ ਗਉਨ ਕੋ ਜਾਤ ਨਿਵਾਰੇ ॥

ਭਾਰੀ ਭਜਾਨ ਕੇ ਭਪ ਭਲੀ ਬਿਧਿ ਨਿਆਵਤ ਸੀਸ ਨ ਜਾਤ ਬਿਚਾਰੇ ॥

ਏਤੇ ਭਏ ਤ ਕਹਾ ਭਏ ਭਪਤਿ ਅੰਤ ਕੋ ਨਾਂਗੇ ਹੀ ਪਾਂਇ ਪਧਾਰੇ ॥ ੨ ॥

(ਅਕਾਲ ਉਸਤਤ, ਤ੍ਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ਸਵੱਏ ਪਾ: ੧੦)

ਅਸਥਾਈ

੨	ਪ	ਧ	ਗ	ਪ	—	ਪ	—	੨	ਪ	ਧ	ਪ	੦	ਗ	ਰ	ਸ	—
	ਮਾ	ਭੇ	ਮ	ਤੰ	ੜ	ਗ	ੜ		ਜ	ਰੇ	ਜ		ਸੰ	ੜ	ਗ	ੜ
ਪ																
—	ਗ	ਪ	ਧ	ਸੰ	—	ਸੰ	ਸੰ		ਧ	ਸੰ	ਰੰ		ਸੰ	—	ਧਪ	ਗਰ
ੜ	ਅਨੁ	ਪ	ਉ	ਤੰ	ੜ	ਗ	ਸੁ		ਰੰ	ੜ	ਸ		ਵਾ	ੜ	ਰੇੜ	ੜੜ

ਸ
—ਮਾਤੇ ਮਤੰਗ...

ਅੰਤਰਾ

ਪ	ਗ	ਪ	ਧ	ਸ	—	ਸ	ਸ	ਸ	ਰ	ਗ	ਰ	ਸ	ਧ	ਸ	ਸ
ਕ	ਟ	ਤ	ਰੰ	ਓ	ਗ	ਕੁ	ਰੰ	ਓ	ਗ	ਸੇ	ਕੁ	ਓ	ਦ	ਓ	ਓ
—	ਸਰੰ	ਗੰ	ਰੰ	ਸ	ਧ	ਪ	ਧ	ਸ	—	ਧ	ਪ	ਗਪ	ਧਸ	ਧਪ	ਗਰ
ਓ	ਪਉ	ਨ	ਕੇ	ਗਉ	ਓ	ਨ	ਕੇ	ਜਾ	ਓ	ਤ	ਨਿ	ਵਾਓ	ਓਓ	ਕੇਓ	ਓਓ

ਸ
ਓ —ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ । (ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

ਨੋਟ—ਇਸੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਦੂਜੀ ਰੀਤ (ਟਿਯੂਨ) ਅਗੇ ਤਾਲ-ਧਮਾਰ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੈ ।

੭. ਰਾਗ ਦੇਸ਼ਕਾਰ, ਸੂਲਫਾਕ (ਦਰੁੱਤ ਲਯ)

ਲਾਲੂ ਲੋਚਨਾ ਤੈ ਤਨਿ ਸੋਹਿਆ ॥ ਸੁਰਿ ਜਨ ਭਾਨੀ ਤਾਂ ਮਨੁ ਮੋਹਿਆ ॥੧॥
ਕਵਨ ਬਨੀ ਰੀ ਤੇਰੀ ਲਾਲੀ ॥ ਕਵਨ ਰੰਗਿ ਤੂੰ ਭਈ ਗੁਲਾਲੀ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
ਤੁਮ ਹੀ ਸੁੰਦਰਿ ਤੁਮਹਿ ਸੁਹਾਗੁ ॥ ਤੁਮ ਘਰਿ ਲਾਲਨੁ ਤੁਮ ਘਰਿ ਭਾਗੁ ॥੨॥
ਤੂੰ ਸਤਵੰਤੀ ਤੂ ਪਰਧਾਨਿ । ਤੂੰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਭਾਨੀ ਤੁਹੀ ਸੁਰ ਗਿਆਨਿ ॥੩॥
ਪ੍ਰੀਤਮ ਭਾਨੀ ਤਾਂ ਰੰਗਿ ਗੁਲਾਲ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸੁਭ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਨਿਹਾਲ ॥੪॥
ਸੁਨਿ ਰੀ ਸਖੀ ਇਹ ਹਮਰੀ ਘਾਲਾ ॥ ਪ੍ਰਭ ਆਪਿ ਸੀਗਾਰਿ ਸਵਾਰਨਹਾਰ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ਦੂਜਾ ॥
(ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੫, ਪੰਨਾ ੩੮੪)

ਅਸਥਾਈ

×	੦	੨	੩	੦	
ਧ	ਸ	ਧ	ਪ	ਗ	ਧ
ਸ	ਵ	ਨ	ਬ	ਨੀ	ਓ
ਕ	ਓ	ਗ	ਕੁ	ਰੰ	ਓ
ਪ	ਗ	ਪ	ਧ	ਸ	ਰ
ਗ	ਓ	ਰੀ	ਓ	ਲਾ	ਓ
ਤੇ	ਓ	ਲੀ	ਓ	ਲੀ	ਓ
ਸ	ਰ	ਗ	ਪ	ਧ	ਪ
ਕ	ਵ	ਨ	ਰੰ	ਓ	ਗ
ਪ	ਧ	ਸ	ਰੰ	ਗੰ	ਰੰ
ਭ	ਈ	ਓ	ਗੁ	ਲਾ	ਓ

ਅੰਤਰਾ

ਗ	—	ਸੰ	ਧ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	—	—	—
ਪ	₪	ਲ	ਚੋ	₪	ਲ	ਨਾ	₪	₪	₪
ਲਾ									
ਸੰ	—	ਸੰ	ਰੰ	ਸੰ	—	ਧ	—	ਪ	—
ਧ	₪	ਤ	ਨ	ਸੋ	₪	ਹਿਆ	₪	₪	₪
ਤੈ									
ਗੰ	ਤੰ	ਸੰ	ਧ	ਰੰ	ਸੰ	ਸੰ	—	—	—
ਸੁ	ਰ	ਜ	ਨ	ਭਾ	₪	ਨੀ	₪	₪	₪
ਧ	—	ਧ	ਸੰ	ਧ	ਪ	ਗ	ਰ	ਸ	—
ਪ	₪	ਮ	ਨ	ਮੋ	₪	ਹਿਆ	₪	₪	₪
ਤਾ									

—ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ। (ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੮. ਰਾਗ ਦੇਸ਼ਕਾਰ, ਇਕਤਾਲਾ (ਦਰੁੱਤ ਲਯ)

ਆਪੇ ਸਬਦੁ ਆਪੇ ਨੀਸਾਨੁ ॥ ਆਪੇ ਸੁਰਤਾ ਆਪੇ ਜਾਨੁ ॥
ਆਪੇ ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਖੈ ਤਾਣੁ ॥ ਤੂ ਦਾਤਾ ਨਾਮੁ ਪਰਵਾਣੁ ॥੧॥
ਐਸਾ ਨਾਮੁ ਨਿਰੰਜਨ ਦੇਉ ॥ ਹਉ ਜਾਚਿਕ ਤੂ ਅਲਖ ਅਭੇਉ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਧਰਕਟੀ ਨਾਰਿ ॥ ਭੂੰਡੀ ਕਾਮਣਿ ਕਾਮਣਿਆਰਿ ॥
ਰਾਜੁ ਰੂਪੁ ਝੂਠਾ ਦਿਨੁ ਚਾਰਿ ॥ ਨਾਮੁ ਮਿਲੈ ਚਾਨਣੁ ਅੰਧਿਆਰਿ ॥੨॥
ਚਖਿ ਛੋਡੀ ਸਹਸਾ ਨਹੀ ਕੋਇ ॥ ਬਾਪੁ ਦਿਸੈ ਵੇਜਾਤਿ ਨ ਹੋਇ ॥
ਏਕੈ ਕਉ ਨਾਹੀ ਭਉ ਕੋਇ ॥ ਕਰਤਾ ਕਰੇ ਕਰਾਵੈ ਸੋਇ ॥੩॥
ਸਬਦਿ ਮੁਏ ਮਨੁ ਮਨ ਤੇ ਮਾਰਿਆ ॥ ਠਾਕਿ ਰਹੇ ਮਨੁ ਸਾਚੈ ਧਾਰਿਆ ॥
ਅਵਰੁ ਨ ਸੂਝੈ ਗੁਰ ਕਉ ਵਾਰਿਆ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਨਿਸਤਾਰਿਆ ॥੪॥

(ਬਿਲਾਵਲੁ ਮ: ੧, ਪੰਨਾ ੭੯੫-੯੬)

ਅਸਥਾਈ

×	੦	੨	੦	੩	੪						
ਪ	—	ਪ	ਗਪ	ਪ	ਗ	ਗ	ਰ	ਸ	—	ਸ	
ਧ	₪	ਸਾ	ਨਾ	₪	ਨਿ	ਰੰ	ਜ	ਨ	ਸੋ	₪	ਇ
ਐ											
ਸ	—	ਰ	ਗ	ਪ	ਪ	ਧ	ਧ	ਸੰ	ਧ	—	ਪ
ਹਉ	₪	ਜਾ	ਚਿ	ਕ	ਤੂ	ਅਲ	ਖ	ਅ	ਭੇ	₪	ਉ

ਅੰਤਰਾ

ਗ ਪ ਆ	ਗ ਪੋ	— ਫ	ਪ ਸਬ	ਧ ਦ	ਪ ਧ ਆ	ਸੰ ਪੋ	— ਫ	ਸੰ ਨੀ	ਸੰ ਸਾ	— ਫ	ਸੰ ਨ
ਸੰ ਆ	ਧ ਪੋ	— ਫ	ਯਸੰ ਸੂਰ	ਸੰ ਤਾ	ਰੰ ਫ	ਸੰ ਆ	ਸੰ ਪੋ	— ਫ	ਧ ਜਾ	— ਫ	ਪ ਨ
ਗ ਪ ਆ	ਧ ਪੋ	ਪ ਗ ਫ	ਪ ਕਰ	ਧ ਕ	ਪਧ ਰਫ	ਸੰ ਵੇ	ਸੰ ਬੈ	ਰੰ ਫ	ਸੰ ਤਾ	— ਫ	ਸੰ ਣ
ਗੰ ਤੁ	ਰੰ ਫ	ਸੰ ਦਾ	ਸੰ ਤਾ	ਧ ਪ ਫ	ਧ ਫ	ਸੰ ਨਾ	ਸੰ ਫਮ	ਧਪ ਪਰ	ਗ ਵਾ	ਰ ਫ	ਸ ਣ

—ਸਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ। (ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੯. ਰਾਗ ਦੇਸ਼ਕਾਰ, ਝਪਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਬੰਗ ਕੇ ਬੰਗਾਲੀ ਫਿਰਹੰਗ ਕੇ ਫਿਰੰਗਾ ਵਾਲੀ,
ਦਿੱਲੀ ਕੇ ਦਿਲਵਾਲੀ ਤੇਰੀ ਆਗਿਆ ਮੈ ਚਲਤ ਹੈਂ ॥
ਰੋਹ ਕੇ ਰੁਹੇਲੇ ਮਾਘ ਦੇਸ ਕੇ ਮਘੇਲੇ ਬੀਰ,
ਬੰਗਸੀ ਬੰਦੇਲੇ ਪਾਪ ਪੁੰਜ ਕੇ ਮਲਤ ਹੈਂ ॥
ਗੋਖਾ ਗੁਨ ਗਾਵੇ ਚੀਨ ਮਚੀਨ ਕੇ ਸੀਸ ਨਜਾਵੇ,
ਤਿੱਬਤੀ ਧਿਆਇ ਦੋਖ ਦੇਹ ਕੇ ਦਲਤ ਹੈਂ ॥
ਜਿਨੇ ਤੋਹਿ ਧਿਆਇਓ ਤਿਨੇ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਤਾਪ ਪਾਇਓ,
ਸਰਬ ਧਨ ਧਾਮ ਫਲ ਫੂਨ ਸੇਂ ਫਲਤ ਹੈਂ ॥ ੩ ॥ ੨੫੫ ॥

(ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦)

ਅਸਥਾਈ

×	੨	੦	੩
ਧ ਸੰ ਜਿ	ਧ ਤੋ ਫ	ਪ ਗ ਧਿਆ ਇਓ	ਧ ਤਿ ਫ
ਪ ਪੁ	ਪ ਨ	ਪ ਤਾ	ਸ ਪਾ

ਸਰ	ਧ	ਸ	—	ਰ	ਪ	ਪ	ਧ	—	ਧ
ਸਰ	ਬ	ਧ	ਫ	ਨ	ਧਾ	ਮ	ਫ	ਫ	ਲ
ਸੰ	ਧ	ਪ	ਗ	ਪ	ਪ	ਗਰ	ਸ	—	—
ਫੁ	ਲ	ਸੋ	ਫ	ਫ	ਲ	ਤਫ	ਹੈ	ਫ	ਫ

ਅੰਤਰਾ

ਗ	ਗ	ਪ	—	ਧ	ਸੰ	ਧ	ਸੰ	—	ਸੰ
ਪ	ਗ	ਕੇ	ਫ	ਬੰ	ਗਾ	ਲੀ	ਫਿ	ਫ	ਰ
ਧ	ਧ	ਸੰ	—	ਰੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਧ	—	ਪ
ਸੰ	ਗ	ਕੇ	ਫ	ਫਿ	ਰੰ	ਗਾ	ਵਾ	ਫ	ਲੀ
ਗੰ	ਰੰ	ਗੰ	—	ਪੰ	ਗੰ	ਰੰ	ਸੰ	—	ਸੰ
ਦਿ	ਲੀ	ਕੇ	ਫ	ਦਿਲ	ਵਾ	ਲੀ	ਤੇ	ਫ	ਚੀ
ਧ	ਧ	ਪ	ਗ	ਧ	ਪ	ਗਰ	ਸ	—	—
ਸੰ	ਗਿਆ	ਮੈ	ਫ	ਚ	ਲ	ਤਫ	ਹੈ	ਫ	ਫ
ਆ									

ਸੰਚਾਰੀ

ਗ	ਗ	ਪ	—	ਪ	ਧ	ਧ	ਧ	—	ਧ
ਪ	ਹ	ਕੇ	ਫ	ਰੁ	ਹੇ	ਲੇ	ਮਾ	ਫ	ਘ
ਧ	ਧ	ਸੰ	—	ਸੰ	ਪ	ਧ	ਧ	—	ਪ
ਸੰ	ਸ	ਕੇ	ਫ	ਮ	ਘੇ	ਲੇ	ਬੀ	ਫ	ਰ
ਗ	ਗ	ਪ	ਧ	ਪ	ਗ	ਰ	ਸ	—	ਸ
ਪ	ਗ	ਸੀ	ਫ	ਬੰ	ਦੇ	ਲੇ	ਪਾ	ਫ	ਘ
ਸ	ਰ	ਪ	ਗ	ਪ	ਧ	ਧਪ	ਧ	—	—
ਪ੍ਰ	ਜ	ਕੇ	ਫ	ਮ	ਲ	ਤਫ	ਹੈ	ਫ	ਫ

ਅਭੋਗ

ਪ	ਪ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ
ਘ	ਖਾ	ਧ	ਫ	ਨ	ਗਾ	ਵੈ	ਚੀ	ਨ	ਮ
ਗੋ		ਗੁ	ਫ	ਨ	ਗਾ	ਵੈ	ਚੀ	ਨ	ਮ
ਸੰ	ਪ	ਸੰ	—	ਫੰ	ਸੰ	ਧ	ਧ	—	ਪ
ਧ	ਨ	ਕੇ	ਫ	ਫ	ਸੀ	ਸਨਿ	ਯਾ	ਫ	ਵੈ
ਚੀ									
ਗੰ	ਰੰ	ਗੰ	—	ਪੰ	ਗੰ	ਫੰ	ਸੰ	—	ਸੰ
ਤਿੱ	ਬ	ਤੀ	ਫ	ਧਿ	ਆ	ਇ	ਦੋ	ਫ	ਖ
ਧ	ਧ	ਪ	ਗ	ਧ	ਪ	ਗਰ	ਸ	—	—
ਸੰ	ਹ	ਕੋ	ਫ	ਦ	ਲ	ਤਫ	ਹੈ	ਫ	ਫ
ਦੇ									

ਨੋਟ—ਝਪਤਾਲ ਦੇ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਗਾਉਣ ਸਮੇਂ ਦੁਗੁਨ, ਤਿਗੁਨ ਆਦਿ ਕਰਨ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਰਸ ਤੇ ਅਨੰਦ ਆਵੇਗਾ।

੧੦. ਰਾਗ ਦੇਸ਼ਕਾਰ, ਧਮਾਰ ਤਾਲ (ਬਿਲੰਬਿਤ ਲਯ)

ਮਾਤੇ ਮਤੰਗ ਜਰੇ ਜਰ ਸੰਗ—ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਮੂਲ ਪਾਠ ਪਿਛੇ ਨੰ: ੬ ਦੀ ਟਿਯੂਨ ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ।

ਅਜਬਾਈ

੩				×					੨		੦		
ਪ	ਗ	ਪਧ	ਪ	ਪ	—	ਰ	ਰ	ਗ	ਪ	ਪ	ਧ	—	ਧ
ਮਾ	ਫ	ਭੇਫ	ਮ	ਗ	ਫ	ਸ	ਗ	ਗ	ਜ	ਰ	ਸੰ	ਫ	ਗ
				ਤੰ	ਫ	ਗ	ਜ	ਰੇ					
ਪ	ਗ	ਪ	ਧ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਧ	—	ਪ	ਗ	ਪ	ਪਧ	ਧ
ਅ	ਨੂ	ਪ	ਉ	ਤੰ	ਗ	ਸੁ	ਰੰ	ਫ	ਗ	ਸ	ਵਾ	ਫਫ	ਰੇ

ਅੰਤਰਾ

ਪ	—	ਪ	ਸੰਧ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਧ	ਸੰ	ਰੰ	ਗੰ	ਰੰ	—	—
ਗ	ਫ	ਟ	ਤੁਫ	ਰੰ	ਗ	ਕੁ	ਰੰ	ਫ	ਗ	ਸੇ	ਕੁ	ਫ	ਫ

ਸੰ	ਧ	ਸੰ	—	ਸੰ	—	—	ਪ	—	ਪਧ	ਗ	ਪ	—	—
ਦ	ਧ	ਧ	ਧ	ਤ	ਧ	ਧ	ਪਉ	ਧ	ਨਧ	ਕੇ	ਗਉ	ਧ	ਧ
ਸੰ	—	—	ਧ	ਧ	ਪ	ਗ	ਸ	ਰ	ਗ	ਪ	ਪ	ਪਧ	ਧ
ਧ	ਧ	ਧ	ਧ	ਕਉ	ਧ	ਧ	ਜਾ	ਧ	ਤ	ਨਿ	ਵਾ	ਧਧ	ਧ
ਨ	ਧ	ਧ	ਧ									ਧਧ	ਧ

ਨੋਟ—ਧਮਾਰ ਦੀ ਦੁਗੁਣ, ਤਿਗੁਣ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਦ ਇਸੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਪਿਛੇ ਨੰ: ੬ ਤੇ ਲਿਖੀ
 “ਤਿੰਨਤਾਲ” ਦੀ ਟਿਯੂਨ ਤੇ ਗਾਓ।

(ਦੇਸ਼ਕਾਰ ਰਾਗ ਸਮਾਪਤਿ)

ਰਾਗ ਕਾਲਿੰਗੜਾ

ਵਾਦੀ --ਪ | ਠਾਟ--ਭੈਰਉ | ਸਮਾਂ - ਰਾਤ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ (ਚਾਰ ਵਜੇ ਰਾਤੀ)
 ਸੰਵਾਦੀ - ਸ | ਜਾਤੀ - ਸੰਪੂਰਣ-ਸੰਪੂਰਣ | ਵਿਸ਼ੇਸ਼--ਇਸ ਵਿਚ ਮੀਂਡ ਅਤੇ 'ਧਾ-ਰੇ' ਤੇ ਅੰਦੋਲਨ
 ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ।

ਆਰੋਹ - ਸ ਰੁ ਗ ਮ ਪ, ਗ ਮ ਪ ਧੁ ਨ ਸ ।

ਆਰੋਹ ਸੰਨ ਧੁ ਪ, ਮ ਪ ਧੁ ਪ ਮ ਗ, ਮ ਗ ਰੁ ਸ ।

ਪਕੜ--ਪ ਧੁ ਮ ਪ ਗ ਮ ਗ, ਮ ਪ ਮ ਗ ਰੁ ਸ ;

ਪੁਰਾਤਨ ਸੰਗੀਤ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਦੇ ਕਾਲਿੰਗ, ਕਾਲਿੰਗੋ, ਕਾਲਿੰਗੜ ਤੇ ਕਾਲਿੰਗੜਾ ਨਾਮ ਲਿਖੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਮ ਸੰਬੰਧੀ ਕੁਝ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ (ਰਾਜਾ ਅਸ਼ੋਕ ਦੇ ਵੇਲੇ 'ਕਲਿੰਗ' ਨਾਮਕ ਇਕ ਦੇਸ਼ ਸੀ, ਜੋ ਪੂਰਬ ਬੰਗਾਲ ਦੀ ਖਾੜੀ ਦੇ ਪਾਸ ਮਹਾਨਦੀ ਤੇ ਗੁਦਾਵਰੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਵੱਸਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਸ਼ੋਕ ਨੇ ਇਕ ਘੋਰ ਯੁੱਧ ਦੇ ਬਾਦ ਜਿਤਿਆਂ ਸੀ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ 'ਕਲਿੰਗ' ਦੇਸ਼ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਇਸ ਰਾਗ ਦਾ ਨਾਮ 'ਕਲਿੰਗੜ' ਜਾਂ ਕਾਲਿੰਗੜਾ ਰਖਿਆ ਹੋਵੇ। ਉਂਜ ਇਹ ਇਕ ਸਰਲ, ਮਧੁਰ ਅਤੇ ਪੁਰਾਤਨ ਹੈ।

ਕਾਲਿੰਗੜਾ ਭੈਰਉ ਠਾਟ ਦਾ ਰਾਗ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਜਾਤੀ ਸੰਪੂਰਣ-ਸੰਪੂਰਣ, ਵਾਦੀ ਪੰਚਮ ਤੇ ਸੰਵਾਦੀ ਖੜਜ ਹੈ ਅਤੇ ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਰਾਤ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ (ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ੩-੪ ਵਜੇ) ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਵਾਦੀ ਸੁਰ ਸੰਬੰਧੀ ਸੰਗੀਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਕੁਝ ਮਤ-ਭੇਦ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ-- ਸੰਗੀਤ 'ਰਾਗ ਚੰਦ੍ਰਿਕਾ' ਅਤੇ 'ਕਲਪਦ੍ਰੁਮਾਕੁਰ' ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੇ ਕਰਤਾ ਇਸ ਵਿਚ 'ਗੰਧਾਰ' ਵਾਦੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਪਰ 'ਰਾਗ ਚੰਦ੍ਰਿਕਾਸਾਰ' ਆਦਿ ਦੇ ਕਰਤਾ ਇਸ ਵਿਚ 'ਧੈਵਤ' ਵਾਦੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਅਤੇ 'ਅਭਿਨਵ ਰਾਗ ਮੰਜਰੀ' ਦੇ ਕਰਤਾ ਇਸ ਵਿਚ 'ਪੰਚਮ' ਵਾਦੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਧੁਨਿਕ ਸੰਗੀਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਵੀ ਮਤ-ਭੇਦ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ--ਕੋਈ 'ਧਾ-ਰੇ' ਕੋਈ 'ਧਾ-ਗਾ' ਜਾਂ ਗਾ-ਧਾ' ਅਤੇ ਕੋਈ 'ਮਾ-ਸਾ' ਜਾਂ ਪਾ-ਸਾ' ਵਾਦ-ਸੰਵਾਦ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਲੇਖਕ ਦੇ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਦਾ ਵਾਦ-ਸੰਵਾਦ 'ਪਾ-ਸਾ' ਹੀ ਸੰਗਤੀ ਯੁਕਤ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਕਾਲਿੰਗੜਾ ਰਾਤ ਦੇ ਅੰਤਿਮ ਪਹਿਰ ਵਿਚ ਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਇਕ ਉਤ੍ਰਾਗ ਪ੍ਰਧਾਨ ਰਾਗ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਵਿਚ 'ਗਾ' ਨੂੰ ਵਾਦੀ ਮੰਨਣਾ ਯੋਗ ਨਹੀਂ। ਬਾਕੀ ਧੈਵਤ ਨੂੰ ਵਾਦੀ ਮੰਨਣ ਨਾਲ ਇਹ ਸੁਰ ਅੰਦੋਲਿਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਭੈਰਉ ਰਾਗ ਦੀ ਛਾਇਆ ਦਿਖਾਈ ਦੇਵੇਗੀ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਵਿਚ 'ਪੰਚਮ' ਸੁਰ ਨੂੰ ਵਾਦੀ ਮੰਨਣਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਠੀਕ ਹੈ।

ਕਾਲਿੰਗੜਾ ਰਾਗ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਭੈਰਉ ਦੇ ਸੁਰ ਲਗਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਭੈਰਉ ਰਾਗ ਤੋਂ ਬਚਾ ਕੇ ਗਾਉਣਾ ਬੰਨ੍ਹ ਕਠਿਨ ਹੈ। ਇਸ ਰਾਗ ਵਿਚ 'ਧਾ-ਰੇ' ਉਤੇ ਅੰਦੋਲਨ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ

ਚਾਹੀਦਾ, ਐਸਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਇਹ ਵਿਗੜ ਕੇ ਭੈਰਉ ਦਾ ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਉਂਜ ਇਸ ਦੇ ਪੂਰਵਾਂਗ ਵਿਚ 'ਗਉੜੀ' ਅਤੇ ਉਤ੍ਰਾਂਗ ਵਿਚ 'ਪਰਜ' ਰਾਗ ਦੀ ਛਾਇਆ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ—“ਸ ਰੁ ਨ — ਸ ਰੁ ਗ — ਮ, ਗ ਮ ਪ ਗ ਮ ਰੁ ਗ, ਮ ਗ ਰੁ ਸ” ਇਹ ਸੂਰ ਗਉੜੀ ਤੇ ਕਾਲਿੰਗੜਾ ਵਿਚ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਦੇ ਉਤ੍ਰਾਂਗ ਵਿਚ “ਪ ਧੁ ਨ, ਸ — ਸ ਰੁ ਸ ਰੁ ਨ ਸ” ਜਾਂ “ਸ ਰੁ ਸ ਰੁ ਨ ਧੁ ਨ, ਸ ਨ ਧੁ ਪ” ਇਹ ਸੂਰ ਕਾਲਿੰਗੜਾ ਤੇ ਪਰਜ ਵਿਚ ਬਰਾਬਰ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਇੰਜ ਗਉੜੀ ਤੇ ਪਰਜ ਦੇ ਸੁਮੇਲ ਨਾਲ ਕਾਲਿੰਗੜਾ ਰਾਗ ਦਾ ਇਹ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਅਸਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਇਸ ਰਾਗ ਵਿਚ ਬਿਲੰਬਿਤ ਲਯ ਦੇ ਖਯਾਲ ਅਤੇ ਧਰਪਦ-ਧਮਾਰ ਆਦਿ ਨਹੀਂ ਗਾਏ ਜਾਂਦੇ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਗਾਇਕ ਇਸ ਨੂੰ ਪੀਲੂ, ਮਾਂਡ, ਪਹਾੜੀ, ਝਿੰਝੋਟੀ ਰਾਗਾਂ ਵਾਂਗ ਇਕ ਸਾਧਾਰਨ ਰਾਗ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਭਾਵ, ਇਸ ਦਾ ਸਰੂਪ ਬਿਲਕੁਲ ਸਾਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ 'ਭੈਰਉ' ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਘਟ ਗੰਭੀਰ ਮੰਨੀ ਗਈ ਹੈ, ਕਾਲਿੰਗੜਾ ਅਤੀ ਸੁੰਦਰ, ਮਧੁਰ ਤੇ ਭਗਤੀ ਰਸ ਦਾ ਰਾਗ ਹੈ।

ਸੂਰ-ਵਿਸਥਾਰ (ਆਲਾਪ)

੧. ਸਨ—ਸਰੁਗ — ਮ, ਰੁਗ, ਮਗਰੁਸ—ਸਰੁਨ—ਸਰੁਗ—ਮ, ਗਮਪਗਮਗ, ਮਗਰੁਸ—ਸਰੁਗ, ਗਮਪ ਧੁਪ, ਮਗ, ਰੁਸ—।
੨. ਸਰੁਨੁਸ—ਸਰੁਗਮਪ—ਮਪ, ਗਮਪ—ਗਮਗ, ਰੁਗ, ਮਗਰੁਸ—ਸਰੁਨ—ਧੁਪ—ਪਧੁਨ—ਸਰੁਸ—ਸਰੁਗਮਗ, ਗਮਪਧੁਪ—ਧੁਮ, ਪਗ, ਗਮਪਧੁਮਪਗਮਗ, ਮਗਰੁਸ—।
੩. ਸਰੁਗਮਪ—ਮਧੁਪ, ਧੁ — ਮ, ਮਪਧੁਪਮਗ, ਗਮਰੁਗਮਗਰੁਸ—ਗਮਪ — ਪਧੁਮਪਗਮਪ — ਧੁਮਪਗ
ਪ
ਮਗਰੁਗਮਗ, ਰੁਸ ਨਸਗਰੁ ਗਮਪ — ਗਮਧੁਪ — ਧੁਮਪਗਮਧੁਪ — ਗਮਪਧੁਪ — ਨਧੁਪ — ਧੁ ਮ
ਪ
ਪ ਗ, ਰੁਗਮਪਗਮਗ, ਮਗਰੁਸ —।
੪. ਸ—ਗਮਪਗਮਪਧੁਪ—ਮ, ਪਧੁਪ, ਨਧੁਪ, ਧੁਮਪਗਮਪ—ਪਧੁਪਧੁਨ—ਸੰਨਧੁਪ ਨ, ਧੁਪ—
ਧੁਮਪਗਮਧੁਪ—ਮ, ਪਧੁਨ—ਨਸ—ਨਸੰਨਧੁਪ—ਪਧੁਸ—ਨਧੁਪ — ਪਧੁਨਸਰੁਸ— ਸੰਨਧੁਪ —
ਮਪਨ — ਧੁਪ, ਮਪਗਮਧੁਪ — ਧੁਮਪਗਮਗ, ਗਮਪਗਮਗ, ਰੁਗ, ਮਗਰੁਸ—ਗਮਪਧੁਨ — ਸ—ਨਸ
ਰੁਨਸ—ਨਧੁਪ —ਪਧੁਨਸੰਨਧੁਪ, ਗਮਪਧੁਨ — ਸ, (ਸ) ਨਧੁਪ, ਪਧੁਸ—ਨਸਰੁਨਸ—ਨਧੁਪ, ਨਸ
—ਸਰੁਸਰੁਨਸੰਨਧੁਪ—ਪਧੁਮਪਗਮਰੁਗ, ਮਗਰੁ — ਸ।
੫. ਗਮਪਧੁਨਸਰੁਸ—ਨਸਰੁਨਸੰਨਧੁਪ — ਪਧੁਨਸ — ਨਸ—ਧੁਨਸਰੁਸ—ਸਰੁਗ, ਰੁਸਨ, ਸਰੁਸ, ਸੰਨ
ਧੁਪ, ਧੁਮ, ਪਗ, ਮ —ਪਧੁਨਸਰੁਸ—ਸਰੁਨਸੰਨਧੁਪਧੁਮਪਗਮਪ ਪਧੁਨਸਰੁਸ—ਸਰੁਗ—ਮਗ,
ਗਮਪ—ਗਮਗ, ਮਗਰੁਸ—ਸਰੁਗਮ, ਗਰੁਸ—ਸਰੁਸਰੁਨਨਪਧੁਪਧੁਸ—ਰੁਸ—ਸਰੁਗਮਗ, ਰੁਗ
ਮਗਰੁਸ—ਸੰਨਧੁਪਧੁਮਪਗਮਪ, ਗਮਗ, ਮਗਰੁ, ਗਮਪਧੁਪ, ਮਗਰੁਸ—ਸਰੁਸ, ਸਰੁਗਰੁਸ, ਸਰੁਗਮਗ
ਰੁਸ, ਸਰੁਗਮਪਮਗਰੁਸ, ਸਰੁਗਮਪਧੁਪਮਗਰੁਸ, ਸਰੁਗਮਪਧੁਨ, ਧੁਪਮਗਰੁਸ; ਗਮਪਧੁਨਸ, ਸੰਨਧੁਪ
ਮਗਰੁਸ, ਗਮਪਧੁਨਸਰੁਸੰਨਧੁਪਮਗਰੁਸ, ਗਮਪਧੁਨਸਰੁਸ, ਗਰੁਸੰਨਧੁਪ, ਮਗਰੁਸ, ਗਮਪਧੁਨਸਰੁਸ,
ਗਮਗਰੁਸੰਨਧੁਪ ਮਗਰੁਸ—ਗਮਪਧੁਪ—ਧੁਮਪਗਮਗਰੁਗ, ਮਗਰੁਸ—।

ਕਾਲਿੰਗੜਾ ਰਾਗ ਦੀਆਂ ਤਾਨਾਂ (ਸ਼ਬਦ ਗੀਤ ਨੰ: ੧)

ਅਸਥਾਈ

	੦	੩	×	੨
੧.	* ਭ ਜਹੁ ਗੋ	ਬਿੰ ੬ ਦ ਭੁ	ਸਰੁ ਗਮ ਪਧੁ ਨਸੰ	ਸੰਨ ਧੁਪ ਮਗ ਰੁਸ
੨.	* . . .	ਗਮ ਪਧੁ ਨਸੰ ਰੁਸੰ	ਨਧੁ ਪਧੁ ਮਪ ਗਮ	ਪਪ ਧੁਪ ਮਗ ਰੁਸ
੩.	ਗਮ ਪਧੁ ਮਪ ਗਮ,	ਪਧੁ ਨਸੰ ਰੁਸੰ ਨਸੰ,	ਨਧੁ ਪਧੁ ਮਪ ਗਮ	ਧੁਧੁ ਪਪ ਮਗ ਰੁਸ
੪.	* . . .	. . . .	. . . .	ਗਮ ਪਧੁ ਨਸੰ ਰੁਸੰ
	ਗੰਗੰ ਰੁਸੰ, ਰੁਰੁੰ ਸੰਨੁ,	ਸੰਸੰ ਨਧੁ, ਨਨ ਧੁਪ,	ਧੁਧੁ ਪਮ, ਪਪ ਮਗ,	ਮਮ ਗਰੁ, ਗਗ ਰੁਸ
੫.	* . . .	. . . .	ਗਗ ਰੁ,ਗ ਗਰੁ ਸਰੁ,	ਧੁਧੁ ਪ,ਧੁ ਧੁਪ ਮਪ,
	ਰੁਰੁੰ ਸੰ,ਰੁ ਰੁਸੰ ਨਸੰ,	ਨਧੁ ਨਨ, ਧੁਪ ਧੁਧੁ,	ਪਮ ਪਪ, ਮਗ ਮਮ,	ਗਰੁ ਗਗ, ਰੁਸ ਨਸ
੬.	ਗਰੁ ਸੰਨ, ਮਗ ਰੁਸ,	ਪਮ ਗਰੁ, ਧੁਪ ਮਗ,	ਨਧੁ ਪਮ, ਸੰਨ ਧੁਪ,	ਰੁਸੰ ਨਧੁ, ਗੰਗੰ ਗੰਗੰ,
	ਰੁਸੰ ਰੁਰੁੰ, ਸੰਨ ਸੰਸੰ,	ਨਧੁ ਨਨ, ਧਪ ਧੁਧੁ,	ਪਮ ਪਪ, ਮਗ ਮਮ,	ਗਰੁ ਗਗ, ਰੁਸ ਨਸ
੭.	ਗਮ ਪ,ਗ ਮਪ ਗਮ	ਧੁਧੁ ਪਪ ਮਗ ਰੁਸ,	ਧੁਨ ਸੰ,ਧੁ ਨਸੰ ਧੁਨ	ਸੰਨ ਧੁਪ ਮਗ ਰੁਸ,
	ਨਸੰ ਰੁਨੁ ਸੰਰੁ ਨਸੰ	ਰੁਸੰ ਨਧੁ, ਸੰਨ ਧੁਪ,	ਨਧੁ ਪਮ, ਧੁਪ ਮਗ,	ਪਮ ਗਰੁ, ਮਗ ਰੁਸ
੮.	ਸਰੁ ਮਗ ਰੁਸ, ਸਰੁ	ਗਮ ਪਪ ਮਗ ਰੁਸ,	ਸਰੁ ਗਮ ਪਧੁ ਪਪ	ਮਗ ਰੁਸ, ਸਰੁ ਗਮ
	ਪਧੁ ਨਨ ਧੁਪ ਮਗ	ਰੁਸ, ਸਰੁ ਗਮ ਪਧੁ	ਨਸੰ ਨਧੁ ਪਪ ਮਗ	ਰੁਸ, ਸਰੁ ਗਮ ਪਧੁ
	ਨਸੰ ਰੁਸੰ ਨਧੁ ਪਪ	ਮਗ ਰੁਸ, ਸਰੁ ਗਮ	ਪਧੁ ਨਸੰ ਗੰਗੰ ਰੁਸੰ	ਨਧੁ ਪਪ ਮਗ ਰੁਸ

ਅੰਤਰਾ

	੧.	੨.	੩.	੪.	੫.	੬.
੧.	* ਇਹੀ ਤੇ ਰਾ	ਅਉ ੬ ਸ ਰ	ਸੰਨ ਧੁਪ ਮਗ ਰੁਸ	ਗਮ ਪਧੁ ਨਸੰ ਰੁਸੰ		
੨.	* . . .	ਸੰਰੁ ਸੰਨ ਧੁਪ ਮਪ	ਨਨ ਧੁਪ ਮਗ ਰੁਸ,	ਨਸ ਗਮ ਪਧੁ ਨਸੰ		
੩.	ਗਮ ਪਧੁ ਨਸੰ ਰੁਸੰ	ਗੰਗੰ ਰੁਸੰ ਨਧੁ ਪਮ,	ਸੰਨ ਧੁਪ ਮਗ ਰੁਸ,	ਨਸ ਗਮ ਪਧੁ ਨਸੰ		
੪.	* . . .	. . . .	ਗਮ ਪ,ਗ ਮਪ ਗਮ	ਧੁਧੁ ਪਪ ਮਗ ਰੁਸ		
	ਨਸੰ ਰੁ,ਨ ਸੰਰੁ ਨਸੰ	ਰੁਰੁੰ ਸੰਨ ਧੁਪ, ਨਨ	ਧੁਪ ਮਗ, ਧੁਧੁ ਪਮ	ਗਰੁ, ਪਪ ਮਗ ਰੁਸ		
੫.	ਸੰਰੁ ਨਸੰ ਗੰਗੰ ਰੁਸੰ,	ਰੁਰੁੰ ਸੰਨ, ਸੰਸੰ ਨਧੁ,	ਨਨ ਧੁਪ, ਧੁਧੁ, ਪਮ,	ਪਪ ਮਗ, ਮਮ ਗਰੁ		
	ਗਗ ਰੁਸ, ਰੁਗ ਰੁਰੁ	ਗਮ ਗਗ, ਮਪ ਮਮ,	ਪਧੁ ਪਪ, ਧੁਨ ਧੁਧੁ,	ਨਸੰ ਨਨ. ਸੰਰੁ ਸੰਸੰ		
੬.	* . . .	. . . .	. . . .	ਗੰਗੰ ਗੰਗੰ, ਰੁਗੰ ਰੁਸੰ,		
	ਸੰਰੁ ਸੰਨ, ਨਸੰ ਨਧੁ,	ਧੁਨੁ ਧੁਪ, ਪਧੁ ਪਮ,	ਮਪ ਮਗ, ਗਮ ਗਰੁ,	ਰੁਗ ਰੁਸ, ਸਰੁ ਗਮ		
	ਗਰੁ, ਰੁਗ ਮਪ ਮਗ,	ਗਮ ਪਧੁ ਪਮ, ਮਪ	ਧੁਨੁ ਧੁਪ, ਪਧੁ ਨਸੰ	ਨਧੁ, ਧੁਨ ਸੰਰੁ ਨਸੰ		

੭. | * . . . | ਗੰਗ ਗੁੰਗ ਗੰਗ ਗੰਗ | ਰੁੰਸ ਨਧੁ, ਰੁੰਗੁ ਸੰਗੁ | ਰੁੰਸੁ ਰੁੰਗੁ ਸੰਨ ਧੁਪ,
 ਨਨ ਧੁ,ਨ ਨਧੁ ਨਨ | ਧੁਪ ਮਗ, ਧੁਪ ਪ,ਧੁ | ਧੁਪ ਧੁਪ ਪਮ ਗਰੁ, | ਮਮ ਗ,ਮ ਮਗੁ ਮਮ
 ਗਰੁ ਸਨ, ਸਰੁ ਗਰੁ, | ਰੁਗ ਮਗ, ਗਮ ਪਮ, | ਮਪ ਧੁਪ, ਪਧੁ ਨਧੁ, | ਧੁਨ ਸੰਨ, ਨਸੰ ਰੁੰਸੰ

੧. ਰਾਗ ਕਾਲਿੰਗੜਾ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਤੇ ਭਗਤਿ ਕਮਾਈ ॥ ਤਬ ਇਹ ਮਾਨਸ ਦੇਹੀ ਪਾਈ ॥
 ਇਸ ਦੇਹੀ ਕਉ ਸਿਮਰਹਿ ਦੇਵ ॥ ਸੋ ਦੇਹੀ ਭਜੁ ਹਰਿ ਕੀ ਸੇਵ ॥੧॥
 ਭਜਹੁ ਗੁੰਬੰਦ ਭੂਲਿ ਮਤ ਜਾਹੁ ॥ ਮਾਨਸ ਜਨਮ ਕਾ ਏਹੀ ਲਾਹੁ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਜਬ ਲਗੁ ਜਰਾ ਰੋਗੁ ਨਹੀ ਆਇਆ ॥ ਜਬ ਲਗੁ ਕਾਲਿ ਗ੍ਰਸੀ ਨਹੀ ਕਾਇਆ ॥
 ਜਬ ਲਗੁ ਬਿਕਲ ਭਈ ਨਹੀ ਬਾਨੀ ॥ ਭਜਿ ਲੇਹਿ ਰੇ ਮਨ ਸਾਰਿਗ ਪਾਨੀ ॥੨॥
 ਅਬ ਨ ਭਜਸਿ ਭਜਸਿ ਕਬ ਭਾਈ ॥ ਆਵੈ ਅੰਤ ਨ ਭਜਿਆ ਜਾਈ ॥
 ਜੋ ਕਿਛੁ ਕਰਹਿ ਸੇਈ ਅਬ ਸਾਰ ॥ ਫਿਰਿ ਪਛੁਤਾਹੁ ਨ ਪਾਵਹੁ ਪਾਰ ॥੩॥
 ਸੋ ਸੇਵਕੁ ਜੋ ਲਾਇਆ ਸੇਵ ॥ ਤਿਨ ਹੀ ਪਾਏ ਨਿਰੰਜਨ ਦੇਵ ॥
 ਗੁਰ ਮਿਲਿ ਤਾ ਕੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਕਪਾਟ ॥ ਬਹੁਰਿ ਨ ਆਵੈ ਜੋਨੀ ਬਾਟ ॥੪॥
 ਇਹੀ ਤੇਰਾ ਅਉਸਰੁ ਇਹ ਤੇਰੀ ਬਾਰ ॥ ਘਟ ਭੀਤਰਿ ਤੂ ਦੇਖ ਬੀਚਾਰਿ ॥
 ਕਹਤ ਕਬੀਰੁ ਜੀਤਿ ਕੈ ਹਾਰਿ ॥ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਕਹਿਓ ਪੁਕਾਰਿ ਪੁਕਾਰਿ ॥੫॥
 (ਭੈਰਉ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਪੰਨਾ ੧੧੫੬)

ਅਸਥਾਈ

੦	੩				X				੨			
ਪ	ਪ	ਮ	ਗ	ਮ	ਪ	ਮ	ਗ	ਗ	ਮ	ਗ	ਰੁ	—
ਧੁ	ਧੁ	ਗ	ਬਿੰ	ਸ	ਦ	ਭੂ	ਸ	ਲ	ਮ	ਭ	ਜਾ	ਸ
ਭ	ਜਹ	ਗੋ									ਹੁ	ਸ
ਸ												
—	ਮ	ਗ	ਮ	ਪ	ਧੁ	ਨ	ਨ	ਸੰ	—	ਸੰ	—	ਧੁਨ
ਸ	ਮਾ	ਨ	ਸ	ਜ	ਨ	ਮ	ਕਾ	ਏ	ਸ	ਹੀ	ਸ	ਲਾਸ
												ਸਸ
												ਚੁਸ
												ਸਸ

ਰੁਸ
 ਸਸ

ਅੰਤਰਾ

ਪ	ਪ	ਪ	ਮ	ਪ	ਮ	ਪ	ਪ	ਪ	ਪ	ਪ	ਪ	ਪ	ਪ	ਪ	ਪ
ਧੁ	ਧੁ	ਧੁ	ਮ	ਪ	ਗ	ਮ	ਪ	ਧੁ	ਪ	ਨ	ਧੁ	ਪ	ਮ	—	—
ਗੁ	ਰ	ਸੋ	ਵਾ	ਸ	ਤੇ	ਸ	ਭ	ਗ	ਤ	ਕ	ਮਾ	ਸ	ਈ	ਸ	ਸ
ਪ															
—	ਧੁ	ਪ	ਪਧੁ	ਨ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਰੁੰ	—	ਰੁੰ	—	ਸੰ	ਨ	ਸੰ	—
ਸ	ਭ	ਬ	ਇਹ	ਮਾ	ਸ	ਨ	ਸ	ਏ	ਸ	ਹੀ	ਸ	ਪਾ	ਸ	ਈ	ਸ

—	ਨ	ਨ	ਨ	ਸੰ	—	ਸੰ	—	ਨ	ਨ	ਸੰ	ਨ	ਧੁ	—	ਪ	—
ੜ	ਇ	ਸ	ਦੇ	ਹੀ	ੜ	ਕਉ	ੜ	ਸਿ	ਮ	ਰਹਿ	ੜ	ਦੇ	ੜ	ਵ	ੜ
—	ਮ	ਗ	ਮ	ਪ	—	ਪ	ਧੁ	ਨ	ਨ	ਸੰ	—	ਧੁਨ	ਸੰਨ	ਧੁਪ	ਮਗ
ੜ	ਸੋ	ੜ	ਦੇ	ਹੀ	ੜ	ਭ	ਜ	ਹ	ਰਿ	ਕੀ	ੜ	ਸੋੜ	ੜੜ	ਵੜ	ੜੜ

ਰੁਸ
ੜੜ

—ਸਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ।

੨. ਰਾਗ ਕਾਲਿੰਗੜਾ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਸਤਿਗੁਰੁ ਮੇਰਾ ਬੇਮੁਹਤਾਜੁ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮੇਰਾ ਸਚਾ ਸਾਜੁ ॥
 ਸਤਿਗੁਰੁ ਮੇਰਾ ਸਭਸ ਕਾ ਦਾਤਾ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮੇਰਾ ਪੁਰਖੁ ਬਿਧਾਤਾ ॥੧॥
 ਗੁਰ ਜੈਸਾ ਨਾਹੀ ਕਉ ਦੇਵ ॥ ਜਿਸੁ ਮਸਤਕਿ ਭਾਗੁ ਸੁ ਲਾਗਾ ਸੇਵ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਸਤਿਗੁਰੁ ਮੇਰਾ ਸਰਬ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲੈ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮੇਰਾ ਮਾਰਿ ਜੀਵਾਲੈ ॥
 ਸਤਿਗੁਰੁ ਮੇਰੇ ਕੀ ਵਡਿਆਈ ॥ ਪ੍ਰਗਟੁ ਭਈ ਹੈ ਸਭਨੀ ਥਾਈ ॥੨॥
 ਸਤਿਗੁਰੁ ਮੇਰਾ ਤਾਣੁ ਨਿਤਾਣੁ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮੇਰਾ ਘਰਿ ਦੀਬਾਣੁ ॥
 ਸਤਿਗੁਰੁ ਕੈ ਹਉ ਸਦ ਬਲਿ ਜਾਇਆ ॥ ਪ੍ਰਗਟੁ ਮਾਰਗੁ ਜਿਨਿ ਕਰਿ ਦਿਖਲਾਇਆ ॥੩॥
 ਜਿਨਿ ਗੁਰੁ ਸੇਵਿਆ ਤਿਸੁ ਭਉ ਨ ਬਿਆਪੈ ॥ ਜਿਨਿ ਗੁਰੁ ਸੇਵਿਆ ਤਿਸੁ ਦੁਖੁ ਨ ਸੰਤਾਪੈ ॥
 ਨਾਨਕ ਸੋਧੇ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤ ਬੇਦ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਗੁਰ ਨਾਹੀ ਭੇਦ ॥੪॥

(ਭੈਰਉ ਮਹਲਾ ੫, ਪੰਨਾ ੧੧੪੨)

ਅਸਥਾਈ

੦	—	ਮ	ਗ	ਮ	ੳ	—	ਪ	ਧੁ	×	—	ਸੰ	ਨ	ੳ	—	ਪ	—
ੜ	ਗੁ	ਰ	ਜੈ	ਸਾ	ੜ	ਨਾ	ੜ	ਹੀ	ੜ	ਕਉ	ੜ	ਦੇ	ੜ	ਵ	ੜ	
ਪ	ਧੁ	ਧੁ	ਧੁ	ਪਮ	ਪ	ਮ	ਮ	ਗ	—	ਮ	ਗ	ਰੁ	—	ਸ	—	
ਜਿਸ	ਮਸ	ਤ	ਕ	ਭਾੜ	ੜ	ਗ	ਸੁ	ਲਾ	ੜ	ਗਾ	ੜ	ਸੋ	ੜ	ਵ	ੜ	

ਅੰਤਰਾ

	ਪ	ਮ	ਪ	ਪ	ਧੁ	—	ਨ	—	ਸੰ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਨ	—	ਸੰ	—
	ਸਤਿ	ਗੁ	ਰ	ਮੇ	ੜ	ਰਾ	ੜ	ਬੇ	ੜ	ਮੁ	ਹ	ਤਾ	ੜ	ਜ	ੜ	
—	ਰੁੰ	ਰੁੰ	ਰੁੰ	ਸੰ	—	ਸੰ	—	ਨ	—	ਸੰ	ਨ	ਧੁ	—	ਪ	—	
ੜ	ਸਤਿ	ਗੁ	ਰ	ਮੇ	ੜ	ਰਾ	ੜ	ਸ	ੜ	ਚਾ	ੜ	ਸਾ	ੜ	ਜ	ੜ	
—	ਪ	ਪ	ਧੁ	ਸੰ	ਨ	ਧੁ	ਪ	ਪ	ਪ	ਮ	ਪ	ਗ	—	ਮ	—	
ੜ	ਸਤਿ	ਗੁ	ਰ	ਮੇ	ੜ	ਰਾ	ੜ	ਸ	ਭ	ਸ	ਕਾ	ਦਾ	ੜ	ਤਾ	ੜ	

ਅੰਤਰਾ

— ਗ ਗ ਰੁ	ਗ — ਮ ਪ	ਮ ਗ ਗ ਮ ਗ	ਰੁ — ਸ —
ੜ ਸਤਿ ਗੁ ਰ	ੜ ਮੇ ੜ ਰਾ ੜ	ਪੁ ਰ ਖ ਬਿ	ਧਾ ੜ ਤਾ ੜ

—ਸਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ। (ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੩. ਰਾਗ ਕਾਲਿੰਗੜਾ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਤਰੇ ਮੁਨਿ ਕੇਤੇ ਇੰਦ੍ਰਾਦਿਕ ਬ੍ਰਹਮਾਦਿ ਤਰੇ ॥
 ਸਨਕ ਸਨੰਦਨ ਤਪਸੀ ਜਨ ਕੇਤੇ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਪਾਰਿ ਪਰੇ ॥੧॥
 ਭਵਜਲੁ ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਕਿਉ ਤਰੀਐ ॥
 ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਜਗੁ ਰੋਗਿ ਬਿਆਪਿਆ ਦੁਖਿਧਾ ਡੁਬਿ ਡੁਬਿ ਮਰੀਐ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਗੁਰੁ ਦੇਵਾ ਗੁਰੁ ਅਲਖ ਅਭੇਵਾ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਸੋਝੀ ਗੁਰ ਕੀ ਸੇਵਾ ॥
 ਆਪੇ ਦਾਤਿ ਕਰੀ ਗੁਰਿ ਦਾਤੇ ਪਾਇਆ ਅਲਖ ਅਭੇਵਾ ॥੨॥
 ਮਨੁ ਰਾਜਾ ਮਨੁ ਮਨ ਤੇ ਮਾਨਿਆ ਮਨਸਾ ਮਨਹਿ ਸਮਾਈ ॥
 ਮਨੁ ਜੋਗੀ ਮਨੁ ਬਿਨਸਿ ਬਿਓਗੀ ਮਨੁ ਸਮਝੈ ਗੁਣ ਗਾਈ ॥੩॥
 ਗੁਰ ਤੇ ਮਨੁ ਮਾਰਿਆ ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰਿਆ ਤੇ ਵਿਰਲੇ ਸੰਸਾਰਾ ॥
 ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬੁ ਭਰਿਪੁਰ ਲੀਣਾ ਸਾਚ ਸਬਦਿ ਨਿਸਤਾਰਾ ॥੪॥

(ਭੈਰਉ ਮਹਲਾ ੧, ਪੰਨਾ ੧੧੨੫)

ਅਸਥਾਈ

੦ ਪ	੩	×	੨
ਮ ਮ ਪ ਗ	ਮ — ਪ —	ਨੁ	
ਬਿ ਨ ਸ ਬ	ਦੈ ੜ ਕਿਉ ੜ	ਧੁ ਧੁ ਧੁ —	ਪ ਪ ਪ ਧੁ
		ਤ ਰੀ ਐ ੜ	ਭ ਵ ਜ ਲ
ਮ ਮ ਪ ਗ	ਮ — ਪ —	ਪਧੁ ਸੰ ਨ ਧੁ	ਪ ਪ ਪ ਧੁ
ਬਿ ਨ ਸ ਬ	ਦੈ ੜ ਕਿਉ ੜ	ਤੜ ਰੀ ਐ ੜ	ਭ ਵ ਜ ਲ
ਮ		ਮ	
ਗ — ਗ ਰੁ	ਗ ਮ ਪ ਪ	ਗ — ਮ ਗ	ਰੁ — ਸ —
ਨਾ ੜ ਮ ਬਿ	ਨਾ ੜ ਜ ਗ	ਰੈ ੜ ਗ ਬਿ	ਆ ੜ ਪਿਆ ੜ
ਸ			
ਨੁ ਸ ਗ ਮ	ਪ ਧੁ ਨ ਸੰ	ਧੁਨ ਸੰਨ ਧੁ ਪ	ਪ ਪ
ਦੁ ਬਿ ਧਾ ੜ	ਫੁ ਬ ਫੁ ਬ	ਮੜ ਰੀੜ ਐ ੜ	ਭਵਜਲ...

ਅੰਤਰਾ

ਪ	ਮ	ਪ	—	ਧੁ	ਧੁ	ਨ	ਨ	ਸੰ	—	ਸੰ	ਰੁੰ	ਸੰ	ਨ	ਸੰ	—
ਗੁ	ਰ	ਕੈ	ਫ	ਸ਼	ਬ	ਦ	ਤ	ਰੇ	ਫ	ਮੁ	ਨਿ	ਕੇ	ਫ	ਤੇ	ਫ
ਨ	—	ਨ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਨ	—	ਸੰ	ਨ	ਧੁ	—	ਪ	—
ਇੰ	ਫ	ਦੁ	ਫ	ਇ	ਕ	ਬੁ	ਹ	ਮਾ	ਫ	ਦ	ਤ	ਰੇ	ਫ	ਫ	ਫ
ਪ	ਪ	ਪ	ਧੁ	ਸੰ	ਸੰਨ	ਧੁ	ਪ	ਮ	—	ਮ	ਪ	ਮ	—	ਮ	—
ਸ	ਨ	ਕ	ਸ	ਨੰ	ਨਦ	ਤ	ਪ	ਸੀ	ਫ	ਜ	ਨ	ਕੇ	ਫ	ਤੇ	ਫ
ਗ	ਗ	ਰੁ	ਰੁ	ਗ	—	ਮ	ਪ	ਮ	ਗ	ਮ	ਗ	ਰੁ	—	ਸ	—
ਗੁ	ਰ	ਪ	ਰ	ਸਾ	ਫ	ਦੀ	ਫ	ਪਾ	ਫ	ਰ	ਪ	ਰੇ	ਫ	ਫ	ਫ

—ਸਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਉ ।

੪. ਰਾਗ ਕਾਲਿੰਗੜਾ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਭੂੰਡੀ ਚਾਲ ਚਰਣ ਕਰ ਖਿਸਰੇ ਤੁਚਾ ਦੇਹ ਕੁਮਲਾਨੀ ॥
 ਨੇਤ੍ਰੀ ਧੂੰਧਿ ਕਰਨ ਭਏ ਬਹਰੇ ਮਨਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਨ ਜਾਨੀ ॥੧॥
 ਅੰਧੁਲੇ ਕਿਆ ਪਾਇਆ ਜਗਿ ਆਇ ॥
 ਰਾਮੁ ਰਿਦੈ ਨਹੀ ਗੁਰ ਕੀ ਸੇਵਾ ਚਾਲੇ ਮੂਲੁ ਗਵਾਇ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਜਿਹਵਾ ਰੰਗਿ ਨਹੀ ਹਰਿ ਰਾਤੀ ਜਬ ਬੋਲੈ ਤਬ ਫੀਕੇ ॥
 ਸੰਤ ਜਨਾ ਕੀ ਨਿੰਦਾ ਵਿਆਪਸਿ ਪਸੂ ਭਏ ਕਦੇ ਹੋਹਿ ਨ ਨੀਕੇ ॥੨॥
 ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਾ ਰਸੁ ਵਿਰਲੀ ਪਾਇਆ ਸਤਿਗੁਰ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਏ ॥
 ਜਬ ਲਗੁ ਸਬਦ ਭੇਦੁ ਨਹੀ ਆਇਆ ਤਬ ਲਗੁ ਕਾਲੁ ਸੰਤਾਏ ॥੩॥
 ਅਨ ਕੋ ਦਰੁ ਘਰੁ ਕਬਹੂ ਨ ਜਾਨਸਿ ਏਕੋ ਦਰੁ ਸਚਿਆਰਾ ॥
 ਗੁਰ ਪਰਸਾਦਿ ਪਰਮ ਪਦੁ ਪਾਇਆ ਨਾਨਕੁ ਕਹੈ ਵਿਚਾਰਾ ॥੪॥

(ਭੈਰਉ ਮ: ੧, ਪੰਨਾ ੧੧੨੬)

ਅਸਥਾਈ

੦				੩				×				੨			
—	ਮ	ਗ	ਮ	ਪ	—	ਪ	ਧੁ	ਸੰ	—	ਸੰ	ਰੁੰ	ਸੰ	ਨ	ਸੰ	—
ਫ	ਕਿਆ	ਫ	ਪਾ	ਇਆ	ਫ	ਜ	ਗ	ਆ	ਫ	ਫ	ਇ	ਅੰ	ਧ	ਲੇ	ਫ

—	ਨ	—	ਰੁੰ	ਸ	ਨ	ਪ	ਧੁ	ਸ	ਨ	ਧੁ	ਪ	ਮ	ਗ	ਰੁ	ਸ
ੜ	ਕਿਆ	ੜ	ਪਾ	ਇਆ	ੜ	ਜ	ਗ	ਆ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ਇ	ੜ
—	ਸ	ਸ	ਰੁ	ਸ	—	ਸ	ਰੁ	ਗ	ਗ	ਮ	ਗ	ਰੁ	—	ਸ	—
ੜ	ਰਾ	ਮ	ਰਿ	ਨੁ	ੜ	ਨ	ਹੀ	ਗੁ	ਰ	ਕੀ	ੜ	ਸੁ	ੜ	ਵਾ	ੜ
—	ਮ	—	ਮ	ਪ	—	ਪ	ਧੁ	ਸ	ਨ	ਧੁ	ਪ	ਮ	ਗ	ਰੁ	ਸ
ੜ	ਗਾ	ੜ	ਲੇ	ਮੁ	ੜ	ਲ	ਗ	ਵਾ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ਇ	ੜ

ਅੰਤਰਾ

	ਪ	—	ਧੁ	ਪ	—	ਪ	ਧੁ	ਨ	ਨ	ਸ	ਰੁੰ	ਸ	ਨ	ਸ	—
	ਭੁੰ	ੜ	ਡੀ	ਚਾ	ੜ	ਲ	ਚ	ਰ	ਨ	ਕ	ਰੁ	ਖਿ	ਸ	ਰੇ	ੜ
—	ਨ	ਨ	ਨ	ਸ	—	ਸ	ਰੁੰ	ਸ	ਨ	ਸ	ਨ	ਧੁ	—	ਪ	—
ੜ	ਤੁ	ਚਾ	ਦੇ	ਹ	ੜ	ਕੁ	ਮ	ਲਾ	ੜ	ੜ	ੜ	ਨੀ	ੜ	ੜ	ੜ
—	ਨੁ	—	ਧੁ	ਪ	—	ਪ	ਧੁ	ਮ	ਮ	ਮ	ਪ	ਮ	ਗ	ਗ	ਮ
ੜ	ਨੇ	ੜ	ਤੀ	ਧੂੰ	ੜ	ਧ	ਕ	ਰ	ਨ	ਭ	ਦੇ	ਬ	ਹ	ਰੇ	ੜ
—	ਮ	ਗ	ਮ	ਪ	—	ਪ	ਧੁ	ਸ	ਨ	ਧੁ	ਪ	ਮ	ਗ	ਰੁ	ਸ
ੜ	ਮਨ	ਮੁ	ਖ	ਨਾ	ੜ	ਮ	ਨ	ਜਾ	ੜ	ੜ	ੜ	ਨੀ	ੜ	ੜ	ੜ

ੜ —ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ । (ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

ਪ. ਰਾਗ ਕਾਲਿੰਗੜਾ; ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਜਾ ਕਉ ਰਾਖੈ ਅਪਣੀ ਸਰਣਾਈ ॥ ਸਾਚੇ ਲਾਗੈ ਸਾਚਾ ਫਲੁ ਪਾਈ ॥੧॥
 ਰੇ ਜਨ ਕੈ ਸਿਉ ਕਰਹੁ ਪੁਕਾਰਾ ॥ ਹੁਕਮੇ ਹੋਆ ਹੁਕਮੇ ਵਰਤਾਰਾ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਏਹੁ ਆਕਾਰ ਤੇਰਾ ਧੈ ਧਾਰਾ ॥ ਬਿਨ ਮਹਿ ਬਿਨਸੈ ਕਰਤ ਨ ਲਾਗੈ ਬਾਰਾ ॥੨॥
 ਕਰਿ ਪ੍ਰਸਾਦੁ ਇਕੁ ਖੇਲੁ ਦਿਖਾਇਆ ॥ ਗੁਰ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਪਰਮ ਪਦੁ ਪਾਇਆ ॥੩॥
 ਕਹਤੁ ਨਾਨਕੁ ਮਾਰਿ ਜੀਵਾਲੇ ਸੋਇ ॥ ਐਸਾ ਬੂਝਹੁ ਭਰਮਿ ਨ ਭੂਲਹੁ ਕੋਇ ॥੪॥
 (ਭੈਰਉ ਮਹਲਾ ੩, ਪੰਨਾ ੧੧੨੮)

ਅਸਥਾਈ															
੩	×								੨	੦					
ਪ	ਮ	ਪ	ਮ	(ਮ)	—	—	—	ਗ	ਰੁ	ਗ	ਗ	ਰੁ	—	ਸ	ਪ
ਜ	ਨ	ਕੈ	ਗ	ਸਿਉ	ੜ	ੜ	ੜ	ਕ	ਰਹੁ	ਮ	ਪੁ	ਕਾ	ੜ	ਰਾ	ਧੁ
ਪ	ਮ	ਪ	ਮ	(ਮ)	—	—	—	ਗ	ਰੁ	ਮ	ਗ	ਰੁ	—	ਸ	ਪ
ਜ	ਨ	ਕੈ	ਗ	ਸਿਉ	ੜ	ੜ	ੜ	ਕ	ਰਹੁ	ਮ	ਪੁ	ਕਾ	ੜ	ਰਾ	ਧੁ
ਮ	ਮ	ਪ	ਧੁ	ਨ	ਨ	ਸੰ	ਸੰ	ਨ	—	ਸੰ	ਨ	ਧੁ	—	ਪ	
ਗ	ਕ	ਮੇ	ੜ	ਹੋ	ਆ	ਹੁ	ਕ	ਮੇ	ੜ	ਵ	ਰ	ਤਾ	ੜ	ਰਾ, ਰੇ	ਜਨ

ਅੰਤਰਾ															
ਪ	—	ਪ	ਧੁ	ਸੰ	ਨ	ਸੰ	ਸੰ	ਨ	—	ਸੰ	ਰੁ	ਸੰ	ਨ	ਸੰ	—
ਜਾ	ੜ	ਕਉ	ੜ	ਰਾ	ਖੈ	ਅ	ਪ	ਨੀ	ੜ	ਸ	ਰ	ਣਾ	ੜ	ਈ	ੜ
ਰੁ	—	ਰੁ	—	ਸੰ	ਨ	ਸੰ	—	ਪ	ਧੁ	ਸੰ	ਨ	ਧੁ	—	ਪ	
ਸਾ	ੜ	ਚੇ	ੜ	ਲਾ	ੜ	ਗੈ	ੜ	ਸਾ	ਚਾ	ਫ	ਲ	ਪਾ	ੜ	ਈ, ਰੇ	ਜਨ

—ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ । (ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੬. ਰਾਗ ਕਾਲਿੰਗੜਾ, ਕਹਿਰਵਾ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਫਿਰਿ ਬਾਬਾ ਗਇਆ ਬਗਦਾਦ ਨੋ, ਬਾਹਰਿ ਜਾਇ ਕੀਆ ਅਸਥਾਨਾ ॥
 ਇਕ ਬਾਬਾ ਅਕਾਲ ਰੂਪ, ਦੂਜਾ ਰਬਾਬੀ ਮਰਦਾਨਾ ॥
 ਦਿਤੀ ਬਾਂਗ ਨਿਵਾਜਿ ਕਰ, ਸੁੰਨਿ ਸਮਾਨਿ ਹੋਆ ਜਹਾਨਾ ॥
 ਸੁੰਨ ਮੁਨਿ ਨਗਰੀ ਭਈ, ਦੇਖਿ ਪੀਰ ਭਇਆ ਹੈਰਾਨਾ ॥
 ਵੇਖੈ ਧਿਆਨ ਲਗਾਇ ਕਰ, ਇਕੁ ਫਕੀਰੁ ਵਡਾ ਮਸਤਾਨਾ ॥
 ਪੁਛਿਆ ਫਿਰਿ ਕੈ ਦਸਤਗੀਰ, ਕਉਣ ਫਕੀਰੁ, ਕਿਸ ਕਾ ਘਰਿਹਾਨਾ ॥
 ਨਾਨਕ ਕਲਿ ਵਿਚਿ ਆਇਆ, ਰਬੁ ਫਕੀਰੁ ਇਕੋ ਪਹਿਚਾਨਾ ॥
 ਧਰਤਿ ਅਕਾਸ ਚਹੂ ਦਿਸ ਜਾਨਾ ॥੩੫॥

(ਵਾਰਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ ਪਹਿਲੀ)

ਅਸਥਾਈ

×	ਮਗ	ਮ	ਪ	੦	ਮ	ਗ	ਰੁ	ਰੁ	×	ਸ	—	—	—	੦	—	—	—	—
	ਸੁੰਨ	ਮੁ	ਨ	ਨ	ਗ	ਰੀ	ਭ	ਭ	ਈ	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	ਮਗ	ਮ	ਪ	ਮਗ	ਮਗ	ਰੁ	ਰੁ	ਸ	—	—	—	—	—	—	—	ਮ	ਮ	ਮ
ੜ	ਸੁੰਨ	ਮੁ	ਨ	ਨੜ	ਗੜ	ਰੀ	ਭ	ਈ	—	—	—	—	—	—	—	ਗ	ਦੇ	ਖ
—	ਨੁ																	
ਭ	ਧੁ	ਧੁ	ਧੁ	ਪ	ਧੁ	ਪ	ਮ	ਮ	ਪੁ	ਪ	—	—	—	ਮਪ	ਗਮ	ਰੁਗ	ਸਰੁ	ਸਰੁ
	ਪੀ	ਰ	ਭ	ਇਆ	ੜ	ਹੈ	ੜ	ਰਾ	ੜੜ	ਨਾ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜੜ	ੜੜ	ੜੜ	ੜੜ	ੜੜ

ਨਸ
ੜੜ

ਅੰਤਰਾ

ਮ	ਪ	ਧੁ	ਨ	—	ਸ	—	ਸ	ਰੁ	—	ਰੁ	ਸ	—	—	—
ਬਾ	ਬਾ	ਗ	ਇਆ	ੜ	ੜ	ੜ	ਬਗ	ਦਾ	ੜ	ਦ	ਨੂੰ	ੜ	ੜ	ੜ
—	ਮ	ਪ	ਨ	—	ਸ	—	ਸ	ਰੁ	—	ਰੁ	ਸ	—	ਸ	ਸ
ੜ	ਬਾ	ਬਾ	ਇਆ	ੜ	ੜ	ੜ	ਬਗ	ਦਾ	ੜ	ਦ	ਨੂੰ	ੜ	ਬਾ	ਹਰ
—	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਨ	ਧੁ	ਪ	ਮ	ਮਧੁ	ਪ	—	ਮਪ	ਗਮ	ਰੁਗ
ੜ	ਜਾ	ਇ	ਕੀ	ਆ	ੜ	ਅ	ੜੜ	ਬਾ	ੜੜ	ਨਾ	ੜ	ੜੜ	ੜੜ	ੜੜ

ਨਸ
ੜੜ

—ਬਾਹੀ ਤੁਹਾ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ ।

੨. ਰਾਗ ਕਾਲਿੰਗੜਾ, ਦਾਦਰਾ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਜੇਸੁ ਤੂ ਰਾਖਹਿ ਤਿਸੁ ਕਉਨੁ ਮਾਰੈ ॥ ਸਭ ਤੁਝ ਹੀ ਅੰਤਰਿ ਸਗਲ ਸੰਸਾਰੈ ॥
ਕੋਟਿ ਉਪਾਵ ਚਿਤਵਤ ਹੈ ਪ੍ਰਾਣੀ ॥ ਸੇ ਹੋਵੈ ਜਿ ਕਰੈ ਚੋਜ ਵਿਡਾਣੀ ॥੧॥
ਰਾਖਹੁ ਰਾਖਹੁ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰਿ ॥ ਤੇਰੀ ਸਰਣਿ ਤੇਰੇ ਦਰਬਾਰਿ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
ਜਿਨਿ ਸੇਵਿਆ ਨਿਰਭਉ ਸੁਖਦਾਤਾ ॥ ਤਿਨਿ ਭਉ ਦੂਰ ਕੀਆ ਏਕ ਪਰਾਤਾ ॥
ਜੋ ਤੂ ਕਰਹਿ ਸੋਈ ਫੁਨਿ ਹੋਇ ॥ ਮਾਰੈ ਨ ਰਾਖੈ ਦੂਜਾ ਕੋਇ ॥੨॥
ਕਿਆ ਤੂ ਸੋਚਹਿ ਮਾਣਸ ਬਾਣਿ ॥ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਪੁਰਖੁ ਸੁਜਾਣੁ ॥
ਏਕ ਟੇਕ ਏਕੋ ਆਧਾਰੁ ॥ ਸਭ ਕਿਛੁ ਜਾਣੈ ਸਿਰਜਣਹਾਰੁ ॥੩॥
ਜਿਸੁ ਉਪਰਿ ਨਦਰਿ ਕਰੇ ਕਰਤਾਰੁ ॥ ਤਿਸੁ ਜਨ ਕੇ ਸਭਿ ਕਾਜ ਸਵਾਰਿ ॥
ਤਿਸ ਕਾ ਰਾਖਾ ਏਕੋ ਸੋਇ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਅਪੜਿ ਨ ਸਾਕੈ ਕੋਇ ॥੪॥

(ਭੈਰਉ ਮਹਲਾ ੫, ਪੰਨਾ ੧੧੩੯)

ਅਸਥਾਈ

×				o				×				o	ਮ ਗਮ ਰਾਖਹੁ		
ਗਮ	ਪਧੁ	ਪ	ਮ	ਗ	ਰੁ	ਸ	—	ਨ	ਸ	—	—	ਸ	—	—	
ਰਾS	SS	ਖਹੁ	ਕਿ	ਰ	ਪਾ	ਧਾ	S	S	ਰ	S,	S				
ਸ	ਸ	ਸਰੁ	ਗ	ਮ	ਮ	ਪ	—	ਪਧੁ	ਸੰਨ	ਧੁਪ	ਮਮ				
ਤੇ	ਰੀ	SS	ਸਰ	ਣ	ਤੇ	ਰੈ	S	ਦਰ	ਬਾS	Sਰ	ਰਾਖਹੁ				

ਅੰਤਰਾ

ਮ	ਗ	ਮ	ਪਧੁ	ਪ	ਧੁ	ਨ	ਸੰ	ਸੰ	ਰੁੰ	ਸੰ	ਸੰ
ਜਿਸ	ਤੁ	S	ਰਾS	ਖਹਿ	ਤਿਸ	ਕਉ	S	ਨ	ਮਾ	ਰੈ	ਸਭ
ਨ											
ਧੁ	ਧੁ	—	ਨ	ਸੰ	ਸੰ	ਨ	ਸੰ	ਨ	ਧੁ	ਪ	—
ਤੁਝ	ਹੀ	S	ਅੰ	ਤ	ਰ	ਸਗ	ਲ	ਸੰ	ਸਾ	ਰੈ	S
ਮ	ਮ	ਮ	ਮ	ਗ	ਮ	ਪ	ਧੁ	ਪ	ਮ	ਗ	—
ਕੋ	ਟ	ਉ	ਪਾ	ਵ	ਚਿਤ	ਵ	ਤ	ਹੈ	ਪ੍ਰਾ	ਣੀ	S
ਰੁ											
ਸ	ਰ	ਸਰੁ	ਗ	ਮ	ਮ	ਪ	ਪ	—ਧੁ	ਸੰਨ	ਧੁਪ	ਮਮ
ਸੋ	ਹੋ	ਵੈS	ਜਿ	ਕ	ਰੈ	ਚੋ	ਜ	Sਵਿ	ਡਾS	ਣੀS	ਰਾਖਹੁ...

—ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ। (ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੮. ਰਾਗ ਕਾਲਿੰਗੜਾ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਜੈਸੀ ਭੂਖੇ ਪ੍ਰੀਤਿ ਅਨਾਜ ॥ ਤ੍ਰਿਖਾਵੰਤ ਜਲ ਸੇਤੀ ਕਾਜ ॥
 ਜੈਸੀ ਮੂੜ ਕੁਟੰਬ ਪਰਾਇਣ ॥ ਐਸੀ ਨਾਮੇ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨਰਾਇਣ ॥੧॥
 ਨਾਮੇ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨਰਾਇਣ ਲਾਗੀ ॥ ਸਹਜ ਸੁਭਾਇ ਭਇਓ ਬੈਰਾਣੀ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਜੈਸੀ ਪਰਪੁਰਖਾ ਰਤ ਨਾਰੀ ॥ ਲੋਭੀ ਨਰੁ ਧਨ ਕਾ ਹਿਤਕਾਰੀ ॥
 ਕਾਮੀ ਪੁਰਖ ਕਾਮਨੀ ਪਿਆਰੀ ॥ ਐਸੀ ਨਾਮੇ ਪ੍ਰੀਤਿ ਮੁਰਾਰੀ ॥੨॥
 ਸਾਈ ਪ੍ਰੀਤਿ ਜਿ ਆਪੇ ਲਾਏ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਦੁਬਿਧਾ ਜਾਏ ॥
 ਕਬਹੁ ਨ ਤੂਟਸਿ ਰਹਿਆ ਸਮਾਇ ॥ ਨਾਮੇ ਚਿਤੁ ਲਾਇਆ ਸਚਿ ਨਾਇ ॥੩॥
 ਜੈਸੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਬਾਰਿਕ ਅਰੁ ਮਾਤਾ ॥ ਐਸਾ ਹਰਿ ਸੇਤੀ ਮਨੁ ਰਾਤਾ ॥
 ਪ੍ਰਣਵੈ ਨਾਮਦੇਉ ਲਾਗੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ॥ ਗੋਬਿੰਦੁ ਬਸੈ ਹਮਾਰੇ ਚੀਤਿ ॥੪॥

(ਭੈਰਉ ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ, ਪੰਨਾ ੧੧੬੪)

ਅਸਥਾਈ

×			○			×			○			
ਨ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਧੁ	ਪ	ਪ	ਪ	-ਪ	ਨ	ਸੰ	—	
ਨਾ	ਮੇ	ਸ	ਪ੍ਰੀ	ਤ	ਸ	ਨਾ	ਰਾ	ਇ	ਸ	ਲਾ	ਗੀ	ਸ
ਸੰ	ਸੰ	-ਨ	ਧੁ	ਪ	-ਪ	ਮ	ਗ	ਮ	ਗ	ਰੁ	ਸ	—
ਸਹ	ਜ	ਸ	ਭਾ	ਇ	ਸ	ਭ	ਇਓ	ਸ	ਬੈ	ਰਾ	ਗੀ	ਸ

ਅੰਤਰਾ

ਗ	ਮ	—	ਪ	ਧੁ	ਪ	ਧੁ	ਨ	ਸੰ	-ਸੰ	ਨ	ਸੰ	-ਸੰ
ਜੈ	ਸੀ	ਸ	ਫੁ	ਖੇ	ਸ	ਪ੍ਰੀ	ਪ੍ਰੀ	ਤ	ਸ	ਨਾ	ਸ	ਜ
ਰੁੰ	ਰੁੰ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਨ	ਨ	ਸੰ	ਨ	ਧੁ	ਪ	-ਪ
ਤ੍ਰਿ	ਖਾ	ਸ	ਵੰ	ਤ	ਜਲ	ਸੇ	ਤੀ	ਸ	ਕਾ	ਸ	ਜ	ਜ
ਸੰ	ਸੰ	ਨ	ਧੁ	ਪ	-ਪ	ਪ	ਗ	ਮ	-ਗ	ਰੁ	ਸ	ਸ
ਜੈ	ਸੀ	ਸ	ਮੁ	ੜ	ਕੁ	ਟੈ	ਬ	ਸ	ਪ	ਰਾ	ਇ	ਣ
ਨੁ	ਮ		ਪ	ਨ	—	ਸੰ	ਸੰ	-ਰੁੰ	ਸੰ	ਧੁ	ਪ	ਪ
ਸੁ	ਗ	ਮ	ਨਾ	ਮੇ	ਸ	ਪ੍ਰੀ	ਤ	ਨ	ਰਾ	ਇ	ਸ	ਨਾਮੇ...
ਐ	ਸੀ	ਸ										

—ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਰੂਪਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ। (ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੯. ਰਾਗ ਕਾਲਿੰਗੜਾ, ਸੂਲਫਾਕ (ਦਰੁੱਤ ਲਯ)

ਜੋਗੀ ਗ੍ਰਿਹੀ ਪੰਡਿਤ ਭੇਖਧਾਰੀ ॥ ਏ ਸੂਤੇ ਅਪਣੈ ਅਹੰਕਾਰੀ ॥੧॥
 ਮਾਇਆ ਮਦ ਮਾਤਾ ਰਹਿਆ ਸੋਇ ॥ ਜਾਗਤੁ ਰਹੈ ਨ ਮੂਸੈ ਕੋਇ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
 ਸੋ ਜਾਗੈ ਜਿਸੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ॥ ਪੰਚ ਦੂਤ ਓਹੁ ਵਸਗਤਿ ਕਰੈ ॥੨॥
 ਸੋ ਜਾਗੈ ਜੋ ਤਤੁ ਬੀਚਾਰੈ ॥ ਆਪਿ ਮਰੈ ਆਵਰਾ ਨਹ ਮਾਰੈ ॥੩॥
 ਸੋ ਜਾਗੈ ਜੋ ਏਕੋ ਜਾਣੈ ॥ ਪਰਕਿਰਤਿ ਛੰਡੈ ਤਤੁ ਪਛਾਣੈ ॥੪॥
 ਚਹੁ ਵਟਨਾ ਵਿਚ ਜਾਗੈ ਕੋਇ ॥ ਜਮੈ ਕਾਲੈ ਤੇ ਛੂਟੈ ਸੋਇ ॥੫॥
 ਕਹਤ ਨਾਨਕ ਜਨੁ ਜਾਗੈ ਸੋਇ ॥ ਗਿਆਨ ਅੰਜਨੁ ਜਾ ਕੀ ਨੇਤ੍ਰੀ ਹੋਇ ॥੬॥

(ਭੈਰਉ ਮ: ੩, ਪੰਨਾ ੧੧੨੮)

ਅਸਥਾਈ

×		੦		੨		੩		੦	੧
								ਪ	ਧ
								ਮਾ	ਸ
ਨ	—	ਸ	ਕੁੰ	ਸ	ਨ	ਧ	ਪ	—	ਧ
ਇਆ	ਸ	ਮ	ਦ	ਮਾ	ਸ	ਤਾ	ਸ	ਸ	ਮਾ
ਨ	—	ਸ	ਕੁੰ	ਸ	ਨ	ਧ	ਪ	—	—
ਇਆ	ਸ	ਮ	ਦ	ਮਾ	ਸ	ਤਾ	ਸ	ਸ	ਸ
ਮ									
ਗ	ਗ	ਮ	ਗ	ਰੁ	—	ਸ	—	—	—
ਰ	ਹਿਆ	ਸ	ਸ	ਸੋ	ਸ	ਇ	ਸ	ਸ	ਸ
ਨ	—	ਸ	ਰੁ	ਗ	ਗ	ਮ	—	—	ਮ
ਜਾ	ਸ	ਗ	ਤ	ਰ	ਹੈ	ਸ	ਸ	ਸ	ਨ
ਪ	ਧ	ਪ	ਮ	ਗ	ਮ	ਪ	ਧ	ਪ	ਧ
ਮੁ	ਸ	ਸੈ	ਸ	ਕੋ	ਸ	ਇ	ਸ	ਸ	ਮਾ...ਇਆ...

ਅੰਤਰਾ

ਧ									
ਪ	—	ਪ	ਧ	ਨ	ਨ	ਸ	—	—	ਸ
ਜੋ	ਸ	ਗੀ	ਸ	ਗਿ	ਚ	ਹੀ	ਸ	ਸ	ਪ
ਨ	ਨ	ਸ	ਰੁੰ	ਸ	ਨ	ਸ	—	—	—
ਡਿ	ਤ	ਭੇ	ਸ	ਖਾ	ਸ	ਰੀ	ਸ	ਸ	ਸ,
ਗੰ	—	ਮੰ	ਗੰ	ਕੁੰ	—	ਸ	—	ਸ	ਸ
ਏ	ਸ	ਸੂ	ਸ	ਤੇ	ਸ	ਸ	ਸ	ਅ	ਧ
ਨ	—	ਸ	ਨ	ਧ	—	ਪ	—	—	ਧ
ਣੈ	ਸ	ਅ	ਹੈ	ਕਾ	ਸ	ਰੀ	ਸ	ਸ	ਮਾ...ਇਆ...

— ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ । (ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੧੦. ਰਾਗ ਕਾਲਿੰਗੜਾ, ਇਕਤਾਲਾ (ਦਰੁੱਤ ਲਯ)

ਅੰਤਰਿ ਮੈਲ ਜੇ ਤੀਰਥ ਨਾਵੈ ਤਿਸੁ ਬੈਕੁਠ ਨ ਜਾਨਾ ॥
 ਲੋਕ ਪਤੀਣੇ ਕਛੂ ਨ ਹੋਵੈ ਨਾਹੀ ਰਾਮੁ ਅਯਾਨਾ ॥੧॥
 ਪੂਜਹੁ ਰਾਮ ਏਕ ਹੀ ਦੇਵਾ ॥
 ਸਾਚਾ ਨਾਵਣੁ ਗੁਰ ਕੀ ਸੇਵਾ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਜਲ ਕੈ ਮਜਨਿ ਜੇ ਗਤਿ ਹੋਵੈ ਨਿਤ ਨਿਤ ਮੋਡੁਕ ਨਾਵਹਿ ॥
 ਜੈਸੇ ਮੋਡੁਕ ਤੈਸੇ ਓਇ ਨਰ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਜੋਨੀ ਆਵਹਿ ॥੨॥
 ਮਨਹੁ ਕਠੋਰੁ ਮਰੈ ਬਾਨਾਰਸਿ ਨਰਕੁ ਨ ਬਾਂਚਿਆ ਜਾਈ ॥
 ਹਰਿ ਕਾ ਸੰਤੁ ਮਰੈ ਹਾੜੰਬੈ ਤ ਸਗਲੀ ਸੈਨ ਤਰਾਈ ॥੩॥
 ਦਿਨਸੁ ਨ ਰੈਨਿ ਬੇਦੁ ਨਹੀ ਸਾਸਤ੍ਰ ਤਹਾ ਬਸੈ ਨਿਰੰਕਾਰਾ ॥
 ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਨਰ ਤਿਸਹਿ ਧਿਆਵਹੁ ਬਾਵਰਿਆ ਸੰਸਾਰਾ ॥੪॥

(ਆਸਾ ਸ੍ਰੀ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਪੰਨਾ ੪੮੪)

ਅਸਥਾਈ

×	੦		੨		੦		੩		੪	
			ਪ	ਪ	ਮ	ਗ	ਰੁ	ਸ	—	ਰੁ
			ਧੁ	ਜਹੁ	ਰਾ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਮ
			ਪੁ							
ਗ	—	—	ਮ	ਪ	ਮ	ਗ	ਰੁ	ਸ	—	ਰੁ
ਮ	—	—	ਮ,	ਧੁ	ਰਾ	ਸ	ਸ	ਸ	—	ਰੁ
ਰਾ	ਸ	ਸ	ਮ,	ਪੁ	ਜਹੁ				ਸ	ਮ
ਗ	—	ਮ	ਮ	ਗ	ਪ	—	ਧੁ	ਨ	—	—
ਮ	—	ਮ	ਏ	ਕ	ਹੀ	ਦੇ	ਸ	ਵਾ	—	—
ਰਾ	ਸ	ਮ							ਸ	ਸ
ਸੰ	ਨ	ਧੁ	ਪ	ਨ	ਸੰ	—	—	ਸੰ	ਸੰ	ਗੁੰ
ਸ	ਸ	ਸ	ਸ;	ਸਾ	ਚਾ	ਨਾ	ਸ	ਵ	ਣ	ਸ
ਸੰ	—	—	ਨ	ਸੰ	ਸੰ	ਨ	—	ਸੰ	—	ਗੁੰ
ਸ	ਸ	ਸ	ਗੁ	ਰ	ਕੀ	ਸੇ	ਸ	ਵਾ	ਸ	ਸ
ਸੰ	ਨ	ਧੁ	ਪ							
ਸ	ਸ	ਸ	ਸ							

ਅੰਤਰਾ

			ਪ			ਨ				
			ਮ	ਮ	ਪ	ਧੁ	—	—	ਨ	—
			ਅੰ	ਤ	ਰ	ਮੈਂ	ਫ	ਫ	ਲ	ਫ
			ਲੋ	ਕ	ਪ	ਤੀ	ਫ	ਫ	ਲੈ	ਫ
ਸੰ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਨ	—	—	ਸੰ	—
ਫ	ਫ	ਜੇ	ਤੀ	ਰ	ਬ	ਨਾ	ਫ	ਫ	ਵੈ	ਫ
ਫ	ਫ	ਫ	ਕ	ਫੁ	ਨ	ਚੋ	ਫ	ਫ	ਵੈ	ਫ
ਸੰ	ਨ	ਧੁ	ਮ	ਗ	ਮ	ਪ	—	ਧੁ	ਨ	—
ਫ	ਫ	ਫ,	ਤਿ	ਸ	ਬੈ	ਕੁੰ	ਫ	ਫ	ਠ	ਫ
ਫ	ਫ	ਫ,	ਨਾ	ਫ	ਹੀ	ਰਾ	ਫ	ਫ	ਮ	ਫ
ਸੰ	ਨ	ਧੁ	ਪ							
ਜਾ	ਫ	ਨਾ	—	ਲੋਕ...						
ਯਾ	ਫ	ਨਾ	ਫ	ਪ੍ਰਜਹੁ...						

ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਭੀ ਦੋ ਦੋ ਕਰਕੇ ਉਤੇ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ ।

੧੧. ਰਾਗ ਕਾਲਿੰਗੜਾ, ਚੰਚਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਵਰਤ ਨ ਰਹਉ ਨ ਮਹ ਰਮਦਾਨਾ ॥ ਤਿਸੁ ਸੇਵੀ ਜੋ ਰਖੈ ਨਿਦਾਨਾ ॥ ੧॥
 ਏਕੁ ਗੁਸਾਈ ਅਲਹੁ ਮੇਰਾ ॥ ਹਿੰਦੂ ਤੁਰਕ ਦੁਹਾਂ ਨਿਬੇਰਾ ॥ ੧॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਹਜ ਕਾਬੈ ਜਾਉ ਨ ਤੀਰਥ ਪੂਜਾ ॥ ਏਕੋ ਸੇਵੀ ਅਵਰੁ ਨ ਦੂਜਾ ॥ ੨॥
 ਪੂਜਾ ਕਰਉ ਨ ਨਿਵਾਜ ਗੁਜਾਰਉ ॥ ਏਕ ਨਿਰੰਕਾਰ ਲੇ ਰਿਦੈ ਨਮਸਕਾਰਉ ॥ ੩॥
 ਨਾ ਹਮ ਹਿੰਦੂ ਨ ਮੁਸਲਮਾਨ ॥ ਅਲਹੁ ਰਾਮ ਕੇ ਪਿੰਡੁ ਪਰਾਨ ॥ ੪॥
 ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਇਹੁ ਕੀਆ ਵਖਾਨਾ ॥ ਗੁਰ ਪੀਰ ਮਿਲਿ ਖੁਦਿ ਖਸਮੁ ਪਛਾਨਾ ॥ ੫॥
 (ਭੈਰਉ ਮ: ਪ, ਪੰਨਾ ੧੧੩੬)

ਅਸਥਾਈ

×			੨			੦			੩			
			ਪ			ਮ	—	ਗਮ	ਪ	—	—	—
			ਧੁ	ਪ	ਮ	ਗ	ਮ	ਫ	ਈ	ਫ	ਫ	ਫ
			ਏ	ਫ	ਕ	ਕੁ	ਸਾ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ
—	—	—	ਮ	—	ਪ	ਧੁ	ਨ	—	ਸੰ	ਨ	ਧੁ	ਪ
ਫ	ਫ	ਫ	ਅ	ਫ	ਲਹੁ	ਫ	ਮੈਂ	ਫ	ਰਾ	ਫ	ਫ	ਫ

—	—	—	ਨੁ	—	ਪ	ਧੁ	ਮ	ਪ	ਗ	ਮ	—	—	—
₪	₪	₪	ਕਿ	₪	ਦੁ	₪	ਕੁ	ਰ	₪	ਕ	₪	₪	₪
—	—	—	ਮ	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
₪	₪	₪	ਗ	ਗ	—	ਮ	ਗ	ਰੁ	—	ਸ	—	—	—
			ਦੁ	ਹਾ	₪	ਨਿ	ਬੇ	₪	₪	ਰਾ	₪	₪	
—	—	—											
₪	₪	₪											

ਅੰਤਰਾ

			ਪ	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
			ਮ	ਮ	ਪ	ਧੁ	ਨ	ਨ	—	ਸ਼	—	—	—
			ਵ	ਰ	ਤ	ਨ	ਰ	ਹਉ	₪	₪	₪	₪	₪
—	—	ਸ਼	ਸ਼	ਰੁ	ਰੁੰ	ਸ਼	ਨ	—	—	ਸ਼	—	—	—
₪	₪	ਨ	ਮਹ	₪	ਰ	ਮ	ਦਾ	₪	₪	ਨਾ	₪	₪	₪
—	—	—	ਨ	ਨ	ਸ਼	ਨ	ਧੁ	—	—	ਪ	—	—	—
₪	₪	₪	ਡਿ	ਸ਼	ਸ਼ੇ	₪	ਵੀ	₪	₪	ਜੋ	₪	₪	₪
—	—	—											
ਧੁ	ਮ	—	ਗ	ਗ	—	ਮ	ਗ	ਰੁ	—	ਸ਼	—	—	—
₪	₪	₪	ਰ	ਬੇ	₪	ਨਿ	ਦਾ	₪	₪	ਨਾ	₪	₪	₪
—	—	—											
₪	₪	₪											

—ਬਾਕੀ ਕੁਝ ਅੰਤਰੇ ਤੋ ਲਾਓ । (ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੧੨. ਰਾਗ ਕਾਲਿੰਗੜਾ, ਚੰਚਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਬੁਤ ਪੂਜਿ ਪੂਜਿ ਹਿੰਦੁ ਮੂਏ ਤੁਰਕ ਮੂਏ ਸਿਰੁ ਨਾਈ ॥
 ਓਇਲੇ ਜਾਰੇ ਓਇਲੇ ਗਾਡੇ ਤੇਰੀ ਗਤਿ ਦੁਹੁ ਨ ਪਾਈ ॥੧॥
 ਮਨ ਰੇ ਸੰਸਾਰੁ ਅੰਧ ਗਹੇਰਾ ॥
 ਚਹੁ ਦਿਸ ਪਸਰਿਓ ਹੈ ਜਮ ਜੇਵਰਾ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਕਬਿਤ ਪੜੇ ਪੜਿ ਕਬਿਤਾ ਮੂਏ ਕਪੜ ਕੇਦਾਰੈ ਜਾਈ ॥
 ਜਟਾ ਧਾਰਿ ਧਾਰਿ ਜੋਗੀ ਮੂਏ ਤੇਰੀ ਗਤਿ ਇਨਹਿ ਨ ਪਾਈ ॥੨॥
 ਦਰਬੁ ਸੰਚਿ ਸੰਚਿ ਰਾਜੇ ਮੂਏ ਗਡਿ ਲੇ ਕੰਚਨ ਭਾਰੀ ॥
 ਬੇਦ ਪੜੇ ਪੜਿ ਪੰਡਿਤ ਮੂਏ ਰੂਪੁ ਦੇਖਿ ਦੇਖਿ ਨਾਰੀ ॥੩॥
 ਰਾਮ ਨਾਮ ਬਿਨੁ ਸਭੈ ਬਿਗੁਤੇ ਦੇਖਹੁ ਨਿਰਖਿ ਸਰੀਰਾ ॥
 ਹਰਿ ਕੇ ਨਾਮ ਬਿਨੁ ਕਿਨਿ ਗਤਿ ਪਾਈ ਕਹਿ ਉਪਦੇਸੁ ਕਬੀਰਾ ॥੪॥

(ਸੋਰਠਿ ਭ : ਕਬੀਰ ਜੀ, ਪੰਨਾ ੬੫੪)

ਅਸਥਾਈ

×			੨				੦			੩			
ਸ	ਨ	—	ਸ	—	ਸ	ਰੁ	ਗ	—	—	ਮ	ਪ	ਮ	ਗ
ੜ	ੜ	ੜ	ਸੰ	ੜ	ਸਾ	ਰ	ਅੰ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ਧ	ਗ
ਰੁ	—	—	ਸ	—	—	—	—	—	—	ਸ	ਮ	ਮ	ਮ
ਹੇ	ੜ	ੜ	ਰਾ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ;	ਚਹੁ	ੜ	ਦਿ	ਸ
—	—	—	ਪ	ਧੁ	ਧੁ	ਧੁ	ਪ	—	—	ਧੁ	ਨੁ	ਧੁ	ਪ
ੜ	ੜ	ੜ	ਪ	ਸ	ਰਿ	ਓ	ੜ	ੜ	ੜ	ਹੈ	ੜ	ਜ	ਮ
ਮ	ਮ	—	ਗ	—	—	ਰੁ	ਸ	—	—	—ਮਨ ਰੇ...			
ਜੇ	ਵ	ੜ	ਰਾ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ				

ਅੰਤਰਾ

—	—	—	ਸ	—	ਸ	ਰੁ	ਗ	—	ਮ	ਗ	—	ਮ	—
ੜ	ੜ	ੜ	ਬੁ	ੜ	ਤ	ੜ	ਮ	ਪੂ	ੜ	ਜ	ਪੂ	ੜ	ਜ
ਸ	—	—	ਪ	ਧੁ	ਪ	ਮ	ਗ	ਮ	—	ਪ	ਧੁ	ਨ	—
ੜ	ੜ	ੜ	ਹਿੰ	ੜ	ਦੁ	ੜ	ਮੁ	ੜ	ੜ	ਏ	ੜ	ੜ	ੜ
ਸੰ	—	—	ਸੰ	ਨ	ਧੁ	ਧੁ	ਪ	—	—	—	—	ਪ	ਮ
ੜ	ੜ	ੜ	ਤੁ	ਰ	ਕ	ਮੁ	ਏ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ਸਿ	ਰ
ਗ	ਮ	—	ਗ	ਮ	ਪ	ਧੁ	ਪ	—	—	—	—	—	—
ਨਾ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ਈ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ
ਮਗ	ਰੁ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਰੁ	ਗ	—	—	ਮ	—	—	—
**	*	*	ਓ	ਇ	ਲੇ	ੜ	ਜਾ	ੜ	ੜ	ਰੇ	ੜ	ੜ	ੜ
—	—	—	ਪ	ਨੁ	ਧੁ	ਪ	ਮ	—	—	ਮਪ	ਮਗ	—	—
ੜ	ੜ	ੜ	ਓ	ਇ	ਲੇ	ੜ	ਗਾ	ੜ	ੜ	ਭੇੜ	ੜੜ	ੜ	ੜ
ਰੁ	ਸ	—	ਪਧੁ	ਧੁ	ਧੁ	ਧੁ	ਪ	ਪ	—	ਧੁ	ਨੁ	ਧੁ	ਪ
ੜ	ੜ	ੜ	ਤੇੜ	ਚੀ	ਗ	ਤ	ਦੁ	ਹੁ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ਨ
ਮ	—	—	ਮਪ	ਮਗ	—	—	ਰੁ	ਸ	—	ਗ	ਮ	ਪ	ਧੁ
ਪਾ	ੜ	ੜ	ਈੜ	ੜੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ਮ	ਨ	ਰੇ	ੜ

ਨ	ਸ	—	ਨ	ਧ	ਧ	ਧ	ਪ	ਪ	—	ਧ	ਨ	ਧ	ਪ
ੜ	ੜ	ੜ	ਤੇ	ਚੀ	ਗ	ਤ	ਦੁ	ਹੁ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ਨ
ਮ	—	—	ਮਪ	ਮਗ	—	—	ਰੁ	ਸ	—				
ਪਾ	ੜ	ੜ	ਈੜ	ੜੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	—ਮਨ ਰੇ ਸੰਸਾ...			

ਨੋਟ—ਇਹ ਕਾਲਿੰਗੜਾ ਰਾਗ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਪੁਰਾਤਨ ਸ਼ਬਦ ਰੀਤ ਹੈ। ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਭੀ ਉਠੇ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ।

(ਕਾਲਿੰਗੜਾ ਰਾਗ ਸਮਾਪਤਿ)

ਰਾਗ ਗੁਣਕਰੀ

ਵਾਦੀ—ਸੁ	ਠਾਟ—ਭੈਰਉ	ਸਮਾਂ—ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ (ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ)
ਸੰਵਾਦੀ—ਰੁ	ਜਾਤੀ—ਓਡਵ-ਓਡਵ	ਵਿਸ਼ੇਸ਼—'ਸੁ ਧੁ ਤੇ ਮ ਰੁ' ਦੀ ਸੁਰ-ਸੰਗਤੀ।

ਆਰੋਹ—ਸ, ਰੁ ਮ ਪ ਧੁ, ਸ।

ਅਵਰੋਹ—ਸੰ ਧੁ, ਪ, ਮ ਰੁ, ਸ।

ਪਕੜ—^ਸਰੁ ਸ ਧੁ, ਸ, ਰੁਸ, ਮਪ, ਧੁ—ਪ ਮ ਰੁ, ਪ, ਮ ਰੁ, ਸ।

ਗੁਣਕਰੀ ਇਕ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਅਤੇ ਅਪ੍ਰਚਲਿਤ ਰਾਗ ਹੈ। ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਜਿੱਥੇ ਇਸ ਦੇ ਗੁਣਕੋਲੀ, ਗੁਣਕਲੀ, ਗੁਣਕਰੀ, ਗੁੰਡਕਰੀ, ਗੁੰਡਗਿਰੀ ਅਤੇ ਗੁਣਕ੍ਰਿਯਾ ਆਦਿ ਨਾਮ ਲਿਖੇ ਹਨ, ਉਥੇ ਇਸ ਦੇ ਰਾਗ-ਸਰੂਪ ਸੰਬੰਧੀ ਕੁਝ ਮਤ-ਭੇਦ ਵੀ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ—ਪੰਡਿਤ ਅਹੋਬਲ ਆਪਣੇ 'ਸੰਗੀਤ ਪਾਰਿਜਾਤ' ਵਿਚ ਲਿਖਦਾ ਹੈ, "ਰਿਧ ਕੋਮਲ ਸੰਯੁਕਤਾ ਗਨਿ ਵਰਜਯਾ ਗੁਣਕ੍ਰਿਯਾ। ਧੈਵਤੋ ਸੰਯੁਕਤਾ ਕਵਚਿਦ ਗੰਧਾਰ ਸੰਯੁਕਤਾ॥" ਇਹ ਆਧੁਨਿਕ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਰਾਗ ਦਾ ਸਰੂਪ ਹੈ। ਪਰ ਪੰ: ਰਾਮਾਮਾਤਯ, ਸੋਮਨਾਥ ਆਦਿ ਸੰਗੀਤ ਕਰਤਾ ਇਸ ਵਿਚ ਧੈਵਤ ਵਰਜਿਤ ਖਾਡਵ ਜਾਤੀ ਦਾ ਰਾਗ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪੰ: ਦਾਮੋਦਰ ਆਪਣੇ 'ਸੰਗੀਤ ਦਰਪਣ' ਵਿਚ ਲਿਖਦਾ ਹੈ, "ਰਿਧ ਹੀਨਾ ਗੁਣਕਿਰੀ ਔਡਵਾ ਪਰਿ ਕੀਰਤਿਤਾ। ਇਤਿਆਦਿ" ਇਹ 'ਗਾ-ਨੀ' ਦੀ ਥਾਂ 'ਰੇ-ਧਾ' ਵਰਜਿਤ ਓਡਵ ਜਾਤੀ ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਪੁੰਡਰੀਕ ਵਿੱਠਲ ਅਤੇ ਭਾਵ ਭੱਟ ਓਡਵ-ਖਾਡਵ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਸੰਗੀਤ "ਸਾਰਾਮ੍ਰਿਤ, ਚਤੁਰਦੰਡਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕਾ, ਕਲਪਦਰੁਮਾਂਕੁਰ, ਰਾਗ ਤਰੰਗਣੀ" ਆਦਿ ਦੇ ਕਰਤਾ ਇਸ ਨੂੰ ਸੰਪੂਰਣ ਜਾਤੀ ਦਾ ਰਾਗ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਸੋ, ਉਤੇ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਸੰਗੀਤ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਭੀ ਇਸ ਦੇ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਰੂਪ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਗੁਣਕਰੀ ਦੋ ਵੱਖੋ-ਵੱਖ ਠਾਟਾਂ ਵਿਚ ਗਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਬਿਲਾਵਲ ਠਾਟ ਵਿਚ ਅਤੇ ਇਕ ਭੈਰਉ ਠਾਟ ਵਿਚ, ਬਿਲਾਵਲ ਠਾਟ ਦੀ ਗੁਣਕਰੀ ਨੂੰ ਅਕਸਰ ਗੁਣਕਲੀ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਜੋ ਕਲਿਆਣ ਤੇ ਬਿਲਾਵਲ ਦੇ ਸੁਮੇਲ ਨਾਲ ਬਣੀ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਵੀ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮੰਨੇ ਗਏ ਹਨ—(੧) ਮੱਧਮ ਵਰਜਿਤ ਖਾਡਵ ਪ੍ਰਕਾਰ, (੨) ਸੰਪੂਰਣ ਪ੍ਰਕਾਰ, ਉਂਜ ਮੱਧਮ ਇਸ ਵਿਚ ਘੱਟ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਪੁਰਵਾਂਗ ਵਿਚ ਕਲਿਆਣ ਅਤੇ ਉਤ੍ਰਾਂਗ ਵਿਚ ਬਿਲਾਵਲ ਅੰਗ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ—

ਨ

"ਸ, ਗ ਰ ਸ, ਨ ਧ ਪ, ਸ—ਗ ਰ ਨ ਰ ਸ, ਗਪ, ਧ ਨ ਧ ਸ—ਧ ਪ, ਗ ਰ, ਗ ਪ ਧ ਪ, ਗ ਪ ਮ ਗ, ਮ ਰ ਸ"।

ਭੈਰਉ ਠਾਟ ਦੀ ਗੁਣਕਰੀ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ :—

ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਕਾਲ ਤੋਂ ਹੀ ਗੁਣਕਰੀ ਮਾਲਵ ਗੌਡ, ਗੌਰੀ ਮੇਲ (ਭੈਰਉ ਠਾਟ) ਦਾ ਰਾਗ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਵੀ ਇਹ ਭੈਰਉ ਠਾਟ ਵਿਚ ਹੀ ਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਾਤੀ ਇਸ ਦੀ 'ਗਾ-ਨੀ' ਵਰਜਿਤ ਓਡਵ-ਓਡਵ, ਵਾਦੀ ਪੈਂਵਤ, ਸੰਵਾਦੀ ਰਿਖਭ ਅਤੇ ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ (ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ) ਹੈ।

ਗੁਣਕਰੀ, ਜੋਗੀਆ ਅਤੇ ਦੱਖਣੀ ਸਾਵੇਰੀ ਇਕੋ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਰਾਗ ਹਨ। ਇਹ ਐਸੇ ਰਾਗ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਗਾਇਕ ਹੀ ਅਕਸਰ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਖੋ-ਵਖ ਕਰਕੇ ਗਾਉਣਾ ਸਾਧਾਰਨ ਗਾਉਣ ਵਾਲੇ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ, ਐਸੇ ਰਾਗਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਸੁਲਝੇ ਹੋਏ ਵਿਦਵਾਨ ਹੀ ਗਾ-ਬਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਰਾਗਾਂ ਦੇ ਨਿਯਮ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਦੇ ਅਤੇ ਰਿਆਜ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਗੁਣਕਰੀ ਦੇ ਨੌੜੇ ਦਾ ਰਾਗ ਜੋਗੀਆ ਹੈ। ਪਰ ਗੁਣਕਰੀ ਦੀ ਜਾਤੀ ਓਡਵ-ਓਡਵ ਅਤੇ ਜੋਗੀਆ ਓਡਵ-ਖਾਡਵ ਜਾਤੀ ਦਾ ਰਾਗ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜੋਗੀਆ ਦਾ ਵਾਦ-ਸੰਵਾਦ 'ਮੱਧਮ-ਖੜਜ' ਅਤੇ ਗੁਣਕਰੀ ਦਾ 'ਧਾ-ਰੇ' ਹੈ। ਨਾਲੇ ਜੋਗੀਆ ਅਸਾਵਰੀ ਅੰਗ ਨਾਲ ਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਣਕਰੀ ਨੂੰ ਭੈਰਉ ਅੰਗ ਨਾਲ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਜੋਗੀਆ ਵਿਚ 'ਧਾ ਮਾ' ਦੀ ਸੁਰ ਸੰਗਤੀ ਅਤੇ ਮੱਧਮ ਤੇ ਨਿਆਸ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਣਕਰੀ ਵਿਚ 'ਮਾ ਰੇ' ਦੀ ਸੰਗਤੀ ਅਤੇ ਰਿਖਭ ਤੇ ਠਹਿਰਾਉ ਹੈ। ਜੋਗੀਆ ਦਾ ਸੂਰ-

ਸ ਨੁ— ਮ
ਰੂਪ "ਸ, ਰੁ ਮ, ਪ ਧੁ ਸ—ਸ, ਨ ਧੁ, ਪ, ਧੁ—ਮ, ਰੁ ਸ" ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ। ਇਸੇ ਵਿਚ ਤੀਵਰ ਗੰਧਾਰ ਲਾਉਣ ਨਾਲ ਕਰਨਾਟਕ 'ਸਾਵੇਰੀ' ਰਾਗ ਹੋ ਜਾਂਦਾ। ਉਂਜ ਸਾਵੇਰੀ ਦਾ ਵਾਦ-ਸੰਵਾਦ 'ਪੰਚਮ-ਖੜਜ' ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਗੁਣਕਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਗੰਭੀਰ ਤੇ ਸਾਂਤ ਰਸ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਵਿਚ ਬਿਲੰਬਿਤ ਲਯ ਦੇ

ਖਿਆਲ ਬਹੁਤ ਚੰਗੇ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਚਲਣ "ਸ ਰੁ, ਰੁਸ ਧੁ—ਪ, ਮ ਪ ਧੁ, ਸ—ਸਰੁ, ਰੁ ਸ,

ਮ ਪ ਧੁ, ਸ—ਸ ਧੁ, ਪ, ਮ ਪ ਧੁ ਪ ਮ ਰੁ, ਪ ਮ ਰੁ, ਸ" ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਤਿੰਨਾਂ ਸਪਤਕਾਂ ਵਿਚ ਬਾਖੂਬੀ ਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਬਹੁਤ ਮਨੋਹਰ ਤੇ ਭਗਤੀ ਰਸ ਰਾਗ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਆਲਾਪ ਪ੍ਰਧਾਨ ਰਾਗ ਮੰਨਿਆ ਗਇਆ ਹੈ, ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਕਈ ਗਾਇਕ ਤਾਨ ਨਹੀਂ ਲਾਉਂਦੇ। ਭਾਵ, ਤਾਨ ਲਾਉਣ ਨਾਲ ਇਸ ਦੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਲੁਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਸੁਰ-ਵਿਸਥਾਰ (ਆਲਾਪ)

ਸ ਸ ਸ ਪ ਪ ਸ — ਪ ਸ
੧, ਸ—ਰੁ ਰੁਸ—ਰੁਸ ਧੁ—ਸ, ਸਰੁਸ—ਧੁ—ਪ, ਧੁ ਧੁਸ—ਧੁ—ਸ ਧੁ—ਪ, ਮ ਪ ਧੁਸ—ਰੁ—

ਸ ਮ ਸ ਪ
ਰੁ ਮ, ਰੁ ਰੁਸ ਧੁ—ਧੁਸ—।

ਪ ਪ ਪ ਪ ਸ ਸ ਸ ਮ ਸ ਸ ਸ ਪ
੨. ਸਰੁਸਪੁ—ਪੁ, ਪੁਪੁ—ਮਪੁ ਪੁ, ਪੁਸ—ਪੁਰੁ—ਰੁ ਰੁਸ—ਮਪੁ, ਮਰੁ—ਰੁਸ—ਰੁ ਰੁਮ, ਮਪੁ—ਪੁ—

ਪ ਪ ਸ ਸ ਪ ਪ ਸ ਪ ਪ ਪ ਮ ਸ
ਪੁਪ, ਪੁਮਰੁ—ਰੁ ਪੁ—ਪੁ, ਪੁਸ—ਰੁਸ—ਮਪੁ ਪੁ, ਪੁ, ਪ, ਪੁਮਪੁ ਰੁ—ਰੁਸ— ।

ਸ ਪ ਸ ਮ ਸ ਪ ਪ ਮ ਪ ਪ ਸ
੩. ਸ—ਪੁ—ਪੁਰੁ—ਰੁਸ, ਮਪੁਪੁ ਰੁ ਰੁਪ—ਮਪੁ ਪੁ, ਪੁ, ਪ, ਪੁਮ, ਪਰੁ ਰੁਮਪੁ ਪੁ ਪੁਪ ਮਰੁ ਰੁਸ—

ਪ ਪ ਪ ਮ ਪ ਸ ਸ ਪ ਪ ਪ ਪ ਪ ਸ
ਮਪੁ—ਪੁ ਪੁਪ—ਪੁਪਮ, ਰੁ—ਪ, ਪੁਪਮਰੁ, ਰੁ ਰੁਸ—ਪੁ, ਪੁ, ਸ—ਸ ਪੁ—ਪੁ ਪੁਪ ਪੁਪਮਰੁ ਰੁ,

ਸ ਸ ਸ ਪ ਪ ਪ ਮ ਸ
ਰੁ, ਪੁ, ਪੁ, ਸ—ਪੁ ਪੁਪ, ਮਪੁ ਮ, ਰੁ, ਰੁਸ— ।

ਸ ਸ ਪ ਪ ਪ ਸ ਪ ਪ ਸ ਸ ਸ ਪ ਮ ਸ
੪. ਰੁ ਰੁ ਮਪੁ, ਪੁ—ਪੁ ਪੁਸ—ਸੰ ਪੁ—ਪੁ ਪੁਪ, ਸ—ਪੁਰੁ—ਰੁਸ—ਪੁ, ਪੁ ਮਪੁ ਰੁ ਰੁਸ—ਸ ਪੁ—
ਪ ਸ ਸ ਸ ਸ ਪ ਸ ਪ ਮ ਸ ਸ ਸ ਸ
ਪੁਸ—ਪੁਸਰੁਸਪੁ—ਪੁਰੁ—ਰੁ ਰੁਸ—ਰੁਸਪੁ—ਪੁਸ—ਰੁਸਪੁ—ਪੁਮਪੁ—ਰੁ ਰੁਸ—ਰੁਮ, ਰੁ ਰੁਸ
—ਮਪੁਮਰੁ—ਰੁਪ—ਰੁ ਰੁਸ ਪੁ—ਪੁ, ਪੁ, ਪ ਸ—ਰੁ, ਰੁ, ਸ—ਰੁਸਪੁ—ਪੁਸ—ਮਪੁਸ, ਪੁਰੁਸ
ਸੰ ਸੰ ਪ ਮ ਮ ਸ ਸ
—ਪੁਸਰੁਸ ਪੁ—ਪੁਪਮਰੁ—ਰੁਮਪੁ ਰੁ—ਰੁ ਰੁਸ— ।

ਪ ਪ ਪ ਸੰ ਸੰ ਪ ਸੰ ਪ
੫. ਪੁ, ਪੁ, ਪੁ, ਸੰ—ਪੁਸ, ਪੁਰੁ—ਸੰ, ਪੁਮਪੁਸ—ਮਪੁਪੁਸ—ਰੁਸ—ਰੁਸਪੁ—ਪ, ਮਪੁ—ਪੁਪ, ਪੁਮਪੁ
ਸੰ ਸੰ ਸੰ ਮੰ ਸੰ ਸੰ ਸੰ ਪ ਮ ਪ ਪ ਸ
ਸਰੁ—ਰੁਸ—ਰੁ ਰੁਸ—ਮ, ਰੁ, ਰੁ, ਰੁਸ, ਮਪੁਮਰੁ—ਰੁਸਪੁ—ਪੁਪਮਰੁ—ਰੁਪ—ਪੁ ਪੁਪਮਰੁ—ਰੁ
ਸ ਸ ਰ ਮ ਪ ਪੁ ਸ ਸ
ਰੁਸ—ਰੁ, ਮ, ਪ, ਪੁ, ਸੰ, ਰੁਸ—ਮੰ—ਮਰੁ, ਰੁਸ, ਸੰਪੁ, ਪੁਪ, ਪਮ, ਮਰੁ, ਰੁ ਰੁਸ—ਸਰੁਸ, ਸਰੁਮਰੁਸ,
ਪ ਸ
ਸਰੁਮਪਮਰੁਸ, ਸਰੁਮਪਪੁਪਮਰੁਸ, ਸਰੁਮਪਪੁਮਪਮਰੁਸ, ਸਰੁਮਪਪੁਸ, ਸੰਪੁਪ, ਪੁਪਮਰੁ, ਰੁਸ, ਮਪੁਸਰੁਸ,
ਸ ਪ ਮ ਸ
ਪੁਪਮਰੁਸ, ਸਰੁਸ ਮਪੁ ਪੁਸ—ਸਰੁਸ—ਰੁਰੁਸ, ਪੁਪੁ ਪਮ ਰੁਰੁਸ, ਪੁ ਪੁਪ ਪੁਮਪੁ—ਰੁ ਰੁਸ— ।

ਗੁਣਕਰੀ ਰਾਗ ਦੀਆਂ ਤਾਨਾਂ (ਸ਼ਬਦ ਗੀਤ ਨੰ: ੧)

ਅਸਥਾਈ

੧.	੦ * ਤਉ ੜ ਕਾ	੩ ਰ ਣ ਸਾ ਹਿ	×	ਸਰੁ ਮਪ ਧੁਪ ਮਪ	੨ ਧੁਧੁ ਪਮ ਰੁਰੁ ਸਸ
੨.	* . . .	ਸਰੁ ਸਸ, ਮਪ ਧੁਪ	ਧੁਸੰ ਰੁੰਸੰ ਰੁੰਰੁ ਸੰਸੰ	ਧੁਧੁ ਪਮ ਰੁਰੁ ਸਸ	
੩.	ਸਰੁ ਮਪ ਧੁਧੁ ਮਪ	ਧੁਸੰ ਰੁੰਸੰ ਰੁੰਰੁ ਸੰਸੰ	ਮੰਮੰ ਰੁੰਸੰ ਧੁਰੁ ਸੰਸੰ	ਧੁਪ ਮਪ ਰੁਰੁ ਸਸ	
੪.	* . . .	. . . .	ਸਰੁ ਸਰੁ ਮਰੁ, ਮਪ	ਮ,ਪ ਧੁਪ, ਧੁਸੰ ਧੁ,ਸੰ	
	ਰੁੰਸੰ, ਰੁੰਮੰ ਰੁੰਮੰ ਪੰਮੰ,	ਰੁੰਰੁ ਸੰਧੁ, ਸੰਸੰ ਧੁਪ,	ਧੁਧੁ ਪਮ, ਪਪ ਮਰੁ,	ਮਮ ਰੁਸ ਰੁਰੁ ਸਸ	
੫.	* . . .	. . . .	ਰੁਰੁ ਸਰੁ ਰੁਸ ਰੁਰੁ,	ਧੁਧੁ ਪ,ਧੁ ਧੁਪ ਧੁਧੁ	
	ਰੁੰਰੁ ਸੰ,ਰੁੰ ਰੁੰਸੰ ਰੁੰਰੁ,	ਰੁੰਮੰ ਰੁੰਮੰ, ਸੰਰੁ ਸੰਧੁ,	ਧੁਸੰ ਧੁਪ ਪਧੁ ਪਮ,	ਮਮ ਮਰੁ, ਰੁਮ ਰੁਸ	
੬.	* . . .	. . . .	ਧੁਸ ਸ.ਧੁ ਸਸ ਰੁਸ,	ਮਪ ਪ,ਮ ਪਪ ਧੁਪ	
	ਧੁਸੰ ਸੰ,ਧੁ ਸੰਸੰ ਰੁੰਸੰ,	ਰੁੰਮੰ ਰੁੰਰੁ, ਸੰਰੁ ਸੰਸੰ,	ਧੁਸੰ ਧੁਧੁ, ਪਧੁ ਪਪ,	ਮਪ ਮਮ ਸਰੁ ਸਸ	
੭.	ਧੁਰੁ ਸਸ, ਸਰੁ ਮਮ	ਰੁਸ, ਰੁਮ ਪਪ ਮਰੁ,	ਮਪ ਧੁਧੁ ਪਮ, ਪਧੁ	ਸੰਸੰ ਧੁਪ, ਧੁਸੰ ਰੁੰਰੁ	
	ਸੰਧੁ, ਸੰਰੁ ਮੰਮੰ ਰੁੰਸੰ,	ਰੁੰਸੰ ਧੁਸੰ, ਸੰਧੁ ਪਧੁ,	ਧੁਪ ਮਪ, ਪਮ ਰੁਮ,	ਮਰੁ ਸਰੁ, ਰੁਸ ਧੁਸ	

ਅੰਤਰਾ

੧.	*	ਖ	ਲ	ੜੀ	ਖ	ਪ	ਗੀ	ੜ	ਸੰਰੁ	ਸੰਸੰ	ਧੁਧੁ	ਪਮ	ਰੁਰੁ	ਸਸ,	ਮਪ	ਧੁਸੰ
੨.	*	.	.	.	ਮੰਮੰ	ਰੁੰਸੰ,	ਰੁੰਰੁ	ਸੰਧੁ.	ਸੰਸੰ	ਧੁਪ,	ਧੁਧੁ	ਪਮ,	ਪਪ	ਮਰੁ,	ਮਮ	ਰੁਸ
੩.	ਮਪ	ਧੁਪ	ਸੰਰੁ	ਸੰਸੰ	ਧੁਪ	ਮਪ,	ਰੁਰੁ	ਸਸ,	ਸਰੁ	ਮਮ,	ਰੁਮ	ਪਪ,	ਮਪ	ਧੁਧੁ,	ਪਧੁ	ਸੰਸੰ
੪.	*	.	.	.	.	.	.	.	ਮਪ	ਧੁ,ਮ	ਪਧੁ	ਮਪ	ਧੁਧੁ	ਪਮ	ਰੁਰੁ	ਸਸ
	ਧੁਸੰ	ਰੁੰਧੁ	ਸੰਰੁ	ਧੁਸੰ	ਰੁੰਰੁ	ਸੰਸੰ	ਧੁਪ	ਮਰੁ,	ਸਰੁ	ਮਰੁ,	ਰੁਮ	ਪਮ,	ਮਪ	ਧੁਪ,	ਪਧੁ	ਰੁੰਸੰ
੫.	*	.	.	.	.	.	.	.	ਪੰਮੰ	ਰੁੰਮੰ	ਰੁੰਰੁ	ਸੰਰੁ	ਸੰਸੰ	ਧੁਸੰ,	ਧੁਧੁ	ਪਧੁ
	ਪਪ,	ਮਪ	ਮਮ	ਰੁਮ,	ਰੁਰੁ	ਸਰੁ,	ਮਮ	ਰੁਸ,	ਪਪ	ਮਰੁ,	ਧੁਧੁ	ਪਮ,	ਸੰਸੰ	ਧੁਪ,	ਰੁੰਰੁ	ਸੰਧੁ
੬.	ਧੁਧੁ	ਪ,ਧੁ	ਧੁਪ,	ਧੁਧੁ	ਪਪ	ਮਮ	ਰੁਰੁ	ਸਸ,	ਰੁੰਰੁ	ਸੰ,ਰੁ	ਰੁੰਸੰ,	ਰੁੰਰੁ	ਸੰਸੰ	ਧੁਧੁ	ਪਪ	ਮਮ
	ਰੁਰੁ	ਸਸ,	ਸਰੁ	ਸਸ,	ਰੁਮ	ਰੁਰੁ,	ਮਪ	ਮਮ,	ਪਧੁ	ਪਪ,	ਧੁਸੰ	ਧੁਧੁ,	ਸੰਰੁ	ਸੰਸੰ,	ਰੁੰਮੰ	ਰੁੰਸੰ
੭.	*	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	ਮੰਮੰ	ਰੁੰਮੰ	ਮਰੁ	ਮੰਮੰ,
	ਰੁੰਰੁ	ਸੰ,ਰੁ	ਰੁੰਸੰ	ਰੁੰਰੁ,	ਸੰਸੰ	ਧੁ,ਸੰ	ਸੰਧੁ	ਸੰਸੰ,	ਧੁਧੁ	ਪ,ਧੁ	ਧੁਪ	ਧੁਧੁ,	ਪਪ	ਮ,ਪ	ਪਮ	ਪਪ,
	ਮਮ	ਰੁਮ	ਮਰੁ	ਮਮ,	ਰੁਰੁ	ਸਰੁ,	ਰੁਸ	ਰੁਰੁ,	ਸਰੁ	ਮਮ,	ਰੁਮ	ਪਪ,	ਮਪ	ਧੁਧੁ,	ਪਧੁ	ਸੰਸੰ

੧. ਰਾਗ ਗੁਣਕਰੀ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਾਜ)

ਦੇਵਤਿਆ ਦਰਸਨ ਕੈ ਤਾਈ ਦੂਖ ਭੂਖ ਤੀਰਥ ਕੀਏ ॥
 ਜੋਗੀ ਜਤੀ ਜੁਗਤਿ ਮਹਿ ਰਹਤੇ ਕਰਿ ਕਰਿ ਭਗਵੇ ਭੇਖ ਭਏ ॥੧॥
 ਤਉ ਕਾਰਣਿ ਸਾਹਿਬਾ ਰੰਗਿ ਰਤੇ ॥
 ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਅਨੇਕਾ ਰੂਪ ਅਨੰਤਾ ਕਹਣੁ ਨ ਜਾਹੀ ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਕੇਤੇ ॥੧॥ ਰਹਾਉ॥
 ਦਰ ਘਰ ਮਹਲਾ ਹਸਤੀ ਘੋੜੇ ਛੋਡਿ ਵਿਲਾਇਤਿ ਦੇਸ ਗਏ ॥
 ਪੀਰ ਪੇਕਾਂਬਰ ਸਾਲਿਕ ਸਾਦਿਕ ਛੋਡੀ ਦੁਨੀਆ ਥਾਇ ਪਏ ॥੨॥
 ਸਾਦ ਸਹਜ ਸੁਖ ਰਸ ਕਸ ਤਜੀਅਲੇ ਕਾਪੜ ਛੋੜੇ ਚਮੜ ਲੀਏ ॥
 ਦੁਖੀਏ ਦਰਦਵੰਦ ਦਰਿ ਤੇਰੈ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਦਰਵੇਸ ਭਏ ॥੩॥
 ਖਲੜੀ ਖਪਰੀ ਲਕੜੀ ਚਮੜੀ ਸਿਖਾ ਸੂਤੁ ਧੋਤੀ ਕੀਨੀ ॥
 ਤੂੰ ਸਾਹਿਬ ਹਉ ਸਾਂਗੀ ਤੇਰਾ ਪ੍ਰਣਵੈ ਨਾਨਕ ਜਾਤਿ ਕੈਸੀ ॥੪॥

(ਆਸਾ ਮ: ੧, ਪੰਨਾ ੩੫੮)

ਅਸਥਾਈ

੦					੩					×					੨				
—	ਸ	—	ਸਰੁ		ਮ	ਮ	ਪ	ਮਪ		ਪ	—	ਪ	ਮ		ਮ	—	ਸ	—	
ੜ	ਤਉ	ੜ	ਕਾੜ		ਰ	ਣ	ਸਾ	ਹਿੜ		ਬਾ	ੜ	ਰੰ	ਗ		ਰੁ	ੜ	ਤੇ	ੜ	
ਸ	ਸ	ਸ	ਸ		ਰੁ	—	ਸ	—		ਧੁ	—	ਧੁ	ਧੁ		ਸ	—	ਸ	—	
ਤੇਰੇ	ਨਾ	ਮ	ਅ		ਨੇ	ੜ	ਕਾ	ੜ		ਰੁ	ੜ	ਪ	ਅ		ਨੰ	ੜ	ਤਾ	ੜ	
—	ਮ	ਮ	ਪ		ਪੁ	ਪੁ	ਸੰ	ਸੰ		ਧੁ	ਪ	ਮਪ	ਧੁਪ		ਮ	ਰੁ	ਸ	—	
ੜ	ਕਹ	ਣ	ਨ		ਜਾ	ਹੀ	ਤੇ	ਰੇ		ਗ	ਣ	ਕੇੜ	ੜੜ		ਤੇ	ੜ	ੜ	ੜ	

ਅੰਤਰਾ

	ਪ		ਪ		ਪ		ਪ		ਪ		ਪ		ਪ		ਪ		ਪ		ਪ
	ਮ	ਪ	ਪ		ਪੁ	—	ਪ	ਪੁ		ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	—	ਰੁੰ	—	ਸੰ	—		
	ਦੇ	ਵ	ਤਿ		ਆ	ੜ	ਦ	ਰ		ਸ	ਨ	ਕੈ	ੜ	ਤਾ	ੜ	ਈ	ੜ		
—	ਪੁ	—	ਪੁ		ਸੰ	—	ਸੰ	—		ਪੁ	ਪੁ	ਰੁੰ	ਰੁੰ	ਸੰ	—	—	—		
ੜ	ਦੁ	ੜ	ਖ		ਭੁ	ੜ	ਖ	ੜ		ਤੀ	ਰ	ਥ	ਕੀ	ਦੇ	ੜ	ੜ	ੜ		
—	ਮ	ਪ	ਪੁ		ਸੰ	ਸੰ	—	ਸੰ		ਸੰ	ਰੁੰ	ਮੰ	—	ਰੁੰ	ਰੁੰ	ਸੰ	—		
ੜ	ਜੈ	ੜ	ਕੀ		ਜ	ਤੀ	ੜ	ਜੁ		ਗ	ਤ	ਮਹਿ	ੜ	ਰ	ਹ	ਤੇ	ੜ		
—	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ		ਪੁ	ਪੁ	ਪ	—		ਪੁ	ਮ	ਮਪ	ਧੁਪ	ਮ	ਰੁ	ਸ	—		
ੜ	ਕਰ	ਕ	ਰ		ਭ	ਗ	ਵੇ	ੜ		ਭੈ	ੜ	ਖੜ	ਭੜ	ਦੇ	ੜ	ੜ	ੜ		

—ਸਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਫੇ ਲਾਓ।

੨. ਰਾਗ ਗੁਣਕਰੀ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਸੁਕ੍ਰਿਤ ਕਰਣੀ ਸਾਰੁ ਜਪਮਾਲੀ ॥ ਹਿਰਦੈ ਫੇਰਿ ਚਲੈ ਤੁਧੁ ਨਾਲੀ ॥੧॥

ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਜਪਹੁ ਬਨਵਾਲੀ ॥

ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਮੇਲਹੁ ਸਤ ਸੰਗਤਿ ਤੂਟਿ ਗਈ ਮਾਇਆ ਜਮਜਾਲੀ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੇਵਾ ਘਾਲ ਜਿਨਿ ਘਾਲੀ ॥ ਤਿਸੁ ਘੜੀਐ ਸਬਦੁ ਸਚੀ ਟਕਸਾਲੀ ॥੨॥

ਹਰਿ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰੁ ਗੁਰਿ ਅਗਮ ਦਿਖਾਲੀ ॥ ਵਿਚਿ ਕਾਇਆ ਨਗਰ ਲਧਾ ਹਰਿ ਭਾਲੀ ॥੩॥

ਹਮ ਬਾਰਿਕ ਹਰਿ ਪਿਤਾ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲੀ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਤਾਰਹੁ ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਲੀ ॥੪॥

(ਭੈਰਉ ਮ: ੪, ਪੰਨਾ ੧੧੩੪)

ਅਸਥਾਈ

੦					੩					×					੨
—	ਪ				ਮ			ਸ							੨
—	ਧੁ	ਪ	ਮ		ਰੁ	—	ਸ	ਰੁ	ਮ	—	ਮ	ਰੁ	ਮ	ਪ	ਮਪ ਧੁ
	ਹਰਿ	ਹ	ਰਿ		ਨਾ	ੜ	ਮ	ਜ	ਪਹੁ	ੜ	ਬ	ਨ	ਵਾ	ੜ	ਲੀੜ
—	ਪ				ਮ			ਸ							
—	ਧੁ	ਪ	ਮ		ਰੁ	—	ਸ	ਰੁ	ਮ	—	ਮ	ਪ	ਮ	ਰੁ	ਸ —
ੜ	ਹਰਿ	ਹ	ਰਿ		ਨਾ	ੜ	ਮ	ਜ	ਪਹੁ	ੜ	ਬ	ਨ	ਵਾ	ੜ	ਲੀ ੜ
—	ਸ								ਸ		ਸ		ਮ		
—	ਧੁ	ਧੁ	ਪਧੁ		ਸ	—	ਸ	—	ਰੁ	—	ਰੁ	ਮ	ਰੁ	—	ਸ ਸ
ੜ	ਕ	ਰ	ਕਿਰ		ਪਾ	ੜ	ਮੇ	ੜ	ਲਹੁ	ੜ	ਸ	ਭ	ਸੰ	ੜ	ਗ ਤ
—	ਮ	ਪ	ਧੁ	ਸੰ	—	ਸੰ	—	ਸੰ	ਧੁ	—	ਪ	ਮ	ਮ	ਪ	ਮਪ ਧੁ
ੜ	ਤੂ	ਟ	ਗ	ਈ	ੜ	ਮਾ	ੜ	ਇਆ	ੜ	ਜ	ਮ	ਜਾ	ੜ	ਲੀੜ	ੜ

ਅੰਤਰਾ

ਪ																	
ੜ	ਹਰਿ													ਅੰਤਰਾ			
ਪ																	
ਧੁ	ਘਮ	ਮ	ਪ	ਪ	ਧੁ	ਪਧੁ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਰੁੰ	—	ਸੰ	—			
ਸੁ	ਕ੍ਰਿ	ਤ	ਕ	ਰ	ਣੀ	ਸਾ	ੜ	ਰ	ਜ	ਪ	ਮਾ	ੜ	ਲੀ	ੜ			
—	ਸੰ	ਰੁੰ	ਮ	ਰੁੰ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਧੁ	—	ਪ	ਮ	ਮ	ਪ	ਮਪ	ਧੁ		
ੜ	ਹਿ	ਰ	ਦੈ	ਫੇ	ੜ	ਰ	ਚ	ਲੈ	ੜ	ਤੁ	ਧ	ਨਾ	ੜ	ਲੀ	ੜ		

ਪ ਧੁ
ੜ ਹਰਿ... —ਬਾਕੀ ਤੁਕਾ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ । (ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੩. ਰਾਗ ਗੁਣਕਰੀ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਰੇ ਮਨ ਓਟ ਲੇਹੁ ਹਰਿਨਾਮਾ ॥

ਜਾ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ ਦੁਰਮਤਿ ਨਾਸੈ ਪਾਵਹਿ ਪਦੁ ਨਿਰਬਾਨਾ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਬਡਭਾਗੀ ਤਿਹ ਜਨ ਕਉ ਜਾਨਹੁ ਜੋ ਹਰਿ ਕੇ ਗੁਨ ਗਾਵੈ ॥

ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੇ ਪਾਪ ਖੋਇ ਕੈ ਫੁਨਿ ਬੈਕੁਨਿ ਸਿਧਾਵੈ ॥੧॥

ਅਜਾਮਲ ਕਉ ਅੰਤਿ ਕਾਲ ਮਹਿ ਨਾਰਾਇਣ ਸੁਧਿ ਆਈ ॥

ਜਾ ਗਤਿ ਕਉ ਜੋਗੀਸੁਰ ਬਾਛਤ ਸੋ ਗਤਿ ਛਿਨ ਮਹਿ ਪਾਈ ॥੨॥

ਨਾਹਿਨ ਗੁਨੁ ਨਾਹਿਨ ਕਛੁ ਬਿਦਿਆ ਧਰਮੁ ਕਉਨੁ ਗਜਿ ਕੀਨਾ ॥

ਨਾਨਕ ਬਿਰਦੁ ਰਾਮ ਕਾ ਦੇਖਹੁ ਅਭੈ ਦਾਨੁ ਤਿਹ ਦੀਨਾ ॥੩॥

(ਰਾਮਕਲੀ ਮ: ੯, ਪੰਨਾ ੯੦੧)

ਅਸਥਾਈ

੩					X				੨				੦			
ਸ	ਪ	ਮ	ਪ	ਪ	—	ਪ	ਮ	ਰੁ	—	ਪ	ਮ	ਰੁ	—	ਸ	—	
ੜ	ਰੇ	ਮ	ਨ	ਓ	ੜ	ਟ	ਲੇ	ਹੁ	ੜ	ਹ	ਰਿ	ਨਾ	ੜ	ਮਾ	ੜ	
—	ਸ	—	ਧੁ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਰੁ	ਸ	ਮ	ਮ	ਰੁ	—	ਸ	—	
ੜ	ਜਾ	ੜ	ਕੈ	ਸਿ	ਮ	ਰ	ਨ	ਦੁ	ਰ	ਮ	ਤ	ਨਾ	ੜ	ਸੈ	ੜ	
—	ਸ	ਮ	ਮ	ਪ	ਪ	ਪ	ਪ	ਧੁ	—	ਧੁ	ਪ	ਮਪ	ਧੁਪ	ਮ	ਰੁ	
ੜ	ਪਾ	ੜ	ਵਹਿ	ਪ	ਦ	ਨਿ	ਰ	ਬਾ	ੜ	ੜ	ੜ	ਨਾੜ	ੜੜ	ੜ	ੜ	

ਅੰਤਰਾ

ਪ	ਮ	ਪ	ਧੁ	ਸੰ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਧੁ	ਧੁ	ਸੰ	—	ਰੁ	—	ਸੰ	—	
ਬ	ਡ	ਭਾ	ਗੀ	ੜ	ਤਿ	ਹ	ਜ	ਨ	ਕਉ	ੜ	ਜਾ	ੜ	ਨਹੁ	ੜ		
—	ਸੰ	ਧੁ	ਧੁ	ਸੰ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਰੁ	—	—	—	ਸੰ	ਰੁ	ਸੰ	—	
ੜ	ਜੋ	ਹ	ਰਿ	ਕੈ	ੜ	ਗੁ	ਨ	ਗਾ	ੜ	ੜ	ੜ	ਵੈ	ੜ	ੜ	ੜ	
—	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਧੁ	ਪ	—	ਮ	—	ਪਧੁ	ਪ	ਮ	ਰੁ	ਸ	—	
ੜ	ਜਨ	ਮ	ਜ	ਨ	ਮ	ਕੈ	ੜ	ਪਾ	ੜ	ਪੜ	ਬੰ	ਇ	ੜ	ਕੈ	ੜ	

—	ਸ	ਮ	ਮ	ਪ	—	ਧੁ	ਧ	ਧੁ	—	ਧੁ	ਪ	ਮਪ	ਧੁਪ	ਮ	ਰੁ
ੜ	ਵੁ	ਨ	ਬੁ	ਕੁ	ੜ	ਠ	ਜਿ	ਧਾ	ੜ	ੜ	ੜ	ਵੈੜ	ੜੜ	ੜ	ੜ

ਸ
ੜ —ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ । (ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੪. ਰਾਗ ਗੁਣਕਰੀ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਨਮਸਕਾਰ ਤਾ ਕਉ ਲਖ ਬਾਰ ॥ ਇਹੁ ਮਨੁ ਦੀਜੈ ਤਾ ਕਉ ਵਾਰਿ ॥
 ਸਿਮਰਨਿ ਤਾ ਕੈ ਮਿਟਹਿ ਸੰਤਾਪ ॥ ਹੋਇ ਅਨਦੁ ਨ ਵਿਆਪਹਿ ਤਾਪ ॥੧॥
 ਐਸੇ ਹੀਰਾ ਨਿਰਮਲ ਨਾਮ ॥ ਜਾਸੁ ਜਪਤ ਪੂਰਨ ਸਭਿ ਕਾਮ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਜਾ ਕੀ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਦੁਖ ਡੇਰਾ ਢਹੈ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਸੀਤਲੁ ਮਨਿ ਗਹੈ ॥
 ਅਨਿਕ ਭਗਤ ਜਾ ਕੇ ਚਰਨ ਪੂਜਾਰੀ ॥ ਸਗਲ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰਨਹਾਰੀ ॥੨॥
 ਖਿਨ ਮਹਿ ਉਣੈ ਸੁਭਰ ਭਰਿਆ ॥ ਖਿਨ ਮਹਿ ਸੂਕੇ ਕੀਨੇ ਹਰਿਆ ॥
 ਖਿਨ ਮਹਿ ਨਿਥਾਵੈ ਕਉ ਦੀਨੋ ਥਾਨੁ ॥ ਖਿਨ ਮਹਿ ਨਿਮਾਣੈ ਕਉ ਦੀਨੋ ਮਾਨੁ ॥੩॥
 ਸਭ ਮਾਂਹ ਏਕੁ ਰਹਿਆ ਭਰਪੂਰਾ ॥ ਸੋ ਜਾਪੈ ਜਿਸੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ॥
 ਹਰਿ ਕੀਰਤਨੁ ਤਾ ਕੋ ਆਧਾਰੁ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਜਿਸੁ ਆਪਿ ਦਇਆਰੁ ॥੪॥
 (ਭੈਰਉ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੧੧੪੨)

ਅਸਥਾਈ

੦								੩					×					੨
ਪੁ								ਸ										
ਮ	ਪ	ਧੁ	ਪ	ਮ	ਰੁ	ਸ	—	ਧੁ	ਧੁ	ਸ	ਸ	ਰੁ	—	ਸ	—			
ਐ	ੜ	ਸੋ	ੜ	ਹੀ	ੜ	ਰਾ	ੜ	ਨਿ	ਰ	ਮ	ਲ	ਨਾ	ੜ	ਮ	ੜ			
				ਪ										ਮ				
ਮ	—	ਪ	ਧੁ	ਧੁ	ਰੁ	ਸ	—	ਧੁ	ਪ	ਮ	ਪ	ਰੁ	—	ਸ	—			
ਜਾ	ੜ	ਸ	ਜ	ਪ	ਤ	ਪੂ	ੜ	ਰ	ਨ	ਸ	ਭ	ਕਾ	ੜ	ਮ	ੜ			

ਅੰਤਰਾ

ਪ					ਪ												
ਮ	ਮ	ਪ	ਪ	ਧੁ	ਧੁ	ਪ	ਧੁ	ਸ	—	ਸ	ਸ	ਰੁ	—	ਸ	—		
ਨ	ਮ	ਸ	ਕਾ	ੜ	ਰ	ਤਾ	ੜ	ਕਉ	ੜ	ਲ	ਖ	ਬਾ	ੜ	ਰ	ੜ		
				ਸ	—	ਸ	ਸ	ਧੁ	—	ਰੁ	—	ਸ	—	ਸ	—		
ਧੁ	ਧੁ	ਧੁ	ਧੁ	ਦੀ	ੜ	ਜੈ	ੜ	ਤਾ	ੜ	ਕਉ	ੜ	ਵਾ	ੜ	ਰ	ੜ		
ਇ	ਹੁ	ਮ	ਨ														

ਸੰ	ਸੰ	ਮੰ	ਮੰ	ਮੰ	—	ਸੰ	—	ਧੁ	ਸੰ	—	ਸੰ	—	ਰੁ	—	ਸੰ	—
ਸਿ	ਮ	ਰ	ਨ	ਤਾ	ਭ	ਕੈ	ਭ	ਮਿ	ਟਹਿ	ਭ	ਸੰ	ਤਾ	ਪ	ਭ		
ਪ	—	ਪ	ਧੁ	ਸੰ	—	ਧੁ	ਪ	ਮ	—	ਪ	ਮ	ਰੁ	—	ਸੰ	—	
ਹੁ	ਭ	ਇ	ਅ	ਨੰ	ਭ	ਦ	ਨ	ਵਿਆ	ਭ	ਪਹਿ	ਭ	ਤਾ	ਭ	ਪ	ਭ	

—ਸਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ। (ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੫. ਰਾਗ ਗੁਣਕਰੀ, ਰੂਪਕ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਤੇਰੀ ਗਤਿ ਮਿਤਿ ਤੂਹੈ ਜਾਣਹਿ ਕਿਆ ਕੋ ਆਖਿ ਵਖਾਣੈ ॥
 ਤੂ ਆਪੇ ਗੁਪਤਾ ਆਪੇ ਪਰਗਟੁ ਆਪੇ ਸਭਿ ਰੰਗ ਮਾਣੈ ॥
 ਸਾਧਿਕ ਸਿਧ ਗੁਰੂ ਬਹੁ ਚੇਲੇ ਖੋਜਤੁ ਫਿਰਹਿ ਫੁਰਮਾਣੈ ॥
 ਮਾਗਹਿ ਨਾਮੁ ਪਾਇ ਇਹੁ ਭਿਖਿਆ ਤੇਰੇ ਦਰਸ ਕਉ ਕਰਬਾਣੈ ॥
 ਅਭਿਨਾਸੀ ਪ੍ਰਭਿ ਖੇਲੁ ਰਚਾਇਆ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੋਝੀ ਹੋਈ ॥
 ਨਾਨਕ ਸਭਿ ਜੁਗ ਆਪੇ ਵਰਤੈ ਦੂਜਾ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ॥੧੩॥

(ਰਾਮਕਲੀ ਮ: ੧, ਸਿਧ ਗੋਸਟਿ, ਪੰਨਾ ੯੪੬)

ਅਸਥਾਈ

⊕		੧		੨		⊕		੧		੨			
ਸ	—	ਰੁ	ਸ	ਸ	ਸ	ਧੁ	—	ਪਧੁ	ਸ	—	ਸ	—	
ਤੇ	ਭ	ਰੀ	ਗ	ਤ	ਮਿ	ਤ	ਭੁ	ਭੈ	ਜਾ	ਭ	ਣਹਿ	ਭ	
ਸ	ਰੁ	ਸ	ਮ	—	ਪ	ਧੁ	ਮ	ਪ	ਮ	ਰੁ	—	ਸ	—
ਕਿਆ	ਭ	ਕੈ	ਆ	ਭ	ਖ	ਵ	ਖਾ	ਭ	ਭ	ਣੈ	ਭ	ਭ	ਭ

ਅੰਤਰਾ

ਪ		ਪ		ਪ		ਪ		ਸੰ	—	ਸੰ		ਰੁ		ਸੰ	
ਮ	ਪ	ਪ	ਧੁ	ਧੁ	ਪ	ਧੁ	ਸੰ	ਆ	ਭ	ਪੇ	ਪ	ਰੁ	ਗ	ਟ	
ਆ	ਭ	ਪੇ	ਗੁ	ਪ	ਤਾ	ਭ	ਆ	ਭ	ਪੇ	ਪ	ਰੁ	ਗ	ਟ		
ਸੰ	—	ਰੁ	ਸੰ	ਸੰ	ਧੁ	ਪ	ਮ	—	ਪ	ਮ	ਰੁ	—	ਸ	—	
ਆ	ਭ	ਪੇ	ਸ	ਭ	ਰੇ	ਗ	ਮਾ	ਭ	ਭ	ਣੈ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	

—ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ।

੬. ਰਾਗ ਗੁਣਕਰੀ, ਰੂਪਕ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਤੋ ਸੋ ਨ ਨਾਥ ਅਨਾਥ ਨ ਮੋ ਸਰਿ, ਤੋ ਸੋ ਨ ਦਾਨੀ ਨ ਮੋ ਸੋ ਭਿਖਾਰੀ ॥
 ਤੋ ਸੋ ਨ ਦੀਨ ਦਯਾਲ ਨ ਮੋ ਸਰਿ, ਮੋ ਸੋ ਅਗਿਆਨਿ ਨ ਤੋ ਸੋ ਬਿਚਾਰੀ ॥
 ਮੋ ਸੋ ਨ ਪਤਿਤ ਨ ਪਾਵਨ ਤੋ ਸਰਿ, ਮੋ ਸੋ ਬਿਕਾਰੀ ਨ ਤੋ ਸੋ ਉਪਕਾਰੀ ॥
 ਮੇਰੇ ਹੈ ਅਵਗੁਨ ਤੂ ਗੁਨ ਸਾਗਰ, ਜਾਤ ਰਸਾਤਲ ਓਟ ਤਿਹਾਰੀ ॥੫੫੮॥
 (ਕਬਿੱਤ ਸਵੈਯੇ, ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ)

ਅਸਥਾਈ

⊕					੧					⊕					੧					੨
ਪ					ਪ					ਮ					ਮ					੨
ਮ	ਪ	ਪ	ਪੁ	—	ਪ	ਪ	ਮ	ਮ	ਪ	ਰੁ	—	ਸ	ਸ							
ਭੋ	ਸੋ	ਨ	ਨਾ	ੜ	ਥ	ਅ	ਨਾ	ਥ	ਨ	ਮੋ	ੜ	ਸ	ਰ							
ਪੁ	ਪੁ	ਪੁ	ਸ	ਸ	—	ਸ	ਰੁ	ਰੁ	ਮ	ਰੁ	—	ਸ	—							
ਤੋ	ਸੋ	ਨ	ਦਾ	ਨੀ	ੜ	ਨ	ਮੋ	ਸੋ	ਭਿ	ਖਾ	ੜ	ਰੀ	ੜ							

ਅੰਤਰਾ

ਪ					ਸੰ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਪੁ	ਧੁ	ਪੁ	ਰੁ	—	ਸੰ	ਸੰ
ਮ	ਪ	ਪੁ	ਸੰ	ੜ	ਨ	ਦ	ਯਾ	ਲ	ਨ	ਰੁ	ਤੋ	ੜ	ਸੰ	ਰ	
ਮੋ	ਸੋ	ਨ	ਦੀ	ੜ	ਨ	ਦ	ਯਾ	ਲ	ਨ	ਰੁ	ਤੋ	ੜ	ਸੰ	ਰ	
ਸੰ	ਰੁ	ਸੰ	ਪੁ	—	ਪ	ਪ	ਮ	ਪ	ਮ	ਰੁ	—	ਸ	—		
ਮੋ	ਸੋ	ਅ	ਗਾ	ੜ	ਨੀ	ਨ	ਤੋ	ਸੋ	ਬਿ	ਚਾ	ੜ	ਰੀ	ੜ		

—ਥਾਕੀ ਰੁਕਾ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ। (ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੭. ਰਾਗ ਗੁਣਕਰੀ, ਰੂਪਕ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਸੋ ਕਿਮ ਮਾਨਸ ਰੂਪ ਕਹਾਏ ॥
 ਸਿਧ ਸਮਾਧ ਸਾਧ ਕਰ ਹਾਰੇ ਕਯੋਹੂੰ ਨ ਦੇਖਨ ਪਾਏ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਨਾਰਦ ਬਿਆਸ ਪਰਾਸਰ ਧ੍ਰੁਅ ਸੇ ਧਿਆਵਤ ਧਿਆਨ ਲਗਾਏ ॥
 ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਹਾਰ ਹਠ ਛਾਡਿਓ ਤਦਪਿ ਧਿਆਨ ਨ ਆਏ ॥੧॥
 ਦਾਨਵ ਦੇਵ ਪਿਸਾਚ ਪ੍ਰੇਤ ਤੇ ਨੇਤਹ ਨੇਤ ਕਹਾਏ ॥
 ਸੂਛਮ ਤੇ ਸੂਛਮ ਕਰ ਚੀਨੇ ਬਿਧਨ ਬਿਧ ਬਤਾਏ ॥੨॥
 ਭੂਮ ਅਕਾਸ ਪਤਾਲ ਸਭੈ ਸਜਿ ਏਕ ਅਨੇਕ ਸਦਾਏ ॥
 ਸੋ ਨਰ ਕਾਲ ਫਾਸ ਤੇ ਬਾਚੇ ਜੋ ਹਰਿ ਸਰਣਿ ਸਿਧਾਏ ॥੩॥ (ਸ਼ਬਦ ਹਜ਼ਾਰੇ ਪਾ: ੧੦)

ਅਸਥਾਈ

⊕				੧	—	੨				⊕				੧	—	੨
ਸ	ਰੁ	ਰੁ	ਰੁ	ਸ	—	ਰੁ	ਸ	ਧੁ	ਧੁ	ਪਧੁ	ਸ	—	ਸ	—	ਸ	—
ਸੋ	ਕਿ	ਮ	ਮ	ਮਾ	ਫ	ਨ	ਸ	ਰੁ	ਪ	ਫਕ	ਹਾ	ਫ	ਏ	ਫ	ਏ	ਫ
ਰੁ	ਰੁ	ਰੁਸ	ਰੁ	—	ਸ	—	ਸ	ਧੁ	ਧੁ	ਧੁ	ਸ	—	ਸ	—	ਸ	—
ਸਿ	ਧ	ਫਸ	ਮਾ	ਫ	ਧ	ਫ	ਸਾ	ਧ	ਕਰ	ਹਾ	ਫ	ਰੇ	ਫ	ਰੇ	ਫ	ਫ
ਰੁ	ਸ	—	ਸ	—	ਪ	ਪ	ਮ	ਪ	ਮ	ਮ	ਮ	—	ਸ	—	ਸ	—
ਕ	ਯੋ	ਫ	ਧੁ	ਫ	ਫ	ਨ	ਏ	ਖ	ਨ	ਪਾ	ਫ	ਏ	ਫ	ਏ	ਫ	ਫ

ਅੰਤਰਾ

ਪ	ਪ	ਪ	ਸੰ	—	ਧੁ	ਪਧੁ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	—	ਸੰ	—
ਨਾ	ਰ	ਦ	ਧੁ	ਫਿਆ	ਫ	ਸ	ਰਾ	ਸ	ਰ	ਧੁਆ	ਫ	ਸੇ	ਫ
ਸੰ	ਧੁ	ਧੁ	ਸੰ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	—	—	ਸੰਧੁ	ਫੁੰ	ਸੰ	—
ਧਿਆ	ਵ	ਤ	ਧਿਆ	ਫ	ਨ	ਲ	ਗਾ	ਫ	ਫ	ਫਫ	ਫ	ਏ	ਫ
ਸੰ	ਫੁੰ	ਫੁੰ	ਸੰਫੁੰ	—	ਸੰ	—	ਸੰ	ਧੁ	ਧੁ	ਪਧੁ	ਪ	ਧੁ	—
ਫੇ	ਦ	ਫਧੁ	ਰਾ	ਫ	ਨ	ਫ	ਹਾ	ਰ	ਹਫ	ਫਾ	ਫ	ਫਿਓ	ਫ
ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	—	ਪ	ਪ	ਮ	ਪ	ਮ	ਮ	—	ਸ	—
ਫ	ਦ	ਪ	ਧਿਆ	ਫ	ਨ	ਨ	ਆ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਏ	ਫ

—ਸਬਦ ਦੀਆਂ ਥਾਕੀ ਫੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਫੇ ਲਾਓ ।

੮. ਰਾਗ ਗੁਣਕਰੀ, ਸੂਲਛਾਕ (ਦਰੁੱਤ ਲਯ)

ਕੋਈ ਬੋਲੈ ਰਾਮ ਰਾਮ ਕੋਈ ਖੁਦਾਇ ॥ ਕੋਈ ਸੇਵੈ ਗੁਸਈਆ ਕੋਈ ਅਲਾਹਿ ॥੧॥
 ਕਾਰਣਿ ਕਰਣ ਕਰੀਮ ॥ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰਿ ਰਹੀਮ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਕੋਈ ਨਾਵੈ ਤੀਰਥਿ ਕੋਈ ਹਜ ਜਾਇ ॥ ਕੋਈ ਕਰੈ ਪੂਜਾ ਕੋਈ ਸਿਰੁ ਨਿਵਾਇ ॥੨॥
 ਕੋਈ ਪੜੈ ਬੇਦ ਕੋਈ ਕਤੇਬ ॥ ਕੋਈ ਓਚੈ ਨੀਲ ਕੋਈ ਸੁਪੇਦ ॥੩॥
 ਕੋਈ ਕਹੈ ਤੁਰਕੁ ਕੋਈ ਕਹੈ ਹਿੰਦੂ ॥ ਕੋਈ ਬਾਛੈ ਭਿਸਤੁ ਕੋਈ ਸੁਰਗਿੰਦੂ ॥੪॥
 ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਜਿਨਿ ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਤਾ ॥ ਪ੍ਰਭ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਤਿਨਿ ਭੇਦੁ ਜਾਤਾ ॥੫॥
 (ਰਾਮਕਲੀ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੮੮੫)

ਅਸਥਾਈ

X	੦	੨	੩	੦
ਸ	ਸ	ਪ	ਪ	—
ਕੋ	ਈ	ਰਾ	ਮ	ਰਾ
ਮ	—	ਮ	ਸ	—
ਕੋ	ਈ	ਦਾ	ਸ	ਈ
ਪੁ	ਪੁ	ਰੁ	ਸ	—
ਕੋ	ਈ	ਗੁ	ਆ	ਈ
ਮ	—	ਸੰ	ਪੁ	ਮ
ਕੋ	ਈ	ਲਾ	ਹਿ	ਰੁਸ

ਅੰਤਰਾ

ਮ	—	ਪ	ਪੁ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	—	—	—
ਕਾ	ਈ	ਰ	ਣ	ਕ	ਰ	ਣ	ਈ	ਈ	ਈ
ਪੁ	ਪੁ	ਸੰ	ਸੰ	ਰੁੰ	—	ਸੰ	—	—	—
ਕ	ਰ	ਣ	ਕ	ਫੀ	ਈ	ਮ	ਈ	ਈ	ਈ
ਸੰ	ਸੰ	ਰੁੰ	ਮੰ	ਰੁੰ	—	ਸੰ	—	—	—
ਕਿ	ਰ	ਪਾ	ਈ	ਧਾ	ਈ	ਰ	ਈ	ਈ	ਈ
ਮ	—	ਪ	ਪੁ	ਸੰ	—	ਪੁ	ਪ	ਮ	ਰੁਸ
ਧਾ	ਈ	ਰ	ਰ	ਹੀ	ਈ	ਮ	ਈ	ਈ	ਈ

—ਸਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਰੁਕਾ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ।

੯. ਰਾਗ ਗੁਣਕਰੀ, ਸੂਲਛਾਕ (ਦਰੁੱਤ ਲਯ)

ਦੇਸੁ ਨ ਦੀਜੈ ਕਾਹੂ ਲੋਗ ॥ ਜੋ ਕਮਾਵਨੁ ਸੋਈ ਭੋਗ ॥
 ਆਪਨ ਕਰਮ ਆਪੇ ਹੀ ਬੰਧ ॥ ਆਵਨੁ ਜਾਵਨੁ ਮਾਇਆ ਧੰਧ ॥੧॥
 ਐਸੀ ਜਾਨੀ ਸੰਤ ਜਨੀ ॥ ਪਰਗਾਸੁ ਭਇਆ ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਬਚਨੀ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਤਨੁ ਧਨੁ ਕਲਤੁ ਮਿਥਿਆ ਬਿਸਥਾਰ ॥ ਹੈਵਰ ਗੈਵਰ ਚਾਲਨਹਾਰ ॥
 ਰਾਜ ਰੰਗ ਰੂਪ ਸਭਿ ਕੂਰ ॥ ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਹੋਇ ਜਾਸੀ ਧੂਰ ॥੨॥
 ਭਰਮਿ ਭੂਲੇ ਬਾਦਿ ਅਹੰਕਾਰੀ ॥ ਸੰਗਿ ਨਾਹੀ ਰੇ ਸਗਲ ਪਸਾਰੀ ॥
 ਸੋਗ ਹਰਖ ਮਹਿ ਦੇਹ ਬਿਰਧਾਨੀ ॥ ਸਾਕਤ ਇਵ ਹੀ ਕਰਤ ਬਿਹਾਨੀ ॥੩॥
 ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਕਲਿ ਮਾਹਿ ॥ ਏਹੁ ਨਿਧਾਨਾ ਸਾਧੂ ਪਾਹਿ ॥
 ਨਾਨਕ ਗੁਰੁ ਗੋਬਿੰਦੁ ਜਿਸੁ ਤੂਨਾ ॥ ਘਟਿ ਘਟਿ ਰਮਈਆ ਤਿਨ ਹੀ ਡੀਠਾ ॥੪॥
(ਰਾਮਕਲੀ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੮੮੮)

ਅਸਥਾਈ

×		੦		੨		੩		੦	
ਸ	—	ਸ	—	ਧੁ	ਰੁ	ਸ	—	—	—
ਰੁ	—	ਸੀ	—	ਜਾ	—	ਨੀ	—	—	—
ਐ	—	ਸੀ	—	ਜਾ	—	ਨੀ	—	—	—
ਮ	—	ਰੁ	—	ਪ	—	ਪ	—	—	—
ਸੰ	—	ਤ	—	ਨੀ	—	—	—	—	—
ਪ	—	ਪ	—	ਮ	—	ਮ	—	—	—
ਪ	—	ਗਾ	—	ਸ	—	ਭ	—	—	—
ਰੁ	—	ਪ	—	ਰੁ	—	ਸ	—	—	—
ਪੁ	—	ਗ	—	ਬ	—	ਨੀ	—	—	—

ਅੰਤਰਾ

ਪ	—	ਪ	—	ਸੰ	—	ਸੰ	—	—	—
ਮ	—	ਸ	—	ਦੀ	—	ਜੈ	—	—	—
ਦੋ	—	ਸ	—	ਨ	—	—	—	—	—
ਧੁ	—	ਸੰ	—	ਰੁ	—	ਸੰ	—	—	—
ਕਾ	—	ਹੁ	—	ਲੋ	—	ਗ	—	—	—
ਪ	—	ਪ	—	ਮ	—	ਮ	—	—	—
ਧੁ	—	ਸ	—	ਕ	—	ਵ	—	—	—
ਜੋ	—	—	—	ਮਾ	—	ਨ	—	—	—

ਰੁ ਮ ਪ ਮ ਰੁ ਸ — —
ਸੋ ਟ ਈ ਟ ਭੋ ਟ ਗ ਟ ਟ ਟ

—ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਥਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ। (ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੧੦. ਰਾਗ ਗੁਣਕਰੀ, ਝਪਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਸਲੋਕ ਮ: ੫ ॥ ਮੁਹਬਤਿ ਜਿਸੁ ਖੁਦਾਇ ਦੀ, ਰਤਾ ਰੰਗਿ ਚਲੂਲ ॥

ਨਾਨਕ ਵਿਰਲੇ ਆਈਅਹਿ, ਤਿਸੁ ਜਨ ਕੀਮ ਨ ਮੂਲਿ ॥੧॥੨੨॥

(ਰਾਮਕਲੀ ਕੀ ਵਾਰ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੯੬੬)

ਅਸਥਾਈ

×		੨			੦		੩		
ਸਰੁ	ਸਰੁ	ਸ	ਸ	ਸਰੁ	ਸੁ	ਸੁ	ਸ	—	—
ਮੁਹ	ਬਤ	ਜਿ	ਸ	ੜਖੁ	ਦਾ	ਇ	ਦੀ	ੜ	ੜ
ਮ	ਮ	ਰੁ	ਰੁ	ਪ	ਮ	ਰੁ	ਸ	—	—
ਰ	ਤਾ	ਰੰ	ਗ	ਚ	ਲੁ	ੜ	ਲ	ੜ	ੜ

ਅੰਤਰਾ

ਮ	ਪਧੁ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਰੁੰ	ਰੁੰ	ਸੰ	—	—
ਨਾ	ਨਕ	ਵਿ	ਰ	ਲੰ	ਪਾ	ਈ	ਅਹਿ	ੜ	ੜ
ਸੰ									
ਪੁ	ਪਧੁ	ਮ	ਮ	-ਪ	ਮ	ਰੁ	ਸ	—	—
ਤਿਸ	ਜਨ	ਕੀ	ਮ	ੜਨ	ਮੁ	ੜ	ਲ	ੜ	ੜ

ਨੋਟ—ਝਪਤਾਲ ਗਾਉਣ ਸਮੇਂ ਲਯ ਦੀ ਵੰਡ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਤਿਹਾਈ ਲਾ ਕੇ ਗੁਰ (ਸਮ) ਤੇ ਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

(ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

(ਗੁਣਕਰੀ ਰਾਗ ਸਮਾਪਤਿ)

ਰਾਗ ਗੂਜਰੀ

ਵਾਦੀ -- ਧੁ | ਠਾਟ -- ਟੋਡੀ | ਜਮਾਂ ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ (ਲਗ-ਭਗ ਅੱਠ ਵਜੇ)
ਸੰਵਾਦੀ -- ਗੁ | ਜਾਤੀ -- ਖਾਡਵ-ਖਾਡਵ | ਵਿਸ਼ੇਸ਼ -- ਇਸ ਵਿਚ 'ਰੇ ਗਾ ਧਾ' ਸੁਰ ਅਤੀ ਕੌਮਲ ਲਗਦੇ ਹਨ।

ਆਰੋਹ -- ਸ, ਰੁ ਗੁ, ਮੱ ਧੁ, ਨ ਸ।

ਅਵਰੋਹ -- ਸ, ਨ ਧੁ, ਮੱ ਗੁ, ਰੁ ਸ।

ਪਕੜ -- ਨਸ, ਰੁ ਗੁ, ਮੱ ਧੁ, ਮੱ ਗੁ, ਰੁ ਗੁ ਰੁ, ਸ।

ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਅਤੀ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਧਿਕਤਰ ਰਾਗਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਆਦਿਮ ਜਾਤੀਆਂ ਜਾਂ ਵਖੋ-ਵਖ ਪ੍ਰਾਤਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਉੱਤੇ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ -- ਪੰਡਿਤ ਮਤੰਗ ਨੇ ਆਪਣੇ 'ਬ੍ਰਹ੍ਮਦੇਸ਼ੀ' ਸੰਗੀਤ ਵਿਚ ਡੱਕ, ਮਾਲਵ, ਬੰਗਾਲ ਅਤੇ ਗੂਜਰੀ ਆਦਿ ਨਾਮ ਲਿਖੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਗੀਤ-ਮਕਰੰਦ, ਸਮਯਸਾਰ, ਰਤਨਾਕਰ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਪੁਲਿੰਡਿਕਾ, ਬਕਲਾ, ਕੋਸ਼ਿਕ, ਅੰਧਾਲੀ, ਸੌਰਾਸ਼ਟਰੀ, ਅਹੀਰੀ ਤੇ ਗੂਜਰੀ ਇਤਿਅਦਿ ਨਾਮ ਲਿਖੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਭਾਵ, ਭੀਰਵਾ ਜਾਤੀ ਤੋਂ ਜਿਵੇਂ ਭੈਰਉ-ਭੈਰਵੀ ਨਾਮਕਰਣ ਹੋ ਗਏ, ਤਿਵੇਂ - ਅਹੀਰ ਜਾਤੀ ਤੋਂ ਅਹੀਰੀ ਅਤੇ ਗੂਜਰ ਜਾਤੀ ਤੋਂ ਗੂਜਰੀ ਨਾਮ ਪੈ ਗਿਆ।

ਸੰਗੀਤ ਰਤਨਾਕਰ ਵਿਚ ਗੂਜਰੀ ਨੂੰ ਮੱਧਮ ਗ੍ਰਾਮ ਦਾ ਇਕ ਵਿਭਾਜਾ ਰਾਗ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਭਾਵ, ਗੂਜਰੀ ਨੂੰ ਸਾਰੰਗਦੇਵ ਨੇ ਪੰਚਮ ਅਤੇ ਮਾਲਵ ਕੋਸ਼ਿਕ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਰੂਪ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ 'ਭੈਰਵੀ ਠਾਟ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਸ ਨੇ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਗੂਜਰੀ, ਸੌਰਾਸ਼ਟਰ ਗੂਜਰੀ, ਦੱਖਣ ਗੂਜਰੀ, ਦ੍ਰਾਵੜ ਗੂਜਰੀ ਦੇ ਉਪਨਾਮ ਭੀ ਦਿੱਤੇ ਹਨ।

ਪੁੰਡਰੀਕ ਨੇ ਆਪਣੇ 'ਚੰਦ੍ਰੋਦਯ' ਸੰਗੀਤ ਵਿਚ ਇਸ ਨੂੰ 'ਮਾਲਵ ਗੌਂਡ ਠਾਟ' ਦਾ ਰਾਗ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਰਾਗ ਤਰੰਗਣੀ' ਅਤੇ ਹਿਰਦਯਕੋਤੁਕ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥਕਾਰਾਂ ਨੇ ਭੀ ਇਸ ਨੂੰ ਗੌਰੀ ਮੇਲ ਦਾ ਰਾਗ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਭਾਵ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਗੂਜਰੀ 'ਭੈਰਉ ਠਾਟ' ਦਾ ਰਾਗ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਇਥੇ ਇਹ ਗੱਲ ਨੋਟ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸੰਗੀਤ ਰਤਨਾਕਰ ਦੇ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਭੈਰਉ ਰਾਗ 'ਰੇ-ਪਾ' ਵਰਜਿਤ ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੇਂ ਦੇ ਮਾਲਕੌਸ ਰਾਗ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ਸੀ। ਸੋ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਸੰਗੀਤ ਰਤਨਾਕਰ ਦੇ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਗੂਜਰੀ 'ਭੈਰਵੀ ਠਾਟ' ਵਿਚ ਹੀ ਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਪੰਡਿਤ ਅਰੋਬਲ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸੰਗੀਤ 'ਪਾਰਿਜਾਤ' ਵਿਚ ਦੱਖਣ ਗੂਜਰੀ ਤੇ ਉੱਤਰ ਗੂਜਰੀ ਦੇ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲਿਖੇ ਹਨ। ਭਾਵ, ਦੱਖਣ ਗੂਜਰੀ ਵਿਚ ਗੰਧਾਰ ਤੀਵਰ ਅਤੇ ਉੱਤਰ ਗੂਜਰੀ ਵਿਚ ਕੌਮਲ ਗੰਧਾਰ ਲਾਉਣਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਇਥੇ ਸਾਡੇ ਲਿਖਣ ਦਾ ਇਹੋ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਸਤਾਰਵੀਂ ਸਦੀ ਤਕ ਗੂਜਰੀ ਰਾਗ ਟੋਡੀ ਵਾਂਗ, ਭੈਰਵੀ ਦੀਆਂ ਸੁਰਾਂ ਤੇ ਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਦ ਇਸ ਦੇ ਸਰੂਪ

ਵਿਚ ਬੋੜਾ ਪਰਿਵਰਤਨ ਹੋਇਆ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੰਗੀਤ 'ਕਲਪਦ੍ਰੁਮਾਕੁਰ' ਅਤੇ 'ਨਾਦ ਵਿਨੋਦ' ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :—

ਧੈਵਤਾਸ਼ ਗ੍ਰਹਨਯਾਸਾ ਸੰਪੂਰਣਾ ਗੁਰਜਰੀ ਮਤਾ । ਸਪਤਮੀ ਮੂਰਛਨਾ ਤੱਸਯਾ ਬਹੁਲਯਾਸਹ ਮਿਸ਼ਿਰਤਾ ।
ਰਾਮਕਲੀ ਟੋਡਿਯਾ ਸੰਯੁਕਤਾ ਵਰਾਣੀ ਮਿਸ਼ਿਰਤਾ ਪੁਨਹ । ਗੁਰਜਰੀ ਜਯਤੇ ਵਿਦ੍ਵਨ ਅਧੱਯਾਮੇ ਪ੍ਰਗੀਯਤੇ ॥

ਉਸ ਨੇ ਅੱਗੇ ਸੁਰ ਰੂਪ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਿਤਾ ਹੈ :—"ਨ ਧੁ ਮੰ ਧੁ, ਮੰ ਗੁ, ਰੁ ਸ, ਸ ਨ ਧੁ, ਮੰ ਧੁ
ਨੁ ਸ, ਮੰ ਮੰ ਧੁ ਧੁ, ਮੰ ਮੰ ਗੁ ਗੁ ਰੁ ਰੁ ਰੁ ਸ ।" ਇਹ ਸਰੂਪ ਆਧੁਨਿਕ ਗੁਜਰੀ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ । ਇੰਨੇ
ਉਤੇ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ 'ਭੈਰਵੀ ਠਾਟ' ਤੋਂ ਤਬਦੀਲ ਹੋ ਕੇ ਆਧੁਨਿਕ 'ਟੋਡੀ ਠਾਟ' ਵਿਚ ਗੁਜਰੀ ਦਾ
ਸਰੂਪ ਅਸੀਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ ।

ਗੁਜਰੀ 'ਪੰਚਮ' ਵਰਜਿਤ ਖਾਡਵ ਜਾਤੀ ਦਾ ਰਾਗ ਹੈ । ਇਸ ਦਾ ਵਾਦੀ ਸੁਰ ਧੈਵਤ ਅਤੇ
ਸੰਵਾਦੀ ਗੰਧਾਰ ਜਾਂ ਰਿਖਭ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ । ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ (ਅੱਠ-
ਨੌ ਵਜੇ) ਹੈ । ਇਸ ਦਾ ਚਲਣ "ਨੁ ਸ, ਰੁ ਗੁ, ਰੁ ਗੁ ਰੁ, ਸ ਨੁ ਧੁ, ਮੰ ਧੁ ਸ, ਸਰੁਗੁ, ਮੰਧੁ, ਮੰਧੁ ਨਧੁ,

ਮੰ ਧੁ ਮੰ ਗੁ, ਰੁ ਗੁ ਰੁ ਸ" ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਅੰਤਰੇ ਦਾ ਉਠਾਵ 'ਮੰ ਧੁ ਸ, ਜਾਂ ਧੁ ਮੰ ਧੁ, ਮੰਧੁ ਸ'
ਇੰਜ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਗੁਜਰੀ ਦਾ ਸੁਰ-ਵਿਸਥਾਰ ਅਕਸਰ ਮੱਧ ਤੇ ਤਾਰ ਸਪਤਕ ਵਿਚ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਦੇ
ਆਰੰਭ ਵਿਚ ਨਿਖਾਦ ਸੁਰ ਨੂੰ ਕਈ ਵੇਰ ਛੱਡ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਰਾਗ ਅਤੀ ਮਧੁਰ ਤੇ ਕਰੁਣਾ ਰਸ
ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ।

ਸੁਰ-ਵਿਸਥਾਰ (ਆਲਾਪ)

੧. ਸ—^{ਨੁ}ਗੁ, ^{ਗੁ}ਰੁਗੁਰੁ, ਸ—^{ਨੁ}ਨਸ ਧੁ—^{ਗੁ}ਨਸ—^{ਨੁ}ਸਰੁਗੁ—^{ਗੁ}ਰੁਗੁ, ਰੁ, ਸ—^{ਨੁ}ਧੁ—^{ਗੁ}ਮੰਧੁਸ—^{ਨੁ}ਨਰੁਗੁ, ^{ਗੁ}ਰੁਗੁਰੁ—

^{ਨੁ}
ਸ, ਧੁ—ਨਸ— ।

੨. ਸ ^{ਨੁ} ਨਸਰੁ ਧੁ—^{ਗੁ}ਮੰਧੁਨ, ^{ਗੁ}ਰੁਨਧੁ, ^{ਗੁ}ਨਰੁਗੁ—^{ਗੁ}ਰੁਗੁ, ^{ਗੁ}ਮੰਰੁਗੁ, ^{ਗੁ}ਰੁਗੁਰੁ—ਸ, ^{ਗੁ}ਨਰੁ, ^{ਗੁ}ਰੁਗੁ, ^{ਗੁ}ਗੁਮੰਰੁਗੁ—^{ਗੁ}ਰੁ, ^{ਗੁ}ਰੁ,

^{ਗੁ} ਸ—^{ਗੁ}ਸਰੁਗੁ, ^{ਗੁ}ਰੁਗੁਮੰ, ^{ਨੁ}ਰੁਗੁ, ^{ਗੁ}ਰੁਸ ਧੁ—^{ਗੁ}ਗੁ—^{ਗੁ}ਰੁਗੁਰੁ—ਸ— ।

੩. ^{ਗੁ}ਨਰੁਗੁ, ^{ਗੁ}ਰੁਗੁਮੰ, ^{ਗੁ}ਧੁ ਗੁ—^{ਗੁ}ਰੁਗੁਰੁਨਧੁ—^{ਗੁ}ਰੁਗੁਮੰਧੁ—^{ਗੁ}ਮੰਧੁਮੰਗੁ—^{ਗੁ}ਰੁਗੁਮੰਰੁਗੁ, ^{ਗੁ}ਰੁਗੁਰੁ, ਰੁ, ਸ—^{ਗੁ}ਸਰੁਗੁ

ਧੁ ਮੰ ਗੁ ਧੁ ਧੁ — ਗੁ ਗੁ ਗੁ
 —ਮਧੁ —ਧੁਮੰਗੁ—ਰੁਗਮੰਧੁ—ਮਧੁਨਧੁ—ਮਧੁਮੰਗੁ, ਧੁ, ਨਧੁਮੰਗੁ, ਰੁਗੁਰੁ, ਰੁ, ਸ—ਸਗੁ ਰੁਗਮੰਧੁ
 ਮ ਮੰ ਗੁ ਗੁ — ਗੁ
 —ਧੁ, ਧੁਮੰਗੁਰੁ, ਰੁਗੁਰੁ ਨਰੁਗੁ, ਰੁਗਮੰਧੁ—ਗੁ ਰੁਗੁਰੁ, ਸ— ।

੪. ਸ ਗੁ ਧੁ ਮੰ ਗੁ ਮੰ ਗੁ
 ਨਰੁਗੁ—ਰੁਗਮੰਧੁ; ਮਧੁਨਧੁ, ਨ, ਮਧੁ, ਧੁਮੰਗੁਰੁ, ਰੁਗਮੰਧੁਨਧੁ, ਧੁਮੰਗੁਰੁ, ਮਰੁਗੁਰੁ ਰੁਗਮੰ, ਮਧੁ,
 ਮ ਮੰ ਗੁ ਗੁ — ਧੁ — ਧੁ ਮੰ ਗੁ ਰੁ
 ਗੁਮੰਧੁ, ਧੁਮੰਗੁਰੁ, ਰੁਗੁਰੁ, ਰੁ ਸ—ਸ ਧੁ, ਮਧੁਮੰਗੁ—ਧੁ, ਮਧੁਨ, ਰੁਨਧੁ, ਨਧੁਮੰ, ਧੁਮੰਗੁ, ਮੰਗੁਰੁ ਗੁਰੁ
 — ਮੰ ਧੁ ਨ ਧੁ ਮੰ
 ਸ ਧੁ, ਗੁ—ਧੁ, ਧੁਮੰਗੁਰੁਗੁਮੰਧੁ—ਮਧੁਸੰ—ਨਸੰ, ਸ ਧੁ—ਮਧੁਨਸੰ ਰੁਨਧੁ, ਮਧੁਨ, ਰੁਨਧੁ, ਧੁਮੰਗੁ,
 ਗੁ ਗੁ
 ਰੁਗੁਰੁ, ਰੁ, ਸ— ।

੫. ਗੁ ਧੁ ਨ ਧੁ ਮੰ ਮੰ ਧੁ
 ਸਗੁ ਰੁਗਮੰਧੁ, ਮਧੁਨਸੰ—ਨਸੰਧੁ—ਮਧੁਸੰ—ਰੁਸੰ, ਨਸੰਰੁ ਧੁ, ਮਧੁਸੰ—ਨਸੰਨਧੁ, ਧੁ, ਧੁ, ਮਧੁਨ,
 ਨਸੰ—ਸੰਰੁਗੁ, ਰੁਗੁਰੁ, ਰੁ, ਸੰ—ਨਸੰਰੁ ਧੁ, ਮਧੁਨਸੰਧੁ, ਮਧੁਸੰ—ਸਗੁ—ਰੁਗੁ, ਰੁਗੁਰੁ, ਸੰ—ਧੁ—ਗੁ
 ਗੁ ਗੁ ਰੁ ਗੁ ਗੁ ਨ ਧੁ ਗੁ ਮੰ ਗੁ ਗੁ
 —ਰੁਗੁਮੰ ਰੁਗੁ, ਰੁਗੁ ਗੁ, ਰੁਗੁਰੁ, ਰੁ, ਸੰ—ਸ ਧੁ—ਮਧੁਮੰਗੁ, ਰੁਗੁਮੰਧੁ—ਧੁਮੰਗੁਰੁ, ਰੁਗੁਰੁ, ਰੁ, ਸ—
 ਸਰੁਸ, ਨਰੁਗੁਰੁਸ, ਨਰੁਗੁਮੰਗੁਰੁਸ, ਨਰੁਗੁਮੰਧੁਮੰਗੁਰੁਸ, ਨਰੁਗੁਮੰਧੁਨਧੁਮੰਗੁਰੁਸ, ਨਰੁਗੁਮੰਧੁਨਸੰ, ਨਧੁ
 ਮੰਗੁਰੁਸ, ਨਰੁਗੁਮੰਧੁਨਸੰਰੁਨਧੁਮੰਗੁਰੁਸ, ਨਰੁਗੁਮੰਧੁਨਸੰਰੁਗੁ, ਰੁਗੁਰੁਸੰਨਧੁ, ਮਧੁਮੰਗੁ, ਧੁਮੰਗੁਰੁ, ਗੁਰੁ
 ਸਧੁ—ਸ— ।

ਗੁਜਰੀ ਰਾਗ ਦੀਆਂ ਤਾਨਾਂ (ਸ਼ਬਦ ਰੀਤ ਨੰ: ੩)

ਅਸਥਾਈ

	੦	੩	×	੨	ਮੋ ਰੀ
੧,	ਪ੍ਰੀ ਤ ਗੋ ਬਿੰ	ਦ ਸਿ ਟ ਉ	ਨਸ ਗੁਮ ਧੁਨ ਸੰਰੁ	ਸੰਨ ਧੁਮ ਰੁਗੁ ਰੁਸ	
੨,	• • • •	ਨਰੁ ਗੁਮ ਧੁਨ ਨਸ	ਰੁਸੰ ਨਧੁ ਮਧੁ ਮੰਗੁ	ਰੁਗੁ ਰੁਸ ਮੋ ਰੀ	
੩,	ਸਰੁ ਗੁਰੁ ਗੁਮ ਧੁਮੰ	ਨਸ ਰੁਸੰ ਗੁਗੁ ਰੁਸੰ	ਨਸ ਨਧੁ ਮੰਗੁ ਰੁਗੁ	ਰੁਸ ਨਸ ਮੋ ਰੀ	

੪.	• • • • ਸੰਨ ਧੁਮ, ਗੁਮ ਧੁਨ	• • • • ਸੰਰੁ ਸੰਨ ਧੁਮ, ਗੁਮ	ਨਰੁ ਗੁਮ ਧੁਮ ਗੁਮ ਧੁਨ ਸੰਰੁ ਗੁਰੁ ਸੰਨ	ਧੁਨ ਧੁਮ, ਗੁਮ ਧੁਨ ਧੁਮ ਗੁਰੁ ਮੇ ਰੀ
੫.	• • • • ਧੁਨ ਸੰਨ, ਨਸ ਰੁਸ, ਗੁਰੁ	• • • • ਗੁਰੁ ਸੰ, ਰੁ ਸੰਨ, ਸੰਨ	ਸਰੁ ਗੁਰੁ, ਰੁਗੁ ਮੰਗੁ, ਧੁ, ਨ ਧੁਮ, ਧੁਮ ਗੁਮ	ਗੁਮ ਧੁਮ, ਮੰਧੁ ਨਧੁ ਗੁਰੁ ਗੁਰੁ, ਮੇ ਰੀ
੬.	ਸਰੁ ਗੁਗੁ ਰੁਸ, ਰੁਗੁ ਰੁਰੁ ਸੰਨ, ਸੰਰੁ ਗੁਗੁ	ਮੰਮ ਗੁਰੁ, ਗੁਮ ਧੁਧੁ ਰੁਸ, ਧੁਨ ਸੰਨ, ਮੰਧੁ	ਮੰਗੁ, ਮੰਧੁ ਨਨ ਧੁਮ, ਨਧੁ, ਗੁਮ ਧੁਮ ਰੁਗੁ	ਧੁਨ ਸੰਸ ਨਧੁ, ਨਸ ਮੰਗੁ, ਰੁਗੁ ਰੁਸ, ਮੇਰੀ
੭	• • • • ਰੁਗੁ ਗੁ, ਰੁ ਗੁਗੁ ਰੁਸ, ਰੁਗੁ ਗੁ, ਰੁ ਗੁਗੁ ਰੁਸ,	• • • • ਮੰਧੁ ਧੁ, ਮੰ ਧੁਧੁ ਮੰਗੁ, ਨਰੁ ਗੁਮ ਧੁਨ ਸੰਰੁ	ਰੁਗੁ ਗੁ, ਰੁ ਗੁਗੁ ਰੁਸ, ਰੁਗੁ ਗੁ, ਰੁ ਗੁਗੁ ਰੁਸ, ਗੁਗੁ ਰੁਸ ਨਧੁ ਮੰਗੁ	ਗੁਮ ਮੰਗੁ ਮੰਮ ਗੁਰੁ, ਧੁਨ ਨ, ਧੁ ਨਨ ਧੁਮ, ਰੁਗੁ ਰੁਸ ਮੇ ਰੀ
੮.	• • • • ਨਸ ਰੁਗੁ ਮੰਧੁ ਨਧੁ ਨਸ ਰੁਸ ਨਧੁ ਮੰਗੁ	ਨਸ ਰੁਗੁ ਰੁਸ, ਨਸ ਮੰਗੁ ਰੁਸ, ਨਸ ਰੁਗੁ ਰੁਸ, ਨਸ ਰੁਗੁ ਮੰਧੁ	ਰੁਗੁ ਮੰਗੁ ਰੁਸ, ਨਸ ਮੰਧੁ ਨਸ ਨਧੁ ਮੰਗੁ ਨਸ ਰੁਗੁ ਰੁਸ ਨਧੁ	ਰੁਗੁ ਮੰਧੁ ਮੰਗੁ ਰੁਸ ਰੁਸ, ਨਸ ਰੁਗੁ ਮੰਧੁ ਮੰਗੁ ਰੁਸ, ਮੇ ਰੀ

ਅੰਤਰਾ

੧	* ਕਹਿ ਰ ਵਿ ਦਾ ਸ ਇ ਕ	ਨਸ ਨਧੁ ਮੰਗੁ ਰੁਸ,	ਨਸ ਗੁਮ ਧੁਨ ਸੰ
੨.	* • • • ਧੁਨ ਸੰਰੁ ਗੁਰੁ ਸੰਨ	ਮੰਧੁ ਨਨ ਧੁਮ ਗੁਰੁ	ਸਨ ਸਗੁ ਮੰਧੁ ਨਸ
੩	ਨਸ ਰੁਗੁ ਰੁਸ, ਧੁਨ ਸੰਨ ਧੁਮ, ਗੁਮ ਧੁਮ	ਗੁਰੁ, ਸਰੁ ਗੁਰੁ ਸੰਨ,	ਸਗੁ ਰੁਗੁ ਮੰਧੁ ਨਸ
੪.	* • • • ਸੰਸ ਨਧੁ, ਨਨ ਧੁਮ,	• • • • ਧੁਧੁ ਮੰਗੁ, ਮੰਮ ਗੁਰੁ,	ਗੁਗੁ ਰੁਸ, ਗੁਮ ਧੁਧੁ, ਮੰਧੁ ਨਨ, ਧੁਨ ਸੰਸ
੫.	* • • • ਗੁਮ ਧੁਮ, ਰੁਗੁ ਮੰਗੁ,	• • • • ਸਰੁ ਗੁਰੁ, ਨਸ ਰੁਸ,	ਸੰਰੁ ਗੁਰੁ, ਨਸ ਰੁਸ, ਨਰੁ ਗੁ, ਰੁ ਗੁਮ, ਗੁਮ
੬.	* • • • ਧੁਧੁ ਮੰਗੁ, ਰੁਗੁ ਗੁ, ਰੁ	• • • • ਗੁਗੁ ਰੁਸ, ਨਰੁ ਗੁਗੁ,	ਗੁਗੁ ਰੁਸ, ਨਸ ਸੰ, ਨ ਰੁਗੁ ਮੰਮ, ਗੁਮ ਧੁਧੁ.
੭.	ਧੁਨ ਸੰ, ਧੁ ਨਸ ਧੁਨ ਧੁਨ ਸੰਨ, ਨਸ ਰੁਸ,	ਸੰਨ ਧੁਮ ਗੁਰੁ ਸੰਨ, ਸੰਰੁ ਗੁਰੁ, ਸੰਨ ਧੁਧੁ	ਸਰੁ ਗੁਰੁ, ਰੁਗੁ ਮੰਗੁ, ਮੰਧੁ ਸੰਨ ਧੁਧੁ ਮੰਧੁ
੮.	ਸੰਰੁ ਗੁਗੁ ਰੁਗੁ ਰੁਸ, ਰੁਗੁ ਮੰਮ ਗੁਮ ਗੁਰੁ, ਰੁਸ ਕਹਿ ਰਵਿ...	ਨਸ ਰੁਰੁ ਨਰੁ ਨਧੁ ਸਰੁ ਗੁਗੁ ਰੁਗੁ ਰੁਸ,	ਮੰਧੁ ਨਨ ਧੁਨ ਧੁਮ, ਰੁਗੁ ਰੁ, ਰੁ ਮੰਗੁ, ਮੰਧੁ
		ਗੁਮ ਧੁਧੁ ਮੰਧੁ ਮੰਗੁ, ਮੰ, ਧੁ ਨਧੁ, ਨਸ ਨ, ਸੰ	

੧. ਰਾਗ ਗੂਜਰੀ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਾਜ)

ਸੁਣਿ ਸਾਜਨ ਪ੍ਰੇਮ ਸੰਦੇਰਾ ਅਖੀ ਤਾਰ ਲਗੰਨਿ ॥

ਗੁਰਿ ਤੁਠੈ ਸਜਣੁ ਮੇਲਿਆ ਜਨ ਨਾਨਕ ਸੁਖਿ ਸਵੰਨਿ ॥੧॥੫॥

(ਗਉੜੀ ਕੀ ਵਾਰ ਮ: ੪, ਪੰਨਾ ੩੦੨)

ਅਸਥਾਈ

੦					੩					×					੨				
																ਸੰ	ਨ	ਸੰ	ਣ
																ਸੁ	ਸੁ	ਣ	
ਨ	ਪੁ	ਮੰ	ਗੁ	ਰੁ	ਸ	ਰੁ	ਗੁ	ਮੰ	—	—	—	ਮੰ	ਪੁ	ਨ	ਸੰ				
ਸਾ	ਜ	ਨ	ਪੁ	ਮ	ਸੰ	ਦੇ	ਸ	ਰਾ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ਸੁ	ਸੁ	ਸੁ	ਸੁ	ਸੁ	ਸੁ
ਨ	ਪੁ	ਮੰ	ਗੁ	ਰੁ	ਸ	ਰੁ	ਗੁ	ਮੰ	—	—	—	ਮੰ	ਗੁ	ਰੁ	ਸ				
ਸਾ	ਜ	ਨ	ਪੁ	ਮ	ਸੰ	ੜਦੇ	ੜਸ	ਰਾ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ
—	ਰੁ	ਗੁ	ਗੁ	ਮੰ	ਪੁ	ਨ	ਸੰ	ਰੁ	—	ਰੁ	ਸੰ	ਨ	ਪੁ						
ੜ	ਅ	ੜ	ਖੀ	ਤਾ	ੜ	ਰ	ਲ	ਗੀ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ

ਅੰਤਰਾ

ਮੰ	ਪੁ	ਮੰ	—	ਮੰ	ਪੁ	—	ਮੰ	ਪੁ	ਨ	—	—	ਸੰ	ਸੰ	—	—	—			
ਗੁਰ	ਤੁ	ੜ	ੜ	ਸ	ੜ	ੜ	ਜ	ਲ	ਸੰ	ੜ	ੜ	ਲਿ	ਆ	ੜ	ੜ	ੜ			
ਸੰ	ਰੁ	ਗੁ	ਗੁ	ਗੁ	ਗੁ	—	ਗੁ	ਰੁ	ਸੰ	—	—	—	ਨ	ਪੁ					
ਜਨ	ਨਾ	ਨ	ਕ	ਸੁ	ੜ	ਖ	ਸ	ਵੰ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ

੨. ਰਾਗ ਗੂਜਰੀ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਜ ਲਯ)

ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ਆਰਾਧਹੁ ਪਿਆਰੇ ਨਿਮਖ ਨ ਕੀਜੈ ਢੀਲਾ ॥
 ਸੰਤ ਸੇਵਾ ਕਰਿ ਭਾਵਨੀ ਲਾਈਐ ਤਿਆਗਿ ਮਾਨੁ ਹਾਠੀਲਾ ॥੧॥
 ਮੋਹਨੁ ਪ੍ਰਾਨ ਮਾਨ ਰਾਗੀਲਾ ॥
 ਬਾਸਿ ਰਹਿਓ ਹੀਅਰੇ ਕੈ ਸੰਗੇ ਪੇਖਿ ਮੋਹਿਓ ਮਨੁ ਲੀਲਾ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਜਿਸੁ ਸਿਮਰਤ ਮਨਿ ਹੋਤ ਅਨੰਦਾ ਉਤਰੈ ਮਨਹੁ ਜੰਗੀਲਾ ॥
 ਮਿਲਬੇ ਕੀ ਮਹਿਮਾ ਬਰਨਿ ਨ ਸਾਕਉ ਨਾਨਕ ਪਰੈ ਪਰੀਲਾ ॥੨॥

(ਗੂਜਰੀ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੪੯੮)

ਅਸਥਾਈ

×					੨				੦				੩			
													ਮੱ		ਮੱ	ਧੁ
													ਧੁ		ਮੱ	ਧੁ
													ਮੱ		ਹ	ਨ
ਨ	—	ਸ	—		ਨ	ਧੁ	ਮੱ	ਧੁ	ਮੱ	ਗੁ	ਰੁ	ਸ	—	—	—	—
ਸੰ	ੜ	ਨ	ੜ		ਮਾ	ੜ	ਨ	ਰੈ	ਗੀ	ੜ	ਲਾ	ੜ	ੜ;	ੜ	ੜ	ੜ
ਪ੍ਰਾ																
—	ਰੁ	ਰੁ	ਰੁ		ਸ	—	ਸ	ਸ	ਨ	—	ਨ	ਸ	ਰੁ	—	ਸ	—
ੜ	ਬਾ	ਸ	ਰ		ਹਿਓ	ੜ	ਹੀ	ਅ	ਰੇ	ੜ	ਕੈ	ੜ	ਸੰ	ੜ	ਗੇ	ੜ
—	ਰੁ				ਨ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਧੁਨ	ਸਨ	ਧੁਮੱ	ਗੁਰੁ	ਸ			
ੜ	ਪੇ	ਖ	ਮੋ		ਹਿਓ	ੜ	ਮ	ਨ	ਲੀੜ	ੜੜ	ਲਾੜ	ੜੜ	ੜ—	ਮੋਹਨ...		

ਅੰਤਰਾ

	ਧੁ				ਧੁ	—	ਮੱ	ਧੁ	ਨੁ	—	ਸੰ	—	ਨ	ਰੁੰ	ਸੰ	—
*	ਮੱ	ਮੱ	ਮੱ		ਧੁ	ੜ	ਆ	ੜ	ਸੰ	ੜ	ਧਹੁ	ੜ	ਪਿਆ	ੜ	ਰੋ	ੜ
*	ਦਿ	ਨ	ਰਾ		ਧੁ	ੜ			ਰਾ	ੜ						
	ਨ				ਨ	—	ਸੰ	—	ਰੁੰ	—	—	—	ਰੁੰ	—	ਸੰ	—
*	ਧੁ	ਧੁ	ਧੁ		ਨ	ੜ	ਚੈ	ੜ	ਗੁੰ	ੜ	ੜ	ੜ	ਰੁੰ	ੜ	ਲਾ	ੜ
*	ਨਿਮ	ਖ	ਨ		ਕੀ	ੜ			ਢੀ	ੜ			ੜ	ੜ		
	ਸੰ	ਸੰ	ਰੁੰ		ਸੰ	ਨ	ਧੁ	ਧੁ	ਮੱ	ਗੁ	ਮੱ	ਮੱ	ਧੁ	ਧੁ	ਧੁ	—
*	ਸੰ	ਭ	ਸੋ		ਵਾ	ੜ	ਕ	ਰ	ਭਾ	ੜ	ਵ	ਨੀ	ਲਾ	ੜਈ	ਐ	ੜ

• ਸੰ — ਸੰ | ਨ ਧੁ ਮੰ ਧੁ | ਨ ਸੰ — ਨਧੁ ਮੰਗੁ | ਰੁਸ
 5 ਤਿਆ 5 ਗ ਮਾ 5 ਨ ਹ ਠੀ 5 ਲਾ 55 55—ਮੋਹਨ...

—ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ । (ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੩. ਰਾਗ ਗੂਜਰੀ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਚਿਤ ਸਿਮਰਨੁ ਕਰਉ ਨੈਨ ਅਵਿਲੋਕਨੋ ਸ੍ਵਨ ਬਾਨੀ ਸੁਜਸੁ ਪੂਰਿ ਰਾਖਉ ॥
 ਮਨੁ ਸੁਮਧੁਕਰੁ ਕਰਉ ਚਰਨ ਹਿਰਦੇ ਧਰਉ ਰਸਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਾਮ ਨਾਮ ਭਾਖਉ ॥੧॥
 ਮੇਰੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿਉ ਜਿਨਿ ਘਟੈ ॥
 ਮੈ ਤਉ ਮੋਲਿ ਮਹਗੀ ਲਈ ਜੀਅ ਸਟੈ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਬਿਨਾ ਭਾਉ ਨਹੀ ਉਪਜੈ ਭਾਵ ਬਿਨੁ ਭਗਤਿ ਨ ਹੋਇ ਤੇਰੀ ॥
 ਕਹੈ ਰਵਿਦਾਸੁ ਇਕ ਬੇਨਤੀ ਹਰਿ ਸਿਉ ਪੈਜ ਰਾਖਹੁ ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਮੇਰੀ ॥੨॥

(ਧਨਾਸਰੀ ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ, ਪੰਨਾ ੬੯੪)

ਅਸਥਾਈ

੦	੩							X				੨				ਸ	ਨ
																ਮੇ	ਰੀ
ਸ	ਗੁ	ਰੁ	ਗੁ	ਗੁ	ਮੰ	—	ਧੁ	ਨ	ਧੁ	—	ਮੰ	ਗੁ	ਰੁ	ਮੰ	ਧੁ		
ਪ੍ਰੀ	ਤ	ਗੋ	ਬਿੰ	ਦ	ਸਿ	5	ਉ	ਜਿ	ਨ	5	ਘ	ਟੈ	5,	ਮੈ	ਤਉ		
ਨ	ਸੰ	ਰੁੰ	ਸੰ	ਨ	ਧੁ	ਨ	ਧੁ	ਮੰ	ਧੁ	ਮੰ	ਗੁ	ਰੁ	ਸ				
ਮੋ	ਲ	ਮਹ	ਗੀ	ਲ	ਈ	ਜੀ	ਅ	5	ਸ	ਟੈ	5	5	5—ਮੇਰੀ...				

ਅੰਤਰਾ

	ਧੁ	ਮੰ	ਮੰ	ਮੰ	ਧੁ	ਧੁ	ਸੰ	ਨ	ਨ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਰੁੰ	ਰੁੰ	ਸੰ	—
	ਚਿਤ	ਸਿ	ਮ	ਮ	ਰ	ਨ	ਕ	ਰਉ	ਨੈ	ਨ	ਅ	ਵਿ	ਵਿ	ਲੋ	ਕ	ਨੋ	5
—	ਰੁੰ	ਗੁੰ	ਗੁੰ	ਗੁੰ	ਰੁੰ	ਨ	ਰੁੰ	ਨ	ਧੁ	ਮੰ	ਧੁ	ਮੰ	ਗੁ	ਰੁ			
5	ਸ੍ਵ	ਵਨ	ਬਾ	ਨੀ	ਸੁ	ਜ	ਸ	ਪੂ	ਪੂ	5	ਰ	ਰਾ	ਖਉ	5—ਮੇਰੀ...			

—ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ ।

੪. ਰਾਗ ਗੂਜਰੀ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਅੰਤਰੁ ਮਲਿ ਨਿਰਮਲੁ ਨਹੀ ਕੀਨਾ ਬਾਹਿਰ ਭੇਖ ਉਦਾਸੀ ॥
 ਹਿਰਦੈ ਕਮਲੁ ਘਟਿ ਬ੍ਰਹਮੁ ਨ ਚੀਨ੍ਹਾ ਕਾਹੇ ਭਇਆ ਸੰਨਿਆਸੀ ॥੧॥
 ਭਰਮੇ ਭੂਲੀ ਰੇ ਜੈ ਚੰਦਾ ॥ ਨਹੀ ਨਹੀ ਚੀਨ੍ਹਿਆ ਪਰਮਾਨੰਦਾ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਘਰਿ ਘਰਿ ਖਾਇਆ ਪਿੰਡੁ ਬਧਾਇਆ ਖਿੰਬਾ ਮੁੰਦਾ ਮਾਇਆ ॥
 ਭੂਮਿ ਮਸਾਣ ਕੀ ਭਸਮ ਲਗਾਈ ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਤਤੁ ਨ ਪਾਇਆ ॥੨॥
 ਕਾਇ ਜਪਹੁ ਰੇ ਕਾਇ ਤਪਹੁ ਰੇ ਕਾਇ ਬਿਲੋਵਹੁ ਪਾਣੀ ॥
 ਲਖ ਚਉਰਾਸੀਹ ਜਿਨਿ ਉਪਾਈ ਸੋ ਸਿਮਰਹੁ ਨਿਰਬਾਣੀ ॥੩॥
 ਕਾਇ ਕਮੰਡਲੁ ਕਾਪੜੀਆ ਰੇ ਅਠਸਠਿ ਕਾਇ ਫਿਰਾਹੀ ॥
 ਬਦਤਿ ਤਿਲੋਚਨੁ ਸੁਨੁ ਰੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ਕਣ ਬਿਨੁ ਗਾਹੁ ਕਿ ਪਾਹੀ ॥੪॥
 (ਗੂਜਰੀ ਭਗਤ ਤਿਲੋਚਨ ਜੀ, ਪੰਨਾ ੫੨੫)

ਅਸਥਾਈ

੦					੩					×					੨				
																ਰੁ	ਰੁ	ਰੁ	ਸ
																ਭ	ਰ	ਮੇ	ੜ
ਰੁ	—	ਰੁ	ਸ	ਨ	ਪੁ	—	ਨ	ਸ	ਰੁ	—	ਸ	—	ਰੁ	ਗੁ	ਗੁ	ਗੁ	ਗੁ	ਗੁ	ਰੁ
ਭੁ	ੜ	ਲੀ	ੜ	ਰੇ	ੜ	ਜੈ	ੜ	ਚੰ	ੜ	ਦਾ	ੜ	ਨ	ਹੀ	ਨ	ਹੀ				
ਗੁ	ਮ	ਪੁ	ਨ	ਪੁ	ਮ	ਗੁ	ਰੁਸ	ਰੁ	—	ਸ	—								
ਚੀ	ੜ	ਨਿਆ	ੜ	ਪ	ਰ	ਮਾ	ੜੜ	ਨੀ	ੜ	ਦਾ	ੜ								

ਅੰਤਰਾ

	ਪੁ	ਮ	ਮ	ਮ	ਪੁ	ਪੁ	ਨ	ਨ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	—	ਸ	—			
	ਅੰ	ਤ	ਰ	ਮ	ਲ	ਨਿ	ਰ	ਮ	ਲ	ਨ	ਹੀ	ਕੀ	ੜ	ਨਾ	ੜ				
—	ਨ	ਪੁ	ਪੁ	ਪੁ	ਨ	—	ਸ	ਰੁ	ਰੁ	—	—	—	ਗੁ	—	ਸ	—			
ੜ	ਬਾ	ਹ	ਰ	ਭੇ	ੜ	ਖ	ਉ	ਦਾ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ਸੀ	ੜ			
—	ਰੁ	ਗੁ	ਗੁ	ਗੁ	ਰੁ	ਰੁ	ਸ	ਸ	ਨ	ਨ	ਸ	ਰੁ	ਸ	ਨ	ਪੁ	—			
ੜ	ਹਿਰ	ਦੈ	ਕ	ਮ	ਲ	ਘ	ਟ	ਬ੍ਰ	ਹ	ਮ	ਨ	ਚੀ	ੜ	ਨਾ	ੜ				
—	ਮ	ਮ	ਮ	ਪੁ	—	ਨ	—	ਪੁ	ਮ	ਗੁ	ਰੁਸ	ਰੁ	ਰੁ						
ੜ	ਕਾ	ਹੇ	ਭ	ਇਆ	ੜ	ਸੰ	ੜ	ਨਿਆ	ੜ	ਸੀ	ੜੜ	ਭਰਮੇ...							

—ਬਾਕੀ ਤੁਕਾ ਅੰਤਰੇ ਤੋ ਲਾਓ ।

੫. ਰਾਗ ਗ੍ਰਿਸਤੀ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਦੂਧੁ ਤ ਬਡਰੈ ਬਨਹੁ ਬਿਠਾਰਿਓ ॥ ਫੂਲੁ ਭਵਰਿ ਜਲੁ ਮੀਨ ਬਿਗਾਰਿਓ ॥੧॥
 ਮਾਈ ਗੋਬਿੰਦ ਪੂਜਾ ਕਹਾ ਲੈ ਚਰਾਵਉ ॥ ਅਵਰੁ ਨ ਫੂਲੁ ਅਨੂਪੁ ਨ ਪਾਵਉ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
 ਮੈਲਾਗਰ ਬੇਰੇ ਹੈ ਭੁਇਅੰਗਾ ॥ ਰਿਖੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਬਜਹਿ ਇਕ ਸੰਗਾ ॥੨॥
 ਧੂਪ ਦੀਪ ਨਈ ਬੇਦਹਿ ਬਾਸਾ ॥ ਕੈਸੇ ਪੂਜ ਕਰਹਿ ਤੇਰੀ ਦਾਸਾ ॥੩॥
 ਤਨੁ ਮਨੁ ਅਰਪਉ ਪੂਜ ਚਰਾਵਉ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦਿ ਨਿਰੰਜਨੁ ਪਾਵਉ ॥੪॥
 ਪੂਜਾ ਅਰਚਾ ਆਹਿ ਨ ਤੇਰੀ ॥ ਕਹਿ ਰਵਿਦਾਸ ਕਵਨ ਗਤਿ ਮੋਰੀ ॥੫॥

(ਗ੍ਰਿਸਤੀ ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ, ਪੰਨਾ ੫੨੫)

ਅਸਥਾਈ

੦					੩					×					੨				
																	ਰੁ	ਗੁ	
																	ਮਾ	ਈ	
—	ਰੁਗੁ	ਰੁ	ਰੁ	ਸ	—	ਸ	—	ਨ	ਧੁ	ਧੁ	ਨ	ਨ	ਸ	ਸ	ਰੁ	ਗੁ			
ੜ	ਗੁੰੜ	ਬਿੰ	ਦ	ਪੂ	ੜ	ਜਾ	ੜ	ਕ	ਹਾ	ਲੈ	ਚ	ਰਾ	ਵਉ	ਮਾ	ਈ				
—	ਰੁਗੁ	ਰੁ	ਰੁ	ਸ	—	ਸ	—	ਨ	ਧੁ	ਧੁ	ਨ	ਨ	ਸ	—	ਸ	—			
ੜ	ਗੁੰੜ	ਬਿੰ	ਦ	ਪੂ	ੜ	ਜਾ	ੜ	ਕ	ਹਾ	ਲੈ	ਚ	ਰਾ	ੜ	ਵਉ	ੜ				
—	ਰੁ	ਗੁ	ਗੁ	ਮ	—	ਧੁ	ਧੁ	ਨ	ਧੁ	ਮ	ਗੁ	ਰੁ	ਸ						
ੜ	ਅਵ	ਰ	ਨ	ਵੁ	ੜ	ਲ	ਅ	ਨੁ	ੜ	ਪ	ਨ	ਪਾ	ਵਉ	—ਮਾਈ...					

ਅੰਤਰਾ

	ਧੁ	ਮ	ਧੁ	ਧੁ	ਨ	ਸ	ਸ	ਸ	—	—	ਧੁ	ਨ	ਸ	ਰੁ	ਗੁ	ਰੁ	ਸ	—
	ਦੁ	ਧ	ਤ	ਬ	ਬ	ਫ	ਰੇ	ੜ	ੜ	ੜ	ਬ	ਨਹੁ	ਬਿ	ਗੁ	ਟਾ	ੜ	ਰਿਓ	ੜ
—	ਰੁ	ਗੁ	ਰੁ	ਸ	ਨ	ਧੁ	ਮ	ਧੁ	ਮ	ਗੁ	ਰੁ	ਗੁ	ਰੁ	ਸ				
ੜ	ਵੁ	ਲ	ਭ	ਵ	ਰ	ਜ	ਲ	ਮੀ	ੜ	ਨ	ਬਿ	ਗਾ	ਰਿਓ	—ਮਾਈ..				

—ਬਾਕੀ ਤੁਕਾ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ । (ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੬. ਰਾਗ ਗੂਜਰੀ, ਰੂਪਕ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਆਰਾਧਿ ਸ੍ਰੀਧਰ ਸਫਲ ਮੂਰਤਿ ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਜੋਗੁ ॥
 ਗੁਣ ਰਮਣ ਸ੍ਰਵਣ ਅਪਾਰ ਮਹਿਮਾ ਫਿਰਿ ਨ ਹੋਤ ਬਿਓਗੁ ॥੧॥
 ਮਨ ਚਰਣਾਰਬਿੰਦ ਉਪਾਸ ॥
 ਕਲਿ ਕਲੇਸ ਮਿਟੈਤ ਸਿਮਰਣਿ ਕਾਟਿ ਜਮਦੂਤ ਫਾਸ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਸਤ੍ਰੁ ਦਹਨ ਹਰਿਨਾਮੁ ਕਹਨ ਅਵਰ ਕਛੁ ਨ ਉਪਾਉ ॥
 ਕਰਿ ਅਨੁਗ੍ਰਹੁ ਪ੍ਰਭੁ ਮੇਰੇ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਸੁਆਉ ॥੨॥

(ਗੂਜਰੀ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੫੦੨)

ਅਸਥਾਈ

੬			੧		੨		⊕			੧		੨	
			ਧੁ	ਮ	ਧੁਨ	ਸੰ	ਨ	ਧੁ	ਧ	ਮ	ਗੁ	ਮ	ਮ
			ਮ	ਨ	ਚੜ	ਰ	ਣਾ	ੜ	ਰ	ਬਿੰ	ੜ	ਦ	ਉ
ਧੁ	—	ਧੁ	ਧੁ	ਮ	ਧੁਨ	ਸੰ	ਨ	ਧੁ	ਧੁ	ਮ	ਗੁ	ਮ	ਮ
ਪਾ	ੜ	ਸ	ਮ	ਨ	ਚੜ	ਰ	ਣਾ	ੜ	ਰ	ਬਿੰ	ੜ	ਦ	ਉ
ਧੁ	—	—	ਮ	ਗੁ	ਰੁ	ਸ	ਰੁ	ਰੁ	ਰੁ	ਸ	—	ਸ	ਸ
ਪਾ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ਸ	ੜ	ਕ	ਲ	ਕ	ਲੇ	ੜ	ਸ	ਮਿ
ਨ	ਧੁ	ਨ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਗੁਰੁ	—	ਦੁ	ਗੁ	ਗੁ	ਮ	ਮ
ਟੈ	ੜ	ਰ	ਸਿ	ਮ	ਰ	ਣ	ਕਾੜ	ੜ	ਟ	ਜ	ਮ	ਦੁ	ਤ
ਧੁ	—	ਧੁ											
ਫਾ	ੜ	ਸ	ਸ	ਮਨ...									

ਅੰਤਰਾ

ਮ													
ਧੁ	ਮ	ਮ	ਧੁ	—	ਨ	ਨ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	—	ਸੰ	ਸੰ
ਆ	ਰਾ	ਧ	ਸ੍ਰੀ	ੜ	ਧ	ਰ	ਸ	ਵ	ਲ	ਮੂ	ੜ	ਰ	ਤ
ਨ	ਧੁ	ਧੁ	ਨ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਰੁੰ	ਗੁੰ	ਰੁੰ	ਸੰ	—	ਨ	ਸੰ
ਕ	ਰ	ਣ	ਕਾ	ੜ	ਰ	ਣ	ਜੋ	ੜ	ੜ	ਗ	ੜ	ਗੁ	ਣ
ਰੁੰ	ਗੁੰ	ਰੁੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਨ	ਮ	ਮ	ਧੁ	—	ਧੁ	—
ਰ	ਮ	ਣ	ਸ੍ਰ	ਵ	ਣ	ਅ	ਧੁ	ਮ	ਰ	ਮਹਿ	ੜ	ਮਾ	ੜ

ਮੱ ਧੁ ਮੱ ਗੁ ਰੁ ਗੁ ਮੱ ਧੁ — ਧੁ
ਫਿ ਰ ਨ ਹੋ ਤ ਬਿ ਓ ਟ ਗੁ — ਮਨ ਚਰ...

—ਬਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ । (ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੭. ਰਾਗ ਗੂਜਰੀ, ਸੂਲਫਾਕ (ਦਰੁੱਤ ਲਯ)

ਅੰਤਿ ਕਾਲਿ ਜੋ ਲਛਮੀ ਸਿਮਰੈ ਐਸੀ ਚਿੰਤਾ ਮਹਿ ਜੇ ਮਰੈ ॥
ਸਰਪ ਜੋਨਿ ਵਲਿ ਵਲਿ ਅਉਤਰੈ ॥੧॥
ਅਰੀ ਬਾਈ ਗੋਬਿੰਦ ਨਾਮੁ ਮਤਿ ਬੀਸਰੈ ॥
ਅੰਤਿ ਕਾਲਿ ਜੋ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸਿਮਰੈ ਐਸੀ ਚਿੰਤਾ ਮਹਿ ਜੇ ਮਰੈ ॥
ਬੇਸਵਾ ਜੋਨਿ ਵਲਿ ਵਲਿ ਅਉਤਰੈ ॥੨॥
ਅੰਤਿ ਕਾਲਿ ਜੋ ਲੜਿਕੇ ਸਿਮਰੈ ਐਸੀ ਚਿੰਤਾ ਮਹਿ ਜੇ ॥
ਸੂਕਰ ਜੋਨਿ ਵਲਿ ਵਲਿ ਅਉਤਰੈ ॥੩॥
ਅੰਤਿ ਕਾਲਿ ਜੋ ਮੰਦਰ ਸਿਮਰੈ ਐਸੀ ਚਿੰਤਾ ਮਹਿ ਜੇ ਮਰੈ ॥
ਪ੍ਰੇਤ ਜੋਨਿ ਵਲਿ ਵਲਿ ਅਉਤਰੈ ॥੪॥
ਅੰਤਿ ਕਾਲਿ ਨਾਰਾਇਣ ਸਿਮਰੈ ਐਸੀ ਚਿੰਤਾ ਮਹਿ ਜੇ ਮਰੈ ॥
ਬਦਤਿ ਤਿਲੋਚਨੁ ਤੇ ਨਰ ਮੁਕਤਾ ਪੀਤੰਬਰੁ ਵਾ ਕੇ ਰਿਦੈ ਬਸੈ ॥੫॥

(ਗੂਜਰੀ ਭਗਤ ਤਿਲੋਚਨ ਜੀ, ਪੰਨਾ ੫੨੬)

ਅਸਥਾਈ

×	ਧੁ	੦	੨	੩	੦	—	—
ਮੱ	ਰੀ	ਬਾ	ਈ	ਗੋ	ਸ	ਬਿੰ	ਸ
ਅ	ਰੀ	ਬਾ	ਈ	ਗੋ	ਸ	ਬਿੰ	ਸ
ਮੱ	ਗੁ	ਰੁ	ਗੁ	ਰੁ	ਸ	—	—
ਨਾ	ਮ	ਮ	ਤ	ਬੀ	ਸ	ਰੈ	ਸ

ਅੰਤਰਾ

ਧੁ	—	ਧੁ	ਧੁ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	—	—	—
ਮੱ	—	ਤ	ਕਾ	ਸ	ਲ	ਜੋ	—	—	—
ਅੰ	—	ਤ	ਕਾ	ਸ	ਲ	ਜੋ	—	—	—
ਨ	ਧੁ	ਨ	—	ਸੰ	ਰੁੰ	ਸੰ	—	—	—
ਪੁ	ਫ	ਮੀ	—	ਸਿ	ਮ	ਰੈ	—	—	—
ਲ	ਫ	ਮੀ	—	ਸਿ	ਮ	ਰੈ	—	—	—
ਗੁੰ	—	ਗੁੰ	—	ਰੁੰ	—	ਗੁੰ	—	—	—
ਐ	—	ਸੀ	—	ਚਿੰ	—	ਤਾ	—	—	—

ਰੁ	—	ਰੁੰ	ਗੁੰ	ਰੁੰ	ਰੁੰ	ਸੰ	—	—	—
ਮਹਿ	ੜ	ਜੇ	ੜ	ਮ	ਰੈ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ
ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਨ	ਸੰ	ਨ	ਧੁ	ਧੁ	ਧੁ
ਸ	ਰ	ਪ	ਜੇ	ੜ	ੜ	ਨ	ੜ	ਵ	ਲ
ਮੰ	ਧੁ	ਮੰ	ਗੁ	ਰੁ	ਰੁ	ਸ	—	—	—
ਵ	ਲ	ਅਉ	ੜ	ਤ	ਰੈ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ — ਅਰੀ ਬਾਈ

—ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ । (ਪੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੮. ਰਾਗ ਗੁਜਰੀ, ਟਿਕਤਾਲਾ (ਦਰੁੱਤ ਲਯ)

ਤੂ ਚਉ ਸਜਣ ਮੈਡਿਆ ਡੇਈ ਸਿਸੁ ਉਤਾਰਿ ॥

ਨੈਣ ਮਹਿ ਜੇ ਤਰਸਦੇ ਕਦਿ ਪਸੀ ਦੀਵਾਰੁ ॥੧॥

(ਵਾਰ ਡਖਣੇ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੧੦੮੩)

ਅਸਥਾਈ

×		੦		੨		੦		੩		੪	
				ਸ	ਨ	ਸ	ਗੁ	ਰੁ	ਗੁ	ਮੰ	ਧੁ
				ਤੂ	ਚਉ	ਸ	ਜ	ਣ	ਮੈ	ੜ	ਡਿ
ਮੱਧੁਨਸੰ	—	ਨ	ਧੁ	ਨ	ਮੰ	—	ਧੁ	ਮੱਧੁ	ਨਸੰ	ਨ	ਧੁ
ਆੜੜੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ਡੇ	ੜ	ਈ	ਸਿੜ	ੜੜ	ਸ	ਉ
ਮੰ	ਗੁ	ਰੁ	ਸ								
ਤਾ	ੜ	ੜ	ਰ								

ਅੰਤਰਾ

			ਧੁ								
			ਮੰ	ਮੰ	ਧੁ	ਮੱਧੁਸੰ	—	—	ਸੰ	—	—
			ਨੈ	ਣ	ਮ	ਚਿੜੜ	ੜ	ੜ	ਜੇ	ੜ	ੜ
ਨ						ਰੁੰ					
ਸੰ	—	—	ਨ	ਧੁ	ਨ	ਗੁੰ	—	—	ਰੁੰ	—	—
ੜ	ੜ	ੜ	ਤ	ਰ	ਸ	ਦੇ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ
ਸੰ	—	ਗੁੰ	ਗੁੰ	ਰੁੰ	—	ਸੰ	—	ਨ	ਸੰ	ਧੁਨ	ਸੰਨ
ੜ	ੜ	ਕ	ਦ	ਪ	ੜ	ਸੀ	ੜ	ਦੀ	ੜ	ਦਾੜ	ੜੜ
ਧੁਨ	ਧੁਮੰ	ਗੁਮੰ	ਗੁਰੁ								
ੜੜ	ੜੜ	ੜੜ	ੜੜ								

ਤੂ ਚਉ...ਇਹ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਪੁਰਾਤਨ ਸ਼ਬਦ-ਰੀਤ ਹੈ ।

੯. ਰਾਗ ਗੁਜਰੀ, ਇਕਤਾਲਾ (ਦਰੁੱਤ ਲਯ)

ਚਾਰਿ ਪਾਵ ਦੁਇ ਜਿੰਗ ਗੁੰਗ ਮੁਖ ਤਬ ਕੈਸੇ ਗੁਨ ਗਈ ਹੈ ॥
 ਉਠਤ ਬੈਠਤ ਠੇਗਾ ਪਰਿਹੈ ਤਬ ਕਤ ਮੂਡ ਲੁਕਈ ਹੈ ॥੧॥
 ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਬੈਲ ਬਿਰਾਨੇ ਹੁਈ ਹੈ ॥
 ਫਾਟੇ ਨਾਕਨ ਟੂਟੇ ਕਾਧਨ ਕੋਦਉ ਕੋ ਭੁਸੁ ਖਈ ਹੈ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਸਾਰੇ ਦਿਨੁ ਡੋਲਤ ਬਨ ਮਹੀਆ ਅਜਹੁ ਨ ਪੇਟ ਅਘਈ ਹੈ ॥
 ਜਨ ਭਗਤਨ ਕੋ ਕਹੇ ਨ ਮਾਨੋ ਕੀਓ ਅਪਨੋ ਪਈ ਹੈ ॥੨॥
 ਦੁਖ ਸੁਖ ਕਰਤ ਮਹਾ ਭੂਮਿ ਬੂਝੇ ਅਨਿਕ ਜੋਨਿ ਭਰਮਈ ਹੈ ॥
 ਰਤਨ ਜਨਮੁ ਖੋਇਓ ਪ੍ਰਾਭੁ ਕਿਸਰਿਓ ਇਹੁ ਅਉਸਰੁ ਕਤ ਪਈ ਹੈ ॥੩॥
 ਭ੍ਰਮਤ ਫਿਰਤ ਤੇਲਕ ਕੇ ਕਪਿ ਜਿਉ ਗਤਿ ਬਿਨੁ ਰੈਨਿ ਤਿਹਈ ਹੈ ॥
 ਕਹਤ ਕਬੀਰ ਰਾਮਨਾਮ ਬਿਨੁ ਮੂੰਡ ਧੁਨੇ ਪਛੁਤਈ ਹੈ ॥੪॥

(ਗੁਜਰੀ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਪੰਨਾ ੫੨੪)

ਅਸਥਾਈ

੨	੦	੨	੦	੩	੪
ਨੁ	ਨੁ	ਨੁ	ਨੁ	ਨੁ	ਨੁ
ਧੁ	ਧੁ	ਧੁ	ਧੁ	ਧੁ	ਧੁ
ਹ	ਹ	ਹ	ਹ	ਹ	ਹ
ਗੁ	ਗੁ	ਗੁ	ਗੁ	ਗੁ	ਗੁ
ਰੁ	ਰੁ	ਰੁ	ਰੁ	ਰੁ	ਰੁ
ਰਾ	ਰਾ	ਰਾ	ਰਾ	ਰਾ	ਰਾ
ਗੁ	ਗੁ	ਗੁ	ਗੁ	ਗੁ	ਗੁ
ਫਾ	ਫਾ	ਫਾ	ਫਾ	ਫਾ	ਫਾ
ਨ	ਨ	ਨ	ਨ	ਨ	ਨ
ਨੁ	ਨੁ	ਨੁ	ਨੁ	ਨੁ	ਨੁ
ਜ	ਜ	ਜ	ਜ	ਜ	ਜ
ਕੋ	ਕੋ	ਕੋ	ਕੋ	ਕੋ	ਕੋ
ਗੁ	ਗੁ	ਗੁ	ਗੁ	ਗੁ	ਗੁ
ਖ	ਖ	ਖ	ਖ	ਖ	ਖ

ਅੰਤਰਾ

ਪੁ	ਮ	ਮ	—	—	ਮ	ਪੁ	—	ਪੁ	—	ਮ	ਪੁ
ਚਾ	ਫ	ਰ	ਫ	ਫ	ਪਾ	ਫ	ਫ	ਵ	ਫ	ਦੁ	ਇ
ਸ	—	ਸ	—	—	—	ਸ	—	ਸ	—	ਸ	ਸ
ਸਿ	ਫ	ਗ	ਫ	ਫ	ਫ	ਗੁ	ਫ	ਗ	ਫ	ਮੁ	ਖ
ਨ	—	ਪੁ	—	—	ਪੁ	ਸ	—	—	—	ਸ	ਸ
ਪੁ	ਫ	ਬ	ਫ	ਫ	ਕੈ	ਸੇ	ਫ	ਫ	ਫ	ਗੁ	ਨ
ਸ	ਰੁ	ਗੁ	—	—	—	ਰੁ	—	ਸ	—	—	—
ਗ	ਈ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਹੈ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ
ਰੁ	—	ਗੁ	—	—	ਗੁ	ਰੁ	—	ਸ	ਸ	—	—
ਗੁ	ਫ	ਨ	ਫ	ਫ	ਤ	ਬੈ	ਫ	ਠ	ਤ	ਫ	ਫ
ਪੁ	ਮ	ਗੁ	ਮ	—	—	ਪੁ	ਪੁ	ਪੁ	—	—	—
ਠ	ਫ	ਗਾ	ਫ	ਫ	ਫ	ਪ	ਰ	ਹੈ	ਫ	ਫ	ਫ
ਨ	ਨ	ਰੁ	ਨ	—	ਪੁ	ਮ	ਪੁ	ਮ	ਗੁ	ਰੁ	ਗੁ
ਤ	ਬ	ਕ	ਫ	ਫ	ਤ	ਮੁ	ਫ	ਭ	ਫ	ਫ	ਲੁ
ਰੁ	ਰੁ	ਸ	—	—	—	ਸਰੁ	ਗਮ	ਪੁਨ	ਪੁਮ	ਗੁਰੁ	ਸ
ਕ	ਈ	ਹੈ	ਫ	ਫ	ਫ	ਆਫ	ਫਫ	ਫਫ	ਫਫ	ਫਫ	ਫ

—ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਥਾਕੀ ਰੁਕਾ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ। (ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੧੦. ਰਾਗ ਗੁਜਰੀ, ਝਪਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਦਰਸਨ ਦੇਖਤ ਹੀ ਸੁਧਿ ਕੀ ਨ ਸੁਧਿ ਰਹੀ,
ਬੁਧਿ ਕੀ ਨ ਬੁਧਿ ਰਹੀ ਮਤਿ ਮੈ ਨ ਮਤਿ ਹੈ ॥
ਸੁਰਤਿ ਮੈ ਨ ਸੁਰਤਿ ਅਉ ਧਿਆਨ ਮੈ ਨ ਧਿਆਨ ਰਹਯੋ,
ਗਿਆਨ ਮੈ ਨ ਗਿਆਨ ਰਹਿਓ ਗਤਿ ਮੈ ਨ ਗਤਿ ਹੈ ॥
ਧੀਰਜ ਕੋ ਧੀਰਜ ਗਰਬ ਕੋ ਗਰਬੁ ਗਇਓ,
ਰਤਿ ਮੈ ਰਤਿ ਰਹੀ ਪਤਿ ਰਤਿ ਪਤਿ ਹੈ ॥
ਅਦਭੁਤ ਪਰਮਦਭੁਤ ਬਿਸਮੈ ਬਿਸਮ,
ਅਸਚਰਜੈ ਅਸਚਰਜ ਅਤਿ ਅਤਿ ਹੈ ॥੧॥੯॥

(ਕਬਿੱਤ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ)

ਅਸਥਾਈ

×	੨	੦	੩
ਮੱ	ਨ	ਮੱ	ਮੱ
ਪੁ	ਧੁ	ਗੁ	ਰੁ
ਦ	ਰ	ਦੇ	ਰ
	ਸ	ਖ	ਸ
	—	—	—
	ੜ	ੜ	ੜ
ਸ	ਗੁ	ਗੁ	ਸ
ਸੁ	ਧੁ	ਰੁ	ਰ
	ਕੀ	ਧ	—
	—	—	—
	ੜ	ੜ	ੜ
ਨ	ਨੁ	ਰੁ	ਮੱ
ਬੁ	ਧ	ਬੁ	ਰ
	ਕੀ	ਧ	—
	—	—	—
	ੜ	ੜ	ੜ
ਪੁ	ਨ	ਨ	ਮੱ
ਮੱ	ਧੁ	ਪੁ	ਪੁ
ਮ	ਤ	ਤ	ਰੁ
	ਮੈ	ਮੈ	ਸ
	—	—	—
	ੜ	ੜ	ੜ

ਅੰਤਰਾ

ਮੱ	ਗੁ	ਮੱ	ਪੁ	ਪੁ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	—	—
ਸੁਰ	ਤ	ਮੈ	ੜ	ਨ	ਸੁਰ	ਤ	ਅਉ	ੜ	ੜ
ਨ	ਪੁ	ਨ	ਸੰ	ਸੰ	ਗੁੰ	ਰੁੰ	ਸੰ	—	ਸੰ
ਧਿਆ	ਨ	ਮੈ	ੜ	ਨ	ਧਿਆ	ਨ	ਰਹ	ੜ	ਯੋ
ਨ	ਪੁ	ਗੁੰ	—	ਗੁੰ	ਰੁੰ	ਗੁੰ	ਰੁੰ	—	ਸੰ
ਗਿਆ	ਨ	ਮੈ	ੜ	ਨ	ਗਿਆ	ਨ	ਰ	ੜ	ਹਿਓ
ਨ	ਪੁ	ਮੱ	ਪੁ	ਪੁ	ਮੱ	ਗੁ	ਰੁ	—	ਸ
ਗ	ਤ	ਮੈ	ੜ	ਨ	ਗ	ਤ	ਹੈ	ੜ	ੜ

ਨੋਟ—ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ, ਜਾਂ ਅਗੋਂ ਇਕਤਾਲੇ ਦੀ ਕਿਸੇ ਟਿਯੂਮ ਤੇ ਗਾਉਣ ਨਾਲ ਵਧੇਰੇ ਰਸ ਆਵੇਗਾ। (ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੧੧. ਰਾਂਗ ਗੁੰਜਰੀ, ਆਡਾ ਚੋਤਾਲਾ (ਮੱਧਜ ਲਯ)

ਪ੍ਰੇਮ ਪਟੇਲਾ ਤੇ ਸਹਿ ਦਿਤਾ ਢਕਣ ਕੂ ਪਤਿ ਮੇਰੀ ॥

ਦਾਨਾ ਬੀਨਾ ਸਾਈ ਮੈਡਾ ਨਾਨਕ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣਾ ਤੇਰੀ ॥੧॥

(ਗੁੰਜਰੀ ਵਾਰ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੫੨੦)

ਅਸਥਾਈ

੩	੦	੪	੦	×	੨	੦	ਗੁਰੂ
ਸ	ਸ	ਰ	ਮ	ਨ	—	ਮ	ਸ
ਦਾ	ਬੀ	ਨਾ	ਈ	ਮੈਂ	ਸ	ਸ	ਸ
ਨ	ਗੁ	ਗੁ	ਧੁ	ਧੁ	—	ਮ	ਧੁ
ਨਾ	ਸ	ਸਾ	ਈ	ਮੈਂ	ਸ	ਨਾ	ਸ
ਨ	ਨ	ਗੁ	—	ਸ	—	ਗੁਮ	ਗੁਰੂ
ਨ	ਸਾ	ਨ	ਜਾ	ਣਾ	ਸ	ਰੀ	ਸ

ਅੰਤਰਾ

*	ਧੁ	ਨ	ਨ	ਨ	ਸ	ਗੁ	ਗੁ	ਸ
*	ਮ	ਸ	—	ਧੁ	ਲਾ	—	ਤੈ	ਤਾ
	ਪ੍ਰ	ਸ	ਸ	ਤੈ	ਸ	ਸਹਿ	ਦਿ	
—	ਧੁ	ਨ	ਨ	ਨ	ਸ	ਗੁ	ਗੁ	—
ਸ	ਮ	ਸ	ਸ	ਧੁ	ਲਾ	ਸਹਿ	ਦਿ	ਸ
	ਪ੍ਰ	ਸ	ਸ	ਤੈ	ਸ	ਸਹਿ	ਦਿ	
ਸ	—	ਗੁ	ਗੁ	ਨ	ਸ	ਧੁਨ	ਧਮ	ਗੁਮ
ਤਾ	ਸ	ਦ	ਕ	ਪ	ਤ	ਮੇ	ਸ	ਰੀ

ਦਾਨਾ ਬੀ...

ਨੋਟ—ਆਡਾ ਚੰਤਾਲਾ ਗਾਉਣ ਸਮੇਂ ਠਾਅ, ਦੁਗੁਨ ਆਦਿ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਤਿਹਾਈ ਲਾ ਕੇ ਗੁਰ (ਸਮ) ਤੇ ਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। (ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੧੨. ਰਾਗ ਗੁਜਰੀ, ਬ੍ਰਹਮਤਾਲ (ਬਿਲੰਬਿਤ ਲਯ)

ਸਾਜਨ ਤੇਰੇ ਚਰਨ ਕੀ ਹੋਇ ਰਹਾ ਸਦ ਧੂਰਿ ॥

ਨਾਨਕ ਸਰਣਿ ਤੁਹਾਰੀਆ ਪੇਖਉ ਸਦਾ ਹਜੂਰਿ ॥੧॥

(ਗੁਜਰੀ ਵਾਰ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੫੧੮)

ਅਸਥਾਈ

×	੦	੨	੩	੦	੪	੫
ਗੁ	ਸ	ਨ	ਸ	ਨ	ਸ	ਗੁ
ਰੂ	ਜ	ਤੇ	ਰੇ	ਚ	ਰ	ਰੂ
ਸਾ	ਸ	ਸ	ਸ	ਚ	ਨ	ਕੀ

੬	—	੦	੧	੮	੯	੧੦	੦	
ਸ	—	ਧੁ	ਧੁ	ਨ	ਧੁ	ਗੁ	ਗੁ	ਸ
ੜ	ੜ	ਮੁ	ਮੁ	ਰ	ਮੁ	ਰੁ	ਰੁ	ਰ
		ਹੋ	ੜ	ਇ	ਹਾ	ੜ	ਦ	ੜ

ਅੰਤਰਾ

ਧੁ	—	ਧੁ	ਨ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਨ	—	ਸੰ	ਗੁੰ	ਨ	—
ਮੁ	—	ਨ	ਕ	ਸ	ਰ	ਣ	ਹਾ	ੜ	ੜ	ਰੀ	ਆ	ੜ
ਨਾ	ੜ											

ਧੁ	—	ਗੁੰ	—	ਰੁੰ	ਸੰ	ਧੁ	ਨ	ਧੁ	ਗੁ	ਗੁ	—	ਸ
ੜ	ੜ	ਪੇ	ੜ	ਖਉ	ੜ	ਸ	ਦਾ	ੜ	ੜ	ਹ	ੜ	ਰ

ਨੋਟ—ਇਸ ਦੀ ਠਾਅ, ਦੁਗੁਨ, ਤਿਗੁਨ ਆਦਿ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

(ਗੂਜਰੀ ਰਾਗ ਸਮਾਪਤਿ)

ਰਾਗ ਟੋਡੀ

ਵਾਦੀ—ਪ੍ਰ	ਠਾਟ—ਟੋਡੀ	ਸਮਾ—ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਜਾ ਪਹਿਰ, ਅੱਠ-ਨੌ ਵਜੇ ।
ਸੰਵਾਦੀ—ਗ	ਜਾਤੀ—ਸੰਪੂਰਣ	ਵਿਸ਼ੇਸ਼—'ਰੇ ਗਾ ਧਾ' ਸਰ ਅਤੀ ਕੌਮਲ ਲਗਦੇ ਹਨ ।

ਆਰੋਹ—ਸ, ਰੁ ਗੁ, ਮੱ ਪ, ਧੁ; ਨ ਸੰ ।

ਅਵਰੋਹ—ਸੰ, ਨ ਧੁ, ਪ, ਮੱਗ, ਰ, ਸ।

ਪਕੜ—ਪੁ—ਨ ਸ, ਨ ਰੁ ਗੁ, ਮ ਰੁ ਗੁ, ਰੁ ਗੁ ਰੁ, ਸ ।

ਟੋਡੀ ਇਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਤੇ ਪੁਰਾਤਨ ਰਾਗ ਹੈ। ਪਰ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਟੋਡੀ ਨੂੰ ਇਕ ਆਧੁਨਿਕ ਰਾਗ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਸੰਗੀਤ ਗ੍ਰੰਥਕਾਰਾਂ ਨੇ ਟੋਡੀ ਨੂੰ ਮਾਲਵ ਕੌਸ਼ਿਕ ਮੇਲ 'ਭੋਰਵੀ ਠਾਟ' ਦਾ ਰਾਗ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਦੱਖਣ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਟੋਡੀ ਨੂੰ 'ਵਰਾਲੀ' ਜਾਂ 'ਵਰਾਟੀ' ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ। ਉਸੇ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਚਲ ਕੇ 'ਵਰਾਟੀ ਟੋਡੀ' ਤੇ ਫਿਰ 'ਟੋਡੀ' ਨਾਮ ਦੇ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੰਗੀਤ 'ਪਾਰਿਜਾਤ' ਅਤੇ 'ਨਾਦ ਵਿਨੋਦ' ਵਿਚ ਟੋਡੀ ਨੂੰ 'ਵਰਾਟੀ ਟੋਡੀ' ਕਰਕੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਇੰਜ ਟੋਡੀ ਦਾ ਇਹ ਸਰੂਪ 'ਵਰਾਟੀ' ਦੇ ਮੇਲ ਨਾਲ ਬਣਿਆ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਇਹ 'ਤੁਰਕਸ਼ ਟੋਡੀ' ਜਾਂ ਗ੍ਰੀਕ 'ਯੂਨਾਨ ਦੇਸ਼' ਦੇ ਸੰਗੀਤ ਵਿਚ ਇਕ 'ਡੌਰਿਕ ਮੇਲ' ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਅਪਣਾ ਲਿਆ, ਉਸੇ ਨੂੰ ਬਾਦ ਵਿਚ ਟੋਡੀ ਕਹਿਣ ਲਗ ਪਏ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੋਈ ਆਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵਿਜੈ ਨਗਰ ਦੇ 'ਗੋਪਾਲ ਨਾਯਕ' ਨੇ ਕੀਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਕੋਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਟੋਡੀ ਦਾ ਇਕ ਨਵਾਂ ਪ੍ਰਕਾਰ 'ਮੀਆਂ ਤਾਨਸੈਨ' ਨੇ ਬਣਾਇਆ ਸੀ, ਉਸੇ ਨੂੰ ਦਰਬਾਰੀ ਟੋਡੀ ਜਾਂ ਮੀਏਂ ਕੀ ਟੋਡੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਸੰਗੀਤ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਟੋਡੀ 'ਭੈਰਵੀ ਠਾਟ' ਦੀਆਂ ਸੁਰਾਂ ਤੇ ਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਇਸ ਸਮੇਂ ਉੱਤਰ ਭਾਰਤੀ ਸੰਗੀਤ ਪੱਧਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਟੋਡੀ ਦਸ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਠਾਟਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਜਨਕ ਠਾਟ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਂਜ ਅੱਜ-ਕਲ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵਿਚ ਟੋਡੀ ਦੇ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ :

੧. ਭੈਰਵੀ ਠਾਟ ਦੇ ਰਾਗ—ਬਿਲਾਸਖਾਨੀ ਟੋਡੀ, ਭੁਪਾਲ ਟੋਡੀ, ਲੱਛਮੀ ਟੋਡੀ ਅਤੇ ਗੰਧਾਰੀ ਆਦਿ ।
੨. ਟੋਡੀ ਠਾਟ ਦੇ ਰਾਗ—ਸੁਧ ਟੋਡੀ, ਗੁਜਰੀ, ਹੁਸੈਨੀ, ਬਹਾਦਰੀ, ਫਿਰੋਜਖਾਨੀ ਆਦਿ ।
੩. ਆਸਾਵਰੀ ਠਾਟ ਦੇ ਰਾਗ—ਦੋਸੀ ਟੋਡੀ, ਲਾਚਾਰੀ ਟੋਡੀ, ਅੰਜਨੀ ਟੋਡੀ, ਖਟ ਟੋਡੀ ।
ਕਈ ਵਿਦਵਾਨ ਜੋਨਪੁਰੀ, ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ ਆਦਿ ਰਾਗਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਟੋਡੀ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ।

ਉੱਤੇ ਲਿਖੀ ਖੋਜ ਦਾ ਸਾਰ ਅੰਸ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ੁੱਧ ਮੱਧਮ ਵਾਲਾ ਸਰੂਪ ਹੀ ਅਸਲ ਵਿਚ ਟੋਡੀ ਰਾਗ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਸੋਲ੍ਹਵੀਂ ਸਦੀ ਤਕ ਉੱਤਰੀ ਤੇ ਦੱਖਣੀ ਸੰਗੀਤ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਵੀ ਟੋਡੀ ਵਿਚ ਤੀਵਰ 'ਨੀਖਾਦ-ਮੱਧਮ' ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਦਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਹਾਂ, ਤੀਵਰ 'ਮੱਧਮ' ਦੇ ਪ੍ਰਯੋਗ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਟੋਡੀ ਵਿਚ ਦੋ ਨਿਕਟਵਰਤੀ ਰਾਗਾਂ ਦੇ ਸੁਮੇਲ ਨਾਲ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ — ੧. ਤੁਰਕਸ਼ ਟੋਡੀ, ੨. ਵਰਾਣੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਰਾਗਾਂ ਵਿਚ ਤੀਵਰ ਮੱਧਮ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇੰਜ ਸੋਲ੍ਹਵੀਂ ਸਦੀ ਤੋਂ ਬਾਦ ਹੀ ਟੋਡੀ ਦਾ ਇਹ ਸੂਰ-ਰੂਪ ਸਹਿਜੇ-ਸਹਿਜੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ।

ਟੋਡੀ ਰਾਗ ਟੋਡੀ ਠਾਟ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਜਾਤੀ ਸੰਪੂਰਣ, ਵਾਦੀ ਪੈਂਵਤ ਅਤੇ ਸੰਵਾਦੀ ਗੰਧਾਰ ਹੈ। ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਜਾ ਪਹਿਰ (ਅੱਠ-ਨੌ ਵਜੇ) ਹੈ।

ਟੋਡੀ ਜਾਂ ਤੋਡੀ ਦੇ ਇਸ ਸਮੇਂ ਕੋਈ ੧੪ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ, ਜੋ ਉੱਤੇ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਤਿੰਨ ਵਖੋ-ਵਖ ਠਾਟਾਂ ਵਿਚ ਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅੱਜ-ਕਲ ਜੋ ਰਾਗ ਟੋਡੀ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਬਹੁਤਾ ਗਾਉਂਦੇ-ਬਜਾਉਂਦੇ ਹਾਂ, ਉਸੇ ਨੂੰ ਸ਼ੁੱਧ ਟੋਡੀ, ਦਰਬਾਰੀ ਟੋਡੀ ਜਾਂ ਮੀਏਂ ਕੀ ਟੋਡੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਬਾਕੀ ਜੋ ਟੋਡੀ ਦੇ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ, ਉਹ ਸਭ ਵਖੋ-ਵਖ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਟੋਡੀ ਭਾਵੇਂ ਉਤ੍ਰਾਂਗ ਪ੍ਰਧਾਨ ਰਾਗ ਹੈ, ਪਰ ਤਾਂ ਵੀ ਇਹ ਤਿੰਨੋਂ ਸਪਤਕਾਂ ਵਿਚ ਗਾਇਆ-
ਨ— ਗੁ ਗੁ
ਬਜਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਚਲਣ "ਨ, ਸ, ਰੁਗੁ, ਰੁਗੁਰੁ, ਸ ਧੁ—ਗੁ, ਰੁਗੁ, ਰੁ, ਸ" ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ 'ਰੁ ਗੁ ਧੁ' ਖਾਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਆਰੰਭ ਵਿਚ ਕਈ ਵੇਰ 'ਪੰਚਮ' ਪ ਮ ਨ ਸੂਰ ਛੱਡ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਅੰਤਰੇ ਦਾ ਉਠਾਵ "ਮ ਗੁ, ਮ ਧੁ, ਨ, ਸ, ਜਾਂ ਧੁ ਪ ਮ, ਧੁ, ਸ" ਇੰਜ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਮੀਂਡ, ਗਮਕ ਤੇ ਕਣ ਆਦਿ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਗਾਇਕ ਅਤੀ ਸੁੰਦਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਮਨੋਹਰ, ਗੰਭੀਰ ਤੇ ਭਗਤੀ-ਰਸ ਰਾਗ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਖਯਾਲ, ਧੁਰਪਦ, ਤਰਾਨਾ ਆਦਿ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਗਾਏ-ਬਜਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਸੂਰ-ਵਿਸਥਾਰ (ਆਲਾਪ)

੧. ਨ   ਨ   ਨ— ਪ ਨ ਧੁ
ਸ—ਨਧੁ, ਧੁ, ਨਸ—ਧੁਨ, ਧੁ—ਸ—ਨਸਨਧੁ—ਪ, ਮਧੁ—ਮਧੁਨ, ਰੁਨਧੁ—ਧੁ ਮਧੁਸ—ਨਸਰੁ

ਨ   ਧੁ
ਧੁ—ਪ—ਧੁਮ, ਮਧੁਨ, ਸ—।

੨. ਧੁ ਨ— ਨ ਰੁ
ਸ—ਰੁਗੁ, ਰੁਗੁਰੁਸਨਧੁ—ਮਧੁਨਧੁਪ—ਮਧੁਨ, ਰੁਨਧੁ, ਧੁ—ਸ, ਧੁਨਸਰੁਗੁ, ਗੁ, ਰੁਗੁਰੁ, ਸ—

ਨ — ਗੁ ਗੁ
ਪੁ — ਗੁ, ਰੁਗੁ, ਸਰੁਗੁ, ਮੰਗੁ, ਰੁਗੁਰਸਪੁ — ਮੱਧੁਨ, ਸ — ਧੁਨਸਰੁ, ਨਧੁਨਸਰੁਗੁ, ਮੰਗੁ, ਰੁ, ਰੁ, ਸ — ।

ਸਨ, ਰੁਸ, ਗੁ — ਰੁਗੁਮੰ, ਰੁਗੁ, ਸਰੁਗੁ ਰੁਗੁਮੰਗੁ ਰੁ, ਰੁ, ਸ — ਧੁਨਸ, ਧੁਨਸ, ਧੁਨਸਰੁਗੁ, ਮੰਗੁ,

ਗੁ ਰੁਗੁਰੁਸ — ਸਰੁਗੁਮੱਧ — ਮੱਧ, ਪਮੱਧੁ — ਧੁਮੰਗੁ, ਮੰਗੁ, ਰੁਗੁਮੰ, ਮੰਗੁ, ਪਮੱਧੁ, ਮੰਗੁ ਰੁਗੁਰੁਨਧੁ — ਧੁ — ਸ,

ਸਗੁ, ਰੁਮੰ, ਗੁਧੁ, ਮੱਧੁ, ਗੁਮੱਧੁ — ਧੁ — ਧੁ — ਨਧੁ, ਮੱਧੁਮੰਗੁ, ਰੁਗੁ, ਰੁ, ਰੁ, ਸ — ਸਰੁਗੁ, ਰੁਗੁਮੰ,

ਗੁਮੱਧੁ, ਮੱਧੁਨਧੁ, ਪ — ਮੱਧੁਗੁ, ਰੁਗੁਮੱਧੁ — ਮੰਗੁ, ਰੁਗੁਰੁ, ਰੁਸ — ।

੪. ਸਰੁਗੁਮੱਧੁ — ਮੱਧੁਨ, ਰੁਨਧੁ — ਧੁ — ਪ, ਮੱਧੁ, ਧੁ, ਧੁਮੰਗੁ — ਧੁ, ਮੰਗੁ, ਰੁਗੁਮੱਧੁਨਧੁ, ਪ — ਮੱਧੁਨ,
ਨਧੁ — ਰੁਨਧੁਪ, ਧੁਪਮੰਗੁ, ਮੰਗੁਰੁ ਗੁਰੁ, ਰੁ, ਰੁ, ਸ — ਨਰੁਗੁਮੱਧੁ — ਮੱਧੁ, ਧੁਨ, ਨਸੰ — ਧੁ, ਧੁ,
ਮੱਧੁਸੰ — ਨਸੰਰੁਧੁ — ਮੱਧੁਨਧੁ, ਪ — ਮੱਧੁਨ, ਸੰ — ਰੁਨਧੁ, ਨਧੁਪ, ਧੁਪਮੰ, ਪਮੰਗੁ, ਮੰਗੁਰੁ, ਗੁਰੁਸ —
ਨਰੁਗੁਮੱਧੁ — ਗੁਮੰਧਨ, ਸ — (ਸੰ) ਧੁ, ਨਰੁਨਧੁ, ਪ — ਮੱਧੁਨਸੰ — ਨਸੰ ਧੁ — ਮੱਧੁਮੰਗੁ, ਰੁਗੁਰੁ,
ਗੁ
ਰੁ, ਸ — ।

੫. ਮੱਧੁ, ਮੱਧੁਸੰ — ਧੁ, ਧੁ, ਸੰ — ਸਰੁਗੁ — ਰੁਗੁ — ਰੁਗੁਰੁਸੰਨਧੁ — ਨਧੁ, ਪ — ਮੱਧੁ, ਧੁਨ, ਨਸੰ — ਨਸੰ
ਰੁਧੁ — ਗੁ — ਰੁਗੁ, ਮੰਗੁ, ਰੁਗੁਰੁਸੰ — ਨਸਰੁਨਧੁ — ਮੱਧੁਮੰਗੁ, ਰੁਗੁਰੁਸ — ਸਰੁਗੁ, ਰੁਗੁਮੰ, ਗੁਮੱਧੁ,
ਮੱਧੁਨ, ਧੁਨਸੰ — ਸਰੁਗੁ, ਰੁਗੁਰੁਸੰਨਧੁ, ਪ, (ਪ) ਗੁ, ਰੁਗੁਮੱਧੁ, ਮੰਗੁਰੁ, ਰੁ, ਸ — । ਨਰੁਗੁਰੁਸ, ਨਰੁ
ਗੁਮੰਗੁਰੁਸ, ਨਰੁਗੁਮੱਧੁਮੰਗੁਰੁਸ, ਨਰੁਗੁਮੱਧੁਨਧੁਪਮੰਗੁਰੁਸ, ਨਰੁਗੁਮੱਧੁਨਸੰਨਧੁਪਮੰਗੁ
ਰੁਸ, ਨਰੁਗੁਮੱਧੁਨਸੰਰੁਨਧੁਪਮੰਗੁਰੁਸ, ਨਰੁਗੁਮੱਧੁਨਸੰਰੁਗੁਰੁਸੰਨਧੁਪਮੰਗੁਰੁਸ — ।

ਟੋਡੀ ਰਾਗ ਦੀਆਂ ਤਾਨਾਂ (ਸਬਦ ਗੀਤ ਨੰ: ੨)

ਅਸਥਾਈ

	੦	੩	×	੨
੧.	* ਮਾ ਈ ਚ	ਰ ਨ ਗੁ ਰ	ਨਰੁ ਗੁਮੰ ਧੁਨ ਸੰਨ	ਧੁਪ ਮੰਗੁ ਰੁਗੁ ਰੁਸ
੨.	* . . .	ਨਰੁ ਗੁਮੰ ਧੁਨ ਸੰਨ	ਗੁਰੁ ਸੰਨ ਧੁਪ ਨਨ	ਧੁਪ ਮੰਗੁ ਰੁਗੁ ਰੁਸ
੩.	ਗੁਗੁ ਰੁਸ, ਮੰਮ ਗੁਰੁ,	ਧੁਪ ਮੰਗੁ, ਨਨ ਧੁਪ,	ਰੁਰੁ ਸੰਨ, ਗੁਗੁ ਰੁਸ	ਨਧੁ ਪਮੰ ਰੁਗੁ ਰੁਸ
੪.	* . . .	. . . .	ਰੁਗੁ ਮੰਪ ਧੁਨ ਸੰਨ	ਧੁਪ ਮੰਗੁ, ਰੁਗੁ ਮੰਪ
	ਧੁਨ ਸੰਨ ਗੁਰੁ ਸੰਨ	ਧੁਪ ਮੰਗੁ, ਰੁਗੁ ਮੰਪ	ਧੁਨ ਸੰਨ ਗੁਮੰ ਗੁਰੁ	ਸੰਨ ਧੁਪ ਮੰਗੁ ਰੁਸ
੫.	* . . .	. . . .	ਸਰੁ ਸਸ, ਰੁਗੁ ਰੁਰੁ,	ਗੁਮੰ ਗੁਗੁ, ਮੰਧੁ ਮੰਮ,
	ਧੁਨ ਧੁਪ, ਨਸੰ ਨਨ,	ਸੰਨ ਸੰਸ, ਰੁਗੁ ਰੁਰੁ	ਸੰਸ ਨਨ ਧੁਪ ਪਪ	ਮੰਮ ਗੁਗੁ ਰੁਰੁ ਸਸ
੬.	* . . .	. . . .	ਸਰੁ ਗੁਗੁ ਰੁਸ, ਰੁਗੁ	ਮੰਮ ਗੁਰੁ, ਗੁਮੰ ਧੁਪ
	ਮੰਗੁ, ਮੰਧੁ ਨਨ ਧੁਮੰ,	ਧੁਨ ਸੰਸ, ਨਧੁ, ਨਸੰ	ਰੁਰੁ ਸੰਨ, ਸੰਨ ਗੁਗੁ	ਰੁਸੰ ਨਧੁ ਪਮੰ ਗੁਰੁ
੭.	ਸ, ਮਾ ਈ .	. . ਗੁਗੁ ਰੁਸ,	ਪਪ ਮੰਗੁ ਰੁਸ, ਨਨ	ਧੁਪ ਮੰਗੁ ਰੁਸ, ਗੁਰੁ
	ਸੰਨ ਧੁਪ ਮੰਗੁ ਰੁਸ	ਗੁਗੁ ਰੁਪ ਪਮੰ, ਨਨ	ਧੁ,ਸੰ ਸੰਨ, ਰੁਸ ਗੁਰੁ	ਸੰਨ ਧੁਪ ਮੰਗੁ ਰੁਸ
੮.	* . . .	. . . .	ਨਸ ਸ,ਨ ਸਸ ਨਧੁ,	ਰੁਗੁ ਗੁ,ਰੁ ਗੁਗੁ ਰੁਸ,
	ਗੁਮੰ ਮੰਗੁ ਮੰਮ ਗੁਰੁ,	ਮੰਧੁ ਧੁ,ਮੰ ਧੁਪ ਮੰਗੁ,	ਧੁਨ ਨ,ਧੁ ਨਨ ਧੁਮੰ,	ਨਸੰ ਸੰ,ਨ ਸੰਸੰ ਨਧੁ,
	ਰੁਗੁ ਗੁ,ਰੁ ਗੁਗੁ ਰੁਸ,	ਰੁਰੁ ਸੰਨ, ਸੰਸੰ ਨਧੁ	ਨਨ ਧੁਮੰ, ਧੁਪ ਮੰਗੁ,	ਮੰਮ ਗੁਰੁ, ਗੁਗੁ ਰੁਸ

ਅੰਤਰਾ

੧.	* ਨਾ ਮ ਰ	ਤ ਨ ਪਾ ੩	ਸੰਨ ਧੁਪ ਮੰਗੁ ਰੁਸ,	ਨਰੁ ਗੁਮੰ ਧੁਨ ਸੰਨ
੨.	ਸੰ, . . ਗੁਰੁ	ਸੰਨ ਧੁਪ ਮੰਗੁ ਰੁਸ,	ਨਰੁ ਗੁਮੰ, ਰੁਗੁ ਮੰਧੁ,	ਗੁਮੰ ਧੁਨ, ਮੰਧੁ ਨਸੰ
੩.	ਸੰਨ ਗੁਗੁ ਰੁਸੰ ਨਧੁ	ਪਮੰ ਗੁਮੰ ਧੁਨ ਸੰਨ	ਸੰਨ ਧੁਪ ਮੰਗੁ ਰੁਸ,	ਨਸ ਗੁਮੰ ਧੁਨ ਸੰਨ
੪.	ਸੰ ਨਾ ਮ ਰ	. . . .	. . . .	ਗੁਗੁ ਰੁਸੰ, ਰੁਰੁ ਨਧੁ,
	ਨਨ ਧੁਮੰ ਧੁਪ ਮੰਗੁ,	ਮੰਮ ਗੁਰੁ, ਗੁਗੁ ਰੁਸ	ਨਰੁ ਗੁ,ਰੁ ਗੁਮੰ, ਗੁਮੰ	ਧੁ,ਮੰ ਧੁਨ, ਧੁਨ ਸੰ
੫.	* . . .	ਰੁਗੁ ਗੁ,ਰੁ ਗੁਗੁ ਰੁਸੰ,	ਨਰੁ ਰੁ,ਨ ਰੁਰੁ ਨਧੁ,	ਮੰਧੁ ਧੁ ਮੰਧੁ ਮੰਗੁ,
	ਰੁਗੁ ਗੁ,ਰੁ ਗੁਗੁ ਰੁਸ,	ਨਰੁ ਗੁਰੁ, ਰੁਗੁ ਮੰਗੁ,	ਗੁਮੰ ਧੁਮੰ, ਮੰਧੁ ਨਧੁ,	ਧੁਨ ਸੰਨ, ਨਸੰ ਰੁਸੰ
੬.	ਗੁਗੁ ਰੁਗੁ ਰੁਸੰ, ਰੁਰੁ	ਨਰੁ ਨਧੁ, ਨਨ ਧੁਨ	ਧੁਮੰ ਧੁਪ ਮੰਧੁ ਮੰਗੁ	ਮੰਮ ਗੁਮੰ ਗੁਰੁ, ਗੁਗੁ
	ਰੁਗੁ ਰੁਸ, ਸਗੁ ਰੁਮੰ	ਗੁਪੁ ਮੰਨ ਧੁਸੰ ਨਰੁ	ਸੰਗੁ ਰੁਮੰ ਗੁਰੁ ਸੰਨ	ਧੁਪ ਮੰਗੁ ਰੁਸ ਨਸ

੭.	ਧੁਨ ਸੰ, ਧੁ ਨਸੰ ਧੁਨ ਰੁਸੰ ਨਸੰ, ਗੁਰੁ ਸੰਰੁ	ਸੰਨ ਧੁਪ ਮੰਗੁ ਰੁਸ, ਮੰਗੁ ਰੁਗੁ, ਧੁਮੰ ਗੁਮੰ ਮੰਮੰ ਗੁਰੁ ਸੰਨ ਧੁਪ ਮੰਗੁ ਮੰਧ ਸੰ, ਮੰਗੁ	ਨਧੁ ਮੰਧੁ, ਧੰਨ ਧੁਨ, ਮੰਧੁ ਸੰ, ਮੰਗੁ ਮੰਧੁ
੮.	ਸੰ, ਨਾ ਮ ਰ ਧੁਧੁ ਪ, ਧੁ ਧੁਪ ਮੰਮੰ, ਨਰੁ ਨਨ, ਰੁਗੁ ਰੁਰੁ,	ਪਪ ਮੰਪ ਪਮੰ ਗੁਗੁ, ਮੰਮੰ ਗੁਮੰ ਮੰਗੁ ਰੁਰੁ, ਗੁਮੰ ਗੁਗੁ, ਮੰਪ ਮੰਮੰ, ਪਧੁ ਪਪ, ਧੁਨ ਧੁਧੁ,	ਰੁਰੁ ਸੰ, ਰੁਰੁ ਰੁਸੰ ਨਨ, ਗੁਗੁ ਰੁਗੁ ਗੁਰੁ ਸਸ, ਨਸੰ ਨਨ, ਸੰਰੁ ਸੰਸੰ

੧. ਰਾਗ ਟੋਡੀ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਯ ਲਯ)

ਮਾਈ ਮੇਰੇ ਮਨ ਕੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ॥

ਏਹੀ ਕਰਮ ਧਰਮ ਜਪ ਏਹੀ ਰਾਮਨਾਮ ਨਿਰਮਲ ਹੈ ਰੀਤਿ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਪ੍ਰਾਨ ਅਧਾਰ ਜੀਵਨ ਧਨ ਮੇਰੈ ਦੇਖਨ ਕਉ ਦਰਸਨ ਪ੍ਰਤ ਨੀਤਿ ॥

ਬਾਟ ਘਾਟ ਤੋਸਾ ਸੰਗਿ ਮੇਰੈ ਮਨ ਅਪੁਨੇ ਕਉ ਮੈ ਹਰਿ ਸਖਾ ਕੀਤ ॥੧॥

ਸੰਤ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਭਏ ਮਨ ਨਿਰਮਲ ਕਰ ਕਿਰਪਾ ਅਪੁਨੇ ਕਰਿ ਲੀਤ ॥

ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਨਾਨਕ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ਭਗਤਨ ਕੇ ਮੀਤ ॥੨॥

(ਟੋਡੀ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੭੧੬)

ਅਸਥਾਈ

੦					੧					×					੨				
ਰੁ	ਗੁ	ਰੁ	ਰੁ	ਸ	ਨ	ਸ	ਰੁ	ਰੁ	—	ਰੁ	ਰੁ	—	—	ਗੁ	—	—	—	—	—
ਮਾ	ਈ	ਮੰ	ਰੇ	ਮ	ਨ	ਕੀ	ਸ	ਗੁ	—	ਤ	ਗੁ	—	—	ਤ	—	—	—	—	—
								ਪ੍ਰੀ	—		ਪ੍ਰੀ	—	—		—	—	—	—	—
ਰੁ	ਗੁ	ਰੁ	ਰੁ	ਸ	ਨ	ਸ	ਰੁ	ਰੁ	—	—	—	ਗੁ	—	—	—	—	—	—	—
ਮਾ	ਈ	ਮੰ	ਰੇ	ਮ	ਨ	ਕੀ	ਸ	ਪ੍ਰੀ	—	—	—	ਰੁ	—	—	—	—	—	—	—
									—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	ਧੁ	—	ਧੁ	ਪ	ਪ	ਮੰ	ਮੰ	ਪ	ਧੁ	ਨ	ਧੁ	ਪ	ਮੰ	ਗੁ	—	—	—	—	—
—	ਏ	—	ਹੀ	ਕ	ਰ	ਮ	ਧ	ਰ	ਮ	ਜ	ਪ	ਏ	—	ਹੀ	—	—	—	—	—
—	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	—	ਨ	ਧੁ	ਧੁ	ਪ	ਮੰ	ਪ	ਧੁ	—	ਧੁ	—	ਗੁ	—	ਗੁ	—	ਗੁ
—	ਰਾ	ਮ	ਨਾ	—	ਮ	ਨਿ	ਰ	ਮ	ਲ	ਹੈ	—	—	ਗੁ	—	—	—	—	—	—

ਅੰਤਰਾ

ਪ	ਪ	ਪ	ਮੰ	—	ਪ	ਧੁ	ਸੰ	ਸ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	—	ਸੰ	—
ਪ੍ਰਾ	ਨ	ਅ	ਧਾ	ੜ	ਰ	ਜੀ	ਵ	ਨ	ਧ	ਨ	ਮੰ	ੜ	ਰੈ	ੜ
—	ਨ	ਧੁ	ਧੁ	ਨ	—	ਸੰ	ਗੁੰ	ਗੁੰ	ਰੁੰ	ਰੁੰ	ਸੰ	—	ਸੰ	—
ੜ	ਏ	ਖ	ਨ	ਕਉ	ੜ	ਦ	ਸ	ਨ	ਪ੍ਰ	ਭ	ਨੀ	ੜ	ਤ	ੜ
—	ਸੰ	ਸੰ	ਰੁੰ	ਸੰ	ਨ	ਧੁ	—	ਪ	ਮੰ	ਪ	ਧੁ	—	ਪ	—
ੜ	ਬਾ	ਟ	ਘਾ	ੜ	ਟ	ਭੋ	ੜ	ਸਾ	ੜ	ਸੰ	ਗ	ਮੰ	ੜ	ਰੈ
—	ਮੰ	ਗੁ	ਗੁ	ਧੁ	ਧੁ	—	ਧੁ	ਪ	ਮੰ	ਪ	ਧੁ	—	ਧੁ	—
ੜ	ਮਨ	ਅ	ਪ	ਨੋ	ੜ	ਕਉ	ਮੰ	ਹ	ਰਿ	ਸ	ਖਾ	ੜ	ਕੀ	ੜ

ਮਾਈ ਮੇਰੇ .. —ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਛੇ ਲਾਓ ।

੨. ਰਾਗ ਟੋਡੀ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਮਾਈ ਚਰਨ ਗੁਰ ਮੀਠੇ ॥

ਵਡੈ ਭਾਗਿ ਦੇਵੈ ਪਰਮੇਸਰੁ ਕੋਟਿ ਫਲਾ ਦਰਸਨ ਗੁਰ ਡੀਠੇ ॥ਰਹਾਉ॥

ਗੁਨ ਗਾਵਤ ਅਚੁਤ ਅਭਿਨਾਸੀ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਬਿਨਸੇ ਮਦ ਢੀਠੇ ॥

ਅਸਥਿਰ ਭਏ ਸਾਚ ਰੰਗਿ ਰਾਤੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਬਾਹੁਰਿ ਨਹੀ ਪੀਠੇ ॥੧॥

ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਭਜਨ ਰੰਗ ਰਸ ਜੋਤੇ ਸੰਤ ਦਇਆਲ ਜਾਨੇ ਸਭਿ ਝੂਠੇ ॥

ਨਾਮ ਰਤਨੁ ਪਾਇਓ ਜਨ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਬਿਹੂਨ ਚਲੇ ਸਭਿ ਮੂਠੇ ॥੨॥

(ਟੋਡੀ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੭੧੭)

ਅਸਥਾਈ

੦				੩				X				੨		
—	ਗੁਗੁ	ਰੁ	ਸ	ਨੁ	ਧੁ	ਧੁ	ਸ	ਰੁ	ਗੁ	—	—	—	ਰੁ	—
ੜ	ਮਾੜ	ਈ	ਚ	ਚ	ਨ	ਗੁ	ਰ	ਮੀ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ਠੇ
—	ਗੁ	ਮੰ	ਮੰ	ਪ	ਧੁ	ਧੁ	—	ਮੰ	—	ਰੁ	ਗੁ	ਰੁ	—	ਸ
ੜ	ਵ	ਭੋ	ਭਾ	ੜ	ਗ	ਏ	ੜ	ਵੈ	ੜ	ਪ	ਰ	ਮੰ	ੜ	ਸ
—	ਧੁ	ਮੰ	ਧੁ	ਨ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਨ	ਧੁ	ਪ	ਧੁ	ਮੰ	ਰੁ	ਸ
ੜ	ਕੋ	ਹ	ਫ	ਲਾ	ੜ	ਦ	ਰ	ਸ	ਨ	ਗੁ	ਰ	ਭੀ	ੜ	ਠੇ

ਅੰਤਰਾ

ਮੰ	ਧੁ	ਮੰ	ਮੰ	ਧੁ	ਧੁ	ਨ	ਨ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਰੁੰ	—	ਸੰ	—
ਗੁ	ਨ	ਗੁ	ਗੁ	ਵ	ਤ	ਭ	ਅ	ਚੁ	ਤ	ਅ	ਬਿ	ਨਾ	ਭ	ਸੀ	ਭ
—	ਗੁੰ	ਗੁੰ	ਗੁੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਧੁਨ	ਸੰਨ	ਧੁ	ਪ	ਮੰ			
ਭ	ਕਾ	ਮ	ਕੁੰ	ਭ	ਧ	ਬਿ	ਨ	ਸੈਭ	ਭਭ	ਮ	ਦ	ਗੁ	ਰੁ	ਸ	—
ਭ				ਭ				ਭੈਭ	ਭਭ	ਭ	ਦ	ਦੀ	ਭ	ਭੈ	ਭ

ਭ ਮਾਈ ਚਰਨ... —ਬਾਕੀ ਰੁਕਾ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ।

੩. ਰਾਗ ਟੋਡੀ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਮਾਈ ਮੇਰੇ ਮਨ ਕੇ ਸੁਖ ॥

ਕੋਟਿ ਅਨੰਦ ਰਾਜ ਸੁਖ ਭੁਗਵੈ ਹਰਿ ਸਿਮਰਤ ਬਿਨਸੈ ਸਭ ਦੁਖ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥

ਕੋਟਿ ਜਨਮ ਕੇ ਕਿਲ ਬਿਖ ਨਾਸਹਿ ਸਿਮਰਤ ਪਾਵਨ ਤਨ ਮਨ ਸੁਖ ॥

ਦੇਖਿ ਸਰੂਪ ਪੂਰਨੁ ਭਈ ਆਸਾ ਦਰਸਨ ਭੇਟਤ ਉਤਰੀ ਭੁਖ ॥੧॥

ਚਾਰਿ ਪਦਾਰਥ ਅਸਟ ਮਹਾ ਸਿਧਿ ਕਾਮਧੇਨੁ ਪਾਰਜਾਤ ਹਰਿ ਹਰਿ ਰੁਖੁ ॥

ਨਾਨਕ ਸਰਨਿ ਗਹੀ ਸੁਖ ਸਾਗਰ ਜਨਮ ਮਰਨ ਫਿਰਿ ਗਰਭ ਨ ਧੁਖੁ ॥੨॥

(ਟੋਡੀ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੭੧੭)

ਅਸਥਾਈ

੦					੩				×				੨			
					ਮੰ	ਗੁ	ਮੰ	—	ਮੰ	ਧੁ	ਧੁ	—	ਮੰ	ਧੁ	ਧੁ	ਸੰਨ
					ਮ	ਨ	ਕੰ	ਭ	ਸੁ	ਖ	ਭ	ਭ	ਮ	ਭ	ਭ	ਭਭ
ਧੁ	ਪ	ਮੰ	ਪੁ	ਮੰ	ਗੁ	ਮੰ	—	ਮੰ	ਧੁ	ਧੁ	—	—	ਮੰ	ਗੁ	ਰੁ	ਸ
ਭ	ਮੈ	ਭ	ਰੁ	ਮ	ਨ	ਕੰ	ਭ	ਸੁ	ਖ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ
—	ਸ	ਰੁ	ਰੁ	ਸ	—	ਸ	ਰੁ	ਗੁ	ਮੰ	ਧੁ	ਮੰ	ਭ	ਗੁ	ਰੁ	ਸ	—
ਭ	ਕੰ	ਟਿ	ਅ	ਨੰ	ਭ	ਦ	ਰਾ	ਭ	ਜ	ਸੁ	ਖ	ਭ	ਭ	ਗੁ	ਵੈ	ਭ
ਧੁ	ਮੰ	ਧੁ	ਧੁ	ਨ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਧੁਨ	ਸੰਨ	ਧੁਪ	ਮੰਪ	ਭਭ	ਗੁਮ	ਪਮੰ	ਗੁਮੰ	ਗੁਰੁ
ਮੰ	ਰਿ	ਸਿ	ਮ	ਰ	ਤ	ਬਿ	ਨ	ਸੈਭ	ਭਭ	ਭਭ	ਭਭ	ਦੁਭ	ਭਭ	ਭਭ	ਭਭ	ਭਭ
ਸ	ਪ	ਮੰ	ਪ	—ਮਨ...												
ਖ	ਮੈ	ਭ	ਰੇ													

ਅੰਤਰਾ

ਪੁ	ਮੱ	ਮੱ	ਮੱ	ਪੁ	ਪੁ	ਪੁ	ਮੱਪੁ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸਰੁੰ	ਗੁੰ	ਰੁੰ	ਸੰ
ਕੋ	ਟਿ	ਜ	ਨ	ਮ	ਕੋ	ਫ	ਫ	ਕਿ	ਲ	ਬਿ	ਖ	ਨਾਫ	ਫ	ਸਹਿ	ਫ
ਰੁੰ	ਗੁੰ	ਰੁੰ	ਰੁੰ	ਸੰ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਪੁਨ	ਸੰਨ	ਪੁਪ	ਮੱਪ	ਗੁਮੰ	ਪਮੰ	ਗੁਮੰ	ਗੁਰੁ
ਫ	ਸਿਮ	ਰ	ਤ	ਪਾ	ਫ	ਵ	ਨ	ਤਫ	ਨਫ	ਮਫ	ਨਫ	ਸੁਫ	ਫਫ	ਫਫ	ਫਫ

ਸ   ਪ   ਮ   ਪ
ਖ   ਮੈ   ਟ   ਰੇ...

—ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਥਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ ।

੪. ਰਾਗ ਟੋਡੀ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਕਹਉ ਕਹਾ ਅਪਨੀ ਅਥਾਈ ॥

ਉਰਝਿਓ ਕਨਕ ਕਾਮਨੀ ਕੇ ਰਸ ਨਹ ਕੀਰਤਿ ਪ੍ਰਭ ਗਾਈ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥

ਜਗ ਝੁਠੈ ਕਉ ਸਾਚੁ ਜਾਨਿ ਕੇ ਤਾ ਸਿਉ ਰੁਚ ਉਪਜਾਈ ॥

ਦੀਨ ਬੰਧੁ ਸਿਮਰਿਓ ਨਹੀ ਕਬਹੂ ਹੋਤ ਜੁ ਸੰਗਿ ਸਹਾਈ ॥੧॥

ਮਗਨ ਰਹਿਓ ਮਾਇਆ ਮੈ ਨਿਸ਼ਦਿਨਿ ਛੁਟੀ ਨ ਮਨ ਕੀ ਕਾਈ ॥

ਕਹਿ ਨਾਨਕ ਅਬ ਨਾਹਿ ਅਨਤ ਗੁਤਿ ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਕੀ ਸਰਨਾਈ ॥੨॥

(ਟੋਡੀ ਮ: ੯, ਪੰਨਾ ੭੧੮)

ਅਸਥਾਈ

੦				੩				×				੨			
ਨੁ	ਨੁ	ਗੁ	ਗੁਰੁ	ਗੁ	—	ਮੁ	ਮੁ	ਪੁ	—	ਪੁ	ਪੁ	ਪੁ	ਨੁ	ਪੁ	ਪੁ
ਕੁ	ਹੁ	ਸੁ	ਕੁ	ਰਾ	ਸੁ	ਅ	ਪ	ਨੀ	ਸੁ	ਅ	ਧ	ਮਾ	ਸੁ	ਈ	ਸੁ
ਪੁ	ਮੁ	ਮੁ	—	ਗੁ	ਗੁ	ਮੁ	ਰੁ	ਗੁ	ਗੁ	ਮੁ	—	ਗੁ	ਰੁ	ਸੁ	ਸੁ
ਉ	ਰੁ	ਭਿ	ਸੁ	ਕੁ	ਨੁ	ਕੁ	ਕਾ	ਸੁ	ਮੁ	ਨੀ	ਸੁ	ਕੁ	ਸੁ	ਰੁ	ਸੁ
ਨੁ	ਪੁ	ਨੁ	—	ਸੁ	ਸੁ	ਸੁ	ਸੁ	ਗੁ	ਗੁ	ਗੁ	—	ਗੁ	—	ਸੁ	—
ਨਹ	ਸੁ	ਕੀ	ਸੁ	ਰੁ	ਰੁ	ਪੁ	ਭੁ	ਗਾ	ਸੁ	ਸੁ	ਸੁ	ਈ	ਸੁ	ਸੁ	ਸੁ

ਅੰਤਰਾ

ਪ	ਪ	ਮ	ਧ	ਪ	—	ਗੁ	—	ਧ	—	ਧ	ਧ	ਨ	ਸ	ਸ	ਸ	—
ਜ	ਗ	ਝ	ਝ	ਠ	ਝ	ਕਉ	ਝ	ਸਾ	ਝ	ਚ	ਜਾ	ਝ	ਨ	ਕੈ	ਝ	
ਨ	—	ਨ	—	ਸ	ਨ	ਸ	ਸ	ਗੁ	ਗੁ	ਗੁ	ਸ	ਨਸ	ਰੁਸ	ਨ	—	
ਤਾ	ਝ	ਸਿਓ	ਝ	ਰੁ	ਚ	ਉ	ਪ	ਜਾ	ਝ	ਝ	ਝ	ਝਝ	ਝਝ	ਈ	ਝ	
ਨ	ਨ	ਧਮ	ਪ	ਮ	ਗੁ	ਮ	ਮ	ਧ	—	ਨ	ਨ	ਸ	ਨ	ਧ	ਪ	
ਦੀ	ਝ	ਨਝ	ਬ	ਝ	ਧ	ਸਿ	ਮ	ਰਿਓ	ਝ	ਨ	ਹੀ	ਕ	ਬ	ਹੂ	ਝ	
ਮ	ਧ	ਨ	ਸ	ਗੁ	ਗੁ	ਸ	ਸ	ਧਨ	ਸਨ	ਧ	ਪ	ਮ	ਰੁ	ਗੁ	ਰੁ	ਸ
ਚੋ	ਝ	ਤ	ਜੁ	ਸੰ	ਝ	ਗ	ਸ	ਹਾਝ	ਝਝ	ਝ	ਝ	ਈ	ਝ	ਝ	ਝ	ਝ

— ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਥਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ ।

੫. ਰਾਗ ਟੋਡੀ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਰੂੜੋ ਮਨੁ ਹਰਿ ਰੰਗੋ ਲੋੜੈ ॥
 ਗਾਲੀ ਹਰਿ ਨੀਹੁ ਨ ਹੋਇ ॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਹਉ ਦੂਢੇਦੀ ਦਰਸਨ ਕਾਰਣਿ ਬੀਬੀ ਬੀਬੀ ਪੇਖਾਂ ॥
 ਗੁਰ ਮਿਲਿ ਭਰਮੁ ਗਵਾਇਆ ਹੇ ॥੧॥
 ਇਹ ਬੁਧਿ ਪਾਈ ਮੈ ਸਾਧੂ ਕੰਨਹੁ ਲੇਖੁ ਲਿਖਿਓ ਧੁਰਿ ਮਾਥੈ ॥
 ਇਹ ਬਿਧਿ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਨੈਣ ਅਲੋਇ ॥੨॥

(ਟੋਡੀ ਮ: ੫; ਪੰਨਾ ੭੧੫)

ਅਸਥਾਈ

X				੨				੦			੩	ਮ	ਗੁ	ਮ
				ਪ	—	ਮ	ਧ	ਮ	—	ਗੁ	ਮ	ਰੁ	ਝ	ਤੋ
ਧ	ਧ	ਧ	ਧ	ਰੇ	ਝ	ਗੋ	ਝ	ਲੋ	ਝ	ਤੋ	ਝ	ਗੁ	ਰੁ	ਸ
ਮ	ਨ	ਹ	ਰਿ	ਝ	ਝ	ਝ	ਝ	ਝ	ਝ	ਝ	ਝ	ਗੁ	ਗੁ	ਲੀ
				ਨ	—	—	ਪ	ਪ	ਮ	ਗੁ	ਰੁ	ਗੁ	ਝ	
ਸ	ਸ	ਸ	—	ਧ	—	—	ਪ	ਪ	ਮ	ਗੁ	ਰੁ	ਗੁ	ਝ	
ਹ	ਰਿ	ਨੀ	ਝ	ਹੁ	ਝ	ਝ	ਨ	ਹੋ	ਝ	ਇ	ਝ	ਝ	ਝ	

ਅੰਤਰਾ

ਧੁ	ਮ	—	ਧੁ	—	ਨ	ਸ	—	ਸ	—	ਗੁ	ਗੁ	ਗੁ	ਸ	ਨ	ਸ	ਨ	ਧੁ	ਧੁ
ਹਉ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਦੇ	ਦੀ	ਦੀ	ਦੀ	ਦੀ	ਦ	ਰ	ਸ	ਨ	ਕਾ	ਫ	ਰ	ਫ	ਫ
ਗੁ	—	ਗੁ	—	ਸ	ਨ	ਸ	ਗੁ	ਨ	ਧੁ	ਨ	ਧੁ	ਪ	ਮ	ਧੁ	—	ਧੁ	—	ਧੁ
ਬੀ	ਫ	ਬੀ	ਫ	ਬੀ	ਫ	ਬੀ	ਫ	ਪੇ	ਫ	ਫ	ਫ	ਖਾ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ	ਫ
ਮ	—	ਮ	—	ਪ	ਪ	ਮ	ਧੁ	ਮ	—	ਗੁ	ਰ	ਗੁ	—	ਗੁ	—	ਗੁ	—	ਗੁ
ਗੁ	ਗੁ	ਧੁ	ਧੁ	ਪ	ਪ	ਮ	ਧੁ	ਮ	—	ਗੁ	ਰ	ਗੁ	—	ਗੁ	—	ਗੁ	—	ਗੁ
ਗੁ	ਰ	ਮਿ	ਲ	ਭ	ਰ	ਮ	ਗੁ	ਵਾ	ਫ	ਦਿਆ	ਹੋ	ਫ	—	ਗੁ	—	ਗੁ	—	ਗੁ

—ਸਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ।

੬. ਰਾਗ ਟੋਡੀ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਹਾਂ ਹਾਂ ਲਪਟਿਓ ਰੇ ਮੂੜੇ ਕਛੂ ਨ ਥੋਰੀ ॥ ਤੇਰੇ ਨਹੀ ਸੁ ਜਾਨੀ ਮੋਰੀ ॥੧॥
ਆਪਨ ਰਾਮੁ ਨ ਚੀਨੋ ਖਿਨੁਆ ॥ ਜੇ ਪਰਾਈ ਸੁ ਆਪਨੀ ਮਨੁਆ ॥੨॥
ਮਾਨੁ ਸੰਗੀ ਸੋ ਮਨਿ ਨ ਬਸਾਇਓ ॥ ਛੋਡਿ ਜਾਹਿ ਵਾਹੁ ਚਿਤ ਲਾਇਓ ॥੩॥
ਸੋ ਸੰਚਿਓ ਜਿਤੁ ਭੂਖ ਤਿਸਾਇਓ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਤੋਸਾ ਨਹੀ ਪਾਇਓ ॥੪॥
ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧਿ ਮੋਹ ਕੂਪਿ ਪਰਿਆ ॥ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਨਾਨਕ ਕੇ ਤਰਿਆ ॥੫॥

(ਟੋਡੀ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੭੧੫)

ਅਸਥਾਈ

×				੨				੦				੩						
						ਮ	ਮ											
						ਗੁ	ਮ	ਧੁ	ਨ	ਧੁ	ਪ	ਮ	ਗੁ	ਮ	ਮ			
						ਹਾਂ	ਹਾਂ	ਲ	ਪ	ਟਿਓ	ਫ	ਰੇ	ਫ	ਮੂ	ਛੇ			
ਧੁ	ਧੁ	ਮ	ਰ	ਗੁ	ਰ	ਮ	ਮ	ਧੁ	ਨ	ਧੁ	ਪ	ਮ	ਗੁ	ਮ	ਮ			
ਕ	ਛੂ	ਫ	ਨ	ਥੋ	ਰੀ,	ਹਾਂ	ਹਾਂ	ਲ	ਪ	ਟਿਓ	ਫ	ਰੇ	ਫ	ਮੂ	ਛੇ			
ਧੁ	ਧੁ	ਮ	ਰ	ਗੁ	ਰ	ਸ	—	ਗੁ	—	ਗੁ	—	ਮ	ਮ	ਧੁ	ਧੁ			
ਕ	ਛੂ	ਫ	ਨ	ਥੋ	ਫ	ਰੀ	ਫ	ਤੇ	ਫ	ਰੋ	ਫ	ਨ	ਹੀ	ਫ	ਸੁ			
ਨ	ਸ	ਨ	ਧੁ	ਪ	ਪ													
ਜਾ	ਫ	ਨੀ	ਫ	ਮੋ	ਰੀ	ਹਾਂ	ਹਾਂ...											

ਅੰਤਰਾ

								ਮੰ				ਧੁ			
								ਗੁ	—	ਗੁ	ਗੁ	ਮੰ	ਮੰ	ਧੁ	ਧੁ
								ਆ	ੜ	ਪ	ਨ	ਰਾ	ਮ	ਨ	ਹੀ
ਨ	—	ਸੰ	—	ਨ	ਰੁੰ	ਸੰ	—	ਨ	—	ਗੁੰ	ਰੁੰ	ਸੰ	—	ਸੰ	ਸੰ
ਚੀ	ੜ	ਨੋ	ੜ	ਖਿ	ਨੂ	ਆ	ੜ	ਜੋ	ੜ	ੜ	ਪ	ਰਾ	ੜ	ਈ	ਸੁ
ਨ	ਨ	ਸੰ	—	ਨਸੰ	ਰੁੰਸੰ	ਨ	—	ਪ	—	ਮੰ	ਮੰ	ਧੁ	ਨ	ਧੁ	ਪ
ਅ	ਪ	ਨੀ	ੜ	ਮੜ	ਨੂੜ	ਆ	ੜ	ਨਾ	ੜ	ਮ	ਸੰ	ਗੀ	ੜ	ਸੋ	ੜ
ਮੰ	ਗੁ	ਗੁ	ਗੁ	ਮੰ	ਗੁ	ਰੁ	ਸ	ਰੁ	—	ਗੁ	ਗੁ	ਮੰ	—	ਧੁ	—
ਮ	ਨ	ਨ	ਬ	ਸਾ	ੜ	ਇਓ	ੜ	ਛੋ	ੜ	ਡ	ਜਾ	ਹਿ	ੜ	ਵਾ	ੜ
ਧੁਨ	ਸੰ	ਨ	ਧੁ	ਪ	ਪ	—ਰਾ ਹਾ ਲਪਟਿਓ... —ਬਾਕੀ ਤੁਕਾ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ ।									
ਹੁੜ	ੜ	ਚਿ	ਤ	ਲਾ	ਇਓ										

੭. ਰਾਗ ਟੋਡੀ, ਤਿੰਨਤਾਲ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਬੇੜਾ ਬੰਧਿ ਨ ਸਕਿਓ ਬੰਧਨ ਕੀ ਵੇਲਾ ॥

ਭਰਿ ਸਰਵਰੁ ਜਬ ਉਛਲੈ ਤਬ ਤਰਣੁ ਦੁਹੇਲਾ ॥੧॥

ਹਥੁ ਨ ਲਾਇ ਕਸੰਭੜੈ ਜਲਿ ਜਾਸੀ ਢੋਲਾ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥

ਇਕ ਆਪੀਨੈ ਪਤਲੀ ਸਹ ਕੇਰੇ ਬੋਲਾ ॥

ਦੁਧਾ ਬਣੀ ਨ ਆਵਈ ਫਿਰਿ ਹੋਇ ਨ ਮੇਲਾ ॥੨॥

ਕਹੈ ਫਰੀਦੁ ਸਹੇਲੀਹੋ ਸਹੁ ਅਲਾਇਸੀ ॥

ਹੋਸੁ ਚਲਸੀ ਛੁੰਮਣਾ ਅਹਿ ਤਨੁ ਢੇਰੀ ਥੀਸੀ ॥੩॥

(ਰਾਗ ਸੂਹੀ, ਬਾਣੀ ਸ਼ੇਖ ਫਰੀਦ ਜੀ, ਪੰਨਾ ੭੯੪)

ਅਸਥਾਈ

੦					੩					×					੨				
—	ਧੁਨ	ਸੰ	ਰੁੰ	ਨ	ਨ	ਧੁ	ਧੁਨ	ਸੰਨ	ਧੁ	ਧੁ	ਪ	—	—	—	—	—	—	—	—
ੜ	ਹੜ	ਥ	ਨ	ਲਾ	ੜ	ਈੜ	ਕੜ	ਸੰ	ਭ	ਡੈ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ
—	ਮੰ	ਧੁ	ਧੁ	ਮੰ	ਗੁ	—	ਰੁ	ਗੁ	ਗੁ	—	ਸ	—	ਰੁ	ਗੁ	ਮੰ	ਧੁ	—	—	—
ੜ	ਜ	ੜ	ਲ	ਜਾ	ੜ	ਸੀ	ੜ	ਵੋ	ੜ	ਲਾ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ	ੜ

ਅੰਤਰਾ

ਮ	ਕੁ	—	ਕੁ	ਮ	—	ਧੁ	ਧੁ	ਨ	ਸ	ਸ	ਸ	—	—	—	—
ਬੇ	ਭ	ਭ	ਭ	ਬੇ	ਭ	ਧ	ਧ	ਨ	ਸ	ਕਿ	ਓ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ
ਨ	ਸ	—	—	ਧੁ	ਧੁ	ਨ	ਸ	ਰੁ	ਗੁ	—	—	—	ਰੁ	—	ਸ
ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਧ	ਧ	ਕੀ	ਭ	ਵੇ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ
ਸ	ਭ	ਭ	ਭ	ਸ	ਨ	ਧੁ	ਧੁ	ਪ	ਮ	ਪ	—	—	—	—	—
ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਵ	ਰ	ਜ	ਭ	ਉ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ
ਮ	ਧੁ	ਮ	ਗੁ	ਗੁ	ਰੁ	ਗੁ	ਰੁ	—	ਸ	—	—	—	—	—	—
ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ

— ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ । (ਸੁਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੮. ਰਾਗ ਟੋਡੀ, ਰੂਪਕ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਕਬ ਲਾਗੈ ਮਸਤਕ ਚੇਰਨਨ ਰਜ, ਦਰਸ ਦਇਆਲ ਦ੍ਰਿਗਨ ਕਬ ਦੇਖੋ ॥

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਚਨ ਸੁਨਉ ਕਬ ਸ੍ਵਨਨ, ਕਬ ਰਸਨਾ ਬੇਨਤੀ ਬਿਸੇਖੋ ॥

ਕਬ ਕਰ ਕਰਉ ਡੰਜਉਤ ਬੰਦਨਾ, ਪਗਨੁ ਪਰਿਕ੍ਰਮਾਦਿ ਪੁਨ ਰੇਖੋ ॥

ਪ੍ਰੇਮ ਭਗਤ ਪਰਤੱਛ ਪ੍ਰਾਨਪਤਿ, ਗਯਾਨ ਧਯਾਨ ਜੀਵਨ ਪਦ ਲੇਖੋ ॥੪੦੧॥

(ਕਬਿੱਤ, ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ)

ਅਸਥਾਈ

⊕	੧	੨	⊕	੧	੨
		ਸ		ਮ	ਪ
		ਰੁ	ਰੁ	ਮ	ਤ
		ਕ	ਕ	ਸ	ਕ
ਨ	ਧੁ	ਪ	ਮ	—	—
ਚ	ਰ	ਚ	ਨ	ਭ	ਭ
ਨ	ਧੁ	ਗੁ	ਰੁ	ਸ	—
ਚ	ਰ	ਨ	ਚਰ	ਰ	ਭ
ਨ	ਧੁ	ਮ	ਧੁ	ਨ	ਪ
ਦ	ਰ	ਭ	ਇਆ	ਭ	ਮ
ਕੁ	ਰੁ	ਸ	ਲ	ਭ	ਭ
ਦੇ	ਭ	ਕ	ਭ	ਭ	ਭ

ਅੰਤਰਾ

ਪ	ਪ	ਮ	ਧ	ਧ	ਨ	ਨ	ਸ	ਸ	ਸ	ਰੁ	ਰੁ	ਸ	ਸ
ਅ	ਮਿ	ਤ	ਬ	ਚ	ਨ	ਸੁ	ਨਉ	ਕ	ਬ	ਸੁ	ਵ	ਨ	ਨ
ਨ	ਧ	—	ਗੁ	—	ਰੁ	ਸ	ਨ	—	—	—	—	ਪ	ਨ
ਕ	ਬ	ਸ	ਸ	ਸ	ਰ	ਸ	ਨਾ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਬੇ	ਨ
ਨ	—	ਧ	ਪ	—	ਮ	—	ਗੁ	ਰੁ	—	ਸ	—	ਸ	ਸ
ਤੀ	ਸ	ਬਿ	ਸੇ	ਸ	ਥੋ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਕ	ਬ ਲਾਗੀ...

—ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰ ਤੇ ਲਾਓ।

੯. ਰਾਗ ਟੋਡੀ, ਰੂਪਕ (ਮੱਧਮ ਲਯ)

ਮਾਗਉ ਦਾਨ ਠਾਕੁਰ ਨਾਮ ॥

ਅਵਰੁ ਕਛੁ ਮੇਰੈ ਸੰਗਿ ਨ ਚਾਲੈ ਮਿਲੈ ਕ੍ਰਿਪਾ ਗੁਣ ਗਾਮ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥

ਰਾਜੁ ਮਾਲੁ ਅਨੇਕ ਭੋਗ ਰਸ ਸਗਲ ਤਰਵਰ ਕੀ ਛਾਮ ॥

ਧਾਇ ਧਾਇ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਕਉ ਧਾਵੈ ਸਗਲ ਨਿਰਾਰਥ ਕਾਮ ॥੧॥

ਬਿਨੁ ਗੋਵਿੰਦ ਅਵਰੁ ਜੇ ਚਾਹਉ, ਸਗਲ ਬਾਤ ਹੈ ਖਾਮ ॥

ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸੰਤ ਰੇਨ ਮਾਗਉ ਮੇਰੇ ਮਨੁ ਪਾਵੈ ਬਿਸਾਮ ॥੨॥

(ਟੋਡੀ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੭੧੩)

ਅਸਥਾਈ

⊕			੧		੨		⊕			੧		੨	
			ਪ	—	ਪ	ਧ	ਸ	—	ਨ	ਧੁਪ	ਮੱਗੁ	ਮ	ਮ
			ਮ	—	ਗਉ	ਸ	ਦਾ	—	ਨ	ਠਾਸ	ਸਸ	ਕੁ	ਰ
			ਮਾ	ਸ				ਸ					
			ਪ	—	ਪ	ਧ	ਸ	—	ਨ	ਧੁਪ	ਮੱਗੁ	ਮ	ਮ
			ਮ	—	ਗਉ	ਸ	ਦਾ	—	ਨ	ਠਾਸ	ਸਸ	ਕੁ	ਰ
			ਮਾ	ਸ				ਸ					
ਧੁ	—	ਧੁ	ਪ	—	—	—	ਪ	ਨ	ਧ	ਪ	—	ਪ	ਪ
ਨਾ	ਸ	ਮ,	ਮ	—	ਸ	ਸ	ਅਵ	ਰ	ਕ	ਛੁ	ਸ	ਮੇ	ਰੇ
			ਮ	—	ਸ	ਸ							
ਮ	ਧੁ	ਮ	ਗ	ਰੁ	ਸ	—	ਰੁ	ਗੁ	ਮ	ਧੁ	—	ਨ	ਸ
ਸੰ	ਗ	ਨ	ਚਾ	ਸ	ਲੈ	ਸ	ਮਿ	ਲੈ	ਕਿਰ	ਪਾ	ਸ	ਗੁ	ਣ
ਨ	ਧੁ	ਧੁ											
ਗਾ	ਸ	ਮ—	ਮਾਗਉ...										

ਅੰਤਰਾ

ਪ	ਮ	ਮ	ਧ	—	ਮ	ਧ	ਸ	—	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ	ਸ
ਰਾ	ਲ	ਜ	ਮਾ	ਲ	ਲ	ਅ	ਨੇ	ਲ	ਕ	ਭੋ	ਗ	ਰ	ਸ
ਨ	ਧ	ਧ	ਨ	ਨ	ਸ	—	ਰੁ	—	—	ਸ	—	—	—
ਸਗ	ਲ	ਤਰ	ਵ	ਰ	ਕੀ	ਲ	ਛਾ	ਲ	ਲ	ਮ	ਲ	ਲ	ਲ
ਰੁ	ਗੁ	ਗੁ	ਰੁ	ਗੁ	ਰੁ	—	ਸ	ਸ	ਰੁਸ	ਨ	—	ਧ	—
ਧਾ	ਲ	ਇ	ਧਾ	ਇ	ਬਹੁ	ਲ	ਬਿ	ਧਿ	ਕਉ	ਧਾ	ਲ	ਵੈ	ਲ
ਪ	ਮ	ਮ	ਧ	—	ਨ	ਸ	ਨ	ਧ	ਧ	ਪ	—	ਪ	ਧ
ਸਗ	ਲ	ਨਿ	ਰਾ	ਲ	ਰ	ਬ	ਕਾ	ਲ	ਮ,	ਮਾ	ਲ	ਗਉ	ਲ

—ਸਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ।

੧੦. ਰਾਗ ਟੋਡੀ, ਇਕਤਾਲਾ (ਦਰੁੱਤ ਲਯ)

ਕਉਨੁ ਕੋ ਕਲੰਕ ਰਹਿਓ ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਲੇਤ ਹੀ ॥
ਪਤਿਤ ਪਵਿਤ ਭਏ ਰਾਮੁ ਕਹਤ ਹੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਰਾਮ ਸੰਗਿ ਨਾਮਦੇਵ ਜਨ ਕਉ ਪ੍ਰਤਗਿਆ ਆਈ ॥
ਏਕਾਦਸੀ ਬ੍ਰਾਤੁ ਰਹੈ ਕਾਹੇ ਕਉ ਤੀਰਥ ਜਾਈ ॥ ੧ ॥
ਭਨਤਿ ਨਾਮਦੇਉ ਸੁਕ੍ਰਿਤ ਸੁਮਤਿ ਭਏ ॥
ਗੁਰਮਤਿ ਰਾਮੁ ਕਹਿ ਕੋ ਕੋ ਨ ਬੈਕੁੰਠਿ ਗਏ ॥ ੨ ॥

(ਟੋਡੀ ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ, ਪੰਨਾ ੭੧੮)

ਅਸਥਾਈ

×	੦	੨	੦	੩	੪
ਨ.	ਧ	ਨ	ਗੁ	ਰੁ	ਸ
ਧ	—	ਸ	ਰੁ	ਸ	—
ਕਉ	ਲ	ਕ	ਲੈ	ਕ	ਚਿਓ
ਰੁ	ਨ	ਕੁ	ਰੁ	ਰੁ	ਨ
ਨ	—	—	—	ਰੁਨ	ਧ
ਰਾ	ਲ	ਮ	ਲੇ	ਤਲ	ਹੀ
ਧ	ਕੁ	ਕੁ	ਸ	ਪ	ਮ
ਪ	ਤਿ	ਲ	ਵਿ	ਰ	ਭ

ਧੁਮ	—	ਗੁ	ਗੁਮ	ਧੁਨ	ਧੁ	ਮ	ਗੁ	ਰੁ	ਗੁ	ਰੁ	ਸ
ਰਾ	ਸ	ਸ	ਮਸ	ਸਸ	ਕ	ਹ	ਤ	ਸ	ਹੀ	ਸ	ਸ

ਅੰਤਰਾ

ਮ	ਗੁ	ਗੁ	ਮ	ਧੁ	ਧੁ	ਨ	—	ਸ	ਸ	—	ਸ
ਰਾ	ਸ	ਮ	ਸੰ	ਸ	ਗ	ਨਾ	ਸ	ਮ	ਦੇ	ਸ	ਵ
ਨ	ਧੁ	—	ਨ	ਸ	ਸ	ਗੁ	ਗੁ	ਰੁ	ਸ	—	ਸ
ਧੁ	ਨ	ਸ	ਕਉ	ਸ	ਪ੍ਰ	ਰੁ	ਸ	ਗਿਆ	ਆ	ਸ	ਈ
ਰੁ	ਗੁ	ਰੁ	ਸ	—	—	ਨ	ਸ	ਰੁ	ਨ	ਧੁ	—
ਗੁ	ਕਾ	ਦ	ਸੀ	ਸ	ਸ	ਬ੍ਰ	ਸ	ਤਸ	ਰ	ਧੁ	ਸ
ਧੁ	ਨ	ਧੁ	ਮ	ਧੁ	ਨ	ਮ	ਗੁ	ਰੁ	ਗੁ	ਰੁ	ਸ
ਕਾ	ਸ	ਹੀ	ਕਉ	ਸ	ਤੀ	ਰ	ਬ	ਸ	ਜਾ	ਸ	ਈ—ਕਉਨ...

—ਸਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ ।

੧੧. ਰਾਗ ਟੋਡੀ, ਇਕਤਾਲਾ (ਦਰੁੱਤ ਲਯ)

ਰੂਪ ਹੀਨ ਕੁਲ ਹੀਨ ਗੁਨ ਹੀਨ ਗਿਆਨ ਹੀਨ,
ਸੋਭਾ ਹੀਨ ਭਾਗ ਹੀਨ ਤਪ ਹੀਨ ਬਾਵਰੀ ॥
ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਦਰਸ ਹੀਨ ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਹੀਨ,
ਬੁਧਿ ਬਲ ਹੀਨ ਸੂਧੇ ਹਸਤ ਨ ਪਾਵਰੀ ॥
ਪ੍ਰੀਤ ਹੀਨ ਰੀਤ ਹੀਨ ਭਾਇ ਭੈ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੀਨ,
ਚਿਤ ਹੀਨ ਬਿਤ ਹੀਨ ਸਹਜ ਸੁਭਾਵਰੀ ॥
ਅੰਗ ਅੰਗ ਹੀਨ ਦੀਨਾਧੀਨ ਪਰਚੀਨ ਲਗ,
ਚਰਨਿ ਸਰਨਿ ਕੈਸੇ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋ ਰਾਵਰੀ ॥ ੨੨੦ ॥

(ਕਬਿੱਤ, ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ)

ਅਸਥਾਈ

×	ਗੁ	○	ਸ	੨	○	ਸ	੩	੪
ਰੁ	ਸ	ਰੁ	ਹੀ	—	ਨ	ਲ	—	ਗੁ
ਰੁ	ਸ	ਪ	ਸ	ਸ	ਕੁ	ਲ	ਸ	ਗੁ
			ਨ	ਨ	ਕੁ	ਲ	ਸ	ਨ

ਮੱ	ਧੁ	—	ਨ	ਧੁ	ਧੁ	ਪ	—	ਮੱ	ਗੁ	ਰੁ	ਸ
ਗੁ	ਨ	ਫ	ਹੀ	ਫ	ਨ	ਗਿਆ	ਫ	ਨ	ਹੀ	ਫ	ਨ
ਗੁ	ਮੱ	—	ਧੁ	—	ਮੱਧੁ	ਸੰ	—	ਰੁ	ਸੰ	—	ਸੰ
ਸੋ	ਭਾ	ਫ	ਹੀ	ਫ	ਨਫ	ਭਾ	ਫ	ਗ	ਹੀ	ਫ	ਨ
ਨ	ਸੰ	ਨ	ਧੁ	—	ਪ	ਮੱ	ਧੁ	ਮੱ	ਗੁ	ਰੁ	ਸ
ਤ	ਪ	ਫ	ਹੀ	ਫ	ਨ	ਭਾ	ਫ	ਵ	ਰੀ	ਫ	ਫ

ਅੰਤਰਾ

ਮੱ	ਗੁ	ਮੱ	ਧੁ	ਨ	ਨ	ਸੰ	ਸੰ	ਰੁ	ਸੰ	—	ਸ
ਦਿ	ਫ	ਫਸ	ਟ	ਫ	ਦ	ਰ	ਸ	ਫ	ਹੀ	ਫ	ਨ
ਗੁ	ਰੁ	ਗੁ	ਰੁ	—	ਸੰ	ਨ	ਸੰ	ਰੁਸੰ	ਨ	—	ਧੁ
ਰੁ	ਬ	ਫ	ਦ	ਫ	ਸੁ	ਰ	ਤ	ਫਫ	ਹੀ	ਫ	ਨ
ਧੁ	—	—	ਗੁਰੁ	—	—	ਗੁ	ਗੁ	ਰੁ	ਸੰ	—	ਸੰ
ਗੁ	ਫ	ਫ	ਧਿਫ	ਫ	ਫ	ਬ	ਲ	ਫ	ਹੀ	ਫ	ਨ
ਨ	ਸੰ	ਨ	ਧੁ	ਧੁ	ਪ	ਮੱ	ਧੁ	ਮੱ	ਗੁ	ਰੁ	ਸ
ਸੁ	ਧੇ	ਫ	ਹਸ	ਤ	ਨ	ਪਾ	ਫ	ਵ	ਰੀ	ਫ	ਫ—ਰੂਪ ਹੀਨ...

—ਸਬਦ ਦੀਆਂ ਥਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ । (ਸੁਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੧੨. ਰਾਗ ਟੋਡੀ, ਇਕਤਾਲਾ (ਦਰੁੱਤ ਲਯ)

ਕੋਈ ਬੋਲੈ ਨਿਰਵਾ ਕੋਈ ਬੋਲੈ ਦੂਰਿ ॥

ਜਲ ਕੀ ਮਾਛੁਲੀ ਚਰੈ ਖਜੂਰਿ ॥ ੧ ॥

ਕਾਇ ਰੇ ਬਕਬਾਦੁ ਲਾਇਓ ॥

ਜਿਨਿ ਹਰਿ ਪਾਇਓ ਤਿਨਹਿ ਛਪਾਇਓ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਪੰਡਿਤੁ ਹੋਇ ਕੈ ਬੇਦੁ ਬਖਾਨੈ ॥

ਮੂਰਖੁ ਨਾਮਦੇਉ ਰਾਮਹਿ ਜਾਨੈ ॥ ੨ ॥

(ਟੋਡੀ, ਭ: ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ, ਪੰਨਾ ੭੧੮)

ਅਸਥਾਈ

×	੦	੨	੦	੩	੪
ਗੁ	ਗੁ	ਸ	ਨ	ਨ	—
ਰੁ	ਰੁ	ਸ	ਪੁ	ਪੁ	ਸ
ਕਾ	ੜ	ਰੇ	ਬਾ	ਦ	ੜ
ਗੁ	ਮ	ਪ	ਪ	ਮ	ਗੁ
ਜਿਨ	ਹ	ਰਿ	ਤਿ	ਛ	ਪਾ
		ਪਾ	ੜ	ੜ	ੜ

ਅੰਤਰਾ

ਪੁ	—	ਮ	ਪੁ	—	ਮ	ਸ	ਸ	—	ਸ	—	—
ਮ	ੜ	ਈ	ਬ	ੜ	ਲੈ	ਨਿ	ਰ	ੜ	ਵਾ	ੜ	ੜ
ਨ	—	ਪੁ	ਨ	—	ਸ	ਰੁ	ਗੁ	ਰੁ	ਸ	—	—
ਪੁ	ੜ	ਈ	ਬ	ੜ	ਲੈ	ਦੁ	ੜ	ੜ	ਰ	ੜ	ੜ
ਨ	ਸ	ਨ	ਸ	—	ਰੁ	ਸ	ਸ	ਨ	ਪੁ	—	—
ਸ	ਲ	ੜ	ਕੀ	ੜ	ੜ	ਮਾ	ੜ	ਛ	ਲੀ	ੜ	ੜ
ਪ	ਮ	—	ਪ	—	ਪੁ	ਮ	—	ਰੁ	ਸ	—	—
ਚ	ਰੈ	ੜ	ੜ	ੜ	ਖ	ਗੁ	ੜ	ੜ	ਰ	ੜ	ੜ—ਕਾਇ ਰੇ...

—ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਝੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ। (ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

੧੩. ਰਾਗ ਟੋਡੀ, ਆਡਾ ਚੌਤਾਲਾ (ਬਿਲੰਬਿਤ ਲਯ)

ਅਸਥਾਈ

×	੨	੦	੩	੦	੪	੦	ਨ
						ਸਪੁ	—,ਮ
						ਕਾ	ੜ
ਸ	—	ਨਪੁ	ਪੁਪੁਮ	ਪ	ਮ	ਗੁ	ਰੁ
ਰੇ	ੜ	ਬੜ	ਕੜੜੜ	ੜ	ਬਾ	ੜ	ਦੜ
						ਗੁ	ਰੁਸ
						ਸਨ	ਰੁਰੁ
						ੜੜ	ਦਿਓ
						ਜਿ	ਨ

ਸ	ਧੁ	ਧੁ ਮੱ	ਮੱ ਗੁ	—	ਗੁਮੱਧੁਨ	ਧੁਪ	ਮੱਗੁ	ਪ	ਪ	—ਮੱ	ਮੱ	ਗੁ	ਮੱ ਪ	ਨ
ਧੁ	ਮੱਧੁ	ਮੱ ਗੁ	—		ਗੁਮੱਧੁਨ	ਧੁਪ	ਮੱਗੁ	ਪ	ਪ	—ਮੱ	ਮੱ	ਗੁ	ਗੁ ਮੱ	ਧੁ, ਮੱਧੁ
ਹ	ਰਸ	ਪਾਸ	ਸ		ਇਓ	ਸਸ	ਸਸ	ਤਿ	ਨਹਿ	ਸਛ	ਪਾ	ਇਓ;	ਕਾਸ	ਸਇਸ

ਅੰਤਰਾ

ਗੁਗੁ	ਮੱਮ	ਧੁਧੁ	ਨਸ	—ਸ	ਧੁ	ਨ	ਗੁ	—ਗੁ	ਰੁਸ	ਧੁ	—ਨ	ਧੁਪ	ਧੁ	ਮੱਗੁ
ਕੋਈ	ਸਬ	ਸਲੈ	ਨਿਰ	ਸਵਾ	ਸ	ਸ	ਕੋਈ	ਸਬ	ਸਲੈ	ਦੁ	ਸਸ	ਰਸ	ਸਸ	ਸਸ
ਮੱ														
ਰੁ	ਗੁਰੁ	ਸ	ਸ	ਰੁ	ਸ	ਧੁਗੁ	ਰੁਨ, ਧੁ	ਧੁਨਸ, ਧੁ	ਸ	ਧੁ	ਧੁ	ਮੱ ਪ	ਨ	
ਜ	ਲਸ	ਕੀ	ਮਾ	ਛ	ਰੀ	ਚਸ	ਰਸ	ਸਸ, ਖ	ਜੁ	ਸਸ	ਰਸ;	ਕਾਸ	ਸਇਸ	

ਨੋਟ — 'ਆਡਾ ਚੋਤਾਲਾ' ਦੀ ਇਸ ਰੀਤ ਨੂੰ ਗਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਦ ਅਗੋਂ ਇਸੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਇਕਤਾਲਾ ਦੀ (ਦਰੁੱਤ ਲਯ ਵਿਚ ਗਾਉਣ ਨਾਲ ਵਧੇਰੇ ਰਸ ਆਵੇਗਾ।

੧੪. ਰਾਗ ਟੋਡੀ, ਆਡਾ ਚੋਤਾਲਾ (ਬਿਲੰਬਿਤ ਲਯ)

ਹਥੁ ਨ ਲਾਇ ਕਸੁਭੜੈ ਜਲ ਜਾਸੀ ਢੋਲਾ ॥

ਅਸਥਾਈ

×	੨	੦	੩	੦	੪	੦
	*ਨ ਸੰਸੰ	ਨਧੁ ਮੱਧੁਨਸੰ	ਨਧੁ ਮੱਗੁ	ਰੁਸ —	ਗੁ ਰੁਗੁ ਮੱ-	ਧੁ- ਮੱਧੁ
	*ਹ ਥਨ	ਲਾਸ ਇਸਸ	ਸਕ ਸੁੰਭ	ੜੈਸ	ਜਲ ਜਾਸ	ਸੀਸ ਢੋਸ
ਮੱਧੁਨਸੰ,	*ਨ ਸੰਸੰ					
ਲਾਸਸ	*ਹ ਥਨ	ਲਾ...				

ਅੰਤਰਾ

	ਧੁ	*ਮ	—ਮ	ਧੁ	ਮੱਧੁ	ਨ	ਸੰਸ	ਸ	—	ਧੁ	ਨ	ਸੰਸ	ਸਰੁਗੁ	—	ਰੁ-
	*ਬ	ਸਤਾ	ਬੰ	ਧਨ	ਸਕਿ	ਓ	ਸ	ਬੰਸ		ਧਨ	ਕੀਸ	ਸ	ਵੇਸ		
ਸ	—	*ਨ ਸੰਸੰ	ਧੁਧੁ	ਨਸ	ਨ	ਧੁਧੁ	ਪ	—	—	ਮੱਧੁ	ਨਸ	ਰੁਗੁ	ਰੁ-		
ਲਾ	ਸ	*ਭ ਰਸ	ਵਰ	ਜਬ	ਉਛ	ਲੈ	ਸ	ਸ		ਤਬ	ਤਰ	ਣਦੁ	ਹੇਸ		

ਸੰ ਲਾ ਸ — *ਨ ਸੰਸੰ ਨੋਟ — ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਤੁਕਾਂ ਭਾਵੇਂ ਇਸੇ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਲਾਓ ਜਾਂ ਪਿਛੇ ਲਿਖੀ ਰੀਤ (ਟਿਯੂਨ) ਨੇ: ੭ ਤੇ ਲਾਓ। ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪਾਠ ਉਥੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ।

ਗੁੰ	ਗੁੰ	ਗੁੰ	ਸੰ	—	ਸੰ	ਸੰ	ਨ	ਸੰ	ਗੁੰ	ਨ	—	ਪ	—
ਮਨ	ਤ	ਨ	ਤੇ	ਭ	ਸ	ਭ	ਕਿਲ	ਵਿ	ਖ	ਨਾ	ਭ	ਸ	ਭ
ਮੰ	ਪੁ	ਮੰ	ਗੁ	ਗੁ	ਸ	—	ਪ	ਪ	ਪ	ਮੰ	—	ਪੁ	ਪੁ
ਕਿਲ	ਵਿ	ਖ	ਨਾ	ਭ	ਸ	ਭ	ਪੁ	ਰ	ਨ	ਪਾ	ਭ	ਰ	ਭ

ਤਿੰਨਤਾਲ (ਰੂਪਕ ਦੀ ਦੁਗੁਨ । ਭਾਵ, ਚਾਰ: ਦੀ ਚੌਗੁਨ ਲਯ)

×	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	੨	—	ਸੰ	—	੦	—	ਪ	ਪ	੩	—	ਪੁ	ਪੁ
ਹ	ਮ	ਸੁ	ਖ	ਦਾ	ਦਾ	ਭ	ਤੇ	ਭ	ਪੁ	ਭ	ਰ	ਨ	ਮੰ	ਭ	ਰ	ਭ
ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	ਸੰ	—	—	—	—	ਨ	ਪੁ	ਪੁ	ਪੁ	ਨ	ਨ	ਸੰ	—
ਹ	ਮ	ਸੁ	ਖ	ਦਾ	ਭ	ਤੇ	ਭ	ਭ	ਅ	ਬਿ	ਨਾ	ਸੀ	ਬਿ	ਮ	ਲ	ਭ
ਗੁੰ	—	ਗੁੰ	—	ਗੁੰ	—	—	—	—	ਨ	ਪੁ	ਗੁੰ	ਨ	ਪੁ	ਪੁ	ਪ	—
ਜਾ	ਭ	ਕੋ	ਭ	ਜਾ	ਭ	ਸ	ਭ	ਭ	ਅ	ਬਿ	ਨਾ	ਸੀ	ਬਿ	ਮ	ਲ	ਭ
ਮੰ	—	ਗੁ	ਗੁ	ਗੁ	—	—	—	—	ਗੁ	ਗੁ	ਗੁ	ਸ	ਨ	ਪੁ	ਨ	ਸ
ਜਾ	ਭ	ਕੋ	ਭ	ਜਾ	ਭ	ਸ	ਭ	ਭ	ਮਾ	ਭ	ਈ	ਭ	ਮੇ	ਭ	ਰੇ	ਭ

ਗੁੰ
ਗੁੰ
ਮ ਨ ਕੀ ਪਿਆਸ, ਮੁੜ ਅਸਥਾਈ ਗਾਓ ।

ਇਕਤਾਲਾ (ਚਾਰਤਾਲ ਦੀ ਚੌਗੁਨ ਲਯ ਵਿਚ)

×	—	੦	ਮੰ	੨	ਮੰ	੦	—	੩	ਪੁ	੪	—	ਪੁ
ਪ	ਭ	ਪ	ਪ	ਗੁ	ਰ	ਪ	ਭ	ਨ	ਮੰ	ਭ	ਭ	ਰ
ਸੰ	ਭ	ਤ	ਪ	ਭ	ਰ	ਸਾ	ਭ	ਦ	ਮੰ	ਭ	ਭ	ਰ
ਮੰ	ਗੁ	—	ਗੁ	—	ਗੁ	ਗੁ	—	—	ਸ	—	ਸ	ਭ
ਪੁ	ਭ	ਭ	ਰ	ਭ	ਮ	ਨ	ਭ	ਭ	ਰ	ਭ	ਭ	ਭ
ਗੁ	—	ਗੁ	ਮੰ	ਪੁ	ਪੁ	ਸੰ	—	—	ਸੰ	—	—	—
ਕ	ਭ	ਰ	ਕਿ	ਭ	ਰ	ਪਾ	ਭ	ਭ	ਭੇ	ਭ	ਭ	ਭ
ਨ	—	—	ਨ	—	ਸੰ	ਨ	—	—	ਪ	—	—	—
ਪੁ	ਭ	ਭ	ਗੁ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਸ	ਭ	ਭ	ਭ
ਭੇ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ	ਭ

ਸੂਲਫਾਕ (ਇਕਤਾਲੇ ਦੀ ਬਰਾਬਰ ਲਯ ਵਿਚ)

×	—	੦	੧	੨	—	੩	—	੦	—
ਧੁ	—	ਧੁ	ਧੁ	ਨ	—	ਸ	—	—	—
ਮ	—	ਤ	ਸ	ਸ	—	ਜ	—	—	—
ਸਾਂ	—	ਤ	ਸ	ਹ	—	ਜ	—	—	—
ਨ	—	ਨ	ਸ	ਗੁ	—	ਸ	—	—	—
ਧੁ	—	ਖ	ਮ	ਨ	—	ਜਿਓ	—	—	—
ਸੂ	—	ਖ	ਮ	ਉ	—	ਪ	—	—	—
ਸ	—	ਸ	ਸ	ਨ	—	ਪ	—	—	ਪ
ਕੋ	—	ਟਿ	ਸੂ	ਧੁ	—	ਰ	—	—	ਨਾ
ਮ	—	ਪ	ਰ	ਸ	—	ਸ	—	—	—
ਨ	—	ਪ	ਰ	ਗਾ	—	ਸ	—	—	—
ਸ	—	ਸ	ਨ	ਧੁ	—	ਸ	—	—	—
ਮਾ	—	ਈ	ਮੇ	ਨ	—	ਸ	—	—	—
	—	ਈ	ਮੇ	ਰੇ	—	ਮਾ	—	—	—

ਮਨ ਕੀ ਪਿਆਸ — ਅਸਥਾਈ ਗਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਦ ਮੁਕਾਮ ਕਰੋ ।

(ਪੜਤਾਲ ਦੀ ਸੂਰ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾ ਵਲੋਂ)

(ਟੋਡੀ ਰਾਗ ਸਮਾਖਤਿ)